

Sinop

Kültür ve Turizm Sempozyumu

21-24 Ekim 2021 - Sinop

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT - II

ISBN 978-605-71203-2-8

SİNOP ÜNİVERSİTESİ

SİNOP

KÜLTÜR VE TURİZM SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT-II

Sinop

Culture and Tourism Symposium

Proceedings Book

Volume-II

21-24 EKİM 2021 / SİNOP

Sinop Üniversitesinin 42. Bilimsel Yayınıdır.

ISBN 978-605-71203-2-8

SİNOP
KÜLTÜR VE TURİZM SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI
CİLT-II

Sinop
Culture and Tourism Symposium
Proceedings Book
Volume-II

ISBN 978-605-71203-2-8

Sinop Üniversitesi Adına Sahibi | Owner on behalf of Sinop University

Prof. Dr. Nihat DALGIN

Rektör | Rector

Editörler | Editors

Doç. Dr. Ercan KARAÇAR

Dr. Öğr. Üyesi Doğan FIRINCI

Design/Tasarım

Sinop Üniversitesi Basın-Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü

Baskı Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date

Birinci Baskı, Ankara, Şubat 2022

Baskı/Printing

Sistem Ofset Bas. Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Strazburg Caddesi No: 31/17 Sıhhiye/Ankara Tel: 0312 229 18 81

Sertifika No: 46660

Sinop Kùltür ve Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı Sinop Üniversitesinin bilimsel bir yayınıdır. Kitapta yayımlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazara aittir. Yazılar, yayıncı kuruluşun izni olmadan kısmen veya tamamen bir başka yerde yayımlanamaz.

İletişim | Communication

Korucuk Mah. Trafo Sok. 15 Temmuz Yerleşkesi No:36 57000 | SİNOP | TÜRKİYE
Tel: +90 (368) 2715757-58-59-60 | Faks: +90 (368) 2715763 | web: <https://sktsemp.sinop.edu.tr/>

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU ONURSAL BAŞKANI

Prof. Dr. Nihat DALGIN

Sinop Üniversitesi Rektörü

SEMPOZYUM KURULLARI

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Ercan KARAÇAR	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Dr. Öğr. Üyesi Alpay TIRIL	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Dr. Öğr. Üyesi Olca SEZEN DOĞANCILI	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Dr. Öğr. Üyesi Doğan FIRINCI	İlahiyat Fakültesi
Öğr. Gör. Volkan ÇAVUŞ	Meslek Yüksekokulu

YÜRÜTME KURULU

Doç. Dr. Ali Turan BAYRAM	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Gül ERKOL BAYRAM	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Serdar YENER	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ERAVCI	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aysun GARGACI KINAY	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cenk DEMİR	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Doğan FIRINCI	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ersin ARIKAN	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülseren KAN şAHİN	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Handan ÖZÇELİK BOZKURT	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan BARLAK	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasibe YAZIT	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hazar KABA	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İsmail GÜÇLÜ	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kerem KAPTANGİL	Sinop Üniversitesi
Öğr. Gör. Mehmet KESKİN	Sinop Üniversitesi
Öğr. Gör. Recep AYKAN	Sinop Üniversitesi

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ali YAYLI	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Cevdet YILMAZ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Emrah ÖZKUL	Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Gökarp N. SELÇUK	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Gülgün KÖROĞLU	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Halit ÇAL	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim BAŞAĞAOĞLU (Emekli)	Cerrahpaşa Tıp Fakùltesi
Prof. Dr. İrfan YAZICIOĞLU	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Kutay OKTAY	Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Muharrem TUNA	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZSARI	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Nilüfer ŞAHİN PERÇİN	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Nuray TÜRKER	Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. R. Pars ŞAHBAZ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Selma MEYDAN UYGUR	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Şafak ÜNÜVAR	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Şule AYDIN	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. T. Melih GÖRGÜN (Emekli)	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Doç. Dr. Ali KOCATAŞ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Turan BAYRAM	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Aydoğan AYDOĞDU	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Aziz Gökhan ÖZKOÇ	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Cenk Murat KOÇOĞLU	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Cüneyt TOKMAK	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Demet KOCATEPE	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Duran CANKÜL	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Doç. Dr. Duygu EREN	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Ebru GÜNEREN ÖZDEMİR	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Emrah DİNDİ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Ercan KARAÇAR	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Ercan YAVUZ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Evren GER	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Gül ERKOL BAYRAM	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan KOÇ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin AVNİ KIRMACI	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Nurettin AYAZ	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem ALTUNÖZ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Rahman TEMİZKAN	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. S. Pınar TEMİZKAN	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Taşkın DENİZ	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Uğur AKDU	Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Üzeyir KEMENT	Bingl Üniversitesi
Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ	Karabük Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi A. Hüsamettin BARAN	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ERAVCI	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Adem ORAKÇI	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali SOLUNOĞLU	Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Alpay TIRIL	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan DAĞDEVİREN	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aykut ŞİMŞEK	Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aysun Gargacı KINAY	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül ACAR	Karabük Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül DÜZGÜN	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Burcu AYŞENUR SAKLI	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Doğan FIRINCI	Sinop Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emin ARSLAN	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emre ÇİLESİZ	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Eray POLAT	Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul DÜZGÜN	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gönül GÖKER	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gözde SEVAL ERGÜN	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülseren KAN ŞAHİN	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hakan KENDİR	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Handan ÖZÇELİK BOZKURT	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan BARLAK	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasibe YAZIT	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hazar KABA	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖZDEMİR	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kerem KAPTANGİL	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi M. Mert PASLI	Giresun Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mikail KARA	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem AVCI	Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖDEMİŞ	Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Cüneyt ŞAPCILAR	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Olca SEZEN DOĞANCILI	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özgür YAYLA	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Salih YILDIZ	Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Samet GÖKKAYA	Karabük Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sinan GÖKDEMİR	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şaban KARGİGLİOĞLU	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tolga GÜL	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba KARA	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zümrüt Hatun DEMİREL	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hüseyin VURAL	Sinop Arkeoloji Müzesi

SEMPOZYUM KATILIMCI LİSTESİ

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Fügen DURLU ÖZKAYA	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Gülgün KÖROĞLU	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Nuray TÜRKER	Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. Suphi SAATÇI	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Doç. Dr. Akın TEMÜR	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Turan BAYRAM	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Davut YİĞİTPAŞA	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Ercan KARAÇAR	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Ergün ACAR	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Funda ÜSTÜN	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Hacı İsmail KESİK	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin Avni KIRMACI	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Kibar AKTIN	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa GÜNAY	Çukurova Üniversitesi
Doç. Dr. Mutlu KAYA	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Nilgün GÜNERİ	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Nilgün SANALAN BİLİCİ	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Nurettin AYAZ	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Songül ÇEK	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi A. Hüsamettin BARAN	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ERAVCI	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Adem ARMAN	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Alpay TIRIL	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan IŞIK	Karabük Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aykut ŞİMŞEK	Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aysun Gargacı KINAY	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Babür Mehmet AKARSU	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Duygu ŞENOL	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emre ÇİLESİZ	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ersin ARIKAN	Sinop Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gönül GÖKER	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülnur KARAKAŞ TANDOĞAN	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülseren KAN ŞAHİN	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Günseli ACAR	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Handan ÖZÇELİK BOZKURT	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Harun Reşit BAĞCI	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hazar KABA	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hülya KARAÇALI TAZE	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İsmail GÜÇLÜ	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kasım OYARÇIN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kerem KAPTANGİL	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Olca SEZEN DOĞANCILI	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Öznur ÖZDEN	İstanbul Üniversitesi (Emekli)
Dr. Öğr. Üyesi Şaban KARGİGLİOĞLU	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Türkan MÜGE ÖZBEKLER	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yakup ERDEM	Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Serkal YILDIRIM	Karabük Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Benan KURT YILMAZ	Sinop Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Gülay EKREN	Sinop Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Hakan ALİUSTA	Sinop Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Öner EKİCİ	Sinop Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Yeşim SÜRMELİOĞLU	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Dr. Kübra AŞAN	Sinop Üniversitesi
Dr. Esra YILDIZ	İstanbul Üniversitesi
Dr. Sibel ÇELİKEL	Milli Eğitim Bakanlığı
Öğr. Gör. Adem ADEMOĞLU	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Öğr. Gör. Ayhan GİRGIN	Sinop Üniversitesi
Öğr. Gör. Bora İYİAT	Amasya Üniversitesi
Öğr. Gör. Bülent ESKİCİ	Sinop Üniversitesi
Öğr. Gör. Ceyhun AKYOL	Artvin Çoruh Üniversitesi
Öğr. Gör. Emel BULMUŞ	Sinop Üniversitesi
Öğr. Gör. Levent PAYZIN	Sinop Üniversitesi

Öğr. Gör. Mehmet Mesut DEMİREL	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Melahat AVŞAR	Amasya niversitesi
Öğr. Gör. Melek ŞARDAĞ KARABULUT	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Nerc AYDIN	Gazi Osman Paşa niversitesi
Öğr. Gör. Recep AYKAN	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Refika ZUHAL GILIÇ	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Samet DİNÇER	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Sevgi ÇAĞALTAY KAYAOĞLU	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Şemseddin ULUÇAM	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Tolga Acar YEŞİL	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Tuba AYHAN	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Ufuk SAMAV	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Yüksel DOĞDU	Sinop niversitesi
Öğr. Gör. Zehra BAŞHAN	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Cemil TOPRAK	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Hikmet Can ÇETİN	İstanbul Üniversitesi
Arş. Gör. Yusuf KILIÇ	Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Zeyneb Ayla KİRENCİ ERUZUN	Samsun Üniversitesi
Ahmet KÜÇÜKBAŞ	Araştırmacı-Yazar
Ali ARSLAN	Milli Eğitim Bakanlığı
Ali ŞAHİN	Milli Eğitim Bakanlığı
Ali Tugay TEKEŞEN	Milli Eğitim Bakanlığı
Alparslan SANTUR	Etnolog
Asuman YILMAZ	Milli Eğitim Bakanlığı
Ayşe AKMAN	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Buse KSEREN	Sinop Üniversitesi
Emine CEBECİ	Durağan İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü
Emre AKMANOğLU	Karabük Üniversitesi
Erhan ÇELEM	Milli Eğitim Bakanlığı
Esra CAYMAZ	Karabük Üniversitesi
Faruk ÜNAL	Milli Eğitim Bakanlığı
Fatma ALBAYRAKOğLU	Milli Eğitim Bakanlığı

Gözde DURMUŞ	Milli Eğitim Bakanlığı
Gözde YENİAY	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Hanife BAŞAR ÖZCAN	Milli Eğitim Bakanlığı
Hasan ŞAHİN	Milli Eğitim Bakanlığı
Hasibe ERDOĞAN	Milli Eğitim Bakanlığı
Hüseyin Fatih ZARARSIZ	Karabük Üniversitesi
Hülya CANPOLAT YILMAZ	Milli Eğitim Bakanlığı
İbrahim SADIK	Milli Eğitim Bakanlığı
Musa Uğur ÇELİK	Arkeolog
Mustafa KARADURAK	Milli Eğitim Bakanlığı
Nagihan ÇAKIR	Arkeolog
Nazmiye ÖZ	Durağan İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü
Necati Celal ÇATAL	Emekli öğretmen
Orhan OKUR	Milli Eğitim Bakanlığı
Oya MİNEZ	Karabük Üniversitesi
Ozan HETTO	Kùltür ve Turizm Bakanlığı
Ömer Faruk ÇAKICI	Sinop Üniversitesi
Öncü Ozan ALTIN	KUZKA
Özge KORKMAZ	Kastamonu Üniversitesi
Recep BAKAR	Sinop Üniversitesi
Sebahattin KILINÇ	Milli Savunma Üniversitesi
Seher DİNÇKAN	Milli Eğitim Bakanlığı
Serkan ASLAN	Milli Eğitim Bakanlığı
Serkan DOĞRU	KUZKA
Serkan SEMİNT	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Süheyla GÖKSU	Milli Eğitim Bakanlığı
Turgut Neşet YURDAKUL	Milli Eğitim Bakanlığı
Ufuk BOSTAN	Milli Eğitim Bakanlığı
Ufuk ÖZYILDIRIM	Milli Eğitim Bakanlığı
Vedat PEHLİVAN	Milli Eğitim Bakanlığı
Yavuz ÇETİN	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Zeynep KURNAZ	Milli Eğitim Bakanlığı

İÇİNDEKİLER

Sempozyum Kurulları.....	iii
Sempozyum Katılımcı Listesi.....	vii
İçindekiler.....	xi
Ön Söz.....	xix

AÇILIŞ KONUSMALARI

Doç. Dr. Ercan KARAÇAR.....	xxi
Prof. Dr. Nihat DALGIN, Sinop Üniversitesi Rektörü.....	xxiii
Erol KARAÖMEROĞLU, Sinop Valisi.....	xxv

I. OTURUM BİLDİRİLERİ

21 EKİM 2021 PERŞEMBE 13.30-14.30

Ufuk ÖZYILDIRIM & Doç. Dr. Mustafa GÜNAY

Mutlu Şehrin Bağlanmaya Karşı Duran Bilge Sakini: Sinoplu Diogenes	1

Doç. Dr. Ali Turan BAYRAM & Yavuz ÇETİN

Mutlu Ülkeden Mutlu Şehre: Sinop Turizmi için Bhutan Örneği	9

Nedim Emre GÜRGEN

Destinasyon Sinop: Beklenti ve Memnuniyet Araştırması.....	13

Doç. Dr. Ali Turan BAYRAM & Serkan DOĞRU & Öncü Ozan ALTIN

Sinop’u Ziyaret Edenlerin Memnuniyet ve Tekrar Ziyaret Niyeti Üzerine Bir Araştırma	25

Arş. Gör. Dr. Kübra AŞAN

Sinop Lakerda Festivali.....	35

Dr. Öğr. Üyesi Babür Mehmet AKARSU

Sinop'ta Arkeolojik Gezi Rotası	45

Doç. Dr. Kibar AKTIN & Dr. Öğr. Üyesi Hülya KARAÇALI TAZE

Tarihsel Düşünme Becerilerini Geliştirilmesinde Yerel Tarih: Sinop Tarih Mekân ve Müzeleri.....	63

Prof. Dr. Gülgün KÖROĞLU & Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Serkal YILDIRIM & Dr. Öğr. Üyesi Gülseren KAN ŞAHİN & Ozan HETTO

Dünü ve Bugünüyle Balatlar Kilisesi Kazıları	75

II. OTURUM BİLDİRİLERİ

21 EKİM 2021 PERŞEMBE 14.30-14.45

Öğr. Gör. Melek ŞARDAĞ KARABULUT

Blok Zincir ile Turizm Sektöründe Dijital Tutundurma..... 87

Öğr. Gör. Nercü AYDIN & Dr. Öğr. Üyesi Emre ÇİLESİZ

e-Şikayet Yönetimi: Sinop Örneği..... 97

Hülya CANPOLAT YILMAZ & Gözde DURMUŞ

Erfelek Tatlıca Takım Şelaleleri'nin Sürdürülebilir Turizm Açısından Sorunları ve Çözüm Önerileri 117

Dr. Öğr. Üyesi Handan ÖZÇELİK BOZKURT

Sinop Turizmine Yönelik Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi..... 121

Doç. Dr. Nurettin AYAZ & Recep BAKAR

Sinop Şehir İmajı Üzerine Bir Araştırma..... 127

Doç. Dr. Ergün ACAR

Sinop'ta İmece ve Bazı İmece Eğlenceleri 139

Doç. Dr. Songül ÇEK

Sinop'ta Yaşayan “Çoban Oyunu”nun Halk Kùltürü İçerisindeki Yeri ve Bugüne Katkısı 147

Doç. Dr. Ergün ACAR

Sinop'ta Bazı Baharı Karşılama Ritüelleri 159

III. OTURUM BİLDİRİLERİ

21 EKİM 2021 PERŞEMBE 16.00-17.00

Öğr. Gör. Dr. Hakan ALİUSTA

Sinop Şehri Turizm Sektörü Performansının Finansal Analizi 165

Alparslan SANTUR

Sinop Yöresinde Yayılım Gösteren Bazı Bitki Türlerinin Halk Hekimliği ve Modern Tıp / Eczacılık Bakımından Önemi..... 173

Dr. Öğr. Üyesi Gülseren KAN ŞAHİN

Tarihi Kent Sinop'un Kùltür Mirasının Korunmasına İlişkin Öneriler: İtalya Taranto Örneği..... 183

Doç. Dr. Nilgün SANALAN BİLİCİ & Öğr. Gör. Nercü AYDIN

Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Çevreye Duyarlı Uygulamalar: Yeşil Yıldız ve Yeşil Pazarlama 195

Arş. Gör. Yusuf KILIÇ

Sinop'a Ulaşan Roma Dönemi Yolları..... 207

Doç. Dr. Davut YİĞİTPAŞA & Arş. Gör. Musa Uğur ÇELİK

Sinop Müzesindeki Bir Grup Erken Tunç Çağı Seramiği 215

Doç. Dr. Davut YİĞİTPAŞA & Nagihan ÇAKIR

Sinop Müzesi'nde Bulunan Tunç Çağına Tarihlenen Bir Grup Metal Silah..... 231

Ali Tugay TEKEŞEN

Sinop'un Kùltürel Değeri; Bir Değer Ahmet Muhip Dıranas..... 243

I. OTURUM BİLDİRİLERİ

22 EKİM 2021 CUMA 09.45-10.45

Dr. Öğr. Üyesi Ayhan IŞIK

Sinop'ta Medfun Seyyid Bilal ve Neslinin İlim ve Kùltür Hayatına Katkıları..... 247

Dr. Esra YILDIZ

Şeyhülislamlık Belgelerinde Sinop Uleması..... 261

Buse KÖSEREN

Sinop İlinde İnanç Turizmi Destinasyonu Açısından Bir Mavi Okyanus Stratejisi Önerisi..... 279

Erhan ÇELEM, Öğr. Gör. Dr. Yeşim SÜRMELİOĞLU

İlkokul Öğrencilerinin Gözünden Sinop Yerli Malı Posterİ..... 285

Oya MİNEZ, Esra CAYMAZ, Prof. Dr. Nuray TÜRKER

Coğrafi İşaretili Ürünlerin Sinop'un ve Yöresel Mutfağının Tanıtımına Katkısı: Nitel Bir Araştırma 291

Dr. Öğr. Üyesi Aysun GARGACI KINAY & Dr. Öğr. Üyesi Kerem KAPTANGİL & Arş. Gör. Dr. Kübra AŞAN

Besin Değeri Yüksek Bir Çorba Yapılanması..... 301

Ayşe AKMAN

Sinop İlinin Bazı Yerlerinde Geleneksel Takvim ve Meteoroloji Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme..... 305

II. OTURUM BİLDİRİLERİ

22 EKİM 2021 CUMA 11.00-12.00

Dr. Öğr. Üyesi Şaban KARGİGLİOĞLU

Sinop İlinin Etkinlik Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi İle Değerlendirilmesi..... 321

Öğr. Gör. Melahat AVŞAR & Dr. Öğr. Üyesi Gülnur KARAKAŞ TANDOĞAN

Sinop İlinde Düzenlenen Festivallerin Turizme Etkileri Açısından Değerlendirilmesi..... 329

Dr. Öğr. Üyesi Gönül GÖKER & Serkan SEMİNT

Yaratıcı Turizm Bağlamında Sinop Değerlerinin İncelenmesi..... 337

Doç. Dr. Akın TEMÜR & Güzde YENİAY

Samsun Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Sinope Amphorası..... 347

Dr. Öğr. Üyesi Kerem KAPTANGİL & Dr. Öğr. Üyesi Hazar KABA

Destinasyon Çekiciliğinin Arttırılmasında Sinop Arkeoloji Müzesine Yönelik Bir Model Önerisi.. 363

Dr. Öğr. Üyesi Aykut ŞİMŞEK & Özge KORKMAZ

Sinop Yöresel Yemeklerinin Bilinirliğinin Test Edilmesi: Sinop Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Öğrencileri Örneği..... 379

III. OTURUM BİLDİRİLERİ**22 EKİM 2021 CUMA 14.00-15.00****Arş. Gör. Dr. Kübra AŞAN & Recep BAKAR**

Kitle Kaynak (Crowdsourcing) Tabanlı Doğa Etkinlik Rotaları: Sinop Örneğinde Betimsel Bir Araştırma..... 389

Doç. Dr. Ergün ACAR & Dr. Sibel ÇELİKEL

Sinop Manilerinin Dili..... 398

Dr. Öğr. Üyesi Alpay TIRIL

Bir İç Turizm Destinasyonu Olarak Sinop'u Tanıtmak ya da Tanıt(a)mamak: Sinop Tanıtım Materyalleri ve Çeşitli Yayın Ortamları Üzerine Bir Değerlendirme..... 403

Dr. Öğr. Üyesi Adem ARMAN & Arş. Gör. Hikmet Can ÇETİN

Sinop İlinde Gerçekleştirilen Kùltür ve İnanç Temelli Etkinliklerde Üretilen Yemekler Üzerine Bir İnceleme..... 437

Dr. Öğr. Üyesi Handan ÖZÇELİK BOZKURT

Gastronomi Turizmi Kapsamında Sinop'taki Balık Restoranlarının İncelenmesi..... 445

Dr. Öğr. Üyesi Öznur ÖZDEN

Sinop ve Kùltür Turizminin Önemi..... 453

Dr. Öğr. Üyesi Ersin ARIKAN

Sinop Turizminin Digital Medya Haberlerinde Temsili..... 461

IV. OTURUM BİLDİRİLERİ**22 EKİM 2021 CUMA 15.15-16.15****Doç. Dr. Hüseyin Avni KIRMACI & Emre AKMANOĞLU & Hüseyin Fatih ZARARSIZ**

Gastronomik Bir Ürün Olarak Sinop Mantısı'nın Çevrim İçi Turist Deneyimlerinin İncelenmesi... 469

Ömer Faruk ÇAKICI & Doç. Dr. Ercan KARAÇAR

Aile İçi Rekreasyon Faaliyetlerinin Teknoloji Bağımlılığına Etkisi Sinop Örneği..... 479

Öğr. Gör. Adem ADEMOĞLU & Prof. Dr. Fügen DURLU ÖZKAYA

Yaşamın Önemli Evrelerinde Uygulanan Gastronomi Değerleri: Sinop Örneği..... 489

Doç. Dr. Hüseyin AVNİ KIRMACI & Emre AKMANOĞLU & Hüseyin Fatih ZARARSIZ

Sinop İlinin Gastronomi Turizm Potansiyelini SWOT Analizi Yöntemiyle İncelenmesi..... 499

Dr. Öğr. Üyesi Olca SEZEN DOĞANCILI

Sinop Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi..... 505

Dr. Öğr. Üyesi Alpay TIRIL

Sinop'un Edebiyat Turizmi Potansiyeli Üzerine Düşünceler..... 515

Doç. Dr. Hüseyin AVNİ KIRMACI & Emre AKMANOĞLU & Hüseyin Fatih ZARARSIZ

Sinop İlindeki Restoranların Sosyal Medyadaki İmajı..... 523

POSTER OTURUMU**22 EKİM 2021 CUMA****Arş. Gör. Yusuf KILIÇ**

Doğu Roma (Bizans) Dönemi Köprüsü..... 533

Doç. Dr. Nilgün GÜNERİ & Dr. Öğr. Üyesi Yakup ERDEM & Doç. Dr. Funda ÜSTÜN

Sinop'ta Deniz ve Balık Kùltürü..... 535

I. OTURUM BİLDİRİLERİ (AYANCIK)**23 EKİM 2021 CUMARTESİ 11.00-12.00****Öğr. Gör. Tuba AYHAN, Arş. Gör. Cemil TOPRAK**

Sinop'un Somut Olmayan Kùltürel Miras Taşıyıcısı Asuman Yılmaz..... 545

Öğr. Gör. Sevgi ÇAĞALTAY KAYAOĞLU & Öğr. Gör. Tolga Acar YEŞİL & Dr. Öğr. Üyesi İsmail GÜÇLÜ

Türkeli İlçesi'nin Ekoturizm Potansiyeli..... 553

Öğr. Gör. Bora İYİAT, Öğr. Gör. Şemseddin ULUÇAM

Ayancık için Kent Markası Çalışmalarında Önerilebilir Bir Model Olarak "Kent Tarihi Araştırmaları Merkezi"..... 561

Dr. Öğr. Üyesi Türkan MÜGE ÖZBEKLER

Algılanan Destinasyon İmajı Faktörlerinin Best-Worst Yöntemine Göre Değerlendirilmesi: Ayancık İlçesi Örneği..... 569

Öğr. Gör. Dr. Benan KURT YILMAZ

Ayancık İlçesi Turizm Sorunları ve Çözüm Önerileri: Nitel Bir Araştırma..... 579

Öğr. Gör. Tuba AYHAN & Arş. Gör. Cemil TOPRAK

Tohumdan Düzene Ayancık Dokumasında Ketenin Yolculuğu..... 587

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ & Doç. Dr. Mutlu KAYA

1930'lu Yıllarda Ayancık'ta Turizm..... 599

Dr. Öğr. Üyesi Duygu ŞENOL & Öğr. Gör. Recep AYKAN & Asuman YILMAZ & Ali ARSLAN & Hanife BAŞAR ÖZCAN

Tarihsel Süreçte Ayancık Keteni Dokuma Kumaş Üretimi ve Yeni Üretim ve Kullanım Alanlarının İncelenmesi..... 607

II. OTURUM BİLDİRİLERİ (AYANCIK)**23 EKİM 2021 CUMARTESİ 13.30-14.30****Öğr. Gör. Dr. Gülay EKREN**

Sinop ile İlgili Turizm Araştırmaları Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz..... 613

Öğr. Gör. Refika ZUHAL GILIÇ

Sinop İlinin Ayancık İlçesi Özelinde Güncel Turizm Potansiyel ve Nesneleri..... 627

Dr. Öğr. Üyesi Günseli ACAR

Hizmet İhracatı ve Turizm Sektörü..... 641

Doç. Dr. Hacı İsmail KESİK & Öğr. Gör. Recep AYKAN

Ayancık'taki Kültürel Varlıklarımızdan Keten Tohumu Yağı ve Doğu Kayını Kerestesinin Eğitim Araç ve Gereçlerinde Kullanımı..... 651

I. OTURUM BİLDİRİLERİ (BOYABAT)**23 EKİM 2021 CUMARTESİ 11.00-12.00****Hasibe ERDOĞAN**

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Boyabat Kazasındaki Eğitim Faaliyetleri (1839-1923)..... 655

Turgut Neşet YURDAKUL

Kültürel, Tarihi ve Turistik Önemi Bakımından Boyabat Evlerinin Korunması..... 667

Orhan OKUR

Kastamonu Vilayet Salnamelerine Göre Boyabat Kazasının İdari, Sosyal, Kültürel, Coğrafi, Tarihi ve Ekonomik Yapısı (1869-1903)..... 679

Öğr. Gör. Ceyhan AKYOL

Belediye Web Sitelerinin Turizm Perspektifinden İncelenmesi; Sinop İli Geneline Değerlendirme 691

Sebahattin KILINÇ

Turizm Sektöründe Aile, İş, Toplum ve Kişisel Yaşam Dengesi için Bütüncül Liderlik Yaklaşımı: Sinop Turizm Sektörü için Bir Öneri..... 699

Süheyla GÖKSU & Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ERAVCI

Boyabat Yöresinde Giyim Kültürü..... 705

Faruk ÜNAL

Boyabat Yiyecek İçecek Kültürü..... 717

Arş. Gör. Zeyneb Ayla KİRENCİ ERUZUN & Prof. Dr. Suphi SAATÇİ

Kùltürel Miras Alanı Olarak Boyabat ve Geleneksel Evleri..... 727

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ERAVCI

Sinop İli: Boyabat, Durağan ve Saraydüzü İlçeleri Miras Pazarlaması..... 741

Ahmet KÜÇÜKBAŞ & Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ERAVCI

Boyabat Kalesi ve Çırabozan Dehlizi..... 755

Necati Celal ÇATAL & Abdullah ERAVCI

Boyabat Yöresinin İnanç Turizmi Üzerinden Pazarlanması: Türbeler ve Tekkeler..... 765

I. OTURUM BİLDİRİLERİ (DURAĞAN)

23 EKİM 2021 CUMARTESİ 11.00-12.00

Zeynep KURNAZ & Öğr. Gör. Samet DİNÇER

Jeoturizmde Yeni Bir Rota: Karakaya Kayalıkları (Durağan)..... 777

Zeynep KURNAZ & Öğr. Gör. Samet DİNÇER

Kızılırmak Kanyon'unun (Durağan/Sinop) Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi..... 793

Ali ŞAHİN & Seher DİNÇKAN

Geleneksel Durağan Çember Dokumacılığı..... 809

Ali ŞAHİN & Dr. Öğr. Üyesi A. Hüsamettin BARAN

Geleneksel Durağan Mahrama Dokumacılığı..... 821

İbrahim SADIK & Öğr. Gör. Samet DİNÇER & Dr. Öğr. Üyesi A. Hüsamettin BARAN

Yaşayan Tarih Terelek Kaya Mezarları..... 833

Mustafa KARADURAK & Dr. Öğr. Üyesi Harun Reşit BAĞCI

Erenköy (Durağan/Sinop) Volkanik Şekilleri..... 838

Mustafa KARADURAK & Dr. Öğr. Üyesi Harun Reşit BAĞCI

Buzluk Tabiat Parkı (Durağan/Sinop)..... 847

Ufuk BOSTAN & Dr. Öğr. Üyesi A. Hüsamettin BARAN

Durağan'ın Unutulmaya Yüz Tutmuş Dini Eserleri..... 857

II. OTURUM BİLDİRİLERİ (DURAĞAN)

23 EKİM 2021 CUMARTESİ 13.30-14.30

Serkan ASLAN & Ümran DEMİRCAN Dr. Öğr. Üyesi A. Hüsamettin BARAN

Durağan'da Yaşayan Lezzetler..... 867

Emine CEBECİ & Öğr. Gör. Zehra BAŞHAN

Durağan İlçesindeki Çeltik Ziraatı..... 875

Emine CEBECİ & Öğr. Gör. Zehra BAŞHAN

Durağan İlçesindeki Sumak ve Menengiç Ağaçları..... 881

Nazmiye ÖZ & Öğr. Gör. Dr. Öner EKİCİ

Durağan Kemerbahçe İnciri..... 887

Nazmiye ÖZ & Öğr. Gör. Dr. Öner EKİCİ

Durağanda Zeytin Yetiştiriciliği..... 891

Fatma ALBAYRAKOĞLU & Öğr. Gör. Samet DİNÇER & Dr. Öğr. Üyesi A. Hüsamettin BARAN

Paphlogonia Bölgesi Olan Durağan'da Kaya Mezarları / Ambarkaya Kaya Mezarı..... 895

Hasan ŞAHİN & Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Hüsamettin BARAN

Tarihi ve Kùltürel Bir Değer Olarak “Durakhan”..... 903

Arş. Gör. Dr. Kübra AŞAN & Dr. Öğr. Üyesi Olca SEZEN DOĞANCILI & Recep BAKAR

Doğa Yürüyüşleri Kapsamında Durağan ve Çevresinin Potansiyelinin Değerlendirilmesi..... 913

Dr. Öğr. Üyesi Olca SEZEN DOĞANCILI & Recep Bakar & Arş. Gör. Dr. Kübra AŞAN

Durağan ve Çevresinin Kamp Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi..... 925

Vedat PEHLİVAN & Dr. Öğr. Üyesi A. Hüsamettin BARAN

Durağan Yaylalarının Ekonomisi ve Turizmi..... 937

I. OTURUM BİLDİRİLERİ (GERZE)**23 EKİM 2021 CUMARTESİ 11.00-12.00****Öğr. Gör. Yüksel DOĞDU & Öğr. Gör. Emel BULMUŞ**

Gerze Pirahmet Köyü Tarihi Gelinlik Örneği..... 945

Öğr. Gör. Levent PAYZIN, Öğr. Gör. Bülent ESKİCİ, Öğr. Gör. Ayhan GİRGİN

Sinop'ta Türbelerle İlgili İnanış ve Uygulamalara Örnek: Çeçe Sultan..... 949

Öğr. Gör. Ayhan GİRGİN, Dr. Öğr. Üyesi Kasım OYARÇIN

Sinope Roma Koloni Sikkelerindeki Tanrı, Tanrıça ve Personifikasyonlar..... 967

Öğr. Gör. Ufuk SAMAV

Sinop Mutfak Kùltürünün Değerlendirilmesi Bakımından İndeksinin Oluşturulması..... 978

Öğr. Gör. Mehmet Mesut DEMİREL, Öğr. Gör. Ufuk SAMAV

Gerze'nin Yenilebilir Yabani Otları..... 985

YAŞAMIN ÖNEMLİ EVRELERİNDE UYGULANAN GASTRONOMİ DEĞERLERİ: SİNOP ÖRNEĞİ

Adem ADEMOĞLU*
Fügen DURLU ÖZKAYA*

Öz

İnsanın yaşamındaki her bir evrede yeterli ve dengeli beslenme önemli bir yere sahiptir. Bu evreler içerisinde bireylerin doğum öncesinde başlayıp, doğum, ad koyma, sünnet, askere gitme, evlenme ve ölüm gibi yaşam içerisinde belirdi dönemler yer almaktadır. Bu dönemler içerisinde belirli ritüeller kuşaklar boyu süre gelmiştir. Kültürel değerler bakımından zengin bir coğrafyada yer aldığımız için yaşam evrelerinde çeşitli faaliyetler yapılmaktadır. Orta Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Sinop bu belirtilen zenginlikleri fazlasıyla barındıran illerimizden birisidir. İklimin etkisiyle doğal olarak yetişen otların yanı sıra bölgede sevilen mantı, nokul gibi hamur işleriyle de adından söz ettirmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, Sinop il merkezinde ve ilçelerindeki yaşamın önemli evrelerinde yapılmakta olan ritüelleri, gastronomi uygulamalarını ve bunların etrafında şekillenen algı ve pratikleri ortaya koymaktır. Araştırma kapsamında bu kültürün bir parçası olan, 50 yaş ve üzeri gönüllü kültür aktarıcılarının görüşleri değerlendirmeye tabi tutularak, betimsel bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Sinop Mutfağı, Özel Günler, Ritüel, Gastronomi.

Gastronomy Values Applied in Important Stages of Life: The Example of Sinop

Abstract

Adequate and balanced nutrition has an important place in every stage of human life. Among these stages, there are periods that start before birth and appear in life such as birth, naming, circumcision, military service, marriage and death. During these periods, certain rituals continued for generations. Since we are located in a geography rich in cultural values, various activities are carried out in life stages. Sinop, located in the Central Black Sea Region, is one of our provinces that contains these riches. In addition to the herbs that grow naturally under the influence of the climate, it is also popular with pastries such as ravioli and nokul. From this point of view, the aim of the study is to reveal the rituals, gastronomy practices and the perceptions and practices shaped around them in the important stages of life in the city center and districts of Sinop. Within the scope of the research, a descriptive study was carried out by evaluating the opinions of voluntary cultural transmitters aged 50 and over, who are a part of this culture.

Keywords: Sinop, Sinop Cuisine, Special Days, Ritual, Gastronomy.

Giriş

Kültür sözcüğünün birden fazla anlamı bulunmaktadır. Kültür, bilinçli ya da farkında olmadan insanlardan öğrendiklerimizdir (Wells, 1984:44). Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunlar yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın

* Öğr. Öğr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, aademoglu27@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0001-9649-2019>.

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, fdokkayagmail.com- <https://orcid.org/0000-0003-2893-9557>.

doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin şeklinde kültür tanımlanmaktadır (TDK, 1998: 1436). Nişanyan'ın s zl ğ ndeysel, bir toplumun (eğitim yoluyla elde edilen) t re ve simgeleri olarak tanımlanır. Kültür kavram çeşitli bilişsel oluşumlar ve pratikleri bünyesinde barındıran sosyal bir göstergedir ( eki , 2021). Genel bir ifadeyle kültür ilk olarak dilde ba layıp ve daha sonra insanın yaşamının tamamını kapsayan bir olgudur. İnsanoğlunun doğumundan ölümüne kadar devam eden süreç içerisinde ortaya konulan davranışlar bütünüdür.

Kültürün önemli parçalarından birisi yeme içme etrafındaki algı ve pratiklerle şekillenmektedir. Türk toplumu, inancı, gelenek ve göreneği ile köklü ve zengin bir yemek kültürüne sahiptir. Yeme içme unsurları geçiş dönemleri olarak isimlendirilen doğum, evlenme ve ölüm gibi yaşamla ilişkili tüm evrelerde, Türk mutfak kültürünün zenginliğinin ortaya çıkarılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır.

Doğum, evlenme ve ölüm    önemli geçiş dönemidir ve kültürel yapı içinde bu geçiş dönemleri önemli bir yer tutmaktadır (Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Bu bağlamda yaşamdaki önemli evreler içerisinde yapılan uygulamalar hayatın şekillenmesini ve bunların sürekli bir şekilde uygulanarak kaybolmadan gelecek nesle aktarılması bakımından önem taşımaktadır. Geçiş dönemlerinin her birinde gerek sağlık amacıyla gerekse de geleneksel alışkanlık olmasından dolayı yeme içme olgusuna yer verilir. Bu geçiş dönemleri içerisinde çeşitli törenler eşlik etmektedir.

1. Literatür Taraması

Karadeniz bölgesinde dağların kıyıya paralel şekilde uzanması tarım alanlarını sınırlandırmıştır. Bölge yılın her mevsiminde yağışlı olması beraberinde yıllık sıcaklık farkının az olmasını sağlamaktadır. Kı ları ılık ve yazları ise serindir. Karadeniz Türkiye'nin en fazla yağış alan bölgesidir. Yağı ların her mevsim görülmesi, yaz kuraklığı isteyen ürünlerin yetiştirilmesini engellemektedir (Atalay ve Mortan, 2003). Sanayini fazla gelişmediği Sinop'ta halkın temel geçim kaynağı arasında hayvancılık, tarım ve ormancılık yer almaktadır. Balıkçılık, arıcılık, kestane, mısır ve  eltik yetiştiriciliği yaygın olarak yapılmaktadır.

Sinop mutfağı, Karadeniz mutfağının karakteristik kültürünü yansıtan mutfaklardan biri olarak görülür. Beslenme ağırlıklı olarak yöre mutfağında tahıl ürünlerine dayalı bir şekilde karşılanmaktadır. Bölgede kı  aylarında bolca yetiştirilen sebzelerin çeşitliliği sayesinde oldukça çok çeşitli şekillerde tüketilmesini sağlamaktadır (Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

Sinop çevresinde verimli ovaların bulunmasından dolayı bölgeye özellikle Doğu Karadeniz ve Balkanlardan çok sayıda g   almıştır. Bu g  ler sonucu Sinop mutfağında, Kastamonu kültürünün izlerini, Laz, Kıpçak, Gürcü ve Çerkez yemeklerini görmek mümkündür. Sinop halkının mutfağında özellikle bayram günleri "nokul" denen hamur i inin tatlısı, tuzlusu, mayalısı, mayasızsı, cevizlisi, peynirli, patateslisi ve ıspanaklısı yapılır. Balığın  e idi bakımından oldukça zengin olan Sinop'ta balık yemekleri oldukça önemli yer tutar (Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Mutfakın gelişmesinde g  ler ve farklı etnik grupların bir arada ya ıyor olmasının büyük etkisi bulunmaktadır.

Geçiş dönemi olarak kabul edilen hayatım önemli günlerinde ve gecelerinde kullanılan yiyecek içecekler diğer bölgelerdeki yiyecek içeceklerle Sinop kültüründe de benzerlik göstermektedir. Coğrafi yapısından dolayı bölgede kullanılan yiyecek ve içeceklerde de bazı farklılıklara bulunmaktadır. Örneğin, eskiden olduğu gibi yenidoğan bebeğe bölgede çoğunlukla anne sütünden sonra  ekerle yapılmış olan  erbet verilmektedir, bazı bölgelerde de bunlara ek olarak sakinle tirmesi için ıhlamur da verilen ilk besinler arasındadır (Halıcı, 1997). Yaşamın en önemli evrelerinden biri de doğumdur.

Sağlıklı bir yaşam sürmesi için bebeğe ilk besini olarak anne sütü verilmekte ancak sütün gelmesindeki gecikmeden dolayı çoğunlukla şekerle yapılan şerbet ilave besin olarak verilmektedir.

Yeni doğum yapmış anneye ilk olarak genellikle çorba verilmektedir. Verilen bu çorba çeşidi yöreye göre farklılık göstermektedir. Anadolu'nun farklı bölgelerinde olduğu gibi lohusa ziyaretine götürülen yiyecek ve içecekler genellikle çorbadır. Hoşaf, komposto, tatlı, süt ve sütlaç gibi ürünler de lohusa ziyaretine götürülen yiyecek ve içecekler arasındadır (Halıcı, 1997). Sinop kültüründe yeni doğum yapmış kadın için evde olan ve anneye yararlı olacağına inandıkları yiyeceklerden ziyaret esnasında götürülmektedir. En sık götürülenler arasında meyve kutularıyla yaptıkları hoşaf, un çorbası ve yumurtadır.

Sünnet düğünleri çok gösterişli bir şekilde yapılmakta, genellikle yemekli yapılmaktadır. Yemek olarak en sık keşkek verilmektedir. Özellikle kıyı kesimlerde son yıllarda çay, meşrubat ve pasta şeklinde ikramlıklar olmaktadır. Bölgede hâlâ çok yaygın olan askere uğurlamada, çorba, yahni, pilav, keşkek ve tatlı bu törenlerde ikram edilir.

Söz kesmede ilk başta şerbet ikram edilir, hatta bazı yörelerde söz kesme merasimin adı "şerbet içmek" olarak da bilinmektedir. Ayrıca şerbetten sonra gelen misafirlere yemek ve kahve ikram edilmektedir. Nişan törenlerinde yemek ve şerbet ikramı yapıldığı gibi özellikle kıyı kesimlerde pasta ve kurabiye ikram yapılmaktadır. Düğünler yemekli olur genellikle keşkek, et kavurma pilav şeklinde olmaktadır. Oğlan hamamında çoğunlukla düğünde hazırlanan yemekler verilirken kız hamamında çoğunlukla meyve ikram edilir (Kabacık, 2019).

Anadolu'nun büyük bölümünde olduğu gibi ölümle ilgili törenlerde helva, helva ekmek, bisküvi ve meşrubat cenazeye gelenlere ikram edilir. Cenazenin ardından yedinci, kırkinci, elli ikinci günü gibi günlerde de genellikle yemek ikramı yapılmaktadır (Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

Kutsal günlerle ilgili ritüeller Anadolu'nun birçok yeriyle benzerlik göstermektedir. Ramazan Bayramı'nda gelenlere önce şeker, nokul, tatlı ve kahve ikram edilir. Kurban Bayramı'nda kurban etiyle hazırlanmış olan kavurma ikram edilir. Kandillerde kandil simidi, helva ve lokma ikram edilir. Anadolu'da olduğu gibi Muharrem ayında da aşure hazırlanarak komşulara dağıtma geleneği bölgede yaygındır (Halıcı, 1997).

2. Yöntem

Bu çalışma Sinop'taki insanların yaşamlarının önemli geçiş evreleri içerisinde uygulamış oldukları yeme içme ritüelleri tespit ederek, bu kültürel değerlerin yazılı hale getirilmesini sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Çalışma Mayıs-Eylül 2021 tarihleri arasında araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Bu araştırmada ölçme aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Söz konusu form yaşamın önemli evreleri olan doğum, evlenme, ölüm, dini günler ve geceler, uğurlama ve karşılama, mevsimlik bayramlarda yapılan yeme içmeye dönük algı ve pratiklerinin belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Araştırmada görüşme tekniğiyle toplanan veriler, belirlenmiş olan temalara göre yorumlanmış ve doğrudan alıntılarla ifade edilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin analiz sonuçları Tablo 3.1'de yer almaktadır. Söz konusu istatistiki bilgiler incelendiğinde katılımcıların tamamının kadın olduğu; yaş ortalaması 69 bulundu; 3'ü okuryazar değil, 2'si ilkökul, 1'er kişi ise ortaokul ve lise düzeylerinde eğitim aldığı; 5 kişinin ev hanımı, 1 kişinin köy ebesi, 1 kişinin ise usta öğretici olarak halk eğitim merkezinde çalıştığı;

görüşmede ortalama görüşme süresinin 65 dakika olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak katılımcıların yaşlarının yüksek olması bölgenin kültürüne hakim olan bir grup olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3.1. *Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri ve Görüşmelere İlişkin Bilgiler.*

Katılımcının ilçesi	Katılımcının kodu	Cinsiyet	Yaş	Eğitim durumu	Mesleği	Görüşme tarihi	Görüşme süresi (dk)
Türkeli	K-1	Kadın	50	Ortaokul	Ev Hanımı	19.05.2021	129.52
Gerze	K -2	Kadın	69	Okuryazar değil	Ev Hanımı	20.08.2021	73.54
Merkez	K -3	Kadın	52	Lise	Usta Öğretici	21.08.2021	60.31
Merkez	K -4	Kadın	90	Okuryazar değil	Ev Hanımı	01.09.2021	48.01
Merkez	K -5	Kadın	51	İlkokul	Ev Hanımı	01.09.2021	72.17
Merkez	K -6	Kadın	102	Okuryazar değil	Ev Hanımı	01.09.2021	72.06
Gerze	K -7	Kadın	75	İlkokul	Köy Ebesi	02.09.2021	55.13

3.2. Geçiş Dönemlerine İlişkin Bilgiler

Geçiş dönemlerine ilişkin Tablo 3.2 incelendiğinde doğum, evlenme ve ölümün yanı sıra dini günler ve geceler, uğurlama ve karşılama, mevsimlik bayramlar şeklindedir. Doğum temasının altında beslenme, ad koyma, sünnet, kırk çıkarma, bebek görme, diş çıkarma, ilk yürüme yer almaktadır. Evlenme temasının altında kız görme, söz kesme, nişan, çeyiz, nikah, kına, düğün ve el öpme yer almaktadır. Ölüm temasının altında taziye ve mevlit yer almaktadır. Dini günler ve geceler temasının altında ramazan ayı, Kurban Bayramı, muharrem ayı ve kandil geceleri yer almaktadır. Uğurlama ve karşılama temasının altında asker uğurlama ve karşılama, hacı uğurlama ve karşılama yer almaktadır. Mevsimlik bayramlar temasının altında ise Hıdırellez ve Helesa yer almaktadır.

Tablo 3.2. *Geçiş Dönemlerine İlişkin Bilgiler.*

Doğum	Evlenme	Ölüm	Dini Günler ve Geceler	Uğurlama ve Karşılama	Mevsimlik Bayramlar
Beslenme	Kız görme	Taziye	Ramazan Ayı	Asker Uğurlama ve Karşılama	Hıdırellez
Ad koyma	Söz Kesme	Mevlit	Kurban Bayramı	Hacı Uğurlama ve Karşılama	Helesa
Sünnet	Nişan		Muharrem Ayı		
Kırk Çıkarma	Çeyiz		Kandil Geceleri		
Bebek Görme	Nikah				
Diş Çıkarma	Kına				
İlk Yürüme	Düğün				
	El Öpme				

3.2.1. Doğum

Yapılan görüşmeler neticesinde doğum teması altında doğumda anneye yedirilen ve yedirilmeyen besinler, bebeğe yedirilen besinler, misafirlerin getirdikleri ve onlara yapılan ikramlar, kırk çıkarma, ad koyma, ilk yürüme ve sünnet merasimi şeklinde sıralanmıştır.

“Doğum yapacak kadınlara ve doğum yapan kadınlara lohusa şerbeti olarak üzüm, kara erik, elmadan, armuttan yapılmış komposto içirilir sütü arttırıcı olarak verilir. Önceden anneannem iyice olgunlaşmış olan elma, armut, kara erik, üzüm gibi meyveleri toplar, dilimler taş damların üzerine bir açkı serer onun üzerinde bunlar kurutulurdu. Kışın bu meyvelerin hoşafı, şerbeti yapılır. En çok un çorbası (ovmaç çorbası), tarhana çorbası yapılır içirilirdi. Önceden tabi bu kadar şey yoktu kadın tarlaya gider orak biçer tarlanın kenarında doğurur, çocuğunu sırtına sarar eve gelirdi. Mercimek, soğan, patates, kestane, kuru fasulye gaz yapacağı için yedirilmez.” K-1

“Yeni doğan bebeğin ağzına şekerli su, sulandırılmış inek sütü, lokum emziğe bulanır verilir. Eğer çocuk kabız olmuşsa zeytinyağı az az verilir.” K-3

“Anneyi ve bebeği görmeye gelenler un çorbası, komposto yaparlar lohusa yesin diye onu getirirler. Boş gelinmez. Şimdi gelenlere kurabiye, pasta türü şeyler ikram ediliyor, önceden yemek gibi şeyler verilirdi. Hediyeyle görmeye daha sonra gelinir.” K-2

“Kırk kaşık su sayılır süzgeçten kaba aktarılır. Çocuğun yıkanacağı ve annenin yıkanacağı su bu kırk kaşık suyla çoğaltılır. İçine gül yaprakları, demir para, altın yüzük atılır. Önce bebek yıkanır daha sonra da anne yıkanır. Kalan su evin her tarafına ekmek ıslar gibi serpilir. Kadının yanında ya kadının annesi ya da yaşlı birisi olur. Kırk uçurmak için kırk çıkarıldıktan sonra gezmeye çıkarılır. Gittiği yerde pirinç, yumurta, bozuk para ve gül verilir bebeğin koynuna. Dört beş kapı dolaşır böylece. Oralarda çay ve ikramlıklar yapılır. Kırk uçurulduktan sonra mevlit veriliyor.” K-5

“Aile büyüklerinden biri bir isim tavsiye eder, tavsiye yapılmamışsa ailede sevilen bir kişinin ismi konur. Ağzı kimin yakışıyorsa sağ kulağına ezan okur ismini söyler, sol kulağına kamet okur ismini söyler. Üç gün içerisinde konulur fazla beklenmez.” K-1

“Diş buğdayı denilir. Diş çıktığında keşkek pişirilir tavuklu. Aile arasında, komşularla birlikte yenilir. İlk diş gören kişi bebeği donatır üst baş alır.” K-3

“Köstek kesme denilen bir adetimiz daha var. Çocuk çok yaşlı bir ağacın altında annesinin kucağında oturur, ağzı Kur 'anlı yaşlı bir kadın eline bıçak alır tabi bıçağı çocuğa göstermez ağacın etrafını yedi defa döner ve çocuğun adını söyler “... 'nın kösteğini kestim gitti, “... 'nın kösteğini kestim gitti, “... 'nın kösteğini kestim gitti” der üç defa; annesi de 'kes gitsin, kes gitsin, kes gitsin” der. Ağacı dönen kişi tarafından gerekli dualar okunur. Mahallenin çocuklarına şeker veya çikolata gibi şeyler dağıtılır.” K-1

“Sünnette erkek çocuklara sünnet kınası ve mevlit yapılır. Sünnet önceden yapılıyor çocuk iyileşiyor müsait bir günde de önce kına gecesi yapılıyor. Silah biçiminde sağ eline kına yakılır. Sonraki günde de mevlit veriliyor. Keşkek, etli pilav, lokma tatlı, pathıcan musakka, taze fasulye, et köfte, kazan yemekleri gibi yemekler kavun, karpuz olur.” K-6

3.2.2. Evlenme

Yapılan görüşmeler neticesinde evlenme teması altında görücü, kız isteme, söz kesme, nişan, esmi ve dini nikah, düğün hamamı, çeyiz alma ve serme, kına gecesi, düğün, gelin alma, gerdek tepsisi ve el öpme şeklinde sıralanmıştır.

“İlk önce öncü birlik gibi ailelerin saygı duyduğu kadın gider, ağız yoklama yapılır. Kız istemeye aile çok kalabalık giderler çevremiz var diye güç gösterisi olur, bu tabi kız tarafında da vardır onlar da çok kalabalık olur. Çiçek, çikolata, kolonya, elbiseler, ev yapımı baklava gibi şeyleri oğlan evi götürür. Bazı ailelerde yemek ikramı yapılır. Benim istenmemi anlatayım ben Ayancık ilçesindeydim eşim Türkeli ilçesinden geldi beni istemeye. Olacağı yoktu ama oğlanın annesi beni istedi, babam tamam oldu deyince anasının parmağından çıkardı, benim parmağıma taktı. Daha sonra pastaneye gittik çikolata aldık tüm mahalleye dağıttık.” K-1

“Yüzükler takılacaktır o günde. Çikolata, lokum gibi şeyler götürülür. Yemek verenlerde oluyor. Et yemeği olur. Söz katlaması getirilir. Buraya özgü bir hamur işidir. Hamur açılır içi yağlanır tekrar katlanır tekrar yağlanır tekrar edilir. Sac üzerinde yağlayarak pişirilir. O katlama kız evine getirilir. Gelenlere veya komşularına ikram ederler.” K-2

“Nişanda helva yapar oğlan evi o gün helva kesilir. Çerez getirilir millete dağıtılır. Ayrıca yemek verenlerde çok olur pide, pilav üstü et gibi şeyler dağıtılır.” K-7

“Resmi nikahta lokum ya da tatlı dağıtılır. Dini nikahta imama hediye verilir bu havlu, çorap gibi şeylerden olur. Önceden dini nikahta çok kimse olmazdı ama artık nişan yapar gibi kalabalık oluyor.” K-2

“Gelin hamamı geleneğimiz önceden daha çok vardı ama artık kalmadı. Gelin hamamını oğlanın annesi ayarlar, eş dost çağrılır. Tef çalınır, eğlenceler olur. Yaprak sarması, ekmek arası köfte, yumurta, kızartma gibi pratik yenilecek şeyler olurdu.” K-3

“Düğünde kına yakılacağı günün gündüzü kız evinde kızın tüm çeyizleri bir odaya serilir, bir ip gerilir onun üzerine tüm çeyizler asılır. Tüm komşular gündüz için çeyiz görmemiz var, akşama da kınamız var diye kızın ablası ya da yengesi helva pişirme (un helvası pekmezle yoğrulur, şerbet yapılır kaynar kaynar, un daha önce fırında kavrulur) ile düğün okutması (söyler) komşular davet edilir. Çeyizi görmeye gelenler kızın çeyizi için tabak çanak getirir. Oğlan evinde o gün helva yapılır (pişirilir), kız evinden çeyiz görenler oğlan evinde helva pişirmeye (yemeye) gider. Helva pişirmeye giderken yanlarında hediye olarak un, şeker, zeytinyağı, pirinç götürürler. Tepsilerle bu helvalar kız evine giderler. Önceden çeyiz gelin alma günü sabahdan götürülürdü ama artık bir hafta önceden yapıyor çeyiz serme kalktı.” K-1

“Artık helvalar kınadan bir gün önce büyükler, ehil yaşlı kadınlar toplanır helvalar pişirilir, kartopu gibi top top hazırlanır. Kına gecesine gelenlere ikram edilir. İki tepsi hazırlanır ortasına para konur. Kına gecesinde helva kesme adetimiz var, kız evi getirilen o helva tepsisini damada getirir damat orada görür helvayı. Kız evi helvayı getirince bahşiş koyar tepsinin içine, bıçağı helvaya saplar. Kına gecesinden bir gün önce helvanın yapıldığı gün damadın eve gelmesi yasaktır, uğursuzluk getireceği için. Damat eğer gelirse o hazırlanan top top helvalar damada atılır. Damadın o helvayı görmesi ve yemesi için bahşiş vermesi lazım. Köylerde düğün yemeği dediğimiz keşkek, etli pilav, tatlı, salata, düğün çorbası (köfte ya da ciğerle) yoksa tarhana çorbası olur. Helva dağıtılır, masalarda kuru pasta ve meşrubat olur. Poşetler halinde çerezler gelenlere dağıtılır. Kına yakmak için gelin elini açmaz gelinin avucuna bir çeyrek altın konur, üzerine kına yakılır, testi kırar gelin içinde para, buğday, pirinç olur. Bereketli olsun diye ve nazar çıksın diye yapılır.” K-1

“Düğün yemeklerimizi köylerde maharetli birkaç aşçı kadın vardır bunlara yaptırılır. Saclar kurulur, kazanlar kaynatılır. Etli buğday keşkeği, mısır keşkeği, pirinçli börekler, bakla börekleri, pekmezli helva, baklava ikram edilir. Düğün yemeklerinin yapılması için büyükbaş hayvan kesilir etin bir kısmı ya da hazırlanan yemeklerin bir kısmı kız evine gönderilir. Bilimli bir aileyse kız evini unutmaması lazım. Laf söz olur yoksa.” K-3

“Kız almak için geldiklerinde kapı kilitlenir damat gelini almak için eve geçince damadın ayakkabısını kızın ailesinden biri saklar. Bahşiş verir. Çıkarken ağzı yakışan biri onların geleceği için dua eder. Üzerlerine kız evinden çıkarken buğday, para ve şekerleme atılır. Arabaya bindirmezler yine bahşiş vermesi gerekir. Yol kesme adetimiz var orada da bahşiş verir. Şoför inerken kilitler orada da bahşiş verir. Damadın evine girerken de testi kırar. Gelin dış kapının girişine yağ sürer. Ayancık, Türkeli tarafında damadın yolunu arkadaşları keser, gelini ve damadı arabadan indirirler. Ona zor görevler verirler. Karamancar (karalahana), sirkeli pırasa, lahana sarması, iki yumurta gibi yemek yapmasını isterler damadın. Yapamazsa bolca dayak atılır ona.” K-1

“Kız çeyiz sandığına babası evinden ilk akşam yiyeceği şeyleri koyar. Kızın sandıkta getirdiklerinden katlama, nokul, tavuk haşlaması, tavuk kızartması, tatlı, helva, peynir, pekmez, bal, yumurta haşlaması gelin ve damat oradan yer gelelerde o sofradan yer. Genelde soğuk yenebilecek şeylerdir.” K-7

“Bir gün sonra komşularımız gelin görmeye gelir şeker, kolonya, çay ikramı yapılır gelenlere. On gün ile bir aya kadar kız babası evine gitmez. Daha sonra damat ve kız el öpmeye gider. Sofra kurulur damat sofraya oturmaz, kayın babasından bahşiş için bir şeyler bekler. Buna küsülük derler. Burada damada tarla olabilir, hayvan olabilir, para olabilir, ağaç olabilir verilenler. Yatılı olarak kalmak yoktur.” K-1

3.2.3. Ölüm-Yas

Yapılan görüşmeler neticesinde ölüm teması altında ölüm sonrası ikramları, taziye yemekleri ve mevlit okutma geleneği şeklinde sıralanmıştır.

“Ölü eğer yaşadığı evde ölmüşse o evde yemek verilmez. Erkekler ölüyü gömmeye gittiğinde evlerde yemekler hazırlanır. Mezarlıkta bir şeyler verilir. Önceden her ev bir kap hazırladığı yemeği caminin yanına ya da köy odasının yanına sofralar kurulur. Cenazeden gelenler o sofraya oturur.” K-7

“Komşular tarafından yemekler yapılır, yedisine kadar bir şey pişirilmez taziye evinde. Gerze ilçesinde yemekler taziye evi tarafından yapılıyor, fırına pide yapılır genelde.” K-1

“Mevlit Cuma geceleri, pazartesi gecelerine denk gelecek şekilde yedisinde mevlit okunur. Kırkında, elli ikisinde ve senesinde de mevlit okunur. Yedisi çok önemlidir büyük mevlit okunur. Yemekler yapılır. Et yemeği, pilav, şeker dağıtılır. Kırkında şerbet dağıtılır. Elli ikisinde yemekli olur. Senesinde de kalabalık olur yemekli olur.” K-2

3.2.4. Dini Günler ve Geceler

Yapılan görüşmeler neticesinde dini günler ve geceler teması altında ramazan ayından önce yapılan hazırlıklar, iftar, sahur, ramazan bayramı hazırlığı, ramazan bayramı yemekleri, kurban bayramı yemekleri, kandil geceleri ve aşure geleneği şeklinde sıralanmıştır.

“Ramazan için eriştelere kesilir, yufka ekmekler yapılır. Tatlı için yufka yapılır. Pirinç pilavı çok tüketilir o yüzden çokça alırız. Komposto için kuru meyveler alınır.” K-3

“Tarhana çorbası, hamur işleri, yeşil salata, pideler, taze yapılmış ramazan pideleri, baklava, lokla tatlısı, tulumba tatlısı” K-1

“Taze ekmek yapılır, katlama yapılır, çökelekli ekmek, cizleme, yumurta haşlaması, peynir, bal, komposto olur.” K-7

“Kıymalı ve üzümlü nokul yapılır, pirinçli börek, baklava ya da lokma tatlısı olacak. Nokul hamurunda tuz, maya ve un olur. İçinde de şeker, üzüm, fındık ya da ceviz olur. Kıymalı iç de kıyma, soğan, baharat olur.” K-2

“Kahvaltılıklar yapılır. Ev ziyaretlerinde nokul ve baklava çayla birlikte ikram olur. Toplu bayramlaşmalarda bayramda her günü bir mahallede kurlarız üç mahalle varsa oraya gider onların bayramını kutlarız. Köy muhtarlığı ön ayak olur oralarda keşkekler kaynatılır. Üç günde de kırmızı etli ve tavuk etli keşkek, ayran olur.” K-1

“Kurban bayramında kurban kesilene kadar ailenin büyükleri oruç tutar. Oruçlarını kurbanın sakatatlarından ciğer kavrulur onunla açarlar. Dualarını yaparlar. Kurbanda daha çok kavurma olur.” K-3

“Mutlaka bir tereyağı kavrulur kokusu çıkarılır. Un helvası en sık yaptığımız komşularımıza dağıtırız. Çocukluğumdan beri gördüğüm.” K-7

“Eğer evde bekar kız çocuğu varsa o ev aşure pişirir. Aşurenin içinde kullanılan ürünlerin sayısı tek sayı olmalıdır yirmi bir gibi. Büyük kazanlarda pişirilir tabaklarla konu komşuya dağıtılır.” K-6

3.2.5. Uğurlama ve Karşılama

Yapılan görüşmeler neticesinde uğurlama ve karşılama teması altında asker uğurlama karşılama ve hacı uğurlama karşılama şeklinde sıralanmıştır.

“Askere gidecek genç önce bütün akrabaları dolaşır vedalaşmak için daha sonra da akrabalar gelir uğurlamak için. Son yıllarda yemekli davetler de veriliyor. Davullu zurnalı eğlenceler düzenleniyor. Mevlit verenler de var son yıllarda. Pilav, kuşbaşı, tatlı ikramı yapılır.” K-2

“Adak varsa o kesilir ama onun eti yenmiyor ihtiyacı olanlara veriliyor ya da komşulara dağıtılıyor.” K-4

“Hacca gidecekler gitmeden bir yemek daveti verir. Tüm tanıdıkları çağırır helallik ister.” K-6

“Hacdan gelince getirdiği tesbih, yüzük, hurma hem bunları veriri gelenlere hem de mevlit yemeği yapılır kavurma, pilav hazırlanır o verilir.” K-7

3.2.6. Mevsimlik Bayramlar

Yapılan görüşmeler neticesinde mevsimlik bayramlar teması altında Hıdırellez ve Helesa şeklinde sıralanmıştır.

“Mayısın altısında Hıdırellez kutlanır, kestane mevsiminde bir güzel haşlanır ipe dizilir buna dizim denir kurutulur. Bu günde yapılan dizimler çocukların boyunlarına asılır ellerine üçer dörder yumurta verilir. Hıdırellez’de bunlar sokakta yenilir. Bunlar bizim kültürümüzün bir parçasıdır. Türkeli’nde Yusufçu köyünde, Sinop’ta Bektaşağa köyünde kutlamalar yapılır. Güreş müsabakaları düzenlenir. Tavuklu, kırmızı etli keşkek yapılır, ayranlarla dağıtılır.” K-1

“Ramazan ayının on beşinci gecesinde gemiciler aç kalmışlar Sinop’ta. Çıkıp kapı kapı dilenmeye utanmışlar fenerleri ellerine almışlar helesa denizci türküsü söyleyerek hem insanları eğlendirmişler hem de bahşiş toplamışlar. Aç kalmaktan kurtulmuşlar. Bu gelenek olarak devam etmiştir. Küçük bir gemi süslenir, yedi sekiz genç bu gemiyi sırtlanır. Her ramazanın on beşinde yapılmakta toplanan bahşişleri Sinop Yardım Severler Derneğine toplanmaktadır. İhtiyacı olanlara yardım edilir.” K-3

Sonuç

Bu çalışma, Sinop’ta yaşamın önemli evreleri olan geçiş dönemlerinde yapılan gastronomi uygulamalarını belirlemek ve gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla yürütülmüştür. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırmacı tarafından hazırlanmış görüşme formu ile Sinop’ta doğup, yaşamını orada sürdüren elli yaş ve üzeri yedi kültür aktarıcısından veriler toplanmıştır.

Geçiş dönemi olarak kabul edilen doğum, evlenme, ölüm ve yaşamda önemli kabul edilen törensel uygulamaları içeren karşılama ve uğurlamalar, dini günler ve geceler son olarak mevsimsel olarak kutlanan neşeli günleri kapsamaktadır.

Yürütülen çalışmanın amaçları ekseninde ilk olarak konu ile ilişkili literatür taranmış ve daha sonra da bölgenin kültürüne hakim aktarıcılarla ile mülakat yapılmıştır. Literatür taraması ve mülakatların neticesinde ulaşılan veriler değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirme sonucunda yaşam içerisinde önemli geçiş dönemlerinde yeme içme uygulamalarına ciddi şekilde yer verilmektedir. Geline nokta sosyal medya ve internet ortamlarının yaygın şekilde kullanılıyor olması bu uygulamalara yüklenen anlamın görselliğe doğu kaydığını göstermektedir.

Kültür aktarıcılarının ifade ettiği şekliyle önceden imkanların kısıtlı oluşu ve yokluğun hüküm sürdüğü coğrafyada bugün geline nokta refah ve bolluk içinde olduklarını belirtmişlerdir. Yapılan birçok uygulamanın da yokluktan ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Kaynaklar

- Atalay, İ. ve Mortan, K. (2003). Türkiye Bölgesel Coğrafyası, 2. Baskı, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Çekiç, İ. (2021). *Gastronomi Temalı Somut olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turizmde Kullanımı*. Şahin Karabulut (Ed.), İktisadi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Turizm içinde (405-426). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Halıcı, N. (1997). Karadeniz Bölgesi Yemekleri Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ev Yönetimi Beslenme Anabilim Dalı. Ankara
- Kabacık, M. (2019). “Karadeniz Bölgesi Mutfağı”, Yöresel Mutfaklar. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Türk Patent ve Marka Kurumu (2021). *Sinop Coğrafi İşaretli Ürünleri*. Web: <https://www.ci.gov.tr/sayfa/co%C4%9Fraf-i-%C5%9Faret-nedir> erişim tarihi: 10.08.2021.
- Nişanyan Sözlük (2021). *Kültür*. <https://www.nisanyansozluk.com/?k=k%C3%BClt%C3%BCr&lnk=1> erişim tarihi: 03.08.2021.
- Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021). *Hayatın Dönüm Noktaları*. <https://sinop.ktb.gov.tr/TR-74846/hayat-donum-noktalari.html> adresinden 03.08.2021 tarihinde alınmıştır.

- Sinop İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü (2021). *Sinop Halk Mutfağı*, <http://www.sinopkulturturizm.gov.tr/TR,74845/halkmutfagi.html> adresinden 04.08.2021 tarihinde alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük*. Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 2. Cilt, s.1436.
- Wells, C. (1984). *Sosyal Antropoloji Açısından: İnsan ve Dünyası*, Çev: B. Güvenç, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- K.K. 1, Zehra Sever. *Ev Hanımı*,1971, Sinop/Türkeli.
- K.K. 2, Fatma Tari. *Ev Hanımı*,1952, Sinop/Gerze.
- K.K. 3, Handan Yılmaz Turan. *Usta Öğretici*,1969, Sinop/Merkez.
- K.K. 4, Necibe Cesur. *Ev Hanımı*,1931, Sinop/Merkez.
- K.K. 5, Seyhan Akmanoğlu. *Ev Hanımı*,1970, Sinop/Merkez.
- K.K. 6, Nebile Öz. *Ev Hanımı*,1919, Sinop/Merkez.
- K.K. 7, İmmihan Özcan. *Köy Ebesi*,1946, Sinop/Gerze.

SİNOP İLİNİN GASTRONOMİ TURİZM POTANSİYELİNİ SWOT ANALİZİ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ

Hüseyin Avni KIRMACI*

Emre AKMANO LU*

Hüseyin Fatih ZARARSIZ*

 z

Sinop ili tarih, kültür ve doğal güzellikleriyle benzersiz bir deneyim sunan önemli bir cazibe merkezidir. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Sinop, bu medeniyetlerin yemek kültürlerinden etkilenmiştir. Kültürel bağlamda Sinop göstermiş olduğu bu güçlü yanlarının yanı sıra Gastronomi Turizm potansiyeli de merak konusu uyandırmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı Sinop ilinin gastronomi turizmini SWOT analizi yöntemiyle incelemektir. İncelemeler literatür ve arşiv-doküman taraması vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular do rultusun da Sinop ili genel gastronomi turizmi açısından yeterli seviyede olmadığı, gastronomi turizminin gelişimini sağlamak, marka oluşturmak, bölgesel rekabette varlığını göstermek ve yerel ekonomiyi güçlendirmesi için gerekli alanlarda çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Bu  alı malar Turizm paydaşlarının ortak kararları ve planlı bir şekilde faaliyet göstermeleri gerektiği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gastronomi, Gastronomi Turizmi, Sinop, Swot Analizi.

Investigation of Gastronomy Tourism Potential in Sinop by Swot Analysis Method

Abstract

Sinop is an important attraction center that offers a unique experience with its history, culture and natural beauties. Having hosted many civilizations, Sinop was influenced by the food cultures of these civilizations. In addition to these strengths that Sinop has shown in the cultural context, the potential of Gastronomy Tourism also arouses curiosity. In this context, the aim of this study is to examine the gastronomic tourism of Sinop with the SWOT analysis method. Analyzes were carried out through literature and archive-document scanning. In line with the findings, it is important to carry out studies in the necessary areas to ensure the development of gastronomy tourism as general gastronomy tourism, to create a brand, to show its presence in regional competition and to strengthen the local economy. Sinop is not at a sufficient level. These studies argue that tourism stakeholders should make joint decisions and operate in a planned manner.

Keywords: Gastronomy, Gastronomy Tourism, Sinop, SWOT Analysis.

Giri 

İnsan sa lı ı açısından beslenme zorunlu bir ihtiya tır. Ancak bu, sadece bir ihtiyaç değil aynı zaman da sosyal bir faaliyet olarak da kabul edilebilmektedir. İnsanlar bulunduğu yerden başka bir yere yeme içme kültürünü deneyimlemek adına seyahat yapabilmekte ve oranın ürünlerini görebilmektedir. Gastronomi Turizmi, yöre ve bölgeye doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ekonomisini, eğitim durumuna,

* Doç. Dr., Karabük  nv., Turizm Fak., Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, avnikirmaci@karabuk.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-8164-0920>.

* Karabük  nv., Turizm Fak., Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, eemre.akmanoglu@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0003-2224-0980>.

* Karabük  nv., Turizm Fak., Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, huseyinfatihzararsiz@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0001-5623-6133>.

istihdam alanını etkilemektedir. Gastronomi Turizmi son dönemde revaçta olduğu gözle görülür durumdadır. Gastronomi Turizmini Sinop açısından değerlendirecek olursak, Sinop'un bulunduğu coğrafya nedeni ile genel itibariyle akıllara ilk olarak deniz, kum ve güneş turizmini getirmektedir. Alternatif turizm  e itleri olarak ekolojik tarım turizmi açısından, Sinop'un değişikliğe uğramayan doğal güzelliği, tarımsal faaliyetlerin verimliliği, coğrafi yapısı, coğrafi konumu ve iklimi, elverişli olmasının da önemli rol oynamaktadır (Bayram ve Sak, 2020). Eski çağlara kadar uzanan Sinop, tarihi de güçlü bir ticaret ağı ve kültürel bağlamda yoğun dönemlerden geçmiştir. Bu durum Roma imparatorluğu, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı döneminde de önem arz etmiştir. Aynı zamanda bölge de kale ve tersanenin bulunması askeri  s anlamında güçlü olduğunu da göstermektedir. Birçok kişi tarafından bilinen Sinop cezaevi de kale ve tersanenin içerisinde yer almaktadır (Met, 2012). Sinop çeşitli turizm faaliyetleri ve az sayıda rast gelinebilecek doğal limana, sahil ve tabiat parkına ev sahipliği yapmaktadır. Sinop bu bakımdan genel itibariyle doğa kaynaklı turizm çeşitlerine yönelmektedir. Yazları deniz, sonbahar ve ki  aylarında ise eko turizm gibi sezonluk turizm faaliyetlerine gerçekleştirmektedir (Bayram, 2019). Gastronomi turizminin kazanımları, bölge ve ülkeye rekabet  ansı vermenin yanı sıra marka açısından da büyük önem arz etmektedir (Kargiglioğlu, Bayram ve  etin, 2020). Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı önemli bir mutfak değerine sahip olan Sinop ilinin gastronomi turizmi potansiyelini SWOT analizi yöntemiyle incelemektir.

1. Sinop ve Gastronomi

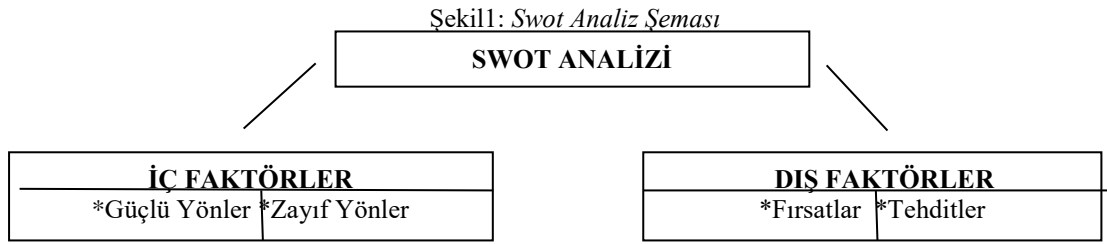
Kavramsal düzeyde gastronomi, bir toplumun kültürüne bağlı sosyal bir temsildir; gıda hazırlama yöntemleri, teknikleri ve bileşenleri, onun anlayışı için temeldir ve bir toplumun kendini besleme yollarını temsil eder. Ayrıca gastronomi, duysal özelliklerinin tanınmasında temel olduğu, yemeğin zevki ve keyfi ile ilgili bir kavramdır (Rojas-Rivas ve ark., 2020). Sinop liman kenti olup, geçmişten günümüze denizcilik ve deniz faaliyetleriyle çokca aktif bir rol oynamıştır. Sinop Antik dönemden beri güçlü ve yüksek bir seviye de ticari, kültürel değerlere sahiptir. Süre zarfında Bizans, Selçuklu devleti, Candaroğulları ve Osmanlı hükümdarlığının bünyesi altında yüksek ticaret faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Aynı zaman da Sinop, kale ve tersanesiyle güçlü bir askeri üslere de sahiptir ( ahin, 2019). Sinop Karadeniz bölgesinin önemli doğal limanlardan biri olmasının yanı sıra antik dönemden bu yana etkin ticaret ve kültüre sahiptir (Aytuğ ve ark., 2020). Aynı zamanda Sinop coğrafi  ekil, verimli tarım alanları, bozulmayan tabiatı, iklim şartlarının güzelliği ve ekolojik tarım turizmi içinde önemli bir konumdadır (Bayram ve Sak, 2020). Karadeniz bölgesini önemli  l de temsil eden Sinop mutfağı, et yemeklerinin yanı sıra kıyı  ehri olmasının getirmiş olduğu balıkçılıkta sofraların şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Tahıl yemekleri ve ormanlardan taze bir şekilde koparılıp tüketilen mantarlarında varlığı bilinmektedir. Ki  sebzeleri, ayva ve kestane gibi ürünlerde çokça yemeklerde kullanılır (Seçim ve Genç, 2019). Benzeri olmayan bir kültür ve mutfağa, ev sahipliği yapan Sinop, sebze ve hamur i leri ile ön plandadır. Bunun yanı sıra et ve kıyı kenti olmasının getirmiş olduğu balık çeşitleriyle de  n sahibidir. Balık çeşitlerinden en çok palamut tüketildiği bilinmektedir. Dolması, pilakesi, lakerdası gibi çok farklı tariflerde palamut yerini almaktadır. Hamur  r nleri arasında en ünlüsü mantıdır (Kargiglioğlu ve Ayyıldız, 2018). Ancak çok azı coğrafi işaret almıştır halbuki üründe coğrafi işaret gastronomi turizm açısından ve yerel halkın ekonomik katkı açısından önemlidir (Karaçar ve Doğancılı, 2018).

Genç ve Seçim, 2019 yılında Sinop yöresel mutfağının, unutulmaya yüz tutmuş tatlılarının değerlendirilmesi çalışmasında, et yemekleri olarak; Etli Nohut, Tavuk dolması, Silor, Islama, Balık bileke, Yahni, Sa  kavurma, Ciğer kavurması, Papaz yahnisi, Tuzlu balık, Ke kek, Tav an kavurması,

Bıldırıcın, Ördek dolması, Karatavuk kavurması olduğunu belirtmiş. Yörenin ekmek ve hamur işi olarak, Fırın ekmeği, mısır ekmeği, Yazım ekmeği, eli koynunda, Boyabat pidesi, Katlama, Şekerli ekmek, köy ekmeği, Bilik ekmeği, Karmaç, pıt pıt ekmeği, Saraylı ekmeği, sac ekmeği, unlu basma, cızlama, Sinop Mantısı, Nokul olarak belirtmiştir. Ot ve Sebze yemekleri olarak ise Keşir, Madımak, zılbıt kavurması, kazıyak yoğurtlusunu, zılbıt yaprağı dolması, Damar otu salatası, Kaldırayık kavurması, Efelik dolması, Kuşekmeği aşısı, Ebegümece aşısı, Sirken otu aşısı, Pırasa kavurması, sirkeli, Domates aşısı, Fasulye çorbası, Sirkeli pırasa, Soğan aşısı, Pancar kavurması olarak belirtmiştir(Seçim ve Genç, 2019).

2. Yöntem

Bu çalışmanın amacı Sinop ilinin Gastronomi bağlamında SWOT analizi yöntemiyle değerlendirilmesidir. SWOT Analizi, organizasyonlarda stratejik planlama ve stratejik yönetim için kullanılan bir araçtır. Organizasyonel strateji ve rekabet stratejisi oluşturmak için etkin bir şekilde kullanılabilir. Sistem Yaklaşımı'na göre kuruluşlar, çevreleriyle etkileşim içinde olan ve çeşitli alt sistemlerden oluşan bütündür. Bu anlamda bir organizasyon, biri kendi içinde, diğeri dışarıda olmak üzere iki ortamda var olur. Stratejik yönetim uygulamaları için bu ortamların incelenmesi bir zorunluluktur. Organizasyonu ve çevresini incelemeye yönelik bu süreç, SWOT Analizi olarak adlandırılır(Gürel ve Tat, 2017). Yaygın olarak tanımlandığı üzere, SWOT analizi, bir kuruluşun hem iç hem de dış ortamlarında karşılaştığı engelleyicileri ve performans artırıcıları dikkate almaya yönelik bir yaklaşımdır(Leigh, 2009).

Kaynak: Gürel, E., & Tat, M. (2017). SWOT analysis: a theoretical review. *Journal of International Social Research*, 10(51).

Stratejik yönetim sürecinin sonraki aşamaları, SWOT Analizi olarak da adlandırılan harici ve dâhili analizdir. Bir kuruluş, harici bir analiz yaparak, rekabet ortamındaki kritik tehditleri ve fırsatları belirler. Ayrıca, bu ortamda rekabetin nasıl gelişebileceğini ve evrimin bir kuruluşun karşı karşıya olduğu tehdit ve fırsatlar için ne gibi etkileri olduğunu da inceler. Dış analiz bir kuruluşun karşı karşıya olduğu çevresel tehditlere ve fırsatlara odaklanırken, iç analiz bir kuruluşun kurumsal güçlü ve zayıf yönlerini belirlemesine yardımcı olur. Ayrıca, bir kuruluşun hangi kaynaklarından ve yeteneklerinden hangilerinin rekabet avantajı sağladığını ve hangilerinin bu tür avantajların kaynağı olma ihtimalinin daha düşük olduğunu anlamasına yardımcı olur. SWOT Analizine dayalı olarak, kuruluşlar uygun stratejiyi seçebilir(Gürel ve Tat, 2017).

3. Bulgular

Uygulamada gastronomi-turizm ilişkisi bazen planlı bir yaklaşımla bilinçli olarak geliştirilmekte; Bu nedenle stratejik planlama yaklaşımına dayalı modellere ihtiyaç duyulabilir. Bu bağlamda gastronomik destinasyon marka değeri oluşturma süreci planlı pazarlama stratejileri kapsamında değerlendirilebilir(Seyitoğlu ve İvanov, 2020). Bağlamsal analiz, gastronomi etkinliklerinin yerin kalitesini tanımlayan beş önemli özelliğe katkıda bulunabileceğini göstermektedir: çeşitlilik, canlılık, yenilikçilik,

yaratıcılık ve açıklıktır(Viskovic, 2021). Sinop kentin de henüz keşfi yapılmamış turizm aktivitesi, doğası ve kùltür mevcudiyeti yer almaktadır. Bu durumların uzmanlarca, farklı turizm çeşitlerinin entegrasyonu sağlanması ve Sinop turizmüne kazandırılması gerekmektedir(Bayram, 2019). Bu durum göz önünde bulundurulduğunda Sinop için Gastronomi turizmi de keşfedilmeyen turizm faaliyetleri arasında olduğu düşünölmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde Sinop ilinin turizm açısından farklı çalışmalar görölmektedir. Sinop iline yönelik turizm faaliyetlerine yönelik çalışmalar sınırlı sayıda olmasına karşın gastronomi turizmi olarak yapılan çalışma sayısı ise yok denilebilecek kadar az olduğu görölmektedir. Çalışma SWOT analizi yöntemi ile incelenmesinden kaynaklı öncelikle gastronomi turizm potansiyelini iç faktörler olarak güçlü ve zayıf yönleri incelenmiş daha sonrasında dış faktörler olarak fırsatlar ve tehditler belirlenmiştir.

Güçlü Yönler

- Önemli bir tarihe sahip olması,
- Doğal ürünlerin çokça barındırılması,
- Doğal liman olması ve balıkçılık,
- Verimli topraklar,
- Zengin yemek kùltürü,
- Sinop Üniversitesi'ne bağlı Gastronomi ve Mutfak Sanatları lisans programı ve aşçılık ön lisans programında nitelikli eğitim verilmesi,
- Turizm lisesinde yiyecek içecek hizmetleri bulunması ve nitelikli eğitim verilmesi,
- Gastronomi Turizmüne uygunluk,
- Farklı turizm çeşitlerini bünyesinde barındırması,
- Gastronomi festivali olarak lakerda festivalinin yapılması,
- Sinop Üniversitesi tarafından düzenlenen hamsi festivali,
- Avcılık ve toplayıcılık yapımına elverişli olması,
- Gastronomi ürün çeşitliliğinin bulunması,
- Havadan, karadan ve denizden ulaşımın olması,

Zayıf Yönler

- Tanıtım ve Pazarlama alanında ki yetersizlik,
- Turistlik tesislerin yetersiz olması,
- İş gücünü sağlayan bireylerin alaylı olması,
- Yöresel ürünlerin restoranlarda ki menülerde yer almaması,
- Gastronomi çalışmalarının az olması,
- Gastronomi turizm bilincinin fark edilememiş olması,
- Paydaşların ortak akıl yürütmemesi ve iş birliği yapmaması,
- Yeterli alt yapıya sahip olmaması,
- Denetimlerin yetersizliği,
- Gastronomi festivallerinin azlığı,
- Hava ulaşımında sadece İstanbul seferinin olması,
- Şehirler arası yolculukta yol üzerinde yöresel ürünlere yönelik işletmenin azlığı,

Fırsatlar

- Sürekli artan turist sayısı,
- Sosyal medya etkileşiminin sürekli artması,
- Bölgeye olan turizm talebi,

- Gastronomi Turizmi bilincinin ùlkemizde artması,
- Gastronomi eğitimi veren yüksekokulun artması ile nitelikli personel sağlamada kolaylık,
- Doğal ürùnlere olan talep,

Tehditler

- Pandemi sürecinin tüm turizm alanlarının etkilemesi,
- Sinop iline nükleer santral yapımının turist talebine etkisi,
- Süregelen deniz, kum ve güneş turizm algısının bulunması,
- Yakın şehir olan Kastamonu gastronomi açısından daha önde olması,

Sonuç

Lüks gastronomik restoranların Gastronomi turizmi destinasyonlarının tanıtımındaki rolünün, şefin kişiliğine ve destinasyonla olan ilişkisine bağlı olarak farklılaştığını göstermektedir(Batat, 2021). Sinop ilinde bu durum pek göz önünde bulundurulmadığı düşünülmektedir. Gastronomi sektörü, müşteri kaybı ve COVID-19 krizinin düzenleyici belirsizliğinden özellikle en çok etkilenenler arasındadır(Harms ve diğ., 2021). Bu bağlamda Gastronomi pandemi durumuna göre şekillendirilmesi gerektiği hijyen ve sanitasyon kuralları çerçevesinde hazırlanan ürünler hizmete sunulmalıdır. Bu süre zarfında Sinop ilinde Gastronomi turizmi zayıf olduğu ve pandemiyle birlikte neredeyse yok denilecek kadar azaldığı gözlemlenmiştir. 2019 yılında Karaçar ve Abduzade yapmış olduğu çalışma da Sinop'un turizm sezonu içerisinde olduğunda nüfus 2 ya da 3 katına çıkmakta ve bu durum çevre kirliliğine ve trafik oluşmasına neden olduğunu belirtmiştir(Karaçar ve Abduzade, 2019). Bu bağlamda yine Sinop, gerekli destinasyon planlamasını gerçekleştiremediğini ve bu alanda çalışılması gerektiği savunulmaktadır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde Sinop en çok tanıtım ve pazarlama konusundan muzdarip olduğu savunulmaktadır. Sinop gerek bulunduğu konum gerek kültür ve tarihi gerekse iklim şartlarının getirmiş olduğu faydalardan pek yararlanamadığı gör÷lm÷ştür. Yapmış olduğumuz çalışma da Sinop geçmişten günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ancak yapılan gastronomik ürünler günümüze kadar sınırlı sayıda ulaştığı belirlenmiştir. Gastronomi Turizminin yöreye ve bölgeye olan getirileri göz önüne alındığında;

- *Destinasyon planlamasını yöre halkı ile birlikte tüm kamu ve kuruluşlar gerçekleştirmeli,
- *Tanıtım ve Pazarlama planlamaları, uygulamaları profesyonel şekilde gerçekleştirilmeli,
- *Gastronomi turizmine yönelik turlar düzenlenmeli,
- *Gastronomik festivallerin sayısı arttırılmalı,
- *Yöresel ürünlerin daha çok menülerde yer alması gerektiği,
- *Alt yapı faaliyetlerinin düzenlenmesi,
- *Konaklama işletmelerinin daha çok yöresel ürùnlere yönelmeleri,
- *Gastronomi ile ilgili araştırmaların Sinop Üzerinde arttırılması gerektiği
- *Workshop yapılması gerektiği,
- *Üniversite ve Lise ile birlikte kültürel yemek yarışmaları katılmaları, düzenlemeleri,
- *İstihdam alanını eğitim seviyesi yüksek olan kişilerce yapılması gerekliliği,

*Marka oluşturmak adına çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışma ön çalışma olup, daha sonrasında genişletilmesi planlanmaktadır. Aynı zamanda çalışma gelecek çalışmalara yol göstereci nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aytuğ, H. K., Eryılma, Ç., Uçar, S., & Can, O. (2020). Sinop İlinin Alternatif Turizm Çeşitleri Açısından Swot Analizi. *Journal Of Black Sea Studies*.
- Batat, W. (2021). The role of luxury gastronomy in culinary tourism: An ethnographic study of Michelin-Starred restaurants in France. *International Journal of Tourism Research*, 23(2), 150-163.
- Bayram, G. E. (2019). Sinop İlinin Turizm Odaklı Gelişimine Dair Turist Rehberlerinin Roller ve Görüşleri. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 2(2), 57-71.
- Gürel, E., & Tat, M. (2017). SWOT analysis: a theoretical review. *Journal of International Social Research*, 10(51).
- Harms, R., Alfert, C., Cheng, C. F., & Kraus, S. (2021). Effectuation and causation configurations for business model innovation: Addressing COVID-19 in the gastronomy industry. *International Journal of Hospitality Management*, 95, 102896.
- Karaçar, E., & Abduzade, S. Turizmin Gelişiminin Yerel Halk Üzerine Sosyo-Kùltürel Etkileri: Sinop Örneği. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 29-44.
- Karaçar, E., & Doğançılı, O. S. (2018). Gastronomik değerler kapsamında sinop mutfağına özgü bir değer: nokul. Kargiglioğlu, Ö. G. Ş., & Ayyıldız, Ö. G. S. (2018) Mutfak Kùltürünün Sürdürülebilirliği Bakımından Yöresel Yiyeceklerin Menülerde Yer Alma Düzeyi: Sinop Ölçeğinde Bir Araştırma Öz.
- Kargiglioğlu, Ş., Bayram, G. E., & Çetin, Y. (2019). Gastronomi Turlarının Coğrafi İşaretli Ürünler Aracılığı İle Oluşturulması: Batı Karadeniz Turları Örneği. *Gastroia: Journal Of Gastronomy And Travel Research*, 3(4), 624-639.
- Leigh, D. (2009). Swot Analysis. *Handbook Of Improving Performance In The Workplace: Volumes 1-3*, 115-140.
- Melike, S. A. K., & Bayram, G. E. Ekolojik Tarım Turizmne Katılanların Beklentileri, Memnuniyet Düzeyleri, Tekrar Katılma Niyetleri Ve Tavsiye Niyetlerinin Belirlenmesi Üzerine Sinop İlinde Bir Araştırma. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 527-544.
- Met, Ö. (2012). Turizm ile yöresel gelişme: Sinop için bir turizm gelişim stratejisi önerisi. *Karadeniz Araştırmaları*, (34), 163-179.
- Rojas-Rivas, E., Rendón-Domínguez, A., Felipe-Salinas, J. A., & Cuffia, F. (2020). What is gastronomy? An exploratory study of social representation of gastronomy and Mexican cuisine among experts and consumers using a qualitative approach. *Food Quality and Preference*, 83, 103930.
- Seçim, Y., & Genç, N. A. Sinop Yöresel Mutfağının Unutulmaya Yüz Tutmuş Tatlarının Değerlendirilmesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (44), 302-319.
- Seyitoğlu, F., & Ivanov, S. (2020). A conceptual study of the strategic role of gastronomy in tourism destinations. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 21, 100230.
- Şahin, N. Sinop'taki İşlek Kafeteryaların Türkçe Bilinci ve Türk Kùltürel Değerleri Bağlamında İncelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 3698-3727.
- Visković, N. R. (2021). Gastronomy as a social catalyst in the creative place-making process. *Acta geographica Slovenica*, 61(1), 185-199.

SİNOP EKOTURİZM POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ

Olca SEZEN DOĞANCILI*

Öz

Sinop birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı için tarihi ve arkeolojik bir öneme sahip olmanın yanı sıra ormanlık alanların fazla olmasından dolayı doğayla farklı deneyimler yaşamak için de eşsiz bir içeriğe sahiptir. Deniz- kum- güneş üçlüsünün yanı sıra trekking, flora ve fauna gözlemciliği, yamaç paraşütü, atlı yürüyüş, kamp ve karavan, scuba diving gibi birçok ekoturizm faaliyetlerinin uygulanabildiği Sinop, ekoturizm açısından zengin bir ilimizdir. Bu kapsamda çalışmanın amacı Sinop ilinin taşıdığı ekoturizm potansiyellerini ortaya koyarak ekoturizm destinasyonlarına ilişkin sorunları tespit etmek olarak belirlenmiştir. Amaca ulaşabilmek için Sinop Üniversitesi'nde turizm alanında uzman olan 7 akademisyenle Google Form üzerinden görüşme yöntemi uygulayarak mevcut potansiyeli ortaya konulmuştur. Elde edilen veriler frekans analizi ve kelime bulutu yöntemi ile anlamlı hale getirilmiş olup Sinop'ta ekoturizm kapsamında ön plana çıkan yerlerin sırasıyla Hamsilos Tabiat Parkı, Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı ve Tatlıca Şelaleleri Tabiat Parkı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu alanlarda ekoturizm çerçevesinde tespit edilen sorunlarda ise temizlik, ulaşım, peyzaj gibi unsurlar yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Ekoturizm, Potansiyel.

The Determination of the Potential of Sinop Ecotourism

Abstract

Apart from having a historical and archaeological significance because Sinop was home to many civilizations, it has an unparalleled content to live through various experiences with nature due to the abundance of forested areas. Besides the sea-sand-sun trio, Sinop, which many ecotourism activities such as trekking, flora and fauna observation, paragliding, equestrian hiking, camping and caravan, scuba diving can be practiced, is a city of being rich in ecotourism. Within this scope, the aim of this study was determined as identifying the issues concerning ecotourism destinations through demonstrating the ecotourism potentials carried by Sinop city. In order to achieve the aim, the existing potential was revealed by applying the interviewing method with 7 academicians who are experts in the tourism area at Sinop University via Google Form. The obtained data was made meaningful through frequency analysis method and word cloud method, and the outcome that is the places standing out within the scope of ecotourism in Sinop are Hamsilos Nature Park, Sarikum Nature Reserve Area, and Tatlıca Waterfalls Nature Park, respectively was reached. In the case of issues determined within the framework of ecotourism in these areas, the elements such as cleaning, transportation, and landscaping take place.

Keywords: Sinop, Ecotourism, Potential.

Giriş

Destinasyonlarda yer alan tarihi, doğal ve kültürel zenginliklerin varlığı o alanlardaki turizm potansiyelini oluşturmaktadır. Günümüz turizm sektöründe değişen turist beklentileri ve talepleri doğrultusunda destinasyonlarda yer alan tarihi, doğal ve kültürel zenginlikler turistlerin daha fazla dikkatini çekmektedir. Hem yerel bellek hakkında bilgilendirme yapma hem de yaşam tarzları hakkında deneyim sağlama unsurlarıyla yeni turizm akımları hızla ilerlemektedir (Kaya & Yılmaz, 2017, s. 154)

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm Rehberliği Bölümü, o.dogancili@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-7070-4076>.

Doğal ve kültürel değerler hakkında bilgi edinerek biyolojik çeşitliliği koruyarak ve yerel kültürü koruyarak doğal mekanlarda ekoturizm faaliyetleri ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda ekoturizm çerçevesinde birçok tanım yapılmakla beraber çevreye zarar vermemek, yerel halkın kültürüne saygı duymak, yerel halkın fayda sağlaması ve çevrenin korunması odak noktası olarak görülmektedir (Akın, 2020, s. 4). Söz konusu avantajların elde edilebilmesini sağlamak ve destinasyonların sürdürülebilirliğini sağlamak amacı ile Sinop ilinde ekoturizmi geliştirmek gerek yerel halk için gerekse de sürdürülebilirlik için önem arz etmektedir.

1. Ekoturizm

Ekoturizm, turizm gelirlerinde artış sağlamanın bir yolu olarak 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Açık alan rekreasyonu ve birçok turizm türü ile ilişkilendirilerek süreç içerisinde ekolojik ve sosyal açıdan araştırmalara konu olmuştur (Stronza, Hunt, & Fitzgerald, 2019, s. 229). Tüm dünyada etkili bir  evre koruma aracı olarak ön plana çıkan ekoturizm, kayıt dışı istihdamı azaltıcı, ekonomik kalkınma sağlayan, altyapıyı geliştiren, yerel halkın bilin lendirildiği ve eğitim verildiği yapısı ile dikkat  ekmetedir (Das & Chatterjee, 2015, s. 13).

Uluslararası Ekoturizm Topluluğu'na göre ekoturizm, çevrenin korunması ve yerel halkın refah artışını ön plana alan sorumlu seyahat şeklidir (The International Ecotourism Society, 2021). Çevreye duyarlı turizm hareketi olarak doğal alanlara ziyaret olarak tanımlanan ekoturizm, çevrenin korunmasını sağlamak ve yerel halka avantajlar sağlamak için araç olarak kullanılmaktadır (Tseng, Lin, Lin, Wu, & Sriphon, 2019, s. 1319).

Doğal alanların zenginlikleri ve vahşi yaşam alanlar hakkında bilgi edinmek, otantik ortamlarda yerel kültürün tadını çıkartmak, ekoturizm alanlarının sürdürülebilir gelişimini esas alan ekoturizm (Khanra vd., 2021, s. 1), sadece doğal alanları değil yerel halkı da etkileyen bir içeriğe sahiptir (Ocampo vd., 2018, s. 874). Yerel halkın çıkarlarını korumak ve ekonoik olarak kalkındırma amaçları da olan ekoturizmde (Scheyvens, 1999, s. 249) sosyal ve ekonomik olarak olumlu etkiler oluşturduğu söylenbilir (Stronza & Gordillo, 2008). Maddi olanak oluşturmak amacıyla yerel halkın aktif olarak katılımını gerektiren ekoturizm (Bhattacharya & Kumari, 2004; Holub, 2015), balinalar, yunuslar, kuşlar, kaplum-bağalar gibi fauna zenginliğinin yanı sıra kırılğan flora kaynaklarını da korumaktadır (Libosada, 2009, s. 390).

2. Sinop'ta Ekotuizm

Deniz ve ticaret kenti olarak ön plana çıkan Sinop, Anadolu'nun en eski şehirlerinden birisi olarak Helen kolonisi olarak kurulmuş ve tarih boyunca Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı hakimiyetinde yer almıştır. Farklı dönemlere ev sahipliği yaptığından farklı kültür katman izlerine de rastlanan Sinop (Boz, Yurdakul, & Turdubekova, 2017, s. 49; Aytuğ, Eryılmaz, Uçar, & Can, 2020, s. 716), sahip olduğu alternatif turizm çeşitliliği ile Karadeniz Bölgesi'nde en çok turist çeken illerden birisi olmuştur (Sezen Doğancili & Civelek Oruç, 2016, s. 278).

Alternatif turizm açısından zengin olan Sinop, ekolojik açıdan dengeli yapısı (Kargiglioğlu & Arifuddin, 2020, s. 368),  z ml -cevizli, kıymalı ve yoğurtlu nokul çeşitleriyle (Karaçar & Sezen Doğancili, 2019, s. 1023), sahip olduğu deniz-plaj, Hamislos Koyu, Tarihi Cezaevi, Sinop Kalesi ve Erfelek şelaleleri gibi zenginlikleriyle turizm aktivitelerinde de çeşitlilik sağlamaktadır (Aydın, 2017, s. 108).

Bakir doğası ve sahip olduğu doğa turizm zenginlikleriyle batanik gezisi, doğa yürüyüşü, bisiklet gezisi, fotoğrafçılık, kuş gözlemciliği, piknik, deniz aktiviteleri gibi birçok turizm aktivitesini bünyesinde barındıran Sinop (Kargiglioğlu & Arifuddin, 2020, s. 373; Aytuğ & Uçar, 2019, s. 61), daha

çok yerel turist tarafından gününbirlik ziyaretlerin gerçekleştiği bir destinasyondur (Sürücü, Ak, & Kılıç, 2017, s. 337). Deniz-kum-güneş için sıklıkla tercih edilmesine rağmen doğal güzellikler kapsamında da dikkat çeken il (Kılıç & Demir, 2017, s. 94), Önemli Doğa Alanları ve Önemli Kuş Alanı olarak endemik flora ve fauna zenginliğine de sahiptir (İsfendiyaroğlu vd., 2013, s. 475). Bu kapsamda Sinop merkez ve ilçelerinde yer alan doğa turizm değerleri ve bu alanlarda uygulanabilen turizm aktiviteleri Tablo 1'deki gibidir;

Tablo 1: Sinop İlçelerinin Öne Çıkan Doğa Turizmi Değerler Matrisi

Aktivite/değer	Merkez ilçe	Ayancık	Erfelek	Türkeli	Boyabat	Gerze	Saraydüzü	Durağan	Dikmen
Rafting									
Canoing				X	X		X	X	
Canyoning/kanyon yürüyüşü		X	X	X	X	X	X	X	
Mağaracılık		X	X	X	X	X	X	X	
Dağ bisikletçiliği	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Yamaç Paraşütçülüğü		X		X	X	X		X	
Denizel değerler	X	X	X	X		X			X
Dağ-yayla gezisi imkânı	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Peyzaj güzelliği/fotosafari	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Sonbahar Fotoğrafçılığı	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Yaylada konaklama/kamping		X	X	X	X	X	X	X	X
Düzenlenmiş doğa gezisi rotası	X	X	X		X	X		X	
Tabiata uyumlu kırsal miras gezisi	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Pansiyonculuk	X	X				X			
Kır havasında şehir merkezleri	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Aktif yaylacılık				X	X			X	X
Kelebek gözlemciliği imkânı	X	X	X	X	X	X		X	
Kuş gözlemciliği imkânı	X	X		X	X	X	X	X	X
Sportif olta balıkçılığı imkânı	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Milli park vb sahalar	X		X		X				
Milli park vb. nde konaklama									
Kış sporları potansiyeli	X	X		X	X		X		
Aktif kış sporları merkezi									
Estetik şelale bulunan yerler		X	X	X	X	X		X	
Estetik göl/baraj olan yerler	X	X	X		X		X	X	
Botanik gezilerine uygun saha	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Tescilli avlak sahası		X	X	X	X	X	X	X	
Yaban hayatı geliştirme sahası	X								
Garantili yaban hayatı gözlemi		X	X	X	X		X	X	
İzole ilginç ekosistemler	X	X	X	X	X	X			
Suda Garantili Çıplak Gözle Balık Gözleme İmkânı	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Sualtı Yaşamı Gözleme imkânı	X	X		X		X			
Yüksek Falezler	X	X		X		X			
Bakir Küçük Koylar	X	X		X		X			
Orman altı florası tanıma gezi imkânı	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Endemik Bitkilerin Gözlemi	X	X		X	X	X			
Köy Pazarları	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Çayır şeklinde gruplanmış dağ çiçekleri gezisi		X	X	X	X	X	X	X	X
Doğal taşlardan tabiat tarihi gezisi					X			X	
Gastronomi gezisi	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Dokusu bozulmamış kırsal miras gezisi (köyler)		X	X	X					
Doğada Yapılan Festivaller-şenlikler-Güreşler	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Kaynak: Sinop Doğa Turizmi Master Planı, 2013, s. 73.

Sinop il merkezi ve ilçelere geneline bakıldığında ekoturizm çerçevesinde ele alınabilecek botanik geziler, kuş gözlemciliği, kampçılık, mağaracılık gibi birçok alternatif faaliyet yer almaktadır. Taşıdığı bu aktivite zenginliği ile ekoturizm kapsamında yeterli altyapıya sahip olduğu görülen Sinop ilinde ekoturizm kapsamında ön plana çıkan bazı destinasyonlar kısaca şu şekildedir;

2.1. Hamsilos Tabiat Parkı

İnceburun uzantısında yer alan Hamsilos Tabiat Parkı, Karadeniz'deki ria tipi kıyı oluşumu örneklerinden birisidir. İl merkezine 14 km uzaklıkta yer alan ve 1. Derece Doğal Sit Alanı niteliğine de sahip olan tabiat parkı, sahip olduğu keramik kalıntıları, eski denizci mezarları ve fosil kalıntıları ile arkeolojik olarak da önem kazanmaktadır (Türkiye Kültür Portalı¹).

Fotoğraf 1: *Hamsilos Tabiat Parkı*

Kaynak: Türkiye Kültür Portalı¹

Amazon kadınlarının yıkandığı Kadınlar Hamamı ile ziyaretçi çeken Hamisilos Tabiat Parkı kapsamında botanik gezileri, doğa yürüyüşleri, koşu aktiviteleri, fotoğrafçılık, flora ve fauna gözlemciliği, piknik ve deniz aktivitelerini de içeren açık alan rekreasyon aktiviteleri yer almaktadır (Sinop Doğa Turizmi Master Planı, 2013, s. 100).

2.2. Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı

Göl, orman, deniz kıyısı ve tarım alanları gibi birçok alandan oluşan Sarıkum Tabiat Koruma Alanı, sahip olduğu ekosistem çeşitliliği ile dikkati çekmektedir. 1987 yılında Tabiat Koruma Alanı, 1991 yılında ise 1. Derece Doğal Sit Alanı olarak ilan edilen Sarıkum' da tektonik hareketlerle oluşmuş Sarıkum Gölü de bulunmaktadır.

Yaklaşık 102 hektarlık bir alanı kaplayan göl alanında birçok endemik tür yer almaktadır. Araştırmalar çerçevesinde 97 familya, 328 cins, 522 tür ve 6 takson tespit edilmiş olup 14 tanesi endemik özellik taşımaktadır. Buna ek olarak çok sayıda su kuşuna ev sahipliği yaptığı için Önemli Kuş Alanı (ÖKA) olarak ilan edilen bölgede 233 kuş türü görülmüştür. Kuşların haricinde birçok sürüngen çeşidi, kelebek, yaban domuzu, tilki, çakal, sansar, sincap ve karaca gibi hayvanlar da alanda bulunmaktadır (Türkiye Kültür Portalı²).

Fotoğraf 2: Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı

Kaynak: Türkiye Kültür Portalı²

Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı sahip olduğu doğa zenginliği ile kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşü, bisiklet gezileri, atlı geziler, flora ve fauna gözlemciliği, foto safari, doğa eğitim programları, jeoturizm gibi birçok turizm türüne imkân veren yapısı ile ön plana çıkmaktadır (Sinop Doğa Turizmi Master Planı, 2013, s. 90).

2.3. Tatlıca Şelaleleri Tabiat Parkı

Erfelek ilçesinde bir vadi içerisinde 28 adet irili ufaklı şelaleden oluşan Tatlıca Şelaleleri Tabiat Parkı dünyada eşi benzeri olmayan bir güzelliğe sahiptir. 2 km uzunluktaki vadi içerisinde kayın ormanları ile yürüyüş yapmak amacıyla ziyaret edilen alan (Türkiye Kültür Portalı³) il merkezine 42 km uzaklıkta yer almaktadır (Sinop Valiliği).

Fotoğraf 3: Tatlıca Şelaleleri Tabiat Parkı

Kaynak: Türkiye Kültür Portalı³

Takım şelaleleri olarak da bilinen bu alan kapsamında botanik gezisi, doğa yürüyüşü, dağ tırmanışı, şelale tırmanışı, fotoğrafçılık, flora ve fauna gözlemciliği ve koşu gibi birçok turizm aktivitesine ev sahipliği yapmaktadır (Sinop Doğa Turizmi Master Planı, 2013, s. 111).

2.4. Akgl Yaylası

Kastamonu yolu üzerinde, Ayancık ilçesinde yer alan Akgöl, 1200 metre rakıma sahiptir. Kknar ormanlarından akan iki çayın birleşerek meydana getirdiği Akgöl, 3 dönümlük alanda yer almaktadır. El değmemiş bitki örtüsü ve eşiiz manzarası ile sandal gezileri için sıklıkla tercih edilmektedir (Sinop Valiliği).

Fotoğraf 4: Akgöl Yaylası

Kaynak: Türkiye Kültür Portalı⁴

1991 yılında Akgöl Yaylası olarak isimlendirilen ve turizm merkezi haline getirilen Akgöl, günùbirlik gezilerde orman aktiviteleri ve piknik için ziyaret edilmektedir. Yabani hayvanları da bünyesinde barındıran göl alanında Orman İşletme Müdürlüğü'ne ait tesisle hizmet verilmektedir (Türkiye Kùltür Portalı⁴).

Sinop ili bu zenginliklerin yanı sıra yaz aylarında buz kış aylarında sıcak su oluşumunun görüldüğü mağaraları ile ön plana çıkan Buzluk Yaylası (Türkiye Kùltür Portalı⁵). Gerze plajlarından sonra serinlemeyi sağlayan Gürfindık Bozarmut Yaylası, manzarası ile eşsiz olduğundan seyir terası olarak kullanılan Kurugöl Yaylası ve köknar ağaçları içerisinde şifalı sularının olduğuna inanılan Dıranaz Soğuksu Mevkii diğer ekoturizm alanlarındandır (Sinop İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğü).

3. Yöntem

Sinop'ta deniz- kum- güneş üçlüsünün yanı sıra trekking, flora ve fauna gözlemciliği, yamaç paraşütü, atlı yürüyüş, kamp ve karavan, scuba diving gibi birçok ekoturizm faaliyetlerinin uygulanabilmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı Sinop ilinin taşıdığı ekoturizm potansiyellerini ortaya koyarak ekoturizm destinasyonlarına ilişkin sorunları tespit etmektir. Sinop ilinde ekoturizmin gelişmesi ile sürdürülebilirlik, yerel halka maddi kazanç sağlama, markalaşma, turizm sezonunu uzatma gibi birçok avantaj sağlanacağından araştırma önem arz etmektedir. Söz konusu çalışma amacı ve önemine yönelik olarak turizm alanında uzmanlaşmış akademisyenlerle görüşme yöntemi uygulanmıştır. Bu görüşme soruları ile aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Sinop ilinde hangi ekoturizm faaliyetleri uygulanabilir?
- Sinop ilinde ekoturizm kapsamında ön plana çıkan destinasyonlar nelerdir?
- Hamsilos Tabiat Parkı'nda ekoturizme ilişkin olumsuz unsurlar nelerdir?
- Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı'nda ekoturizme ilişkin olumsuz unsurlar nelerdir?
- Tatlıca Şelaleleri Tabiat Parkı'nda ekoturizme ilişkin olumsuz unsurlar nelerdir?

Sinop ilinde yaşayan kişilerin Sinop ilini daha iyi analiz edeceği varsayımı, zamanı etkin kullanmak ve ulaşılabilirliği sağlamak gibi amaçlarla Sinop Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nda görev yapan akademisyenler uzman kişiler olarak çalışmada yer almıştır. Tuğba Akın'ın "İsparta-Atabey Yöresinin Ekoturizm Potansiyeli ve Turizm Rotalarının Belirlenmesi" adlı çalışmasında yer alan sorular Sinop iline uyarlanarak Sinop Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nda yer alan ve çalışmaya dahil olmayı isteyen 7 turizm akademisyenine yarı yapılandırılmış görüşme sorusu yöneltilmiştir.

Covid-19 pandemisinden dolayı Google Forms üzerinden 01.08.2021-07.09.2021 tarihleri arasında uygulanan görüşme sorularından elde edilen veriler frekans analizleri alınarak ve Word Art programı aracılığı ile kelime bulutu uygulaması yapılarak analiz edilmiştir. Turizm akademisyenlerinin görüşleri doğrultusunda Sinop ilinde ekoturizmin durumu ortaya konularak ekoturizmin geliştirebilmesi adına bazı kurum ve kuruluşlara önerilerde bulunulmuştur.

4. Bulgular

Sinop Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nda görev yapan ve görüşü alınan akademisyenlerin 3'ü (%42,9) bayan ve 4'ü (%57,1) erkektir. Uzmanların 4'ü (%57,1)'i 26-35 yaş arasında, 2'si (%28,6) 36-45 yaş arasında ve 1'i (%14,3) 46-55 yaş arasındadır. Turizm akademis-

yenilerinin tamamı doktora mezunu olup 4'ü (%57,1) Turizm İşletmeciliği alanında, 2'si (%28,6) Rek-reasyon Yönetimi alanında, 1'i (%14,3) Yiyecek İçecek Yönetimi alanında ve 1'i (%14,3) Gastronomi ve Mutfak Sanatları alanında uzmanlıkları yer almaktadır.

Sinop'ta yer alan ekoturizm etkinlikleri açısından en uygun olanının sorgulandığı soru kapsamında doğa yürüyüşü, doğa fotoğrafçılığı, kampçılık, bitki gözlem ve inceleme, tarihi ve arkeolojik değerleri koruma ve geliştirme ile kent kimliğine ait simge ve değerlere sahip çıkma konusunda ön planda olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra kuş gözlemciliği, bisiklet turu, at binme, hava sporları, dini yapıları ziyaret ve tarımsal faaliyetlerin de ekoturizm kapsamında yer aldığı ifade edilebilir.

Sinop ilinde ekoturizm kimliği oluşturma açısından önem arz eden destinasyonların incelendiği soru kapsamında Hamsilos Tabiat Parkı ve Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı'nın ön planda olduğu ve bunu Tatlıca Şelaleleri Tabiat Parkı, İnaltı Kanyonu ve Mağarası, Akgöl Yaylası ve Bektaşğa Göleti'nin takip ettiği görülmektedir. Ekoturizm kimliğinde ve Sinop ilinin tanıtımında önemli rol oynayan Hamsilos Tabiat Parkı'na ilişkin ekoturizm çerçevesinde karşılaşılan sorunlar incelendiğinde ise aşağıdaki kelime bulutunda yer alan ifadeler elde edilmiştir (Bknz Şekil 1);

Şekil 1: Kelime Bulutu Analizi-1

Şekil 1'e göre Hamsilos Tabiat Parkı kapsamında en büyük problem çevre kirliliğidir. Bunu denetim eksikliği, tabelandırma, ulaşım sorunları, peyzajdaki sıkıntılar ve gürültü kirliliği takip etmektedir. Ayrıca kalabalık olması, denetim eksikliği, merkezi yönetim anlayışı, Yerel halkın sağladığı ekonomik faydanın belirsizliği ve ziyaretçi takip sisteminin olmaması gibi sorunlar da bu alan kapsamında yer almaktadır. Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı'na ilişkin ekoturizm sorunlarına bakıldığında ise temizlik sorununun ön plana çıktığı görülmektedir (Bknz Şekil 2);

Şekil 2: *Kelime Bulutu Analizi-2*

alanı statüsünde olmasına rağmen bu alanların en büyük sorununun temizlik olduğu gör÷lmüştür. Türkiye Turizm Stratejisi, Tabiat Turizm Uygulama Eylem Planı ve Doğa Master Planı gibi birçok planlama içerisinde doğa turizm çeşitlerinin ön planda olduğu Sinop'ta ekoturizm alanlarında tabelandırma ek-sikliğı, gürültü kirliliğı, denetimsizlik, taşıma kapasitesinin aşılması gibi koruma alanları ve tabiat park-larında hassas olan unsurların yer alması alan yönetimi konusunda birçok soru işareti beraberinde ge-tirmektedir. Kaptangil, Gargacı ve Çetin (2016, s. 31)'in çalışmasında da Sinop ilinde kapasitenin üzerinde uygulamalar ve istatistiklerinde üzerinde kayıt dışı hareketlilik olduğu ifade edilmiş olması uzmanlar tarafından belirtilen kalabalık unsurunu destekler niteliktedir.

Ulaşım, işletmelerin yetersizliğı, bakımsızlık gibi altyapı ve üstyapıyı kapsayan bir şekilde olumsuzlukların olması da özel ve kamu girişimlerinin bu tür alanlar için ihtiyaç olduğunu göstermek-tedir. Bu çerçevede yatırımların teşvik edilmesi önerilmektedir. Bisiklet ve yürüyüş güzergahlarının be-lirlenmesi, konaklama ihtiyacının karşılanması, yelken ve yamaç paraşütü gibi altyapılara da olanak sağlayan Sinop ilinde (Aytuğ & Uçar, 2019, s. 60) talep edilen harcama kalemlerinin yerel halk tarafın-dan verilmesi sağlanarak ekonomik olarak fayda görecektir şekilde planlanması gerekmektedir.

Sinop'ta ziyaretçi sayısı her geçen yıl arttığı ve tarihi-kültürel alanların ziyaretçilerin olumsuz etkilemesinden kaynaklı olarak hassas olan ekosisteme zarar vermemek (Yılmaz & Zorlu, 2018, s. 401) ve sürdürülebilirliğı sağlayabilmek adına taşıma kapasitesinin hesaplanarak ziyaretçi sayı kontrolünün yapılması önerilmektedir. Buna ek olarak gerek Sinop merkezde gerekse de ilçelerde ekoturizm aktivi-telerini belirleyerek ekoturizm kapsamında marka kent olmak amacı ile girişimlerde bulunulmalı ve bölgesel kalkınma sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Akın, T. (2020). Isparta-Atabey Yöresinin Ekoturizm Potansiyeli ve Turizm Rotalarının Belirlenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın, Ö. (2017). Turistlerin Sinop İlinin Alternatif Turizm Potansiyeline Yönelik Algılamalarının İncelenmesi. İskenderun Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Aytuğ, H. K., & Uçar, S. (2019). Sinop İlinin Alternatif Turizm Potansiyelinin. (S. 48-64). 17-19 April 2019, Hopa, Artvin/Turkey: Artvin International Congress on Social Sciences (AICOSS 19).
- Aytuğ, H. K., Eryılmaz, Ç., Uçar, S., & Can, O. (2020). Sinop İlinin Alternatif Turizm Çeşitleri Açısından Swot Analizi. Karadeniz Araştırmaları, 17(67), 715-736.
- Bhattacharya, P. & Kumari, S. (2004). Application of Criteria and Indicator for Sustainable Ecotourism: Scenario under Globalization. The Commons in an Age of Global Transition: Challenges, Risks and Opportunities, 10th Biennial Conference of the International Association for the Study of Common Property, Oaxaca, Mexico.
- Boz, M., Yurdakul, S. B., & Turdubekova, S. (2017). Yerli ve Yabancı Turistlerin Sinop'un Kùltür Turizmi Çeki-ciliklerine ve Altyapısına İlişkin Algıları. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(5), 49-65.
- Das, M., & Chatterjee, B. (2015). Ecotourism: A Panacea or a Predicament? Tourism Management Perspectives (14), 3-16.
- Holub, M. (2015). Ecotourism Certification Programs: Standards and Benefits. Baltic Journal of Economic Studies (1), 67-74.
- İsfendiyaroğlu, S., Yeniuyurt, C., Dağı, H., & Perez, M. (2013). Sinop Yarımadası Önemli Doğa Alanı ve Deniz Kuşlarının Korunması Açısından Önemi. Sinop İli Değerleri Sempozyumu (s. 475-479). Sinop Üniver-sitesi, Sinop.
- Kaptangil, K., Gargacı, A., & Çetin, H. (2016). Sinop İli Turizm İstatistiklerinin Değerlendirilmesi (1995-2015). Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi, 1(1), 31-42.

- Karaçar, E., & Sezen Doğancili, O. (2019). Gastronomik Değerler Kapsamında Sinop Mutfağına Özgü Bir Değer: Nokul. International Book Chapter.
- Kargiglioğlu, Ş., & Arifuddin, J. (2020). Analysis of Silent Tourism Potential for Sinop. Editör: O. İçöz, M. Uysal, M. Tuna, & A. Başoda, MTCON'20 Conference on Managing Tourism Across Continents Proceedings (s. 368-374). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kaya, M., & Yılmaz, C. (2017). Endüstriyel Miras Turizmi İçin Bir Örnek: Ayancık - Zingal Orman İşletmesi (Sinop). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 121-162.
- Khanra, S., Dhir, A., Kaur, P., & Mantymaki, M. (2021). Bibliometric Analysis and Literature Review of Ecotourism: Toward Sustainable Development. Tourism Management Perspectives(37), 1- 15.
- Kılıç, S., & Demir, S. (2017). Turizm Pazarlamasında Yerli Turistlerin Turizm Talebini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Sinop İli Örneği. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(1), 71-98.
- Libosada, C. M. (2009). Business or Leisure? Economic Development and Resource Protection Concepts and Practices in Sustainable Ecotourism. Ocean & Coastal Management(52), 390– 394.
- Ocampo, L., Ebisa, J. A., Ombe, J., & Escoto, M. G. (2018). Sustainable ecotourism indicators with fuzzy Delphi method – A Philippine. Ecological Indicators, 874-888.
- Scheyvens, R. (1999). Ecotourism and the empowerment of local communities. Tourism Management (20), 245-249.
- Sezen Doğancili, O., & Civelek Oruç, M. (2016). Cezaevlerinin Müzeye Dönüşüm Süreci: Sinop Cezaevi Örneği. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 7(12), 268-284.
- Sinop Doğa Turizmi Master Planı (2013). Orman ve Su İşleri Bakanlığı 10. Bölge Müdürlüğü. URL:<https://bolge10.tarimorman.gov.tr/Documents/SINOP%20ILI%20DOGA%20TURIZMI%20MAS-TER%20PLANI.pdf> (Erişim Tarihi: 04.06.2021).
- Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. URL: <https://sinop.ktb.gov.tr/TR-74908/yayla--turizmi.html> (Erişim Tarihi: 04.06.2021).
- Sinop Valiliği. URL: <http://www.sinop.gov.tr/turizm> (Erişim Tarihi: 04.06.2021).
- Stronza, A. L., Hunt, C. A., & Fitzgerald, L. A. (2019). Ecotourism for conservation? Annual Review of Environment and Resources, 4(4), 229-253.
- Sürücü, Ö. A., Ak, S., & Kılıç, G. (2017). Arkeoloji Müzelerinin Turizm Açısından Önemi: Sinop Örneği. Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(15), 327-339.
- The International Ecotourism Society. URL: www.ecotourism.org (Erişim Tarihi: 04.06.2021).
- Tseng, M.-L., Lin, C., Lin, C.-W. R., Wu, K.-J., & Sriphon, T. (2019). Ecotourism Development in Thailand: Community Participation Leads. Journal of Cleaner Production(231), 1319-1329.
- Türkiye Kültür Portalı¹. URL: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sinop/gezilecekyer/hamsilos-tabiati-parki> (Erişim Tarihi: 04.06.2021).
- Türkiye Kültür Portalı². URL: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sinop/gezilecekyer/sarikum-tabiati-korumu-alani>(Erişim Tarihi: 04.06.2021).
- Türkiye Kültür Portalı³. URL: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sinop/gezilecekyer/tatllica-selaleleri> (Erişim Tarihi: 04.06.2021).
- Türkiye Kültür Portalı⁴. URL: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sinop/gezilecekyer/akgol> (Erişim Tarihi: 04.06.2021).
- Türkiye Kültür Portalı⁵. URL: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sinop/gezilecekyer/buzluk-yaylasi> (Erişim Tarihi: 04.06.2021).
- Yılmaz, A., & Zorlu, K. (2018). Swot-Ahs Analizi Kullanılarak Sinop'ta Sürdürülebilir Turizm Stratejilerinin Önceliklendirilmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11, 390-403.

SİNOP'UN EDEBİYAT TURİZMİ POTANSİYELİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Alpay TIRIL*

Öz

Çok genel bir yaklaşımla; edebi metinleri, bu metinlerde geçen mekânlar ve olaylar bağlamında ele alan ve yazarların yaşam öyküleri ile harmanlayan bir özel ilgi turizmi türü olarak ele alınabilecek edebiyat turizmi, başta edebi eserlerin geçtiği mekânlar olmak üzere, edebiyatla ve edebiyatçılarla ilişkilendirilebilecek mekânları destinasyona dönüştürerek edebiyatla ilişkisi yüksek düzeyde olan toplumlara ve bireylere hitap eder. Evrensel, ulusal ve yerel ölçeklerde öne çıkan edebi eserler ve yazarların mekânsal bağlantılarından hareket eden edebiyat turizmi, ülkemizde genellikle büyük kentlere odaklanan bir turizm türü olarak uygulama alanı bulmaktadır. Bunun temel nedeni, ülkemiz edebiyatçılarının önemli bir bölümünün büyük kentlerde yaşaması ve eserlerinde buralardaki mekânları işlemiş olmasına bağlanabilir. Türkiye'nin edebi birikiminin izdüşümleri, başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde edebiyat turizmi kapsamında ele alınabilecek bir birikim sunmaktadır. Bununla birlikte, büyük merkezlere uzak olup, sosyoekonomik parametrelere göre alt sıralarda yer alan ve küçük bir kent olan Sinop, merkez-çevre ilişkilerinden kaynaklanan gelişmişlik düzeyinin aksine, Yeni Türk edebiyatında adından söz ettirebilmiş bir kent olarak görülebilir. Bunun başlıca nedeni; coğrafi konumu, tarih boyunca büyük merkezlerle karadan bağlantısının zayıf olması ve giriş çıkışın kolay kontrol edilebilmesi nedeniyle, siyasi sürgün yeri olarak seçilmesi ve aynı fiziksel nedenlerle 19. yüzyıl sonundan 20. yüzyıl sonuna kadar, adından çok söz ettiren cezaevine ev sahipliği yapmasıdır. Gerek kente sürülen gerekse siyasi mahkum olarak cezaevinde yatan yazarlar, kentin edebi dünyaya taşınmasında en önemli araçlar olarak görülmektedir. Eskiçağın önemli bir liman kenti olması nedeniyle eskiçağ eserlerinde sıklıkla adı anılan kent, ortaçağdan ve sonrasında kendini ziyaret eden kimi Doğulu ve Batılı gezginlerin seyahatnamelerinde anılırken, siyasi sürgün ve mahkum olarak kente gönderilen yazarlarla, edebiyat dünyasında kendisinden söz ettirmeye başlamıştır. Kenti edebi eserlerine taşıyan birçok yazar arasında Refik Halid Karay, Sabahattin Ali ve Kerim Korcan ön plana çıkarken, sürgünlerin ve mahkumların izinden giderek Sinop'u günümüz edebiyatına taşıyan isimlerin başında Nazlı Eray anılabilir. Diğer yandan, Sinop, Cumhuriyet döneminin önde gelen şairlerinden Ahmet Muhip Dıranas'ın memleketi olarak, onun izlerini taşıyan bellek mekânlarını hâlâ barındırmaktadır. Bildiride, buradan hareketle; Sinop'un özellikle Yeni Türk Edebiyatı dönemindeki anılar ve kurgusal metinlerdeki yeri, metin-mekân ilişkileri ve edebiyatçıların mekânsal bağlantıları üzerinden, edebiyat turizmi potansiyeli tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Turizmi, Türk Edebiyatında Sinop, Sinop Edebiyat Turizmi.

Thoughts on the Literature Tourism Potential Of Sinop

Abstract

Literary tourism, with a very general approach; it is a type of special interest tourism that deals with literary texts in the context of the places and events in these texts and blends them with the life stories of the authors. Literary tourism appeals to societies and individuals who have a high level of relationship with literature by transforming places that can be associated with literature and writers, especially the places where literary works take place, into destinations. Literary tourism is based on the spatial connections of literary works and authors that stand out at universal, national and local scales. It finds its application area in our country as a type of tourism that generally focuses on big cities. The main reason for this can be attributed to the fact that a significant part of our country's

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, alpaytiril@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-0167-7609>.

writers live in big cities and they have written about these places. Turkish literature offers an accumulation that can be considered within the scope of literary tourism in big cities, especially in Istanbul. On the other hand, Sinop, which is a small city far from the big centers and located in the lower ranks according to socioeconomic parameters, can be seen as a city that has made a name for itself in the modern Turkish literature. The main reason for this is; the town was chosen as a place of political exile due to its geographical location, its hard road connection with major centers throughout history, and easy control of entry and exit. Because of same causes, it was home to the famous prison where some writers prisoned from the end of the 19th century to the end of the 20th century. Writers, both exiled to the city and imprisoned as political prisoners, are seen as the most important intermediaries in the transport of the city to the literary world. The city, which is frequently mentioned in ancient works because it was an important port city of antiquity, was mentioned in the travel books of some Eastern and Western travelers who visited it from the Middle Ages and later. Especially in 20th century, it started to be mentioned in the literary world with the writers sent to the city as political exiles and prisoners. Refik Halid Karay, Sabahattin Ali and Kerim Korcan stand out among the many exiled and convicted writers who carried the city to their literary works. Nazlı Eray can be mentioned the pionner of the names who carried Sinop to today's literature by following the footsteps of exiles and prisoners. On the other hand, as the hometown of Ahmet Muhip Dıranas, one of the leading poets of the Republican era, Sinop still houses memory spaces bearing his traces. In this proceeding, the places in Sinop in the memories and fictional texts, especially in the modern Turkish Literature period, the text-space relations and the spatial connections of the writers will be discussed, and the potential for literary tourism will be discussed.

Keywords: Literature Tourism, Sinop in Turkish Literature, Literature Tourism in Sinop.

Giriş

Edebiyat, ne olduğu ya da ne olmadığı konusunda derin felsefi tartışmaların yapıldığı kuramsal bir alan olmakla birlikte, neredeyse hiç eğitim görmemiş insanların bile hakkında fikir sahibi olma iddiasında bulunabildikleri olgudur. Herkesin edebiyat hakkında bir şeyler söyleme yetisine sahip olduğunu düşünmesi, edebiyatın yediden yetmişe herkese hitap eden yapısıyla açıklanabilir. Elbette, edebiyatın tamamının ya da her edebiyat eserinin herkese hitap ettiğini söylemek mümkün değildir. Ancak, edebiyatın geniş ve sınırları muğlak havuzu neredeyse herkesin eğilip sudaki yansımaları seyredebileceği büyük bir alan sunar. Seyredilebilecek su yüzeyi ve görülebilecekler, bakanın yetileri ve algılama kapasitesiyle, bir başka ifadeyle edebiyat zevki ve birikimiyle sınırlıdır. Bununla birlikte, edebiyatın büyük havuzu, bakmak isteyen herkes için bir şeyler yansıtabilecek büyüklü bir dünyadır.

Edebiyat kuramcısı Terry Eagleton, *“sağlam ve değişmez değerleri olan ve bir takım ortak özellikleri paylaşan eserler anlamında bir edebiyat tanımı olamaz”*, diyerek edebiyatta kurmaca ile gerçekliğin iç içe olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, edebiyat kuramı ile ilgili kaynaklardaki genel bir tanımı aktaran Oya Batum Menteşe, edebiyatın kurgu yönünün ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Batum Menteşe'nin aktardığı genel anlayışta edebiyat, *“estetik yani sanatsal bir doyum sağlamak amacı güden; düşünce ve duyguları güzel ve etkili bir biçimde ifade eden, dilin konuşma ve düzyazı dilinden farklı yanlarını ortaya koyan ve dili de araç değil amaç olarak kullanan kurmaca bir anlatım biçimi”* olarak tanımlanabilmektedir (Batum Menteşe, 2008:50).

“Niçin edebiyat?” sorusunu soran Gürsel Aytaç, edebiyatın birincil olarak, güzel ve doğru dil edinme ve dil duyarlılığını geliştirmeye hizmet ettiğini, ikincil olarak okura hayat deneyimi sunduğunu, yani bir anlamda insanın ufkunu genişlettiğini, son olarak da hoş vakit geçirtme gücünün okura haz verdiğini belirtmektedir (Aytaç, 2008:44). J. Hillis Miller de, edebiyatın sığınacak dünyalar sunmakta başarılı bir kaçış alanı olmasının üzerinde durmaktadır. Miller'e göre, bütün gününü bilgisayar karşısında oyun oynayarak geçiren çocuklar ve sürekli televizyon izleyen yaşlılar, edebiyatın sunduğu başka dünyalara kaçma isteğinin farklı yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Batum Menteşe, 2008:53). Tam da burada, sürekli yaşanan yerden (ve gündelik hayatın rutinlerinden) ayrılarak, kısa

süreli de olsa, başka diyarlara gitmek, oradaki peyzajları ve yaşamları görmek ve ruhsal bir yenilenme ile sürekli yaşanan yere geri dönmek olarak tanımlanabilecek bir aktivite olan turizm ile edebiyatın benzerliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda edebiyat, turizmin mekânsal değişim yoluyla sunduklarını, sözcüklerle örülmüş bir dünyanın kapılarından girilen sihirli bir dünyada sunmaktadır. Sözcüklerle örülü, zamana ve mekâna meydan okuyan o sihirli dünya, gerçek anlamda turizmle birleşse; sözcüklerle girilen dünyanın, o dünyayı kurgulayanın ve o dünyanın olaylarının gerçek yaşamdaki karşılıkları ziyaret edilse ve sözcüklerin izleri sürülse? O zaman karşımıza çıkan kavram “edebiyat turizmi” olur ve edebiyatın insanı günlük koşuşturmalardan çekip alan dünyası gerçek dünyada somutlaşarak sözcüklere dökülmüş gerçek ya da kurgu dünyaların gerçek mekânlarıyla pekişmiş bir turizm türüne işaret eder.

1. Edebiyat Turizmi Üzerine

Özel ilgi turizmi kapsamında ele alınan turizm türlerinden biri olan edebiyat turizmi çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedir. Mansfield (2015:28), edebiyat turizmini; yazarlar, metinler, bu metinlerdeki mekânlar ile okurların bu mekânlara yaptıkları seyahatler ekseninde tanımlarken, Aliagaoglu ve Narlı (2012:4); edebi mekânları, edebi kişilikleri ve onların eserleriyle ilişkili alanları edebiyat turizminin kapsamına almaktadır. Busby ve Klug (2001) ise edebiyat turizmini, edebi bir eserin popülaritesi ya da bir yazarın prestiji nedeniyle yazarın eserlerine konu ettiği ya da kendisinin ilişkilendirildiği destinasyonlara ve mekânlara yapılan ziyaretlerle ortaya çıkan bir turizm türü olarak tanımlamaktadır (Çevik, 2017:156; Çevik, 2018:304). Son tanımda değinilen, “eserin popülaritesi” konusu, öncelikle edebiyatın popülaritesini akla getirmektedir. Edebiyatın günlük yaşamda yeri olmayan toplumlarda bu turizm türünden söz edilmesi pek mümkün görülmemektedir.

Çevik (2018:305), edebiyat turizminin farklı birçok türü bulunduğunu belirterek, en çok kabul gören sınıflandırma olduğunu belirttiği Butler’ın (1980) çalışmasını, Busby ve Klug’dan (2001) aktarmaktadır. Buna göre, edebiyat turizminin dört temel türü şunlardır:

Edebiyatçının yaşamıyla bağlantılı olan; genellikle edebiyatçının doğduğu, yaşadığı, yazdığı, öldüğü evler veya yazarların mezarlarından oluşan gerçek mekânlara yapılan ziyaretler.

Edebiyatçıların eserlerine konu olan mekânlar, bir eser veya eserdeki bir karakterle ilişkili mekânlar gibi kurguya konu olan mekânlara yapılan ziyaretler.

Edebi karakterlerle ilişkilendirilen ve pazarlama ile geliştirilmiş destinasyonlara yapılan ziyaretler.

Bir edebiyatçıyla ya da edebi karakterle ilişkilendirilerek herhangi bir pazarlama çalışmasına gereksinim duymadan kendiliğinden ön plana çıkmış destinasyonlara yapılan seyahatler.

Bu dördü sınıflandırmaya; Busby ve Klug (2001), gezi yazarlığının, Busby ve Laviolette (2006), edebiyat kökenli sinema turizminin, Mintel (2011) ise edebiyat festivalleri turizmi ve kitapçı turizminin eklenmesini önererek edebiyat turizmi türünün sekize çıkmasını sağlamışlardır (Çevik, 2018:305-306). Edebiyat turizmi, 1990’lı yılların başında kitaplarla ya da yazarlarla bağlantılı mekânlara yapılan seyahatler olarak görülürken, diğer edebi unsurlarla bağlantılı yerlere yapılan seyahatlerin de eklenmesiyle kapsamı genişletilmiştir. (Balcı ve Dilek, 2021:21). Böylece, edebiyat turizmi, kurgulanmış yaşamları turist olarak yaşama isteğinin (Çimen, 2012:85) ötesine geçerek, edebiyatçıyla ve edebi eserle ilişkilendirilebilecek her tür mekân, olay ve etkinliği içerir hale gelmiştir. Bu gelişim, okurun merak duygusuyla yakından ilişkili (Balcı ve Dilek, 2021:15) olarak görülmektedir. Buradan hareketle, edebiyat turistinin okurlar arasından çıktığı söylenebilir. Nebi Özdemir, okumanın gezmeyi, gezmenin de okumayı destekleyen etkinlikler olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle, bir “okur olarak turist” ve “turist olarak okur”dan söz etmesi (Özdemir, 2009:33), edebiyat turistinin okur

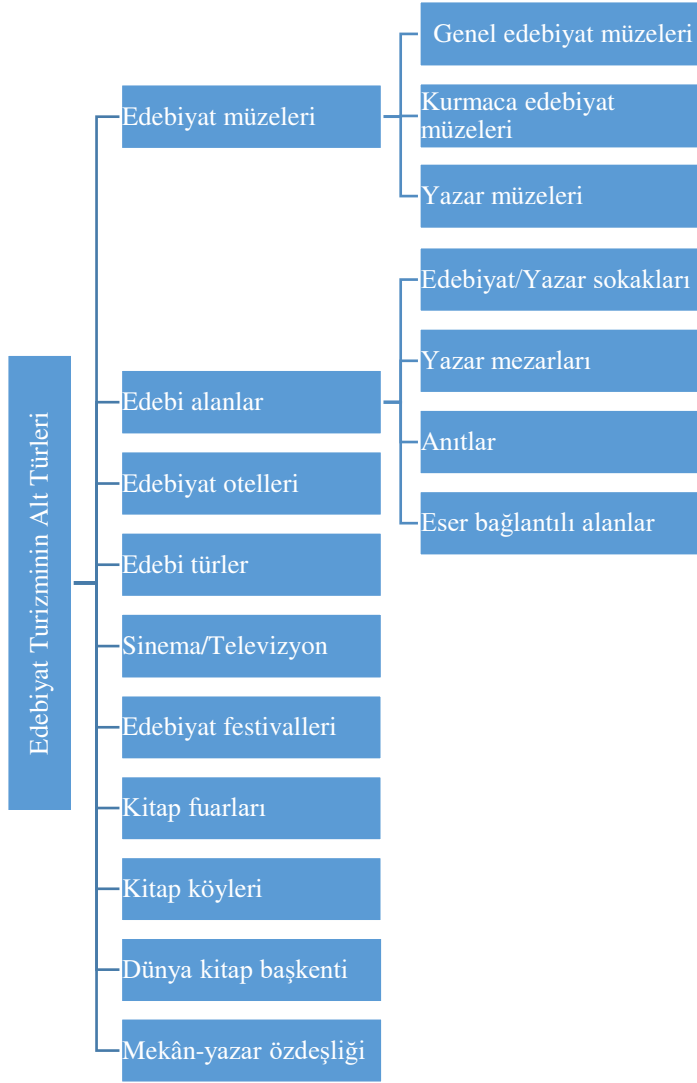
kimliğini güçlendirmektedir. Platoncu yaklaşımda edebiyatın gerçek hayattan uzaklaştırdığı iddiası (Sutherland, 2018:16), edebiyatın da bir tür gündelik yaşamdan kaçış olarak görülmesini sağlar. Turizm de günlük yaşamdan bir kopuş olarak algılanabileceğine göre (Tırıl, 2018:168), mekân değişikliğinin okunan metinlerle ilişkilendirilmesi, “okumak” ve “gezmek” eylemlerini kolaylıkla bir araya getirebilmektedir. Edebiyatçıların tamamına yakınının tutkulu birer gezgin olması (Özdemir, 2009:34) da turizmin edebiyatla ilişkisini ortaya koyan bir başka gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Balcı ve Dilek (2021:27), edebiyat turizmine konu olabilecek mekânları ve etkinlikleri baz alarak bir tablo (Tablo 1) oluşturmuşlardır. Bu tabloda yer alan unsurlar, edebiyat turizmine konu olan ve olabilecek belli başlı mekânları, anıtları ve etkinlikleri göstermektedir. Dünyada ve ülkemizde örnekleri olan bu alt türlere birkaç örnek vererek Sinop’un bu konudaki potansiyelini tartışmaya geçebiliriz.

Genel edebiyat müzeleri, kurmaca edebiyat müzeleri ve yazar müzeleri olmak üzere üç bölümde ele alınan edebiyat müzelerinin (Balcı ve Dilek, 2021:27) dünyadaki önemli örneklerinden birisi, Çekya’nın başkenti Prag’da 2005 yılında açılan Kafka Müzesi’dir. Prag’da yaşamış ve bu kentle özdeşleşmiş Kafka’nın (1883-1924) anlatılarında Prag’ın topografyası örtük olmakla birlikte, eserlerinde adı verilmemiş kentsel mekânların karşılıkları bilinmektedir (URL 1). Kafka’yla özdeşleştirilen Prag yanında, dünyanın büyük kültür ve sanat merkezleri, edebiyat turistlerini çekecek mekânlara ve etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Bir dönem dünyanın edebiyat ve sanat başkenti olarak anılmış olan Paris, birçok ünlü romancıya ev sahipliği yapmış olan Londra ve Dublin, Goethe ve Schiller’in yaşadığı Weimer, Alman edebiyatının büyük isimlerinin izlerinin sürülebileceği Berlin, Rus edebiyatının dekoru Saint Petersburg bunlar arasında sayılabilir. Bu kentlerle özdeşleşmiş büyük yazarların ya da eserlerin adını taşıyan turlar düzenlenmektedir. Dublin’de, “Odysseia”ya dayanan “Ulysses” romanının kahramanı Leopold Bloom’un bir günlük yaşamı popüler bir edebiyat turizmi turudur. James Joyce’un (1882-1941) bu ünlü romanı tek bir günde, 16 Haziran 1904 tarihinde yaşanan olayları anlatmaktadır. Romanı özel turlar yanında, The James Joyce Center, her yıl Bloomsday Programı düzenlemektedir. Saint Petersburg’da ise “Suç ve Ceza Turizmi” oluşmuştur. Oxford’da düzenlenne “Harry Potter Turu”ise küresel edebiyat turizminin bir diğer önemli örneği olarak anılabilir (Tırıl, 2018:169-171). “Harry Potter” gibi bir başka fantastik kurgu olan “Yüzüklerin Efendisi” ise Sivas’taki “Hobbit Evleri”ne ilham kaynağı olmuştur.

Türkiye’deki genel edebiyat müzeleri arasında; İstanbul’daki Tanzimat Müzesi, Galata Mevlevihânesi içineki Divan Edebiyatı Müzesi, Ankara’daki Şair ve Yazarlar Evi, Bursa’daki Nilüfer Edebiyat Müzesi sayılabilir. Ülkemizdeki kurmaca edebiyat müzeleri arasında, İstanbul’daki Masumiyet Müzesi ve Hababam Sınıfı Müzesi sayılabilir. Ülkemizdeki yazar müzelerinin sayısı ise genel ve kurmaca edebiyat müzelerine göre bir hayli fazladır. Balcı ve Dilek (2021:48-49), bunların sayısını otuz olarak belirlemiştir. İstanbul’daki Aşçıyan Müzesi, Haldun Taner Müzesi, Hüseyin Rahmi Gürpınar Müzesi, Kemal Tahir Müzesi, Orhan Kemal Müzesi, Sait Faik Abasıyanık Müzesi ve Yahya Kemal Müzesi, Ankara’daki Mehmet Akif Ersoy Müze Evi, İzmir’deki Necati Cumalı Anı ve Kültür Evi, Tarık Dursun Yazar Evi, Diyarbakır’daki Cahit Sıtkı Tarancı Evi ve Ziya Gökalp Müzesi, Konya’daki Mevlâna Müzesi, Tekirdağ’daki Namık Kemal Evi Müzesi, Erzincan’daki Ahmet Kutsi Tecer Kültür Evi ve Müzesi, Kastamonu’daki Rıfat Ilgaz Müzesi, Hatay’daki Cemil Meriç Kültür Evi bunlar arasında sayılabilecek örneklerdir. Edebiyat müzelerinin bir türevi olarak sayılabilecek edebiyat müze kütüphaneleri de yazar müzeleri arasında ele alınmaktadır.

Edebiyat temalı oteller, edebiyat turizminin bir diğer ayağını oluştururken, belki de Türkiye’ye özgü bir durum olarak, edebiyat turizminin bir ayağını da cezaevlerinin oluşturduğu söylenebilir.

Tablo 1: *Edebiyat Turizminin Alt Türleri* (Balcı ve Dilek, 2021:27'den değiştirerek).

2. Sinop'ta Edebiyat Turizmi?

Sinop, nüfus açısından Türkiye'nin en küçük illeri arasında yer almaktadır. 2020 yılı sonu itibarıyla ilin toplam nüfusu 216.460 olup bu nüfusun 134.457'si merkez ilçe ve sekiz ilçe merkezinde yaşayan kent nüfusedir. 2019 yılı ile 2020 yılı arasındaki il bütünündeki nüfus artış hızı % -8.2'dir (URL 2). İl merkezinin 2020 yılı sonu itibarıyla nüfusu ise 65.489'dır (URL 3). Nüfusu bu derece az olan, istihdam sorunlarına dayalı göç vermeyi sürdüren bir küçük kent olan Sinop'un edebiyat turizminde yer bulabilmesi mümkün müdür? Bunu sağlayacak alt yapıya sahip olduğu, Türk edebiyatında benzer konumdaki kentlere göre daha ön planda olduğu söylenebilir mi?

Sinop, sosyoekonomik gelişmişlik açısından ön sıralarda olmayan, istihdam sorunları nedeniyle göç veren küçük bir kent olmakla birlikte, nüfus ve yapı bakımından eşdeğer, hatta önde sayılabilecek birçok kente göre Türk edebiyatında daha çok yer bulan bir kent olarak nitelendirilebilir. Bunun başlıca nedeninden birisi, kentte 19. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl sonlarına kadar hizmet veren cezaevinin, siyasal nedenlerle hüküm giymiş bazı yazarların cezalarını çektiği yer olmasıdır. Özellikle tek parti iktidarı döneminde Sinop cezaevinde yatan şair ve yazarlar arasında, Türk edebiyatının önemli isimleri bulunmaktadır. Bu küçük kentin edebiyatta ön plana çıkmasının ikinci nedeni, II. Meşrutiyet ve erken

Cumhuriyet dönemlerinde önemli bir siyasi sürgün merkezi olarak görülmesi ve kente sürülenler arasında bulunan yazar ve gazetecilerin sürgün günlerini ve anılarını edebiyata taşıması olarak görülebilir. Bunun yanında, Sinop doğumlu olan ya da çeşitli nedenlerle Sinop'ta yaşamış, Sinop'u ziyaret etmiş edebiyatçıların da bu küçük kentin edebiyata taşınmasında rol oynadıkları söylenebilir.

Yeni Türk edebiyatı döneminde Sinop'u konu alan edebi eser üreten edebiyatçılar ve eserleri dört ana başlık altında ele alınabilir:

- Sinoplu şair ve yazarlarca yazılmış Sinop'la ilgili/Sinop'a yer veren eserler,
- Sinop'ta sürgün/mahkum olarak bulunup şiirlerinde, romanlarında, öykülerinde, mektuplarında, anılarında vb Sinop'a yer verenler,
- Sinop'u ziyaret eden gezgin, gazeteci, yazar, şair vb. kişilerce yazılmış Sinop'la ilgili/Sinop'a yer veren eserler,
- Sinop'ta görev yapan/Sinop'a yerleşen şair ve yazarlarca yazılmış Sinop'la ilgili/Sinop'a yer veren eserler.

Birinci grupta yer alan en bilinen isim, Sinop kökenli bir babanın İstanbul'da doğan çocuğu olan ve hayatının belli dönemlerinde Sinop'a gelen, ileri yaşlarda ise Sinop'la bağlantısını güçlendiren Ahmet Muhip Dıranas'tır (1908-1980). Günümüzde Erfelek ilçesinde bulunan ve adı Ahmetmuhipdıranas köyü olarak değiştirilen köyde doğan Galip'in İstanbul doğumlu oğlu olan Ahmet Muhip Dıranas, Cumhuriyet döneminin önde gelen şairlerindendir. 1920'lerin başında, ilkokul öğrencisi olarak geçirdiği üç yıl dışında gençlik yıllarında Sinop'la pek bağlantısı olmadığı söylenebilecek Dıranas, bu bağlantıyı yaşlılık yıllarına doğru kurmuş, 1964 yılında babasının köyüne bir ev yaptırarak burayı kısa süreli dinlenmeleri için kullanmaya başlamıştır. Halen ayakta, ancak harap olan bu ahşap köy evinin, Avrupa mimarisinin yerel inşaat tekniğiyle uygulanmış bir örneği olarak, Sinop il sınırlarında edebiyat turizmine katkı sağlayacak önemli bir mekân olma potansiyeli taşıdığı düşünülmektedir. Tasarımı Avrupa kırsal mimarisini, ahşap yapım tekniği yerel mimariyi yansıtan bu ev hakkında Dıranas'ın düşünceleri, yakın dostu Dr. Muhtar Tefikoğlu tarafından paylaşılmıştır. Tefikoğlu'nun aktardığına göre, Dıranas, köyde yaptırdığı evini Türk edebiyatı müzesi haline getirmek istiyordu. Ankara'daki evinde ciddi bir sanat koleksiyonu olan Dıranas, evle ilgili müze düşüncesinin detaylarını da arkadaşına aktarmıştı (Tırıl, 2009:38). Dıranas'ın ölümünden sonra Ankara'daki evinde sakladığı koleksiyonu dağıldığı gibi köydeki ahşap evi de her geçen gün eriyerek yok olmaya doğru gitmektedir.

Sinop kent merkezinde doğup büyümüş, bir kısmı hâlâ hayattan olan başka edebiyatçılar da vardır. Ancak bunlardan hiçbirinin Dıranas ölçüsünde ulusal üne kavuştuğu söylenemez. Siyasi kimlikleri yanında anılarıyla da dikkat çeken Rıza Nur ve Yusuf Kemal Tengirşenk, ulusal bilinirlikleri nedeniyle dikkate alınabilir. Gerze'de 1943 yılında doğan şair, romancı ve denemeci Güven Turan, çocukluk yıllarından eğitim için ayrıldığı Gerze'de bir daha yaşamasa da, bu ilçeden yetişen önemli bir edebiyatçı olarak not edilmelidir.

Dıranas, Türk edebiyatında öncelikle şair kimliğiyle var olan bir edebiyatçıdır. Ancak şiirlerinde Sinop neredeyse hiç geçmemektedir. Diğer yandan, az bilinen düz yazıları incelendiğinde, şiirlerinde esirgediği Sinop'tan bu yazılarda çokça bahsettiği görülmektedir. Sinop'un mekânlarından ve insanlarından bahsettiği bu yazılar ve anıları, Sinop kent merkezinde oluşturulacak Dıranas rotası için en iyi rehber olarak görülmektedir. Kentle bütünleştiği en önemli mekânların başında gelen Yalı Kahvesi başta olmak üzere Dıranas'ın düzyazı dünyasından ve onu tanıyanların anılarından süzülerek oluşturulacak rota, Erfelek dağlarındaki evle bütünleşecek niteliktedir.

Günümüzde Sinop'u araştıran ve yazan bir grup yerel edebiyatçı, Sinop Yazarlar-Şairler ve Sanatçılar Derneği (SİYAŞAD) çatısı altında faaliyetlerini sürdürmektedir.

İkinci grup, sürgün ve mahkum olarak Sinop'ta bulunmuş edebiyatçı grubudur. Bunlar sayıca en kalabalık grup olduğu gibi etki düzeyi açısından da güçlüdürler. Sinop cezaevinde yatan en popüler edebiyatçı, Mayıs-Ekim 1933'te burada bulunan Sabahattin Ali'dir. Onun şiirleri, öyküleri ve mektupları arasında Sinop kokanların sayısı fazladır. 1938-1948 yılları arasında Sinop cezaevinde yatan Kerim Korcan, cezaevini edebiyata taşımakla kalmamış, Sinop cezaevinde geçen "Tatar Ramazan" romanı sinemaya ve televizyona uyarlanmıştır. Sinop cezaevinin yakın tarihine tanıklık eden edebiyatçı mahkumlar arasında ise, 12 Eylül döneminde burada yatan Sezai Sarioğlu sayılabilir. Sinop cezaevinde 1964-1967 yılları arasında yatan Yarbay Osman Deniz ise edebiyatçı olmamakla birlikte anılarını kaleme almış ve bu anılarda Sinop cezaevine de yer vermiştir.

Sinop'a gönderilen 1913 sürgünleri arasında bulunan tanınmış edebiyatçı Refik Halid Karay, Sinop'a bir öyküsünde ve anılarında yer verirken, Refii Cevad Ulunay, Sinop sürgünlüğüne dair anılarını bir gazetede tefrika etmiş, bu tefrika daha sonra kitaplaşmıştır. Osman Cemal Kaygılı ise 1912 sürgünleri arasındaki ünlü hikâyecidir. Zekeriya Sertel ise 1925-1928 yılları arasında Sinop'ta sürgün olarak yaşamış ve anılarında bu kentteki günlerinde de bahsetmiştir.

Üçüncü grup, Sinop'u ziyaret eden gezgin, gazeteci, yazar, şair vb. kişilerce yazılmış Sinop'la ilgili/Sinop'a yer veren eserler olarak sayılabilir. Bu isimlerin dikkat çekenlerinin; Ebubekir Hâzım Tepeyran, İsmail Habib Sevük, Hüseyin Suat Yalçın, Ceyhun Atuf Kansu, Nazlı Eray ve Tolga Ersoy olduğu söylenebilir. Romancı Nazlı Eray, dedesinin 1913 sürgünlerinden biri olması nedeniyle Sinop'a ve tarihi cezaevine özel bir önem vermiş ve "Sis Kelebekleri" romanına kenti ve cezaevini almıştır.

Son grubu oluşturan, Sinop'ta görev yapan/Sinop'a yerleşen şair ve yazarlarca yazılmış Sinop'la ilgili/Sinop'a yer veren eserler kategorisinde, ulusal düzeyde bilinirliği olan iki önemli edebiyatçının adından söz edilebilir. Bunlardan biri, 1965-1974 yılları arasında Sinop'ta savcı olarak görev yapan şair ve yazar Berin Taşan'dır (1928-2018). Berin Taşan, Sinop'la ilgili şiirleri ve yazıları yanında, cezaevinden sorumlu savcı olarak cezaevinin tarihini, burada yatan Sabahattin Ali'yi ve Sinop sürgünleri araştırmıştır. Sinop'a sonradan yerleşen, burada eser vermeye devam eden önemli biri isim de İlyas Tunç'tur. Şiirleri, denemeleri, çevirileri yanında Tarzan Kemal üzerine bir roman yayımlama hazırlığında olan Tunç da Sinop kent belleğine ve kimliğine yönelik araştırmalar yapmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Küçük bir kent olan Sinop, Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet döneminin özellikle başlarında önemli bir cezaevi ve sürgün kenti olduğundan, birçok şair, yazar ve gazetecinin yolu buradan geçmiş ve bu sayede edebiyatımızda çokça yer bulabilmiştir. Sürgün ve mahkum edebiyatçıları yanında, Sinoplu Ahmet Muhip Dıranas, Sinop'ta yaşamış ya da bu kenti ziyaret ederek eserlerinde yer vermiş diğer edebiyatçıların varlığı, bu küçük kentin önemli bir edebi birikime ve bu bağlamda edebiyat turizmi kapsamında değerlendirilebilecek bellek mekânlarına sahip olmasını sağlamıştır. Ancak bu altlığın geliştirilerek edebiyat turizmi ile ilişkilendirilmesine yönelik atılmış ciddi bir adım bulunmamaktadır. Bu kapsamda başlıca önerilerimiz şunlardır:

- Ahmet Muhip Dıranas'ın köyde bulunan ahşap evi, bahçesiyle birlikte aslına uygun olarak restore edilerek şairin adını taşıyan bir anı ve kültür evine dönüştürülmelidir.
- Ahmet Muhip Dıranas'ın Sinop'a dair tüm yazıları mekân ve bellek bağlamında kullanılarak bir kültür gezisi rotası oluşturulmalıdır.
- 1913 sürgünleri toplu olarak ele alınmalı, tarih-yazar-eser-mekân-bellek ekseninde gezi rotaları oluşturulmalıdır.

- Sinop cezaeviyle en çok özdeşleşen figür olan Sabahattin Ali özel olarak ele alınmalı, cezaevinde yazdığı şiirden bestelenen şarkının ötesine geçilerek Sinop’la ilişkili öyküleri, mektupları ve anıları değerlendirilmelidir.
- Restorasyonu süren cezaevinin edebi miras yönü vurgulanmalıdır.
- Sinop kent merkezinde bir edebiyat müze kütüphanesi kurularak Türk ve dünya edebiyatında Sinop’la ilgili tüm eserler bir araya getirilmelidir.
- Edebiyat, felsefe ile birlikte elle alınarak antik çağa kadar ötelenen bir tarihsel-kültürel süreklilik sağlanmalıdır.
- Edebiyat festivalleri başta olmak üzere edebiyat temalı etkinlikler kurgulanmalı ve kurumsallaştırılmalı, rutin anma toplantıları düzenlenmelidir.
- Sinop’ta bir örneği bulunan “edebiyat temalı otel” kavramı nitelik yönünden güçlendirilmeli ve sayısının artması sağlanmalıdır.
- Ahmet Muhip Dıranas’ın adının, Sinop merkez, Erfelek ve Gerze’de birer sokağa verildiği bilinmektedir. Sinop Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu’na bağlı uygulama oteli de şairin adını taşımaktadır. Sabahattin Ali’nin adı ise cezaevinin yanındaki geçişe verilmiştir. Bunun dışında Sinop’la ilgili edebiyatçıların adlarının herhangi bir kamusal mekâna verildiği görülmemiştir. Bu eksiklik ivedilikle giderilmelidir.
- Sinop’ta hiçbir edebiyatçının heykeli bulunmamaktadır. Sadece Diyojen heykelinin bulunduğu Sinop’ta belediye, Sabahattin Ali’nin ve Tarzan Kemal’in heykellerini dikme hazırlığındadır. Sinop’la ilgili edebiyatçıların heykelleri kentin uygun yerlerinden sergilenmelidir.
- Edebiyat turizmi kapsamında yer alabilecek bilgilerle ilgili sürekli tekrarlanan hatalar düzeltilmelidir.

Kaynakça

- Aliağaoğlu, A. ve Narlı, M. (2012). Edebî miras turizmi ve Türkiye’de edebî mekânlar. *Bilig.* (60):1-18.
- Aytaç, G. (2008). Niçin edebiyat? *Littera*. Cilt: 22, 41-44.
- Balcı, U. ve Dilek, S. E. (2021). *Edebiyat Turizmi (Kavramlar-Türler-Örnekler)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Batum Menteşe, O. (2008). Edebiyat nedir? *Littera*. Cilt: 22, 49-56.
- Çevik, S. (2017). Kültürel miras kapsamında edebiyat turizmi deneyimi: Sait Faik Abasıyanık’ın izinde otoetnografik bir çalışma. *Turkish Studies*. 12(29):151-168.
- Çevik, S. (2018). Kurgusal mekânlarda edebiyat turizmi deneyimi: “Masumiyet Müzesi” örneği. *SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi (ART-E)*. 11(22):302-337.
- Çimen, H. (2012). Turizm ve edebiyat etkileşimi üzerine. *Karadeniz*, 5(17):79-85.
- Mansfield, C. (2015). *Researching Literary Tourism*. Bideford, United Kingdom: Shadows Books&Media.
- Özdemir, N. (2009). Turizm ve edebiyat. *Milli Folklor*. (82):32-49.
- Sutherland, J. (2018). *Edebiyatın Kısa Tarihi* (Çev: T. Göbekçin) (2. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tırıl, A. (2018). Bir özel ilgi turizmi olarak edebiyat turizmi ve Türkiye’nin edebiyat turizmi potansiyeli. *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 2(2):161-184.
- Tırıl, A. (2009). “Bir Ülke, Bir İnsan”. *Doğumunun 100. Yılında Ahmet Muhip Dıranas Paneli* (12 Mayıs 2009, Sinop). Sinop.
- URL 1: <https://kafkamuseum.cz/en/#domu>.
- URL 2: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210>.
- URL 3: <https://www.nufusu.com/ilceleri/sinop-ilceleri-nufusu>.

SİNOP İLİNDEKİ RESTORANLARIN SOSYAL MEDYADAKİ İMAJI

Hüseyin Avni KIRMACI*

Hüseyin Fatih ZARARSIZ*

Emre AKMANOĞLU*

Öz

Geçmişten günümüze uzanan ürün ve hizmet anlayışındaki gelişim ve değişim her geçen gün etkisini arttırarak, teknoloji çağı ile paralel bir yol izlemektedir. Özellikle son yıllarda yiyecek ve içecek hizmetleri alanındaki gelişim potansiyeli ön plana çıkarak, turizmdeki payını arttırmış ve odak noktası haline gelmiştir. Tüketicilerin de ürün ve hizmet tüketimi üzerine ilgisinin katlanarak artmasıyla, teknolojinin sunmuş olduğu imkanlar ile sosyal medya ağlarında işletme hakkındaki fikirlerini paylaşarak bir değerlendirme yapmaları mümkün hale gelmiştir. Bu araştırmanın amacı ise, internet siteleri içerisinde ön plana çıkmış olan TripAdvisor sosyal medya sitesi aracılığıyla tüketicilerin Sinop ilindeki restoranlara yönelik paylaşımlarının, restoran imajına olumlu ve olumsuz etkilerini belirlemektir. Bu amaçla araştırma içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre restoran imajına yönelik yorumların değişkenlere göre olumlu ve olumsuz olarak farklılık gösterdiği açığa çıkmıştır. Değişkenlere genel olarak bakıldığında çok iyinin üzerinde değerlendirilmiştir. Yorumların içerisinde en çok adı geçen yiyecekler ise mantı, nokul, ve balık olmuştur. Çalışmanın sonuçlarına bağlı olarak restoranlara ve sosyal medya stratejilerine ilişkin öneriler sunulmuş, araştırma kapsamındaki sınırlılıklar belirtilerek gelecekteki çalışmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Tripadvisor, Restoran, Sinop, İmaj.

The Image of Restaurants in Sinop on Social Media

Abstract

The development and change in the understanding of products and services extending from the past to the present day by day increases its effect and follows a parallel path with the age of technology. Especially in recent years, the development potential in the field of food and beverage services has come to the fore, increasing its share in tourism and becoming a focal point. With the increasing interest of consumers on product and service consumption, it has become possible to make an evaluation by sharing their ideas about the business on social media networks with the opportunities offered by technology. The purpose of this research is to determine the positive and negative effects of consumers' sharing of restaurants in Sinop, on the restaurant image, through the TripAdvisor social media site, which has come to the fore among internet sites. For this purpose, the research was examined by content analysis method. According to the results of the research, it was revealed that the comments on the restaurant image differed positively and negatively according to the variables. When looking at the variables in general, they were evaluated above very good. The most mentioned foods in the comments were mantı, nokul, and fish. Depending on the results of the study, suggestions about restaurants and social media strategies were presented, and it was aimed to shed light on future studies by stating the limitations of the research. Depending on the results

* Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Safranbolu Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Böl., avnikirmaci@karabuk.edu.tr-<https://orcid.org/0000-0001-8164-0920>.

* Karabük Üniversitesi, Safranbolu Turizm Fak., Gastronomi ve Mutfak Sanatları Böl. huseyinfatihzararsiz@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-5623-6133>.

* Karabük Üniversitesi, Safranbolu Turizm Fak., Gastronomi ve Mutfak Sanatları Böl., eemre.akmanoglu@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2224-0980>.

of the study, suggestions about restaurants and social media strategies were presented, and it was aimed to shed light on future studies by stating the limitations of the research.

Keywords: Social media, Tripadvisor, Restaurant, Sinop, Image.

Giriş

Kullanıcılar tarafından oluşturulan sosyal medya içerikleri, kullanıcılar ve şirketler arasındaki etkileşimde odak noktası haline gelmiştir. Birçok kullanıcı, işletmelerin, destinasyonların ve özellikle restoranların performansını, hizmet kalitesini, temizliğini ve bu değişkenlere benzer farklı deneyimlerini sosyal medya aracılığıyla paylaşmakta. Sosyal medya aracılığıyla çevrimiçi verilerden elde edilen görüşler, bakış açıları ve fikirler, işletmelere ve araştırmacılara stratejik planlamalar ve geliştirme çalışmaları yapmaları açısından eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Özellikle Turizm endüstrisi işletmeleri (örn. oteller, restoranlar, havayolları, araba kiralama acenteleri ve seyahat acenteleri) ürün ve hizmetlerini pazarlamak ve misafirlerin gözünde olumlu bir imaj oluşturmak adına sosyal medya platformlarına önem vermekte ve hizmet kalitesini arttırmaktadır. Aynı zamanda mükemmel ürün veya hizmete sahip işletmelerin, olumlu imaj kazanmaya yönelik yaptıkları çalışmaların karşılığını alması uzun bir süre gerektirmez, çünkü sosyal medyanın etkileşim gücü tam olarak burada devreye girer ve misafirler ile şirket arasında kolaylıklar sağlayan bir köprü vazifesi görür. Sosyal medyanın bu kadar etkili ve kolay bir kullanım sağlaması ile pazarlama çalışmalarından da öte imaj oluşturmak için odak noktası haline gelmiştir.

Sosyal medyadaki imaj son zamanlarda restoranlar için büyük bir öneme sahip, çünkü ürün ve hizmetlerin ön planda olması, misafirlerin belli bir tatmin olma beklentisinin olması ve restoran imajına olan etkilerin hızlı gerçekleşmesi sosyal medyadaki restoran imajlarının aniden değişmesine sebep olmaktadır. Restoranların olumlu bir imaj kazanarak bu imajı korumasının ürün ve hizmet kalitesinde tutarlılığı sağlaması ile olabileceği için her alanda dikkatli olmalıdır. Özellikle restoranlara yönelik kullanıcı yorumları ve değerlendirmelerinin bulunduğu sosyal medya araçlarından biri olan TripAdvisor sitesi restoranlara ziyaretçi değerlendirmelerini inceleyerek eksiklerini ve hatalarını düzeltme fırsatı sunmaktadır.

Bu çalışmada internet siteleri içerisinde ön plana çıkmış olan TripAdvisor sosyal medya sitesi aracılığıyla tüketicilerin Sinop ilindeki restoranlara yönelik paylaşımlarının, restoran imajına olumlu ve olumsuz etkilerini belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonuçları Sinop’da yer alan restoranların ve yerel yöneticilerin sektöre bakış açıları ve planlamalarını daha etkili yapabilmeleri açısından önem arz etmektedir. Ayrıca Sinop ilindeki restoranların sosyal medya imajının belirlenmesine yönelik literatürde herhangi bir çalışmaya rastlanılmaması bu çalışmayı daha önemli kılmaktadır. Araştırma yöntemi olarak içerik analizi kullanılmış ve araştırma dahilindeki yorumlar tek tek incelenmiştir. Genel olarak çalışmanın akışı incelendiğinde, ilk bölüm literatüre ayrılarak restoran imajı, sosyal medya ve Tripadvisor hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında ise yöntem ve bulgulara değinilerek sonuçlara yer verilmiştir.

1. Restoran İmajı ve Sosyal Medya

İmaj, bir kişi, kuruluş vb. tarafından halka gösterilen, hayal gücü veya kişilik tarafından üretilen bir fikirdir. Bir başka deyişle, imaj bir duygudur, bir şirketin, kuruluşun veya kurumun kamusal benlik imajıdır, aynı zamanda bir nesne, kişi veya kuruluştan bilinçli olarak yaratılan izlenim olarak tanımlanabilir. Bir şirketin imajı ise bir anda oluşmaz, süreç gerektirir. Bu kurumsal imaj, mevcut tüm medya aracılığıyla sürdürülebilir bir şekilde oluşturulmalıdır (Nur Arifiani ve Aprileny, 2020). Nitekim

geçmişteki araştırmalar, hizmet ortamındaki sosyal faktörlerin memnuniyet, sadakat, ağızdan a ıza iletişim (Butcher, 2005; Gremler & Gwinner, 2000; Specht ve diğerleri, 2007) ve şirketin imajı üzerindeki doğrudan etkilerini ortaya koymaktadır. ve diğerleri, 1994; Nguyen ve Leblanc, 2002).

Restoran imajı ile sosyal medya arasındaki ilişkinin büyük önem taşıdığı da pek çok çalışmada ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte, memnuniyet, sadakat, geri dönme niyeti, karar verme vb. arasındaki ilişki değerlendirmelerinde imaj büyük ölçüde tek bir niteliğe indirgenmiştir. Destinasyon imajı teorisine dayanmasına rağmen imaj, bilişsel imaj ve duygusal imaj olarak sınıflandırılmaktadır. Birçok araştırmacı, bir kuruluşun imajının tüketicisi davranışı üzerindeki, özellikle de hizmet sektörlerinde tüketicisi sadakati üzerindeki etkisini incelemiştir (Andreassen ve Lindestad, 1998). Spesifik olarak, restoran endüstrisinin soyut özelliği, müşterilerin davranışlarını etkilemede imajın önemli rolünü artırabilir, çünkü müşteriler büyük ölçüde restoran markası adı, dekor, i  tasarım ve fiyata odaklanmaktadır. Lokantacılar, ürünün ana faydalarını ve hedef pazara yönelik konumlandırmasını doğru bir şekilde yapabilmesi için rakiplerinden ayıran ayırt edici bir imaj oluşturmalıdır. Örneğin, müşteriler için yemek servisinin kalitesini doğrudan gösterebilen bir restoranın imajı, müşterilerin müşteri değeri ve memnuniyeti algıları üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olabilir ve bu da onların davranışsal niyetlerini etkiler (Kandampully ve Suhartanto, 2000; Patterson ve Spreng, 1997).

 maj oluşturma aşamasında ise sosyal medya, son zamanlarda kuruluşların müşterileriyle iletişim kurmaları ve yeni ürünleri tanıtmaları için güçlü bir yoldur (Wang ve ark. 2019). Özellikle otel ve restoranların  evre, eğlence tesisleri ve fiyat dahil olmak üzere somut nitelikler ve atmosfer, kültürel ortam ve sanatsal  zellikler (Zhang ve Mao, 2012) dahil olmak üzere soyut nitelikler, sosyal medya aracılığıyla derinlemesine tasvir edilmektedir. Bu nedenle,  evrimdi ı verileri benimseyen geleneksel yöntemlerle karşılaştırıldığında, kullanıcı tarafından oluşturulan sosyal medya içeriği, otel ve restoranların hedef pazarları için daha uygun ve etkili stratejiler seçmesi için daha fazla değer yaratır (Garrido-Moreno ve ark., 2018). Bu nedenle, Web 2.0  a ında, konaklama ve yiyecek içecek hizmetlerinde e-ticaretin gelişmesi, gezginlerin işletmeler ile doğrudan bağlantı kurarak, kullanıcı tarafından oluşturulan içeriklere TripAdvisor, Booking.com ve Agoda gibi  evrimi i acentelerinden inceleme fırsatı sundu ve işletmelerin imajlarını ortaya çıkardı. (Toms ve Taves, 2004; Law ve Hsu, 2006; Cox ve ark., 2007; Ghose ve ark., 2012). Restoran deneyimleri, lezzet, hijyen gibi belli verilerin yardımıyla algılanan imajı ortaya çıkarmak, restoranların daha etkili pazarlama stratejileri oluşturmasını sa lar (Lwin ve Phau, 2013).

Tüm bunların yanı sıra sosyal medyanın ortaya  ıkı ı ile beraber, şirketlerin müşterileriyle iletişim kurma şeklini de i irmi , bu da onların reklam veya pazarlama stratejilerini kullanarak daha doğrudan ve daha hızlı iletişim kurmalarını sağlamıştır (Freire, 2008). Ayrıca, sosyal medyayı reklam amaçlı kullanmanın maliyeti, geleneksel tanıtım yöntemlerinden çok daha düşüktür (Harris ve Rae, 2009). Düşük reklam maliyetinin yanı sıra, sosyal medya birçok hükümet (Chen ve Lin, 2015) ve kurulu  tarafından şeffaflığı, verimliliği ve açıklığı teşvik etmek için kullanılmaktadır (Taneja ve Toombs 2014; Celaya, 2000). Şirketler sosyal medya aracılığıyla yeni ürün ve hizmetleri tanıtmakta, teklifleri duyurmakta, müşterilerinin zevk ve tercihlerini kolayca öğrenmekte ve onlarla doğrudan ilişki kurmaktadır (Baird ve Parasnis, 2011). Bu nedenle, sosyal medyanın doğru kullanımı, şirketlerin yeni müşteriler çekmesine ve ilgili kişileri anlamlı bir şekilde potansiyel müşterilere d n  t rmesine yardımcı olabilir. Tüm bu sebeplerden dolayı, diğer birçok nedene ek olarak, sosyal medyanın i  dünyasındaki faydalı rolü konusunda hiçbir şüphe yoktur (Harris ve Rae 2009; Hanna ve Rohm, 2011; Maecker, Barrot ve Becker 2016).

Sosyal Medya ve Pazarlama 21. yüzyılda sosyal medya uygulamaları hayatın her alanına girdiği için büyük bir güç kazanmıştır. Facebook, Twitter, YouTube, Instagram veya LinkedIn gibi uygulamalar, iletişim kurmak, ilişki kurmak veya bilgi ve içerik paylaşmak için her gün sosyal medyayı kullanan milyonlarca insan için vazgeçilmez hale geliyor (Saura ve Bennett, 2019). Ancak, sadece eğlence için değil, aynı zamanda iş, kültür ve siyasette de kullanılmaktadır (Saura ve Herraes, 2019).

2. Tripadvisor

İnternetin ortaya çıkması ve sosyal medya platformlarının artmasından bu yana, gezginler tatillerini ve gezilerini planlamak için bu tür platformlara büyük ölçüde bağımlı hale gelmeye başladılar. TripAdvisor, internette bulunan ve seyahat eden topluluğa hizmet eden birçok uygulamadan biridir. Gezginler TripAdvisor aracılığıyla, farklı otellerin ve sunduklarının kullanıcı yorumlarını ve puanlarını kontrol edebilir, fiyatları bütçelerine uygun olanı eşleştirmek için karşılaştırabilir ve son olarak tercih ettikleri otel veya restoran için daha kolay ve evlerinin rahatlığında rezervasyon yapabilirler (Filieri, 2015).

Araştırmaya göre TripAdvisor, web sitelerine kayıtlı 10 milyondan fazla üyeye sahip. Benzer şekilde, kullanıcı tarafından oluşturulan içerik açısından, dünya çapında yaklaşık yarım milyon otelde 20 milyondan fazla kullanıcı yorumu barındırmaktadır (O'Connor, 2010). Benzer şekilde, yapılan bir araştırmaya göre, istatistikler açısından, gezginlerin yaklaşık yüzde 8'inin tatillerini planlamak için internette bulunan diğer benzer uygulamalara kıyasla TripAdvisor'ı kullandığı fark edilmiştir (Hennig-Thurau ve ark., 2004). TripAdvisor'ın talebi ve kullanımı, 2007 yılında USA Today'de Seyahat için En İyi 25 Milestone'da (O'Connor, 2010) listelendiğinde daha da kabul görmüştür.

TripAdvisor sadece tüketiciler için değil, restoran ve oteller için de müşteri memnuniyetini takip etmede aynı derecede önemlidir. TripAdvisor'ın müşteri memnuniyetini ölçen gösterge panosu, sahiplerin oda, konum, bina temizliği ve diğer tüketicilerin tavsiyeleri gibi faktörlerin bireysel derecelendirmeleri yoluyla işletme hizmet performanslarını izlemelerine olanak tanır. İşletmelerin erişebilecekleri bir diğer özellik ise, yakın çevredeki rakiplerine kıyasla mülkün sıralamasında bir karşılaştırma tablosu sağlayan trend özelliğidir. Tüm bu özellikler, işletmelerin müşteri memnuniyetini daha verimli bir şekilde takip etmelerine yardımcı olabilir (Mathe-Soulek, Aguirre ve Dallinger, 2016). Restoranlar ve oteller, müşteri hizmetleri açısından nerede yetersiz kaldıklarını ve hangi spesifik tekliflerinin halk tarafından iyi karşılandığını analiz edebilir. Oluşturulan bilgilere göre, genel karlılıklarını ve üretkenliklerini artırmaya yardımcı olacak daha iyi stratejiler oluşturabilirler. (Gabrighidze, 2020).

3. Yöntem

Araştırma da elde edilen veriler TripAdvisor sitesinde Sinop ilinde bulunan restoranlara yönelik yorumlardan içerik analizi ile toplanmıştır. TripAdvisor her ay 463 milyon gezgine seyahatlerinde yardımcı olarak dünyanın en büyük seyahat platformlarından biri olması ve birçok restoranı bünyesine dahil etmesi nedeniyle veri toplama aşamasında TripAdvisor tercih sebebi olmuştur. Aynı zamanda 859 milyonu aşan yorum ve görüşe sahip olan TripAdvisor, kullanıcıların yoğun olarak kullandığını ve ulaşılabilir bir site olduğunu göstermektedir (TripAdvisor, 2021). Araştırmanın amacı, internet siteleri içerisinde ön plana çıkmış olan TripAdvisor sitesinde tüketicilerin Sinop ilindeki restoranlara yönelik paylaşımlarının, restoran imajına olumlu ve olumsuz etkilerini belirlemektir. Bu amaca bağlı olarak araştırma kapsamında Sinop'ta bulunan en çok ziyaretçi yorumu almış 12 restoran seçilmiş ve her bir

restorana yapılan son 25 yorum incelemeye alınmıştır. Toplamda 300 yorumun incelenmiş, içerik analizi yöntemi ile veriler değerlendirilmiştir.

Restoran imajını belirlemek için Ryu, Han ve Kim (2008) tarafından hazırlanmış olan ölçek Türkçeye çevrilerek araştırmaya dahil edilmiştir. Ölçekte restoran imajının belirlenmesine yönelik 8 değişken bulunmaktadır. Ölçekteki değişkenlerin restoranın her aşamasını ele alacak şekilde yemek kalitesi, menü çeşitliliği, temizlik, fiyat, iç tasarım ve dizayn, personelin davranışları, restoranın konumu ve bekleme süresi olarak belirlenmiştir. Hazırlanan ölçekte çok kötü -3 ve çok iyi +3 şeklinde kategorize edilmiş ancak incelenen yorumların daha açıklayıcı ifade edilmesi için “olumlu, olumsuz” şeklinde belirtilmiştir. Buna bağlı olarak TripAdvisor ‘da belirlenen restoranlara ait ziyaretçi yorumları ayrı ayrı içerik olarak analiz edilmiş ve değişkenlere yönelik “olumlu, olumsuz, belirtilmemiş” kategorileri altında toplanmıştır.

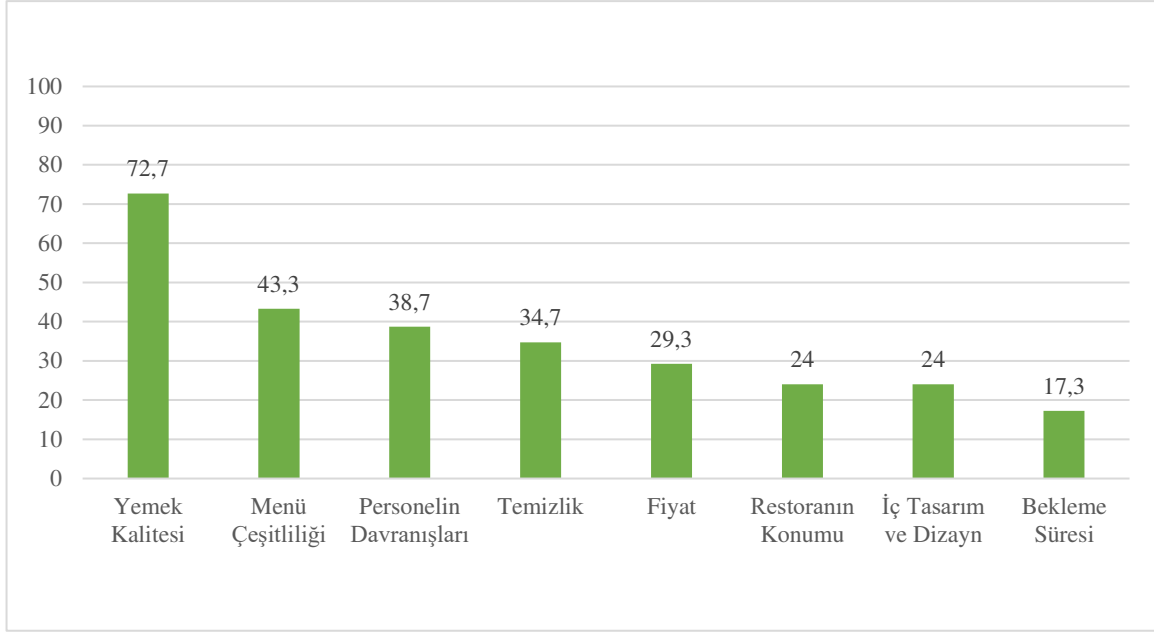
4. Bulgular

Araştırma kapsamında Sinop ilinde yer alan restoranlara ait 300 yorum incelemeye alınmış, yorumlara ait bulgulara bu bölümde yer verilmiştir. İncelemeye alınan yorumlara bakıldığında 285’inin Türkçe, 15’inin İngilizce olarak yazıldığı tespit edilmiştir. Ancak 5 yerli kullanıcının İngilizce yorum yaptığı tespit edildiği için 290 yerli, 10 yabancı kullanıcının yorumu araştırma kapsamında incelenmiştir.

Tablo 1: *Restoran İmajı Değişkenlerine Yönelik Kullanıcı Yorumlarının Dağılımı*

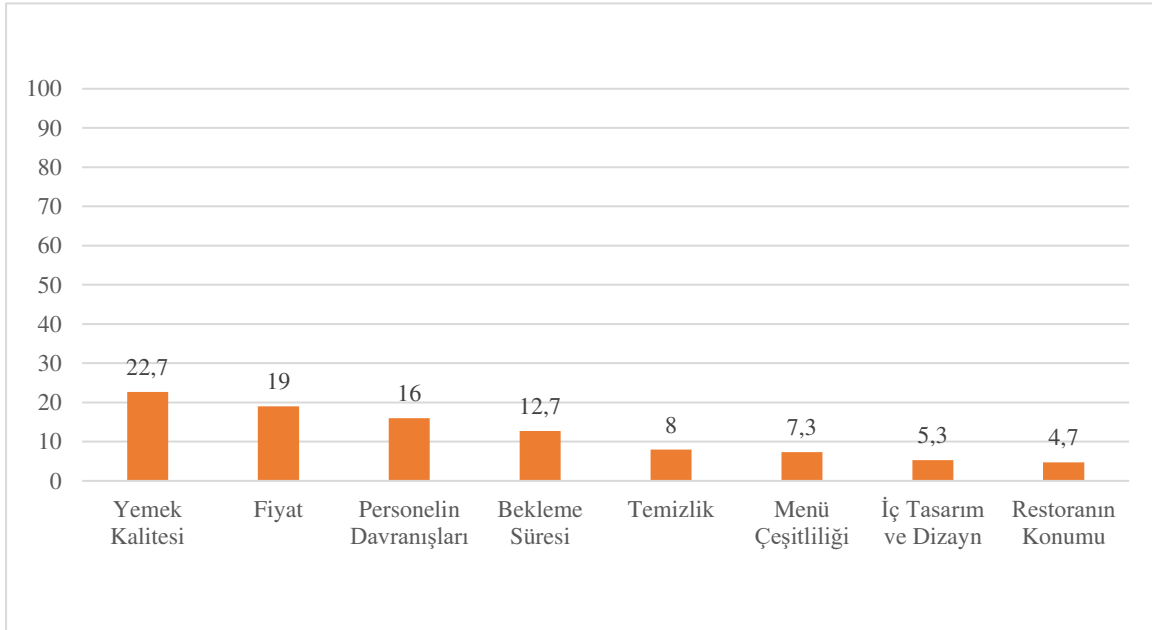
Değişkenler	Olumlu		Olumsuz		Belirtilmemiş	
	n (300)	%	n (300)	%	n (300)	%
Yemek Kalitesi	218	72.7	68	22.7	14	4.7
Menü Çeşitliliği	130	43.3	22	7.3	148	49.3
Temizlik	104	34.7	24	8	172	57.3
Fiyat	88	29.3	57	19	155	51.7
İç Tasarım ve Dizayn	72	24	16	5.3	212	70.7
Personelin Davranışları	116	38.7	48	16	136	45.3
Restoranın Konumu	72	24	14	4.7	214	71.3
Bekleme Süresi	52	17.3	38	12.7	210	70

Tablo 1’de Ryu, Han ve Kim (2008) tarafından restoranın imajının belirlenmesine yönelik hazırlanan ölçek Türkçe’ye çevrilmiş ve araştırma kapsamındaki kullanıcı yorumlarının değişkenlere göre dağılımları belirtilmiştir. Buna bağlı olarak, kullanıcıların yorum yaptığı değişkenlerin başında yemek kalitesi gelmiş ve %72,7’si yemekleri kaliteli bulmuş, %22,7’si ise kalitesiz bulmuştur. Diğer değişkenlere bakıldığında ise, olumlu yorumlar sırasıyla menü çeşitliliği (%43,3), personelin davranışları (38,7), temizlik (34,7), fiyat (29,3) iç tasarım ve dizayn ile restoranın konumu (%24), bekleme süresi (%17,3) olmuştur. Olumsuz yorumların sırasıyla fiyat (%19), personelin davranışları (%16), bekleme süresi (%12,7), temizlik (%8), menü çeşitliliği (%7,3), iç tasarım ve dizayn (%5,3) ve restoranın konumu (%4,7) olmuştur. Kullanıcıların büyük çoğunluğunun restoran imajını belirlemeye yönelik sırasıyla; restoranın konumu, iç tasarım ve dizayn, bekleme süresi, temizlik, fiyat, menü çeşitliliği, personelin davranışları ve yemek kalitesi değişkenlerine yorum yapmadıkları tespit edilmiştir.

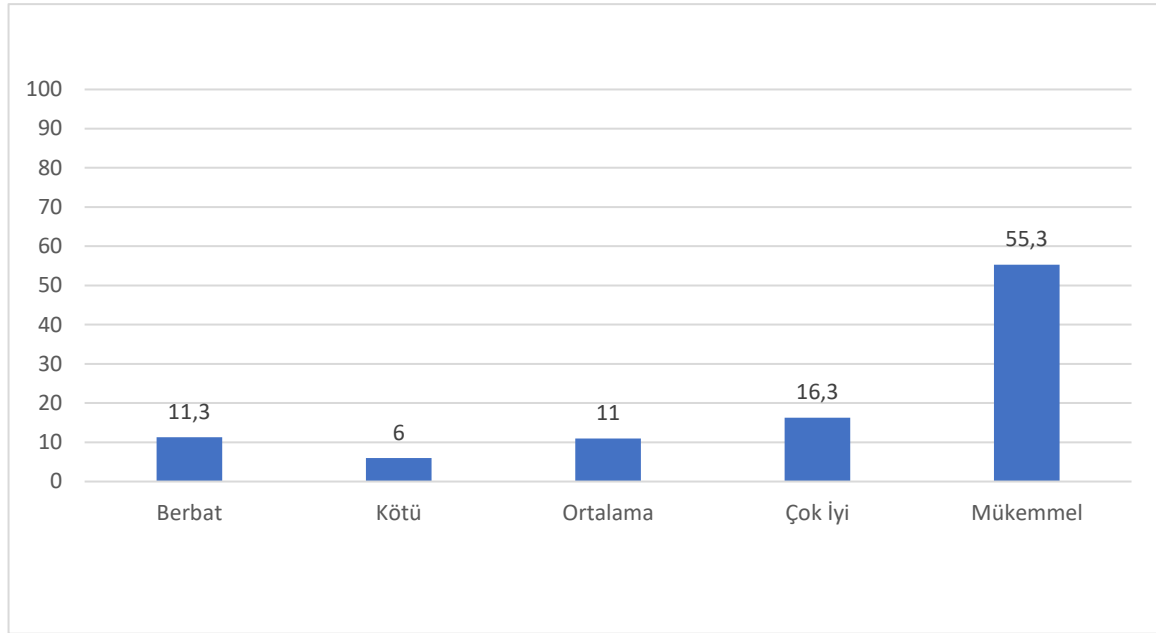
şekil 1: Kullanıcıların Restoran İmajı Değişkenlerine Yönelik Olumlu Yorumlarının Dağılımı

Araştırma kapsamındaki kullanıcı yorumlarının restoran imajını belirlemeye yönelik olumlu yorumlarının açıklayıcı şekilde gösterilmesi amacıyla şekil 1’de grafik ile belirtilmiştir. Buna göre; yemek kalitesine yapılan olumlu yorumların en yüksek olduğu, bekleme süresinin ise en az olumlu yoruma sahip olduğu görülmektedir.

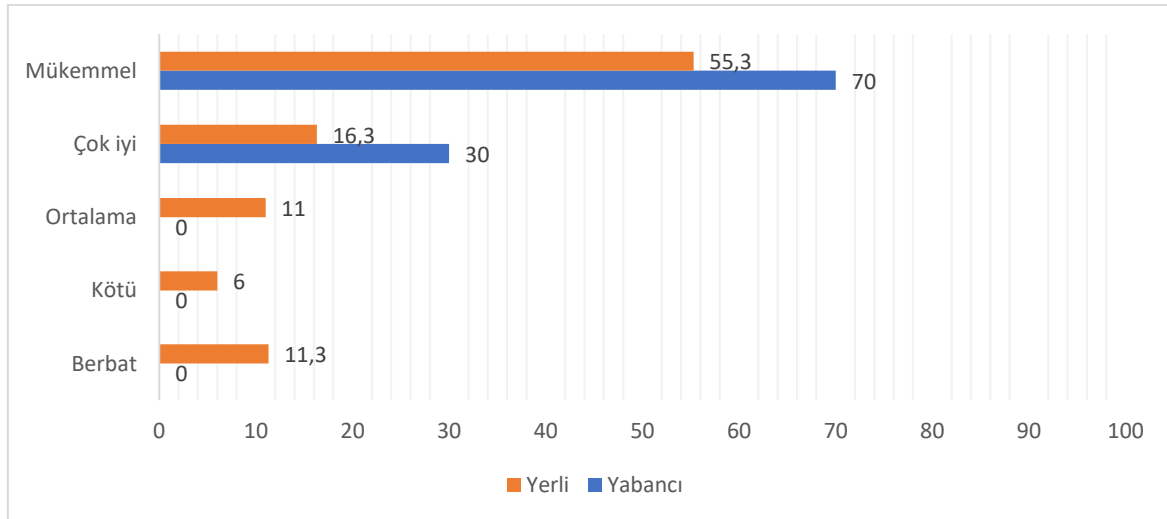
şekil 2: Kullanıcıların Restoran İmajı Değişkenlerine Yönelik Olumsuz Yorumlarının Dağılımı

Araştırma kapsamındaki kullanıcı yorumlarının restoran imajını belirlemeye yönelik olumsuz yöndeki yorumları şekil 2’de gösterilmiştir. Olumsuz yorumların başında yemek kalitesi gelmiş, ardından sırası ile fiyat, personelin davranışları, bekleme süresi, temizlik, menü çeşitliliği, i tasarım ve dizayn ve restoranın konumu gelmiştir. Yemek kalitesi, fiyat, personel davranışları ve bekleme süresi değişkenlerinin en fazla olumsuz yoruma sahip olmasından dolayı restoran imajı açısından dikkat çekmektedir.

Şekil 3: Kullanıcıların Restoranlara Verdiği Puanların Dağılımı

Araştırma kapsamında incelenen kullanıcı yorumlarının Sinop'taki restoranlara yönelik puanlamaları Şekil 3'de gösterilmiştir. Kullanıcıların %55,3'ünün "mükemmel" değerinde, %16,3 "çok iyi" değerinde puan vermesi restoran imajının belirlenmesinde öne çıkan noktalardan olmuştur. Buna karşın kullanıcıların %11'inin "ortalama", %6'sının "kötü", %11,3'ünün ise "berbat" değerinde puanlama yapması dikkat çekmektedir.

Şekil 4: Yorum Puanlarının Yerli ve Yabancı Kullanıcılara Göre Dağılımı

Araştırmada incelenen kullanıcı yorumları içerisinde belirlenen yabancı kullanıcıların restoranlara verdikleri puanların yerli kullanıcılara oranla puanlama dağılımları Şekil 4'de gösterilmiştir. Puanlama dağılımlarına bakıldığında, yabancı kullanıcıların %70 oranında "mükemmel", %30 oranında "çok iyi" değerinde puanlama yapmışlardır. Yabancı kullanıcıların yerli kullanıcıların aksine "ortalama", "kötü" ve "berbat" değerlerinde puanlama yapmaması restoran imajının olumlu yönde ilerlemesine katkı sağlaması mümkündür.

Sonuç

Her geçen gün teknoloji yaşamımız içindeki yerini genişletiyor, bununla birlikte değişim ve dönüşüm ile yenilikleri beraberinde getiriyor. Son zamanlarda bu değişimlerin en etkileyici olanlarından birisi sosyal medya, geçmişte işletmeler tarafından bilinçli olarak oluşturulan sosyal medya imajı, günümüzde kullanıcıların deneyimlerini sosyal medyada paylaşma imkânı bulmasıyla daha objektif bir imaj oluşumunu mümkün hale getirdi.

Bu çalışmada da sosyal medya araçlarından biri olan TripAdvisor'a Sinop'taki restoranlar için kullanıcılar tarafından yapılmış paylaşımlar incelenmiş ve sonuçlar aşağıda belirtilmiştir. Araştırma dahilindeki kullanıcı yorumlarının büyük oranda yerli ziyaretçiler tarafından yapılmış olduğu, yabancı ziyaretçilerin ise çok düşük oranda olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de farklı bölgelerdeki restoranlara yapılan yabancı ziyaretçi paylaşımların ile Sinop ilindeki restoranlar kıyaslandığında, Sinop'taki restoranların yabancı ziyaretçi oranının çok düşük olması dikkat çekmektedir. Örneğin, Kapadokya bölgesindeki restoranlara yapılan 300 ziyaretçi paylaşımlarının 128'i yerli, 172'si yabancı kullanıcılar tarafından yapılmıştır (Erol, Örgün ve Keskin, 2019). Sinop 'un denizle çevrili bir bölgeye sahip olması ve geçmişten gelen geleneksel lezzetleri nedeniyle mantı, nokul ve balık kullanıcı yorumları içerisinde en fazla adı geçen ürünler olmuştur. Restoran imajını belirlemeye yönelik değişkenlere bakıldığında; kullanıcıların büyük çoğunluğunun yemek kalitesine olumlu yorum yaptığı buna bağlı olarak yemeklerden memnun kaldıkları söylenebilir. Menü çeşitliliği, personelin davranışları, bekleme süresi ve fiyat değişkenlerinin imaja olumlu etkisi yüksek olsa da olumsuz etkilerinin de olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak değişkenler arasında en çok olumlu yorum alan değişken bekleme süresi en fazla olumsuz yorum alan değişken ise yemek kalitesi olmuştur. Kullanıcılar bazı değişkenlere yönelik görüş ve düşüncelerini belirtmemiştir, ancak en fazla yorum yaptıkları değişken yemek kalitesi en azı ise restoranın konumu olmuştur. Ziyaretçilerin yorumları göz önüne alındığında restoranlarda deneyimledikleri olumlu veya olumsuz durumlara yoğunlaştıkları, memnun oldukları bir değişken olduğunda yorumlarının değişkene odaklı olarak yapıldığı, olumsuz bir durumda da benzer bir tavır sergiledikleri görülmüştür. Sinop ilinde bulunan restoranların genel olarak sosyal medya imajı değerlendirilecek olursak olumlu bir imaja sahip olmakla birlikte değişkenlerin büyük oranda kullanıcılar tarafından belirtilmediği söylenebilir.

Araştırma kapsamında incelenen kullanıcı yorumlarının Sinop'taki restoranlara yönelik puanlamaları Tripadvisor sosyal medya aracının puanlama ölçeğine göre incelendiğinde; restoranların yarısından fazlasının (%55,3) "mükemmel" değerinde puan aldığı, aynı zamanda genel ortalamasının çok iyinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Yerli ve yabancı ziyaretçiler tarafından yapılan puanlamalar kıyaslandığında ise, yabancı kullanıcıların çok iynin altında puanlama yapmadığı dikkat çekmiş, yerli ziyaretçilerin yabancı ziyaretçilere göre restoran puanlamalarının daha düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak yabancı ziyaretçilerin Sinop'taki restoranlardaki memnuniyet düzeylerinin yerli ziyaretçilerin memnuniyet düzeylerine göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Buradan hareketle restoranlar yerli ziyaretçilere yönelik imaja olumlu yansımaları olacak kampanya ve çalışmalar yürütülebilir. Özellikle restoranların TripAdvisor sosyal medya aracılığıyla ziyaretçi yorumlarını inceleyip olumsuz değişkenleri dikkate alarak işletmelerindeki değişim ve gelişimlerini bu yönde yapmaları halinde restoran imajlarının olumlu bir artış göstermesine etkili olabilir. Aynı zamanda Sinop ilindeki restoranlara sosyal medya imajına yönelik yerel yöneticiler tarafından destekler verilebilir.

Bu araştırma kapsamında TripAdvisor sosyal medya sitesinde Sinop ilinde faaliyet gösteren en çok yorum almış olan 12 restoran seçilmiştir. Restoranlara yapılan ziyaretçi yorumları arasından en son yapılmış 25 yorum araştırmaya dahil edilmiş ve toplamda 300 yorum incelemeye alınmıştır. Buna bağlı olarak Sinop ilindeki restoranların imajı hakkında genelleme yapmanın mümkün olmaması çalışmadaki

sınırlılık olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda araştırma kapsamındaki restoran ve yorum sayılarının artırılması ve Sinop ilinin ilçelerinin ayrı ayrı incelenmesi, gelecekteki çalışmalarda farklı sonuçları doğurabilir.

Kaynakça

- Alalwan, A. A., Rana, N. P., Dwivedi, Y. K., and Algharabat, R. (2017). Social media in marketing: A review and analysis of the existing literature. *Telematics and Informatics*, 34(7), 1177-1190.
- Andreassen, T.W. and Lindestad, B. (1998), "Customer loyalty and complex services: The impact of corporate image on quality, customer satisfaction and loyalty for customers with varying degrees of service expertise", *International Journal of Service Industry Management*, 9(1), 7-23.
- Baird, C. H., and Parasnis, G. (2011). From social media to social customer relationship management. *Strategy & leadership*, 39(5), 30-37.
- Celaya, J. (2000). *La Empresa en la web 2.0*. Barcelona, Spain. Gestión 2000.
- Chen, S. C., and Lin, C. P. (2015). The impact of customer experience and perceived value on sustainable social relationship in blogs: An empirical study. *Technological Forecasting and Social Change*, 96, 40-50.
- Cox, C., Burgess, S., Sellitto, C., and Buultjens, J. (2008). Consumer-generated web-based tourism marketing. *CRC for Sustainable Tourism*.
- Erol, G., Örgün, E., ve Keskin, E. (2019). Sosyal Medyada Restoran İmajı: Kapadokya Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3290, 3302.
- Filieri, R., Alguezau, S., & McLeay, F. (2015). Why do travelers trust TripAdvisor? Antecedents of trust towards consumer-generated media and its influence on recommendation adoption and word of mouth. *Tourism management*, 51, 174-185.
- Freire, F. C. (2008). Las redes sociales trastocan los modelos de los medios de comunicación tradicionales. *Revista Latina de comunicación social*, 11(63).
- Gabrichidze, G. (2020). Customer satisfaction for restaurants: An analysis of TripAdvisor reviews.
- Garrido-Moreno, A., García-Morales, V. J., Lockett, N., and King, S. (2018). The missing link: Creating value with social media use in hotels. *International Journal of Hospitality Management*, 75, 94-104.
- Ghose, A., Ipeiro, P. G., and Li, B. (2012). Designing ranking systems for hotels on travel search engines by mining user-generated and crowdsourced content. *Marketing Science*, 31(3), 493-520.
- Hanna, R., Rohm, A., and Crittenden, V. L. (2011). We're all connected: The power of the social media ecosystem. *Business horizons*, 54(3), 265-273.
- Harris, L. and Rae, A. (2009). Social networks: the future of marketing for small business. *Journal of Business Strategy*, Vol. 30(5), pp. 24-31.
- Hennig-Thurau, T., Gwinner, K. P., Walsh, G., and Gremler, D. D. (2004). Electronic word-of-mouth via consumer-opinion platforms: what motivates consumers to articulate themselves on the internet? *Journal of interactive marketing*, 18(1), 38-52.
- Kandampully, J. and Suhartanto, D. (2000), "Customer loyalty in the hotel industry: the role of customer satisfaction and image", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 12(6), 346-351.
- Lamberton, C., and Stephen, A. T. (2016). A thematic exploration of digital, social media, and mobile marketing: Research evolution from 2000 to 2015 and an agenda for future inquiry. *Journal of Marketing*, 80(6), 146-172.
- Law, R., and Hsu, C. H. (2006). Importance of hotel website dimensions and attributes: perceptions of online browsers and online purchasers. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 30(3), 295-312.
- Lwin, M. and Phau, I. (2013), "Effective advertising appeals for websites of small boutique hotels", *Journal of Research in Interactive Marketing*, 7(1), 18-32.
- Maecker, O., Barrot, C., and Becker, J. U. (2016). The effect of social media interactions on customer relationship management. *Business Research*, 9(1), 133-155.

- Mathe-Soulek, K., Aguirre, G. C., and Dallinger, I. (2016). You look like you've seen a ghost: A preliminary exploration in price and customer satisfaction differences at haunted hotel properties. *Journal of Tourism Insights*, 7(1), 1.
- Nur Arifiani, P., & Aprileny, I. (2020). The effect of menu variation, atmosphere store and restaurant image on purchase decisions.
- O'connor, P. (2010). Managing a hotel's image on TripAdvisor. *Journal of hospitality marketing & management*, 19(7), 754-772.
- Patterson, P.G., and Spreng, R.A., (1997). Modeling the relationship between perceived value, satisfaction and repurchase intentions in a business-to-business, services context: an empirical examination. *International Journal of Service Industry Management*. 8 (5), 414-434.
- Saura, J. R., and Bennett, D. R. (2019). A three-stage method for data text mining: Using UGC in business intelligence analysis. *Symmetry*, 11(4), 519.
- Saura, J. R., Herráez, B. R., and Reyes-Menendez, A. (2019). Comparing a traditional approach for financial Brand Communication Analysis with a Big Data Analytics technique. *IEEE Access*, 7, 37100-37108.
- Taneja, S., & Toombs, L. (2014). Putting a face on small businesses: Visibility, viability, and sustainability the impact of social media on small business marketing. *Academy of marketing studies journal*, 18(1), 249.
- Toms, E. G., and Taves, A. R. (2004). Measuring user perceptions of web site reputation. *Information Processing & Management*, 40(2), 291-317.
- TripAdvisor, Hakkında (2021). <https://tripadvisor.mediaroom.com/TR-about-us> (Erişim Tarihi: 11.07.2021).
- Wang, W., Ying, S., Lyu, J. and Qi, X. (2019), "Perceived image study with online data from social media: the case of boutique hotels in China", *Industrial Management & Data Systems*, 119(5) 950-967.
- Zhang, J. J., and Mao, Z. (2012). Image of all hotel scales on travel blogs: Its impact on customer loyalty. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 21(2), 113-131.

DOĞU ROMA (BİZANS) DÖNEMİ KÖPRÜSÜ

Yusuf KILIÇ*

Öz

Sinop ili, Merkez ilçesi, Çiftlik Köyü-Sazlı İmam Mevkii'ndeki köprü günümüz kıyı hattında, günümüzdeki adı Haznedaroğlu olan derenin denize döküldüğü noktada yer almaktadır. 20 m uzunlukta ve 3,65 m genişlikteki köprü kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanmaktadır. Günümüze ulaştığı kadarıyla tek kemer açıklığına sahip olduğu anlaşılan köprü, hem denizin tuzlu suyu hem de rüzgar erozyonuna maruz kaldığı için oldukça tahrip olmuş durumdadır. Her ne kadar tahribata uğramış olsa da, mevcut durumundan köprünün mimari özellikleri kısmen anlaşılabilir. Tempan duvarlarında kullanılan farklı niteliklere sahip bloklar ve aralarında dolgu malzemesi olarak kullanılan harç ve pişmiş toprak kiremit parçaları net olarak görülebilmektedir. Tempan duvarında kullanılan farklı boyut ve özelliklere sahip blokların aksine kemerin ve köprü üzerindeki döşemenin dörtgen bloklar kullanılarak örüldüğü anlaşılmaktadır. Her iki taraftan dik olmayan açıyla yükselen kemer merkezde kilit taşıyla birleşmektedir. Kemerin her iki taraftan dar açı ile yükselmesi karşıdan bakıldığında yukarıya doğru sivrilerek birleştiğini düşündürmektedir. Fakat yakından incelendiğinde bu kemerin yukarıda sivrilerek birleşmediği, aksine Roma Dönemi köprülerinde karşılaştığımız basık (segment) kemer formuna sahip olduğu anlaşılmaktadır. Köprü hakkında sunulan bu poster çalışması ile günümüzde harap halde bulunan mimari kültür varlığımızın tanıtılması ve farkındalığın artırılması amaçlanmaktadır. Bu tanıtım ile köprünün korunması ve onarımına yönelik gerekli ilginin uyandırılması hedeflenmektedir. Ayrıca ilerleyen dönemlerde bu ve benzeri yapılar üzerine yapılacak bilimsel çalışmaların da artacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Paphlagonia, Sinope, Antik Güzergahlar, Roma Dönemi, Köprü.

Eastern Roman (Byzantion) Period Bridge

Abstract

The bridge in Sinop province, Merkez district, Çiftlik Village-Sazlı İmam Mevkii is located at the point where the stream, whose name is Haznedaroğlu today, flows into the sea. The 20 m long and 3.65 m wide bridge extends in the northeast-southwest direction. The bridge, which has a single arch span as far as it has reached today, is highly damaged due to both the salty water of the sea and wind erosion. Although it has been damaged, the architectural features of the bridge can be partially understood from its current situation. The blocks with different qualities and the mortar and terracotta tiles used as filling material between them in the spandrel walls can be clearly seen. It is understood that the arch and the floor on the bridge were built using rectangular blocks, unlike the blocks used in the spandrel wall with different sizes and characteristics. The arch, which rises at a non-perpendicular angle from both sides, joins with the keystone in the center. The rise of the arch from both sides at an acute angle suggests that it tapered upward when viewed from the opposite side. However, when examined closely, it is understood that this arch was not tapered and unified, on the contrary, it had the form of a low (segment) arch we encountered in Roman Period bridges. With this poster work about the bridge, it is aimed to introduce our architectural cultural assets, which are in ruins today, and to increase awareness. Thanks to this presentation, the necessary attention can be drawn for the protection and repair of the bridge. In addition, it is thought that scientific studies on these and similar structures will increase in the future.

Keywords: Paphlagonia, Sinope, Ancient Routes, Roman Period, Bridge.

* Ar. Gör. Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, ykilic@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-8125-4701>.

SİNOP'TA DENİZ VE BALIK KÜLTÜRÜ

Nilgün GÜNERİ*

Yakup ERDEM*

Funda ÜSTÜN*

Öz

Sinop çift limanı nedeniyle binlerce yıl boyunca varış, kalkış, sığınma ve barınma limanı, ayrıca balıkçılık üssü olarak Anadolu'nun dışarıya açılan penceresi olmuştur. Gemi batıkları ve kazılarda bulunan kalıntılar ticaret ve balıkçılık açısından Sinop'un zengin geçmişine işaret etmektedir. 1980'li yıllara kadar şehir içinde faaliyetlerini sürdüren geleneksel balık tuzlama atölyeleri, yunus, köpek balığı, vatoz ve deniz salyangozu işleme tesisleri günümüzde büyük ve modern fabrikalarda Sinop sanayisine yön vermeye devam etmektedir. Sinop'un deniz ve balıkçılıkla ilgisi diline, şivesine, mutfağına ve diğer kültürel faaliyetlerine de yansımış olup bugün çoğu yaşatılmaktadır. Pek çok deniz canlısının Sinop yöresel dilindeki adı başka hiçbir yerde kullanılmayan kelimelerden oluşmaktadır. Sinop balık mutfak kültürü de diğer yörelerden farklı işleme ve pişirme yöntemleri içermektedir. Bunun yanında lakerda gibi başka yerlerde de yapılan bazı ürünler Sinop'ta ticari amaçla üretilmektedir. Bu çalışmada Sinop'un deniz ve balık kültürü ele alınmış olup, yöresel dilin ve yöresel mutfağın zenginliği açısından konu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Balık Kültürü, Deniz Kültürü, Lakerda, Yöresel.

Traditions of Sinop City About Sea and Fish

Abstract

Sinop city has been a window of Anatolia for thousands of years owing to its double harbor as an arrival, departure and shelter harbor of ships and a big fishery base. Shipwrecks and excavation findings point to the rich past of Sinop about trade and fisheries. Traditional fish salting facilities, dolphin, shark, stingray and periwinkle processing plants has continued its activities in the city center until the 1980s. Today, they continue to direct the industry of Sinop with large and modern factories. Sinop's interest in sea and fishing are also reflected in its language, dialect, culinary and other cultural activities, and most of them are still kept alive. The name of many sea creatures in the local dialect of Sinop consists of words that are not used anywhere else. Sinop fish cuisine also contains different processing and cooking methods from other regions. In addition, some products made elsewhere, as lakerda, is produced for commercial purposes in Sinop. In this study, the sea and fish culture of Sinop was mentioned and the subject was examined in terms of the richness of the local language and local cuisine.

Keywords: Sinop, Fish Culture, Sea Culture, Lakerda, Regional.

* Prof. Dr., Sinop Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, Su Ürünleri Avlama ve İşleme Teknolojisi Bölümü, nkaba@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-2754-3377>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, Su Ürünleri Avlama ve İşleme Teknolojisi Bölümü, yerdem@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-4754-0963>.

* Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, Su Ürünleri Temel Bilimler Bölümü, fustun@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-7435-8414>.

Giriş

Bir kentin kültür yapısı daha çok coğrafi konumu ve sahip olduğu ulaşım olanaklarına göre şekillenir. Karadeniz’de büyük gemilerin her fırtınada sığınabileceği ve barınabileceği tek doğal limanın Sinop’ta bulunması, ilk çağlardan bu yana Sinop’u stratejik, jeopolitik ve kültürel olarak önemli bir konumda tutmuştur. Gemiler, Sinop kültür öğelerinin uzak ülkelere taşınmasına ve uzaklardan getirilen öğeler ile Sinop kültürünün zenginleşmesine aracılık etmiştir. Liman sayesinde Sinop, eski çağların en önemli amfora üretim merkezi olmuştur. şehrin pek çok yerine yayılan amfora ocakları ve dünya çapında gemi batıklarından çıkarılan amforaların saplarındaki tüccarlara ve armat rlere ait m h rlerdeki isim ve simgelerin zenginliği, tek başına dünyanın geri kalan bölümüyle mukayese edilebilecek düzeydedir (Garlan ve Tatlıcan, 1996; Tezg r ve Tatlıcan, 1997:357;  ağnis, 2017; Alka , 2019:90).

Kazılarda ve gemi batıklarında bulunan eski dönemlere ait sikkeler, amforalar, şişeler ve içinde rastlanan çok çeşitli şarap ve zeytinyağı  rnekleri, Sinop’un geçmişinde deniz ve balığa dair zenginliğin işaretlerini oluşturmaktadır (Doonan, 2016; Opait vd., 2017). Robinson’a (1906:140, 151) göre Strabon’a dayanarak antik  ağlarda Sinop için palamut balığının çok önemli olduğunu, tuzlanmış ve salamura edilmiş olarak, hem halkın yıl boyu besinini oluşturduğunu hem de başta Yunanistan olmak üzere çeşitli yerlere ihraç edildiğini bildirmektedir. Kefal balığının ayrıca yunus karaciğerinden elde edilip tıbbi amaçlarla kullanılan yağın da, Sinop için önemli deniz ürünleri olduğundan bahsedilmektedir. Antik Sinop’un simgelerinden birisi olan paranın arka yüzünde kartalın pençesinde balık taşıdığını belirten bazı kaynaklar olsa da, bu kaynakta balık değil yunus olduğu bildirilmektedir (şekil 1). Yunus avcılığının devam ettiği 1980’li yılların başına kadar yunus yağı üretimi sürmüştür (şükrü Gümüş, sözlü görüşme) (şekil 2).

şekil 1: Sinop Parası (URL-1)

şekil 2: Yağ çıkartılmak üzere Avlanmış Yunuslar (şükrü Gümüş Kişisel Arşivi)

Sinop’un ve genel olarak Karadeniz Bölgesi’nin yakın dönem balıkçılık tarihinde, 1950’li yılların sonunda Et Balık Kurumu tarafından inşa edilen buzhane, iskele ve balıkçı filomuza katılan

modern balıkçı gemileri ile Mar al yardımları ile yapılan limanlar önemli rol oynar. Sinop buzhanesi ve buzthane iskelesi sayesinde avlanan balıklar daha iyi değerlendirilmeye başlanmıştır ( ekil 3).

Şekil 3: Sinop Buzthane İskelesi (URL-2)

Lakerda yanında tuzlu balık da antik çağdan bugüne kadar Sinop mutfağına taşınmıştır. Eskiden imalathanelerde fi lara yapılan salamura ve tuzlu balık, günümüzde m davimlerin mutfaklarında devam etmektedir. Kefal balığı ve havyarı da Sinop için önem arz etmektedir. Bunların dışında Sinop’a özel pek çok balık işleme ve pişirme şekilleri vardır. Yine zaman zaman kırlanęı  ve iskorpit balığı gibi dönemin bol çıkan balıklarına hızla adapte olunarak, yeni işleme ve pişirme şekilleri yaygınla makta ve Sinop ile anılmaktadır (Genç ve Seçim, 2019:310). Su  r nleri işleme ve muhafaza yöntemleri halk mutfağı kadar Sinop sanayisinin de önemli bölümünü oluşturmaktadır. Organize sanayi bölgesi ve Kanlıçay vadisinde kurulu olan balık unu-yağı fabrikaları, büyük ölçekli su ürünleri işleme ve dondurma atölyeleri ülkemizin toplam kapasitesi içinde önemli bir paya sahiptir.

Geçmişin deniz ve balık kültürünün önemli bazı uzantılarını, Sinop’un dilinde de görmek mümkündür. Zira bazı avlama teknikleri, denizle ilgili olaylar ve deniz canlılarının Sinop’taki yerel isimleri ülkemizin ve dünyanın başka hiçbir yerinde kullanılmayan, Sinop’a özgü kelimelerle ifade edilmektedir. Ülkemizin diğer bölgelerinde ve dünyanın başka yerlerinde benzer uygulamalar olsa da, Sinop’a özgü denilebilecek balık avlama teknikleri ve özel gün kutlamaları mevcuttur. Günümüzde bazıları kaybolmuş olsa da, denizcilik ve kabotaj bayramında yapılan kutlamalar, varlıklı kişilerin yarış için iki  ifte kürekli kayık sahibi olması, hatta denizle ilgili mimari ayrıntılar gibi pek çok öğeler ile Sinop’un deniz ve balık kültürü kendine has ayrıntılar içermektedir ( elik ve Erdem, 2013:4).

Bu çalışmada, balık ve balıkçılık başta olmak üzere hem eski yazılı kaynaklardan hem de halen yaşayan kişiler ve ya atılan kültürel öğeler üzerinden, Sinop’un deniz ve balık kültürünün kısa bir özetinin yapılması amaçlanmıştır.

1.1. Sinop’un Deniz ve Balık Dili

Sinop’ta balık kültürü ülkemizin diğer bölümlerinden farklı gelişmiştir. Yakın tarihe kadar süren etnik çeşitliliğin izlerini, bugün kullanılan balık ve diğer su canlılarının adlarında görmekteyiz. Bu isimler  ive farklılığından değil, doğrudan kök ve köken olarak ayrı bir yapıdan gelmektedir.

Örneğin; *Liza aurata*  lkemizin diğer yerlerinde sarıkulak kefal ve altınbaş kefal olarak adlandırılırken, Sinop’ta “okseyil” olarak isimlendirilir. Karadeniz’de yaygın görülen diğer kefal türü olan *Mugil cephalus* diğer şehirlerde has kefal ve tokmak baş gibi isimlerle tanınırken, Sinop’ta bu türe kısaca “kefal” adı verilir ve asla altınbaş kefal bir kefal türü olarak isimlendirilmez. *Sciaena umbra* bilimsel adına sahip e kine balığı, Karadeniz’in diğer illerinde mavru gil adıyla anılırken, Sinop’ta “iskiri” denilir. Sinop’ta yavru kalkan balıklarına “ aki”, kaya balığına “g v rtya” denilir. Horozbinanın

adı “tùkmùkçù”, lapinalar “latin”, ispariye karagöz, iscorpote “çarpan”, yılan balığına “aker”, karidese “çingirye”, pavuryaya “kùflù”, yengece salyan, deniz çayırına “ivirya”, iri denizanasına “filestos”, deniz salyangozuna “istiridye” ismi kullanılır (Çelik ve Erdem, 2013:4).

Deniz canlılarına verilen isimler arasında, başka dillerde ya da yörelerde söylenen adların Sinop şivesine uydurulmuş halleri de bulunmaktadır. Örneğin; gümüş balığına, bilimsel isimlendirmedeki *Atherina* sp. cins ismine uygun olarak “atarna” denmektedir. Türkiye genelinde zargana yaygın adıyla bilinen balığa Sinop şivesinde “sarkan” ismi verilir (Çelik ve Erdem, 2013:4). Fırtınadan sonra oluşan ölü dalgalara başka bölgelerimizde kalaş denilirken, Sinop’ta “denizleri” terimi ve genel olarak dalga yerine “deniz”, akıntı yerine “sular” ifadesi kullanılmaktadır.

2. Kutlama ve Eğlenceler

Denizle doğrudan ilişkili olarak, helesa geleneğinin fırtına nedeniyle limana sığınan ve fırtınanın uzun sürmesi nedeniyle gemi kumanyası bitmesi sonrası doğduğu söylenmektedir. Çek (2015:349) helesa geleneğini,

“tufan mitlerinin ve bolluk ritüellerinin, İslamiyet’le birleşmiş senkretik bir örneği”

şeklinde ifade etmektedir. Ramazan ayının onbeşinden itibaren iftardan sonra gerçekleştirilen helesa töreni, şehrin tanınmış kişilerinin, hatta belediye başkanının katılımıyla, mani söyleme ve bahşış toplama işlevlerini de yüklenerek, ramazan eğlencesi olarak sürdürölmektedir.

Sinop’ta denizcilik ve kabotaj bayramı tüm şehrin katılımıyla kutlanır. Kazanana koç hediye edilen yağlı kazıktan bayrak kapma ve yüzme yarışmaları dışında, balıkçı teknelerinin gösteri yapması, halkın kutlamaların bir parçası olmasını sağlamaktadır. 1970’li yıllara kadar gerçekleştirilen, büyük balıkçı takımı sahipleri ve şehrin diğer varlıklı ailelerinin kendilerine ait iki çiftte kürekli kayıklarla yarışması ve başka eğlenceler günümüzde yapılmamaktadır.

Sinop İskelesi geçmişten günümüze kadar Sinop deniz kültürünün bir odağı olmuştur. Geçmişte Sinop’a gelen tarifeli yolcu gemileri, sonraları iskeleye yanaşan kurvaziyer gemilerinin karşılanması, yolcularla kurulan iletişim yanında, 1990’lı yılların sonuna kadar, iskelede yüzen ve midye çıkaran çocuklara bahşış olarak denize para atılması ve paraların bu çocuklar tarafından çıkartılması da, Sinop deniz kültürünün bir parçası olmuştur. Ayrıca Eylül – Aralık ayları arasında iskelede çinekop avlamak tüm Sinop’lular için halen devam eden bir gelenektir.

3. Balık Avı Yöntemleri

Ülkemizin tüm sahillerinde balık avcılığında kullanılan yöntemler, antik çağlardan bu yana Akdeniz havzasında geliştirilmiş genel yöntemler olsa da, bazı hedef türler, avlama yöntemleri ve bunlara verilen isimler Sinop’a özeldir. Sinop’un köklü deniz ve balık kültürünün önemli bir parçasını da dalyanlar oluşturmaktadır. Şehir içinden Yuvar mevkiine kadar birçok yerde çökertme ve eskipasta dalyanı kurulmuştur. En son Adabaşı’nda Yuvar mevkiinde, adını dalyan binasından alan Odanın Önü denilen yerde Kırımlılar ailesine ait eskipasta dalyanı hamsi avcılığında kullanılıyordu (Şekil 4). Bu ad muhtemelen halen İstanbul Boğazı’nda kurulmakta olan kepasti dalyanı ile aynı kökenden gelen bir kelimedir.

Şekil 4: Adabaşı 'nda Hamsi Avcılığı İçin Kurulan Kırım Ailesine Ait Eskipasta Dalyanı (Sinop Yelken İhtisas Kulübü Arşivi)

Dalyanlar sayesinde Sinop yaz ve kış taze balık ihtiyacını giderebilmiştir. Antik dönem dalyanlarında palamut avlandığı ve yukarıda söz edildiği gibi bunların tuzlanarak veya salamura edilerek ihraç edildiği bildirilmektedir. Muhtemelen palamut balığı çökertme tipi dalyanlarda avlanıyordu. Karakum yolundaki Dalyan mevkiinde ve şehir içinde kütüphane önünde, geçmişte kurulan çökertme dalyanlarının kazık ayakları ve zemini kaplayan beyaz çakıl taşlarından oluşan izleri, yakın tarihe kadar görülebiliyordu ( ekil 5).

Şekil 5: Kütüphane  n nde Kurulan  kertme Dalyanı ( zcanoğlu, 2021:67)

Günümüzde trol ve gırgır gibi endüstriyel balıkçılık yöntemleri dışında, Sinop'ta en yaygın avlanma yöntemi difana ve salma ağları ile palamut avcılığıdır. Ülkemizin diğer bölgelerinde alamana ve voli ağı olarak isimlendirilen, çevirme yöntemiyle kullanılan, çok katlı derin ve uzun fanyalı ağlar, Sinop'ta sözlüklere geçen terime uygun olarak difana olarak isimlendirilmektedir. Difana avcılığı, ay olmayan gecelerde, ay karanlığı ve yakamozdan yararlanılarak, balık sürülerinin yerinin tespiti ve sonrasında etrafının çevrilmesi şeklinde uygulanır (Erdem vd., 2020:87). Salma ağları ise, dünyada akıntı ağı (drift net), diğer bölgelerimizde ise, uzatma ağı olarak isimlendirilen tek katlı, kurşun yakası olmayan ve denize serildikten sonra belirli aralıklarla kaldırılan ağlardır. Bu ağlar sadece ayın gökyüzünde göründüğü yakamoz olmayan gecelerde kullanılır. Çünkü yakamoz balıkların yerini belirgin hale getirdiği gibi salma ağı gibi pasif ağları da balıklar için görünür hale getirir.

Sinop küçük sınıf balıkçılarının en önemli ikinci hedef balık türü kalkan olup, ülkemizin her yerinde Sinop kalkanı tercih edilen ve yüksek fiyatla pazarlanan bir türüdür. Denizde bir iki hafta bırakılan dip uzatma ağları ile avlanan kalkan balığı, eğer ağda ölmüşse Sinop'ta kaşe balık olarak adlandırılır ve genellikle satılmaz ve tüketilmez. Kalkan avcılığına benzer şekilde, geçmişte yapılan

mersin morinası ve Sinop'ta pisi olarak adlandırılan çivisiz kalkan avcılığı, bu balıkların yok olması ile kaybolmuştur.

Karadeniz'in diğér illerinde gümüş balığının avcılığı pek yapılmazken, Sinop'ta zargana avcılığında kullanılan ince ipli sık gözlü ağlarla gümüş balığı avlanır. Zargana avcılığı, kıyılarda ay olmayan gecelerde sürünün etrafını çevirme ve daha sonra ağ içindeki balıkları ürküterek ağa takılmalarını sağlama yoluyla avlanır.

Yine diğér bölgelerde benzeri uygulamaları olan geleneksel avcılık biçimleri arasında, kürekle idare edilen tekne önünde lüks lambası yakarak zargana kepçelemek ve kamarga adı verilen mızrak ile kefal benzeri balık yakalamak sayılabilir. Sinop'ta ayrıca patırma ve molozma ağları ile avcılık ve artık pek uygulanmayan barabat avcılığı diğér bölgelerimizde farklı adlarla anılan yöntemler arasındadır.

Sinop'a özgü olarak bahsedebileceğimiz bir balık avlama yöntemi de deniz soğuşu balıkçılığıdır. Özellikle yaz aylarında uzun süre esen gündoğusu rüzgârından sonra, deniz suyunun aniden soğuması balıkların sürüler halinde kıyılara gelmesine neden olur. Uyuşuk olan bu balıklar, ıgırıp ağları ve çevirme ağları yanında, karagöz ve eşkina gibi balıklar dalarak zıpkınla avlanmaktadır.

4. Sinop Balık Mutfağı

Kafkaslardan Batı Trakya'ya kadar, yurt içi ve dışından göç alan Sinop'un mutfağı oldukça zengindir ve pek çok ortak unsur taşımaktadır. Bununla beraber hem genel hem de balık mutfağında kendine has pek çok özellik bulunmaktadır.

4.1. Lakerda

Osmanlı – Türk Mutfak Kùltürü'nden dünyaya ihraç edilebilecek ürünler arasında akla ilk gelecek olan "Lakerda" dır. Lezzeti ve diğér özellikleriyle çok önemli bir balık ürünüdür.

Lakerda, palamut'un büyük boyu olan torik balığının tuzda bir dizi işlemden geçirilerek saklanabilir hale getirilmiştir. Eskiden torik bol iken lakerda torikten yapıldı, palamuttan yapılmazdı. Lakerda yapımında dikkat edilecek nokta; balığın taze ve diri olması, işlem esnasında hırpalanmaması, ana kılçık üzerindeki kan ve iliğinden temizlenmesi ve tuz miktarının çok iyi ayarlanmasıdır. Geç sonbahardaki balıkların daha yağlı, yapılan lakerdanın da daha lezzetli ve dayanıklı olduğı bilinir. Doğal tuz kullanılmalıdır. Geleneksel üretimde lakerdanın tuz içinden alınıp salamuraya yatırıldığı ikinci aşama da vardır (Şekil 6). Lakerdayı diğér tuzlu balık çeşitlerinden ayıran en önemli fark; balığın doğal özelliğini mümkün olduğı kadar korumak ve tüketirken damakta tuz tadını hissettirmemektir. Derisi zar şeklinde soyulup, kılçığı çıkarılır. Yaklaşık 1 cm kalınlığında dilimlenerek kırmızı soğanla servis yapılır. Bu kesim mutlaka çok keskin bir bıçakla yapılmalı ve balığın tekstürel özellikleri bozulmamalıdır (Güneri ve Erdem, 2019:114-115).

Şekil 6: Lakerda (Haydar Öztekin Kişisel Arşivi)

4.2. Tuzlu / Salamura Balık

Yaygın olarak hamsi ile yapılan tuzlu balık, müdavimleri tarafından yağlı mevsiminde izmarit, istavrit ve benzeri küçük balıklarla da yapılmaktadır ( ekil 7). Tuzlu balık, geçmişte  ehir merkezindeki atölyelerde üretilip, fi larla i  ve dış satıma gönderilen önemli bir ticari  r nd  (Zengin, 2019:33-34). Dalyanlardan ve modern gırgır ağlarının atası olan alamana ağları ile avlanan hamsilerin,  ehir merkezindeki imalathanelerde tuzlanıp fi lanarak pazarlanması içi cumhuriyet dönemine kadar sürmüştür (Deniz, 2012). Günümüzde hane halkının tüketimi için evlerde klasik tariflerle yapılmaktadır. İlde kurulu fabrikalarda ticari ürün olarak üretilmekte olup, daha modern ve  e nili bir ürün olan marinata d n   m  t r.

Şekil 7: Hamsi Tuzlama (URL-3)

4.3. Kefal Havyarı

Karasu  ayı'nın denize döküldüğü deltada bulunan Karag l ve Aksaz bataklıkları ile Sarıkum Gölü, eskiden beri önemli birer kefal balığı avlama bölgesi olmuştur. Geçmişte bu kıyı g llerinin içinde ağlarla, denize açıldığı kanallarda tuzaklarla ve kış aylarında denizde bolca kefal balığı avlanıp, hem etinden hem de kurutulup bal mumu ile kaplanan havyarlarından yararlanılmıştır. Günümüzde kefal balığı avı azalmış olup, bol çıktığı yıllarda halen az da olsa havyar kurutulmaktadır ( ekil 8).

Şekil 8: Kefal Havyarı (URL-4)

4.4. Pileke

Muhtemelen pileke veya bileke terimi, günümüzde kullanılan pilaki teriminin Sinop'taki s yleni idir ve ta  veya topraktan yapılan bir tavayı ve üzerinde çeşitli sebze ve otlarla birlikte pişirilen kefal, taze veya lakerda palamut veya levrek dilimlerinden oluşan bir yemeği tanımlamaktadır ( ekil 9). Genç ve Seçim (2019:309) salamura palamut, pırasa, bulgur, nane, maydanoz, dereotu, labada, yeşil

soğan, ebeg mec , pazı ve sıvıyağ şeklinde tarif vermektedir. Benzer tarifler modern mutfak gereçleri ile halen evlerde uygulanmaktadır.

Şekil 9: *Pileki Taşı ve Palamut Pilakisi* (URL-5, URL-6)

4.5. Hamsi Yemekleri

Hamsi sadece Sinop için değil, tüm Karadeniz illeri için önemli bir balıktır. Tava, ızgara, bu ulama,  ıtlatma, hamsili pilav, hamsili ekmek, hamsi köftesi ve yukarıda ayrıca anlatılan tuzlu hamsi gibi her ilde yapılan yemekler dışında, Sinop’a özgü otlu hamsi gibi pişirme yöntemleri de vardır.

Otlu hamsi, bol miktarda kıyılmış maydanoz, kuru soğan, acı biber, bazen domates ve yeşil biber ile terbiye edilen ayıklanmış hamsilerin, ya lı kağıt arasına 2-4 cm kalınlığında serilip sarılarak, ızgarada pişirilmesi şeklinde uygulanır. Oldukça hafif ve lezzetli bir yemektir.

4.6. Değişik Balık Pişirme Uygulamaları

Sinop mutfağında bolluğuna göre, yıldan yıla değişmekle beraber gümüş balığı, zargana, kırlangıç balığı, iskorpit balığı önemli bir yer tutar ve farklı pişirme şekilleri uygulanır.

1985-1988 yılları arasında bol miktarda küçük kırlangıç balığı (mazak) avlanan ilde, evlerde ve lokantalarda kırlangıç  i , pilaki, sote ve  orbası çok revaçta olmuştur. Daha sonra bu balığın av miktarının azalması ile ara sıra avlanan iri kırlangıçların ülke çapında yaygın yemekleri yapılmaya devam etmiştir.

Son 20 yılda kırlangı ın yerini iskorpit balığı almıştır ve Sinop’u simgeleyen balıklar arasına girmiştir. Yörede  arpan adıyla anılan iskorpitin, hem evlerde hem de lokantalarda fileto kızartma, fileto sote (pilaki) ve seyrek olarak  orbası yapılmaktadır. Avlanan balıklar balık satıcıları tarafından ayıklanıp fileto edilerek pazarlanmaktadır.

Eskiden daha yoğun olmakla birlikte, gümüş balığının avlandı ı ve yeme inin nadir yapıldığı illerden birisi de Sinop’tur. Avlanan gümüş balıkları genellikle iyi fiyat bulduğu İstanbul’a pazarlanır. Sinop’ta ayıklanmadan una bulanıp cips şeklinde kızartılarak yenilir.

Zargana balığı Karadeniz kıyıları genelinde sevilen bir balıktır. Zargana balı ını ayıklamanın basit bir ayrıntısı vardır. Boydan boya balığın sırt iskeletinin içi boyunca uzanan böbrekleri, kalın bir zarın altında yer alır. Bu zar kesilerek açılmaz ise, böbrek, temizlenmiş gibi görünen balığın içinde kalır. Böbrekle birlikte pişirilen zargana balığının lezzeti acımsı ve itici olur. Bu nedenle, pek çok yerde zargana be enilmez veya bol miktarda karabiber veya pul biberle böbreklerin acılı ı perdelenmeye çalışılır.

Sonuc

Sinop’un kültürel zenginliğinin deniz, balıkçılık ve su ürünleri mutfağı açısından ele alındığı bu çalışmada, diğer kültürlerin etkisiyle veya zamana bağlı olarak giderek kaybolan Sinop’a özgü deniz ve balıkçılıkla ilgili faaliyetler, dildeki bazı özel öğeler ve değişik su ürünlerinin farklı işleme ve pişirme yöntemlerine de inilmi tir. Dünya hızla değişmektedir. Küresel ısınma,  evre tahribatı, denizel

kaynakların azalması veya yoğun kullanılması gibi nedenler de şehirlerle ait geçmişten gelen birikimlerin kaybolmasına neden olmaktadır.

Değişik kaynaklardan derlenen bilgiler dışında, Sinop'ta yaşayan kişiler olarak kendi yaşamımızın bir parçası olan bu öğelerin kayıt altına alınması ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır. Aslında farklı dallara ait kültürel öğelerin daha detaylı incelenmesine ve tek tek ele alınmasına ihtiyaç vardır. Bu  alışma sonraki araştırmalara ve çalışmalara temel oluşturması açısından önemlidir.

Kaynakça

- Alka , E. (2019). Knidos kazılarında bulunan amphora mühürleri üzerine ilk değerlendirmeler. *Arkhaia Anatolika*, 2, 84-101.
-  ağnis, P. (2017). Marmaray t p geçit kazıları Sirkeci İstasyonunda ele geçen Sinope amphora mühürleri. *Uluslararası Sinope ve Karadeniz Arkeolojisi Sempozyumu "Antik Sinope ve Karadeniz" Sempozyumunda Sunulmuş Bildiri*.
-  ek, S. (2015). Bir senkretizm  rneği olarak Sinop'ta helesa geleneği ve mitik nitelikleri. *Turkish Studies*, 10(4), 349-362.
-  elik, S., ve Erdem, Y. (2013). Sinop'un sualtı dünyası, görsel katalog. Sinop: Sinop İl Genel Meclisi Yayını.
- Deniz, İ. (2012). Amazon Sinop: bir Sinop monografisi. İstanbul: İstanbul  atı Kitapları.
- Doonan, O., Vural, H., Goldman, A., Bauer, A., Sherratt, E.S., Rempel, J., Domzalski, K., ve Smokotina, A. (2016). Sinope ancient kale excavations 2015: towards a new model of mobile fishing communities and incipient trade in the Black Sea. *Antiquity Project Gallery* 90(351), <https://www.antiquity.ac.uk/projgall/doonan351>
- Erdem, Y.,  zdemir, S.,  zsandık ı, U., ve B y kdeveci, F. (2020). Orta Karadeniz (Sinop-Samsun) kıyı balıkçılığında kullanılan av araçlarının teknik planları, *Marine and Life Sciences*, 2(2), 85-96.
- Garlan, Y., ve Tatlıcan, İ. (1996). 1994 ve 1995 yılları Zeytinlik (Sinop) amphora atölyeleri kazısı. Eds. İ. Eroğlu, H. Eren, F. Bayram, F. Kaymaz, N. Tarlan, A.H. Erg rer, *XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı II* (pp. 337-351). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Genç, N.A., ve Seçim, Y. (2019). Sinop yöresel mutfağının unutulmaya yüz tutmuş tatlarının değerlendirilmesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 44(2019), 302-319.
- Güneri, N., ve Erdem, Y. (2019). Traditionally processed sea products. *Advances in Food Sciences*, 41(4), 109-120.
- Opait, A., Davis, D., Brennan, M.L., ve Kofahl, M. (2017). The Sinop F shipwreck in the Black Sea: an international cargo from late antiquity. Uluslararası Sinope ve Karadeniz Arkeolojisi Sempozyumu "Antik Sinope ve Karadeniz" Sempozyumunda Sunulmuş Bildiri.
-  zcanoğlu, Z.Z. (2021). Geçmişin fotoğraflarıyla Sinop tarihi: 1900-1960'lı yıllar. Sinop: Sinop Belediyesi Kültür Yayınları.
- Robinson, D.M. (1906). Ancient Sinope: first part. *The American Journal of Philology*, 27(2), 125-153.
- Tezg r, D.K., ve Tatlıcan, İ. (1997). Sinop-Demirci anfora atölyelerinin 1995 kazısı. Eds. İ. Eroğlu, H. Eren, F. Bayram, F. Kaymaz, N. Tarlan, A.H. Erg rer, *XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı II* (pp. 353-366). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- URL-1. https://en.wikipedia.org/wiki/Sinop,_Turkey
- URL-2. Buzhane İskelesi, https://www.facebook.com/groups/sinopandsinop/posts/8397_96589429860/, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2021.
- URL-3. <https://odagkundemm.wordpress.com/2019/04/02/hamsi-salamura-nasil-yapilir/>
- URL-4. <https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1550706-kefal-yumurtalari-500-liradan-satiliyor>
- URL-5. <https://www.mutlual.com/kivrik-tas-sac-tava-0>
- URL-6. <https://turkascihaberleri.com/HaberDetay/63175/index.html>

Zengin, M. (2019). Karadeniz Türk balıkçılığının yüzyıllık tarihine genel bir bakış. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 5(7), 31-67.

SİNOP'UN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS TAŞIYICISI ASUMAN YILMAZ

Tuba AYHAN*
Cemil TOPRAK*

Öz

Somut olmayan kültürel miras, toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelmektedir. Somut olmayan kültürel mirasın kapsadığı alanlardan biri de el sanatları geleneğidir. Sinop özelinde düşünüldüğünde Ayancık keten dokumaları kadim bir el sanatı geleneği olarak karşımıza çıkar. İlçenin adı ile anılan keten dokumaları, geçmişte Ayancık'ta, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmış ve hayatın her alanında kullanılmıştır. Bölge halkı, eskiden beri keten bitkisini ekmiş, hasat etmiş; keten lifini elyafa, elyafı ipliğe, ipliği de dokumaya dönüştürmüştür. Günümüzde keten sapı ve liflerini işleyen tesislerin kapatılması, köyden kente göçün fazla olması, tekstilde pamuklu dokumalara daha fazla önem verilmesi, işçilik maliyeti ucuz olan jüt lifinin ithal edilmesi, sentetik liflerden üretilen ipliklerin doğal liflerden üretilen ipliklerden daha ucuz olması, moda algısının değişmesi gibi çeşitli sebepler, keten tarımını ve keten dokumacılığını yok olma noktasına getirdiği görülür. Bu bildiride, Ayancık keten dokumaları alanında Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı olan Asuman Yılmaz'ın, kaybolmaya yüz tutmuş bir geleneği devam ettirmek ve geleneksel dokuma sanatının gelecek kuşaklara aktarılmasına dair gerçekleştirdiği çalışmaları üzerinde durulmuştur. Bu alanda usta öğreticilik de yapan sanatçının, Ayancık'ta keten dokumacılık geleneğinin sürdürülmesine dair yaptığı özverili çalışmaların görünür kılınması amaçlanmıştır. Gözlem ve görüşme tekniği kullanılarak 01.07.2021 tarihinde Asuman Yılmaz ile yapılan derinlemesine mülakat, bu çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ayancık Keten Dokumaları, Sinop, Ayancık, Asuman Yılmaz, Somut Olmayan Kültürel Miras.

Asuman Yılmaz, The Intangible Cultural Heritage Carrier of Sinop

Abstract

Intangible cultural heritage refers to the practices, representations, expressions, knowledge, skills and related tools, materials and cultural spaces that communities, groups and in some cases individuals define as part of their cultural heritage. One of the areas covered by the intangible cultural heritage is the tradition of handicrafts. Considering Sinop specifically, Ayancık linen weaving appears as an ancient handicraft tradition. Linen weaving, which is named after the district, was made in Ayancık in the past to meet the need and was used in all areas of life. The people of the region have planted and harvested the flax plant since ancient times; transformed flax fiber into fiber, fiber into yarn, and yarn into weaving. Today, reasons such as the closure of the facilities that process flax stem and fibers, the increase in migration from the village to the city, the emphasis on cotton weaving in textiles, the import of jute fiber with cheaper labor costs, the fact that the yarns produced from synthetic fibers are cheaper than the yarns produced from natural fibers, the change in fashion trends has brought flax agriculture and linen

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Böl., tayhan@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-4823-4415>.

* Arş. Gör., Sinop Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, ctoprak@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-9027-5224>.

weaving to the point of extinction. In this paper we examine the works of Asuman Yılmaz -who is a Carrier of Intangible Cultural Heritage in the field of Ayancık linen weaving- perpetuating a traditional craft that is about to disappear and trying to pass down the traditional art of weaving to future generations. We aim to make visible the devoted works of the artist -who is also a teacher of this craft- to continue the linen weaving tradition in Ayancık. An in-depth interview with Asuman Yılmaz on 01.07.2021 using the observation and interview technique constitutes the method of this study.

Keywords: Ayancık linen weaving, Sinop, Ayancık, Asuman Yılmaz, Intangible Cultural Heritage.

Giriş

Somut olmayan kültürel miras kavramı; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 24/04/2014 tarih ve 80021 sayılı onayı ile yürürlüğe giren Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının Tespit ve Kayıt İşlemlerine İlişkin Yönerge 'de: *"toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar"* olarak tanımlanmaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın kapsadığı alanlardan biri de el sanatları geleneğidir. Somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı ise somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurlarının icra edilmesi ile yeniden yaratılması için gerekli bilgi ve becerileri haiz olan ve bunların aktarımını sağlayan kişileri ifade etmektedir. <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264247/somut-olmayan-kulturel-miras-tasiyicilarinin-tespit-ve-.html> (Erişim: 29.06.2021). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 24/04/2014 tarih ve 80021 sayılı Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının Tespit ve Kayıt İşlemlerine İlişkin Yönerge'de somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarının tespit edilmesinde bir takım genel ve özel ölçütler doğrultusunda değerlendirmeye tutmaktadır. Bunlar:

a) Genel ölçütler:

- Alanında geleneksel bilgiye sahip olması,
- Bilgisini geleneksel aktarım yoluyla öğrenmiş olması,
- Geleneksel aktarıcısı niteliğini taşıyor olması,
- Sanatıyla ilgili temsil kabiliyetinin olması.

b) Özel ölçütler:

- İcra ettiği sanatın, öne çıkan türlerini bilmek, sanatın önde gelen ustalarını tanımak, sanatıyla ilgili geleneksel ve tarihi bilgiye sahip olmak,
- İcra ettiği sanatta belli bir olgunluğa erişmiş olmak,
- İcra ettiği sanatı bir ustadan geleneksel yöntemlerle öğrenmiş olmak,
- Sanatını ilgili kişilere öğretebilme yeterliğine sahip olmak,
- Geleneksel teknik ve formlara uygun ürünler ortaya koymak <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264247/somut-olmayan-kulturel-miras-tasiyicilarinin-tespit-ve-.html> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

Sinop'un geleneksel el sanatlarından biri olan Ayancık keten dokumaları ile ilgili, yukarıda belirtilen tüm kriterlere sahip olan Asuman Yılmaz'a 2017 yılında Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı ünvanı verilmiş ve Devlet Sanatçısı kimliği almaya hak kazanmıştır.

Bu bildiride, Ayancık keten dokumaları alanında Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı olan Asuman Yılmaz'ın, kaybolmaya yüz tutmuş bir geleneği devam ettirmek ve geleneksel dokuma sanatının gelecek kuşaklara aktarılmasına dair gerçekleştirdiği çalışmaları üzerinde durulmuştur. Bu alanda usta öğreticilik de yapan sanatçının, Ayancık'ta keten dokumacılık geleneğinin sürdürülmesine

dair yaptığı özverili çalışmaların görünür kılınması amaçlanmıştır. Gözlem ve görüşme tekniği kullanılarak 01.07.2021 tarihinde Asuman Yılmaz ile yapılan derinlemesine mülakat, bu çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır.

1. Ayancık Keten Dokumaları

El sanatları kültürün geliştirilmesinde, kuşaktan kuşağa aktarılmasında ve devam ettirilmesinde önemli bir yere sahiptir. El sanatları, bireylerin bilgi ve becerisine dayanan, özellikle doğal hammaddelerin kullanıldığı, elle veya basit araçlarla yapılabilen, toplumun kültürünü, gelenek ve göreneklerinin özelliklerini taşıyan, ayrıca üretimini yapan kişilerin duygu, düşünce ve becerisini yansıtan, gelir getirici üretime yönelik ürünlerdir (Onuk ve Akpınarlı, 2005:12). Bu ürünler kullanım alanına göre, üretildiği bölgeye göre veya hammaddesine göre çeşitli sınıflara da ayrılmaktadır. Hammadde açısından değerlendirildiğinde dokumacılık sanatı hammaddesi lif olan el sanatları sınıfı içerisinde yer almaktadır.

Lifleri ve tohumları için yetiştirilen keten bitkisinin iki yüze yakın türü bulunmaktadır (Koyuncu Okca, 2015:657). Lifleri için yetiştirilen keten bitkisinin boyu yaklaşık bir metre civarındadır. Ancak tohumları için yetiştirilen keten bitkisinin boyu daha kısa, kalın ve çok dallıdır. Lifi için yetiştirilen keten nemli bölgelerde, yağı için yetiştirilen ise kuru ve sıcak bölgelerde ekilir. Keten bitkisinin ekimi genellikle sonbahar ile ilkbahar aylarında yapılır.

Keten bitkisinin hasat edilmesinden sonra dokuma haline gelinceye kadar yapılan geleneksel işlem sırası şu şekildedir: ekini toplama, demetler halinde güneş altında kurutma, tohumlarından ayırma, havuzlama, ikinci kurutma, mengenez ile ezme, lifleri tarama, eğirme (iplik haline getirme), ağartma, çözgü hazırlama, düzen adı verilen tezgahta dokuma işlemidir (Öz ve Ayhan, 2021:4).

Sinop'un geleneksel el sanatlarından biri olan Ayancık keten dokumaları, Ayancık ilçesinin kendi adı ile bilinir. Geçmişte gündelik kullanımda ihtiyacı karşılamak için yapılmış ve hayatın her alanında işlenerek değerlendirilmiştir. Ayancık halkının keten bitkisinin tarımını uzun yıllardır yaptığı bilinmektedir. Yetiştirdiği keteni çeşitli geleneksel yöntemlerle; elyafa, elyafı ipliğe, ipliği de dokumaya dönüştürmüştür. Dokuduğu bu keten bezinden çarşaf, peşkir, perdelik kumaş, masa örtüsü, çarşaf, mendil, iç çamaşırı, gömlek, elbise gibi üretimlerini iç ve dış giyim kıyafetlerinin yanı sıra ev içi ihtiyaçları için de kullanmışlardır.

Son yıllarda keten sapı ve liflerini işleyen tesislerin kapatılması, köyden kente göçün artması, tekstilde pamuk iplikten üretilmiş dokumalara daha fazla önem verilmesi, işçilik maliyeti ucuz olan jüt lifinin ithal edilmesi, el dokuması ürünlerin üretim sürecinin çok emek ve zaman alması, sentetik liflerden üretilen ipliklerin doğal liflerden üretilen ipliklerden daha ucuz olması, moda algılarının değişmesi gibi birçok neden keten tarımının yapılmamasına ve buna bağlı olarak geleneksel keten dokumacılığı yok olma aşamasına getirmiştir. Günümüzde Ayancık Halk Eğitim Müdürlüğü bünyesinde verilen kurslarda ve Ayancık ilçesinde birkaç evde; Sinop Halk Eğitim Müdürlüğü bünyesinde verilen dokuma kurslarında ve Sinop merkezde bulunan birkaç özel atölyede keten dokuma kültürü devam ettirmeye çalışılmaktadır (Ayдын, Ayhan, 2019:169).

2. Asuman Yılmaz ve Çalışmaları

Asuman Yılmaz, 1968 yılında Ayancık'ta doğar. Ailesinde 5 göbeğe kadar bütün kadın ataları keten bitkisinin tarımını, elyaf ve iplik üretimini, kumaş dokuma ve Ayancık yöresinin geleneksel işleme tekniklerinin hepsini yaparlar. Çocuk yaşta annesinden öğrendiği keten dokumacılığına dair bütün işlemleri günümüzde aktif olarak uygulayan sadece kendisi kalır. Tüm bunların yanı sıra Yılmaz'ın

keten bitkisinin yetiştirilme, geleneksel keten ipliği elde etme, keten bezi dokumacılığı ve Ayancık yöresine özgü işleme tekniklerindeki yetkinliği ve bu bilgilerin paylaşılması noktasında gösterdiği çaba onu bu alanda ülkemizde eşsiz kılmaktadır.

Fotoğraf 2.1: Asuman Yılmaz, Mengenezde Kıрма İşlemi Yaparken, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Keten retim ve Dokuma Atölyesi Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).

Asuman Yılmaz yaklaşık yirmi yıldır Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü’nde keten dokumalar ve Ayancık yöresi motifleri ve işleme teknikleri üzerine eğitim vererek kadrosuz usta öğretici olarak görev yapmaktadır. Kurslarında verdiği derslerde, özellikle öğrencilerine geleneksel keten dokumacılığını ve yörenin geleneksel motiflerinden oluşan dokumalar üzerine eğitim vermektedir. Bunların yanında öğrencileriyle birlikte geleneksel Ayancık keten dokumacılığından ve motiflerinden beslenerek günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilen modern tasarımlar üzerine çalışmaktadır. Köklerini gelenekten alan bu modernleşme, tasarımların geçmişle bugün arasında daha sağlam bağlar kurmasını sağlayarak kitchleşme riskinden ustaca sıyrılmaktadır.

Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü bünyesinde Ayancık keten dokumacılığına dair yrtlen bütün projelerde aktif olarak görev alan Yılmaz, ilk olarak 2005 yılında Avrupa Birliği projesinde görev alarak 30 kadına dokuma konusunda eğitim vermiştir. Ayrıca, Sinop’un Ayancık ilçesinde keten yetiştiriciliği ve keten ipliği yapma becerisinin canlandırılması, bölge turizmine katkı sağlaması amacıyla 2020 yılında hayata geçirilen ve ülkemizde bu özelliği ile ilk olan ‘‘Ayancık’ta Ketenin Yolculuğu’’ projesinde de aktif olarak görev almaktadır. Projenin yazılması, sunulması, uygulanması ve yürütülmesi konularında da aktif olarak rol almaktadır.

Asuman Yılmaz, Ayancık keten dokumacılığı alanında geleneksel yöntemlere dair bilgiye sahip olması; bilgisini geleneksel aktarım yoluyla öğrenmiş olması; sanatıyla ilgili özgün temsil kabiliyetinin bulunması; icra ettiği sanatın geleneksel ve tarihi bilgisine sahip olması; icra ettiği sanatta belli bir olgunluğa erişmiş olması ve sanatını bir ustadan öğrenmiş olması; sanatını ilgili kişilere öğretebilmesi ve geleneksel teknik ve formlara uygun ürünler ortaya koyabilmesi vb. nitelikleriyle, 2017 yılında Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı ünvanını alarak devlet sanatçısı olmaya hak kazanmıştır. Bu nvanı kazandıktan sonra, kendisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ve diğer kuruluşların geleneksel dokumacılık üzerine yaptığı çalıştaylara davet edilmiş ve buralarda Ayancık keten dokumacılığıyla ilgili workshop etkinlikleri düzenleyerek keten dokumacılığının tanıtılmasına katkılarda bulunmuştur. 2016 yılında Marmara niversitesi'nin düzenlediği "Anadolu'ya Dokunan Bezler alıştayı", 2018 yılında Marmara niversitesi ve Buldan Belediyesi iş birliğinde düzenlenen "Hořėr'n Kuşlarla Dansı alıştayı", Asuman Yılmaz'ın davet edildiği alıştaylardan bazılarıdır. 01/07/2021' de kendisi ile yaptığımız görüşmede, Ayancık'ta da böyle bir alıştayı düzenlemek, gerçekleştirmeyi hedeflediği hayallerinden biri olduğunu dile getirmiştir.

Araştırmacı ve yenilikçi bir kişiliğe sahip olan Asuman Yılmaz, keten dokumacılığında kullanılan bazı araçlarda da düzenlemeler yaparak kursiyerlerin daha rahat kullanabileceği modeller geliştirmiştir. Bunlardan; zg dolabının işlevini dokuma tezgahına uyarladığı düzenek dikkat çekicidir. Örneğin Geleneksel keten dokumacılığında çözgüler başka bir düzenekte hazırlandıktan sonra tezgaha aktarılmaktadır. Bu yöntemde kullanılan araçlar hem fazla yer kaplamakta hem de bu işlem uzun zaman almaktadır. Asuman Yılmaz'ın tasarladığı tezgah modelinde ise dokuyucu çözgü çözme işlemini ve dokuma işlemini aynı tezgah üzerinde gerçekleştirebilmektedir (Bkz. Fotoğraf 2.2). Böylece bu model, çözgü dolabının geleneksel kullanımına kıyasla, zamanın ve mekanın daha verimli kullanılmasını mümkün kılmaktadır.

Fotoğraf 2.2: Asuman Yılmaz'ın Geliştirdiği zgl Tezgah Modeli, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Keten retim ve Dokuma Atölyesi Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).

"Pedallı ıkırık" aracı ise Asuman Yılmaz'ın geliştirdiği başka bir modeldir. Geleneksel keten iplik eğirmede (bkmede) kullanılan ıkırık aracını kullanmak için bir el ile ıkırık döndürülür diğer el

ile keten elyafı eğrilerek iplik haline getirilir.  ıkırıkta keten elyafını eğirmek ustalık gerektirir. Dolayısıyla  ıkırıkta iplik eğirme işlemine öğrenecek kursiyerlerin bu işlemi iki eliyle daha rahat yapabilmeleri için Asuman Yılmaz, bu alete pedal eklemiştir. Böylelikle kursiyer bir ayağı ile çıkırığı döndürüp iki eli ile kolaylıkla keten elyafını eğirebilmektedir (Bkz. Fotoğraf 2.3 ve Fotoğraf 2.4).

Dokumacılığın hemen her aşamasında teknik bilgisi ve üretim araçlarına getirdiği yeniliklerin yanı sıra Asuman Yılmaz bir sanatçı olarak da  zg n bir tasarım dili oluşturmayı başarabilmiştir. Üretim süreçlerine yansıttığı yenilikçi anlayışı tasarım alanına da taşıyabilen Yılmaz'ın, dokumanın geleneksel köklerinden beslenerek günümüze uyarladığı çok sayıda tasarımı ve eseri bulunmaktadır.  alışmalarını birçok yerde sergilemiş sanatçının geleneksel Ayancık motiflerinden tasarladığı ‘‘Gönül Bağı’’ isimli kına kıyafeti ile Halk Eğitim Merkez Müdürlüklerinin iller bazında düzenlediği yetenek yarışmasında     nc l k  d l  almıştır (Bkz. Fotoğraf 2.5.).

Fotoğraf 2.3: El  ıkırığında Keten Elyafının Eğrilmesi, Ayancık Halk Eğitim Merkezi Ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Keten  retim Ve Dokuma Atölyesi Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).

Fotoğraf 2.4: Asuman Yılmaz'ın Geliştirdiği Pedallı  ıkırık Modeli, Ayancık Halk Eğitim Merkezi Ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Keten  retim Ve Dokuma Atölyesi Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).

Fotoğraf 2.5: Asuman Yılmaz'ın Tasarladığı “Gönül Bağı” İsimli Kına Kıyafeti, Ayancık Halk Eğitim Merkezi Ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Keten retim Ve Dokuma Atölyesi Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).

Sonuç

Kadim bir geçmişi bulunan Ayancık keten dokumalarının yok olma derecesine getiren çeşitli nedenler bulunmaktadır. Bu nedenlerin başında hammaddesi olan ketenin tarımının yapılmaması gelmektedir. Son yıllarda keten tarımını canlandırmak amacıyla birtakım projeler yapılsa da iplik elde etmek için keten lifini işleyen tesislerin bulunmaması, elyafı keten bitkisinden ayıracak makinenin olmayışı projelerin istenilen sonuca ulaşmasında önemli bir engeldir. Keten dokumacılığını yok olma noktasına getiren diğer önemli sebep ise; keten bitkisinin tarımının, iplik elde etme sürecinin ve dokuma sürecinin uzun ve meşakkatli olmasıdır. Tüm bunlara rağmen günümüzde Ayancık'ta keten dokumacılığını yapan kişiler, Asuman Yılmaz'ın 20 yıldır Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu'nda yetiştirdiği kursiyerlerden oluşmaktadır.

Ayancık keten dokumaları alanında Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı Asuman Yılmaz; keten bitkisinin tarımı, yetiştirilen keten bitkisinden iplik elde etme süreci ile bu süreçte kullanılan araç-gereçler ve teknikler, keten kumaş dokumacılığı ve Ayancık yöresine özgü geleneksel işleme teknikleri hakkında yaşayan son ustalardan biridir. Bu durum kendisini, geleneksel keten dokumacılığı alanında

araştırma yapan ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrenciler ve diğ r araştırmacılar için bilgi alınacak kaynak kişi yapmaktadır.

Asuman Yılmaz'ın, Sinop'un Ayancık ilçesinde keten yetiştiriciliği, keten ipliği yapma becerisinin, keten dokumacılığının ve yöreye özgü geleneksel motiflerin gelecek kuşaklara aktarılarak yaşatılmasındaki katkısının yanı sıra bu el sanatının tanıtımı konusunda da büyük hizmetleri bulunmaktadır. Davet edildiği çalıştaylarda Ayancık keten dokumaları ile ilgili düzenlediği workshop etkinlikleriyle ülke çapında Ayancık keten dokumacılığının tanıtımına katkıda bulunmaktadır. Bu doğrultuda somut olmayan kültür miras taşıyıcısı olarak özlük haklarının korunması ve desteklenmesi önem arz etmektedir. Örneğin; Ayancık'ta keten dokumacılığı için “ keten dokuma benim çocuğum gibidir. Onu büyüterek bu günlere getirdim” diyen, geleneksel Ayancık keten dokumacılığı sanatının bu günlere ulaşmasında büyük katkısı olan ve büyük bir özveriyle çalışan bir uzman olarak Asuman Yılmaz'ın Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu'nda kadrosuz olarak çalışması; davet edildiği çalıştaylara görevli olarak gittiği gün sayısı kadar usta öğretici ücretlerinin kesilmesi, yevmiyesinin maaşından düşülmesi gibi çeşitli olumsuz uygulamalar görülmektedir. Oysa hem devlet sanatçısı hem Kültürel Miras Taşıyıcısı olan Asuman Yılmaz gibi sanatçılarımızın desteklenmesi kültürümüz için oldukça önemlidir. Bu doğrultuda çalışan sanatçıların haklarının ilgili düzenlemelerle güvence altına alınması, el sanatları gibi usta-çırak geleneğiyle var olan kültürel üretimlerin devamlılığına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aydın  . ve Ayhan T. (2019). Sinop Ayancık Keten Dokumacılığı ve Günümüzdeki Durumu, VII. Uluslararası Türk Kültür Ve Sanatlarını Tanıtma Sempozyumunda Sunulmuş Bildiri, Niş Üniversitesi, Sırbistan Niş, 163-177.
- Koyuncu O. A. (2015). “Kültürel Bir Kimlik Olarak Geleneksel Dokumalar-Traditional Weaving As A Cultural Identity” I. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi-I. St. International Research Congress On Social Sciences (04-05 May 2015 Saraybosna-Bosna Hersek-Sarajevo-Bosnia And Herzegovina), Pamukkale Üniversitesi E-Yayınları No:2, Denizli, 657-666.
- Onuk, T. Akpınarlı, H.F (2005). “Cumhuriyetten Günümüze El Sanatlarının Doğuşu, Gelişimi ve Sosyal Kültürel Eğitim ve Ekonomi İlişkisi Bakımından Bugünkü Durumu ve Geleceği”, V. Türk Halk Kongresi, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, El Sanatları Cilt XIII, Ankara, 27-36.
-  z, N. D. ve Ayhan, T. (2021). “Sinop, Kastamonu ve Kocaeli'de Keten Dokumacılığını Geliştirmek İçin Yapılan  alışmalar”, Güzel Sanatlarda Araştırma ve Değerlendirmeler Kitap Bölümü, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara, 3-21.
- Kaynak Kişi: Asuman Yılmaz, Ayancık Halk Eğitim Merkezi Akşam Sanat Okulu Usta  ğretici ve Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı, Görüşme Tarihi: 01/07/2021.
- <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264247/somut-olmayan-kulturel-miras-tasiyicilarinin-tespit-ve-.html> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

TÜRKELİ İLÇESİNİN EKOTURİZM POTANSİYELİ

Sevgi ÇAĞALTAY KAYAOĞLU*

Tolga Acar YEŞİL*

İsmail GÜÇLÜ*

Öz

Türkeli, Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde, Sinop iline bağlı bir ilçedir. Orman ve yaylaları yönünden doğal güzelliklere sahip olan ilçede aynı zamanda ulaşımın iyileştirmelerin başlaması ve sahillerin düzenlenmesi ile birlikte yaz turizmi de gelişmeye devam etmektedir. Bununla birlikte günümüz dünyasında sanayileşme ile birlikte büyüyen şehirlerde yaşayan insanların turizme bakış açısı giderek farklılaşmaktadır. Önceleri daha çok kıyı alanları turizm değeri taşıırken günümüzde kalabalık şehirlerin boğucu ortamından uzaklaşmak isteyen bireyler tatillerinde kalabalık kıyı bölgelerinden ziyade ekoturizm kapsamında sakin doğal alanlara seyahat etmeyi tercih etmeye başlamaktadır. Ekoturizm, doğal alanlara yapılan, yerel toplumların refahını arttıran ve çevreyi koruyan sağduyulu/sorumlu bir turizm çeşididir. Ayrıca, doğal ve kültürel kaynakları tahrip etmeden turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesini ve sürekliliğini amaçlayan bir turistik faaliyet olması sebebiyle de ekolojik yapı ile ekonomik değerin korunması ve gelecek nesillere aktarımı açısından en doğru turizm seçeneği olarak görülmektedir. Ülkemizde yapılan ekoturizm aktiviteleri; Yayla turizmi, Bisiklet turları, Ornitoloji (kuş gözleme) turizmi, Foto safari, Akarsu sporları (kano-rafting), Agro turizm (çiftlik turizmi), Botanik (bitki inceleme) turizmi, Atlı doğa yürüyüşü, Kamp karavan turizmi, Mağara turizmi, Dağ turizmi, Doğa yürüyüşü (trekking), ve Balon turizmi olarak gerçekleştirilmektedir. Türkeli ilçesi, gerek coğrafi açıdan, gerekse turistik değerleri bakımından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Aynı zamanda sahip olduğu sayısız doğal güzellikler sayesinde doğayla bütünleşme, yöresel kültürü ve otantik değerleri tanıma isteğinde olan ekoturistler için önemli bir destinasyondur. Bu çalışmanın amacı Türkeli ilçesinin ekoturizm potansiyeli'nin belirlenmesidir. Araştırma kapsamında Türkeli İlçesi ekoturizm alanları incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre Türkeli ilçesinde ekoturizm köylerinin bulunmasının yanı sıra Yayla turizmi, Ornitoloji (kuş gözleme) turizmi, Kamp karavan turizmi, Doğa yürüyüşü (trekking) gibi birçok ekoturizm etkinliğinin gerçekleştirilebileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkeli, Ekoturizm, Sinop, Karadeniz, Sahil.

Ecotourism Potential of Türkeli District

Abstract

Türkeli is a district of Sinop province where it is in the Western Black Sea of Region. In the district, which has natural beauties with its forests and plateaus, summer tourism continues to develop with the start of improvements in transportation and the arrangement of the beaches. However, in today's world, the perspective of people living in growing cities with industrialization is gradually different. Whereas the coastal areas were more of a tourism value in the past, today individuals who want to get away from the stifling environment of crowded cities prefer to travel to calm natural areas within the scope of ecotourism rather than crowded coastal areas. Ecotourism is responsible tourism to natural areas that improves the well-being of local communities and protects the

* Öğr. Gör., Sinop Ünv., Türkeli Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Böl., sckayaoglu@sinop.edu.tr-<https://orcid.org/0000-0002-8779-4127>.

* Öğr. Gör. Dr., Sinop Üniversitesi Türkeli Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Böl., tyesis@sinop.edu.tr -<https://orcid.org/0000-0001-5983-8447>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Ünv., Türkeli Meslek Yüksekokulu, igüclü@sinop.edu.tr-<https://orcid.org/0000-0002-9196-7844>.

environment. In addition, since it is a touristic activity aiming at the realization and continuity of tourism activities without destroying natural and cultural resources, it is seen as the most correct tourism option in terms of preserving ecological structure and economic value and transferring it to future generations. Ecotourism activities in our country; Plateau tourism, Bicycle tours, Ornithology (bird watching) tourism, Photo safari, River sports (canoe-rafting), Agro tourism (farm tourism), Botany (plant study) tourism, Horse trekking, Camping caravan tourism, Cave tourism, Mountain tourism, trekking, and balloon tourism. Türkeli district has a very rich potential in terms of both geographical and touristic values. At the same time, thanks to its numerous natural beauties, it is an important destination for ecotourists who want to integrate with nature, get to know local culture and authentic values. The aim of this study is to determine the ecotourism potential of Türkeli district. Within the scope of the research, the ecotourism areas of Türkeli District were examined. According to the results of the research, it is predicted that many ecotourism activities such as highland tourism, ornithology (bird watching) tourism, camping caravan tourism, nature walk (trekking) can be realized in addition to the existence of ecotourism villages in Türkeli district.

Keywords: Turkeli, Ecotourism, Sinop, Black Sea, Coast.

Giriş

Bir bölgeye turist gelmesi için uygulanan kültürel, iktisadi ve toplumsal politikalara verilen isim olan turizm, farklı kültürleri tanımak, gezip görmek, dinlenmek gibi amaçlarla yapılmaktadır (Alptekin, 2017: 55; Doğan, 2011: 90; Karagiglioğlu ve Akbaba, 2016: 88; Artuğer vd., 2013).

Turizmin birçok türünün uygulanabileceği ülkelerden biri olan Türkiye aynı zamanda tarihi, kültürel ve doğal güzelliklere sahiptir. Turizmin bütün bir yıla yayılması ve belirli bölgelerdeki yoğunlaşmanın azaltılması için kitle turizmi dışında diğer turizm türlerine yoğunlaşmak gerekmektedir. Ülkemizin sit alanları bakımından ve doğal kaynakları ve sosyal yaşantısı bakımından zengin olması, alternatif turizm türlerinden biri olan ekoturizmin ülke genelinde uygulanabileceğini göstermektedir (Pashlı ve Çelikkanat, 2019: 298).

Ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik gelişmeler, turizm tüketim şekillerinde de değişikliklere yol açmaktadır. Son zamanlarda kalabalık şehirlerin karmaşasından uzaklaşmak isteyen bireylerin tatil yapmak için alışlagelmiş deniz, kum, güneş üçlüsü yerine tabiatla iç içe temiz bir çevrede iyi hizmet veren abartılı olmayan tesisleri tercih etme isteği artış göstermektedir (Tuna, 2007: 47).

Bu araştırmanın amacı, alanyazın incelemesi yapılarak, Türkeli ilçesinin ekoturizm potansiyelinin belirlenmesidir. Alanyazın incelemelerinde var olan kanıt veya belgelerin ortaya çıkarılması, değerlendirilmesi, varsa mevcut boşlukların fark edilmesi sağlanmaktadır (Arıkan, 2017: 55). Araştırmada Sinop ili Türkeli ilçesinin ekoturizm potansiyelinin belirlenip, var olan ekoturizm olanaklarına öneriler getirilerek katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Bir destinasyonda ekoturizm potansiyelinden söz edebilmek için üç temel unsurdan ve imkanlardan bahsetmek faydalı olacaktır. Bu unsurlar; doğa ve tabiat, kültür ve yerel topluluk olarak sıralanabilir. (Giresun Valiliği, 2014).

Bu araştırma ile ekoturizm ile ilgili açıklayıcı bilgiler alanyazına kazandırılmış, Türkeli ilçesinin ekoturizm potansiyeli incelenmiş, Türkeli ilçesinin sahip olduğu doğa ve tabiat özellikleri, ekoturizm etkinliklerinin yürütülebileceği alanlar, ekoturizm etkinliklerindeki kültürel özellikler, geleneklerin yaşatılması ve yerel halkın bilinçlendirilmesi, eğitimi gibi konular hakkında bilgi verilmekte ve öneriler sunulmaktadır.

Araştırma üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, ekoturizm kavramı anlatılmakta, ikinci kısımda ise ekoturizm potansiyeli açısından Türkeli ilçesinde bulunan alanlar ele alınmıştır. Son kısımda ise sonuç bölümü yer almaktadır.

1. Ekoturizm Kavramı

İlk kez 1965 yılında Nicholas Hetzer tarafından ortaya çıkarılan ekoturizm kavramı, 90'lı yılların öncesinde çevresel koruma ve eēitim odaklı olarak deēerlendirilirken, sonraki yıllarda sosyoekonomik yararın yaratılması (istihdam, gelir vb.) ve öz kaynakların eēit olarak daēılımı, sürdürülebilirlik, etik, farkındalık, sorumluluk ve kültürün korunması gibi konular kapsamında deēerlendirilmiētir (Tseng vd., 2013, Cobbinah, 2015).

Ekoturizm; doēal alanlarda ger ekleētirilen, doēal çevrenin ve biyolojik  eēitliliēin korunması, yöre insanın ve kültürünün tanınmasını amaçlayan, yöre halkının sosyo-ekonomik refahını yükseltilmesi yoluyla küçük ölçekli iēletmelerin sayısal olarak daha küçük turist gruplarına hizmet verdiēi bir turizm türüdür (Angelica vd., 2010). Birçok yöre ve bölgenin ekonomik olarak geliēmesine sebep olan ekoturizm, aynı zamanda sürdürülebilir bir doēal ve sosyal  evre oluēturma boyutuyla da ön plana çıkmaktadır. Ekoturizm, turistlerin doēa içerisinde turizm aktivitelerinden faydalanabileceēi bir turizm türü olarak tanımlanmaktadır. Doēaya yönelik olan ve çevresel açıdan sorunları olmayan ekoturizmin bazı temel özellikleri vardır. Bu  zellikler aēaēıdaki gibi özetlenebilir (Apalı, 2015: 114-115):

- Ekoturizmde asıl amaç doēal çevrenin korunması ve sürdürülebilir olmasıdır.
- Bireylere deneyim yolu ile bir yeri tanıma, koruma ve sorumluluk bilinciyle hareket etme imkanı sunmaktadır.
- Bir yeri ziyaret etme ve tanıma imkanına ek olarak turistlere gittikleri yerlerde ekonomik bir hareketlilik meydana getirmektedir.
- Ekonomik faktörler sebebi ile toplumu ve ulaētıēı evrensel boyutları etkilemekte aynı zamanda da psiko-sosyolojik ve sosyo-kültürel olarak da toplumdan etkilenmektedir.
- Olumlu birçok  zelliēinin yanısıra,  evre kirliliēi, gürültü kirliliēi, trafik sıklıklıēı, fiyatların artması ve güvenlik sorunları gibi birçok olumsuzluklara da sebep olmaktadır.
- Doēal kaynakların sürdürülebilir deēerlerinin kullanımı sonucu, ekoturizm olanakları deēerlendirilerek, ekonomik fayda elde edilmektedir.

2. Ekoturizm Potansiyeli Açısından Türkeli İlçesi

Ekoturizm aktiviteleri farklı ve ēaēırtıcı özelliklere sahip alanların korunduēu ve doēanın bozulmadıēı destinasyonlara yönelik manzara, topografya, iklim ve bitki örtüsü, yaban hayatı gibi unsurlara tanık olmak ve bu güzellikleri  ērenmek amacıyla düzenlenir.

Ekoturizm aktivitelerini; bitki inceleme, kampçılık, doēa y r y ē , daē tırmanıēı, çiftlik yaēamı, yaban hayatını gözleme, foto safari vb. ēeklinde bir sınıflama yapmak mümkündür (Polat ve  nder, 2006).

Ekoturizm kapsamında yapılan etkinlikler; akarsu turizmi, atlı doēa y r y ē , av turizmi, bisiklet turizmi, botanik turizmi, çiftlik (agro) turizmi, doēa y r y ē  (trekking), foto safari, kamp karavan turizmi, kış sporları turizmi, kuē g zlemciliēi (ornitoloji) turizmi, maēara turizmi, sportif olta balık ılıēı, su altı dalıē, yaban hayatı g zlemciliēi, yamaç paraē t  ve yayla turizmi ēeklinde sınıflandırılabilir (Erdoēan ve Yaēcı, 2002:17-21). Polat (2006) ve Tetik (2012) tarafından yapılan ekoturizm aktivitelerini sınıflandırma  alıēması Taē (2020) tarafından bir bütünlük içinde  ērenmeye dayalı, eēlenmeye dayalı ve dinlenmeye dayalı olmak üzere üç ana baēlıkta sınıflandırılmıştır.  ērenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri; botanik turizmi, kuē g zlemciliēi, doēa fotoēraf ılıēı, yaban hayatı gözleme, tarım/çiftlik turizmi, maēara turizmi ēeklindeir. Eēlenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri ise daē ılık, akarsu turizmi, balon turizmi, yamaç paraē t , safariler, bisiklet turizmi, sportif

olta balıkçılığı, atlı doğa yürüyüşü, sualtı dalış, doğa yürüyüşü, av turizmi şeklindedir. Son olarak, dinlenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri; yayla turizmi ve kamp karavan turizmi olarak sıralanmaktadır.

i. Öğrenmeye Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri

a. Botanik Turizmi: Botanik turizmi, endemik bitki türlerini gözlemlemek ve çevreyi koruma, yerel halkın refahını gözetme, doğal alanlara karşı duyarlı olmak amacıyla yapılan seyahatler olarak tanımlanabilir (Sayılan, 2008).

b. Kuş Gözlemciliği Turizmi: Kuş gözlemciliği turizmi, kuşların doğal yaşam alanlarında izlemeye dayanan ve bireysel ya da grup olarak beraber hobi amaçlı gerçekleştirilen rekreasyonel aktivitelerdir (Sevindi, 2013).

c. Doğa Yürüyüşü: Doğa yürüyüşü, kent yaşamının dışında doğa içinde geçen ve daha önceden organize edilmeyen destinasyonlarda bireysel veya grupla yapılan bir ekoturizm etkinliğidir (Ardahan, 2012).

d. Yaban Hayatı Gözlemciliği: Yaban hayatı gözlemciliği, bir destinasyonda yer alan canlı türleri ve doğal güzelliklerin ekolojik değerleri göz önünde tutularak yapıla gelen bir ekoturizm türüdür (Orhan ve Karahan, 2010).

e. Mağara Turizmi: Mağara turizmi, yer yüzeyinde çeşitli nedenlerle oluşan boşluklara yönelik, sağlık, görsellik ve merak amacıyla yapılan ziyaretlere denir (Usta, 2008). Özellikle görsel mağaracılık, turistlerin ilgisini daha çok çekmektedir (Kaya vd., 2019).

ii. Eğlenmeye Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri

a. Dağcılık: Dağcılık, yürüyüş, kaya tırmanışı ve buz tırmanışı gibi sportif faaliyetleri içeren bir turizm türüdür. Avrupa ülkeleri başta olmak üzere dünyada milyonlarca insan bu gibi rekreasyonel faaliyetler için seyahat etmektedir (Somuncu, 2004).

b. Akarsu Turizmi: Akarsular doğal bir kaynak olarak; rafting, kano ve nehir kayağı gibi sportif uygulamalarla akarsu turizmi şeklinde adlandırılmaktadır. Türkiye'deki akarsu yatakları doğal, tarihi, arkeolojik ve otantik değerleri ile bütünleşerek bir turizm çekiciliğini oluşturmaktadır (Akova, 1995).

c. Yamaç Paraşütü: Ekoturizm temelli olan yamaç paraşütü, yüksek irtifa sporları olarak da tanımlanan farklı yükseltilere sahip alanlardan rüzgâr türbülanslarından yararlanılarak gerçekleştirilen aktiviteleri kapsamaktadır.

d. Foto Safari: Foto safari, bireyin duygularını ifade etmek amacıyla anlam yüklemiş olduğu doğada yer alan görsel değerleri fotoğraflamak amacıyla yapılan seyahat ve özel hobiyeye dayanan bir ekoturizm türüdür (Özhancı ve Yılmaz, 2013).

e. Jeep Safari: Literatürde off road olarak da bilinen jeep safari, “derin su geçişleri, çamur ve bataklık parkurları, dik rampa, inişler vb. normal araçlarla aşılması zor engelleri geçmeye yönelik, zevkli seyir olanakları sağlayan” (Kültürportali, 2021) bir turizm faaliyeti olarak da ifade edilebilir.

f. Bisiklet Turizmi: Bisiklet turları, ekoturizmi kapsamında doğal güzelliklere sahip kırsal alanlarda, yürütülen bir aktivite olarak tanımlanabilir (Sağlık vd., 2014:84).

g. Atlı Doğa Yürüyüşü: Sürdürülebilir ekoturizm kapsamında ortaya çıkan atlı doğa yürüyüşü, Türkiye’de özellikle Kapadokya Bölgesinde oldukça ilgi çekmektedir (Belber ve Erdoğan, 2019).

h. Kış Sporları Turizmi: Kar veya buz üzerinde kayak, kızak, paten vb. gibi faaliyetleri içeren kış sporları, belirli yüksekliğe sahip dağlık alanlara yönelik gerçekleştirilen bir ekoturizm hareketi olarak tanımlanabilir. (Demiroğlu, 2014; Altaş vd., 2015).

i. Av Turizmi: Av turizmi, farklı yaban hayvan ile karşılaşmak ve buna dönük serüven yaşmak amacıyla yapılan av faaliyetleri olarak tanımlanabilir. Av turizmi kapsamında, av işletmeleri ve acenteler tarafından av meraklıları için çeşitli zamanlarda programlar düzenlenmektedir (şafak, 2003).

iii. Dinlenmeye Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri

a. Kamping/Karavan Turizmi Kamp yaşamının ilk görüldüğü ülkelerden biri olan ABD’de, çadır ve baraka şeklindeki konaklama alanlarını “camp”, ortak yaşama alanına ise “camping” sözcüğü ile ifade etmişlerdir (Topay ve Koçan, 2009). Dolayısıyla kamping turizmi, bireylerin bir süreliğine çeşitli nedenlerle konaklamak ve dinlenmek amacıyla çadır, baraka ve karavan gibi konaklama araçları ile yaptıkları bir rekreatif ekoturizm faaliyetidir (Gültekin ve G rti-Gültekin, 2012)

b. Yayla Turizmi: Yayla turizmi, konaklama, dinlenme, yeme-içme ve doğal yaşamın içinde olma ve kültürel yaşamın bir parçası olma gibi aktif olarak y r t len faaliyetleri kapsamaktadır. Yaylalarda; dağ, g l, şelale, orman, yabani hayvan, bio çeşitlilik gibi doğal kaynaklar ve sivil yaşamı yansıtan yayla evleri, geleneksel yaşam tarzını yansıtan kültürel değerler bulunmaktadır (Somuncu vd., 2012). Doğu Karadeniz Bölgesi dağlık yükseltiler ve orman üst sınırı açık alanları açısından oldukça zengindir. Ayrıca toplumsal yaşam işlevinde yayla kültürünün önemli bir yer tutması itibarıyla yayla turizmi açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır.

Kitle turizmine göre daha karlı ve çevresel anlamda da çok daha sürdürülebilir bir turizm çeşitli olan ekoturizm, genel olarak gelişmekte olan ülkelerde etkinliklerini gerçekleştirmektedir (Alaeddinoğlu vd., 2011:36). Türkiye dağları, ormanları, yaylaları, kıyıları, g lleri, akarsuları gibi doğal varlıkları; flora ve faunası, mağaraları ve kanyonları gibi ilginç jeolojik oluşumları, kültürel mirası ile ekoturizm etkinlikleri için oldukça uygun bir ülkedir (Benzer, 2006:75).

Türkeli ilçesi 1957 yılında bağlı bulunduğu Ayancık ilçesinden ayrılarak ilçe olmuştur. Sinop İli’nin sahil şeridinde olan 3 ilçesinden biridir. Sahil kenarında olması sebebiyle İ e’de balıkçılık gelişmiştir ve her yıl yaz şenlikleri ve panayırılar gerçekleşmektedir. Batı Karadeniz Bölgesi’nde Sinop İli’ne bağlı olan ilçe 236 km2 y z l m ne sahiptir. Kızılırmak havzasında ve İşfendiya Dağlarının eteklerinde yer almaktadır ve i  kesimleri inildikçe ormanlık alanlar artmaktadır. İ e sahil şeridi 25 km’dir. Yaz ve kış ayları sıcaklık ortalamaları arasında büyük farklılıklar görülmemekle birlikte bölgede her mevsim nemli ve yağışlı geçmektedir. İ ede yılın büyük bir kısmının yağışlı geçmesi alışlagelmiş deniz, kum, güneşi içeren kıyı turizminin de kısa sürmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle ilçenin ekoturizm aktivitelerinin değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Türkeli ilçesinde yapılabilecek Ekoturizm aktiviteleri şunlardır;

 ğrenmeye dayalı ekoturizm aktivitelerinden: Kuş gözlemciliği turizmi ve Doğa yürüyüşü

Dinlenmeye dayalı ekoturizm aktivitelerinden: Karavan turizmi ve Yayla turizmi

Eğlenmeye dayalı ekoturizm aktivitelerinden: Foto safari ve Av turizmi

Sonuc ve  neriler

Ekoturizm doğal ve kültürel mirası korumasının dışında bölge halkına doğrudan ya da dolaylı olarak istihdam sağlayacak potansiyeli barındırmaktadır.

Türkeli İ esi orman ve yaylaları yönünden doğal g zelli lere sahiptir. Ulaşımda sağlanan iyileştirmeler ve sahillerin düzenlenmesi ile yaz turizmi gelişmiş son yıllarda turist sayısında artış yaşanmıştır. Ayrıca İ e’den yurt dışına çalışma amacıyla giden çok fazla kişi vardır ve yaz aylarında bu kişilerin dönüşüyle nüfus 2-3 kat artmaktadır. İ e’de yaz turizmi açısından dikkat çeken yerler piknik

ve kamp alanı olarak değerlendirilebilecek olan Kurugöl Yaylası, yaban hayvanı avcılığı yapılan Çatak Yaylaları, taze alabalık yeme olanağı sağlayan Gökçealan ve Çatak Köyleridir. İlçe ayrıca dalış ve doğa yürüyüşleri açısından uygun ortamlar sunmaktadır (KUZKA,2013: 26).

Ekoturizm gelenek ve göreneklerin korunmasını, yöre kültürünün bozulmasının önlenmesini, gelecek nesillere de aktarılmasını hedeflemektedir. Gelenekler, görenekler, yiyecek ve içecek kültürü, giyim-kuşam, festivaller bölge turizmi için doğal güzelliklerle birlikte diğer bir turistik çekim unsurudur. Bu unsurların korunması bölge turizmi için olumlu etki yapacaktır. Bu araştırma ile yapılan alanyazın incelemesi kapsamında Türkeli ilçesinin ekoturizm potansiyeli değerlendirilmiş, ilçede yapılabilecek ekoturizm aktiviteleri hakkında bilgi verilmiştir.

Kaynaklar

- Akova, İ. (1995). Akarsu Turizmi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 30, 393-407.
- Alaeddinoğlu, F., Avşın, N., ve Yılmaz, E. (2014). Van Gölü Güneydoğusunun Jeomorfolojik Özellikleri ve Ekoturizm. *AÜ Merkezi (Dü.)*, VIII. Coğrafya Sempozyumu İçinde, 8, 245-255.
- Alptekin, D. (2017). “Türkiye’de Turizm ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisinin İncelenmesi”, 1. Uluslararası Turizmin Geleceği Kongresi: İnovasyon, Girişimcilik ve Sürdürülebilirlik Kongresi, Mersin, 55-61.
- Altaş, N. T., Çavuş, A. & Zaman, N. (2015). Türkiye’nin Kış Turizmi Koridorunda Yeni Bir Kış Turizm Merkezi: Konaklı, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 32(2), 345-365.
- Angelica , M. vd., (2010). “Ecotourism impacts in the Nicoya Peninsula, Costa Rica”, *International Journal of Tourism Research*, (12), 803-819.
- Apalı, Y. (2015). “Ekoturizmin Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi ve Ardahan’ın Ekoturizm Potansiyeli”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2), 111-124.
- Ardahan, F. (2012). Doğa Yürüyüşü Yapanların Yaşam Doyum Düzeyleri ile Duygusal Zeka ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Mediterranean Journal of Humanities*, 1(2),11-19.
- Arıkan, R. (2017). Araştırma Yöntem ve Teknikleri. Nobel Akademik Yayınları.
- Artuğer S., Özkoç A. G. ve Kendir H. (2013). Ta Tu Ta Tarım Turizm Takas Çiftliklerinin Pazarlanması ve Tanıtılması İçin Öneriler. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-5. (Yayın No: 230053)
- Belber, B.G. & Erdoğan, Y. (2019). Çekirdek Kapadokya Bölgesinde Atlı Doğa Yürüyüşü Faaliyetlerine Katılan Turistik Tüketicilerin Profilini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma, *Business and Management Studies: An International Journal*, 7(4) 1155-1172.
- Benzer, A.N. (2006). Bolu-Göynük ve yakın çevresi doğal ve kültürel kaynaklarının ekoturizm açısından değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cobbinah, P.B. (2015). Contextualising the Meaning of Ecotourism. *Tourism Management Perspectives*, 16, 179-189.
- Demiroğlu, C. (2014). Kış Turizmi, Detay Yayıncılık, Ankara
- Doğan, M.(2011). “Mengen ve Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi” *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*: (22), 14-26.
- Erdoğan, N. ve Yağcı, Ö. (2002). Sürdürülebilirlik Bağlamında Ekoturizmin Sosyal, Ekonomik ve çevresel Etkiler Bakımından Değerlendirilmesi. *First Tourism Congress of Mediterranean Countries*,17-21 Aralık 2002, ss. 17-21. Antalya.
- Giresun Valiliği (2014). Doğu Karadeniz Ekoturizm Kriterleri Araştırma Raporu. Yeşil Giresun Ofset. Giresun.
- Gültekin, Y.S. ve Girti-Gültekin, P. (2012). Kabatepe Orman Kampı Karavan ve Çadırli Kamp Alanının Rekreasyonel Değerinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Öneriler, *I. Rekreasyon Araştırmalar Kongresi*, 12-15 Nisan 2012, ss. 353-363, Antalya.

- Kargiglioğlu, Ş. ve Akbaba, A. (2016). “Yerli Gastroturistlerin Eğitim Seviyeleri ve Yaş Gruplarına Göre Destinasyondaki Gastronomi Turizmi Etkinliklerine Katılımları: Gaziantep’i Ziyaret Eden Gastroturistler Üzerine Bir Araştırma”, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4 (1), 87-95.
- Kaya, F., Yozcu, S. & Çetin, G. (2019). Görsel Mağaracılık Deneyimine Yönelik bir Araştırma: Karaca Mağarası. *International West Asia Congress of Tourism Research*, 26-29 Eylül 2019, ss. 276- 284, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Turizm Fakültesi, Van.
- KUZKA (T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı). (2013). Türkeli İlçe Analizi.
- Kültürportali. (Ağustos 2021). Türkiye Kültür Portalı. Turizm Aktiviteleri: Off Road-Düzce: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/duzce/TurizmAktiviteleri/kocayayla-ve-dariyer-yorukler-yaylasi-kamp-ve-off-road-oyunlari>, Erişim Tarihi: 20.08.2021.
- Orhan, T. ve Karahan, F. (2010). Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 11(1), 27-42.
- Özhancı, E. ve Yılmaz, H. (2013). Değişik Peyzaj Karakterleri Barındıran Dağların, Foto Safari Amaçlı Görsel Peyzaj Analizi, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 44(1), 83-89.
- Paslı, M.M. & Çelikkat Pashı, N. (2019). Giresun ilinin ekoturizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10 (Ek Sayı), 297-306
- Polat, A. T. ve Önder, S. (2006). Karapınar İlçesi ve Yakın Çevresi Peyzaj Özelliklerinin Ekoturizm Kullanımları Yönünden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 20(40), 52-63.
- Sayılan, H. (2008). Endemik Bir Bitki Türü Olan Muş Lalesi’nin (Tulipa Sintenisii Baker) Botanik Turizmi (Bitki Gözlemciliği) Amaçlı Değerlendirilmesi, *Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, 16-17 Ekim 2008, ss.473-483, Ankara.
- Sağlık, A., Sağlık, E. & Kelkit, A. (2014). Bisiklet Turizmi Açısından Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nın İncelenmesi, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 4(1), 84-90.
- Sevindi, C. (2013). Ekoturizm ve Kuş Gözlemciliği Açısından Kuyucuk Gölü Kuş Cenneti (Arpaçay-Kars), *Türk Coğrafya Dergisi*, 61, 63-76.
- Somuncu, M. (2004). Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-21.
- Somuncu, M., Kaya, N.Ç., Akpınar, N., Kurum, E. & Ecerel, T.Ö. (2012). Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarında Çevresel Değişim. *Ankara Üniversitesi Basımevi*, Ankara.
- Şafak, İ. (2003). Türkiye’deki Av Turizmi Uygulamalarının Özel Avlak İşletmelerine Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 133-148.
- Taş, S. (2020). Ekoturizm. İçinde, Rahman R. Temizkan, D. Cankül & F. Gökçe (Ed). *Alternatif Turizm (Turizmin 41 Türü)*, ss. 89-98. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Tetik, N. (2012). Turist Rehberlerinin Ekoturizm Alanındaki Yeterlilikleri: Doğu Karadeniz Örneği, *Doktora Tezi*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Topay, M. ve Koçan, N. (2009). Kamping/Çadırılı Kamp İçin Alan Seçim Kriterlerinin Belirlenmesi ve Bartın-Uluyayla’da Örnek Bir Uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 1, 116-128.
- Tseng, T.A., Ding, T.J., Collins, J.R., Su, W.Y. (2013). Site Selection Model of Potential Ecotourism Development Area: From The Resources Aspect, *ISSRM*, 4-8 Haziran 2013, Estes Park Center, Colorado.
- Tuna, M. (2007). *Turizm, Çevre ve Toplum (Marmaris Örneği)*. Detay Yayıncılık. Ankara.
- Usta, Ö. (2008). *Turizm: Genel ve Yapısal Yaklaşım*, Detay Yayıncılık, Ankara.

AYANCIK İÇİN KENT MARKASI ÇALIŞMALARINDA ÖNERİLEBİLİR BİR MODEL OLARAK “KENT TARİHİ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ”

Bora İYİAT*

Şemseddin ULUÇAM*

Öz

Kentler insanların toplumsal olarak bir arada yaşama ihtiyaçlarının bir gereği olarak ortaya çıkan yerleşim alanlarıdır. Bu yerleşim alanlarını paylaşan insanların günlük gereksinimleri yanında eğitim, sağlık, barınma, iş, sosyal aktivite gibi birçok ihtiyacı bu alanlarda karşılanmakta ve bu yönüyle kent denilen saha aynı zamanda geniş bir sosyal alan olarak tanımlanmaktadır. Kent kavramı aslında tek bir disiplin ile anlaşılması, yorumlanması hatta tanımlanması güç karmaşık bir kavramdır. Ancak kent kavramı insanlığın ilk döneminden itibaren insanların doğada tek başlarına yaşayamayacaklarını anlamaları üzerine bir ihtiyacın giderilmesi amacıyla doğduğu bilinmektedir. Akademik çalışmalar kapsamında kentler ve onların değişimleri şöyle ifade edilmektedir: Kentler; medeniyetlerin şekillendiği yaşam alanlarıdır. İçinde yaşadığımız küreselleşme çağı bu alanları değiştirmeye zorlamaktadır. Kentler bu değişim karşısında kendi özlerini muhafaza edebilmek için zorlanırlarken, o kentte yaşayanlar da aynı şekilde hayatlarındaki bu etkiye çoğu kez teslim olmaktadır. Oysaki kentler varoluşlarını sürdürebilmek için sadece bir yaşam alanı olmanın ötesinde kendi özlerinde var olan değerleri ortaya çıkartarak bir marka yaratmak zorundadır. Bazı kentler yaratmak zorunda oldukları bu değeri aramak zorunda iken bazı kentler kendi tarihinde ve köklerinde zaten var olanı gün yüzüne çıkartacak şansı bulmaktadırlar. Ancak bunun için mutlak suretle o kentin geçmişinde geleceğe taşımaya değer bir öz ün olması gerekmektedir. Bu özün varlığı için ise başvuru kaynağı aslında söz konusu yerleşim alanının tarihinde ancak çoğu kez pek fazla bilinmeyen bir derinlikte keşfedilmeyi beklemektedir. Bu keşfin yapılabilmesi ise ancak akademinin ve yerelde kamusal erkin bir arada ve doğru bir orkestrasyon ile yapacağı çalışmalar sonucunda mümkün olabilir. Bu orkestrasyonunda tek bir merkezden ve doğru biçimde yapılması gereklidir. Ancak bunun yapılması halinde doğru bir kent kültürü ve turizmi planlamasından bahsetmek mümkün hale gelebilecektir. İşte söz konusu bu çalışma bu orkestrasyonun temel dinamiği olacak bir yapının nasıl kurulması gerektiğini ve buna dağınık ve plansız turizm faaliyetleri çalışmalarıyla ihtiyacın had safhada olduğu Ayancık ilçesine yönelik nasıl uygulanması gerektiğini açıklamak üzere hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Ayancık, Turizm, Kültür, Tarih.

City Brand Works for Ayancık as a Recommended Model “Center for Urban History Research”

Abstract

Cities are residential areas that emerge as a requirement of people's social coexistence needs. In addition to the daily needs of the people who share these residential areas, many needs such as education, health, accommodation, work, social activity are met in these areas, and the area called the city is also defined as a large social area. The concept of the city is actually a complex concept that is difficult to understand, interpret and even define with a single discipline. However, it is known that the concept of the city was born in order to meet a need since people understood that they could not live alone in nature from the first period of humanity. Within the scope of academic

* Öğr. Gör., Amasya Üniversitesi, Sosyal Stratejik Araştırmalar ve Uygulama Merkezi Müdür Yrd., bora.iyiat@amasya.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-9656-0915>.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Ayancık MYO Müdür Yrd., semseddinulucam@sinop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8934-3357>.

studies, cities and their changes are expressed as follows: Cities; They are the living spaces where civilizations are shaped. The age of globalization we live in forces these areas to change. While cities struggle to preserve their essence in the face of this change, the people living in that city also often surrender to this influence in their lives. However, in order to continue their existence, cities have to create a brand by revealing the values that exist in their own essence, beyond just being a living space. While some cities have to look for this value they have to create, some cities find the chance to unearth what already exists in their own history and roots. However, for this, there must be an essence in the past of that city that is worth carrying to the future. The source of reference for the existence of this essence is actually waiting to be discovered in the history of the settlement in question, but often at a depth that is not very well known. This discovery can only be made as a result of the works of the academy and the local public power together and with a correct orchestration. In this orchestration, it must be done from a single center and correctly. However, if this is done, it will be possible to talk about a correct urban culture and tourism planning. This study was prepared to explain how a structure that will be the basic dynamic of this orchestration should be established and how it should be applied to the Ayancık district, where the need is at the highest level, with scattered and unplanned tourism activities.

Keywords: City, Ayancık, Tourism, Culture, History.

Giriş

Tarihsel derinlik anlamında insanoğlunun yerleşik hayata geçmesinin ardından başlayan sosyal yaşam sahalarının en kapsamlısı olan kentler; geçmişten, günümüze medeniyetlerin şekillendiği mekan-sal bütünlük taşıyan alanlardır. Kent kavramı aslında tek bir disiplin ile anlaşılması, yorumlanması hatta tanımlanması güç karmaşık bir kavramdır. Ancak kent kavramı insanlığın ilk döneminden itibaren insanların doğada tek başlarına yaşayamayacaklarını anlamaları üzerine bir ihtiyacın giderilmesi amacıyla doğduğu bilinmektedir.¹ Güvenlik kaygısı taşıyan ve bu nedenle ilk olarak mağaralarda yaşayan insanoğlunun zaman içerisinde bir arada kalarak hayatta kalabileceğini deneyimlemesi ve avcılık-toplayıcılık döneminden tarımı keşfetmesi onu mağaralardan dışarı çıkartacak ve bu şekilde açık alanlarda bir yerleşik düzen kurması zamanla büyüyen köy ve komünleri günümüzdeki kentlerin ilk örneklerinin rastlanmasına neden olacaktır. Her haliyle kentler disiplinler arası bir çalışmanın konusudur çünkü kent olgusu salt mekansal değerlendirilebilecek bir saflıkta değildir.

Tarihsel bir süreç anlamında incelendiğinde, kent kavramının tarihi bilim insanlarına göre; İÖ 4000’li yıllarda Sümerlerin ilk yerleşik hayata geçmelerine kadar geri gittiği görülmektedir. Sümerler, günümüzdeki merkezi yönetimler gibi büyük toplumsal yönetimlere gerek görmeksizin durağan akan nehir kıyılarında yapay sulama girişimlerinde bulundukları ilk faaliyetlerden ekonomik-toplumsal devrimin çok daha hızlandığı dönemlere doğru bu alanlara pek çok yerleşim yeri kurmuşlar, ardından köyleri ve ilerleyen zaman içinde kentleri ortaya çıkarmışlardır. Tarihteki ilk kentsel yapıların, dini mekanların etrafında doğduğu bilinmektedir. Kentsel yapılar, etrafını çevreleyen surların ve kalelerin sınırları içinde, gelişim seyri göstermiştir. Bookchin, ilk kentlerin ideolojilere dayalı yaratılar olduğunu iddia etmesine rağmen modern görüş kenti ticari bir girişim olarak ön plana çıkarmaktadır. Bu görüşe göre tüm kentler, ticari ve ekonomik bir uğraşın neticesinde ortaya çıkarak geliştiği düşünülmektedir. Yine başka bir düşünür olan Childe’in kentlerin ortaya çıkışıyla alakalı düşüncesi birçok araştırmacı için temel dayanak oluşturmaktadır. Childe’a göre, MÖ. 3000 yıllarında Mısır, Mezopotamya ve İndus vadi-

¹ Ahmet Güven, *Kent Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı*, Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives 4(1), 2010, s. 22.

sinde ortaya çıkan toplumsal değişim, kentsel devrim olarak nitelendirilmektedir. Childe’ın kentsel devrim olarak değerlendirdiği gelişmelerin, coğrafya ve toplumsal ilişkiler açısından, kentsel alanların Doğu medeniyetlerinde ortaya çıktığını göstermektedir.²

Tarihin tüm evrelerinde kentler, ticaret, sanayi ve eğitimi örgütleyen medeniyetlerin öncülüğünde kurulmuştur. Tarihi süreç içerisinde, dünyanın her tarafında kentler, parçası oldukları toplumun karakteristik özelliklerini taşımışlardır. Dolayısıyla kentlerin, tek başlarına var olan bir topluluk olarak ele alınması zordur.³ Bu durum kentleri aslında mimarlık, şehir planlama, peyzaj gibi teknik alanlardan çok ekonomi, sosyoloji, tarih ve hatta psikolojinin konusu haline getirmektedir. Bu sosyal alanlar içerisinde özellikle tarih hem kentlerin ruhunun bir yansıması hem de anlaşılması için temel parametredir. Bu gerçeklik kent tarihi adından bir alan doğmasına neden olmuş zaman içerisinde bu alan kent markası çalışmalarının da ana eksenine haline gelmiştir. Kent markası alanı küreselleşme olgusu ile rekabetçi koşullar neticesinde ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, kentler aynı zamanda ekonomik kaynakların varlık sahasıdır ve varoluşlarını sürdürebilmek için sadece bir yaşam alanı olmanın ötesinde kendi özlerinde var olan değerleri ortaya çıkartarak bir marka yaratmak zorundadır. Bazı kentler yaratmak zorunda oldukları bu değeri aramak zorunda iken bazı kentler kendi tarihinde ve köklerinde zaten var olanı gün yüzüne çıkartacak şansı bulmaktadırlar.

Kent markası kavramı da aslında 21. Yüzyılda ticari bir ürün olarak da olan kentlerin kendisini bir yaşayan ürün olarak sahada (piyasada) olabilmemesinin sağlanmasıdır. Aslında ekonomi bilimin literatüründe marka ve markalaşma ile ilgili farklı ve birbirini bütünleyen tanımlar mevcuttur. Marka, bir ürüne verilen tüm fiziksel ve sosyo-psikolojik sıfatlar ve inançların bütünü ve bunun yanında markalaşma da bu sıfatları bilinçli olarak seçme ve ürünle bağdaştırmadır çünkü bunun ürün veya hizmete değer katacağı varsayılır⁴ ki bu varsayım doğru bir yaklaşımdır.

Günümüzde rekabetin yalnızca emtialar ya da onları (ürün ve hizmetler) üreten kuruluşlar arasında yaşanmadığı açıktır. Günümüzde rekabet her alanda kıyasıya bir sert mücadeledir ve bu rekabet ülkeler ve kentler arasında da yaşanmaktadır. Bu bakışla kentler de diğer ticari faaliyetlerde olduğu gibi marka olmak için özelliklerinin farkında olması ve bu özellikleri optimal fayda elde edecek biçimde kullanması gerekmektedir. Bu özellikler her kente göre farklılık göstermektedir.⁵ Bunun nedeni ise her kentin başka bir hikâyesinin olması, başka bir coğrafi değere sahipliğidir. Bu noktada kentin tarihi marka çalışmalarında kullanılagelen en önemli seperatör durumundadır.

Kentlerin tarihi, kentlerin kimliğini oluşturması açısından önemlidir. Bu nedenle kentlerin tarihinin korunması ve sürdürülebilirliği, o kentin kimliğinin korunmasına ve gelişimine katkı sağlar.⁶ O halde hem marka çalışmalarında hem de yerel yönetim politikalarının belirlenmesinde temel belirleyici olan kentin üzerine inşa edildiği tarihi sosyal-kültürel-fiziki yapısının anlaşılabilmesidir. İşte bu nedenle son zamanlarda hem akademiler hem de yerel yönetimler kent tarihi araştırmaları yapacak kurumlar kurmaya başlamışlardır.

² acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/kent_sosyolojisi/3/index.html. 12.09.2021.

³ Ensar Yılmaz – Salih Çitçi, *Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açısından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Kış Cilt:10 Sayı: 35, 2010, s. 253.

⁴ H. Nur Görkemli, *Kent İmajı ve Markalaşan Kentler*, Akdeniz Üniversitesi İşletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 17, 2012, s. 142.

⁵ Şuayip Özdemir – Yusuf Karaca, *Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti Üzerine Bir Araştırma*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi Cilt: 10.X Sayı: 2, 2009, s. 114.

⁶ Nilüfer Negiz, *Kentlerin Tarihsel Sürdürülebilirliğinde Kültürel Miras: Önemi ve Değeri Üzerine Düşünmek*, Akademia Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3 Sayı:1, 2017, s. 159.

Kent Tarihi Araştırma Merkezleri ve Ayancık Özeli

Kentler için tarih temel marka konusudur çünkü alanda önemli araştırmalar yapan Negiz’e göre; *“Kentler, insanoğlunun tarihsel gelişiminin en önemli eserlerindendir. Neolitik devrim ile başlayan köy yerleşimlerinden düzenli kentlere geçebilen insanın, kent devletinden ulus devlete uzanan serüvenin başladığı yerleşim alanlarıdır kentler. Mezopotamya, Mısır, Anadolu ve kıta Yunanistan ile birlikte Akdeniz coğrafyasında başlayan bu süreçte, yerleşimlerin pek çoğu kesintisiz devam ederek bugüne kadar ulaşmıştır. Bu uzun geçmiş içinde kentler, hem somut olan hem de olmayan pek çok değeri barındırarak bugün “evrensel” denebilecek bir miras ortaya çıkarmaktadır.”*⁷ İşte anılan bu mirası bulup ortaya çıkartmak hem söz konusu kenti anlamamanın hem de yukarıda ifade ettiğimiz ve globalleşme ile birlikte giderek bir zorunluluk haline gelen bir durumdur. Bu miras yazılı, dikili ya da sözel kaynaklar üzerinden ulaşılabilir haldedir. Anılan bu kaynakların tamamı ise kent belleğini oluştururlar. “Bellek” kavramı, Türk Dil Kurumu’nun Büyük Türkçe Sözlüğü’nde, “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin” olarak tanımlanmaktadır. Bu yazının kapsamı doğrultusunda söz konusu tanımda yer alan “yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü” ifadesi üzerinde durmak yararlı olacaktır. Özellikle, tanım içinde yer alan “bilinçli olarak zihinde saklama gücü” ifadesinin “bellek” konusunda yapılan her türlü çalışma için temel belirleyici olduğu açıktır.⁸ Kentlerin de tıpkı insanlar gibi bellekleri vardır ve bir kent için en büyük hastalık demanstır. Belleğini kaybetmiş bir kentin sosyal yaşamını devam etmesi, kentlilik bilincini ve aidiyetini koruması mümkün değildir. Bu durumda bir marka olması da hiç kuşkusuz imkansızdır. Günümüzde, yazılı ve görsel dokümanların yanı sıra, sesli/hareketli görüntüler ve üç boyutlu objeleri içeren materyallerin de yardımıyla oluşturulan kent belleği, yalnızca toplumsal tarihin araştırılmasında kullanılan bir alan olmanın ötesine geçmiştir. Çoğu zaman içinde yer aldığı coğrafya ile birlikte kente ilişkin çözümlemeler yapılmasının yanı sıra kent belleği, geleceğe yönelik çıkarımlar ile yeni kentsel çalışmalar ve projeler için bir altlık olarak da önemli bir amaca hizmet etmektedir.⁹ İşte anılan bu çalışmaları yapmak, hem kentin varlığının bilinirliği anlamında hem de kent markası çalışmalarında temel bir başlangıç noktası olmaktadır. İşte bu bilimsel çabalar da bir merkez dahilinde ve orkestrasyon içerisinde yürütülmek zorundadır. Çünkü kent bellekleri aynı zamanda disiplinler arası çalışılması gereken akademik bir konudur.

İşte bu belleği ortaya çıkartmak son zamanlarda yerel yönetimlerin bunu bir bilimsel saha olarak kabul ederek akademik çalışmalarla birlikte desteklemeleri ile mümkün olabilmektedir. Bilimsel çalışmalar olmadan nasıl gelişme mümkün değilse bir kentin markasını yaratmak da aynı çabadan bağımsız olarak düşünülemez. Kulağa ilk anlamda romantik bir yaklaşım gibi gelse dahi gerçek şudur; aslında kentler içinde yaşayanlara çok şey katar. Aynı şekilde yaşayanlarda kente bağlıdırlar. Nefes alan her varlık gibi kentlerinde ruhları vardır. Ruhları terbiye edebildiğiniz gibi kentleri de terbiye ederek nasıl şekillendirirseniz, içinde nefes alanların hayatlarına yapacağınız katkı o derece büyür. Bu anlamda şüphesiz birinci derece sorumlu olanlar yerel yönetimlerdir. Çünkü kent markası süreci hem farklı projeler üreterek hem de bürokratik, ekonomik koşulların bir arada optimal kullanılmasıyla sağlanabilir. Söz konusu tüm parametreler rasyonel bir bakış açısıyla ve duygusallıktan uzak bakıldığında; nüfusu az ve sıradan bir sahil kasabası gibi görülen, marka şansı zor gibi görülen Ayancık için proje üretmek aslında idealist bir yönetim için keyifle sürdürülebilir bir çalışma sahasıdır. Bu noktada işe başlarken bir çıkış noktası bularak buradan yol almak en akli yoldur. Bir kent markası oluşturmak da bir anlamda

⁷ Negiz, a.g.m, s. 159.

⁸ Tamer Gök - Tülin Selvi Ünlü, Kent Belleği İçin Bir Model Önerisi: Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi, Erciyes Üniversitesi Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, Detay Yayıncılık, Ankara 2010, s. 97-98.

⁹ Tamer Gök - Tülin Selvi Ünlü, a.g.m, s. 99.

kenti dış dünyaya pazarlamak, kıymetlendirmek ile eş anlamlıdır. Akışkan bir süreç olan kent marka-sında ürün bizzat kentin kendisi ürünün özü ise tarihidir. Son dönemlerde, sayılarının giderek artması, kent araştırmaları merkezleri ve bu merkezlerin işlevleri üzerinde yeniden düşünmeyi ve kent araştırmaları merkezleri üzerine kavramsal  er veyi oluşturmayı gerekli kılmaktadır. Bu noktada, kent araştırmalarının tanımı önem kazanmaktadır. Kentlerin ekonomik, sosyal, kültürel, politik ve mekansal boyutları olan, bu boyutların farklı düzeylerde bir araya geldiği, zaman içerisinde değişen ve dönüşen, bağlam ve süreç bağımlı yapılar olması, kentlerin kavramsallaştırılmasını, anlaşılmasını ve açıklanmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, kent araştırmaları merkezleri, farklılaşan bu konularda yapılabilecek araştırma eylemlerini kurumsallaştıran ve araştırma eylemini kişilerden bağımsızlaştırarak yeniden  retilabilir kılan önemli kurumsal yapılar olarak öne çıkmaktadır. Ancak kent araştırmaları merkezlerini, salt bu tanımlardan yola çıkarak bir kavramsal  er veye oturtmak zordur.¹⁰ Bilgi kuramının temel tartışma alanlarını belirleyen paradigma ise önce tarihtir. O halde asıl ihtiyaç duyulan böyle bir merkezin oluşturulmasıdır.

İşte Ayancık ilçesi için markalaşma alanında karşılaşılan sorunun temelinde bu gerçeklikten uzak ve kendi hafızasını ortaya koyacak bir merkezin var olmaması yatmaktadır. Ayancık marka çalışmalarında deniz turizmini ön plana çıkartmaya dayalı bir faaliyeti ağırlıklı olarak sürdürmektedir. Oysa ki Ayancık farklı özellikleri ile diğerlerinden ayrılan bir kenttir. Ayancık, Karadeniz Bölgesi kıyı kuşağında Sinop ilinin gelişmiş ilçelerinden biridir. İlçe merkezi olan bugünkü Ayancık kenti, Cumhuriyetin ilk yıllarında kaza merkezi olmakla birlikte, küçük bir köy görünümündedir. 1929 yılında yöredeki zengin bitki örtüsüne bağlı olarak ilçe toprakları üzerinde kurulan orman işletme sistemi ve bunun merkezi kısmını oluştıran Ayancık'ta inşa edilen kereste fabrikası bu küçük yerleşmenin kaderini değiştirmiş, Ayancık Cumhuriyet Türkiye'sinin fonksiyonel anlamda ilk sanayi kentlerinden biri olmuştur.¹¹ Kentlerin ekonomik faktörlerle değişimi alan çalışan tüm akademisyenlerce kabul edilen bir konudur. Ancak bu denli önemli bir tarihsel geçmişe sahip ile bu mirası değerlendirememiş, Türk Sanayi Tarihi hakkında bir akademik çalışma noktası olabilecek iken yukarıda andığımız böyle bir merkeze sahip olamayışı bu fırsatı bugüne kadar kullanamamasına neden olmuştur.

Kentlerde sürekli bir evrimsel gelişim ve değişim söz konusudur. Ancak kentlerdeki asıl dönüşüm sanayi devrimi ile başlamıştır. Sanayi Devrimi; genel tanımıyla o tarihe kadar bilinen insan ve hayvan gücü faktörlerinin katıldığı üretim biçiminden, makinelerin ağırlıklı faktör olan üretim biçimine geçişi ifade etmektedir. Sanayi Devrimi, uygarlık tarihi açısından gerçek manada bir dönemeç olarak kabul edilmektedir. Modernleşme ile sağlanan üretim hızı, giderek daha fazla hammaddenin üretim döngüsü içinde olması gerekliliğini beraberinde getirmiş ve bu çarpan etkisi kentlerin formel dönüşümünü hızlandırmıştır. Demek ki sanayi yeniden bir kent tarihi yazmış ve bundan faydalanan kentler diğerlerine gore avantajlı hale gelmişlerdir. İşte Ayancık tarihi içerisinde bu avantaj ihmal edilmemesi gereken bir marka değeridir ancak bunu doğru işlemek yine anılan bir merkezin teşekkülü ile gerçekleştirilebilecektir.

Sanayi tarihi açısından kentin önemi dışında, bulunduğu coğrafya ve idari yapı itibariyle Türk Denizcilik Tarihi açısından da özel bir öneme sahiptir. Orta Asya'da kara hakimiyeti stratejilerine dayalı olarak varlıklarını sürdürmüş olan Türk Devlet ve Topluluklarından farklı olarak, coğrafî durumu ve iklim şartları böylesine güzel bir deniz ülkesini yurt edinebilmiş atalarımız, gelecek nesilleri, Anadolu'yu vatan olarak seçmekle  d llendirmişlerdir. Selçuklular; Marmara Denizi, Karadeniz, Ege

¹⁰ mersin.edu.tr/akademik/akdeniz-kent-arastirmalari-merkezi, Erişim Tarihi: 12.09.2021.

¹¹ Mutlu Kaya – Cevdet Yılmaz, Bir Anadolu Kentinin Kuruluş ve Gelişmesinde Sanayinin Etkisi: Ayancık  rneği, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, 2018, s. 167.

Denizi ve Doğu Akdeniz'e ulaşarak, deniz ve Anadolu gerçeği ile yaşamaya başlamışlar, denizci devlet olma yolunda ilk adımları atmışlardır. İşte bu anlamda Tùrklerin iki deniz kenti ve dolayısıyla tersanesi olmuş bu kentlerden birisi de Sinop'tur. Kentimizin de içinde bulunduğu Ayandon bōlgesi de ۆzellikle Osmanlı dōneminde zengin ormanları ile donanmaya katkı sağlamıştır. Bu durum Osmanlı arşivlerinde yer alan sened-i bahrilerden de anlaşılmaktadır. İşte anılan merkezin bir işlevi de deniz tarihi çalışmaları yapmak olacaktır.

Akademik ve idari yapıların işbirliği ile teřekkùl edecek bu merkez sosyal, demografik ve yukarıda iki ۆrnekle değerlendirdiğimiz tarihi çalışmalar için bir çalışma ortamı sağlayacak ve ilerleyen sùrete bilimsel çalışma ve uygulamalar için alt yapı olanağı sunacaktır. Bu noktada yukarıda arz ettiğimiz ۆzellikleri ile Ayancık ve dolayısıyla Sinop bir kent markası olacak ise bunu akademik temele dayalı olarak yapmak zorundadır.

Sonuç

Kentler insanların toplumsal olarak bir arada yaşama ihtiyaçlarının bir gereği olarak ortaya çıkan yerleşim alanlarıdır. Bu yerleşim alanlarını paylaşan insanların gùnlük gereksinimleri yanında eğitim, sağlık, barınma, iş, sosyal aktivite gibi birçok ihtiyaç bu alanlarda karşılanmakta ve bu yönùyle kent denilen saha aynı zamanda geniş bir sosyal alan olarak tanımlanmaktadır. Kent kavramı aslında tek bir disiplin ile anlaşılması, yorumlanması hatta tanımlanması güç karmaşık bir kavramdır. Ancak kent kavramı insanlığın ilk dōneminde itibaren insanların doğada tek başlarına yaşayamayacaklarını anlamaları ùzerine bir ihtiyaın giderilmesi amacıyla doğduğu bilinmektedir. Tarihsel bir sùre anlamında incelendiğinde, kent kavramının tarihi bilim insanlarına göre; İÖ 4000'li yıllarda Sùmerlerin ilk yerleşik hayata geçmelerine kadar geri gittiği gōrùlmektedir. Sùmerler, gùnümüzdeki merkezi yōnetimler gibi bùyùk toplumsal yōnetimlere gerek gōrmeksizin durağan akan nehir kıyılarında yapay sulama girişimlerinde bulundukları ilk faaliyetlerden ekonomik-toplumsal devininin çok daha hızlandığı dōnemlere doğru bu alanlara pek çok yerleşim yeri kurmuşlar, ardından kōyleri ve ilerleyen zaman içinde kentleri ortaya çıkmışlardır. Gùnümüzde, Kentler genel manada tarım dışı ve tarımsal ۆretimin denetlendiği, tarımsal ۆrùnlerin dağıtım ve koordinasyonunun yapıldığı, ekonomisi bunu destekleyecek tarzda tarım dışı ۆretime bağlı bulunan, teknolojik değişmenin beraberinde getirdiği ۆrgùtlenme, uzmanlaşma ve iş bōlùmünün en yùksek dùzeye ulaştığı yerleşim alanlarıdır. Yine kentler, nùfus bùyùklùęù ve yoğunluğu açısından, toplumsal heterojenlik ve entegrasyon dùzeyi yùkselmiř karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sùrekli olarak işler halde bulunduğu insan yerleşkesi olarak ele alınmaktadır. Tam da bu noktada kentlerin aslında ekonomik ۆretim modellerinin değişiminin de gōstergesel sonucu olarak oluştuğunu ileri sùrmek doğru olacaktır. Akademik alışmalar kapsamında kentler; medeniyetlerin şekillendiği yaşam alanlarıdır. İçinde yaşadığımız kùreselleřme ağı bu alanları değişmeye zorlamaktadır. Kentler bu değişim karşısında kendi ۆzlerini muhafaza edebilmek için zorlanırlarken, o kentte yaşayanlar da aynı şekilde hayatlarındaki bu etkiye çoğu kez teslim olmaktadır. Oysaki kentler varoluşlarını sùrdùrebilmek için sadece bir yaşam alanı olmanın ۆtesinde kendi ۆzlerinde var olan değerleri ortaya çıkartarak bir marka yaratmak zorundadır. Bazı kentler yaratmak zorunda oldukları bu değeri aramak zorunda iken bazı kentler kendi tarihinde ve kōklerinde zaten var olanı gùn yüzùne çıkartacak şansı bulmaktadırlar. Ancak bunun için mutlak suretle o kentin geçmişinde geleceğe taşımaya değer bir ۆzùn olması ve onu ortaya çıkartacak bilimsel bir çabanın var olması gerekmektedir. İşte son yıllarda bu çabanın varlığına dair atılan en ۆnemli adımlar "Kent Tarihi Araştırma Merkez-

leri”dir. İşte bu öz konusunda birden çok avantaja sahip olan Ayancık ilçesinin kalkınmasında söz konusu merkeze duyduğu ihtiyaç ortadadır. Anılan merkez tarafından yapılacak akademik temelli çabalar, kent ekonomisine dolaylı olarak da ülkemize bir katma değer sağlayacaktır.

Kaynakça

- Gök Tamer – Ünlü Tülin Selvi, Kent Belleği İçin Bir Model Önerisi: Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi, Erciyes Üniversitesi Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, Detay Yayıncılık, Ankara 2010.
- Görkemli H. Nur, Kent İmajı ve Markalaşan Kentler, Akdeniz Üniversitesi İşletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 17, 2012.
- Güven Ahmet, Kent Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı, Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives 4(1), 2010.
- Kaya Mutlu – Yılmaz Cevdet, Bir Anadolu Kentinin Kuruluş ve Gelişmesinde Sanayinin Etkisi: Ayancık Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, 2018.
- Negiz Nilüfer, Kentlerin Tarihsel Sürdürülebilirliğinde Kültürel Miras: Önemi ve Değeri Üzerine Düşünmek, Akademia Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3 Sayı:1, 2017.
- Özdemir Şuayip – Karaca Yusuf, Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti Üzerine Bir Araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi Cilt: 10.X Sayı: 2, 2009.
- Yılmaz Ensar – Çitçi Salih, Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Kış Cilt:10 Sayı: 35, 2010.

ALGILANAN DESTİNASYON İMAJİ FAKTÖRLERİNİN BEST-WORST YÖNTEMİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ: AYANCİK İLÇESİ ÖRNEĞİ

Türkan Müge ÖZBEKLER *

Öz

Destinasyon pazarlaması, destinasyonun bir ürün olarak ele alınması üzerinden türlerinin (kentsel, deniz kıyısı, dağ vb.) belirlenmesi ve geliştirilmesi, uygun fiyatlandırma, etkili dağıtım kanalları ve hedef kitleye ulaşan tanıtım faaliyetleri bütünü ele almaktadır. Destinasyonların kendine has özellikleri, turizm pazarındaki ziyaretçilerin algıladıkları imaj doğrultusunda olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilebilmektedir. Bu çalışma, Sinop'un Ayancık ilçesine yönelik algılanan destinasyon imajını belirlemeyi ve destinasyon imajını oluşturan faktörlerden en önemli (en iyi) ya da en az önemli bulunan (en kötü) boyutları ilçe bazında ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın örneklemini, Ayancık ilçesini turist olarak ziyarete gelen 8 kişi oluşturmaktadır. Çalışmanın yöntemi olarak çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan Best-Worst yöntemi kullanılmıştır. Algılanan destinasyon imajını belirleyen kriterler olan doğal kaynaklar, genel altyapı, turist altyapısı, boş zaman etkinlikleri, kültür ve sanat, politik ve ekonomik yapı, doğal çevre, sosyal çevre ve mekan atmosferi kriterleri önem dereceleri açısından değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, Ayancık ilçesinin algılanan destinasyon imajını oluşturan en önemli (en iyi) kriterler sırasıyla doğal kaynaklar, doğal çevre ve sosyal çevre kriterleri olurken, en önemsiz (en kötü) kriterler ise sırasıyla turist altyapısı ve genel altyapı kriterleri olmuştur. Çalışma sonucunda ulaşılan bulgular ışığında, Sinop ili Ayancık ilçesinin destinasyon pazarlamasında rekabet edebilir bir çekim merkezi yaratılmasına yönelik önem verilmesi gereken başlıkların pratik yaşamdaki uygulamalara bir yol haritası sunması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Destinasyon pazarlaması, Algılanan Destinasyon İmajı, Best–Worst Yöntemi.

Evaluation of Perceived Destination Image Factors according to the Best-Worst Method: Ayancık District Example

Abstract

Destination marketing deals with considering the destination as a product, identifying and developing its types (urban, seaside, mountain, etc.), appropriate pricing, effective distribution channels, and promotional activities reaching the target audience. The unique features of destinations can be characterized as positive or negative in line with the image perceived by the visitors in the tourism market. This study aims to determine the perceived destination image for the Ayancık district of Sinop province and to reveal the most important (best) or least important (worst) dimensions of the factors that make up the destination image on a district basis. The sample of the study consists of 8 people who come to visit Ayancık district as tourists. The Best-Worst method, one of the multi-criteria decision-making methods, was used as the study method. Natural resources, general infrastructure, tourist infrastructure, leisure activities, culture and art, political and economic structure, natural environment, social environment, and space atmosphere criteria, which are the criteria that determine the perceived destination image, are evaluated in terms of their importance. In this context, the most important (best) criteria constituting the perceived destination image of Ayancık district were natural resources, natural environment, and social environment criteria, respectively. In contrast, the least important (worst) criteria were tourist infrastructure and general infrastructure criteria, respectively. In the light of the findings, it is expected that the topics that should be

* Dr., Öğr. Üyesi. Sinop Üniversitesi Ayancık Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Böl.. tozbekler@sinop.edu.tr

given importance to create a competitive center of attraction in the destination marketing of the Ayancık district of Sinop province will provide a roadmap for practical life applications.

Keywords: Destination Marketing, Perceived Destination Image, Best-Worst Method.

Giriş

Geçmişten günümüze turizm endüstrisi, dünyanın en hızlı gelişen ekonomik alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda sektör, ülkelerin gelir yaratan ve gelişimine katkı sunan kaynaklarının başında gelmektedir. Sektörün belkemiğini oluşturan ve özgün bir ürün olarak öne çıkarılan destinasyonlar, ziyaretçilerinin belirli bir konumda bulunma beraberinde oluşan beklentilerinin karşılanması ve hatta ötesine geçilebilmesi adına en önemli unsur olmaktadır (Atsız ve Kızıllırmak, 2017: 26). Ülkelerin turizm açısından çekim merkezi haline getirmeyi amaçladığı destinasyonlarda, mevcut çekicilikler etkili pazarlama sanatı ile eşsiz bir ürüne dönüştürülmeye çabalanmaktadır. Ülkelerin, kentlerin ve hatta ilçelerin bir turizm destinasyonu olarak pazarlanabildiği turizm sektörü, sahip olunan doğal ve kültürel kaynakların her ziyaretçi için farklılaşan bir bütünsel deneyime dönüştürülmesi adına gelişim göstermektedir (Jeong ve Kim, 2019: 940).

Destinasyon pazarlamasının yerel, bölgesel ve ulusal olmak üzere, çıkarlar ve stratejik amaçlar ile birlikte hareket etmesi, ülkenin bir çekim merkezine dönüştürülmesi noktasında rekabet edebilirliğini arttıran en önemli unsurdur. Bu kapsamda, destinasyonda yaşayan sakinlerin uzun dönemli refahını arttırmak, yerel girişimcilerin karını maksimum kılmak, sürdürülebilir bir gelir sağlayarak küçükten büyüğe tüm ölçeklerde ekonomik kalkınmanın önünü açmak ve en önemlisi ziyaretçilere benzersiz bir deneyim sunarak algılanan destinasyon imajını etkili konumlandırmak amaçları öne çıkmaktadır (Buhalis, 2000:21). Destinasyonların kendine has özellikleri, turizm pazarındaki ziyaretçilerin algıladıkları imaj doğrultusunda olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilebilmektedir. Destinasyon pazarlamasında konumlandırma, potansiyel ziyaretçilerin destinasyonu nasıl algıladıklarını belirlemek ve yapılan çıkarımlar üzerinden pazarlama karması unsurlarını (ürün, fiyat, yer, promosyon) hedeflenen özgün konum doğrultusunda geliştirmek anlamına gelmektedir (Karabıyık ve İnci, 2012:8).

Literatür incelediğinde, destinasyon pazarlaması ve algılanan destinasyon imajı konularında yapılan çalışmaların çoğunun kavramsal olarak ele alındığı ya da nitel yöntem kullanılarak incelendiği görülmektedir. Karabıyık ve İnci (2012) tarafından yapılan çalışmada, destinasyonların pazarlama stratejisi ve ürün karması unsurlarının konumlandırılması konusu ayrıntılı bir kavramsal çalışma ile ele alınmıştır. Güçer vd. (2013), destinasyonların pazarlanmasına yönelik büyükşehir belediyelerinin web sitelerinin rolü üzerine bir çalışma yürütmüş ve özellikle turizm açısından yüksek bir potansiyele sahip illerin (İstanbul, Antalya, Konya) faaliyetlerinde daha aktif olduğunu belirlemiştir. Dağdeviren vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada, Ilgaz ilçesi destinasyonunun SWOT analizi yöntemi ile turizm potansiyeli incelenmiş ve ilçenin pazarlama stratejisinin oluşturulması konusuna ışık tutan bir çalışma ortaya konmuştur. Atsız ve Kızıllırmak (2017) tarafından yapılan çalışmada, derinlemesine görüşme tekniği benimsenmiş ve Mardin'in sahip olduğu doğal ve kültürel çekiciliklerin yerel paydaşlar gözünden destinasyon pazarlamasında kullanılmasına yönelik iç görüşleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında yerel paydaşların kente ilişkin algıladıkları destinasyon imajının detaylandırılması neticesinde Mardin ilinin turizm potansiyelinin geliştirilmesi adına eksikliklerin ve güçlü yönlerin belirlenmesine katkı sunulmuştur.

Bunlara ek olarak, destinasyon pazarlaması konusunda nicel yöntemi benimseyen çalışmaların da sayıca azlığına rağmen önemli perspektifler ile ele alındığı göze çarpmaktadır. Phau vd. (2010), bilgi kaynaklarının algılanan destinasyon imajı ve destinasyon seçim niyeti üzerindeki etkilerini incelemek

üzere literatürdeki çeşitli ölçeklerin adapte edildiği bir anket ile 388 üniversite öğrencisinden veri toplamıştır. Çalışmada uygulanan faktör analizi ve çoklu regresyon analizleri sonucunda, Mauritius destinasyonunun bir tatil yeri olarak algılanan çekiciliğinin ziyaretçilerin adayları paranın karşılığı olan ve ucuz seyahat imkanı sunan bir destinasyon olarak görmelerine dayandığı ve bilgi kaynaklarının algılanan destinasyon imajı ve destinasyon seçim niyeti üzerinde etkisi olduğu ortaya konmuştur. Jeong ve Kim (2019) tarafından yapılan çalışmada ise, yapısal eşitlik modellemesi yöntemi kullanılarak algılanan destinasyon imajı ile destinasyon sadakati arasındaki ilişkide turist memnuniyetinin aracılık etkisi bulunduğu ortaya konmuştur. Bunlara ek olarak, Abadi vd. (2018) tarafından yapılan çalışmada, İran'ın Yazd kentinin medikal turizm sektörü açısından stratejik konumu SWOT analizi ve çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan Best-Worst yöntemi ile belirlenmiş ve ilgili destinasyonun gelişimine yönelik kapsamlı stratejiler önerilmiştir.

Bu çalışmada, Sinop'un Ayancık ilçesi incelenecek destinasyon olarak belirlenmiş ve ilçeyi turist olarak ziyarete gelen kişilerin ilçeye yönelik algıladıkları imajı belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmanın yöntemi olarak çok kriterli karar verme yöntemleri kapsamında yaygın olarak kullanılan bir analiz olan Best-Worst analizi kullanılmıştır. Buna göre, ilgili destinasyona ilişkin algılanan imajı oluşturan faktörlerden en önemli (en iyi) ya da en az önemli bulunan (en kötü) boyutları değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, algılanan destinasyon imajını belirleyen kriterler olan doğal kaynaklar, genel altyapı, turist altyapısı, boş zaman etkinlikleri, kültür ve sanat, politik ve ekonomik yapı, doğal çevre, sosyal çevre ve mekan atmosferi kriterleri değerlendirilmiş ve destinasyon pazarlamasında geliştirilmesi gereken alanların öne çıkması amaçlanmıştır.

1. Destinasyon Pazarlaması

Destinasyon, bir ülke, il ya da ilçe olarak ele alınabileceği gibi, bölgeye gelen ziyaretçilerin deneyimini oluşturan dolaylı ya da doğrudan ilişkili çeşitli unsurların bir araya geldiği bir ortamı göstermektedir (Usta, 2014: 223). Destinasyon pazarlaması ise, “bir destinasyonun sahip olduğu özelliklerin hedef kitlelere yönelik çekici hale getirilmesi” olarak ifade edilebilmektedir (Bardakoğlu ve Pala, 2009: 322). Destinasyon pazarlamasının dinamikleri, bütüncül bir işleyiş üzerinden pazarlama faaliyet ve süreçlerinin organize edilmesine dayandığından, bahsi geçen destinasyondaki tüm kurumların ortak bir amaçla hareketini gerektirmektedir. İlgili destinasyonun ürün, fiyat, yer ve tutundurma gibi elemanlardan oluşan pazarlama karmasının bütüncül bir anlayışla çekici hale getirilmesi, destinasyona olan talebi arttırma ve gelir yaratan başlıca bir kaynak haline dönüşme noktasında en önemli yolu teşkil etmektedir (Atsız ve Kızıllırmak, 2017: 28).

Klasik pazarlama stratejilerinin mantığı ile benzer şekilde, destinasyon pazarlama stratejisinin de pazarı bölümlendirme, hedef pazar seçimi ve konumlandırma kararları temelinde şekillendiği görülmektedir (Karabıyık ve İnci, 2012:8). Ziyaretçilerin seyahat beklentileri, kişilik özellikleri ve önceki deneyimleri doğrultusunda değişkenlik gösterdiğinden bir destinasyonun tüm ziyaretçiler açısından ilgi çekici bulunması beklenmemelidir. Kentsel, deniz kıyısı, dağ, kırsal ve egzotik gibi kategorilerde öne çıkan farklı destinasyon türleri, pazarın bölümlendirilmesi noktasında uygun beklentilere sahip ziyaretçilerin çekilmesine yönelik sınıflandırma ile hedefe ulaşabilmektedir (Özdemir, 2008: 12). Pazarın bölümlendirilmesi ile belirlenen potansiyel ziyaretçilerin hedef pazar olarak seçilmesi ve uygun pazarlama karması unsurları üzerinden doğru bir konumlandırmanın sağlanması bu noktada en önemli stratejik karar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pazarlamada konumlandırma, hedef pazardaki kitlenin zihinlerinde arzu edilen bir imaj oluşturma süreci olarak ifade edilebilir (Kastenholz, 2002: 83). Bu anlamda konumlandırma, destinasyona

yönelik ziyaretçilerin algılarını şekillendirirken rakiplere göre zihinde yaratılan imajın bir yansımasını oluşturur. Etkili bir konumlandırma stratejisinin kurgulanması için, ilgili destinasyonun potansiyel ziyaretçiler tarafından nasıl algılandığının ve güçlü ve zayıf yönlerinin neler olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Buna paralel olarak yapılan çıkarımlarla, optimum konumun geliştirilmesi adına ürün karması öğelerinin bütüncül yönetilmesi ve rekabetçi pozisyonun sağlanması konuları başarıya ulaşabilir (Crompton vd., 1992: 20-21).

2. Algılanan Destinasyon İmajı

İmaj kavramı, duyarlarla algılanan bir şeyin zihindeki şeklini ifade etmektedir. Destinasyon imajı ise, herhangi bir yere ilişkin kişisel tercihler, zihinsel düşünceler ve izlenimler olarak nitelendirilebilir (Sevim vd., 2013: 116). Destinasyona yönelik ziyaretlerin öngörülebilirliği, kişilerin algıladıkları destinasyon imajı ile paralellik gösterir. Bir soyut ürün olarak turizm, birbirleri ile rekabet eden benzeri destinasyonlar arasında imajlar aracılığı ile farklılaşır (Aksoy ve Kıyıcı, 2011:481). Bu anlamda algılanan destinasyon imajının belirlenmesi, destinasyonun bir çekim merkezi haline getirilmesi adına geliştirilmesi ve etkili pazarlanmasına yönelik katkı sağlamaktadır. Destinasyona ilişkin imaj, ilgili destinasyonu tercih eden ziyaretçi sayısının artışında somut kaynaklardan daha etkili olmaktadır (Hunt, 1975). Bu anlamda, destinasyon pazarlamasının amacına ulaşmasında nihai hedef olan etkili konumlandırma, algılanan destinasyon imajını doğru tespit ederek destinasyonla ilgili olumsuz imajın yerine yeni bir olumlu imaj yaratmak ya da sahip olunan olumlu imajı kuvvetlendirmeyi hedeflemektedir (Özdemir, 2008: 102-107).

Royo-Vela (2009), algılanan destinasyon imajı faktörlerinin tarihi ve kültürel varlıklar, huzurlu ve temiz atmosfer, müşteri hizmetleri, bakım, tarihi doğal zenginlik, alışveriş ve yemek, kültürel bakış ve alt yapı olmak üzere toplam sekiz faktör üzerinden incelenebileceğini öne sürmüştür. Beerli ve Martin (2004: 659) tarafından yapılan ve literatürde sıkça kabul gören çalışmada ise algılanan destinasyon imajı faktörleri dokuz kategoride değerlendirilmiştir (Karabıyık ve İnci, 2012:10):

- Doğal kaynaklar: Destinasyonun iklimi, deniz turizminin mevcudiyeti, doğal alan zenginliği (nehirler, dağlar, bitki çeşitliliği),
- Genel altyapı: Destinasyona ulaşım imkanları, sağlık hizmetlerinin gelişmişliği, altyapının gelişmişliği,
- Turist altyapısı: Konaklama imkanı ve yeterliliği, turist merkezi sayısı, restoran ve eğlence yeri imkanları,
- Boş zaman etkinlikleri: Eğlence ve spor faaliyetleri imkanı, destinasyondaki turistik gezilerin mevcudiyeti,
- Kültür, tarih ve sanat: Müzelerin sayısı, festival ve konserlerin mevcudiyeti, gastronomi,
- Politik ve ekonomik yapı: Politik eğilim, ekonomik gelişme seviyesi, güvenlik seviyesi, fiyatlar,
- Doğal çevre: Manzara güzelliği, trafik seviyesi, hava ve gürültü kirlilik seviyesi,
- Sosyal çevre: Bölge halkının konukseverlik seviyesi, bölgenin yaşam kalitesi,
- Mekan atmosferi: Aile için uygun, egzotik, rahatlatıcı, çekici, moda.

Bu çalışmada Beerli ve Martin (2004) tarafından ele alınan algılanan destinasyon imajı faktörleri, Türkiye'nin Karadeniz bölgesinde yer alan Sinop ilinin Ayancık ilçesinin değerlendirilmesi adına incelenmiştir.

3. Ayancık İlçesinin Öne Çıkan Özellikleri

Ayancık ilçesi, zengin tarihsel değeri, bozulmamış doğal güzellikleri, denizi, farklı kültürel özellikleri ve karakteristik köyleri açılarından önemli bir turizm çekiciliğine sahiptir. İlçede gürültü ya da hava kirliliğine sebebiyet verecek sanayi tesislerinin bulunmayışı ve yıllardır devam eden göç nedeniyle yerleşimlerin nüfusunun az olması sebepleriyle büyük şehirlerin karmaşasından kaçarak huzurlu bir tatil amaçlayan ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. İlçenin genel ziyaretçi kitlesi, il içinden gelen ziyaretçilere ek olarak Samsun, Kastamonu gibi yakın illerden gelen kişilerden oluşmaktadır.

Ayancık'ta en önemli turistik faaliyet deniz turizmi olup, Ayancık çevresinde bazıları ilçe merkezinde (Çamurca Plajı, Ayancık Merkez Plajı) bazıları ise yakın çevrede (Ayancık Köyü Plajı, Ali Köyü Plajı, Harzana Plajı, Oluza Koyu, Gebelit Koyu, vb.) denize girilebilecek birçok koy ve plaj mevcuttur. Buna rağmen Ayancık ilçesinin coğrafi şartları sebebiyle denize girme sezonu kısa olup, deniz turizminin tek başına bir seyahat sebebi olması mümkün olamamaktadır. İlçe dâhilinde özellikle doğa yürüyüşü, fotoğrafçılık, avcılık gibi farklı etkinliklerin yapılması adına uygun bir ortam bulunmakta ve ziyaretçilere bütünsel bir deneyim yaşama imkânı sunmaktadır.

Ayancık, topografik açıdan Türkiye'nin ulaşılması zor kesimlerinden birisi olup, ulaşımı için karayolu en çok tercih edilen ulaşım şeklidir. Karadeniz Bölgesi'nin genelinde olduğu gibi burada da kıyıya paralel uzanan dağları aşmak zorunda olan yollar eğimli ve virajlıdır. Sinop ili ile Ayancık ilçesi arasında 60 kilometrelik mesafe bulunmaktadır. Sinop'ta aktif bir havaalanı mevcuttur fakat sadece İstanbul'a doğrudan uçuşu bulunmaktadır. Bu sebeplerle il ve ilçeye ulaşım zorluğu, turizm sektörünün gelişimini kısıtlamaktadır. Buna ek olarak, Ayancık'ta turizm sektörü için en önemli problemlerden birisi de konaklama sorunudur. İlçede konaklama hizmeti verebilecek tesisler sayıca az olmasının yanı sıra, rakip destinasyonlara kıyasla ziyaretçilerin tatil beklentilerini karşılama noktasında ancak standart hizmetleri sunma kapasitesine sahiptir. Bu durum Ayancık'ın turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve çekiciliklerinin farklılaşmasını destekleme noktasında yetersizliğe yol açmaktadır.

4. Yöntem

Bu çalışmanın odak noktası Sinop'un Ayancık ilçesine yönelik algılanan destinasyon imajının "en iyi/en kötü" bulunan boyutların anlaşılması yaklaşımı doğrultusunda sistematik bir bilimsel süreç izleyerek rasyonel karar verebilmenin gerçekleştirilebilmesidir. Çalışmanın yöntemi olarak çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan Best-Worst yöntemi (BWM) kullanılmıştır. BWM, karar vericilerin sadece en çok ve en az istenen kriteri tanımlamaları ve ardından en iyi / en kötü kriter ile diğer kriterler arasında ikili karşılaştırmalar yapmalarını gerektiren bir yöntemdir. Rezaei (2015) tarafından Çok Kriterli Karar Verme yöntemi olarak geliştirilen en yeni yöntemlerden ve giderek kullanımı yaygınlaşan yöntemlerden biri olarak bilinmektedir. Bu yöntem dahilinde Beerli ve Martin (2004) tarafından ele alınan algılanan destinasyon imajı faktörleri "en iyi/en kötü" olarak algılanma biçimi açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmada, tesadüfi olmayan örnekleme tekniklerinden kartopu örnekleme yöntemini kullanılmıştır. Çok Kriterli Karar Verme tabanlı yöntemlerde büyük bir örneklem sayısı ile analiz sonuçlarının tutarsız olma olasılığı arasında kuvvetli bir korelasyon bulunmaktadır (Saaty ve Özdemir, 2014: 360). Bu doğrultuda çalışmanın örneklemini, Ayancık ilçesini turist olarak ziyarete gelen 8 kişi oluşturmuş ve örneklem sayısı yeterli bulunmuştur. Veri toplama süreci, 2021 yılı Temmuz ayının ilk 2 haftasında Ayancık sahilinde gerçekleştirilmiştir. Kriterlerin karşılaştırılmasına ilişkin hazırlanan basılı anket formu aracılığı ile örneklem çerçevesine dâhil edilen katılımcılardan bilgi alınmıştır. Buna göre, algılanan destinasyon imajını belirleyen kriterler olan doğal kaynaklar, genel altyapı, turist altyapısı, boş

zaman etkinlikleri, kültür ve sanat, politik ve ekonomik yapı, doğal çevre, sosyal çevre ve mekan atmosferi kriterlerinin ikili değerlendirme ağırlıklarına ulaşılmış ve analiz için gerekli veriler elde edilmiştir. Karar vericiler ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, Microsoft Office Excel 2016 yazılımı ile analiz edilmiştir.

4.1. Best-Worst Analizi

En İyi-En Kötü yönteminin adımları aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir (Arslanhan ve Tosun, 2021):

Adım 1: Karar kriterlerinin belirlenmesi.

Adım 2: Karar vericilerin en iyi (en çok istenen, en önemli) ve en kötü (en az istenen, en az önemli) kriterleri belirlemesi.

Adım 3: Seçilen en iyi kriterin diğer tüm kriterlere göre tercih oranını 1 ile 9 arasında bir sayı kullanarak belirlemesi. 1 ile 9 arasında bir sayı kullanarak diğer tüm kriterlere göre en iyi kriterin tercihi belirlenmektedir (1: eşit derecede önemli, 3: orta derecede daha önemli, 5: yüksek derecede önemli 7: çok daha yüksek derecede önemli, 9: son derece daha önemli).

Diğer kriterler için en iyi karşılaştırma vektörü aşağıdaki gibi elde edilir:

$$A_B = (a_{B1}, a_{B2}, \dots, a_{Bn})$$

Burada, a_{Bj} kriter j üzerinde en iyi kriterin (B) tercihini belirtir.

Adım 4: Diğer kriterlere göre en kötü kriterin tercihini 1 ile 9 arasında bir sayı kullanılarak belirlenmesi.

Diğer kriterler için en kötü karşılaştırma vektörü aşağıdaki gibi elde edilir:

$$A_w = (a_{1w}, a_{2w}, \dots, a_{nw})^T$$

Adım 5: Kriterlerin optimum ağırlıkların bulunması (w_1^* , w_2^* , ..., w_n^*).

Bu adımda amaç, maksimum mutlak farklar sağlayacak şekilde kriterlerin optimal ağırlıklarını belirlemektir. Kriterler için en uygun ağırlık, her bir w_B/w_j ve w_j/w_w çifti için $w_B/w_j = a_{Bj}$ ile $w_j/w_w = a_{jw}$ değerleridir. Aşağıdaki modelin çözümü ile kriter ağırlıkları ve ξ elde edilir

$$\text{Min } \xi \quad |w_B/w_j - a_{Bj}| \leq \xi \quad |w_j/w_w - a_{jw}| \leq \xi \quad \sum w_j = 1 \quad w_j \geq 0 \quad \forall j$$

Adım 6: Karşılaştırmaların tutarlılığının kontrol edilmesi. ξ değeri yapılan analizlerin tutarlılık değerlerini göstermektedir. Söz konusu değer arttıkça karşılaştırmaların daha az güvenilir ve tutarlılıklarının zayıf olduğu, azaldıkça ise tutarlılık oranlarının yüksek olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Birin altındaki değerlerin yeterli bir tutarlılığa sahip olduğu kabul edilir. Tutarlılık oranı Tablo 1'de verilen tutarlılık endeks değerleri ile aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Tutarlılık Oranı (TO)} = \xi / \text{Tutarlılık endeks değeri (TE)}$$

Tablo 1: Tutarlılık Endeks Değerleri

a_{Bw}	1	2	3	4	5	6	7	8	9
TE	0,00	0,44	1,00	1,63	2,30	3,00	3,73	4,47	5,23

5. Bulgular

Çalışma kapsamında ele alınan algılanan destinasyon imajı faktörlerine ilişkin kriterler ve etiketleri Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Algılanan Destinasyon İmajı Kriterleri

Kriter Etiketi	Kriter
K1	Doğal kaynaklar
K2	Genel altyapı
K3	Turist altyapısı
K4	Boş zaman etkinlikleri

K5	Kültür, tarih ve sanat
K6	Politik ve ekonomik yapı
K7	Doğal çevre
K8	Sosyal çevre
K9	Mekân atmosferi

Kriterler belirlendikten sonra BWM ile hesaplamaların yapılabilmesi için karar vericilerden (KV) Ayancık ilçesinin bir turistik destinasyon olarak algılanan imajına yönelik ayrı ayrı değerlendirmeler yapmaları istenmiştir. Karar vericiler tarafından öncelikle en önemli (iyi) ve en az önemli (kötü) kriterler belirlenmiş, ardından en önemli kriterin diğer kriterlere göre tercih düzeyleri ile diğer kriterlerin en az önemli kriterlere göre tercih düzeyleri, 1-9 aralığındaki puanlama üzerinden değerlendirilmiştir. Her karar verici için yapılan değerlendirmeler Tablo 3 üzerinde görülebilir.

Tablo 3: Karar Verici Grubun Değerlendirmeleri

Karar Verici 1'in Değerlendirmeleri									
En önemli kriter: K1					En az önemli kriter: K3				
En önemli kriterin diğer kriterlere göre ikili karşılaştırma vektörü (A _B vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
En önemli kriterin (K1) diğer kriterlere göre tercih oranı	1	6	8	3	5	4	3	3	4
Diğer kriterlerin en az önemli kritere göre ikili karşılaştırma vektörü (A _W vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
Diğer kriterlerin en az önemli kritere (K3) göre tercih oranı	8	2	1	4	3	4	6	5	4
Karar Verici 2'nin Değerlendirmeleri									
En önemli kriter: K1					En az önemli kriter: K2				
En önemli kriterin diğer kriterlere göre ikili karşılaştırma vektörü (A _B vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
En önemli kriterin (K1) diğer kriterlere göre tercih oranı	1	7	5	3	4	3	3	4	4
Diğer kriterlerin en az önemli kritere göre ikili karşılaştırma vektörü (A _W vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
Diğer kriterlerin en az önemli kritere (K2) göre tercih oranı	7	1	2	4	3	4	5	4	4
Karar Verici 3'ün Değerlendirmeleri									
En önemli kriter: K7					En az önemli kriter: K3				
En önemli kriterin diğer kriterlere göre ikili karşılaştırma vektörü (A _B vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
En önemli kriterin (K7) diğer kriterlere göre tercih oranı	2	5	6	3	4	3	1	2	3
Diğer kriterlerin en az önemli kritere göre ikili karşılaştırma vektörü (A _W vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
Diğer kriterlerin en az önemli kritere (K3) göre tercih oranı	4	2	1	3	2	4	6	5	4
Karar Verici 4'ün Değerlendirmeleri									
En önemli kriter: K1					En az önemli kriter: K2				
En önemli kriterin diğer kriterlere göre ikili karşılaştırma vektörü (A _B vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
En önemli kriterin (K1) diğer kriterlere göre tercih oranı	1	5	3	4	5	4	2	4	4
Diğer kriterlerin en az önemli kritere göre ikili karşılaştırma vektörü (A _W vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
Diğer kriterlerin en az önemli kritere (K2) göre tercih oranı	5	1	2	3	3	4	5	4	5
Karar Verici 5'in Değerlendirmeleri									
En önemli kriter: K8					En az önemli kriter: K2				
En önemli kriterin diğer kriterlere göre ikili karşılaştırma vektörü (A _B vektörü)									

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
En önemli kriterin (K8) diğer kriterlere göre tercih oranı	3	6	5	4	5	3	2	1	3
Diğer kriterlerin en az önemli kritere göre ikili karşılaştırma vektörü (A_W vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
Diğer kriterlerin en az önemli kritere (K2) göre tercih oranı	4	1	3	3	2	3	5	6	4
Karar Verici 6'nın Değerlendirmeleri									
En önemli kriter: K1					En az önemli kriter: K3				
En önemli kriterin diğer kriterlere göre ikili karşılaştırma vektörü (A_B vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
En önemli kriterin (K1) diğer kriterlere göre tercih oranı	1	5	5	4	4	3	3	3	4
Diğer kriterlerin en az önemli kritere göre ikili karşılaştırma vektörü (A_W vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
Diğer kriterlerin en az önemli kritere (K3) göre tercih oranı	5	2	1	3	3	4	4	3	3
Karar Verici 7'nin Değerlendirmeleri									
En önemli kriter: K7					En az önemli kriter: K3				
En önemli kriterin diğer kriterlere göre ikili karşılaştırma vektörü (A_B vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
En önemli kriterin (K7) diğer kriterlere göre tercih oranı	2	5	6	3	4	3	1	3	4
Diğer kriterlerin en az önemli kritere göre ikili karşılaştırma vektörü (A_W vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
Diğer kriterlerin en az önemli kritere (K3) göre tercih oranı	5	5	1	4	3	3	6	4	4
Karar Verici 8'in Değerlendirmeleri									
En önemli kriter: K1					En az önemli kriter: K3				
En önemli kriterin diğer kriterlere göre ikili karşılaştırma vektörü (A_B vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
En önemli kriterin (K1) diğer kriterlere göre tercih oranı	1	5	7	5	4	4	3	3	4
Diğer kriterlerin en az önemli kritere göre ikili karşılaştırma vektörü (A_W vektörü)									
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
Diğer kriterlerin en az önemli kritere (K3) göre tercih oranı	7	3	1	3	4	4	5	3	3

Her bir karar verici ile yapılan anketler yardımıyla elde edilen karşılaştırmalar ile Best–Worst adımlarının tamamı uygulanarak doğrusal programlama modeli çözümlemesi yapılmıştır. Bu modeller MS Excel çözücü eklentisi aracılığıyla çözülerek, Tablo 4'te görülen kriter ağırlıklarına ulaşılmıştır. Daha sonra tüm karar vericilere ait kriter ağırlıklarının ortalaması alınarak ağırlıklı kriter ortalamaları (A.O) bulunmuştur. Son olarak, tüm değerlendirmelerin tutarlılık oranları (TO) hesaplanmıştır.

Tablo 4: Hesaplanan Kriter Ağırlıkları ve Tutarlılık Oranları

	W_{K1}	W_{K2}	W_{K3}	W_{K4}	W_{K5}	W_{K6}	W_{K7}	W_{K8}	W_{K9}	ξ	TO
KV1	0,2994	0,0599	0,0299	0,1198	0,0719	0,0898	0,1198	0,1198	0,0898	0,0599	0,0115
KV2	0,2916	0,0339	0,0692	0,1153	0,0865	0,1153	0,1153	0,0865	0,0865	0,0543	0,0104
KV3	0,1459	0,0584	0,0347	0,0973	0,0730	0,0973	0,2502	0,1459	0,0973	0,0417	0,0080
KV4	0,2601	0,0347	0,1156	0,0867	0,0694	0,0867	0,1734	0,0867	0,0867	0,0867	0,0166
KV5	0,1070	0,0374	0,0642	0,0802	0,0642	0,1070	0,1604	0,2727	0,1070	0,0481	0,0092
KV6	0,2831	0,0690	0,0442	0,0862	0,0862	0,1150	0,1150	0,1150	0,0862	0,0619	0,0118
KV7	0,1639	0,0656	0,0287	0,1093	0,0820	0,1093	0,2500	0,1093	0,0820	0,0779	0,0149
KV8	0,3057	0,0725	0,0355	0,0725	0,0907	0,0907	0,1209	0,1209	0,0907	0,0569	0,0109
A.O.	0,2320	0,0539	0,0528	0,0959	0,0780	0,1014	0,1631	0,1321	0,0908		

Tablo 4'te gösterilen analiz sonuçlarına göre, Ayancık ilçesinin algılanan destinasyon imajını oluşturan en önemli (en iyi) kriterin K1- doğal kaynaklar kriteri ile sa landığına ulaşılmıştır. Bu kriteri sırasıyla K7-doğal  evre ve K8-sosyal  evre kriterleri takip etmiştir. Buna ek olarak, analiz kapsamında ulaşılan sonuçlara göre ilçeye yönelik algılanan destinasyon imajında en önemsiz (en kötü) kriterin ise K3-turist altyapısı kriteri olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılara göre algılanan imajın oluşumunda negatif bir etki yaratan diğer bir kriter ise turist altyapısı kriterine oldukça yakın bir değerle K2-genel altyapı kriteri olmuştur. Sonuçlara ek olarak tüm karar vericiler için yapılan değerlendirmelerin tutarlılık oranları (TO) hesaplanmıştır. Bu katsayıların tümünün sifıra çok yakın olduğu, dolayısıyla karar vericiler açısından oldukça tutarlı değerlendirmeler yapıldığı görülmüştür.

Sonuc

Destinasyon pazarlaması, bir pazarlama ürünü olarak ele alınan destinasyonun en etkili şekilde hedef pazarla bulu turulması mantığına dayanmaktadır. Bu süreçte, hedef pazardaki potansiyel ziyaretçilerin ürüne yönelik algılarının nasıl  ekillendi inin bilinmesi ve olumlu ya da olumsuz imaj alanlarının istenilen konumlandırma doğrultusunda d n   t r lmesi ya da pekiştirilmesi sağlanmaktadır. Bu  alı ma, Sinop'un Ayancık ilçesine yönelik algılanan destinasyon imajını belirlemeyi ve destinasyon imajını oluşturan faktörlerden en önemli (en iyi) ya da en az önemli bulunan (en kötü) boyutları ilçe bazında ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın yöntemi olarak çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan Best-Worst yöntemi kullanılmış ve Ayancık ilçesini turist olarak ziyarete gelen 8 kişi çalışma örneklemini oluşturmuştur.

Çalışma sonuçlarına göre Ayancık ilçesine yönelik algılanan destinasyon imajı doğrultusunda ilçenin tercih edilmesinde en önemli faktörün destinasyonun deniz turizmi, dağları, bitki çeşitliliği, nehirleri ve iklimi gibi doğal kaynaklar olduğu ortaya konmuştur. Bu anlamda destinasyonun pazarlama karmasının güçlendirilmesinde en önemli alanın ilçenin sahip olduğu doğal kaynaklar ve ili ekli etkinlikler üzerinden yürütülecek tanıtımlar aracılığı ile yaratılabilece i söylenilmektedir. Buna ek olarak, ilçenin büyükşehir karma asından uzak huzurlu atmosferi ziyaretçilere başlıca çekicilik yaratan bir faktör olurken, bölgede yaşayan sakinlerin konukseverlik ve sıcakkanlılığı bütünsel bir deneyim yaratma noktasında ziyaretçilerin ilçeyi tercih etme sebeplerini ortaya koymaktadır.

Uygulama sonuçlarına göre Ayancık ilçesinin destinasyon imajını oluşturan faktörlerden en yetersiz ve önemsiz olarak bulunan faktör turist altyapısı olmuştur. İlçede otel ve pansiyon gibi tesislerin ve restoranların sayısının oldukça sınırlı olması, turistler için özel etkinlik ve düzenlemelerin bulunmaması ve özellikle ziyaretçilere hitap edebilecek eğlence yerlerinin neredeyse hiç olmayışı d   n ld  nde bu faktörün en çok geliştirilmesi ve kaynak ayrılması gerek duyulan alan olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcılara göre algılanan imajın oluşumunda negatif bir etki yaratan diğer bir kriter ise turist altyapısı kriterine oldukça yakın bir değerle genel altyapı kriteri olmuştur. İlçeye ulaşım imkanının kısıtlı ve zor olması, Sinop iline dahi havayolu ile İzmir ve Ankara gibi b y k ehirlerden direkt ulaşım imkanının bulunmaması ve ilçeye ilişkin yol, su, internet gibi altyapıların b y k ehirler seviyesinde gelişmemiş olması gibi sebepler de ilçenin destinasyon pazarlamasında öncelik verilmesi gereken alanlara işaret etmektedir. Ayancık ilçesinin yerel, bölgesel ve ulusal anlamda turizm  ekicili inin  ne çıkarılması adına algılanan imaj faktörlerinin olumlu ya da olumsuz olarak belirlenen alanları üzerinden çalışmalar yürütülmeli ve pratik hayatta hızlı uygulamalarla harekete geçilmelidir.

Kaynakça

- Abadi, F., Sahebi, I., Arab, A., Alavi, A., ve Karachi, H. (2018). Application of best-worst method in evaluation of medical tourism development strategy. *Decision Science Letters*, 7(1), 77-86.
- Aksoy, R., ve Kıyıcı, Ş. (2011). A destination image as a type of image and measuring destination image in tourism (Amasra case). *European Journal of Social Sciences*, 20(3), 478-488
- Arslanhan, H., ve Tosun, Ö. (2021). Ulaştırma modu seçimi probleminin bütünleşik en iyi-en kötü ve WASPAS yöntemleriyle çözülmesi. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 27(1), 13-23.
- Atsız, O., ve Kızıllırmak, İ. (2017). Mardin'in Doğal ve Kültürel Çekiciliklerinin Destinasyon Pazarlaması Kapsamında İncelenmesi. *Mukaddime*, 8(1), 25-41.
- Bardakoğlu, Ö., ve Pala, T. (2009). Destinasyon Pazarlamasında Örgütlenme. *10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Beerli, A., ve Martin, J. D. (2004). Factors influencing destination image. *Annals of tourism research*, 31(3), 657-681.
- Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of the future. *Tourism management*, 21(1), 97-116.
- Crompton, J. L., Fakeye, P. C., ve Lue, C. C. (1992). Positioning: The example of the Lower Rio Grande Valley in the winter long stay destination market. *Journal of Travel research*, 31(2), 20-26.
- Dağdeviren, A., Özdemir, H., ve Göker, G. (2017). Ilgaz ilçesinin turizm potansiyeli. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(4), 504-533.
- Güçer, E., HASSAN, A., ve Pelit, E. (2013). Destinasyon pazarlamasında belediye web sayfalarının önemi: Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinde bir inceleme. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 47-62.
- Hunt, J. D. (1975). Image as a factor in tourism development. *Journal of Travel Research*, 13(3), 1-7.
- Jeong, Y., ve Kim, S. (2019). A study of event quality, destination image, perceived value, tourist satisfaction, and destination loyalty among sport tourists. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*.
- Karabıyık, N., ve İnci, B. S. (2012). Destinasyon Pazarlamasında Pazarlama Stratejisi ve Konumlandırma Çalışmalarına Kavramsal Yaklaşım. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, (1).
- Kastenholz, E. (2002). *The Role and Marketing Implications of Destination Images on Tourist Behavior: The Case of Northern Portugal*. Portekiz: Universidade de Aveiro.
- Özdemir, G. (2008). *Destinasyon pazarlaması*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Phau, I., Shanka, T., ve Dhayan, N. (2010). Destination image and choice intention of university student travellers to Mauritius. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*.
- Rezaei, J. (2015). Best-Worst Multi-Criteria Decision-Making Method. *Omega*, 53, 49-57.
- Royo-Vela, M. (2009). Rural-cultural excursion conceptualization: a local tourism marketing management model based on tourist destination image measurement. *Tourism Management*, 30(3), 419-428.
- Saaty, T. L., ve Özdemir, M. S. (2014). How many judges should there be in a group? *Annals of Data Science*, 1(3-4), 359-368.
- Sevim, B., Seçilmiş, C., ve Görkem, O. (2013). Algılanan destinasyon imajının tavsiye davranışı üzerine etkisi: Safranbolu'da bir araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(20), 115-124.
- Usta, Ö. (2014). *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık.

AYANCK İLÇESİ TURİZM SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Benan KURT YILMAZ*

Öz

Ayancık, Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde, Sinop iline bağlı bir ilçedir. Sinop ilinin ikinci büyük ilçesi olan Ayancık 12500 nüfusunun yanısıra kültürel ve doğal zenginlikleri ile ön plana çıkmaktadır. İlçenin birkaç kilometre dışında bulunan Akgöl, Erfelek Şelalesi, İnaltı Mağarası görülmesi gereken en önemli gzelliklerdendir. İlave olarak ilçede bulunan çeşitli mesire alanları nedeniyle yöre halkının günü birlik olarak ziyaret edebileceği olanaklara sahiptir. Ayancık'ta bulunan suni limanlar ilçede balıkçılığın gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Bununla birlikte ilçe halkının uzun yıllardan bu yana gelenek haline gelen keten dokumacılığı faaliyeti bulunmaktadır. Denize bakar şekilde kurulan ilçe balıkçılık, tarım ve keten dokumacılığı ile ön plana çıkmaktadır. Söz konusu gelişim alanlarına rağmen, Ayancık ilçesi turizm faaliyetlerinde beklenen seviyeye ulaşamamıştır. Bu çalışmada Ayancık ilçesinin turizm faaliyetlerinin gelişmesine engel olan sorunların belirlenmesi ve bu kapsamda söz konusu sorunlara yönelik çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Ayancık ilçesinde kamu kurum ve kuruluşlarında yönetici olarak görev yapan 15 katılımcının ilçenin turizm sorunlarına ve çözüm önerilerine yönelik görüş ve değerlendirmeleri alınmıştır. Elde edilen veriler Maxqda Plus 2020 nitel veri analizi programı aracılığı ile analiz edilmiş ve elde edilen bulgular okuyucuya görselleştirilerek sunulmuştur. İlave olarak çalışmadan elde edilen bulgular ışığında ilçede turizm faaliyetlerini geliştirmeye yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ayancık, Doğa ve Deniz Turizmi, Turizm Sorunları.

Ayancık District Tourism Problems and Solution Suggestions: A Qualitative Research

Abstract

Ayancık is a district of Sinop in the Western Black Sea Region of the Black Sea Region. Ayancık, the second largest district of Sinop, stands out with its 12500 population as well as its cultural and natural riches. Akgöl, Erfelek Waterfall and İnaltı Cave, which are located a few kilometers outside the district, are among the most important beauties to be seen. In addition, due to the various recreational areas in the district, the local people have opportunities to visit them on a daily basis. The artificial ports in Ayancık contributed significantly to the development of fisheries in the district. However, the people of the district have been engaged in linen weaving, which has become a tradition for many years. Established facing the sea, the town stands out with its fishing, agriculture and linen weaving. Despite these development areas, Ayancık district has not reached the expected level in tourism activities. In this study, it is aimed to determine the problems that prevent the development of tourism activities in Ayancık district and to propose solutions for these problems in this context. In this context, the opinions and evaluations of 15 participants, who work as managers in public institutions and organizations in the district of Ayancık, regarding the tourism problems of the district and their solution proposals were received. The data obtained were analyzed through the Maxqda Plus 2020 qualitative data analysis program and the findings were presented to the reader by being visualized. In addition, in the light of the findings obtained from the study, suggestions have been developed to improve tourism activities in the district.

Keywords: Ayancık, Nature and Sea Tourism, Tourism Problems.

* Öğr. Gör. Dr. Sinop Üniversitesi, Ayancık Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, bkurt@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-1265-7136>.

Giriş

Turizm sektörü gelişmekte olan ülkelerin en önemli endüstrisi konumundadır. Diğer bir deyişle, genel ekonomik durgunluğa rağmen tek büyüyen ve istihdam alanı yaratan sektör turizm sektörüdür. Turizm sektörü yerel ekonomileri yavaş yavaş etkilemekte, döviz gelirini arttırmakta ve ülkenin ekonomik refahına katkıda bulunmaktadır (Yanardağ ve Avcı; 2012: 39). Bu nedenle ülkeler sahip oldukları  evre, iklim, dağlar, doğal yaşam, kültür ve benzeri değerlere yeterince sahip olmayan gelişmiş ülkelerin vatandaşlarını çekerek, ekonomilerini daha iyi bir konuma getirmek istemektedir ( zt rk ve Yazıcıoğlu, 2002: 184).

Herhangi bir ülkede veya destinasyonda çeşitli turizm ürünlerinin geliştirilmesi, turizm pazarına sunulabilecek turistik ürünlerin çok boyutlu bir yapıya kavuşturulması, turizm pazarının gelişmesinin ilk adımlarından biridir. Bu nedenle ülkeler, kendi destinasyonlarında deniz-kum-güneşe dayalı kitle turizminin yanı sıra termal turizm, kış turizmi, kongre turizmi gibi niş ürünleri de ön plana çıkarmaya çalışmaktadırlar (Kanibir ve Kaşlı, 2007:152). Fakat söz konusu çabaların yetersiz kaldığı görülmektedir.

1. Ayancık İlçesi Turizm Sorunları

Alanyazın incelendiğinde ülke ve destinasyonlarda turizmin gelişmesini engelleyen sorunların belirlenmesine yönelik çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Bknz. Tunçsiper ve İlban, 2006; Tosun ve Bilim, 2004; Hacıoğlu vd., 2008; Hacıoğlu,1991;  akıcı vd., 2008; Kaşlı, 2006; Duman ve  zt rk, 2005; Yücel, 2001; Torlak ve Uçkun, 2005; Ceylan ve İlban, 2005) Bu araştırmalarda ortaya konulan temel sorunlar tanıtım ve pazarlama sorunları, eğitimli işgücü eksikliği, alt yapı ve üst yapı sorunları, hizmet kalitesinde istenilen seviyeye ulaşılamaması, finansman sorunları ve güvenlik sorunları olarak sınıflandırılabilir. Bu  alışmada Sinop ili, Ayancık ilçesinin turizm sorunlarının neler olduğu araştırılmakta ve bu bağlamda çözüm  nerileri sunulmaya çalışılmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk kurulduğu yıllardan itibaren sosyo-kültürel özellikleri ile ön plana çıkan Ayancık, birçok il merkezinin önünde bir yaşama sahiptir. Sinema, hastane, hayvan hastanesi, spor tesisleri bulunan ilçe Türkiye'de en erken elektriğe kavuşmuş ilçeler arasındadır. Ayancık'ta 1929 yılında kurulan kereste fabrikası ilçenin söz konusu fiziksel, sosyal ve kültürel gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Zingal TAS tarafından kurulan kereste fabrikası 1997 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiştir.

İlçe merkezine birkaç kilometre mesafede bulunan Akgöl, Erfelek şelalesi, İnaltı Mağarası görülmesi gereken doğal g zellikleridir. İlave olarak ilçede bulunan geniş ormanlık alanlar ve çeşitli mesire alanları nedeniyle yöre halkının günü birlik olarak ziyaret edebileceği olanaklar bulunmaktadır.

Ayancık'ta yerel halkın balıkçılık faaliyeti olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte ilçe halkının uzun yıllardan bu yana gelenek haline gelen keten dokumacılığı faaliyeti de bulunmaktadır. Denize bakar şekilde kurulan ilçe balıkçılık, tarım ve keten dokumacılığı ile ön plana çıkmaktadır. Söz konusu gelişim alanlarına rağmen, Ayancık ilçesi turizm faaliyetlerinde beklenen seviyeye ulaşamamıştır.

Sinop ili Ayancık ilçesi Batı Karadeniz Bölgesi'nin turizm cenneti olabilecek özelliklere sahip olmasına rağmen söz konusu turizm faaliyetlerinde istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Bu  alışma Ayancık ilçesinin Turizm faaliyetlerinde yaşadığı temel sorunlara ve çözüm önerilerine odaklanmaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışmanın amacı Ayancık ilçesinin turizm sorunlarını ve bu konudaki çözüm önerilerini belirlemektir. Bu bağlamda çalışmada nitel araştırma yöntemi ve olgu bilim deseni benimsenmiştir. Nitel araştırma yönteminde amaç; insanların yaşam biçimlerini, kendilerine ait öykülerini, deneyimlerini,

davranışlarını, örgütsel yapı ve toplumsal değişmeyi anlama çabasıdır (Strauss ve Corbin, 1990). Olgu bilim ise bir olguyu deneyimleyen tüm katılımcıların ortak özeliklerini tanımlamaya odaklanmaktadır. Söz konusu olgular, yaşam içindeki olaylar, algılar, kavramlar, yönelimler, durumlar ve deneyimler şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Buradaki temel nokta, bir olguyu deneyimleyen tüm katılımcıların ortak özeliklerini tanımlama çabasıdır. Araştırmacılar söz konusu olgu ile ilgili deneyime sahip bireylerden veri toplarlar ve bütün bireylerin deneyimlerinin özünü tanımlayan bütüncül bir betimleme yapmaya çalışırlar (Cresswell, 2018:77).

Çalışmada, benimsenen yöntem ve desene uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Nitekim amaçlı örnekleme yöntemi, araştırmacının derinlemesine çalışmasına olanak vermektedir (Yıldırım ve şimşek, 2018:118).

Amaçlı  rnekleme yönteminin kullanıldığı çalışmada; Ayancık ilçesinde kamu kurum ve kuruluşlarında yönetim seviyelerinde çalışan ve araştırmaya katkı verecek katılımcılar belirlenmiştir. Araştırma kapsamında, 15 yönetici katılımcı olarak belirlenmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler Covid-19 salgını nedeniyle elektronik posta yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların kurumsal mail adreslerine açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu gönderilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen veirler, araştırmacının kişisel bilgisayarında tutularak yine araştırmacı tarafından MS Office Word programına aktarılarak metin dosyaları haline getirilmiştir. Metin haline getirilen veriler belirlenmiş temalar eşliğinde kodlanmıştır.

Sürecin sistematik biçimde yönetilmesi için MAXQDA Plus 2020 programından yararlanılmıştır. Çalışmada MAXQDA Plus 2020 programının tercih edilmesinin nedeni, söz konusu programın görsel araçlar yardımıyla okuyucuya kolaylık sunması; araştırmacı tarafından belirlenen ve atanan kodlar eşliğinde belgelerin analiz edilmesi ve söz konusu analizlerin görselleştirilerek okuma ve yorumlama olanağı sağlamasıdır.

3. Bulgular

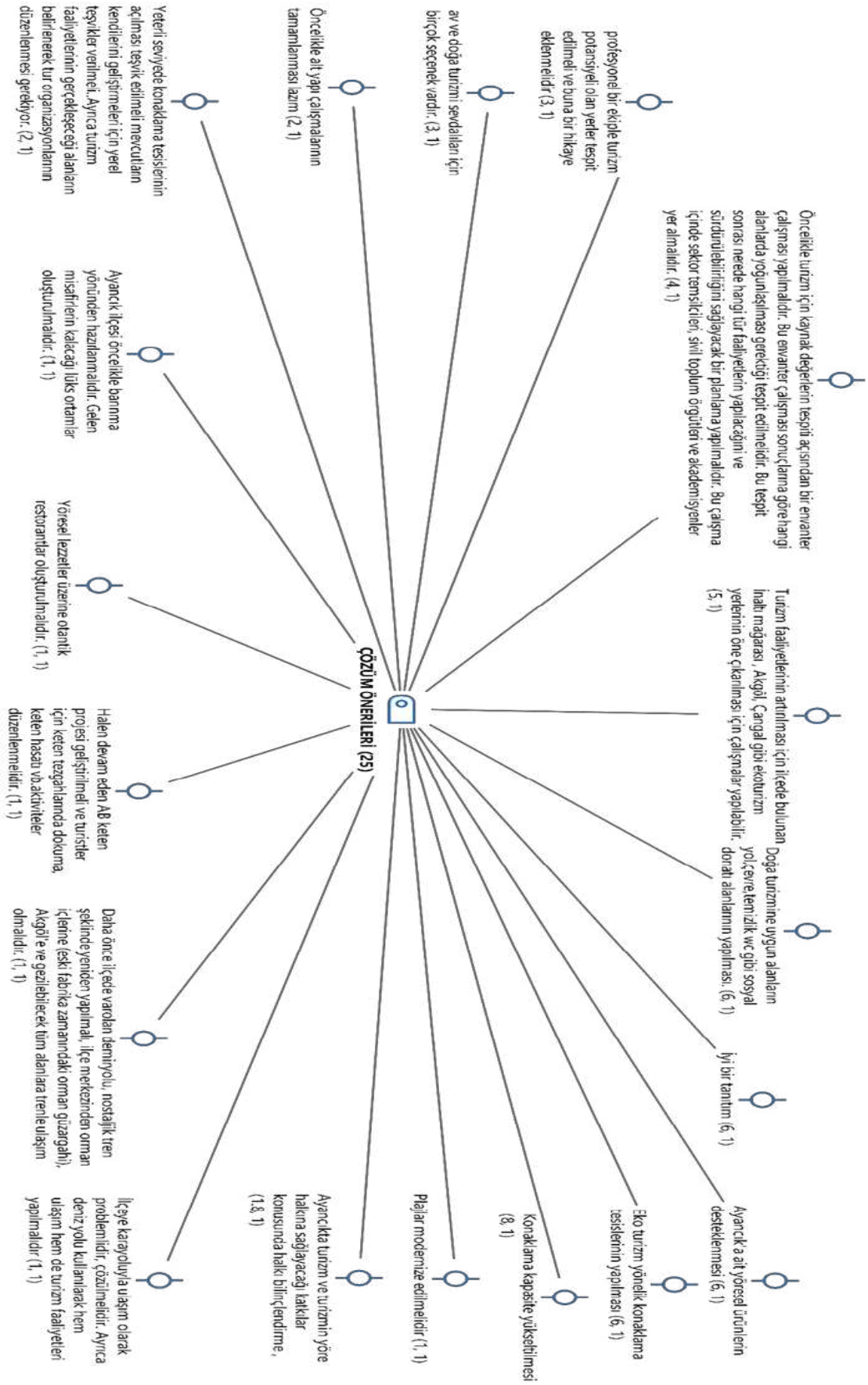
3.1. Araştırmanın Bulguları

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular temalar altında sınıflandırılmıştır. Söz konusu temalar ve katılımcıların görüşleri, görsel şekiller eşliğinde sunulmakta ve ardından bulgular yorumlanarak tartışılmaktadır.

3.1.1. Tema Modellemesi

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcılardan elde edilen görüş ve önerilerden kesitler aktarılmaktadır. Ayancık ilçesinde turizmin gelişmesini engelleyen temel sorunlar tanımlanmakta, söz konusu sorunlara alternatif çözüm  nerileri katılımcılardan elde edilen veriler eşliğinde tema olarak ifade edilmektedir.

Tablo 1: *Ayancık İlçesi Turizm Sorunları*

Yukarıda Tablo 1 ve Tablo 2’de Ayancık ilçesi turizm sorunları ve çözüm  nerileri g rselle tirilerek sunulmuştur. Söz konusu tablolarda araştırmaya katkı veren 15 kurum ve kurulu  yöneticisinin fikir ve görüşleri aktarmıştır. Katılımcıların anonimli ini sağlamak amacıyla isimler payla ılmamı tır.

Çalışma sırasında temel sorunların; alanyazında belirtilen temel sorunlarla önemli ölçüde benzediği görülmektedir. Diğer bir deyişle turizmin gelişmesini engelleyen temel sorunlar tanıtım- pazarlama, konaklama, bilinçli- eğitimli istihdam, alt ve üst yapı koşulları iken; çalışmada da söz konusu katılımcıların vurgu yaptığı eksiklikler bu noktada birleşmektedir. Ayancık ilçesi turizm sorunları, turizmin karakteristik sorunları içinde değerlendirilebilir. Bununla birlikte bölgenin temel zenginliği olan kültürel miras unsurlarının yeterince korunmadı ı ve bu nedenle kaybolma tehlikesi ile yüzyüze olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan araştırmada ilçede güvenlik sorunu olmadığı tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle ilçede turizmin gelişmesini engelleyecek bir güvenlik sorunu görüşme belgelerine yansımamı tır.

Çalışmaya katkı veren katılımcıların Ayancık ilçesinde turizm sorunlarının çözümüne yönelik olarak öneriler de bulunması istenmiştir. Söz konusu öneriler de konaklama tesis sayısının arttırılması, ulaşım olanaklarının geliştirilmesi, ilçeye özgü unsurların ön plana çıkarılması gerekliliği vurgulamıştır. İlave olarak mevsim özellikleri nedeniyle ilçenin deniz turizm sezonunun kısa olması göz önüne alınarak, yaz aylarında özellikle tanıtım yapılması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

3.1.2. Kelime Bulutu Modellemesi

Çalışmada katılımcılardan elde edilen veriler ışığında, katılımcıların en çok vurgu yaptığı s z c klerin neler olduğu araştırılmıştır. Diğer bir deyişle katılımcılar, Ayancık turizm sorunları ve çözüm  nerileri konusunda en çok hangi kelimelerle görüş ve düşüncelerini belirtmiştir sorusuna yanıt aramıştır. Bu bağlamda aşağıda  ekil 1 olarak isimlendirilen kelime bulutu ortaya çıkmıştır. Kelime bulutu Maxqda Plus 2020 programının okuyucuya sunduğu görsel araçlardan biridir. Veriler analiz edilirken, katılımcı belgelerinde en çok vurgu yapılan s z c kleri seçmekte ve görsel yardımıyla okuyucuya sunmaktadır. Kelime bulutunun ortasında yer alan s z c k, katılımcıların en çok vurguladığı diğer bir deyişle frekansı en yüksek olan s z c kt r. Görselde yer alan diğer kelimeler de katılımcıların vurgu yaptığı kelimeler olup, görüşleri hakkında okuyucuya öngörüde bulunma olanağını sunmaktadır.

Şekil 1: Kelime Bulutu

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Ayancık ilçesi turizm sorunları tespit edilmeye çalışılmış ve söz konusu sorunların çözümlenmesi için de, ilçede yapılabilecek uygulamalar, yerli ve yabancı turistlere odaklanan gelişmiş bir turizm politikasının uygulanması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bu sorunların çözümü ve ilçenin gelirlerini yükseltebilmesi ve hak ettiği konuma gelmesi için gereken öneriler aşağıda belirtilmiştir.

Sinop ili Ayancık ilçesi Karadeniz Bölgesi'nin lokomotif turizm bölgelerinden biri değildir. Fakat ilçenin sahip olduğu kültürel zenginlikler, tarihi değerler ve doğal güzellikler doğrultusunda önemli avantajları bulunmaktadır.

Tüm dünyayı etkisi altına alan ve birçok sektörü değişime uğratan Covid-19 salgınından sonra bireylerin seyahat eğilimleri ve dinlenme anlayışları da değişime uğramıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan ve gelişen ekoturizm Ayancık için yeni bir fırsat özelliğini göstermektedir.

Batı Karadeniz hem İstanbul'a hem de Avrupa'ya önemli ölçüde göç vermiş bölgelerden biridir. Bu nedenle bölgeye gelen yerli ve yabancı turist gelir düzeyi de yüksektir. Farklı turizm türlerinin geliştirilmesi (örneğin av turizmi gibi) müşteri kitlesi az ama gelir düzeyi yüksek ziyaretçilerin odak noktası olacaktır.

Bölgenin yerel lezzetleri bulunmakta ve dikkat çekmektedir. Söz konusu yerel lezzetlerden oluşan yeme-içme alanlarının oluşturulması hem yerel tatların tanıtımını sağlayacak hem de kadın istihdamını teşvik edecektir.

Turizmin gelişmesi bölgede işsizlikle mücadele eden genç neslin göçünü engelleyecek ve böylece ilçenin sosyo-kültürel gelişmişlik düzeyi de artacaktır.

Kaynakça

- Çakıcı, Celil, Atay, Lütfi ve Murat, Aksu (2008). "Bozcaada Turizminin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Kamuyu Araştırması", 3. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, 17-19 Nisan 2008, Balıkesir.
- Creswell, J. W. (2013). Research Design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches. New York: Sage.
- Duman, Teoman ve A. Bülent, Öztürk (2005). "Yerli Turistlerin Mersin Kızkalesi Destinasyonu ve Tekrar Ziyaret Niyetleri İle İlgili Algılamaları Üzerine Bir Araştırma", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 16, Sayı 1, Bahar: 9-23.
- Hacıoğlu, Necdet, Kaşlı, Mehmet, Şahin, Seda ve Nuray, Tetik (2008). Türkiye'de Turizm Eğitimi, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kanibir, Hüseyin ve Mehmet Kaşlı, (2007). Kitap Bölümü, Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, İnanç Turizmi, Ed: Bulu, Melih ve Hayrettin Eraslan, Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu.
- Tosun, Cevat ve Yasin Bilim (2004). "Hatay'ın Turistik Bir Şehir Olarak Pazarlanması", 1. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, 15-16 Nisan 2004, s. 269- 288.
- Torlak, Ömer ve Nurullah, Uçkun (2005). "Eskişehir'deki Kobilerin Pazarlama ve Finansman Sorunları Araştırması", Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (1), 199-215.
- Tunçsiper, Bedriye, M.Oğuzhan, İlban (2005). "Otel İşletmelerinin Pazarlama ve Finansman Sorunları Araştırmasını Belirlemeye Yönelik Balıkesir İlinde Bir Alan Araştırması", Balıkesir 2005 Sempozyumu, 17-20 Kasım, Balıkesir.
- Tunçsiper, Bedriye ve Mehmet O. İlban (2006). "Turizm İşletme Belgeli Otel İşletmelerinin Pazarlama Sorunları: Balıkesir İlinde Bir Alan Araştırması", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), s. 225-244.
- Tunçsiper, Bedriye ve Mehmet, Kaşlı (2008). "Termal Turizmin Ekonomik Etkileri Gönen Örneği", Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl:2008, Sayı:1.

- Öztürk, Y., & Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte olan ülkeler için alternatif turizm faaliyetleri üzerine teorik bir alışma. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(10), 183-195.
- Yanardağ, M. Özgür ve Avcı, Mehmet. (2012). Turizm sektöründe istihdam sorunları: Marmaris, Fethiye, Bodrum ilçeleri üzerine ampirik bir inceleme. Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 3(2), 39-62.
- Yıldırım A., şimşek H. (2016) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yücel, Tülay (2001). “Küçük ve Orta lekli İşletmelerde alışma Sermayesi ve Finansal Sorunlar”, I. Orta Anadolu Kongresi, Ankara.

TOHUMDAN DÜZENE: AYANCIK DOKUMASINDA KETENİN YOLCULUĞU

Tuba AYHAN*
Cemil TOPRAK*

Öz

El sanatları; kültürün geliştirilmesinde ve kuşaktan kuşağa aktarılacak devam ettirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bireylerin bilgi ve becerisine dayanan el sanatları, özellikle doğal hammaddelerin kullanıldığı, elle veya basit araçlarla yapılabilen, toplumun kültürünü, gelenek ve göreneklerinin özelliklerini taşıyan, ayrıca üretimini yapan bireylerin duygu, düşünce ve becerisini yansıtan, gelir getirici üretime yönelik ürünlerdir (Onuk ve Akpınarlı, 2005:12). Ayancık keten dokumaları 07.12.2017 tarih ve 263 sayılı tescil numarası ile coğrafi işaret kapsamına alınan, Sinop'un geleneksel el sanatlarından biridir. Birçok el sanatında olduğu gibi bu el sanatının da çeşitli nedenlerden dolayı büyük oranda azaldığı görülmektedir. Ayancık keten dokumalarının günümüzde yok olma derecesine getiren en büyük sebeplerin başında hammaddesi olan ketenin tarımının yapılmamasıdır. Son yıllarda keten tarımını canlandırmak amacıyla birtakım projeler yapılsa da iplik elde etmek için keten lifini işleyen tesislerin bulunmaması projelerin istenilen sonuca ulaşmasında önemli bir engeldir. Bu çalışmada Ayancık keten dokumacılığının tarihsel gelişimi ve günümüzdeki durumu, ketenin tarladan, düzen adı verilen tezgahta kumaş haline gelinceye kadar geçirdiği geleneksel yöntemler, üretimde kullanılan araç-gereçler ile birlikte anlatılmıştır. Ayrıca, Sinop'un Ayancık ilçesinde keten yetiştiriciliği ve keten ipliği yapma becerisinin canlandırılması, turizme katkı sağlaması amacıyla hayata geçirilen ve ülkemizde bu özelliği ile ilk olan "Ayancık'ta Ketenin Yolculuğu Projesi" üzerinde durulmuştur. 01.07.2021'de Ayancık ilçesinde yapılan saha çalışmaları, kaynak kişilerin verdiği bilgiler ve literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler fotoğraflarla desteklenerek aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Keten Dokumaları, Ayancık Keten Dokumaları, Keten Evi, Ayancık'ta Ketenin Yolculuğu Projesi.

From Seed to Weaving: Linen's Journey in Ayancık Weaving**Abstract**

Handicrafts; It has an important place in the development of culture and its perpetuation from generation to generation. Based on the knowledge and skills of individuals, handicrafts are income-generating products composed particularly of natural raw materials; made by hand or with simple tools; carry traits that are specific to the culture, traditions and customs of that society and reflect the feelings, thoughts and skills of the individuals who produce them (Onuk and Akpınarlı, 2005:12). Ayancık linen weaving is one of the traditional handicrafts of Sinop, included in the geographical indication with the registration number 263 and dated 07.12.2017. As with many other handicrafts, this artisanship has also diminished greatly due to various reasons. One of the biggest reasons that brought Ayancık linen weaving to the point of extinction today is the lack of flax production, which is its raw material. Although some projects have been carried out in recent years to revive flax agriculture, the absence of facilities that process flax fiber to obtain yarn is a major obstacle for the success of these projects. In this study, we examine the historical development and current situation of Ayancık linen weaving; the traditional methods of processing linen from the field until it is transformed into a fabric on the loom -named "düzen"(order)-

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, tayhan@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-4823-4415>.

* Ar. Gör., Sinop Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, ctoprak@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-9027-5224>.

and the tools and equipment used in production. In addition, the "Journey of Linen in Ayancık" project, which was implemented in the Ayancık district of Sinop with the aim of reviving the skill of flax cultivation and making linen yarn, and contributing to tourism, and which is the first in our country with this feature, was emphasized. We have also included the results of the field studies carried out in Ayancık district on 01.07.2021, information provided by various experts and relevant literature together with various photographs.

Keywords: Sinop, Linen Weaving, Ayancık Linen Weaving, Linen Home, The Journey Of Linen İn Ayancık Project.

Giriş

Ayancık keten dokumacılığının geçmişı çok eskilere tarihlendirilmektedir. Sinop Balatlar Kili-sesi'nde yapılan kazılarda bulunan arkeolojik tekstil örneklerinde keten kumaş parçalarına rastlanmıştır (Çelik Hekim, 2019:151). Bu durum Sinop ve civarında keten dokumacılığının çok eski tarihlere dayan-dığının göstergesi niteliğindedir (Öz ve Ayhan, 2021:8). Ayancık ilçesi ve tüm köylerinde keten doku-macılığı, geçmişte ihtiyacı karşılamak için yapılmış ve hayatın her alanında kullanılmıştır. Ayancık halkı eskiden beri keten bitkisini yetiştirmiştir. Çeşitli geleneksel yöntemlerle keten bitkisini elyafa, elyafi ipliğe, ipliği de dokumaya dönüştürmüştür. Dokuduğu bu keten bezinden çarşaf, peşkir, perdelik kumaş, masa örtüsü, mendil, iç çamaşırı, gömlek, elbise gibi ürünler dikerek ev içi ihtiyaçların karşılan-masının yanında ile iç ve dış giyim kıyafetlerinde de kullanmışlardır. Ancak son yıllarda keten dokuma-ların üretiminde önemli bir düşüş olduğu görölmektedir. Keten sapı ve liflerini işleyen tesislerin kapa-tılması, köyden kente göçün artması, keten tarımı ile uğraşan çiftçi sayısının azalması, tekstilde pamuklu dokumalara daha fazla önem verilmesi, üretim aşaması diğer bitkisel liflere nazaran daha ucuz olan jüt lifinin ithal edilmesi, el dokuması ürünlerin üretim sürecinin çok emek ve zaman alması, moda ve beğeni algılarının değişmesi, el dokumasından üretilen kıyafetlerin hazır giyim karşısında rekabet edememesi gibi birçok nedenler keten tarımını ve dolayısıyla da geleneksel keten dokumacılığını yok olma aşama-sına getirmiştir. Ayancık ilçesinde liflik keten 1960-1990 yılları arasında büyük miktarda üretilirken, 1990'lı yıllardan sonra üretim önemli ölçüde düşmüştür. 2000'li yılların başlarına gelindiğinde ise üre-tim tamamen bitmiştir (Aydın ve Ayhan, 2019:169). Son yıllarda Sinop'ta liflik keten tarımını canlan-dırmak amacıyla Sinop İl Tarım ve Orman Müdürlüğü çeşitli projeler yürütmektedir. Keten üretiminin yaygınlaştırılması Ayancık keten dokumacılığını canlandırmak için tek başına yeterli değildir. Aynı za-manda yetiştirilen keten lifini iplik haline getirecek tesislere de ihtiyaç olduğu görölmektedir.

Günümüzde Ayancık Halk Eğitim Müdürlüğü bünyesinde verilen kurslarda ve Ayancık ilçe-sinde birkaç evde; Sinop Halk Eğitim Müdürlüğü bünyesinde verilen dokuma kurslarında ve Sinop mer-kezde bulunan birkaç özel atölyede keten dokuma kültürü devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Ülkemizde geleneksel yöntemlerle keten dokumacılığı ile ilgili en fazla üretim Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu'nda yapılmaktadır. Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu ilk olarak yöre halkının sandığında kalmış, kullanılmayan keten iplikleri satın alarak 2001 yılında geleneksel keten dokumaları ile ilgili dokuma eğitimi vermeye başlamıştır. Yöre halkından temin edilen iplikler de bit-tikten sonra ithal keten ipliklerle geleneksel dokuma kültürlerini yaşatmaya çalışmışlardır. Ketenin ta-rımı ve keten lifinden iplik üretimi ile ilgili sorunu gidermek için farklı bir bakış açısıyla konuyu değér-lendirip turizm ile geleneksel dokumacılık kültürü "Ayancık'ta Ketenin Yolculuğu Projesi" altında bir araya getirilmiştir.

Bu çalışmada Ayancık keten dokumacılığının tarihsel gelişimi ve günümüzdeki durumu, kete-nin tarladan düzen adı verilen tezgâhta kumaş haline gelinceye kadar geçirdiği geleneksel yöntemler,

üretimde kullanılan araç-gereçler ile birlikte anlatılmıştır. Ayrıca, Sinop'un Ayancık ilçesinde keten yetiştiriciliği ve keten ipliği yapma becerisinin canlandırılması, turizme katkı sağlaması amacıyla hayata geçirilen ve ülkemizde bu özelliği ile ilk olan "Ayancık'ta Ketenin Yolculuğu" projesi üzerinde durulmuştur. Ayancık ilçesinde 01.07.2021' de yapılan saha çalışmaları, kaynak kişilerin verdiği bilgiler ve literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler fotoğraflarla desteklenerek aktarılmıştır.

1. Keten Bitkisinin Dokumaya Dönüştürölünceye Kadar Uygulanan Geleneksel Yöntemler

Lifleri ve tohumları için yetiştirilen keten bitkisinin iki yüze yakın türü bulunmaktadır (Koyuncu Okca, 2015:657). Lifleri için yetiştirilen keten bitkisinin boyu yaklaşık bir metre civarındadır. Ancak tohumları için yetiştirilen keten bitkisinin boyu daha kısa, kalın ve çok dallıdır. Lifi için yetiştirilen keten nemli bölgelerde, yağı için yetiştirilen ise kuru ve sıcak bölgelerde ekilir. Keten bitkisinin ekimi genellikle ilkbahar ile sonbahar aylarında yapılır. Yörede ilkbahar ayında yapılan keten ekim işlemi için baharlık ekim, sonbahar ayında yapılan keten ekimi için ise kışlık ekim olarak adlandırılmaktadır (Kaynak Kişi: Asuman Yılmaz, 01/07/2021). Keten lifleri parlak ve dayanıklıdır ayrıca insanı serin tutma özelliğine de sahiptir. Çok geniş bir kullanım alanı olan ketenin yağı sabun, cila, vernik ve yağlıboya üretiminde; lifleri ise ev tekstil ürünleri ile iç ve dış giyim ürünlerin üretiminde kullanılmaktadır (Arlı, Söylemezoğlu, Erdoğan, 1999:14).

Fotoğraf 1.1: *Keten Bitkisi, Ayancık* (A. Yılmaz 01.07.2021).

Keten bitkisinin hasat edilmesinden sonra dokuma haline gelinceye kadar yapılan geleneksel işlem sırası şu şekildedir: ekini toplama, demetler halinde güneş altında kurutma, tohumlarından ayırma, havuzlama, ikinci kurutma, mengene ve tokmak ile ezme, lifleri tarama, eğirme (elyafı bükerek iplik haline getirme), ağartma, çözgü hazırlama, düzen adı verilen tezgahta dokuma işlemidir (Öz ve Ayhan, 2021:4).

Ketenin hasadı, bitkinin köküyle birlikte demetler halinde yolunmasıyla gerçekleştirilir. Demetler halinde güneş altında kurutularak üzerindeki yaprakların dökülmesi sağlanır. Kurutma işlemi keten tohumlarının gövdeden ayırma işlemine de yardımcı olur. Ayancık yöresinde tokmak adı verilen odun ile kurumuş keten demetine vurularak tohumlarından ayırma işlemi gerçekleştirilir. Bu işlem ayrıca kurumuş keten bitkisinin demir taraklarda taranmasıyla da gerçekleştirilir.

Tohumlarından ayrılmış keten liflerine ilk olarak havuzlama (  r tme) işlemi yapılır. Havuzlama işleminin  i de havuzlama ve suda havuzlama olmak üzere iki farklı yöntemi bulunmaktadır.  i de havuzlama işlemi için keten demetleri nemli havalarda  ayır lar üzerine serilir. Nemin etkisi ile çoğalan mikro organizmalar, odunsu hücreler ile lif demetlerini ba layan pektin maddesinin bozulmasını sa lar ve   r tme işlemini gerçekleştirir. Yaklaşık 1 veya 1,5 ay süren bu işlem ile oldukça yumuşak lifler elde edilmektedir (Can, 2008:63).  i de havuzlama işleminin yapıldığı günlerin yağışlı olması   r tme işlemini hızlandırmaktadır.  i de havuzlama işlem çok zaman aldığı için pek tercih edilmemektedir ( z ve Ayhan, 2021:5).   r tme işlemi  i de havuzlama yöntemi ile yapılan keten liflerinden üretilen ipliklerin renkleri daha koyu olmaktadır. Suda havuzlama işlemi ise ya akarsu yataklarında ya da havuzlarda yapılır. Akarsu yataklarında yapılan havuzlama işlemi için suyun akıntı debisinin fazla olmadığı alan seçilir. Akarsu yatağına batırılan keten demetleri akıntıya kapılıp gitmemeleri için üzerlerine taşlar konur. Böylelikle   r tme işlemi başlatılır. Akarsuda yapılan havuzlama işlemi yaklaşık 15-20 gün kadar sürmektedir. Havuzlar ise 1-1,5 metrelik, hem altı hem de i inin çevresi taşlarla örülü kuyulardır (Bkz. Fotoğraf 1.2). Taşla örülen havuza doldurulan su daha temiz kaldığından, keten lifinin renginin fazla kararması engellenmiş olur. Havuz boş iken demetler dizilir, temiz su ile doldurulur ve bu işleme durgun suda havuzlama denilir. Bu işlem 3-8 gün sürer. Havuzlama işleminin bitimine karar vermek için; havuzdaki ketenden numune alınır ve sapların kök kısmından bir parça kırılır. Eğer bütün lifler dallarından sıyrılıyorsa havuzlama işlemi sonlandırılır. Havuzlardan çıkartılan keten demetleri  ayır lara serilerek güneş altında kurutmaya bırakılır. Bu işleme “**doğal kurutma**” denir ve hava güneşli ise 3-4 gün kadar sürer (<https://www.ci.gov.tr/Files/GeographicalSigns/263.pdf> Erişim Tarihi: 09.07.2021). Kurutma işlemi özel olarak tasarlanmış büyük fırınlarda da gerçekleştirilebilir (Bkz. Fotoğraf 1.3). Fırınlarda kurutma işlemi için; öncelikle fırında odun ile doldurulup yakılır. Ateş söndükten sonra fırının içinde bulunan bütün odun külü temizlenir. K l n temizlenmesi büyük bir titizlikle yapılır ve ketenlerin yanmaması için en k  k kor parçasının bile kalmamasına  zen gösterilir. Ateşten tamamen temizlenmiş sıcak fırının içine, havuzlama işlemi bitmiş ve suyu s z lm ş ketenler yerleştirilerek kurumasa sağlanır (Kaynak Kişi: Asuman Yılmaz, 01.07.2021).

Fotoğraf 1.2:   r tme İşleminin Ger ekleştirildi i Havuz, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Keten  retim ve Dokuma Atölyesi Keten Evi (C. Toprak, A. Yılmaz 01.07.2021).

Fotoğraf 1.3: Kurutma İşleminin Gerçekleştirildiği Fırın, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu, Keten Evi (C. Toprak, A. Yılmaz 01.07.2021).

Kurumuş keteni “**keçin**” denilen odunsu kabuğundan ayırmak için öncelikle “**mengenez**” denilen ahşap makasa benzeyen aletle ezme işlemi yapılır, sonrasında ise lifin daha çok ezilmesi için tokmak ile dövülür (Bkz. Fotoğraf 1.4 ve Fotoğraf 1.5). Keten bitkisinin kabuğundan ayırmak için yapılan bu iş akışına yörede “**kırma işlemi**” olarak adlandırılmaktadır. Odunsu kabuğundan ayrılan lifler “**tarak**” adı verilen alette taranır (Bkz. Fotoğraf 1.6). İplik eğirmek için uygun elyaf elde edene kadar tarama işlemi gerçekleştirilir. İplik eğirme işlemi “**kirman**” ya da “**el çıkırığı**” denilen aletlerle gerçekleştirilir (Bkz. Fotoğraf 1.7 ve Fotoğraf 1.8).

Fotoğraf 1.4: Keten Bitkisini Mengenez Aleti ile Dövme İşlemi, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).

Fotoğraf 1.5: *Keten Bitkisinin Tokmak Aleti ile Dövme İşlemi*, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).

Fotoğraf 1.6: *Keten Elyafının Tarak Aleti İle Tarama İşlemi*, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).

Fotoğraf 1.7: *Kirman Aleti İle Keten Elyafını Eğirme İşlemi, Ayancık Halk Eğitim Merkezi Ve Akşam Sanat Okulu Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).*

Fotoğraf 1.8: *Çıkık Aleti İle Keten Elyafını Eğirme İşlemi, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).*

Bütün bu işlemlerin sonucunda çeşitli nedenlerle kararan keten ipliklerin renklerini açmak amacıyla ağırtma işlemi yapılır. Ağırtma işlemi şu şekilde gerçekleştirilir: Yanma işlemi tamamıyla bitmiş ve soğumuş odun külleri tlbent gibi ince bir bez torbanın içine konulur ve torbanın ağızı düğümlenir. Keten iplik ileleri delikli bir sepet içine konulur. Odun küllerinin bulunduğu bez torba keten ipliklerinden yaklaşık 20 cm kadar yukarıda tutulur. En üsten dökülen kaynar su önce odun küllerine, odun kl-

lerinden sızarak keten iplik çilelerinin üzerine ve delikli sepetten de dışarı akar. Yani küllü suda bekletme ya da kaynatma yapılmaz. Keten iplikler istenilen doğal rengine kavuştuğunda ağartma işlemi sonlandırılır ve iplikler kurutulur. İplikler kurutulduktan sonra çözgü hazırlama işlemi için **“elepçek”** denilen ağaç düzeneğe sarılır, buradan da tezgâha aktarılır. Günümüzde çözgü hazırlamak işlemi elepçek yerine, yarım metre aralıklarla yere çakılan 2 adet çivi arasına ipliklerin gerilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Ayancık yöresinde **“balya”** olarak adlandırılan 100 metrelik çilelerle çözgü hazırlanır. Elepçekten daha küçük olan **“elemit”** ise mekiklerin içinde yer alan masuralara iplik sarmayı kolaylaştıran bir alettir. Yörede masuralara **“düdük”** adı verilmektedir (Kaynak Kişi: Asuman Yılmaz, 01.07.2021).

Ayancık keten bezi; çivi kullanılmaksızın ahşabın birbirine geçirilerek yapılmış ve yerel adı **“düzen”** olan mekikli el dokuma tezgahlarında dokunmaktadır (Bkz. Fotoğraf 1.9). Bu tezgahlarda iki adet ayak bulunmaktadır ve yörede **“badıt”** olarak isimlendirilmektedir. Gücü çerçeveleri 4 adettir ve çirilenerek¹ (haşıllanarak) mukavemeti artırılmış pamuk ipliğinden oluşur. Yörede; gücüleri tutan makaralara **“kuş”** denilmektedir. Tezgâhta dokuma işlemi sırasında çıkardığı sesin, kuş sesine benzetilmesinden dolayı bu ismi almıştır. Dokunan kumaşın sarıldığı bölüme ise **“ön gede”**, çözgünün gerildiği bölüme ise **“arka gede”** denilmektedir. Tezgâhın elle çalışan tarağı ahşaptan, dişleri ise kamıştan yapılmıştır. Günümüzde, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Keten Evi’nde yer alan tezgahlar, geleneksel düzen tezgahından uyarlanmıştır. Bu tezgahların parçalarında bazı değişiklikler olmuştur. Gücü çerçeveleri 2 adettir ve gücüler ile tarak dişleri metal tellerden oluşmaktadır. Ayrıca, Asuman Yılmaz’ın geliştirdiği düzenek ile çözgü hazırlama işlemi tezgâh üzerinde yapılabilir (Bkz. Fotoğraf 1.10). Günümüzde kullanılan tezgahlardaki mekik ve içindeki masura, eskiden kullanılan düzen tezgahındaki mekik ve içindeki masuradan daha büyüktür.

Fotoğraf 1.9: Düzen Adı Verilen Dokuma Tezgahı, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).

Fotoğraf 1.10: Günümüzde Keten Dokumacılığında Kullanılan Tezgah, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu (C. Toprak 01.07.2021).

Ayancık keten dokumaları bezayağı tekniğinde dokunur. Keten ipliğinin atkıda ve çözgüde kullanıma göre  farklı dokuma elde edilir. Bunlar:

- zgs keten atkısı keten olan dokumalar.
- zgs pamuk atkısı keten olan dokumalar.
- zgs keten atkısı pamuk olan dokumalar.

Keten bezinin en belirgin özelliği yazın serin tutması ve terletmemesidir. Yöre halkının geleneksel giysilerinde ve folklor kıyafetlerinde keten dokumalar kullanılmıştır. Ayancık keten bezi yöresel motifler eklenerek de dokunmaktadır. Özellikle “peşkir” adı verilen havlu olarak kullanılan dokumalarda görülmektedir (Bkz. Fotoğraf 1.11). Keten kumaş üzerine yapılan işlemeler ise sökme ve oya tekniği ile işlenmektedir. Bu işlemeler eskiden kadınların giydiği gyneklerin yaka kısmında, şalvarların paalarında ve başlarına taktıkları “nezgep” denen başlıkta ve bu başlığın çene altından bağlanması sağlayan “yengil” denilen uçlarında görülmektedir. Günümüzde; geleneksel yöntemlerde elde edilen Ayancık keten bezi ve yöresel motifler kullanılarak çeşitli kıyafetler, perdeler, sehpa örtüleri, masa örtüleri, tepsi örtüleri, yastık ve minder örtüleri, lavanta keseleri, çantalar, gözlük kılıfları, hediyeelik eşyalar vb. retilmektedir.

Fotoğraf 1.11: Peşkir (havlu), Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Keten Evi (C. Toprak 01.07.2021).

Fotoğraf 1.12: Günümüzde Üretilen Ürünlerden Örnekler, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Keten Evi (A. Galioglu 01.07.2021).

2. “Ayancık’ta Ketenin Yolculuğu” Projesi

İlk olarak 2007 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile Anadolu Efes ortaklığında Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR) adı altında bölgesel olarak faaliyetlerine başlayıp; “Gelecek Turizmde Sürdürülebilir Turizm Destek Fonu” adı ile 2013 yılında ulusal düzeyde hayata geçirilmiştir. Amaçları; Türkiye’de turizmin alternatif bir sürdürülebilir kalkınma aracı olarak yer edinmesi, girişimciliği teşvik ederek yerel modellerin oluşturulması, kamu, özel sektör, üniversiteler ve sivil toplumu bir araya getirerek turizme katkı sağlanmasıdır <https://www.gelecekturizmde.com/gelecek-turizmde/> (Erişim Tarihi: 09.07.2021).

Gelecek Turizmde Sürdürülebilir Turizm Destek Fonu tarafından 2020 yılında desteklenen üç projeden biri de “Ayancık’ta Ketenin Yolculuğu Projesi” olmuştur. Başvuru sahibi Sinop Usta Öğreticiler Derneği’dir. Proje ortakları ise Ayancık Köylere Hizmet Götürme Birliği, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü, Ayancık İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü’dür. Bu proje ile Sinop’un Ayancık ilçesinin geleneksel bir ürünü olan keten bezi ve keten ipi yapma sanatını canlandırılması ve turizme kazandırılması amaçlanmaktadır. Keten ipi üreticisi son ustalar ile gençler bir araya getirilerek, ustaların geleneksel üretim tekniklerini gençlere aktarmasına ve genç ustaların yetiştirilmesine destek verilmesi, böylece bölgenin kültürel mirasının korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Projenin hedefleri ise şunlardır:

- Keten işleme atölyesi kurularak keten ipliği üretim makineleri, özellikle kadınlara yönelik kullanım kolaylığının sağlanması için yenilikçi yöntemlerle yenilenecek
- Bölgenin keten tarlaları ve doğal miras alanlarından geçen bir keten rotası oluşturulacak ve yenilenen atölyeye turlar düzenlenerek ziyaretçilerin keten ipliği yapımını deneyimlemeleri sağlanacak
- Keten ürünlerinin teşhir ve satışı için bir el sanatları merkezi kurulacak ve bölgenin geleneksel sanatını tanıtmak amacıyla “Keten Hasat Şenliği” düzenlenecek
- Ayrıca ziyaretçiler keten bitkisinin yetiştirildiği köyleri ziyaret ederek Ayancık’ın doğal mirasının korunmasına katkı sağlayacak
- Covid-19 krizine yanıt olarak ilgili tüm yararlanıcılar, hijyen, dijital okuryazarlık ve sosyal medya yönetimi eğitimlerine katılacaklar
- Oluşturulan kurumsal kimlik ile birlikte bir web sitesi tasarlanacak ve ürünlerin satışı ve tanıtımı için bir pazarlama stratejisi oluşturulacak <https://www.gelecekturizmde.com/ayancikta-ketenin-yolculugu/> (Erişim: 09.07.2021)

Ayancık merkezde bulunan ve kullanılmayan Mehmet Akif Ersoy Ortaokul binasının Keten Üretimi ve Dokuma Atölyesi Keten Evi’ne dönüştürülmesi için 2019 yılında çalışmalara başlanılmıştır. Bina bahçesinde de keten tarımı için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Keten bitkisinin çürütme işlemi

için bir adet havuz, kurutma işlemi için bir adet fırın inşa edilmiştir. Bina içerisine tezgahlar kurularak dokuma atölyesi oluşturulmuştur. 25 Kasım 2019 tarihinde Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Ak am Sanat Okulu Müdürlüğü Keten  retim ve Dokuma Atölyesi Keten Evi törenle açılmıştır.

Fotoğraf 2.1: Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Ak am Sanat Okulu Müdürlüğü Keten  retim ve Dokuma Atölyesi Keten Evi'nden Görünüm (C. Toprak 01.07.2021).

Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Ak am Sanat Okulu Müdürlüğü'nde usta öğretici olarak görev yapan, aynı zamanda Ayancık keten dokumaları alanında Somut Olmayan Kültürel Miras Ta ıyıcısı ünvanına sahip olan Asuman Yılmaz bu projenin koordinatörlüğünü yürütmektedir. Proje kapsamında Asuman Yılmaz'ın keten dokumacılığı konusunda Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Ak am Sanat Okulu Müdürlüğü'nde yeti tirdiğ  öğrencilerden; keten tarımı, keten elyafından iplik üretme ve keten dokumacılığı becerisine sahip 15 kadından bir ekip oluşturulmuştur (Bkz. Tablo: 2.1).

Ayancık'ta Ketenin Yolculuğ� Projesi'nde Görev Alan Ustaların Listesi			
Adı/Soyadı	Doğum Tarihi	Adı/Soyadı	Doğum Tarihi
Gülşen Karahan	1960	Emine �ng�der	1965
Fatma Akkaya	1965	Aynur �zcan	1964
Fatma Yüksel	1972	Elmas Göksu	1971
Sevgi Korkmaz	1967	Neziha �zcan	1961
Zuhal �etinkaya	1963	Ferhan �zdemir	1962
Sultan Sarı	1951	Emine �rnek	1978
Mücella Yılmaz	1970	Hülya Köksal	1961
Sezgin Yüksel	1975		

Tablo 2.1: Ayancık'ta Ketenin Yolculuğ  Projesi'nde Görev Alan Ustaların Listesi

Proje kapsamında ilk keten ekimi 2020 yılı içerisinde İlkbahar ve Sonbahar aylarında yapılmıştır. Sonbahar ayında  naltı Köyü'ne 1 dönüm ekimi yapılan keten, aşırı kar yağ ından olumsuz etkilen-diğ  görülmüştür. İlkbahar ayında  naltı Köyü'ne, 10 dönümlük alana ekilen ketenden çok daha verimli sonuçlar alındığı gözlemlenmiştir. İlk hasattan elde edilen keten, proje ekibinin keten eğirme konusunda eğitilerek deneyim kazanmalarında kullanılmıştır (Kaynak Kişi: Asuman Yılmaz, 31/08/2021).

Sonuç ve Öneriler

Sinop İli Ayancık İlçesinde, liflik keten 1960-1990 yılları arasında büyük miktarda üretilirken, 1990'lı yıllardan sonra üretim önemli ölçüde azalmıştır. 2000'li yılların başlarına gelindiğinde ise üretim tamamen bitmiştir <http://www.ayancik.gov.tr/ilcemizde-keten-uretimi-ile-ilgili-gelismeler-2018> (Erişim: 16/08/2021). Ayancık'ta unutulmaya yüz tutmuş keten dokumalarını ve keten üretimini yaşatmak adına çalışmalar yapılmıştır ve günümüzde de bu çabalar sürmektedir. Kadim bir geçmişi bulunan Ayancık keten dokumalarının günümüzde yok olma derecesine getiren çeşitli nedenler bulunmaktadır. Bu nedenlerin başında hammaddesi olan ketenin tarımının yapılmaması gelmektedir. Son yıllarda keten tarımını canlandırmak amacıyla birtakım projeler yapılsa da iplik elde etmek için keten lifini işleyen tesislerin bulunmaması, projelerin istenilen sonuca ulaşmasında önemli bir engeldir. Keten dokumacılığını yok olma noktasına getiren diğer önemli sebep ise; keten bitkisinin tarımının, iplik elde etme sürecinin ve dokuma sürecinin uzun ve meşakkatli olmasıdır. Tarım, iplik eğirme ve dokuma süreçlerindeki sorunlara odaklanarak oluşturulan ve turizmi de bünyesinde barındıran “Ayancık'ta Ketenin Yolculuğu” projesi, geleneksel Ayancık keten dokumacılığının yaşatılması, Ayancık turizmi ve ilçenin tanıtılması adına büyük bir adımdır. Projenin turizm ayağı Covid-19 Pandemi Sürecinden olumsuz etkilenmiştir. Proje hedefleri içinde yer alan; “*Bölgenin keten tarlaları ve doğal miras alanlarından geçen bir keten rotası oluşturulacak ve yenilenen atölyeye turlar düzenlenerek ziyaretçilerin keten ipliği yapımını deneyimlemeleri sağlanacak*” ile “*Keten ürünlerinin teşhir ve satışı için bir el sanatları merkezi kurulacak ve bölgenin geleneksel sanatını tanıtmak amacıyla “Keten Hasat Şenliği” düzenlenecek*” maddeleri pandemi koşullarından dolayı gerçekleştirilememiştir. Bu projenin sürdürülebilirliği sağlandığı takdirde; keten ipi üreticisi son ustalar ile gençler bir araya getirilerek, ustaların geleneksel üretim tekniklerini gençlere aktarmasına ve genç ustaların yetiştirilmesine destek verilmesine, böylece bölgenin kültürel mirasının korunmasına ve turizme kazandırılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonnot

1. Çirileme (haşıllama); zeytinyağı, sabun, un ve nişasta bulunan su içerisinde ipliğin kaynatılması işlemidir. Çirileme işlemi ipliğin mukavemetini arttırarak kayganlaşmasını sağlar.

Kaynakça

- Arlı, M., Söylemezoğlu, F. ve Erdoğan, Z. (1999). “Ayancık İlçesinde Keten El Dokumacılığı”, 2000'li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri, Ankara.
- Aydın, Ö. ve Ayhan, T. (2019). Sinop Ayancık Keten Dokumacılığı ve Günümüzdeki Durumu, VII. Uluslararası Türk Kültür ve Sanatlarını Tanıtma Sempozyumunda Sunulmuş Bildiri, Sırbistan Niş, 163-177.
- Can, Ö. (2008). Tekstil Hammaddeleri (Doğal ve Kimyasal Lifler), Isparta, SDÜ Basımevi.
- Çelik Hekim, H. (2019). Sinop Balatlar Kilisesi Mezar Buluntusu Tekstillerinin Yapısal Analizleri ve Belgelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Onuk, T. Akpınarlı, H.F (2005). “Cumhuriyetten Günümüze El Sanatlarının Doğuşu, Gelişimi ve Sosyal Kültürel Eğitim ve Ekonomi İlişkisi Bakımından Bugünkü Durumu ve Geleceği”, V. Türk Halk Kongresi, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, El Sanatları Cilt XIII, Ankara, 27-36.
- Öz, N. D. ve Ayhan, T. (2021). “Sinop, Kastamonu ve Kocaeli’de Keten Dokumacılığını Geliştirmek İçin Yapılan Çalışmalar”, Güzel Sanatlarda Araştırma ve Değerlendirmeler Kitap Bölümü, Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 3-21.
- Kaynak Kişi: Asuman Yılmaz, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Usta Öğretici (01.07.2021 tarihli görüşme).
- <https://www.ci.gov.tr/Files/GeographicalSigns/263.pdf> Erişim: 09.07.2021
- <https://www.gelecekturizmde.com/gelecek-turizmde/> Erişim: 09.07.2021
- <https://www.gelecekturizmde.com/ayancikta-ketenin-yolculugu/> Erişim: 09.07.2021
- <http://www.ayancik.gov.tr/ilcemizde-keten-uretimi-ile-ilgili-gelismeler-2018> Erişim Tarihi: 16/08/2021.

1930'LU YILLARDA AYANCIK'TA TURİZM

Cevdet YILMAZ*

Mutlu KAYA*

Öz

Ayancık, Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde, Sinop iline bağlı bir ilçedir. Cumhuriyetin ilanıyla beraber başlayan kalkınma hamlesi sonucu hem yerli hem de yabancı sermaye yolu ile sanayi tesislerinin kurulması teşvik edilmiştir. Ülkemizde kurulan ilk ve en önemli yabancı sermayeli şirketlerden biri 12 Haziran 1926'da yapılan anlaşma çerçevesinde 1929 yılında Ayancık ilçe merkezinde kurulan kısaca ZİNGAL olarak anılan Zindan ve Çangal Ormanları Türk Anonim Şirketi'dir. Merkezi İstanbul olarak kurulan şirketin kurucuları Çangal ve Zindan ormanlarını işletme ayrıcalığına sahip bulunan Türkiye Kibrit İhisarı T.A.Ş. ile Türkiye İş Bankası ve merkezi Brüksel'de bulunan Ozin-Allu Metier de Flandre şirkettir. Zingal Şirketi, Zindan ve Çangal ormanlarını 50 yıl boyunca işletme hakkını aldıktan sonra bu ormanlardan üreteceği tomrukları işlemek üzere Ayancık ilçe merkezine bir kereste fabrikası kurmuştur. Döneminin şartlarına göre çok büyük kapasitede ve modern olan fabrikaya hammadde sağlamak üzere demiryolu, havai hat, karayolu gibi birçok farklı ulaşım sistemi kurulmuştur. Demiryolu hattı sayesinde üretim bölgesi olan orman sahası ile ilçe merkezi arasında hızlı ve kolay bir ulaşım ağı oluşmuştur. Demiryolu sistemi ile ilçe merkezinde yaşayanların kırsal alanlara, kırsal alandakilerin de ilçe merkezine ulaşimleri oldukça kolaylaşmıştır. Cumhuriyetin ilk fabrikalarının bir diğer özelliği de aynı zamanda birer okul vazifesi görmeleridir. Yani bu fabrikalar bir taraftan endüstriyel üretim yaparken aynı zamanda Türk mühendis ve ustaların yetişmesini sağlayacak, böylece hem yerli sanayi için kalifiye işgücü hem de beşeri sermaye oluşacaktır. Bu sebeple fabrikanın kuruluş yıllarında farklı uzmanlıklara sahip ve farklı ülkelerden gelen birçok Avrupalı uzman ve işçi fabrikada çalışmıştır. Şirketin Ayancık'ta gerçekleştirdiği faaliyetler sadece sanayi alanıyla sınırlı kalmamıştır. Fabrikanın kurucuları, yabancı işçi ve uzmanlar, aileleri ve onların misafirleri belki de ülkemizde ilk denilebilecek birçok farklı turizm aktivitesinin örneklerini sunmuşlardır. Ayancık ilçe merkezinde denize girip yelken ve kano ile spor yapmışlar, ormanda atlı gezintiler, piknikler, kır eğlenceleri ve kamplar düzenlemişlerdir. Bu çalışmada Zingal Şirketi çalışanlarının 1930'lu yıllar Türkiye'sinde Ayancık'ta gerçekleştirdiği faaliyetler bugünün turizm perspektifinden ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Zingal, Ayancık, Türkiye.

Tourism in Ayancık in the 1930s

Abstract

Ayancık is a district of Sinop province in the Western Black Sea Region of the Black Sea Region. As a result of the development move that started with the proclamation of the Republic, the establishment of industrial facilities through both domestic and foreign capital way was encouraged. One of the first and most important foreign capital companies established in our country is the Zindan and Cangal Forests Company, shortly known as ZINGAL, which was established in 1929 in the Ayancik district center within the framework of the agreement made on 12 June 1926. The founders of the company, whose head office was established in Istanbul having the privilege of operating Cangal and Zindan forests, Turkish Match Monopoly and İşbank and Ozin-Allu Metier de Flandre, headquartered in Brussels. After obtaining the right to operate the Zindan and Cangal forests for 50 years, Zingal

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi ABD, cyilmaz@omu.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-0430-619X>.

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, mutlu.kaya@omu.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-9165-0110>.

Company established a sawmill in the Ayancık district center to process the logs it would produce from these forests. Many different transportation systems such as railway, overhead line and highway were established to supply raw materials to the factory, which was very large and modern according to the conditions of the period. Thanks to the railway line, a fast and easy transportation network was formed between the forest field, which was the production area, and the district center. With the railway system, it became very easy for the people living in the district center to reach the rural areas, and the people living in the rural areas to the district center. Another feature of the first factories of the Republic is that they also had served as schools. In other words, while these factories are making industrial production, they will also enable Turkish engineers and craftsmen to be trained, thus creating a qualified workforce and capital for the domestic industry. For this reason, many European experts and workers with different expertise and coming from different countries worked in the factory during the establishment years of the factory. The activities carried out by the company in Ayancık were not only limited to the industrial area. The founders of the factory, foreign workers and experts, their families and their guests had presented examples of many different tourism activities that might be called perhaps the first in our country. They had gone to the sea in Ayancık town center, done sports with sailing and canoeing, had organized horse rides, picnics, country entertainments and camps in the forest. In this study, the activities of Zingal Company employees in Ayancık, Turkey in the 1930s, have been tried to be discussed from today's tourism perspective.

Keywords: Tourism, Zingal, Ayancık, Turkey.

Giriş

Şehirlerin kuruluş ve gelişme süreçleri birbirinden farklıdır. Bazı yerleşmeler kırsal yapıdan kentsel yapıya çok yavaş bir geçiş yaparken, bazıları bu değişimi çok hızlı yaşayabilmektedir. Herhangi bir yere yeni bir sanayi tesisinin kurulması, oradaki bir madenin işletmeye açılması, yakın çevreden bir yol güzergahının geçirilmesi vb. etkenler bu gelişim ve değişimi çok hızlı bir hale getirebilmektedir. Ayancık, Cumhuriyetin ilk yıllarında ilçe merkezine kurulan kereste fabrikası ile o dönem için dünyada eşine az rastlanır bir gelişme süreci yaşamıştır. 1929 yılında Belçika sermayeli bir şirket olarak kurulan Zingal Orman İşletmesi ve Kereste Fabrikası, 300 haneli küçük bir kasaba olan Ayancık'ta başta ekonomik refahın artışı olmak üzere, sosyal ve kültürel hayat üzerine önemli etkiler meydana getirmiştir. Fabrikada çalıştırılmak üzere yurtiçinden ve yurtdışından mühendis, uzman ve işçiler getirilmiş, bu insanlarla yerli halk fabrikada beraber çalışmış, çocuklar okullarda birlikte eğitim görmüş, böylece önemli bir kültür alışverişi yaşanmıştır. Ayancık, kısa sürede sineması ve birçok farklı branşta faaliyete imkân veren spor alanları olan, tiyatrolar oynanan, balolar düzenlenen, insanların modaya uygun olarak giyinmeye başladığı modern bir kasaba haline gelmiştir. Fabrikada üretilen elektriğin bir kısmının ilçe merkezine verilmesiyle Ayancık Türkiye'de en erken elektrikle tanışan yerleşmelerden biri olmuştur (Kaya, 2011). Fabrikanın yarattığı istihdam imkanları sayesinde Türkiye'nin farklı yerlerinden önemli miktarda bir nüfusu kendine çeken Ayancık, sosyal ve kültürel yapısı, hareketli ticareti ile tam bir sanayi kasabası haline gelmiştir. Bu çalışmada Ayancık'ta meydana gelen bu değişim ve gelişimin yanında, bu yörede turizm adına ilk hareketler olarak kabul edilebilecek olan etkinlikler ele alınmıştır.

Ayancık'ta İlk Turizm Hareketleri

Ayancık'ta bahsi geçen değişimi yaratan tesisler ülkemizdeki ilk yabancı sermaye girişimlerindendir. Zingal, dönemin şartlarında yerli ve yabancılardan oluşan çok ortaklı bir fabrika olarak kurulsada fabrikada esas pay kurucu ve işletmeci olan Belçikalı Philippart ailesine aittir. Gerek Philippart ailesi gerekse fabrikanın kuruluş dönemlerinden itibaren işletmede görev alan uzman ve işçiler aileleri ile birlikte Avrupa'da edindikleri kültürün etkisiyle deniz ve doğa turizmine örnek oluşturacak faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetlerin bir kısmı ilçe merkezinde gerçekleştirilirken işletmenin kurduğu ulaşım sistemi sayesinde kırsal alanlara ulaşımın kolay olması bu alanları da faaliyetlerin içine sokmuştur (*Foto 1-2*).

Foto 1-2. Fabrika Tarafından Kurulan Demiryolu Sistemi Sayesinde Kırsal Alanlara Geziler Düzenleyen Fabrika Çalışanları (Zeynel Zeki ÖZCANOĞLU Arşivi – solda).

Ulaşım sistemi sayesinde kolayca ilçe merkezinden iç kesimlere ulaşma imkânı bulan fabrika çalışanları kır piknikleri, atlı geziler, kır baloları gibi bugünün kırsal turizm faaliyetlerine örnek gösterilebilecek faaliyetlerde bulunmuşlardır (Foto 3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13).

Foto 3-4-5-6. Fabrika Çalışanlarının ve Misafirlerinin Orman Sahasını Ziyaretleri ve Bu Alanlarda Düzenlenen Eğlenceler.

Foto 7-8-9. Ayancık evresi 'nde yer alan dere ve vadiler hem gezi hem de serinleme amaçlı kullanılmıştır.

Foto 10-11. Ulaşım Faaliyetlerinin Sürekli Olması Ayancıklılara Her Mevsimde Doğal Alanlardan Yararlanma İmkamı Vermiştir.

Foto 12-13. Orman Sahasında Kamp Ve Atlı Gezinti Etkinlikleri.

İlçede meydana gelen sosyal değişim sayesinde insanlar sanat ve sporla ilgilenmeye başlamış. Bu etkinliklerde görev alanlar uzmanlařtıķa farklı kentlere müsabaka yapmak üzere seyahatler gerçekleştirmiştir. Onların da karřılıķ vermesiyle ilçeler arası spor etkinlikleri için yolculuklar gerçekleştirilmiştir (Foto 14-15).

İnebolu sporcuları Ayancıkta

Ayancık (Hususi) — Valimizin himmetile kaza ve nahiyelerde açılan spor kulüpleri sık sık seyahatler tertib ederek komşularile spor temasları yapmak tadırlar. Bu cümleden olarak İnebolu futbol takımı 150 kişilik bir seyirci kafillesile buraya geldi. Ayancık Sporla İneboluluların yaptıkları maç 2-2 beraberlikle neticelendi. Misafirler yurdlarına dönmeyen Zingal kereste fabrikasını da gezdiler ve çok iyi intibalar edindiler.

Foto 14-15. Karşılıklı müsabakalar için Ayancıklı sporcular çevre yerleşmelere oradaki sporcular ve sporseverler de Ayancık'a seyahatler düzenlemiştir (Saliha AVCI-solda) (Cumhuriyet Gazetesi, 1937-sağda).

Ayancık, orman sanayii alanında yaşadığı gelişimle Türkiye ormancılığının merkezi haline gelmiştir. Bu sanayi merkezini ve yerleşme üzerindeki etkilerini görmek ve faaliyetlerini incelemek üzere bürokratlar, ülkeyi yönetenler, gazeteciler, öğrenciler vb. Birçok kesimden insanlar ilçeyi ziyaret etmişlerdir (Foto 16-17-18-19-20).

Foto 16. Orman Fakültesi Öğrencilerinin Ayancık Seyahati İle İlgili Gazete Haberi (Cumhuriyet, 1937).

Foto 17. Başbakan İsmet İnönü'nün Ayancık Seyahati İle İlgili Gazete Haberi (Cumhuriyet, 1934).

...Uzun kış gecelerinde fasılasız suvareler, tedaasanlar tertip ediyorlarmış. Zingal kulüpte âza hem ucuz ve hem de temiz yemek yiyorlar. Bu mevsimde mükemmel bir plâj da vücuda getirilmiştir. Akşam işlerinden dönenler, kadın, erkek yüzlerce kişi derhal plaja koşmaktadırlar. Yazın orman içlerinde en güzel ve en kibar kır baloları tertip olunarak Anadolu'nun küçük bir kasabasında bir Avrupa hayatı sürüyorlar... Ayancık'ta bir gazeteci için yazılmağa değer çok enteresan mevzular var.

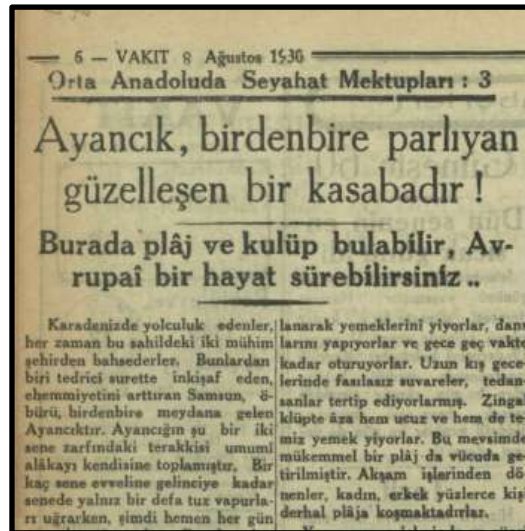

Foto 18. Ayancık'ta Sanayinin Kuruluşuna Bağlı Olarak Gelişen Sosyal Hayatın Basına Yansıması (Vakit, 1930).

Foto 19-20. Ayancık İle İlgili Yayınlanan Gezi Yazıları (Vakit, 1930- üst sağda) (Akşam, 1930 – solda) (Vakit, 1931 – sağda).

Foto 21-22-23. Fabrikanın Sahipleri ve Çalışanları Aileleri İle Birlikte Ayancık Sahilinde Kurdukları Tesis ve Plajda Denize Girip Güneşlenirken.

Sonuç

1930'lu yıllarda birçok Anadolu şehrinin daha karayolu bile yokken Anadolu'nun kuzeyinde yer alan Ayancık kasabası farklı bir hayat yaşamıştır. Zingal şirketi sayesinde ilçe merkezi Ayancık denizyoluyla iç ve dış dünya ile bağlantı kurmuş, kırsal alanda vadi içlerine döşenen demiryolu ağıları sayesinde ard bölgesiyle ulaşım sorununu çözmüş, elektrikle aydınlanan, spor ve sanatla yoğrulan bir merkez haline gelmiştir. Bütün bu gelişmeler Ayancık'ı yerli ve yabancıların gözünde önemli kılmış, gelen ziyaretçiler sayesinde Ayancık, (kırsal anlamda) belki de ülkemizdeki ilk turizm hareketlerinin örneklerini sergilemiştir. 1930'larda insanların sahilde güneşlenip denize girdiği, kano ve yelkenlerle spor yaptığı, kırsalda piknikler ve balolar düzenlediği, orman içinde kamp kurup atlı yürüyüşler yaptığı, ilçeler arası spor müsabakalarının yapıldığı Ayancık, ülkemizin ilk sanayi kasabalarından biri olmasının yanında Karadeniz Bölgesi'nin ilk turizm faaliyetlerine de ev sahipliği yapmış yerleşmelerinden biridir demek çok yanlış olmayacaktır.

Kaynakça

- Akşam Gazetesi. (1930). Şark Vilayetlerinde Akşam. 30 Temmuz tarihli gazete.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1934) Başvekilimiz Sinop'ta. 17 Ağustos tarihli gazete.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1937). Orman Mektebi Talebesinin Seyahati. 3 Mayıs tarihli gazete.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1937). İnebolu Sporcuları Ayancık'ta. 28 Ağustos tarihli gazete.
- Kaya, M. (2011). Türkiye'nin ilk sanayi kasabalarından biri: Ayancık, Sinop. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun
- Vakit Gazetesi. (1930). Orta Anadolu'da Seyahat Mektupları – 3, 8 Ağustos tarihli gazete.
- Vakit Gazetesi. (1931). Seyahat Mektupları. 30 Ağustos tarihli gazete.

TARİHSEL SÜREÇTE AYANCIK KETENİ DOKUMA KUMAŞ ÜRETİMİ VE YENİ ÜRETİM VE KULLANIM ALANLARININ İNCELENMESİ

Duygu ŞENOL*

Recep AYKAN*

Asuman YILMAZ*

Ali ARSLAN*

Hanife BAŞAR ÖZCAN*

z

Keten sayısız alanda kullanılan önemli bir ticari bast lifi bitkisidir. Konvansiyonel anlamda yağ ve tekstil malzemesi elde etmek amacıyla üretilen keten günümüzde otomotiv, inşaat, mobilya gibi pek çok endüstriyel ve teknolojik sektörde kendine yer bulmaktadır. Ayrıca tükenen kaynaklar ve kirlilik, sürdürülebilir liflere olan ilgiyi artırmış; dolayısıyla üretimi esnasında herhangi bir zirai ilaçlamaya ihtiyaç duyulmaması, lif ve iplik sürecine kadar fazlaca kimyasalla muamele edilmemesi ve üretim aşamasındaki her yan ürünün değerlendirilebilmesi ile konfor özellikleri keteni pek çok life göre çok daha sürdürülebilir hale getirerek bu alana olan ilgiyi artırmıştır. Türkiye’de Karadeniz ve i geçit bölgeleri coğrafi açıdan keten bitkisi üretimine uygun olup, özellikle Sinop ili Ayancık ilçesinde tarihi çok eskilere dayanan ve ilçenin adı ile anılan keten yetiştiriciliği ve ürünleri günümüzde bölgenin en önemli ticari ve kültürel-turistik tanıtım aracı olma potansiyeline sahiptir. Ticari anlamda veriler incelendiğinde özellikle Batı Avrupa’da artan keten üretiminin aksine 1960’lı yıllardan günümüze Türkiye’de üretimin belirgin şekilde azaldığı saptanmıştır. Ayancık’ta ise çeşitli dönemlerde keten bitkisi ekimi için devlet eliyle teşvik çalışmaları yapılmış ancak önemli bir sonuca ulaşılamamıştır. Özel sektör de keten işleme fabrikaları kurmuş ancak bu girişimler de sürdürülebilir olmamıştır. Bunun sonucunda simgesel öneme sahip Ayancık keteni ve kadın gynkleri, paa işleri, nezgep gibi pek çok alanda üretilen kültürel miras niteliğindeki keten ürünleri unutulmaya yüz tutmuştur. Tarihi ve kültürel mirasa sahip çıkmak adına son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve A.S.O. bünyesinde çeşitli projeler geliştirilmiş son olarak bir Keten Evi kurularak geleneksel yöntemlerle ketenin ekiminden yöresel dokuma ürünlerin eldesine kadar tüm tarihsel üretim sürecinin günümüze aktararak yaşatılması sağlanmıştır. Bölgenin keten üretim potansiyeli ve keten bitkisinin yaygın kullanım alanları göz önünde bulundurulduğunda sadece kültürel değil ticari anlamda da üretimlerin yapılmasının bölge kalkınması açısından değer yaratacağı hatta 1980’li yıllarda başlayan kentlere gn tersine g haline getirilmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bölgede keten işleyen küçük bir işletme bulunmakta ve işletme sahibi ile yapılan mülakatlar sonucunda konvansiyonel üretim yöntemleri sebebiyle özellikle havuzlama aşamasında işlem sürelerinin uzun olması sonucu sipariş alamamakta ve uzun lifleri işleyememekte olduğu bilgisine erişilmiştir. Ayrıca bölgede keten ekiminin az olması hammadde sıkıntısına dolayısıyla kaynağın dışardan sağlanması sebebiyle maddi olarak kayıplara sebebiyet vermektedir. Ayrıca bölgede hâlihazırda ketenin düşük kalite olarak işlenmesi katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesine imkân vermemektedir. Bu araştırmada Ayancık bölgesindeki mevcut keten üretim durumu incelenmiş, ticari ve çevresel olarak önemi olan yeni üretim yöntemleri ortaya konmuştur. Ayancık keteninin kültürel miras niteliğindeki kullanım alanları dışında, döşemelik kumaş ve katkı maddesi olarak değerlendirilmesinin olanakları incelenmiştir. Bunun için geleneksel yöntemlerle

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, dsenol@sinop.edu.tr-
<https://orcid.org/0000-0003-4212-4733>.

* Öğretim Görevlisi, Sinop Üniversitesi, Ayancık Meslek Yüksekokulu, Ormanlık Bölümü, raykan@sinop.edu.tr
- <https://orcid.org/0000-0002-6193-9236>.

* Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve ASO, Ayancık Milli Eğitim Müd., Sinop, asumanyilmaz_57@hotmail.com

* Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve ASO, Ayancık Milli Eğitim Müdürlüğü, Sinop, aliarslan567@hotmail.com

* Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve ASO, Ayancık Milli Eğitim Müdürlüğü, Sinop, hanifeozcan57@hotmail.com

üretmiş Ayancık keteni dokuma kumaşlara konfor ve mukavemet testleri uygulanmış, döşemelik olarak kullanıma uygun olduğu saptanmıştır. Bölgenin kadim keten üretim merkezi olması ve keten bitkisinin artan ticari önemi sebebiyle Ayancık ve çevresinin bir keten üretim ve işleme merkezi olma potansiyeline sahip olduğu öngörülmüş, bu araştırma ile kültürel bir mirasa sahip çıkılırken ticari gelişime de katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ayancık Keteni, Geleneksel, Kültürel Miras, Döşemelik Kumaş.

History of Ayancık Linen Woven Fabric Production and Investigation of New Production Methods and Usage Areas

Abstract

Linen is an important commercial fibre used in various fields. Linen, which is conventionally produced to obtain oil and textile materials, is used in many industrial and technological sectors such as automotive, construction and furniture. In addition, depleted resources and pollution have increased the interest in sustainable fibres. Therefore, no need for any pesticides during production, not being treated with chemicals until the fibre and yarn process, and the evaluation of every by-product in the production phase, and its comfort properties have made linen much more sustainable than many fibres, increasing the interest in this field. In Turkey, the Black Sea and inner crossing regions are geographically suitable for flax plant production, and it has been produced since ancient times, especially in Ayancık -district of Sinop province-. Flax cultivation and linen products, which are named after the district, have a big potential to be the most important commercial and cultural-touristic promotion tool of this region today. When the commercial data are examined, it has been determined that the production in Turkey has decreased significantly since the 1960s, contrary to the increasing linen production, especially in Western Europe. In Ayancık, incentives by government were made for the cultivation of flax plants in various periods, but no important result could be reached. The private sector has also established linen processing factories, but these initiatives have not been sustainable either. As a result, handcrafts linen product from linen such as women's goynuks, trousers and nezgep, which are symbolic products for the region, are almost forgotten. In order to protect the historical and cultural heritage, the Ministry of National Education Ayancık Public Education Centre and A.S.O. Various projects have been developed within its body, and finally a Linen House has been established. Thus, it has been ensured that the entire historical production process, from the cultivation of linen with traditional methods to the production of local woven products, has been transferred to the present. Considering the flax production potential of the region and the widespread use of the flax plant, it is predicted that not only cultural but also commercial production will create value for the development of the region and even contribute to the reverse migration to the cities that started in the 1980s. There is a small business processing linen in the region and as a result of the interviews with the owner of the business, it was learned that due to conventional production methods, especially long-term retting processes could not receive large orders and could not process long fibres. In addition, the lack of flax cultivation in the region causes financial losses due to the shortage of raw materials and thus the source is supplied from outside. In addition, the low-quality processing of flax in the region does not allow the production of high value-added products. In this research, the current flax production situation in the Ayancık region was examined, and new production methods with commercial and environmental importance were introduced. Apart from the cultural heritage usage areas, the possibilities of using Ayancık linen as an upholstery fabric and additive were examined. For this purpose, comfort and strength tests were applied to Ayancık linen woven fabrics produced by traditional methods and it was determined that they were suitable for use as upholstery. Due to the fact that the region is an ancient flax production centre and the increasing commercial importance of the flax plant, it is predicted that Ayancık and its surroundings have the potential to become a flax production and processing centre, and with this research, it is aimed to contribute to commercial development while protecting a cultural heritage.

Keywords: Ayancık Linen, Traditional, Cultural Heritage, Upholstery Fabric.

Giriş

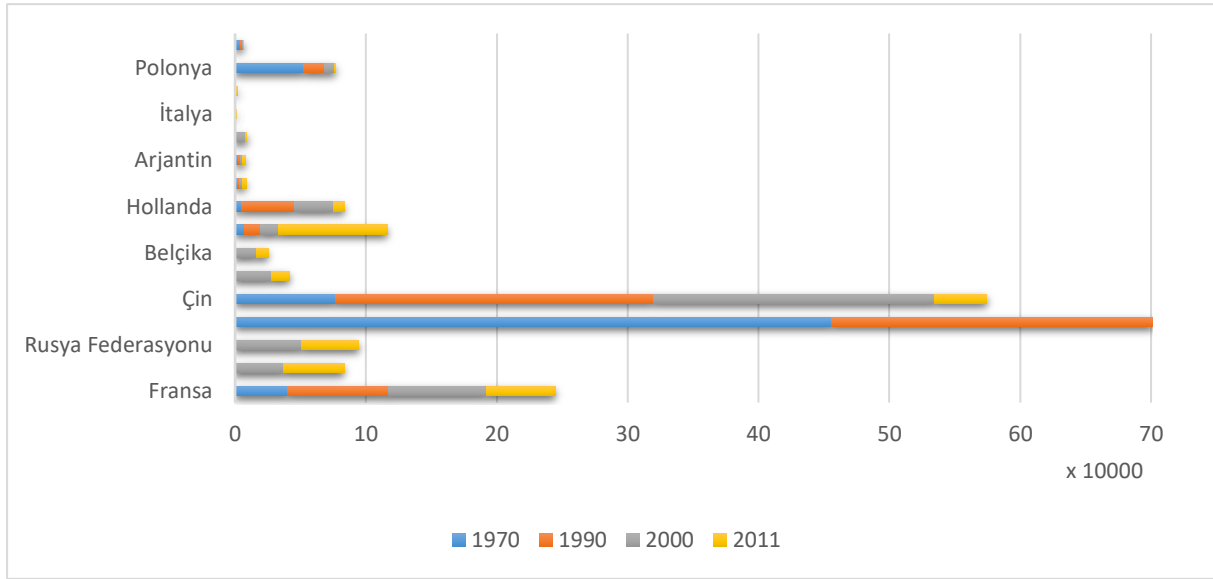
Keten (*Linum usitatissimum* L.), yün ve pamuktan dahi eski, ilk düzenli üretim işaretlerine ise M.Ö. 5000-6000’li yıllarda Nil nehri kenarında rastlanan bir liftir. Keten kumaş üretimi ile ilgili en eski bilgilere yazılı kaynak olarak Antik Yunan tabletlerinde rastlanır. Eski çağlarda keten kumaşlar Mezopotamya’da gerek sağlamlığı gerekse nem çekme özelliği sebebiyle giysi ve mumyalamada kullanılırken, benzer nedenlerle yine Yunan piyade giysisi olarak değerlendirildiği kaynaklarda ortaya konmuştur. Ayrıca Hristiyan ve Musevilikte dini giysilerin ketenden üretilmesi sebebiyle bu life kutsal anlamlar da yüklenmektedir. Diğer yandan Barok ve Rönesans’ta zenginliğin ifadesi olmuştur. Keten liflerinden elde edilen kumaşlar sağlamlığı ve düzgün formları sebebiyle el işlerinde de tercih edilmektedir. Endüstri devriminden sonra ise artık keten ürünler sadece giysi değil çadır, halat gibi pek çok üründe kullanılagelmiştir. (Johnston ve Hallet, 2014; Başer, 1983, Foulk, ve ark. 2011).

Keten günümüzde genellikle yağ, ev tekstili, giyim veya taşıma malzemesi gibi alanlar için üretilmektedir. Ayrıca değerli bir tekstil malzemesi olan keten sağlamlığı sebebiyle kitap ciltlerinde, nem çekme özelliği ile de resim sanatında tuval bezi olarak kullanılmaktadır. Ancak tüm bunlardan daha önemlisi günümüzde polimerlerde, kompozit malzemelerde biyo-bazlı katkı malzemesi olarak kullanılan keten lifi otomotiv, inşaat, mobilya gibi endüstriyel alanlarda sağlamlık, esneklik, hafiflik, biyo-parçalanabilirlik, anti-bakteriyel gibi pek çok özellik sağlayarak yenilikçi bir malzeme olarak gelişmeye açık teknolojik alanları işaret etmektedir (Bocz ve ark. 2014; Nouryon, 2020; Composites Evolution, 2020). Diğer yandan ketenin ekolojik bir bitki olması dikkatleri bu life her geçen gün artırmaktadır. Az su ihtiyacı, gübre ve ilaçlama gerektirmemesi, gıda üretimi için uygun olmayan arazilerde yetişerek toprak ıslahını desteklemesi gibi pek çok özelliği keten lifinin üretimine verilmesi gereken önemi de göstermektedir. Aynı zamanda ketenin tohumundan sapına dek her bileşeninin değerlendirilmesi onu diğer liflerden açık farkla çevreci kılar (Fletcher, 2014; Libeco, 2020; Composites Canada 2020).

Bu araştırmada doğal lifler arasında çok sayıda önceliğe sahip keten lifinin Sinop ili Ayancık ilçesinde üretiminin yaygınlaşmasına yönelik avantajlar göz önüne serilirken, Türkiye’nin keten üretimindeki rekabet edebilirliği ortaya konarak bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu sebeple dünya ve Türkiye keten üretimi rakamları incelenmiş, piyasada yaygın olarak kullanılan Çin menşeli keten ile Ayancık keteninin bazı konfor özellikleri karşılaştırılarak değerlendirmeler yapılmış, Ayancık keteninin giysi ve döşemelik olarak kullanılabilirliği ortaya konmuştur.

1. Dünyada ve Türkiye’de Keten Bitkisi Üretimi

Ülkesel bazda Belçika Dünya keten üretiminde lif veya kumaş olarak hem kalite hem de miktar olarak ilk sıralarda yer alırken bunu Hollanda, Mısır, Rusya ve Çin takip eder. Genel olarak ise %77 ile Avrupa dünya keten lifi üretiminde toplamda en büyük paya sahiptir (Şekil 1). Oransal olarak daha sonra Çin (%17,4), Mısır (%3,6), Şili (%1,25) ve Arjantin (%1) gelmektedir (Presiner ve ark, 2014). Türkiye’de ise keten üretimi ile ilgili veriler incelendiğinde Karadeniz sahili ve iç geçit bölgelerinde keten bitkisinin yetişmesine uygun sıcaklık, nem ve toprak koşulları mevcut olmasına rağmen 1960’lı yıllardan günümüze 6700 tondan 3 tona kadar hızlı bir düşüş olduğu görülmektedir. Hatta tarih boyunca keten dokumaları ile bilinen Sinop ili Ayancık ilçesi bunun en önemli örneğini oluşturmaktadır. İlçe günümüzde Ayancık Keten Bezi mahreç işaretine de sahiptir.

Şekil 1. Yıllara Göre Dünya'da Keten Bitkisi Üretimi

2. Yöntem

Ayancık Halk Eğitim Merkezi Keten Evi'nde dokunan Ayancık keteni bezayağı dokuma kumaşlar ile piyasada kullanılan Çin menşeli keten ipliğinden üretilen dokuma kumaşlar konfor özelliklerini karşılaştırmak amacıyla Kahramanmaraş ISKUR Ar-Ge Merkezi laboratuvarlarında su buharı geçirgenliği ve ısı direnç testlerine tabi tutulmuştur.

Sonuç

Ayancık keteni ve Çin keteni dokuma kumaşlara gerçekleştirilen su buharı geçirgenliği ve ısı direnç test sonuçları tablo 1'de yer almaktadır. Buna göre ortalama değerler ele alındığında Ayancık keteni bağlı su buharı geçirgenliği %85,81 Çin keteni ise %80,30 olarak ölçülmüştür. Isıl direnç değerleri ise Ayancık keteni için 0,0099 ve Çin keteni için 0,0094'ür.

Numune	Ayancık Keteni		Isıl direnç
	Su buharı geçirgenliği		
	Bağlı Su Buharı Geçirgenliği (%)	Su buharı geçirgenlik katsayısı	
1	86,11	1,85	0,009611
2	85,99	1,89	0,009752
3	85,34	1,87	0,010254
Ortalama	85,81	1,87	0,0099
Numune	Çin Keteni		
	Su buharı geçirgenliği		
	Bağlı Su Buharı Geçirgenliği (%)	Su buharı geçirgenlik katsayısı	
1	80,51	2,93	0,009417
2	80,23	2,95	0,00975
3	80,17	2,97	0,009077
Ortalama	80,30	2,95	0,0094

Tablo 1. Çin ve Ayancık Keteni Dokuma Kumaşların Su Buharı Geçirgenliği ve Isıl Direnç Değerleri.

Değerlendirme

Sinop ili ve çevresi antik çağa dayanan tarihi ve kültürel alt yapısı sebebiyle geniş bir kültür envanterine sahiptir. Bu durum Sinop'u kültür, deniz ve inanç turizmi yanında pek çok alternatif turizm imkânı sunan bir lokasyon haline getirmektedir. Doğa ve mağara turizmi gibi alanlarda tanınan Sinop'un Ayancık ilçesi ise günümüzde "Ketenin Yolculuğu" projesi ile dikkat çekmektedir. Geleneksel olarak keten bitkisinden kumaşa kadar tüm süreçlerin yaşatılmasını hedeflen bu ve benzeri projeler kuşkusuz ilçeye kültürel ve turistik açıdan önemli kazanımlar sağlamaktadır. Bu araştırma kapsamında ise benzeri projelerin kültürel ve turistik katkılarına destek olmanın yanı sıra yöreye ekonomik anlamda doğrudan kaynak sağlamak hedeflenmiştir. Bu amaçla Ayancık keteninden elde edilen geleneksel ürünlerin yanı sıra giysi ve döşemelik kumaş gibi alanlarda değerlendirilebilme olanakları ve sektörde rekabet edebilme gücü incelenmiştir. Adı geçen alanlardaki ürünlerden beklenen en önemli özellikler arasında konfor gelmektedir. Bu sebeple tekstil-moda ve döşemelikte keten ürünlerden beklenen konfor özellikleri arasında yer alan ısıl konfor Tablo 1'de karşılaştırmalı olarak incelenmiş, sektördeki diğer yaygın kullanılan Çin menşeli keten kumaşlarla özellikleri karşılaştırılmıştır. Sonuçta bağıl su buharı geçirgenliği ve ısıl direnç verileri ısıl konfor açısından liflerin benzer özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmanın sonuçları ısıl konfor açısından Ayancık keteninin giyim ve döşemelik kumaş sektörü için rekabet edebilir düzeyde olduğunu göstermektedir. Ancak araştırmanın genişletilerek Ayancık keteninin endüstriyel üretim için uygunluğunun farklı parametrelerle de değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda gerekiyorsa bitkinin ıslahı, ekimi ve iplik eldesine kadar uzanan süreçler incelenmelidir. Ketenin bitki ve ürün bazında üretiminin desteklenmesi Ayancık kültür ve turizmine ekonomik anlamda önemli katkılar sağlamanın yanı sıra sürdürülebilir bir lif olması sebebiyle günümüz tükenen kaynakları, değişen iklim koşulları göz önünde bulundurularak gerek yerel halk gerekse özel sektörde keten konusunda ekolojik farkındalığın artırılması da büyük önem taşımaktadır.

Teşekkür

Kumaş konfor testlerinin gerçekleştirilmesinde destek sağlayan Kahramanmaraş ISKUR Group Ar-Ge müdürü Dr. Mehmet Kertmen'e teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Johnston, A., Hallet, C. (2014). *Fabric for Fashion*. İngiltere: Laurence King Publishing Ltd.
- Foulk, J., Akin, D., Dodd, R. ve Ulven, C. (2011). Production of Flax Fibers for Biocomposites. *Cellulose Fibers: Bio- and Nano-Polymer Composites*. DOI 10.1007/978-3-642-17370-7_3.
- Başer, İ., (1983). *Tekstil Kimyası ve Teknolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Sayı:3124.
- Bocz, K., Szolnoki, Beata., Marosi, A., Tabi, T., Przybylak, M., Marosi, G., (2014). Flaxfibre reinforced PLA/TPS biocomposites flame retarded with multifunctional additive system. *Polymer Degradation and Stability*. <https://doi.org/10.1016/j.polymdegradstab.2013.10.025>
- Composites Canada (2020). <https://compositescanada.com/go-eco-friendly-with-flax-fibers/>,
- Composites Evolution (2020). url: <https://compositesevolution.com/products/natural-fibre-reinforcements/>
- Dhirhi, N., Shukla, R., Patel, N., B., Sahu, H. ve Mehta, N. (2015). Extraction Method of Flax Fibre and Its Uses. *Plant Archives*. 15 (2), 711-716.
- Fletcher, K., (2014). *Sustainable Fashion and Textiles*. İkinci Basım. Londra: Routledge. ISBN: 978-1-315-85793-0 (ebk).
- Libeco, (2020). <https://blog.libecohomestores.com/sustainability/flax-future-fiber/>
- Preisner, M., Wojtasik, W., Kulma., A. ve Zuk, M. (2014). Flax Fiber. DOI: 10.1002/0471238961.0612012401110914.a01.pub2.

SİNOP İLE İLGİLİ TURİZM ARAŞTIRMALARI ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

Gülşay EKREN*

Öz

Sinop, gerek coğrafi konumu, gerekse doğal, tarihi ve kültürel değerleri açısından Türkiye'nin potansiyeli yüksek turizm merkezlerinden birini oluşturmaktadır. Sinop'un bir turizm merkezi olarak gelişimine öncülük etmek için öncelikle Sinop turizmini ön plana çıkaran en önemli aktörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, Sinop'ta turizm alanında akademik araştırmaları incelemek, ileriye yönelik araştırmalarda çalışılabilecek konuların farkındalığını artırmak, bu alanda özellikle son yıllarda yapılan uzun soluklu akademik araştırmalardaki mevcut temaları ve örüntüleri ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla "Sinop" ve "Turizm" konularında ulusal ve uluslararası düzeyde yapılmış 45 makale ve 21 tez incelenerek bir durum çalışması yapılmıştır. Araştırma kapsamında Sinop'ta turizm konusunda son on yılda yapılan bilimsel araştırmalarda ana konuların nasıl değiştiği, ne tür araştırma eğilimlerinin olduğu, ne tür araştırma boşluklarının olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre incelenen makalelerin %89'unun anahtar kelimelerinde "Turizm", %71'inde "Sinop" geçmektedir. Araştırmaların %13'ü "Ekolojik turizm, tarım ve çiftlik" ilgiliyken, %11'i "Alternatif turizm", %11'i "Sinop Cezaevi ve Hüzün turizmi" ile ilgilidir. Diğer yandan incelenen tezlerin %62'sinin amaç cümlesinde "Sinop", %38'inin "amaç" cümlesinde aynı zamanda "Turizm" yer almaktadır. Tez çalışmaları daha çok hüzün turizmini, turizm talebini ortaya koymaya ve Sinop'ta turizm anlamında yaşam kalitesini arttırmaya yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Turizm, Turizm Planlaması, Bibliyometrik Analiz, Durum Çalışması.

A Bibliometric Analysis on Tourism Studies Related to Sinop

Abstract

Sinop constitutes one of the tourism centers with high potential in Turkey in terms of both its geographical location as well as its natural, historical and cultural values. In order to lead the development of Sinop as a tourism center, first of all, it is necessary to determine the most crucial actors that bring Sinop tourism to the fore. The aim of this study is to examine academic research in the field of tourism in Sinop, to increase awareness of the issues that can be studied in future research, and to reveal current themes and patterns in long-term academic research, especially in the last decade. For this purpose, national and international scientific researches (45 articles, 21 master's theses or doctoral dissertations) about "Sinop" and "Tourism" were examined and a content analysis was conducted. In Tourism area, it has been tried to determine how the main subjects have changed, what kind of research trends and what kind of research gaps there are in the last decade in Sinop. According to the findings, "Tourism" is mentioned in 89% of the articles as well as "Sinop" is mentioned in 71% of the articles. While 13% of the researches are about "Ecological tourism, agriculture and farm", 11% are about "Alternative tourism" and 11% are about "Sinop Prison and Sadness tourism". On the other hand, "Sinop" is included in the "purpose sentence" of 62% of the theses, and "Tourism" is also included in the 38% of them. Dissertations are mostly aimed at revealing the tourism demand and increasing the quality of life in terms of tourism in Sinop.

Keywords: Sinop, Tourism, Bibliometric Analysis, Case Study.

* Öğr. Gör. Dr., Sinop Üniv., Ayancık Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Teknolojileri Böl., gekren@sinop.edu.tr-
https://orcid.org/0000-0003-1226-7039.

Giriş

Anadolu, gerek coğrafi konumu, gerekse tarih boyunca yüzlerce medeniyete ev sahipliği yapması nedeniyle oldukça zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Geçmişten gelen bu kültürel miras, üç yanının denizlerle çevrili olması, Avrupa ile Asya kıtaları arasında bir geçiş noktası olması, Dünyada dört mevsimin birlikte yaşandığı sayılı ülkelerden biri olması, sayısız tarihi ve doğal güzelliklerinin olması gibi birçok etken Türkiye’de turizm bağlamında gelişmelere ön ayak olmuştur. Tüm bunların etkisiyle Türkiye’deki turizm politikaları özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren hızlı bir ivme kazanmıştır (Emekli, 2005). 1923 yılında kurulan Türk Seyyahin Cemiyetinin, 1930 yılında Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu olarak faaliyetlerine devam etmesi, 1934 yılında Türkiye’de turizm bürolarının açılması ve devamında 1939 yılında Türk Ticaret Bakanlığı bünyesinde Turizm Müdürlüğü’nün kurulması bu gelişmelere en güzel örnekleri oluşturmaktadır. Diğer yandan 1982 yılında oluşturulan ve halen geçerliliğini koruyan Turizmi Teşvik Kanunu, ülkemizde turizm faaliyetlerinin bugünkü konumuna taşınmasında etkili unsurlardan biridir (Emekli, 2005). Ancak Türkiye’de turizmin gelişime yönelik teşvik politikaları 1960’lı yıllardan itibaren tekrar hız kazanmış, özellikle Akdeniz ve Ege kıyılarında turizmin gelişime yönelik devlet teşvikleri arttırılmıştır. Bu teşvikler 1980’li yıllardan itibaren ülkemizi ziyaret eden yabancı turist sayısındaki artışı desteklemektedir (Soyak, 2013).

T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı’nın 2021 yılı turizm istatistiklerine göre (TKB, 2021a) 2021 yılının ilk yarısında (Ocak-Haziran) ülkemizi ziyaret eden toplam ziyaretçi sayısı yaklaşık 16 milyondur. Bu sayı Covid-19 pandemi salgını öncesi (2019 yılı) 51 milyonun üstündedir. Pandemi salgını tüm dünyada olduğu gibi ülkemizin turizm gelirlerini etkilemiştir. 2021 yılının ilk yarısında ülkemize dışarıdan giriş yapan yaklaşık 7,5 milyon yabancı turist bulunmaktadır. Her bir turistin ortalama harcaması 818\$ ve aynı dönemde ülkemizin turizm geliri yaklaşık 5,5 milyar\$ olarak hesaplanmıştır (TKB, 2021a). Türkiye’de turizm sektörünün gelişimine yönelik sağlanan teşvik ve desteklerden, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nda belirttiği üzere, Kültür ve Turizm Bakanlığından “Turizm Yatırımı veya İşletmesi Belgesi” alan tesisler yararlanabilmektedir. Bu teşviklerden bazıları aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (TKB, 2021b):

- Taşınmaz malların turizm amacıyla (termal, kış, kırsal ve yayla turizmi gibi) kullanılması için hazine ve orman arazilerinin turistik tesis yatırımlarına tahsis işlemi -49 yıla kadar- sağlanmaktadır,
- Ormanlarda yer alacak turizm yatırımı belgeli tesislerin orman fonuna katkısı taksitlendirilmektedir,
- Turizm belgeli yatırım ve işletmeler elektrik, gaz ve su ücretlerini o bölgedeki sanayi ve meskenlere uygulanan en düşük tarifieden ödenmektedir,
- Turizm belgeli yatırım ve işletmelerin telefon ve teleks talepleri işlem önceliğine tabidir,
- Turizm belgeli yatırım ve işletmeler, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilen izinle yabancı uzman personel ve sanatkarlar çalıştırılabilir,
- Yabancı bayraklı deniz turizmi araçları, gezi, bakım, onarım, kızaklama veya kışlamak amacıyla Türkiye’de beş yıla kadar kalabilirler, bu süre Bakanlık kararı ile beş yıl daha uzatılabilir,
- Turizm belgeli konaklama işletmeleri Bakanlar Kurulunca her yıl belirlenen turizm gelirini (döviz olarak) sağladıkları takdirde ihracatçı sayılabilirler.

Türkiye’de turizm sektörünün sürdürülebilir bir anlayışla yürütülmesi, devlet teşviklerinin yerinde ve etkili bir şekilde kullanılabilmesi için, kamu kurumlarının yanı sıra sivil toplum örgütleri, yerel

yöneticiler ve özellikle turizm alanında uzman akademisyenlere, bilim adamlarına, büyük görev düşmektedir. Bu çalışmanın amacı Sinop'un turizm potansiyelini ortaya koymak, turizm alanındaki ileriye yönelik araştırmalara ve gelişmelere öncülük etmek, bu konuda atılabilecek adımlara yönelik toplumsal farkındalığı artırmak, turizm alanındaki akademik gelişmelere destek vermek ve bu niyetlerle özellikle son on yılda Sinop'ta turizm alanında yapılan akademik araştırmalardaki mevcut durumu ortaya koymaktır. Bu araştırmada Türkiye'de Sinop'ta turizm üzerine yapılmış uzun soluklu akademik çalışmalar üzerinden bibliyometrik bir analiz çalışması gerçekleştirilmiştir.

1. Turizm Alanında Bibliyometrik Analiz Çalışmaları

Bibliyometrik analizlerde belirli yıllar arasında belirli bir alanda hangi konuların çalışıldığı, çalışmalarda ne tür araştırma yöntemlerinin kullanıldığı, zaman içinde değişen terimler, konular ve araştırma eğilimleri gibi sonuçlar yansıtılmaktadır (Yeksan ve Akbaba, 2019). Türkiye'de turizm alanında bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak yapılmış birçok çalışmaya rastlamak mümkündür. Yılmaz vd. (2017) Türkiye'de turizm alanında yapılan 48 bibliyometrik çalışmayı inceleyerek, en fazla yayının 2014 yılında gerçekleştiğini ve daha çok tek yazarlı çalışmalar olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde literatürde, turizm ve girişimcilik (Cem vd., 2019), tarım turizmi (Akkaşoğlu vd., 2019; Civelek ve Karadağ, 2020), kırsal turizm (Bozok vd., 2017), gastronomi turizmi (Sünnetçioğlu, vd., 2017; Tayfun vd., 2018; Nebioğlu, 2019; Ercan, 2020), termal turizm (Oğuzbalaban, 2019), sürdürülebilir turizm (Ünal, 2020), alternatif turizm (Düşmezkalender ve Metin, 2019), engelli turizmi (Aksöz ve Yücel, 2020) gibi farklı birçok turizm alanında bibliyometrik analizler içeren çalışmalara rastlamak mümkündür. Türkiye'de yapılan bu tür turizm konulu bibliyometrik analizlerde daha çok YÖK Akademik Sistemi veya YÖK Ulusal Tez Merkezi veritabanlarında bulunan çalışmaları, sayfa sayısı, yazar sayısı, anahtar kelime, yayın yılı, yayınlandığı dergi, kullanılan yöntem, alınan atıf gibi kriterler açısından değerlendirilmektedir. Örneğin Bayram vd. (2017) tarafından yapılan bir araştırmada YÖK Akademik sisteminde "Sürdürülebilir Turizm" anahtar kelimesi ile ulaşılan 40 makale bibliyometrik analiz şeklinde incelenmiş, makalelerin büyük çoğunluğunun (%77,5) nitel çalışmalardan oluştuğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca elde edilen çalışmalar, sayfa sayısı, yazar sayısı, anahtar kelime sayısı, yayın yılı, yayınlandığı dergi gibi kriterler açısından değerlendirilmiştir. Diğer yandan Yeksan ve Akbaba (2019) tarafından yapılan çalışmada 2010-2017 yılları arasında SSCI (Social Science Citation Index) indeksli dergilerde yayınlanan sürdürülebilir turizm konulu 288 makale incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre makalelerin çoğunluğunun (%35) 2017 yılında yayınlandığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Demirebulat ve Dinç (2017), 1987-2015 yılları arasında yayınlanmış lisansüstü tezler üzerinde yaptığı çalışmada, sürdürülebilir turizm konulu 41 yüksek lisans ve 21 doktora tezini, tez türü, yayın yılı, yayınlandığı üniversite, enstitü ve anabilim dalı gibi bibliyometrik özellikler bakımından incelenmektedir. Bu çalışmada ayrıca özellikle 2000'li yıllardan sonra sürdürülebilir turizm konusunda daha fazla çalışmaya rastlandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

2. Sinop ve Turizm

Sinop, kültürel turizm açısından Karadeniz'in en zengin yerlerinden biridir (Boz vd., 2017). Sinop'a bu açıdan değer katan tarihi ve kültürel zenginlikler şu şekilde sıralanabilir: Sinop Kalesi, Bo-yabat Kalesi, Sinop Cezaevi, Sinop Arkeoloji Müzesi, Sinop Etnografya Müzesi, Balatlar Yapı Toplu-luğu, Balatlar Kilisesi, Paşa Tabyaları ve Pervane Medresesi. Bunların yanısıra camiler, türbeler, hanlar, hamamlar, kaya mezarları, çeşmeler ve sivil mimarlık örneği geleneksel evler yer almaktadır. Sinop'ta

ayrıca dokumacılık, maket kotracılığı, bıçakcılık gibi geleneksel el sanatlarının yanı sıra kültürel değerleri korumaya yönelik festivaller ve şenlikler, zengin yöresel mutfak kültürü ve halk oyunları gibi diğer birçok farklı kültürel ve sosyal zenginlikler bulunmaktadır. Sinop’a gelen yerli ve yabancı turist sayısı her geçen yıl artış göstermektedir (Altunöz vd., 2017:573). Yurdakul (2012) tarafından Sinop’un kültürel potansiyelini belirlemek ve Sinop’a gelen turistlerin geli  amaçlarını belirlemek amacıyla 400’  aşkın yerli ve yabancı turist üzerinde yapılan bir araştırmada; yerli turistler daha çok Sinop Kalesi, Sinop Cezaevi ve Arkeoloji Müzesine ilgi gösterirken yabancı turistler Sinop Kalesi ve Alaeddin Camisine ilgi göstermektedir. Araştırmada ayrıca halkın konukseverliği, bölgenin güvenilirliği, zengin kültürel çekiciliği, yöresel yiyecek ve içeceklerin çekiciliği gibi nedenlerle turistlerin Sinop’u tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sinop, alternatif turizm açısından da potansiyeli oldukça yüksek bir yerdir. Örneğin ekoturizm, kamp ve karavan turizmi, inanç turizmi, deniz turizmi, yayla turizmi, gastronomi turizmi, av turizmi (Altunöz vd., 2017), hüzün turizmi gibi farklı alternatifler içeren turizm hareketliliğine sahiptir. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansının 2013 yılında yayınladığı “Sinop Merkez İlçe Analizi” başlıklı rapora göre (Arslan ve  nal, 2013), Sinop il merkezinde yer alan Akliman, Hamsilos Koyu, İnceburun, Karakum, Sarıkum Gölü ve çevresinin kıyı turizmine en uygun alanlar olduğu belirtilmektedir. Rapora göre bölgede ayrıca deniz ve kıyı turizminin yanı sıra; ku  gözlemi, karavan, yamaç para  t , kış, kültür, doğa yürüyüşü, av, olta balıkçılığı, eski eser, tabiat anıtları, kaya tırmanı ı, rüzgar ve su sörfü, yayla, mağara, su altı dalı , akarsu ve kanyon, inanç, bisiklet, termal, fotoğraf ve jeep safari gibi birçok farklı turizm varlığından söz edilmektedir (s. 33). Diğer yandan bölgenin en önemli turizm alanlarının; yat ve kruvaziyer turizmi, kıyı turizmi, tarihi eser turizmi, ekoturizm ve spor turizmi olduğu belirtilmektedir (s. 41). Aydın (2017) tarafından Sinop’un alternatif turizm potansiyelini belirlemek amacıyla 400’ n üzerinde yerli turist üzerinde yapılan bir araştırmada, Sinop’un alternatif turizm potansiyeline sahip olduğu, özellikle doğa turizmi ve kültür turizmi açısından bölgede uygulanabilir alternatif turizm türlerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak Sinop’taki konaklama tesislerinin Sinop’un alternatif turizm potansiyeli açısından yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırma belirli bir duruma ilişkin sonuçları ortaya koymak amacıyla nitel yaklaşımla yapılmış betimsel bir durum çalışmasıdır. Nitel durum çalışmalarının temel özelliği, bir veya birkaç durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Bu tür çalışmalarda, bir duruma ilişkin etkenler – rneğin ortam, bireyler, olaylar, süreçler gibi- bütüncül bir yaklaşımla incelenmekte ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri veya ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılmaktadır (Yıldırım ve  im ek, 2018: 73). Bu araştırmada Sinop’ta turizm açısından meydana gelen değişimlerin ve süreçlerin durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Sinop’ta geçtiğimiz son on yılda “Turizm” alanına ilişkin gerçekleştirilen akademik  alı malar, Google Scholar veritabanı ve Y K Ulusal Tez Merkezi veritabanı kısıtında bütüncül bir yaklaşımla incelenmi tır. Betimleyici durum çalışma yöntemi, ilgili araştırma betimleyici bir soruya – rneğin Ne oluyor? veya Ne oldu? gibi- işaret ettiğinde uygun bulunmaktadır (Yin, 2017:5). Bu araştırmada “Sinop’ta turizm araştırmalarında neler oluyor?” veya “Sinop’ta turizm çalışmalarında geçmiş on yılda ne oldu?” araştırma sorularını işaret ettiğinden betimsel bir durum çalışmasıdır.

Araştırmada veri toplama aşamasında 12.07.2021-16.07.2021 tarihleri arasında Google Scholar’dan “Sinop, Turizm” anahtar kelimeleri ile taranan 53 çalışma incelenmi tır. Elde edilen çalışmaların özellikle  zet kısımları ve anahtar kelimeleri taranmış, araştırmacı tarafından tarafsız bir şekilde incelenmi tır. Çalışmanın 2010-2020 yılları arasında yayınlanmış olması (güncel olması), Sinop’ta turizm

konusunda bilimsel bir boşluğu kapatmayı amaçlaması ve tam metnine ulaşılabilir olması gibi kriterler dikkate alınarak 45 çalışma araştırma kapsamına alınmıştır. Bu çalışmaların hangi yılda yapıldığı, hangi dilde yazıldığı, türü, konusu, yayınlanmış özeti, anahtar kelimeleri, araştırmada kullanılan yöntem ve teknik gibi başlıklar altında oluşturulan veriler, MS Excel 2016 programına aktararak, analiz açısından hazır hale getirilmiştir. Benzer şekilde 19.07.2021-23.07.2021 tarihleri arasında YÖK Ulusal Tez Merkezi veritabanından tezin özet kısmında “Sinop, Turizm” anahtar kelimeleri geçen 27 tez incelenmiştir. Tezlerin hangi yılda yayınlandığı farketmeksizin Sosyal Bilimler alanında yayınlanmış olması, Sinop’ta turizm konusunda bilimsel bir boşluğu kapatmayı amaçlaması, tam metinlerine erişim izni olması gibi kriterler dikkate alınarak 21 çalışma araştırma kapsamına alınmıştır. Elde edilen verilerin analizi sürecinde Wordstat 9.0.4 içerik analizi ve metin madenciliği programından yararlanılmıştır. Bu program aracılığı ile veriler üzerinde sık rastlanan temaların ve örüntülerin ortaya çıkarılması sağlanmıştır. Analiz sonuçlarının raporlanması sürecinde belirlenen temalar ve örüntüler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen makaleler, bildiriler ve bu çalışmaların odak noktaları Tablo 1.’de yer almaktadır.

Tablo 1: *Araştırma Kapsamında İncelenen Makalelerin Referansları ve Temel Konuları*

Referans/Referanslar	Konu/Konular
(Güçlü, 2010)	Sinop’ta deniz turizmi mevsimi
(İpar & Tırıl, 2014; Bayram vd., 2018)	Sinop’un kırsal turizm potansiyeli, Sinop’a kırsal turizmin etkileri
(Öztürk vd., 2012; Yılmaz & Zorlu, 2018; Bayram vd., 2018; Karaçar vd., 2017)	Turizm stratejilerinin belirlenmesi, Sürdürülebilir turizm stratejilerinin önceliklendirilmesi, Sürdürülebilir turizm açısından destinasyon yönetimi, Sürdürülebilir turizm bağlamında yavaş şehir Gerze
(Met, 2012; Altunöz vd., 2017; Kandemir & Ergin, 2018)	Sinop’ta turizm ile yöresel gelişme, Sinop’ta turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi, Bölgesel gelişimde Kalkınma Ajansları - TR82 Bölgesi
(Baki vd., 2015; Daskin vd., 2020)	Karadeniz’in güneyinde kıyı yönetim planı, Sinop’ta kıyı turizminin gelişimi
(Kaptangil vd., 2016)	Sinop turizm istatistikleri
(Seyyah & Güngör, 2016)	Sinop’un Jeoturizm özellikleri
(Kılıç & Demir, 2017; Ceylan & Eravcı, 2018)	Sinop ve turizm pazarlaması, Kültürel mirasın şehrin (Sinop) pazar performansına etkisi
(Aslan, 2015; Alili, 2017; Türkoğlu & Bardakoğlu, 2017; Belli & Özdemir, 2018; Tekeli vd., 2020)	Hüzün turizmi açısından Sinop Tarihi Cezaevi
(Karaçar, 2018; Bayram vd., 2018; Karaçar & Doğancıllı, 2019; Ayaz & Bakar, 2020)	Sinop örneğinde turizm öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri, Sinop örneğinde öğrencilerin tatil tercihinde sosyal medyanın rolü, Sinop örneğinde turizm öğrencilerinin kapatılan turizm bölümlerine yönelik algısı, Sinop örneğinde üniversite öğrencilerinin destinasyon imajı algısı
(Bayram, 2018; Karaçar, 2019)	Sinop ve çevresi örneğinde turizm işletmelerinde etik değerler, örgütsel bağlılık, Sinop’ta otel çalışanlarının iş tatmini ve motivasyon düzeyleri
(Orhan, 2018; Kaya, 2019)	Geleneksel Sinop evleri, Geleneksel ahşap evlerin mimari yapıları (Sinop)
(Kocatepe & Turan, 2016; Kargiglioğlu & Ayyıldız, 2018; Genç & Seçim, 2019; Köşker, 2020)	Sinop mutfağında hamsi kullanımı, Sinop örneğinde mutfak kültürünün sürdürülebilirliği, Sinop yöresel mutfağında tatlılar, Coğrafi işaretli yerel gıdaların turistik önemi
(Doğancıllı & Oruç, 2016; Sürücü vd., 2017; Alcan vd., 2019)	Sinop Tarihi Cezaevinin müzeye dönüşüm süreci, Arkeoloji müzelerinin önemi –Sinop, Sinop müzeleri ziyaretçi verileri ile yapay sinir ağı modeli

(Bayram, 2019; Karaçar & Abdüzade, 2019; Kavlak & Bayram, 2020; Boz vd., 2017)	Sinop örneğinde; Turizm gelişiminde turist rehberlerinin rolleri ve görüşleri, Turizm gelişiminin yerel halk üzerindeki etkileri, Turizm gelişimiyle ilgili algı ve tutum, Turistlerin kültür turizmüne yönelik algıları
(Büyükkayıkçı, 2018; Cebeci, 2019)	Boyabat çemberi, Sinop ve çevresinde yöresel dokumacılık geleneği -
(Akkuş & Şimşek, 2019)	Sinop'ta av turizmi, turistlerin tipolojisi –Boyabat
(Kaya & Yılmaz, 2018)	Endüstriyel miras turizmi -Ayancık Zingal Orman İşletmesi
(Sak & Bayram, 2020)	Ekolojik tarım turizmi -Sinop
(Aytuğ & Uçar, 2019; Aytuğ vd., 2020)	Sinop ilinin alternatif turizm potansiyeli
(Aşan & Yolal, 2020)	Sinop Kuzeyfest Rock Müzik Festivali
(Kargiglioğlu & Arifuddin, 2020)	Sessiz turizm potansiyeli -Sinop

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin yayın yılı, hangi üniversite ve anabilim dalı bünyesinde gerçekleştirildiği, türü ve kısaca temel çalışma konuları Tablo 2.'de yer almaktadır.

Tablo 2. *Araştırma Kapsamına Alınan Tezlere Ait Tanımlayıcı Bilgiler*

Yıl	Türü	Üniversite	Anabilim Dalı	Konu
1996	YL*	Gazi	Mimarlık	Hamsilos Fiyordunun sürdürülebilirliği
2000	YL	Ankara	Coğrafya	Sinop ve çevresinin turizm potansiyeli
2002	YL	Sakarya	İşletme	Sinop ili turistik arz kaynakları
2007	YL	İnönü	Kamu Yönetimi	Sinop'un toplumsal yapısı
2011	YL	Ondokuz Mayıs	Coğrafya	Ayancık
2012	YL	Yıldız Teknik	Mimarlık	Sinop Balatlar yapı topluluğu
2012	YL	Onsekiz Mart	Turizm İşletmeciliği	Sinop'un turizm açısından kullanım olanakları
2014	YL	Afyon Kocatepe	İşletme	Turizm sektörünü teşvik eden kurumlar
2014	YL	Karabük	İşletme	Batı Karadeniz'de inanç turizmi kaynakları
2015	YL	Hitit	İşletme	Sinop'ta turistlerin satın alma davranışları
2015	Doktora	Ondokuz Mayıs	Coğrafya	Ayancık ve çevresinin ekoturizm potansiyeli
2016	YL	Akdeniz	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik	Sinop'ta hüzün turizmi
2017	YL	İskenderun Teknik	Turizm İşletmeciliği	Sinop'un alternatif turizm potansiyeli
2018	YL	Marmara	Coğrafya	Sinop ve yakın çevresinin iklimi
2018	Doktora	Kastamonu	Orman Mühendisliği	Sinop'ta karaca popülasyon ekolojisi
2019	YL	Karabük	Turizm İşletmeciliği	Öğrencilerin Sinop'a ilişkin imaj algısı
2019	YL	Karabük	Turizm İşletmeciliği	Kongre turizmüne katılma niyeti
2020	Doktora	İstanbul Gelişim	İşletme	Sinop'taki otellerde hizmet kalitesi
2020	Doktora	Selçuk	Turizm İşletmeciliği	Gerze'nin Yavaş Şehir olması
2021	YL	Selçuk	İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı	İç mekân tasarımı açısından Sinop Cezaevi
2021	YL	Kastamonu	Turizm İşletmeciliği	Hüzün turizmi açısından Tarihi Sinop Cezaevi

*YL: Yüksek Lisans

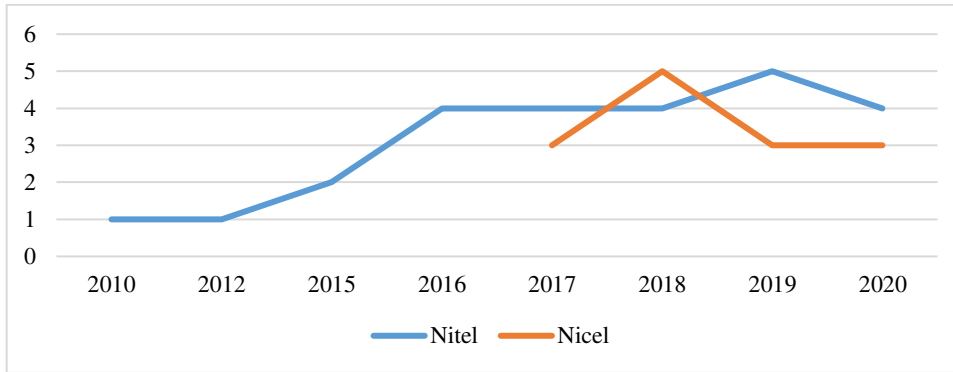
Kaynak: YÖK Ulusal Tez Merkezi (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) veritabanından derlenmiştir.

4. Bulgular

4.1 Araştırma Kapsamında İncelenen Makaleler ve Tam Metin Bildiriler

Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların (n=45), %56'sı (n=25) araştırma makalesi, %27'si derleme makale (n=12) ve %18'i (n=8) bildiri tam metin şeklindedir. Bu çalışmaların %58'sinde

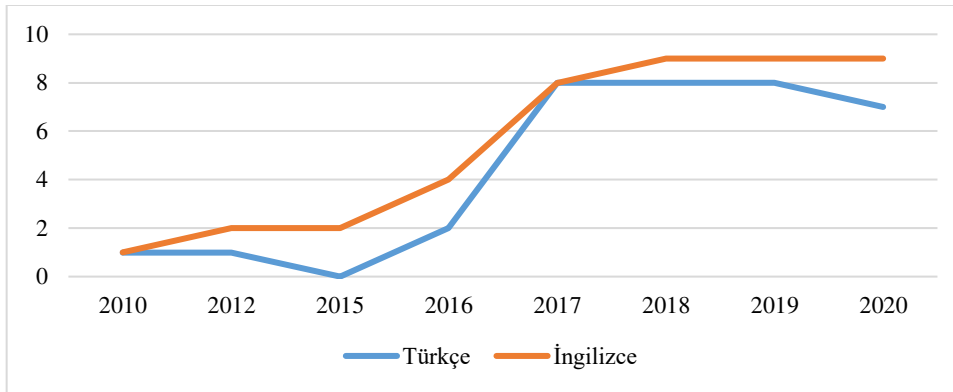
(n=26) nitel araştırma yöntemi, %42'sinde (n=19) nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmaların %38'i (n=17) durum çalışmasıyken %38'inde (n=17) anket tekniği, %18'inde (n=8) görüşme tekniği kullanılmıştır. 2010-2020 yılları arasında “Sinop” ve “Turizm” konulu çalışmaların araştırma yöntemlerindeki değişimin yıllara göre dağılımı Şekil 1.'de görülmektedir.

Şekil 1. Makalelerde Kullanılan Araştırma Yöntemlerinin Yıllar İçindeki Değişimi

2010-2020 yılları arasında araştırmalarda nitel yöntemler tercih edilirken 2017-2020 yılları arasındaki çalışmalarda nitel yöntemlerin yanı sıra nicel yöntemler de tercih edilmektedir.

Bu çalışmalar Türkçe ve İngilizce dillerinde yazılmıştır. Çalışmaların hangi yıllarda daha çok hangi dillerde yazıldığı Şekil 2.'de görülmektedir.

Şekil 2. Makalelerin Yazım Dilinin Yıllar İçindeki Değişimi

2010-2017 arasındaki çalışmalarda gerek farklı dil tercihleri bakımından gerekse sayı bakımından nispeten istikrarlı bir artış gözlemlenirken, 2017-2020 arasında hem Türkçe hem de İngilizce olarak yazılmış çalışmalar sayı olarak çoğunlukla 8-10 aralığında olduğu görülmektedir.

Makaleler ve bildiri tam metinlerinde yer alan anahtar kelimeler üzerinden bir analiz gerçekleştirilmiştir. Anahtar kelime analizi sonucunda makalelerde ve bildirilerde sıklıkla kullanılan anahtar kelimeler Tablo 1.'de belirtildiği şekildedir.

Tablo 3. Araştırmalarda Kullanılan Anahtar Kelimeler ve Sıklık Oranları

Anahtar Kelimeler	Sıklık	Yüzde (%)
Turizm	40	89
Sinop	32	71
Ekolojik Turizm, Tarım, Çiftlik	6	13
Alternatif Turizm	5	11
Cezaevi, Hüzün Turizmi	5	11
SWOT Analizi	4	9
Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Gelişme	4	9
Kültürel Miras, Türkiye	3	7

Arkeoloji, Etki, Deneyim	3	7
Karadeniz Bölgesi, Girişimcilik	3	7
Kıyı Turizmi, Turist	3	7
Sürdürülebilir Turizm, Sürdürülebilirlik	3	7
Yöresel, Mutfak, Kültür, Kırsal Turizm	3	7
Ayancık, Boyabat, Gerze, Paydaş	2	4
Üniversite Öğrencileri	2	4
Turizm İşletmeleri, Yiyecek İçecek İşletmeleri	2	4

İncelenen makalelerin %89'unun anahtar kelimelerinde "Turizm", %71'inde "Sinop" geçmektedir (Tablo 3). Araştırmaların %13'ü "ekolojik turizm, tarım ve çiftlik" ilgiliyken, %11'i "alternatif turizm", %11'i "Sinop Cezaevi" ve "hüzün turizmi" ile ilgilidir.

2017-2019 yılları arasında yapılmış üç çalışmada (Sürücü vd., 2017; Boz vd., 2017; Orhan, 2018) kültürel miras, kültürel çekicilikler, kültür turizmi, arkeoloji turizmi, alternatif turizm ve geleneksel Sinop evleri gibi konular çalışılmıştır. 2015 ve 2020 yılında yapılan iki farklı çalışmada (Baki vd., 2015; Daskin vd., 2020) ise kıyı bölgeleri yönetimi ve planlaması, turizmin gelişimi ve Türkiye'deki sosyokültürel, çevresel ve ekonomik etkileri üzerine çalışmalar yapılmıştır. Benzer şekilde 2018-2020 yılları arasında kırsal turizm konusunda yapılmış çalışmalarda (Bayram vd., 2018; Kaya, 2019; Aytuğ & Uçar, 2019; Aytuğ vd., 2020), kırsal yerleşmeler, ahşap mesken, doğa turizmi, toplum temelli turizm ve alternatif turizm konularına değinilmektedir.

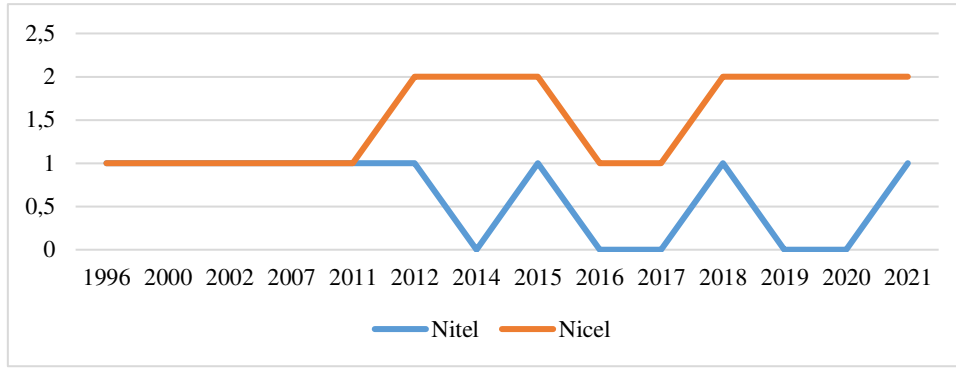
Karadeniz Bölgesinde coğrafi işaretli turizm açısından önemi ile ilgili çok az çalışmaya (Köşker, 2020) rastlanmıştır. Bölgesel kalkınma ile ilgili yapılan çalışmalarda (Altınöz vd., 2017; Bayram, 2019) ise daha çok kalkınma ve turizm ilişkisi, destinasyon analizi, turizm talebi ve sürdürülebilir kalkınma, TR82 Bölgesi ve Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı -KUZZKA (Kandemir & Ergin, 2018) konularına değinilmektedir. "Sinop Cezaevi" ve "Hüzün turizmi" ni konu alan çalışmalar (Aslan, 2015; Alili, 2017; Türkoğlu & Bardakoğlu, 2017; Belli & Özdemir, 2018; Tekeli vd., 2020) daha çok Avrupa ve Türkiye ekseninde hüzün turizmi veya karanlık turizm, alternatif turizm ve paydaş analizi konularını ele almaktadır.

4.2 Araştırma Kapsamında İncelenen Tezler

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin (n=21), %81'i (n=17) yüksek lisans, %19'u (n=4) doktora türündedir. Sinop'ta turizm alanında en çok tez yazılan üniversiteler; Karabük Üniversitesi bünyesinde üç yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi bünyesinde bir yüksek lisans ve bir doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi bünyesinde bir yüksek lisans ve bir doktora tezi ve Selçuk Üniversiteleri bünyesinde bir yüksek lisans ve bir doktora tezi şeklindedir. Tablo 2.'de yer alan diğer üniversiteler bünyesinde bir yüksek lisans veya bir doktora tezi yazılmıştır.

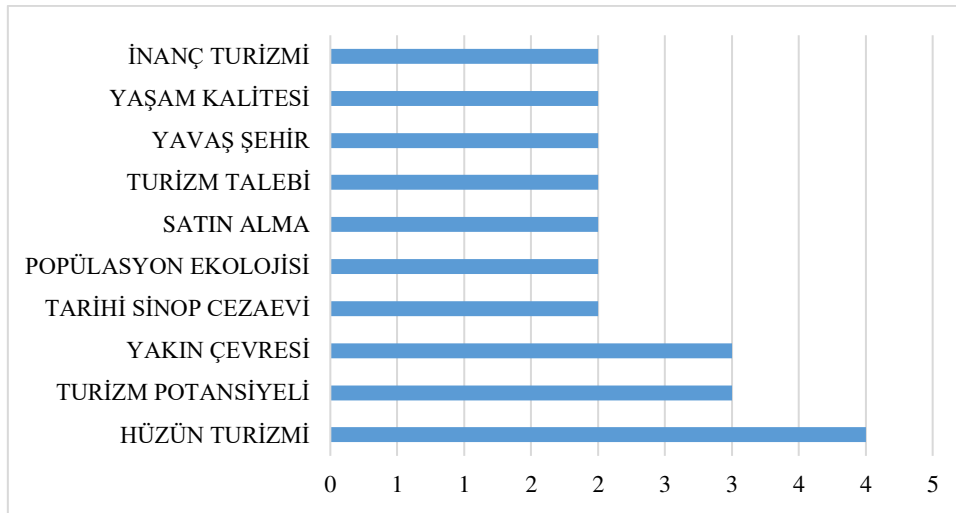
Tezlerin yayınlandığı üniversitelerin anabilim dallarına bakıldığında, en çok tez çıkaran anabilim dalları sırasıyla; Turizm İşletmeciliği (%29), İşletme (%24) ve Coğrafya (%19) şeklindedir. Bunlar dışında Mimarlık, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik, Orman Mühendisliği ve Kamu Yönetimi anabilim dalları bünyesinde Sinop ve Turizm konulu tez çalışmaları yapılmıştır.

Tezlerin tamamı Türkçe yazılmış ve yayınlanmıştır, %57'sinde (n=12) nicel araştırma yöntemleri, %43'ünde (n=9) nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir. Tezlerde kullanılan araştırma yöntemlerinin yıllara göre değişimi Şekil 3.'te yer almaktadır.

Şekil 3. Tezlerde Kullanılan Araştırma Yöntemlerinin Yıllara göre Değişimi

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin %62'sinin (n=13) “amaç” cümlesinde “Sinop” yer almaktadır. Diğer yandan bu tezlerin %38'inin “amaç” cümlesinde aynı zamanda “Turizm” yer almaktadır. Çalışmaların anahtar kelimelerinde “Sinop” (n=7) kelimesinin yanı sıra daha çok “Hüzün Turizmi, Turizm Talebi, Yaşam Kalitesi” ifadelerine yer verilmektedir. Bunların yanısıra en çok rastlanan kelimelerden bazıları; “Turizm”, “Cezaevi”, “Ayancık”, “Kültürel”, “Miras”, “Toplumsal”, “İmaj” şeklindedir. Araştırma kapsamında incelenen tezlerin konu başlıklarına ilişkin temel ifadeler Şekil 4.'te yer almaktadır.

Şekil 4. Tezlerin Konu Başlıklarında En Çok Yer Alan İfadeler

Tezlerin konu başlıklarında en çok (n=4) “Hüzün Turizmi”, ikinci sırada “Turizm Potansiyeli” ve “Yakın Çevresi”, üçüncü sırada ise “Tarihi Sinop Cezaevi, Popülasyon ekolojisi, Satın alma, Turizm talebi, Yavaş Şehir, Yaşam Kalitesi, İnanç Turizmi” gibi ifadeler yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Sinop'ta kıyı uzunluğu yaklaşık 110 km'dir ve bu uzunluk kıyı turizmi için uygun potansiyel oluşturmaktadır. Ancak Sinop'ta bağıl nem oranının yıl boyu %60'ın üzerinde olması, yıl boyunca güneşli gün sayısının diğer bölgelere oranla nispeten az olması kıyı ve deniz turizmini olumsuz yönde etkilemektedir (Ercan, 2018). Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre Sinop, kültür turizmi, kırsal turizm, spor turizmi, doğa turizmi, gastronomi turizmi gibi alternatif turizm potansiyeli yüksek bir ilimizdir. Ancak özellikle altyapı sorunları, konaklama sorunları, il içi ve dışı ulaşım sorunları gibi bir takım etkenler nedeniyle bu potansiyeli yeterince kullanamamaktadır (Aytuğ & Uçar, 2019). Turizm sektörü ile üniversiteler arasındaki işbirliğinin bu potansiyeli ortaya çıkarmada önemli bir tetikleyici rol

üstleneceği düşünülmektedir (Aytuğ & Uçar, 2019). Diğer yandan kırsal mesken mimarilerinin en güzel örneklerinin yer aldığı Sinop'ta, geleneksel tarihi yapılarda modern ve geleneksel malzemenin uyumsuz şekilde kullanıldığı, tadilatların gelişigüzel yapıldığı, birçoğunun koruma altına alınmadığı için bölgenin coğrafi yapısı gereği heyelan, sel gibi doğal afetlerden etkilenecek yok olmaya yüz tuttuğu görülmektedir. Karadeniz Bölgesi kıyı turizminde önemli bir noktada bulunan Sinop'ta, özellikler kırsal yerleşkelerde bulunan bu geleneksel yapıların korunma altına alınması ve kültür turizmine kazandırılması önerilmektedir (Orhan, 2019; Kaya, 2019).

Sinop, ekolojik tarım turizm açısından da yeterli bir potansiyele sahiptir (Sak ve Bayram, 2020). Sinop'ta ekolojik turizmin geliştirilmesi amacıyla doğal ürünlerin üretiminin teşvik edilmesi, organik pazarların kurulması, yerel halkın bu konularda eğitilmesi, ziyaretçiler için kamp alanlarının oluşturulması ve ekolojik turizmin geliştirilmesi yönünde devlet teşviklerinin arttırılması önerilmektedir. Benzer şekilde hüzün turizmi (Aslan, 2015; Alili, 2017; Türkoğlu & Bardakoğlu, 2017; Belli & Özdemir, 2018; Tekeli vd., 2020), av turizmi (Akkuş & Şimşek, 2019), gastronomi turizmi (Kocatepe & Turan, 2016; Kargılioğlu & Ayyıldız, 2018; Genç & Seçim, 2019; Köşker, 2020) gibi birçok farklı alanda turizm potansiyeline sahip Sinop'un, bölgenin tarihi, doğal, ekolojik, sosyal, kültürel, coğrafi özellikleri dikkate alınarak oluşturulacak bir turizm eylem planı içinde yerini alması beklenmektedir. Bu doğrultuda Sinop'un T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının turizm sektörünün gelişimine yönelik hâlihazırda sağladığı teşvik ve desteklerden azami şekilde faydalanabilmesi için üniversitelerle işbirliği içinde yapılabilecek daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada Sinop ve turizm konulu bilimsel araştırmalara yönelik bibliyometrik bir analiz sunulmaktadır. Ancak araştırmanın birtakım kısıtları bulunmaktadır. Bu çalışma internet kaynakları ile sınırlıdır, basılı kaynakları içermemektedir. Bu çalışma belirli bir zaman aralığında Google Scholar üzerinden sınırlı anahtar kelimeler (Sinop, Turizm) ile taranan makaleler ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veritabanı üzerinden ulaşılan ve tam metinlerine ulaşılabilen tezler ile sınırlıdır. İleriye yönelik yapılabilecek araştırmalarda ek anahtar kelimeler ve ek kriterler ile daha geniş bir indekste (örneğin Scopus, Web of Science, diğer alan indeksleri gibi) taramalar yapılarak, araştırma projeleri ve basılı materyaller de dahil edilerek araştırma sistematik bir yaklaşımla genişletilebilir. Ayrıca araştırmanın veri toplama aşaması sadece doküman analizi ile sınırlıdır, çok boyutlu veri toplama yöntemleri – görüşme, anket, odak grup görüşmeleri, gözlemler gibi- kullanılarak araştırma genişletilebilir, böylece incelenen durumun benzer durumlarla karşılaştırmalı olarak tanımlanması, yorumlanması ve analizi sağlanabilir.

Bu çalışmanın turizm sektörü açısından Sinop'ta yapılabilecek gelecekteki araştırmalara ve gelişmelere öncülük etmesi beklenmektedir. Çalışma ayrıca farklı disiplinlerde çalışan akademisyenlerin, kamu ve özel kurum ve kuruluşların Sinop'ta turizm hakkında öngörülerde bulunulmasını sağlamakta, Sinop'a yönelik mevcut bilimsel araştırma eğilimleri hakkında önemli özet bilgiler sunmaktadır.

Kaynakça

- Akkaşoğlu, S., Akyol, C., Ulama, Ş., & Zengin, B. (2019). Tarım turizmine yönelik hazırlanan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(2), 1193-1218.
- Akkuş, G., & Şimşek, A. (2019). Sinop-Boyabat'a Gelen Av Turistleri Tipolojisi. 8th International Vocational Schools Symposium, 11-13 Haziran, Sinop, 55-61.
- Aksöz, E. O., & Yücel, E. (2020). Engelli Turizmi Alanındaki Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 388-404.
- Alcan, Ö., Demir, M., & Alcan, Y. (2019). Prediction of the Numbers of Visitors at the Sinop Museums by Artificial Neural Networks. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 9(1), 70-81.

- Alili, M. (2017). Avrupa'daki ve Türkiye'deki Hüzün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırması Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 37-50.
- Altunöz, Ö., Kargiglioğlu, Ş., & Ak, S. (2017). Turizm ve Bölgesel Kalkınma Turistik Bir Destinasyon Olarak Sinop İlinin Durum Analizi. 1st International Sustainable Tourism Congress, November 23-25, Kastamonu-Turkey, 566-577.
- Aslan, S. (2015). Prison Tourism as a Form of Dark Tourism. *Journal of International Social Research*, 8(40).
- Aşan, K., & Yolal, M. (2020). Festival Katılımcılarının Deneyim Temelli Sınıflandırılması. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 964-978.
- Ayaz, N., & Bakar, R. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Destinasyon İmajı Algısı: Sinop İli Örneği Üniversite Öğrencileri. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10(3), 610-626.
- Aydın Ö. (2017). Turistlerin Sinop İlinin Alternatif Turizm Potansiyeline Yönelik Algılamalarının İncelenmesi. İskenderun Teknik Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Hatay.
- Aytuğ, H. K., & Uçar, S. (2019). Sinop İlinin Alternatif Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. Artvin International Congress On Social Sciences (AICOSS 19), 17-19 Mayıs, Hopa, Artvin, 48-64.
- Aytuğ, H. K., Eryılmaz, Ç., Uçar, S., & Can, O. (2020). Sinop İlinin Alternatif Turizm Çeşitleri Açısından Swot Analizi. *Karadeniz Arastirmalari*, (67), 715-736.
- Baki, O. G., Ergun, O. N., & Bat, L. (2015). Coastal management plan in the south of the Black Sea. *Journal of Coastal Life Medicine*, 3(8), 600-606.
- Bayram, A. T., Ak, S., & Erkol Bayram, G. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Tatil Tercihlerinde Sosyal Medya Kullanımı: Sinop Üniversitesi Örneği. VII. Ulusal III. Uluslararası Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu, 1089-1099.
- Bayram, A. T., Karaçar, E., & Bayram, G. E. (2018). Perceptions of Residents Towards The Impacts of Rural Tourism in Sinop Province. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(2), 512-522.
- Bayram, G. E. (2018). Etik değerler ve örgütsel bağlılık ilişkisi üzerine turizm işletmeleri örneğinde bir araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 228-259.
- Bayram, G. E. (2019). Sinop İlinin Turizm Odaklı Gelişimine Dair Turist Rehberlerinin Roller ve Görüşleri. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 2(2), 57-71.
- Bayram, G. E., Karaçar, E., Bayram, A. T., & Ak, S. (2018). Sürdürülebilir Turizm Perspektifinden Destinasyon Yönetimi: Sinop İline Yönelik Bir Araştırma. 1.Uluslararası Turizmde Yeni Jenerasyonlar ve Yeni Trendler Konferansı (01-03 Kasım) Sapanca, Turkey, 387-399.
- Bayram, G.E., Bayram, A.T., & Karaçar, E. (2017). Sürdürülebilir Turizm: Bibliyometrik Analiz. 1st International Sustainable Tourism Congress, November 23-25, Kastamonu-Turkey, 179-186.
- Belli, S., & Özdemir, E. G. (2018). Sinop Cezaevi'nin Hüzün Turizmi Çerçevesinde İncelenmesi: TripAdvisor Örneği. 1.Uluslararası Turizmde Yeni Jenerasyonlar ve Yeni Trendler Konferansı, 1-3 Kasım, Sapanca/Sakarya, 117-127.
- Boz, M., Yurdakul, S. B., & Turdubekova, S. (2017). Yerli ve Yabancı Turistlerin Sinop'un Kültür Turizmi Çekiciliklerine ve Altyapısına İlişkin Algıları. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(5), 49-65.
- Bozok, D., Kılıç, S. N., & Özdemir, S. S. (2017). Bibliometric analysis of rural tourism on tourism literature Turizm literatüründe kırsal turizmin bibliyometrik analizi. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 187-202.
- Büyükkayıkçı, M. (2018). Boyabat Çemberinin Köyden Kente Göçü. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(14), 444-450.
- Cebeci, D. T. (2019). Peşkir ve Mahrama Dokumalarının Sinop El Dokumacılığındaki Yeri. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 8(61), 1187-1198.
- Cem, I. Ş. I. K., Küçükaltan, E. G., Çelebi, S. K., Çalkın, Ö., Enser, İ., & Çelik, A. (2019). Turizm ve girişimcilik alanında yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 119-149.
- Ceylan, K.E., & Eravcı, A. Kültürel Mirasın Ekonomik Değer ve Marka Şehir Pazar Performansına Etkisi. *The Journal of International Scientific Researches*, 3(4), 45-61.

- Civelek, M., & Karadağ, L. (2020). Tarım Turizmi Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi. *Turizm Akademik Dergisi*, 7(2), 145-164.
- Daskin, M., Tiril, A., & Bozkurt, A. (2020). Coastal tourism development in Sinop as an emerging rural destination: A preliminary study from the residents' perspective. *Tourism & Management Studies*, 16(2), 16-25.
- Demirbulat, Ö. G., & Dinç, N. T. (2017). Sürdürülebilir turizm konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik profili. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(2), 20-30.
- Doğancılı, O. S., & Oruç, M. C. (2016). Cezaevlerinin Müzeye Dönüşüm Süreci: Sinop Cezaevi Örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 268-284.
- Düşmezkalender, E., & Metin, M. (2019). Alternatif turizme yönelik bibliyometrik bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 813-824.
- Ercan, F. (2018). Sinop Ve Yakın Çevresinin İklimi ve Çevresel Etkileri. Marmara Üniversitesi, Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Ercan, F. (2020). Türkiye'deki gastronomi turizmi konulu makalelerin bibliyometrik analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(2), 1058-1075.
- Emekli, G. (2005). Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14(1-2), 99-107.
- Genç, N. A. & Seçim, Y. (2019). Sinop Yöresel Mutfağının Unutulmaya Yüz Tutmuş Tatlarının Değerlendirilmesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (44), 302-319.
- Güçlü, Y. (2010). Sinop-Ordu Kıyı Kuşağında İklim Konforu ve Deniz Turizmi Mevsiminin İklim Koşullarına Göre Belirlenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(23), 119-144.
- İpar, M. S., & Tırıl, A. (2014). Sinop ilinin kırsal turizm potansiyeli ve geliştirilmesine yönelik öneriler. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 7(2), 45-54.
- Kandemir, O., & Ergin, Ü. (2018). Bölgesel gelişme bağlamında kalkınma ajanslarının faaliyetleri: TR82 bölgesi (Kastamonu, Sinop, Çankırı) örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 2646-2671.
- Kaptangil, K., Gargacı, A., & Çetin, H. (2016). Sinop İli Turizm İstatistiklerinin Değerlendirilmesi (1995-2015). *Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi*, 1(1), 31-42.
- Karaçar, E. (2018). Turizm lisans öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri-Sinop Üniversitesi örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(2), 602-621.
- Karaçar, E. (2019). Otel Çalışanlarının İş Tatmini Ve Motivasyon Düzey Değişkenleri Üzerine Bir Araştırma: Sinop Örneği. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 55-78.
- Karaçar, E., Abduzade S. (2019). Turizmin Gelişiminin Yerel Halk Üzerine Sosyo-Kültürel Etkileri: Sinop Örneği. Arda Öztürk, Ercan Karaçar, Ozan Yılmaz (Ed.), Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Kitabı (2. Cilt), Çizgi Kitabevi Yayınları: Konya, 29-44.
- Karaçar, E., Bayram, A.T., & Bayram, G.E. (2017). Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Yavaş Şehir Gerze. *1st International Sustainable Tourism Congress, 23-25 November, Kastamonu-Turkey*, 187-197.
- Karaçar, E., & Doğancılı, O.S. (2019). Yükseköğretim Kurumlarında Kapatılan Bölümlerde Okuyan Öğrencilerin Görüşleri Üzerine Bir Çalışma: Sinop Üniversitesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(2), 1314-1327.
- Kargiglioğlu, Ş., & Ayyıldız, S. (2018). Mutfak Kültürünün Sürdürülebilirliği Bakımından Yöresel Yiyeceklerin Menülerde Yer Alma Düzeyi: Sinop Ölçeğinde Bir Araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(86), 346-355.
- Kargiglioğlu, Ş., & Arifuddin, J. (2020). Analysis of Silent Tourism Potential for Sinop. *MTCN'20*, Detay Yayıncılık: Ankara, 368-374.
- Kavlak, H.T., & Bayram, A.T. (2020). Algılanan Örgütsel Toksisite ile Turizm Gelişimiyle İlgili Algı ve Tutum Arasındaki İlişki: Sinop Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, Special iss.(4), 708-716.
- Kaya, M. (2019). Geleneksel Kır Meskenlerinde Mimari Degradasyon: Sinop İli Örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 17(1), 146-169.

- Kaya, M. & Yılmaz, C. (2018). Endüstriyel Miras Turizmi İçin Bir Örnek: Ayancık-Zingal Orman İşletmesi (Sinop). *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(44), 121-162.
- Kılıç, S., & Demir, S. (2017). Turizm Pazarlamasında Yerli Turistlerin Turizm Talebini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Sinop İli Örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 71-98.
- Kocatepe, D., & Turan, H. (2016). The Usage of Anchovy in Sinop Kitchen. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 113, 117.
- Met, Ö. (2012). Turizm ile yöresel gelişme: Sinop için bir turizm gelişim stratejisi önerisi. *Karadeniz Araştırmaları*, (34), 163-179.
- Nebioğlu, O. (2019). Turizm ve yiyecek tüketimi: uluslararası alanyazın üzerine bibliyometrik bir analiz. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16(1), 71-88.
- Oğuzbalaban, G. (2019). Termal Turizm Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 1012-1027.
- Orhan, F. (2018). Kültürel Coğrafya Özellikleri Açısından Geleneksel Sinop Evleri. Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu, 5-7 Ekim, Sinop, 429-439.
- Sak, M. & Bayram, G.E. (2020). Ekolojik Tarım Turizmine Katılanların Beklentileri, Memnuniyet Düzeyleri, Tekrar Katılma Niyetleri ve Tavsiye Niyetlerinin Belirlenmesi Üzerine Sinop İlinde Bir Araştırma. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 527-544.
- Seyyah, Z. M., & Güngör, Y. (2016). Geotourism Features of Sinop (Turkey). In *EGU General Assembly Conference Abstracts* (pp. EPSC2016-18312).
- Sünnetçioğlu, A., Yalçinkaya, P., Olcay, M., & Okan, Ş. (2017). Turizm alanında yazılmış olan gastronomiye ilişkin tezlerin bibliyometrik profili. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(2), 345-354.
- Sürücü, Ö. A., Ak, S., & Kılıç, G. (2017). Arkeoloji Müzelerinin Turizm Açısından Önemi: Sinop Örneği. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(15), 327-339.
- Soyak, M. (2013). Uluslararası turizmde son eğilimler ve Türkiye'de turizm politikalarının evrimi. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 2-18.
- Tayfun, A., Ülker, M., Gökçe, Y., Tengilimoğlu, E., Sürücü, Ç., & Durmaz, M. (2018). Turizm alanında yiyecek ve içecek ile ilgili lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(2), 523-547.
- TKB (2021a). T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı 2021 Turizm İstatistikleri. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> (24.09.2021).
- TKB (2021b). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığınca Sağlanan Destekler <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/62123,kulturveturizmbakanligincasaglanandesteklerpdf.pdf?0> (24.09.2021).
- Tekeli, E. K., Tekeli, M., Bozkurt, İ. (2020). Hüzün Turizmi Kapsamında Tarihi Sinop Cezaevi'nin Ziyaretçi Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma. International West Asia Congress Of Tourism Research (IWACT-2020) Proceedings Book, Paradigma Akademi: İstanbul, 262-282.
- Köşker, H. (2020). Coğrafi İşaretle Yerel Gıdaların Turistik Önemi: Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir Değerlendirme. International West Asia Congress Of Tourism Research (IWACT-2020) Proceedings Book, Paradigma Akademi: İstanbul, 97-104.
- Türkoğlu, N., & Bardakoğlu, Ö. (2017). Sinop Tarihi Cezaevini Ziyaret Eden Turistlerin Beklentileri Doğrultusunda Paydaş Analizi Araştırması. IV. IMCOFE / BARCELONA, 241-247.
- Ünal, A. (2020). Türkiye'de Sürdürülebilir Turizm Konusunda Yayınlanmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. Uluslararası Göbeklitepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi, 5-7 Haziran, Şanlıurfa, Türkiye.
- Yeksan, Ö., & Akbaba, A. (2019). Sürdürülebilir turizm makalelerinin bibliyometrik analizi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 220-231.
- Yıldırım A. & Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık: Ankara.

- Yılmaz, İ., Karakuş, Y., Çamlıca, K., & Toprak, L. S. (2017). Turizm Alanındaki Bibliyometrik Çalışmalar: Türkiye Örneği. *TURAN: Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 9(36), 83-88.
- Yılmaz, A., & Zorlu, K. (2018). SWOT-AHS Analizi Kullanılarak Sinop'ta Sürdürülebilir Turizm Stratejilerinin nceliklendirilmesi. *Journal of International Social Research*, 11(61), 390-403.
- Yin, R. K. (2017). Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları (3. Basımdan Çeviri, Çeviri: İlhan Günbayı). Nobel Akademik yayıncılık: İstanbul.
- Yurdakul, S.B. (2012). Sinop İlinde Kültürel Çekicilikler ve Turizm Amaçlı Kullanım Olanakları. Yüksek lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Çanakkale.

SİNOP İLİNİN AYANCIK İLÇESİ ÖZELİNDE GÜNCEL TURİZM POTANSİYEL VE NESNELERİ

Refika Zuhal GILIÇ*

Öz

Bu araştırmada Sinop ilinin Ayancık ilçesinde pandemi döneminde durağan şekilde ilerleyen ve hemen akabinde ve içinde bulunduğumuz bu normalleşme sürecinde hız kazanması beklenen turizm potansiyel ve nesnelere güncel bir üst bakış sağlanması hedeflenmektedir. Bu güncel üst bakış verilerini toplarken öncelikle doğa turizmi ve eko turizm kavramlarının tanımları yapılacak; benzerlikleri ve farklı yönleri açıklanacaktır. Sonrasında Ayancık'ın (halihazırda yıllardır ilçe halkının da dillendirdiği) toplumsal ve bilimsel olarak irdedeği, ön planda yer tutan turizm potansiyellerine ve nesnelere dair makro ve mikro veriler sunulacaktır. Bu veriler daha çok Ayancık'ın elverişlilik sağladığı doğa turizmi ve eko-turizm, endüstriyel ve kültürel miras turizm örnekleri verilerek çeşitlendirilecektir. Bu makro ve mikro veriler ise son dönemde bir turizm projesi haline gelen ve kısa, orta veya uzun vadede gerçekleşmesi için çalışılan mikro verilerle desteklenecektir. Bu turizm potansiyel ve nesnelere dair veriler; yerel veya genel basında sıkça yer alan, Ayancık tanıtım kitapçık ve broşürlerinde sıkça karşılaşılan ve de yayınlanmış bilimsel makale ve diğer çalışma türlerinde kendine hep yer bulabilenlerden seçilecektir. Son etapta verilecek mikro veriler ise Ayancık Kaymakamı ve Belediye Başkanı ile yapılan görüşmeler (mülakatlar) sonucunda edinilen güncel bilgilerden derlenecektir. Sonuç bölümünde ise; bu bilgiler ışığında, Sinop iline paralel özellikleri ile birlikte; kendine özgü turizm nesne ve potansiyellerine sahip bir Karadeniz ilçesi olan Ayancık'ın en güncel durumu tasvir edilerek, yakın gelecekte bu potansiyellerin sanayi, üniversite ve özellikle özel girişimcilerin ortak çalışmasıyla mutlak şekilde hayata geçirilmesine katkı sağlamak hedeflenmektedir. Sunulan bilgiler ve bu bağlamda oluşturulan tartışmanın aynı zamanda temelde yatan turizm sorunlarına da ışık tutarak, ne yönde çözüm önerileri sunulabileceğine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ayancık Doğa Turizmi, Eko Turizm, Endüstriyel Miras Turizmi, Kültürel Miras Turizm, Turizm Potansiyel ve Nesneleri.

Current Tourism Potential and Objects Specific to Ayancık District of Sinop Province

Abstract

In this research, it is aimed to provide an up-to-date overview of the tourism potential and objects in Ayancık district of Sinop province, which progressed stagnantly during the pandemic period and is expected to gain momentum immediately after and in this normalization process we are in. While collecting this up-to-date overview data, firstly the definitions of nature tourism and eco-tourism will be made; similarities and differences will be explained. Afterwards, macro and micro data will be presented on the tourism potentials and objects that are at the forefront of Ayancık (which has already been spoken by the people of the district for years) socially and scientifically. These data will be diversified by giving examples of nature tourism and eco-tourism, industrial and cultural heritage tourisms, which Ayancık provides. These macro and micro data will be supported by micro data, which has become a tourism project in the last period and which is conducted for its realization in the short, medium or long term. The data on these tourism potentials and objects; will be chosen from those who can find their place in the published scientific articles and other types of work, which are frequently featured in the local or general press, frequently encountered in Ayancık promotional booklets and brochures. The micro data to be given in the last stage will be compiled from the current information obtained from the interviews with the District Governor and

* Öğr. Gör., Sinop Üniv., Ayancık MYO, refika.gilic@sinop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3474-5804>.

the Mayor of Ayancık. In the conclusion part; in the light of this information along with its features parallel to the province of Sinop; by describing the most up-to-date situation of Ayancık, a Black Sea district with its unique tourism objects and potentials, it is aimed to contribute to the realization of these potentials in the near future with the joint work of industry, universities and especially private entrepreneurs. The information presented and the discussion created in this context will also shed light on the underlying tourism problems, and it will be mentioned in what way solutions can be offered.

Keywords: Ayancık Nature Tourism, Eco-tourism, Industrial Heritage Tourism, Cultural Heritage Tourism, Tourism Potential and Objects.

Giriş

Bu araştırmada Sinop ilinin Ayancık ilçesi özelinde (11 Ağustos tarihli yıkıcı sel felaketi sonrası ve) pandemi dönemi sonrasında oluşması beklenen normalleşme süreci sonrasında hız kazanması beklenen turizm potansiyel ve nesnelere güncel bir üst bakış sağlanmaya çalışılacaktır. Yıllardır doğallığını kaybetmeyen, küçük bir sahil kasabası olan Ayancık, turizm potansiyellerinin içselleştirilmesini ve bu konuda gereken yatırımın yapılarak harekete geçilmesini beklemektedir. Sunulacak bu üst bakışın, Ayancık'ın halihazırda var olan ve daha çok keşfedilmeyi bekleyen özellikle doğa turizmi, eko- turizm, endüstriyel ve kültürel miras turizm potansiyelleri ve nesnelerini ön plana çıkartması beklenmektedir. Ayancık'ın söz konusu turizm potansiyel ve nesneleri ile ilgili veriler iki bölümde aktarılacaktır. İlk bölümde öncelikle Ayancık'ın elverişlilik sağladığı doğa turizmi ve eko turizmin tanımlamaları yapılacaktır, sonrasında (1.2 bölümünde) Ayancık'ın bu bahsi geçen doğa turizmi ve eko-turizm bağlamında halihazırda var olan potansiyelleri makro veriler olarak ve mikro somut örnekler eşliğinde tablolastırılarak verilecektir. Diğer bölümde (1.2.1'de) ise doğa turizmi ve eko- turizmin alt başlıkları olan endüstriyel ve kültürel miras turizmi açıklanarak, yine bu anlamda Ayancık'ta var olan potansiyeller mikro veriler olarak ikinci bir tabloyla listelenecektir. Bu bölümlerdeki makro ve mikro veriler özellikle tablolastırılacaktır; çünkü Ayancık'a özgü turizm potansiyellerinden en dikkat çekici olanlar özellikle seçilerek; tek bir çerçeve içerisinde gündeme getirilmek istenmektedir. İkinci bölümde ise yine tablolama yöntemiyle son dönemde halkın ve yerel medyanın dikkatini çeken ve bir turizm projesi haline gelen veya gelmesi beklenen; kısa, orta veya uzun vadede gerçekleşmesi için çalışılan mikro verilerle bu güncel potansiyeller ikinci ve bütünsel bir çerçeveye desteklenecektir. İlk bölümde verilecek turizm potansiyel ve nesneleri ile ilgili makro ve mikro veriler, Ayancık tanıtım kitapçık ve broşürlerinde, yerel veya genel basında sıkça karşılaşılan, görsel-işitsel her türlü benzer veriden, yayınlanmış bilimsel makale ve diğer çalışma türlerinden elde edilecektir. Bu bağlamda Mutlu Kaya'nın (2015) "Ayancık ve Yakın Çevresinin Eko-turizm Potansiyeli" adlı doktora tezi çalışması birincil kaynak olarak değerlendirilecek, bu çalışmanın ana teması olan Ayancık'ın eko-turizm potansiyelleri ve nesnelerini kendi bakış açımızla süzerek yeniden derleyecek; makro ve mikro veriler olarak sunacağız. İkinci bölümde verilecek turizm potansiyellerine dair mikro veriler ise Ayancık Kaymakamı ve Belediye Başkanı ile yapılan görüşmeler (mülakatlar) esnasında ulaşılan güncel bilgilerden derlenecektir.

Dönem dönem gündeme getirilmeye çalışılsa da Ayancık'a özgü olan bu potansiyeller hala yeteri kadar bilinmemekte ve dolayısıyla turizm anlamında hak ettiği talebi görememektedir. Bu talebin azalmasında şüphesiz Sinop'ta ve Ayancık'ta genç nüfusun giderek azalması, sanayi anlamında yıllar önce kapanan fabrikaların etkisiyle elle tutulur gelir kapılarında yaşanan kısıtlanma durumu ile yerel halkın bu anlamda daha çok imkân sunan büyük şehirlere ve yurt dışına göç etmesine ve memleketlerini sadece yaz sezonunda bir tatil kasabası olarak görmelerine neden olmuştur. Köylerde yaşayan yerli halkın büyük bir kısmı hala tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamakta; hatta Ayancık pazarında yetiştirdiği bitkisel ve hayvani ürünleri satmaktadır. Doğasında yapılan organik tarım faaliyetleri, temiz havası,

sık ormanlarının oluşturduğu yeşille denizin mavisinin bütünüleştiği manzaraları, az sayılabilecek nüfusu aslında ÷lke içinde ve dışında yaşayan seyahat sever turistlere huzur dolu, cazip bir deneyim sunmaktadır. Fakat teknoloji ve sanayileşmenin etkisiyle farklı sosyolojik güdüler ve tutumlar kazanan şehirli bireylerin bir kısmı için doğa turizmi, eko turizm, endüstriyel ve kùltürel miras turizmi paha biçilemez olanaklar sunarken, diğer bir kısmı için ise keşfedilmeyi bekleyen, ulaşılması coğrafik olarak zor gör÷nen, zahmetli bir yolculukla eş değer tutulabilmektedir. Karadeniz bölgesinin kıyıya dik yamaçlarla oluşturduğu engebeli arazi profili, Sinop ili ve özellikle Ayancık için ön planda yer alan bir engel olabilmektedir. Ulaşımla ilgili ortaya çıkan bu görüntü, Sinop'ta bir havalimanının olması, istenirse deniz yoluyla veya yerel dolmuşlarla Ayancık'a saat başı gelinebileceği gerçeğinin önüne geçebilmekte, Sinop-Ayancık yolu boyunca yaşanacak görsel şölenin geri planda kalmasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca, azalan genç nüfus Ayancık tanıtımının etkisini azaltmaktadır diye düşün÷lebilir; çünkü ÷lke içi ve dışında Ayancık'ın turizm potansiyel ve nesnelerini gören, deneyimleyen, tanıtımını yapan ve yeni nesillere aktaracak bireylerin azalması veya göç etmeye devam etmesi, günümüzde tanıtımların çoğunun yapıldığı sosyal medyayı aktif kullanan gençlerin bu bağlamda yayabileceği bilgi ve bilinci perdelemektedir denebilir. Güncel verilere göre 23.734 kişi olan nüfusun sadece %24' ünün genç olması bu konuda bizlere anlamlı bir çıkarım sunmaktadır ("Nüfus Dağılımı", 2021). Bu noktada kısaca değinilen Ayancık turizm potansiyel ve nesnelerinin önüne geçtiği varsayılan ulaşım ile ilgili problemler ve de tanıtım ile ilgili eksikliklerin ardından bir sonraki bölümde bahsi geçen doğa turizmi ve eko-turizm kavramlarının muhtevası tartışılacaktır.

1. Doğa Turizmi ve Eko-Turizm Nedir?

Öncelikle turizm kavramı en temel ve bütünsel anlamıyla insanların boş zaman ve finansal kaynak yaratarak, bireysel veya birlikte, merak duygusu, iş icabı, inanç kaynaklı, bazen gösteriş güd÷lü, sanat seyri, eğitim odaklı, dinlenmek için, eğlenme isteğini tatmin etmek için, spor aktivitesi olarak, sağlık amaçlı, akraba ziyareti niyeti veya kongre ziyareti gibi hedef ve isteklerle gerçekleştirdikleri seyahatlere verilen addır (Gümüş ve Dilek, 2018: 36). Ayancık özelinde ise verilecek turizm potansiyel ve nesnelerinden önce birbirleriyle sıkça karıştırılan veya bazı bilim çevrelerince aynı kavramları karşıladığı düşün÷len doğa turizmi ve eko-turizm kavramlarına değinilecektir. Eko-turizm her ne kadar birçok farklı şekilde tanımlanırsa tanımlansın, tüm tanımlardan çıkarılan ortak özelliklerinin doğa turizmiyle benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu ortak özelliklerin en belirgin olanları olarak sayabileceğimiz; bulunduğu ekolojik sisteme uyumlu olduğu için sürdür÷lebilirlik yönünün ön plana çıkması yanında ziyaret edilen yerleşkelerdeki eski veya yeni kùltürel öėe ve faaliyetleri tanımak ve deneyimlemek isteğini merkeze koyan, yerleşkedeki yerli halka zarar vermeyen, doğanın tahrip edilmediği bakir coğrafyalardaki turizm faaliyetlerini akla getirmektedir. En temel tasviriyle bir yerleşkenin ekolojik dengesini bozmadan veya tüm ekolojik öğelerin hayat ve canlılığını tehdit etmeden oluşturulan turizm faaliyetlerine eko-turizm denmektedir. Bu nedenle yeşil turizm adıyla da anılabilmektedir. Global anlamda doğa koşularının insan eliyle tahribata uğraması durumu ve bunun insanlarda oluşturduğu sürdür÷lebilirlik farkındalığı sonucu, dünya genelinde eko-turizm 1980'lerde yaygınlaşmış; Türkiye'de özellikle 1990'larda hız kazanarak gelişmeye başlamıştır. Hatta Dünya Turizm Örgütü (WTO) 2000 yılını "Eko-turizm Yılı" (Bozok ve Yılmaz, 2008: 111) olarak ilan etmiş; birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) ise 1998 yılında bu turizm oluşumuna verdikleri ehemmiyeti 2002 yılını "Uluslararası Eko-turizm Yılı" olarak ilan ederek göstermiştir (Zengin, Koç ve Ulama: 2019).

Aslında buna benzer bir kavram olan doğa turizmi benzer özellikleri sebebiyle eko-turizmle karıştırılmakta veya aynı kavram oldukları sanılabilmekte; hatta bazı kaynaklarda aynı farzedildikleri görülmektedir (Garda, 2014). Bunun sebebi iki turizm türünün çatı bir kavram olan ve kitle turizmine tepki oluşturma amacıyla popülerleştirilen alternatif turizm altında yer alabilmeleridir. Alternatif turizm diye tanımlanan turizm türü ise; her iki turizm türünde (doğa turizmi ve eko-turizmde) olduğu gibi kitle turizmine meydan okuyarak günlük hayatın koşturmasından uzakta, doğayla iç içe olma ve huzurla dinlenme arzusunun tetiklediği bir turizm türüdür (Zengin, Koç ve Ulama: 2019). Bozok ve Özdemir Yılmaz (2011) eko- turizmi doğa temelli turizmle yani doğa turizmiyle aynı görenlerdendir. Eko-turizmin dikkatli bir şekilde yönetilip, planlanması gereken sürdürülebilir gelişmenin bir şekli olduğuna inanmaktadır (Bozok ve Özdemir Yılmaz, 2011: 114).

Doğa turizmi veya doğa temelli turizm yapıldığı çevreyi, doğal ve kültürel kaynaklarını deneyimlerken korumayı hedefleyen, sürdürülebilirlik ihtiva eden ve de bu değerleri nesilden nesile aktarmayı hedefleyen bir turizm anlayışıdır ve de çevreye zarar veren turizm faaliyetlerine tıpkı eko-turizmde olduğu gibi bir alternatif oluşturduğu düşünülmektedir (Kızıllırmak vd., 2014: 206; Oktay, İşlek ve Yaşar, 2016: 47). Yaptıkları araştırmada Oktay, İşlek ve Yaşar (2016) göre doğa turizmi doğanın değerini bilerek ve doğadan hoşlanarak, doğal kaynaklara ve çevreye zarar vermeden, olumsuz ziyaretçi etkisi bırakmadan ve yöre halkının sosyo-ekonomik yaşantısına katkı sağlayan, çevreye duyarlı ve saygılı bir turizm türüdür. Bu tanımlamada yer alan “yöre halkının sosyo-ekonomik yaşantısına katkı sağlayan, çevreye duyarlı ve saygılı bir turizm türü” ibaresi eko-turizmde vurgulanan doğaya saygılı olma ve sürdürülebilirlik kavramlarıyla uyuşurken; ayrıca bölge halkına sosyal ve ekonomik anlamda katkı sağlaması kısmı ise ekstra bir farklılığı vurguluyor olabilir. Dünya Turizm Örgütü’ne göre ise dünyada gerçekleştirilen “bütün uluslararası seyahatlerin yaklaşık %10-20’si” ise zaten doğaya dayalı deneyimlerle alakalıdır (Chen ve Peng, 2016: 190).Yine bu iki turizm türündeki ince nüans farklılığını vurgulamaya çalışan ve iki kavramın aynı olmadığı kanısını taşıyan Hacıoğlu ve Avcıkurt (2011:114), doğa turizmini sadece doğal alanlara salt turizm amaçlı ziyaretler olarak değerlendirmekte; eko-turizmin ziyaret edilen bölgeye mutlak şekilde katkı sağlanması ve var olan doğal zenginlikleri korumak ile ilişkilendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamlarda yapılan tanımlamalar ve karşıt görüşlere göre benzerlikleri çok olan ve neredeyse aynı amaçlar için alternatif turizm çatısı altında bir araya getirebileceğimiz her iki turizm şeklinin sınırlarını net bir şekilde çizmenin imkânsız olduğunu yenilerken; aynı amaca hizmet etmeleri bakımından bu çalışmada doğa turizmi veya doğa temelli turizmi eko-turizmle beraber vererek Ayancık’ın turizm potansiyel ve nesnelerini anlamlı şekilde sunmaya odaklanılacağına altını çizmekte fayda görmekteyiz. Çünkü bu tarz matruşka bebekleri gibi iç içe kavramların sınırlarını bilim adına net şekilde çizme tartışmasını sürdürmek konumuzu aktarırken kısır bir döngünün içine girmeye ve asıl konuyu atlamamıza sebebiyet verebilir. Bu kısır döngüye kanıt olarak Merdan ve Okuroğlu’ nun (2016: 964) öne sürdüğü şu gerçeği hatırlatmak yerinde olacaktır; alternatif turizm kavramı bazen eko-turizm, doğa temelli turizm veya yeşil turizm kavramlarıyla beraber iç içe; bazen de onların yerine geçirilerek kullanılmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada doğa turizmi ve eko-turizm kavramları ilişkilendirilerek bir arada verilecek; yukarıda belirtilen aralarında yer alan küçük nüansların değerlendirilmesi bilinçli olarak okurlara bırakılacaktır.

1.2. Ayancık’ın Doğa Turizmi ve Eko Turizm Potansiyelleri ve Nesneleri

En temel tasviriyle bir yerleşkenin ekolojik dengesini bozmadan, tüm ekolojik öğelerin hayat ve canlılığını tehdit etmeden ve de bölge halkına maddi anlamda katkı sağlayarak oluşturulan doğa temelli alternatif turizm faaliyetlerine eko-turizm denmektedir. Eko-turizm ve Sürdürülebilir Turizm Derneği (ESTD), Uluslararası Eko-turizm Topluluğu (TIES) ve Dünya Turizm Örgütü (WTO), eko-turizmi;

mevcut kaynakların korunarak, çevreyi ve yerel halkın refahını, sosyal ve kültürel bütünlüğünü koruyarak, sürdürülebilir turizm kalkınması oluşturacak şekilde yapılan turizm faaliyetleri olarak tanımlamıştır (Karadeniz, Kabacık ve Sarı, 2018: 324). Bazı uzmanlarca doğa turizmi ve eko-turizm faaliyetlerinin (ilk başlıktaki tartışıldığı üzere) neredeyse aynı olduğu fakat sadece doğayla iç içe olan alanlara ziyaretleri içerenlerin ise doğa turizmi olarak nitelendirildiğini tekrar burada ifade etmek ehemmiyet arz etmektedir. Türkiye'nin farklı bölge, il ve ilçelerinde günden güne önemi ve bilinirliği artan saymakla bitiremeyeceğimiz birçok doğa turizmi ve eko-turizm yerleşkesi bulunmaktadır. Ayancık barındırdığı birçok doğa zenginliği, özellikle ilk etapta denizi ve yeşilin her tonuyla ormanlarıyla adeta saklı bir turizm cennetini andırmakta, bu anlamda doğa turizmi ve eko-turizmin dikkat çeken özelliklerine oldukça elverişli yapıdadır. Ne yazık ki bu anlamdaki cazibeli yapısı henüz yeteri kadar ülke ve dünya çapında -yerliler ve ülke içi başka şehirlere ve yurtdışına göç edenler hariç- bilinmemekte, hak ettiği ilgiyi görememektedir. Bu tanınmama ve dolayısıyla Türkiye'de turizm potansiyellerinin değerlendirilememesi durumunun asıl sebebi ise var olan her türlü kaynağın tam olarak tanımlanmamış ve de sınıflandırılmamış olmasından ileri gelmektedir (Alaeddinoğlu ve Can, 2011: 198).

Geleneksel ve kitle turizminin göze çarpan psikolojik şemalarını oluşturan deniz, kum, güneş üçlüsüne direnç göstererek ve turizm tüketicilerinin bu anlamdaki alışkanlıklarına yeni bir yön vermeyi hedefleyen ve çatı bir kavram olan alternatif turizmin en dikkat çekici türlerinden olan doğa turizmi ve eko-turizm, Ayancık'ın turizm potansiyellerini hangi başlıklarda sınıflandırırsınız sorusuna net bir cevap sağlamaktadır. Kaya'nın (2015: 100-232) Ayancık'ın bu bağlamdaki potansiyellerini detaylı şekilde aktardığı "Ayancık ve Yakın Çevresinin Eko-turizm Potansiyeli" adlı doktora tezinde halihazırda keşfedilmeyi bekleyen turizm potansiyelleri ve nesnelerini birtakım ufak değişikliklerle şu başlıklarla derleyebiliriz;

Tablo 1: *Ayancık'ın Doğa Turizmi ve Eko-Turizm Makro Potansiyelleri ve Mikro Nesneleri*

Turizm Potansiyelleri / Makro Veriler	Turizm Nesneleri /Mikro Veriler
1.1. Sanayinin olumsuz etkilerinden uzak plaj ve koyları	Ayancık Merkez Plajı, Çamurca Plajı, Ayancık Köyü Plajı, Ali Köyü Plajı, Harzana Plajı, Oluza Koyu, Gebelit Koyu.
1.2. Doğa yürüyüşü (Hiking – trekking)	İnaltı Kanyonu, Kumluk Çayı, İnaltı Çayı, Zindan Çayı ve Kepez Çayı vadileri ve çevresi, eski Zingal TAŞ'a ¹ ait demir yolu hattı,
1.3Atlı doğa yürüyüşü	Ayancık çevresindeki orman içi yollar, kırsal alanlar, köy yolları
1.4. Bisiklet turizmi	Zingal Türk Anonim Şirketi (TAŞ) döneminden kalma demiryolu güzergahındaki (uygun eğimli) yollar.
1.5. Fotoğrafçılık (dört mevsim elverişli)	Ayancık Sahili, Ayancık İskelesi, Gelincik Burnu, İstefan limanı, Zindan ve Çangal dağları, Akgöl , Saray Gölü ve Yaylası (yukarıda sayılan tüm çay, orman ve yolları, plaj ve koylar), ilçe içindeki tarihi okul (ör: Mehmet Akif Ersoy İlkokulu), cami (Sahil Camii), ev (sahil yolu girişindeki ahşap evler, Belçikalılardan kalma eski orman-işletme evleri- halk dilinde; kolinler), binalar (şuan Ayancık Kütüphanesi- eski Belediye Binası, Askerlik Şubesi, eski Cezaevi) ve benzeri doğal ve kültürel yerler fotoğrafçılık için zengin kaynaklar sunmaktadır.
1.6.Yaban hayatı gözlemi	Ayı, tilki, sansar, sincap, ördekçiller, çulluk, bıldırcın, kurt, domuz, çakal, karga, kara kulak, yeşil kertenkele ve karaca gibi hayvanlar gözlem olanağı sağlamaktadır.

¹ Zingal TAŞ; uzun haliyle Zindan ve Çangal Ormanları Türk Anonim Şirketi 1929 yılında Ayancık ilçe merkezinde kurulan kereste fabrikasıdır. Bu fabrika Ayancık'ı Cumhuriyetin ilk sanayi kasabalarından biri yapmış ve yöre halkının çoğuna istihdam sağlamış; ayrıca ilçenin zengin orman kaynağı ve bundan imal edilen ürünlerle ülke ve dünya çapında tanınmasını sağlamış; fabrika için gelen yabancı her türlü personelden birçok anlamda olumlu yönde etkilenmiş, ilçe o dönemki koşullarda küçük bir Avrupa kasabası özelliğine bürünmüştür.

1.7. Av turizmi (kanunlarca belirlenmiş günlük limitler dahilinde ve muhtelif köylerde; ör. Davutlu ve Çaybaşı köyleri vb., sık orman örtülü civar ormanlarda- karaca, keklük türleri ve tilki avı hariç- elverişlidir.)	Bıldırcın, üveyik, karatavuk, güvercin(kaya güvercini), çulluk, saksığan, tah-talı, sakarca kazı, sakarmek, kınalı keklük, kum keklığı, kaya keklığı, ala-karga, su çulluğu, Yeşilbaş, bozördek, fiyu, çamurcun, macar ördeği, tepeli patka, karabaş patka, elmabaş patka, çıkırıkçın, kara ördek ve altıngöz, küçük karga, ekinkargası, kara leşkargası ve leşkargası, şehir serçesi ve kızısırtı örümcek kuşu (atmaca yakalamak amacıyla, atmacacılık sertifikası sahibi ki-şiler tekrar doğaya canlı olarak bırakmak kaydıyla yakalayabilir), yaban tav-şanı, adavışanı, yaban domuzu, sansar (kasansarı, ağaçsansarı) ve çakal gibi hayvanlar ilgili yasalara uyulması kaydıyla av turizmi açısından elverişlidir.
1.8. Botanik turizmi (Ayancık sınırları içeris-inde tespit edilen 31 endemik tür bulunmak-tadır.)	Bunlar türler ise; Abies nordmaniana ssp. Bornmuelleriana (halk arasındaki ismi: Gökmar), Corydalis wendelboi ssp. Congesta, Silene olympica, Euonymus latifolius ssp. Cauconis (halk arasındaki ismi: Papazkühah), Lathyrus czezzottianus, Lathyrus tukhtensis, Crataegus tanacetifolia, Sempervivum armenum, Armenum, Kayakoruğu, Astrantia maxima ssp. Haradjani, Inula helenium ssp. Orgyalis (halk arasındaki ismi: Andızotu), Ptilostemon ssp. Eburneus, Centaurea drabifolia ssp. Cappadocica, Centaurea reuterana, Phrygia, Campanula argaea, Campanula latiloba, Echium orientale, Onosma isauricum, Symphytum bornmuelleri, Verbascum eriocarpum, Verbascum abieticolum, Linaria corifolia, Digitalis lamarckii, Phlomis russeliana (halk arasındaki ismi: Çalba), Sideritis dichotoma, Stachys iberica ssp. iberica var. Densipilosa, Arum euxinum, Allium kastambulense, Muscari aucheri, Iris histrioides, Crocus ancyrensis (halk arasındaki ismi: Ankara çiğdemi), Crocus speciosus ssp. Xantholaimos'tur.
1.9. Tarım turizmi (Tarım turizmi kapsamında Ayancık ve çevre-sinde yıl içinde sürdürülebilecek faaliyetler: Mart – Nisan: Meyve çapalama Nisan: Mısır için tarla sürümü zamanı. Ekim – Kasım: Kışlık buğday ekim zamanı. Şubat-Mart: Yaz buğdayı ekim zamanı. Haziran 15'ten sonra: Ot biçme ve kurutma za-manı. Temmuz: Buğday hasadı zamanı. Ağustos: Mısır hasadı zamanı. Eylül: Ceviz toplama zamanı. Eylül-Ekim: Kestane toplama zamanı. Ağustos – Eylül: Yaban meyvelerini (Böğürtlen, Kuşburnu, vb.) toplama zamanı. Temmuz: Dut pekmezi yapımı zamanı. Ağustos – Eylül: Üzüm, elma, fındık armutu gibi değişik meyve pekmezleri yapımı zamanı.	<i>Arıcılık / kestane balı üretimi:</i> Güncel anlamda Sinop Üniversitesi tarafından başlatılan süreç ve kesintisiz çabalar sonucunda ve Türk Patent ve Marka Ku-rumu'na Coğrafi İşaret Belgesi başvurusunun kabulü ile SİNATE (Sinop – Ayancık – Türkeli- Erfelek) adıyla markalaşan Sinop Kestane Balı'nın coğrafi işaret alması sağlanmıştır. Bu anlamda ilk kez Sinop ili içeri-sinde bir gıda için alınan coğrafi işaret belgesi, Sinop kestane balının ne denli güvenli gıda statüsüne girdiğini kanıtladı. Sinop Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Kamil Demirci bu konuyla ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur: “Sinop iline ait kestane balı örneklerinin Karadeniz Bölgesine ait diğer kes-tane balı ile yapılan çalışmalar dikkate alındığında toplam fenol, antioksidan ve propolin değeri bakımından belirgin bir şekilde yüksek olduğu görülmek-tedir” (Gılıç, 2021). Bu bağlamda dikkat çeken ve Ayancık tarım turizmi-nin en büyük potansiyeli ve turizm nesnelerinden biri olarak sayılabilecek kestane balının şu anki üreticileri için <i>Sinate</i> balı için oluşturulması hedefle-nen kestane balı dolum tesislerine katkı sağlamaları beklenmektedir. Ayrıca bu büyük turizm potansiyeli ve nesnesinin hak ettiği değeri bir üst seviyeye çıkarıp, bu potansiyeli ve nesneyi geleceğe taşıyacak, geleceğin kestane balı üreticilerini yetiştirebilmek için Sinop Üniversitesi bünyesinde açılması plan-lanan “Kestane Arıcılığı Ürünleri” ihtisas dalı için YÖK'e gerekli başvurula-rın yapılmış olması bu eko-turizm potansiyel ve nesnesinin sürdürülebilirli-ğinin temin edilmesi için oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda yakın gelecekte kestane balı üretiminin ve Ayancıklı kestane balı üreticilerinin SİNATE balına yapacağı katkılar ve Ayancıklı öğrencilerin alacağı bilimsel eğitim olanakları eko-turizm potansiyellerine oldukça ciddi katkı sağlayacak-tır diye düşünülebilir. <i>Balıkçılık:</i> Mevsimine göre kalkan, lüfer, palamut, mezgit, istavrit, barbunya, kefal ve hamsi gibi balıklar tutulabilmektedir: <i>Nisan: Kayıkların bakım ve onarımının yapılması.</i> <i>Nisan: Kalkan, istavrit avı (Ağ ve olta avı).</i> <i>Mayıs: Barbunya avı (Ağ avı).</i> <i>Haziran: Barbunya – İstavrit avı (Ağ ve olta avı).</i> <i>Haziran ayının 2. haftası ile Ağustos ayının 1. haftasında deniz suyu sıcaklığı 8-10 C'ye kadar düşer (Halk arasında bu duruma 'deniz soğuğu' adı verilir.). Bu dönemde barbunya, istavrit ve kötek avı yapılır (Ağ ve olta).</i> <i>Temmuz: Kayık bakımı, Ağ bakımı ve ağ örülmesi.</i> <i>Eylül – Ekim: Palamut, kalkan, lüfer avı (Ağ ve olta).</i> <i>Kasım: Çinekop, kalkan avı (Ağ ve olta).</i> <i>Yabani meyve toplama:</i> Kuşburnu, kızılçık, kocayemiş, dağ çileği, mersin, böğürtlen, defne, gibi bitkiler özel bir gübre veya herhangi bir kimyasal kul-lanılmadan kendiliğinden yetişmektedir. Bu meyvelerin toplanması turizm-severler için zevkli bir aktivite oluşturacak olup, yabani bu meyvelerin doğa-dan hemen tüketilmesi mümkünken; ayrıca bu ürünlerin marmelatı, reçeli, pekmezi veya şerbetleri yapılarak da tüketilmesi ayrı bir seçenek oluşturmaktadır.

	<i>Kestane üretimi:</i> Ayancık'ta kestane tohumlarının tümü aynı zamanda olgunlaşmayıp, yavaş yavaş olgunlaştığından hasat dönemi de o nispette uzun sürmektedir. Bu farklılaşan olgunlaşma sürecinde ağaçtan düşen kestaneler beklenerek veya sopayla düşürülerek toplanabilmekte dolayısıyla hasat Ayancık ve çevre köylerde elle toplanarak yapılmaktadır. Sinop ili 2020'de güncellenen Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) 2019 Kestane Raporu verilerine göre kestane üretiminde Türkiye'de dördüncü sırada yer almaktadır. ("Kestane Raporu/ 2019", 2020).

Yukarıda tablolaştırılmaya çalışılan Ayancık'ın en dikkat çekici doğa turizmi ve eko-turizm potansiyel ve nesneleri, yerel halk ve yakındaki ilçe ve illerde veya yurt dışındaki hemşerileri tarafından bilinmekte fakat varolan potansiyel ve nesnelerin çokluğuna karşın, istenen seviyede turist artışı yaşanmamaktadır. Aslında dört mevsim turistlere hitap eden, özellikle son dönemlerde dünyamızı ve ülkemizi yoran ve hapseden pandemi koşullarında, kuralların esnediği özellikle yaz aylarına denk gelen süreçlerde ve yakın gelecekte özellikle şehir ve ülke dışı turistler için tekrar kışın da elverişli hale gelebilecek doğa turizmi ve eko-turizm faaliyetleri, modern insanın savaştığı bu stresli süreçlerde huzurlu ve rahat nefes alabilmek adına çok cazip olarak değerlendirilebilir. Çünkü Ayancık'ın rakımı yüksek ormanları (Çangal ve Zindan) ve de Akgöl civarı bol oksijen ve eşsiz bir manzara sunarak kamp turizmi için oldukça elverişlidir. Toparlayacak olursak, yukarıdaki tabloda detayları derlenen saymakla bitiremeyeceğimiz makro ve mikro verilerin bir araya gelmesinden oluşan turistik unsurlar veya bir başka deyişle;

"... çekim unsurları arasındaki doğal çekicilikler kapsamında değerlendirilen eko-turizm çekicilikleri ve faaliyetleri, bölgedeki turizm etkinliklerinin gelişmesine, yöresel ve bölgesel gelişime katkı sağlayan, turistik ziyaretlere olumlu yönde etki eden faktörler arasında yer almaktadır" (Akyol, 2021:33)

1.2.1. Ayancık'ın Endüstriyel ve Kültürel Miras Turizmi Potansiyel ve Nesneleri

Eko-turizm başlığı altında alınabilecek *endüstriyel miras turizmi* ve *kültürel miras turizmi*, eko turizmin turistlere vaat ettiği çevreye ve doğaya duyarlı yapısı ve sunduklarıyla turistlerden ciddi bir maddi dönüş getirebilecek ve de nesilden nesle korumacı bir tutumla aktarılacak turizm alt türleridir denebilir. Peki endüstriyel miras nedir? Endüstriyel miras; bir bölge veya yöreye ait,

"...binalar ve makineler, atölyeler, imalathane ve fabrikalar, maden ocakları, işleme ve arıtma kompleksleri, depo ve kilerler, enerji üretim, nakil ve kullanım alanları, taşıma ve tüm altyapıları, değişik tarzda inşa edilmiş konutlar, ibadet etme veya öğretim gibi endüstriyle bağıntılı sosyal eylemler için kullanılan yerler olarak tanımlanabilir tarihi, teknolojik, sosyal, mimari ve bilimsel değere sahip endüstriyel kültür kalıntılarından oluşur" (Elhan, 2009:12)

Endüstriyel miras tanımından da açıkça algılanabileceği gibi bir yerleşkeye ait endüstriyel kalıntıların atılıktan kurtulup tarihi yansıtan turizm nesneleri haline gelebileceğini açıkça göstermektedir. Endüstriyel miras kavramının popüler hale gelmesiyle beraber "sanayileşmeyle karşı karşıya kalan bölge ve şehirlerde yer alan önemli endüstri kalıntılarının korunma ve yenilenme yaklaşımıyla değerli varlıklara dönüştürülmesi gündeme gelmiştir" (Güdü Demirebulat ve Saatçi, 2020: 39) ve bu bağlamda göze çarpan yeni bir turizm şekli oluşmuştur; *endüstriyel miras turizmi*. Benzer bir işlevle, bir yöreye ait kültürün ana unsurları olan gastronomi, anıt yapılar veya meskenler, el sanatları vb. gibi kültürel hafızayı otomatik olarak korumaya ve yeni nesillere aktarmaya kodlanmış turizm alt dalına *kültürel miras turizmi* denebilir. Kültürel miras turizmi Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü ve Avrupa Seyahat Konseyi'nin tanımına göre (2005) "kültürel ihtiyaçlarını tatmin etmek için yeni bilgi ve deneyim arayışı niyeti ile şehirlerde ve ülkelerdeki kültürel çekiciliklere insanların hareketidir. İnsanların sürekli yaşadığı yer dışında miras alanları, dışavurumlar, sanat, drama ve şehirler gibi belirli kültürel çekiciliklere yapılan tüm seyahatlerdir" (Akt. Akbulut ve Ekin, 2021: 153). Dolayısıyla iki turizm türü

de bulundukları yerlere -kırsal kesimler de olmak üzere- farklı ekonomik kaynaklar sunabilmekte, nüfusun azalmamasına yönelik çözümler üretebilmekte, yaşam kalitesinin artırılabilmesine, istihdam oluşturulmasına, korumanın ne denli önemli olduğuna vurgu yaparak, geleneksel ekolojik ürünler ve doğal gıdaların tanıtımı yapabilmektedir (Kaya, 2015:178). Sanayi şehirleri yöneticileri, şehirlerini dünyaca ünlü markalar haline getirebilmek için bu iki turizm alt dalını devreye sokarak, şehirlerini her yönden turizme elverişli hale getirmiş, ülkemizdeki durumun aksine öncelikle bu bağlamdaki yasal düzenlemeleri gerçekleştirmişlerdir. Ülkemizde bu konudaki yavaşlık şüphesiz bu değerli yapıların terk edilmesi ve yeniden değerlendirilmeye uygun görülmemesinden, korunmaları için gereken ekonomik gücün yetersiz olmasından, gerekli geliştirme ve tanıtma uygulamalarını yapacak uzman kadrosunun eksikliğinden vb. gibi olumsuzluklardan kaynaklanabilmektedir (Kazas, 2008: 30). Aynı durum küçük, bakir bir sahil kasabası olan Ayancık'ın bir dönem dünyaca tanınan, Türkiye'de coğrafya kitaplarında yer alan kereste fabrikasının (Zingal TAŞ) dahili ve harici kalıntılarını turistik bir kaynağa çevirip, ilçe ekonomisine katkı sağlamasına engel olmuş, dolaylı olarak Ayancık kültürüne ait öğelerin yeteri kadar tanıtılamamasına sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda geri planda kalan Ayancık'ın *endüstriyel miras turizmi* ve *kültürel miras turizmi* potansiyelleri ve nesneleri aşağıda şu şekilde listelenecektir (Kaya, 2015: 133,169-221):

Tablo 2: *Ayancık'ın Endüstriyel Turizmi ve Kültürel Miras Turizmi Potansiyelleri ve Nesneleri*

Endüstriyel Miras Turizmi Potansiyel ve Nesneleri	Kültürel Miras Turizmi Potansiyel ve Nesneleri																								
Zindan ve Çangal Ormanları Türk Anonim Şirketi (Zingal TAŞ) Fabrika dahili ve harici kalıntıları: 1) Fabrika yerleşkesindeki idare binası, sosyal tesisler ve lojmanlar 2) 17 bina günümüze ulaşmıştır; Bunlar 9 ustabaşı lojmanı, 1 müdür lojmanı, 3 sosyal tesis, 1 telefon binası, 1 idare binası, 1 vinç kontrol binası ve 1 sunta imalathane binasından oluşmaktadır. 3) Yerleşkede ayrıca fabrikaya tomruk taşıyan lokomotiflerden biri, yonga levha imalathanesinin bacası, tomruk havuzu, eski raylar ve gemilere kereste yüklemek için kullanılan mavnalar 4) Koloni mahallesi (şuan özel bir işletmecinin elindedir ve kiracıları mevcuttur, birçoğu mesken olarak kira bedeli karşılığı kullanılmaktadır). 5) Orman işletme binaları (Şuan hala kira bedeli karşılığı mesken	Kültür Bakanlığı tarafından tescillenmiş toplam 47 kültür varlığı bulunmaktadır. Bunların 12'si anıtsal yapı, 33'ü de sivil mimari açısından önem taşıyan konutlardır. Konutların tamamı ilçe merkezinde Yalı Mahallesi'ndedir. Bunların dışında Çaylıoğlu köyünde biri I. derece biri II. derece 2 de sit alanı bulunmaktadır. 1) <i>Anıtsal yapılar</i> <table border="0"> <tr> <td>Merkez /Yalı Mahallesi'nde</td><td>Askerlik Şubesi Binası (<i>Şekil 278</i>)</td></tr> <tr> <td>Merkez /Yalı Mahallesi'nde</td><td>Eski Cezaevi (Arkangelos Kilisesi)</td></tr> <tr> <td>Merkez /Yalı Mahallesi'nde</td><td>Yalı (Sahil) Cami (<i>Şekil 279</i>)</td></tr> <tr> <td>Merkez /Yalı Mahallesi'nde</td><td>Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu</td></tr> <tr> <td>Merkez /Yalı Mahallesi'nde</td><td>Merkez Mezarlık</td></tr> <tr> <td>Bakırlıazaviye Köyü'nde</td><td>Bakırlıazaviye Mezarlığı</td></tr> <tr> <td>Çaylıoğlu Köyü'nde</td><td>Sulu Kilise (<i>Şekil 280</i>)</td></tr> <tr> <td>Yenikonak (Otmanlı) Mevki</td><td>Otmanlı Çeşmesi (<i>Şekil 281-282</i>)</td></tr> <tr> <td>Abdülkadir Köyü'nde</td><td>Abdülkadir Köyü Mezarlığı</td></tr> <tr> <td>Ömerdüz Köyü'nde</td><td>Ömerdüz Mezarlığı</td></tr> <tr> <td>Yemişen Köyü'nde</td><td>Yemişen Köyü – Seten Taşı</td></tr> <tr> <td>Yemişen Köyü'nde</td><td>Yemişen Köyü Mezarlığı</td></tr> </table> 2) <i>Ahşap Ayancık Evleri</i> Yukarıda bahsi geçen ve toplamda 33 adet olan Yalı Mahallesi'nde bulunan farklı özelliklere sahip tescilli ahşap yapılarıdır. 3) <i>Keten dokumacılığı</i> Ayancık'ta ketenden üretilen bazı giysi ve süs eşyaları (gömlek, ayakkabı, gazetelik ve cüzdan). yöresel el sanatları 4) <i>Gastronomi</i> Ayancık gastronomi kültürü her çeşit üründen ve yapım tekniğinden zengin ve cazip seçenekler sunmaktadır. 4.1 <i>Pekmezler</i>: Yörede kimyasal ilaç kullanılmadan, tamamen organik olarak yetiştirilen meyvelerden yapılan pekmezler: Fırıncık armudu, dut, kızılçık, elma, üzüm pekmezleri 4.2 <i>Yöresel meyve tatlıları</i> :Üzüm, erik, elma, kızılçık, vb meyvelerden üretilen <i>marmelatlar</i> ve meyvelerin fırınlanması ile elde edilen doğal, katkısız tatlılar; ör. fıırıncık armudunun armut tatlısı yapılması.	Merkez /Yalı Mahallesi'nde	Askerlik Şubesi Binası (<i>Şekil 278</i>)	Merkez /Yalı Mahallesi'nde	Eski Cezaevi (Arkangelos Kilisesi)	Merkez /Yalı Mahallesi'nde	Yalı (Sahil) Cami (<i>Şekil 279</i>)	Merkez /Yalı Mahallesi'nde	Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu	Merkez /Yalı Mahallesi'nde	Merkez Mezarlık	Bakırlıazaviye Köyü'nde	Bakırlıazaviye Mezarlığı	Çaylıoğlu Köyü'nde	Sulu Kilise (<i>Şekil 280</i>)	Yenikonak (Otmanlı) Mevki	Otmanlı Çeşmesi (<i>Şekil 281-282</i>)	Abdülkadir Köyü'nde	Abdülkadir Köyü Mezarlığı	Ömerdüz Köyü'nde	Ömerdüz Mezarlığı	Yemişen Köyü'nde	Yemişen Köyü – Seten Taşı	Yemişen Köyü'nde	Yemişen Köyü Mezarlığı
Merkez /Yalı Mahallesi'nde	Askerlik Şubesi Binası (<i>Şekil 278</i>)																								
Merkez /Yalı Mahallesi'nde	Eski Cezaevi (Arkangelos Kilisesi)																								
Merkez /Yalı Mahallesi'nde	Yalı (Sahil) Cami (<i>Şekil 279</i>)																								
Merkez /Yalı Mahallesi'nde	Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu																								
Merkez /Yalı Mahallesi'nde	Merkez Mezarlık																								
Bakırlıazaviye Köyü'nde	Bakırlıazaviye Mezarlığı																								
Çaylıoğlu Köyü'nde	Sulu Kilise (<i>Şekil 280</i>)																								
Yenikonak (Otmanlı) Mevki	Otmanlı Çeşmesi (<i>Şekil 281-282</i>)																								
Abdülkadir Köyü'nde	Abdülkadir Köyü Mezarlığı																								
Ömerdüz Köyü'nde	Ömerdüz Mezarlığı																								
Yemişen Köyü'nde	Yemişen Köyü – Seten Taşı																								
Yemişen Köyü'nde	Yemişen Köyü Mezarlığı																								

olarak kullanılmaktadır). 6) Fabrikanın uzantıları olan Havai Hat İstasyonları: Cevizli Mahallesi Germe İstasyonu, Lefkenbaşı Havai Hat İstasyonu, Yenicealtı Havai Hat İstasyonu, Meydancık Havai Hat İstasyonu, 120 İstasyonu, 37 İstasyonu, Çömlektepe Havai Hat İstasyonu, Çangal Havai Hat Direği, Çangal İstasyonu, Çangal istasyonu işçi barakaları, Çangal istasyonu personel lojmanları, Çamurlu Rampa Köprü, Karaçalı Bekçi Kulübü, Viraj Köprü, Karadere İstasyonu, Çukurçay İstasyonu, Köşe İstasyonu, Yemişli İstasyonu, Kavaklı-krampa (Bakırlı Köyü). 7) Demiryolu İstasyonları: İnaltı (Duvarsöğü) Bölgesi (İnaltı bölgesi demiryolu istinat duvarı kalıntısı ve İnaltı bölgesi demiryolu köprü kalıntısı). Kazköy Bölgesi (Kazköy orman bölgesi işletme binası), Burtu Bölgesi (Burtu bölgesi kullanılmayan işletme binaları), Zindan Bölgesi (demiryolu hattı güzergahında bulunan istinat duvarları ve köprülerden kalıntılar).	4.3. <i>Yöresel kestane tüketimi ve gastronomisi</i>: İlçede kestanin kebab adı verilen kestanelerin çizilerek kızartılması şeklinde tüketiminin yapılması çok yaygındır. Ayrıca ilçeye özgü olarak haşlanarak yahni şeklinde, çorbası, ekmeği, böreği, pilavı ve tatlısı da olacak şekilde tüketilir. 4.4. <i>Yöresel sebze yemekleri</i>: <i>Kazayak, ıspıt, circumık ve ısırgandan</i> yapılan yemekler yöresel mutfaqlarda yerini alır. 4.5. <i>Balık türleri</i>: Kirletici bir tesis bulunmaması sebebiyle Ayancık'ta avlanan her türlü balık cazip bir gastronomik üründür. Bu ürünler; <i>kalkan, levrek, kefal, hamsi, mezgit, istavrit, iskorpit (çarpan), zargana, sazan, lüfer, çinekop, palamut, barbun, kötek, tirsi</i> olarak sıralanabilir. Balıklar genelde ızgara, tavada kızartma ve fırında ya da tencerede buğlama şeklinde yemekleri yapılarak tüketilir. <i>Hamsi</i>; kızartması, buğlaması, ekmeği, pilavı, köftesi, çorbası yapılarak birçok farklı şekilde yemeğe dönüştürülmektedir. <i>Lakerda</i> adı verilen palamut salamurası ve hamsi tuzlama bunların başta gelenleridir. Yüksek kesimlerdeki küçük çaylarda kırmızı benekli alabalık türlerine rastlanır. 4.6. <i>Mantar türleri</i>: Fesleğen, çiğleyen, yumurta mantarı, içi kızıl, çarık, kavak, gürgen, kanlıca, çivi, geyik avurdu, dılbıran mantarı, kuzukulağı, et mantarı, civciv bacağı, balkadın, turna bacağı gibi mantarlar çorba ve pilav ve börek içerisinde, ızgara, fırınlama, kızartma şeklinde de tüketilmektedir. 4.7. <i>Et yemekleri</i>: Ayancık gastronomi kültüründe genel olarak inek eti ve koyun eti, kanatlı hayvanlardan ise büyük oranda tavuk eti az miktarda da ördek eti kullanılır. Yörenin en önemli et yemekleri kapama, sırık kebabı, teneke kebabı ve kuyu kebabıdır. 4.8. <i>Çerkez Yemekleri</i> 4.8.1. <i>Metéz</i>: Soğanlı cevizli, kıymalı hamur işidir. Mantının daha büyük hali ile denebilir. 4.8.2. <i>Çipsi</i>: Mısır unu, tavuk, tereyağı cevizle yapılan diğer adı Çerkez tavuğu olan yemek. 4.8.3. <i>Haluj (Çerkez böreği)</i>: Cevizli, kıymalı ve peynirli çeşitli türleri olan bir börek türü. 4.8.4. <i>Fasulye Ezmesi</i>: Barbunya fasulyesi ile sarımsaklı ezme karışımından oluşan yemek. 4.8.5. <i>Bijinibje</i>: Kıyma ve baharatla yapılan yemek. 4.8.6. <i>Gomil</i>: Mısır unu ile yapılan boza tarzı tatlı. 4.8.7. <i>Mısır Pastası (Pasta Febe)</i>: Mısır unlu sahanda yumurta. İçine kaşar da eklenebilir. 4.9. <i>Abhaz Yemekleri</i> 4.9.1. <i>Agudursu</i>: Kuru fasulyenin ezilmesi ile yapılan yemek. 4.9.2. <i>Sızbal</i>: Bir tür komposto çeşididir. Farklı meyvelerle yapılabilir. 4.9.3. <i>Abhaz Pastası (Mısır Pastası)</i>: Mısır unu ile yapılan bir yemek. 4.9.4. <i>Çepe</i>: Karalahana ve yoğurtla yapılan bir yemektir. 4.9.5. <i>Harşıl</i>: Pazı yaprağı ile yapılan bir tür sebze yemeğidir. 4.10. <i>Türk Yemekleri</i> 4.10.1. <i>Kulak Aşı (Hanım Göbeği)</i>: İçine kıyma konularak yapılan bir hamur işidir. İçine kıyma konularak büyük parçalarla bükülerek yapılır. 4.10.2. <i>Kaşık Kesme</i>: Un ve tereyağı ile yapılır. Un pişirilir kaşık ile şekil verilir ardından tereyağı eklenir. Pekmezli de yapılabilir. 4.10.3. <i>Mısır Keşkeği</i>: Mısır ve fasulyeden yapılır. 4.10.4. <i>Buğday Keşkeği</i>: Buğday ve beyaz fasulye ile yapılır. İçine tavuk eti ya da kırmızı et katılır. 4.10.5. <i>Et Yemeği</i>: Düğün ve şenliklerin vazgeçilmez ögesidir. Kemikli et ve büyük doğranmış kuşbaşı et kullanılarak yapılır (<i>Şekil 114</i>). 4.10.6. <i>Kara Lahana Bulgurlusu</i>: Karalahananın haşlanır. Ardından değirmende çekilen mısırın ufağı ile bulgurlanır. 4.10.7. <i>Tana</i>: Turşu suyu ve unun kavrulmasıyla yapılır. 4.10.8. <i>Tarhana Çorbası</i>: Un ve çeşitli sebzelerin kurutulması ile yapılır. 4.10.9. <i>Kesme Makarna (Erişte)</i>: Bir ev makarnası türüdür. Yumurta süt ve un ile kesilip yapılır (<i>Şekil 115</i>). 4.10.10. <i>Turşu Kavurması</i>: Domates ve biber turşusunun soğan ile kavrulması ile yapılır. 4.10.11. <i>Mısır Ekmeği</i>: Mısır unundan yapılır. 4.10.12. <i>İstet (Kaygana)</i>: Un ve yumurtanın çırılmasıyla yapılır. Krep tarzı bir hamur işidir. 4.10.13. <i>Kestaneli Börek</i>: Yufkanın içine kestane ve pekmez katılarak yapılır. 4.10.14. <i>Pirinç Böreği</i>: Yufkanın içine iç pilavı katılarak yapılır. 4.10.15. <i>Mantar Yemeği (Mantar sote)</i>: Mantar, soğan ve domatesle yapılan yemek. 4.10.16. <i>Islama (Tirit)</i>: Kemikli et suyunun doğranmış yufkaların üzerine dökülerek yapılan bir yemek. Ceviz de ilave edilir. 4.10.17. <i>Bazlama</i>: Saçta pişirilen ve mayalı hamurdan yapılan bir ekmek türü.

	4.10.17. <i>Kayın Kapama</i>: Tencerenin altına kayın ağaçlarından hazırlanan çitalar dizilir. Üstüne et, soğan, vb. malzemeler konur. Tencerenin ağzı hamurla hava almaması için tamamen kapatılır. Etten kayın çitalarının altına sızan suların buharıyla etler pişer (<i>Şekil 116-117</i>). 4.10.18. <i>Memelanga</i>: Mısır unu ile su karıştırılarak yapılır. Üzerine pekmez dökülerek yenir. 4.10.19. <i>Çalmaç (Karışım)</i>: Birçok farklı yemeğin ortak adıdır. Mesela mısır unu ve pırasa ile yapılan yemeğe de yine mısır unu ve kuş etinden (Sadece kuş eti diğer etler kullanılmıyor) yapılan yemeğe de çalmaç denir. Ayrıca nişasta, su ve şekerle yapılan bir tür tatlıya da aynı isim verilmiştir.

2. Ayancık Turizminin Potansiyelleri ve Nesnelere Mikro Verilerle Güncel Bakış

Yukarıda yer alan Ayancık'a ait doğa turizmi ve eko-turizm kapsamındaki endüstriyel ve kültürel miras turizmine ilişkin verilen potansiyel ve mikro örneklerden sonra ve araştırmanın bu son bölümünde, 2021 yılında (11 Ağustos seli öncesi) Ayancık Belediye Başkanı ve Ayancık Kaymakamıyla yapılan mülakatlar sonucu ortaya çıkan Ayancık'ın güncel doğa turizmi, eko-turizm ve altında yer alan endüstriyel ve kültürel miras turizmleri kapsamında kısa, orta ve uzun vadede gerçekleşmesi planlanan, hatta pandemi döneminde dahi gerçekleştirilmiş olan gündemlerine yer verilecektir. Bu gündemlerin her ne kadar bir önceki bölümlerde yine tablolastırılarak verilen potansiyel ve nesnelerle bütünlük oluşturmaları beklentisi hâkim olsa da aynı zamanda elverişli ilçe potansiyellerinin pandemi öncesi, süreci ve sonrasında ne oranda değerlendirilebildiği veya değerlendirilebilmediği noktasında anlamlı ipuçları vermesi beklenmektedir. Aşağıda oluşturulan tablodaki mikro veriler Ayancık Belediye Başkanı (02/07/2021 tarihinde ve saat 15:30-16-30 arası) ve Ayancık Kaymakamı ile (06/07/2021 tarihinde ve saat 10:30-11:30 arası) yapılan mülakatlar sonucu elde edilmiş, ve her iki kurumun Ayancık turizmi için oluşturdukları proje, çalışma ve tasarı girişimleri ve faaliyetleri kapsamında kurumlar arası dayanışma ve ortaklığa vurgu yapmaları ve birliktelik, bütünlük sağlama çabaları dikkatlerden kaçmamış; bu tutumun ilçe turizm faaliyetlerinin hızlanmasında dinamo etkisi göstermesi beklenerek takdirle karşılanmıştır.

Tablo 3: *Ayancık'ın Doğa Turizmi, Eko Turizm Potansiyelleri ve Nesnelere Mikro Verilerle Güncel Bakış*

Ayancık Belediyesi	Ayancık Kaymakamlığı
1) <i>Ayancık Keten Evi Projesi</i> (Halk eğitimiyle beraber uzman bir hoca eşliğinde yapılan bir projedir ve ketenin tüm süreçlerini kapsamaktadır. Bu süreç pandemiyle beraber devam etmektedir (Burada hediyelik eşya üretimi yapılması uzun ve orta vadede planlanmaktadır). 2) <i>Festival Etkinliği Tasarısı</i>: Bu yıl için yeni festival etkinlikleri tasarlanmaktadır (Kısa vadede gerçekleşmesi beklenmektedir -Temmuz sonu civarında). Festival	1) <i>Ayancık güncel tanıtım filmi projesi</i>: Pandemi süreci koşullarının rahatlaması ve sel felaketi sonrası gerekli yenilenme çalışmaları sonrası 5 dakikayı geçmeyen bir tanıtıcı kısa film çalışmasının yapılması belediye ile ortak planlanmaktadır. Bu tanıtım kısa filminin, parça parça olması, Ayancık turizmine katkı sağlayacak tüm öğeleri yansıtacak şekilde hazırlanması orta vadede tasarlanmaktadır. 2) <i>Akgöl projesi</i>: Akgöl 'de halihazırda yapılan kamp turizmini ve doğa turizmini, eko-turizm destekleyecek olan ve Çangal köyü mevkiindeki Akgöl için T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen çalışma kapsamında çizilen proje ile Akgöl seyir terası inşası ve Akgöl'ün kamp turizmi için daha uygun hale getirilmesi ve bu bağlamlarda gereken sosyal tesislerin inşasının kısa vadede ihaleye çıkılması beklenmekte ve halihazırda bu civarda devam eden yol iyileştirme çalışmaları Ayancık Kaymakamlığına gerçekleştirilmektedir. 3) <i>İnaltı bungalov evler için yerel halk girişimi</i>: İnaltı köyünde tamamen yerel girişimciler (köy muhtarı ve yakınları) tarafından 2020 yazında pandemi süreci devam ederken toplam 6 bungalov ev inşasının bitirilmesiyle başlatılan doğa turizmi, eko-turizme yönelik bir faaliyet gerçekleştirilmiştir ve hizmete sunulmuştur. Halihazırda özellikle yazın turist çeken İnaltı köyünün muhtarı ve yakınları tarafından 2020 pandemi süre-

kapsamında veya dışında çeşitli yazarların, ressamların ilçeye davet edilmesi ve söyleşiler planlanmaktadır (Kısa vadede gerçekleşmesi beklenmektedir-Temmuz sonu civarında-) 3) <i>Konaklama ile ilgili projeler:</i> Kızılaydan bir yer kiralanmıştır ve ilçe sahiline paralel noktadaki Apart otel ve restoranı tekrar hizmete açılmıştır. 4) <i>Tatil köyü projesi:</i> İlçenin doğa turizmi olarak elverişlilik gösterdiği doğa manzaralı plajlarından olan Kuğuyalı veya Harzana civarında, orta ve uzun vadede gerçekleştirilmesi beklenmektedir. 5) <i>Teleferik Projesi:</i> 1920’lerde kurulan ve 1960’larda kapatılan teleferiklerin hayata tekrar geçirilmesi planlanıyor (orta ve uzun vadede gerçekleşmesi beklenmektedir).	cinde özel bir teşebbüs ile Ayancık kerestesinden bungalov evler (sonbaharda inşası başlayıp, kiş ayında bitirilmif �naltı kanyonuna yakın, �naltı Mağarası yakınında ve Akgül’e yakın yerleşkede) yapılmış, 2021 de pandemi kurallarının esneyerek elverişli hale gelmesiyle yerli halkın ve turistlerin hizmetine sunulmuştur – pandemiden sıkılan insanlara doğa turizmi açısından bu evlere ilgi göstermelerinin bu evler için hem iyi reklam olması hem de aynı yerleşkelerde benzer projeler için özel teşebbüslere ilham kaynağı olması hedeflenmektedir. 4) Çangal ormanları iyileştirme ve geliştirme alışması: Orman Genel Müdürlüğünün destekleri ve orman işletmesiyle beraber öncelikle ilk etapta ve yakın gelecekte oradaki eski evler restore edilmekte ve orta vadede hizmete sunulması planlanmaktadır. Bu projeler tamamlanınca Ayancık’ın tarihine ve doğasına uygun yeni binalar eklenerek, turizm severlere düğün vb. gibi etkinlikle yapma imkânı sağlanması da planlanmaktadır. 5) <i>Akgöl, �naltı ve angal’ın kiş turizmine kazandırılması:</i> Elverişlilik gösterdikleri kiş turizmi için Akgöl, �naltı ve angal mevkilerinin daha dinamik bir tanıtım desteğiyle etkin hale gelmesi orta ve uzun vadede planlanıyor. 6) <i>Maltepe’deki radar kalıntılarının aktive edilmesi</i> uzun vadede gerçekleştirilmek istenmektedir. 7) Gençlik merkezinin pandemi sürecindeki durağanlığına karşın pandemi kuralları esnedike (ve 11 Ağustos Ayancık seli etkileri azaldıkça) yeniden her türden turizmci ve çocuklarına da yönelik olabilecek şekilde faaliyete geçirilmesi kısa ve orta vadede desteklenmektedir. 8) Kızılcaaya köyü ulaşım açısından elverişli ve yerleşimin toplu merkezde olmasından dolayı doğa turizmine etkin şekilde katılması için gerekli çalışma projelerinin hayata sokulması orta ve uzun vadede planlanmaktadır. 9) <i>Kurtuluş ilkokulu binası restore çalışması:</i> �zel idare tarafından tarihi Kurtuluş ilkokulu restore alışması Ayancık Kaymakamlığınca takiptedir ve turizme kazandırılması kısa veya orta vadede hedeflenmektedir. 10) <i>Eski kilise-hapishane binasının turizme etkin katkı sağlaması:</i> Ayancık Sahilinde bulunan ve yakın gedmişte Ayancık Belediye tarafından tadilatı yapılmış eski kilise ve hapishane binasının pandemi sonrası daha etkin hale gelmesi hedeflenmektedir. Örneğin Ayancık’ın kültür tanıtımına etkin katkı sağlaması amacıyla ilçede eksikliği hissedilen; kafeterya uzantısı ve hediyelik eşyaların da satılabileceği şekilde bir kent müzesine dönüştürülebilmesi değerlendirilmektedir. 11) <i>Askerlik şubesi binası dönüşüm projesi:</i> Yerel ve turistik kitlelere yönelik sosyal ve kültürel açıdan ilçeye canlılık katacak şekilde ve uzun vadede millet kütüphanesi gibi bir kuruma dönüştürülebilir, bahçesi ve lokaysan açısından oldukça cazip görünüme sahiptir. 12) <i>Altyapısal yapılandırmanın hızlanması:</i> Ayancık ilçe içi ve evre yollarının, elektrik altyapısının ve buna ilişkin yatırımların daha sağlam ve doyurucu seviyeye gelmesi için kısa ve orta vadede gerekli adımlar atılmaktadır. 13) <i>Ahşap oyuncak projelerinin hayata geçirilmesi:</i> İlçedeki şahsi ve işletmeler ve Ayancık MYO bazında sürdürülen ahşap oyuncak projelerinin orta vadede hayata geçirilmesi planlanmaktadır.

Sonuç

Ayancık’ın doğa turizmi ve eko-turizmi potansiyelleri ile ilgili en dikkat çekici olan unsurlar, yukarıdaki bölümlerde ilk iki tablo vasıtasıyla turizm potansiyel ve nesneleri olarak kısa ve net anlamda

bütüncül şemalar sunma amacıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Bu potansiyel ve nesnelerin pandemi süreci, öncesi ve sonrasına dair ve de en son yaşanan 11 Ağustos Ayancık seli sonrası süreçte etkisini nasıl ve tür bir planlamayla- kısa, orta ve uzun vadede olmak üzere göstereceği- 3. bölümde Ayancık'ın en önemli iki devlet kurumu başkanı ile yapılan mülakatlardan çıkarılan sonuçlar olarak gösterilmiştir. Bu bağlamlarda tabloların tamamındaki turizm potansiyel ve nesnelerinin kullanımı konusunda var olan ekonomik, coğrafi (ulaşım) kaynakların en güncel manada sonuna kadar kullanılmaya çalışıldığı fakat zengin turizm potansiyel ve nesnelere rağmen görülen rağbetin azlığı Ayancık turizminin gelişmesinin önünde yer alan üç önemli konuyu gündeme getirmektedir. Bunlardan birincisi yeşil ormanlarının bol olduğu Ayancık dağlarının kıyıya paralel uzanması, rakımı yer yer çok yüksek olan yer şekillerinin zorlayıcı özelliklerinin ön planda kalması sonucu oluşan ulaşım güçlüğü, heyelan ve seller nedeniyle Ayancık yollarında dönemsel olarak oluşan ve tekrar eden kayma vb. tahribatların etkisiyle sürekli devam etmek zorunda kalan yol yapılandırma, iyileştirme geliştirme çalışmalarının ilçe ekonomisine olan yüküdür diye düşünülebilir. Çünkü mevsimsel olarak yaşanan olumsuzlukların ulaşım ile ilgili yarattığı maliyetin Ayancık'ın tanıtılmayı ve geliştirilmeyi bekleyen potansiyel ve nesnelere harcanabilmesi daha tercih edilebilir bir gerçektir. Diğer bir problem ise; Ayancık halkının genç ve dinamik nüfusunun sanayi imkanlarının azlığı, istihdam kısıtlılığı, kent gelişiminin onlar açısından istendik seviyeye ulaşmaması vb. gibi sebepler nedeniyle büyük şehirlere giderek Ayancık'ın dinamik her türlü tanıtım ve turizm potansiyellerini yaşama ve yaşatma konusunda eksik kalmasına sebebiyet vermesidir. Üçüncü ve en önemli problem; Ayancık turizm potansiyel ve nesnelerinin parlatılması, yaşatılması, yapılandırılması ve aktarılmasını mutlak seviyede temin edecek özel ve tüzel devlet dışı girişimlerin hala yeterli noktaya getirilmemesidir. Bu üç sorunun ortak bir çözümle olumlu noktaya getirilmesi ise hala mümkündür. İlçe için çalışan kamu kurumları dışında Ayancıklı iş insanlarının, her türden ünlü ve zengin Ayancıklı sermaye sahiplerinin var olan fabrika veya imalathanelerden, iş yerlerinden daha kapsamlı istihdam sağlayacak çeşitli sektörlerde yatırımlar yapması Ayancık ekonomisinin büyümesine ve de doğal güzelliklerinin cazibesinin ekonomik koşullarının önüne geçmesine, dolayısıyla zengin turizm potansiyellerin yapılandırılarak tadının çıkarılabilmesine imkân tanıyacaktır. Tabii günümüze değin ve hala günümüzde Ayancık ilçesinin kamu dışı yatırımcıları elle tutulur istihdam olanakları sağlamış ve de her türden bağışta bulunmuş ve bulunmaktadır; ancak genel tabloya bakıldığında yapılan bu yardım, hibe ve yatırımların yetersiz kaldığı anlaşılabilmektedir. Şuan devletin ve kamu kurumlarının gerçekleştirdiği her türden yapılanma çalışmasına yeteri kadar özel teşebbüs desteği, ekonomik yardım veya hibeler yapılabilirse, Ayancık'a katkı sağlayacak çözümler o nispette sağlanabilecektir. Bu çözümler domino etkisiyle Ayancık'ın genel ihtiyaçlar hiyerarşisi problemlerini çözerek, son aşamada turizm potansiyel ve nesnelere işlerlik kazandırarak kendini turizm potansiyellerinin değerlendirilmesi konusunda gerçekleştirebilecektir. Bu bağlamda Ayancık'ın turizm potansiyellerini gerçekleştirebilmesi için öncelikle Sinop Valiliği ile koordineli yapılan projelerin hızla bitirilmesi, Ayancık Belediyesi ve Kaymakamlığının iş birliğindeki uyumunu sürdürerek halihazırda devam eden ve kısa vadede bitebilecek turizm projelerini iç ve dış paydaşlarının tamamına ulaşarak, daha fazla yardım ve dayanışma talep ederek gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu dayanışma ve yardım çağrıları sosyal medya, yerel ve genel basında sürekli nedenleriyle dile getirerek kampanyalar oluşturulabilir. Daha fazla girişimciye ve halkın bilinçlenmesine katkı sağlayabilecek bu çözüm önerisi, sosyal medyada veya basın organlarında özellikle genç nüfustan daha fazla destek ve farkındalık sağlamasına katkı sağlayabilir. Halihazırda alınan üniversite desteği, sanayi-üniversite iş birliği, iş insanı-istihdam ilişkisi arttırılmalı, seminer ve sempozyumlarla bu süreç en verimli seviyeye ulaştırılmalıdır. Sadece iş insanları ve dünyasından değil Ayancıklı sporcular, sanatçılar, yazarlar vb. gibi meslek gruplarına mensup olan hemşerileri daha çok bir

araya getirerek, bu kimselerden elde edilen desteğin arttırılması önem arz etmektedir. Özellikle Ayancıklı ünlüleri oluşturan bu kitle kendi gücü ve yeteneği aracılığı ile sosyal ve dijital mecralarda farklı reklam ve tanıtım faaliyetlerinde bulunabilir. Dört mevsim birçok turizm türüne ev sahipliği yapabilecek; hatta Doğa Karadeniz'in yayla turizmi ve orman turizminin doyma noktasına gelmesinden dolayı, uzun vadede bu bölgenin potansiyelini devralacağı beklenen Ayancık'ın ve eşsiz manzaralarının diziler ve filmler için bir sinema platosu haline dönüştürülebilmesi için fırsatlar oluşturulabilir. Ayancık sadece ahşap, orman ve ketenin değil birçok turizm potansiyelinin krizlerde bile fırsata dönüşerek değerlendirildiği bir sahil kasabası haline getirilmelidir.

Sonnotlar

- 1 Bu bildiri tam metni tamamen deneysel (tentative) bir bakış açısıyla hazırlanmıştır.
- 2 Bu bildiri tam metninde ilk iki tabloda sunulan bilgileri daha detaylı inceleyebilmek için bu verilerin birincil kaynağı olan Mutlu Kaya (2015)'nın *Ayancık ve Yakın Çevresinin Eko-turizm Potansiyeli* adlı doktora tezinine bakınız. Bu kaynaktaki yer alan diğer turizm potansiyel ve nesneleri açısından faydalı bulunmaktadır.
- 3 Ayancık Belediye Başkanı ve Ayancık Kaymakamı'yla yapılan görüşmeler 11 Ağustos 2021 Ayancık selinden önce gerçekleştirilmiştir; fakat mülakatlardan edinilen bilgiler bir takım gecikmelere uğrasa bile güncelliğini korumaktadır diye düşünülebilir.
- 4 Görüşme (Mülakat) talebimizi reddetmeyen sayın Ayancık Belediye Başkanı Hayrettin Kaya Beyefendi'ye ve de sayın Ayancık Kaymakamı İsmail Pendik Beyefendi'ye verdikleri güncel bilgiler için teşekkürlerimi arz ediyorum.
- 5 Bu araştırma, çalışmanın birincil (esin) kaynağı olan *Ayancık ve Yakın Çevresinin Eko-turizm Potansiyeli (2015)* adlı doktora çalışmasının'nın yazarı ve Ayancık'ı birçok çalışmada ana bilimsel unsur haline getirerek Ayancık'a bilimsel tanıtım ve turizm katkısı sağlayan Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Mutlu Kaya'ya ithaf edilmiştir.

Kaynakça

- Alaeddinoğlu, F. and Can, A.S. (2011). Identification and Classification of NatureBased Tourism Resources: Western Lake Van Basin Turkey, *Procedia Social and Behavioral Sciences*,19,198–207.
- Akbulut, O. ve Ekin, Y. (2021). Toplumsal Hafıza, Kültürel Miras ve Savaş Alanları Turizmi Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 5(Prof. Dr. Özlem İPEKGİL DOĞANI Anma Özel Sayısı), 150-159.
- Akyol, C. (2021). Eko-turizm Faaliyetlerinin Turizm Destinasyonlarına Katkısı: Önlisans Öğrencilerinin Değerlendirmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research* 8(2):231-246. DOI:10.31771/jrtr.2021.99
- Bozok, D. ve Yılmaz, G. Ö. (2008). *Eko-Turizm*. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi (Ed. N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt), s. 111-136, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bozok, D., & Özdemir Yılmaz , G. (2011). Eko-Turizm. İçinde, N. Hacıoğlu & C. Avcıkurt (Ed), Turistik Ürün Çeşitlendirilmesi, ss. 111-137. Nobel Yayınevi, Ankara. Çiçek, A. (2012). *Çevre Kalitesini Etkileyen Faktörler*. Ekoloji ve Turizm (Ed. A. Çiçek), s. 68-87, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Chen, A., H. ve Peng, N. (2016). Examining Chinese tourists' nature-based tourism participation behavior: Incorporating environmental concern into a constraint-negotiation model. *Tourism Analysis*, 21(2-3), 189-202.
- Demirbulat, Ö. G. ve Saatçi, G. (2020). Endüstriyel Miras Turizmi Üzerine Zonguldak İli Özelinde Bir Değerlendirme. *Journal of Global Tourism and Technology Research*, 1(1), 35-49.
- Elhan, S. (2009). *Kentsel Bellek Bağlamında Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi: İstanbul Haliç Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eko-turizm ve Sürdürülebilir Turizm Derneği (ESTD). (2021). Eko-turizm Nedir? <http://www.eko-turizmderneği.org/> Erişim: 10 Ağustos 2021.
- Garda, B. (2014). *Genel Turizm*, Özdiçiner, S. ve Ayazlar, G. Ed., s:253-295. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

- Gılıç, R., Z. (2021, 27 Haziran). Kestane balı Sinop için neden önemli? Ayancık Gazetesi. Erişim adresi: <https://www.ayancikgazetesi.com/kestane-bali-sinop-icin-neden-onemli/55808>
- Güdü Demirebulat, Ö. & Saatcı, G. (2020). Endüstriyel Miras Turizmi Üzerine Zonguldak İli Özelinde Bir Değerlendirme. *Journal of Global Tourism and Technology Research*, 1 (1), 35-49. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/jgttr/issue/60212/874085>
- Gümüş, M. ve Dilek, K. N. (2018). Turizm Hareketlerinin Sınıflandırılması ve Turizmin Gelişmesini Etkileyen Unsurlar. *Genel Turizm Bilgisi* (Ed. O. Emir), s. 20-45, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C. (2011). *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 25.02.2020
- Karadeniz, C. B., Kabacık, M. ve Sari, S. (2018). Ordu İlinde Eko-turizm Uygulamaları, Kabakdağı, Kayabaşı Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 323-337.
- Kaya, M. (2015). *Ayancık ve yakın çevresinin eko-turizm potansiyeli*. (Doktora tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Kazas, J. (2008). *Endüstriyel Miras Kapsamındaki Alanların Kentsel Yenilemeyi Oluşturmadaki Rolünün İrdelenmesi "Ödemiş Örneği"*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kestane Raporu/2019. (2021, 30 Temmuz). (Son Güncelleme: 07.04.2020 15:02:17) Erişim adresi https://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=32458&tipi=38&sube=0
- Kızıllırmak, İ., Kaya, F. Yıldız, S. ve Kurtulay, Z. (2016). Yerel Paydaşların Bakış Açısıyla Erzincan ili Eko-turizm Alanlarının Değerlendirilmesi, *1. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, 07-09 Nisan 2016 Erzincan, 205-216.
- Merdan, K. ve Okuroğlu, M. S. (2016). Alternatif Turizm Çeşitlerinin Gümüşhane Turizmine Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 20(3).
- "Nüfus Dağılımı" (2021). <https://www.endeksa.com/tr/analiz/sinop/ayancik/demografi> Erişim: 3 Ağustos 2021.
- Oktay, K., İşlek, E. ve Yaşar, U. (2016). Kastamonu'da Doğa Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 9(2), 47-54.
- Ödemiş, M. ve Hassan, A. (2019). Gümüşhane'nin Eko-Turizm Potansiyelinin Kavramsal Analizi ve Bu Potansiyelin Değerlendirilmesine Yönelik Öneriler. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(Ek Sayı), 59-70.
- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB). (2020). Kestane Raporu/2019 (Son Güncelleme: 07.04.2020 15:02:17), https://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=32458&tipi=38&sube=0 Erişim 29 Temmuz 2021
- World Tourism Organisation (UNWTO). (2021). Ecotourism and Protected Areas, <https://www.unwto.org/sustainable-developmentcontent/ecotourism-and-protected-areas/>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2021.
- Zengin, B., Koç, D. E., & Ulama, Ş. (2019). Kastamonu İlinin Doğa Turizmi Potansiyelinin Alternatif Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 251-274.

HİZMET İHRACATI VE TURİZM SEKTÖRÜ

Günseli ACAR*

Öz

Ekonomide tarım, sanayi ve hizmetin oluşturduğu üç sektör kuramının ana bileşenlerinden biri olan hizmet sektörü, günümüzdeki dijital dönüşümün bir sonucu olarak dünya genelinde en dikkat çekici sektör haline gelmiştir. Covid-19 salgını etkisiyle de hizmet sektörünün önemi daha da artmıştır. Gerek dünyada gerekse Türkiye’de sektörün gelişimine yönelik destekler, teşvikler artırılmış ve özel stratejiler uygulanmaya başlanmıştır. İhracatın ülke ekonomilerinin büyümesinde, kalkınmasında önemli bir rolü olduğu ve bir kaldıraç görevi üstlendiği bilinmektedir. Uluslararası ticarete her ne kadar tarım ve sanayi mallarının önemi azalmayacak olsa da hizmetlerin önemi daha da artacaktır. Özellikle gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde hizmet sektörünün ekonomiye katkısı yüksektir. Türkiye’nin ekonomisinin güçlenebilmesi için hizmet ihracatının artırılması gerekmektedir. Türkiye’nin ekonomik kalkınmasında önemli bir etkiye sahip olan hizmet sektörlerinden birisi de turizm sektörüdür. Bu nedenle turizm sektörünün hizmet ihracatındaki payının artırılması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma ile hizmet sektörü arasında önemli yere sahip olan turizm ihracatı üzerinde yapılan araştırmalar derlenerek, turizm sektörünün mevcut durumunu, Türkiye’deki turizm sektörünün ihracatını etkileyen faktörlerin neler olduğunun açıklanması amaçlanmıştır. Ayrıca hizmet ihracatında yaşanan gelişmelerin turizm sektörüne etkisi belirtilmiştir. Bu çalışma bir literatür derlemesidir. Bu kapsamda; hizmet ihracatının mevcut durumu ve turizm sektörünün hizmet ihracatı içindeki mevcut durumu ulusal ve uluslararası verilerle açıklanmış, konuya ilişkin uluslararası literatüre değinilmiş, Türkiye’deki hizmet ihracatını ve turizm sektörünü etkileyen faktörlerin açıklanmasına yönelik yapılan araştırmalara ilişkin detaylı bilgi sunulmuştur. Gelecekte yapılabilecek araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hizmet ihracatı, Turizm Sektörü, İhracat, Turizm, Uluslararası Ticaret.

Services Exports and Tourism Sector

Abstract

The service sector, which is one of the main components of the theory of three sectors in the economy consisting of agriculture, industry and service, has become the most remarkable sector worldwide as a result of today's digital transformation. The importance of the service sector has increased even more with the effect of the Covid-19 epidemic. Supports and incentives for the development of the sector, both in the world and in Turkey, have been increased and special strategies have begun to be implemented. It is known that exports have an important role in the growth and development of the country's economy and act as a lever. Although the importance of agricultural and industrial goods will not decrease in international trade, the importance of services will increase. Especially in the economies of developed countries, the contribution of the service sector to the economy is high. In order to strengthen Turkey's economy, it is necessary to increase services exports. One of the service sectors that has a significant impact on Turkey's economic development is the tourism sector. For this reason, it is of great importance to increase the share of the tourism sector in services exports. With this study, it is aimed to explain the current situation of the tourism sector and the factors affecting the export of the tourism sector in Turkey by compiling the researches on tourism export, which has an important place among the service sector. In addition, the effects of the developments in service exports on the tourism sector are stated. This study is a literature review. In this context, the current situation of services exports and the current situation of the tourism sector in service exports are explained with national and international data, and international literature on the subject is mentioned.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Ayancık MYO, Dış Ticaret Bölümü, gunseliacar@sinop.edu.tr.

Detailed information on the researches conducted to explain the factors affecting services exports and the tourism sector in Turkey is presented. Suggestions for future research are given.

Keywords: Services Exports, Tourism Sector, Export, Tourism, International Trade.

Giriş

Dünyada ekonominin üç temel sektörlerinden biri olan hizmet sektörü, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tarım ve sanayi sektörünü geride bırakarak, ülkelere ekonomik olarak büyük katkı yapan bir sektör haline gelmiştir. Günümüzde hizmet sektörünün önemi artarak devam etmektedir. Hizmet sektörü birçok ülke için döviz kaynağı olmasının yanı sıra gelişmişlik göstergesi olarak da kabul edilmektedir.

Hizmet sektörünün en önemli alt sektörlerinden olan turizm sektörü ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmada, istihdam yaratmada önemli rol oynamaktadır. Ödemeler bilançosunun cari işlemler hesabında uluslararası hizmetlerin alt kademesinde yer almaktadır.

Bu çalışma ile hizmet sektörü arasında önemli yere sahip olan turizm ihracatı üzerinde yapılan araştırmalar derlenerek, turizm sektörünün mevcut durumunu, Türkiye’deki turizm sektörünün ihracatını etkileyen faktörlerin neler olduğunun açıklanması amaçlanmıştır. Ayrıca hizmet ihracatında yaşanan gelişmelerin turizm sektörüne etkisi belirtilmiştir. Bu çalışma bir literatür derlemesidir. Bu kapsamda; hizmet ihracatının mevcut durumu ve turizm sektörünün hizmet ihracatı içindeki mevcut durumu ulusal ve uluslararası verilerle açıklanmış, konuya ilişkin uluslararası literatüre değinilmiş, Türkiye’deki hizmet ihracatını ve turizm sektörünü etkileyen faktörlerin açıklanmasına yönelik yapılan araştırmalara ilişkin detaylı bilgi sunulmuştur. Gelecekte yapılabilecek araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

1. Hizmet İhracatının ve Turizm Sektörünün Mevcut Durumu

Hizmet somut olmayan, stok yapılamayan, insan ihtiyaçlarını gideren faaliyetlerdir. 1994 tarihinde Marakeş’te imzalanan, uluslararası hizmet ticaretiyle ilgili temel kavramları, kuralları ve ilkeleri ortaya koyan ilk çok taraflı anlaşma olan Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) kapsamında, Dünya Ticaret Örgütü’nün kabul ettiği sınıflandırmaya göre hizmet sektörü 12 alt sektörü kapsamaktadır. Bunlar (Kıratlı, 2019: 149) ;

1. Çevre hizmetleri
2. Haberleşme hizmetleri
3. Müteahhitlik ve ilgili mühendislik hizmetleri
4. Dağıtım hizmetleri
5. Eğitim hizmetleri
6. Mesleki hizmetler
7. Mali hizmetler
8. Sağlıkla ilgili ve sosyal hizmetler
9. Turizm ve seyahat ile ilgili hizmetler
10. Eğlence, kültür ve spor hizmetleri
11. Ulaştırma hizmetleri
12. Başka yere dâhil edilmemiş diğer hizmetler

Turizm insanların vakitlerini değerlendirme, dinlenme, eğlenme, spor, sağlık, dost ve akraba ziyareti amacıyla yaptıkları, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetleri içinde barındıran bir hizmet sektörüdür. Ulaşım, yeme-içme, alışveriş, eğlence gibi birçok hizmeti de kapsayan bir sektördür (Kılıçoğlu ve Yıldız, 2018: 607)

Hizmet ihracatı yurtdışındaki firmalara satılan hizmet değeri olarak tanımlanabilir. Hizmet ithalatı ise yurtdışındaki firmalardan satın alınan hizmetin değeridir.

Literatür incelendiğinde hizmet sektörü, hizmet ihracatı ve turizm sektörü ile ilgili yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır.

Beyoğlu (2021:21-42) çalışmasında turizmin yerel kalkınmadaki rolünü tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada Edirne ilini incelemiştir. Tanıtım stratejilerinin geliştirilmesini, konaklama, dinlenme ve eğlence tesislerinin denetimlerinin yapılarak gelişimlerine destek olunmasını, ulaşım ve alt yapı hizmetlerinde iyileştirmeye gidilmesini önermiştir.

Karakuş (2021:33), turizm, seyahat ve ağırlama alanlarında çok kriterli karar verme teknikleri kullanımının farkındalığının oluşturulmasına yönelik çalışma yapmıştır. Sektör paydaşlarının doğru karar vermesinin önemli olduğunu vurgulayarak, işletmelerin iş süreçlerini ve stratejilerini etkileyen birçok kriterin göz önüne alınması gerektiğini ve karar verme sürecinde çok kriterli karar verme tekniklerinin uygulanmasının sektöre katkı sunacağını savunmuştur.

Özbek ve Ağır (2021: 96-103) panel nedensellik testini kullanarak, ABD, Fransa, Tayland, Almanya, İtalya, Japonya ve Avustralya'ya ait 1995-2019 dönemlerini ele alarak uluslararası turizm geliriyle ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmıştır. Çalışmada panel genellinde nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. Ülke bazında ise Fransa'da ekonomik büyümeden turizm gelirine; %5 anlamlılık düzeyinde İtalya ve Japonya'da, %10 anlamlılık seviyesinde ABD'de turizm gelirinden ekonomik büyümeye tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Etchebarne ve Zapata (2018:719-725) Şili'de yaptığı çalışmada, hizmet sektörü ihracatçı firmaları tarafından boylamsal veriler kullanılarak geliştirilen ihracat davranışını tanımlamak ve açıklamayı amaçlamıştır. Bu kapsamda, Şili hizmet sektörü ihracatçı firmaları, pazar çeşitlendirmesi açısından ihracat davranışını (sürekli/sürekli olmayan ihracatçıları) karşılaştıran bir boylamsal analiz aracılığıyla incelenmiştir. STATA yazılımını kullanarak bu iki firma grubunu karşılaştırarak bir t-testine dayanan nicel bir hipotez testi yapılmıştır. Yapılan çalışmada, bir firmanın ihracat davranışını sürekli veya kesintili bir ihracat geliştirme sürecine dayalı olarak sınıflandırma önerilmektedir.

Gövdeli (2018:379) yaptığı çalışmada Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye ülkelerinin 1995 ile 2016 döneminin ekonomik özgürlük, turizm gelirleri ve ekonomik büyüme ilişkisi analiz etmiştir. Çalışmada, yatay kesit bağımlılığını panel veri setlerinde test edebilmek için kullanılan yöntemler, Breusch-Pagan CDLM₁ ve Pesaran CDLM₂ testleri uygulanmıştır. Delta testiyle eğim katsayılarının heterojen olduğu tespit edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı altında heterojen olan panelin Konya nedensellik testi yardımıyla değişkenler arasında nedensellik ilişkisi analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, Türkiye'de %1 anlam düzeyine göre turizm gelirleri ekonomik büyümenin nedenseli olarak bulunmuştur.

İşleyen vd. (2018: 953-960) tarafından yapılan ampirik analizin uygulandığı çalışmada, hizmet ihracatı ve turizm harcamaları ile iktisadi büyüme arasında pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. İlgili çalışmada 1996-2017 yılları arasındaki Türkiye'nin hizmet ihracatı, turizm harcamaları ve ekonomik büyüme verilerine World Bank Database'den ulaşılarak, elde edilen veriler ile doğrusal bir regresyon modeli kurulmuştur.

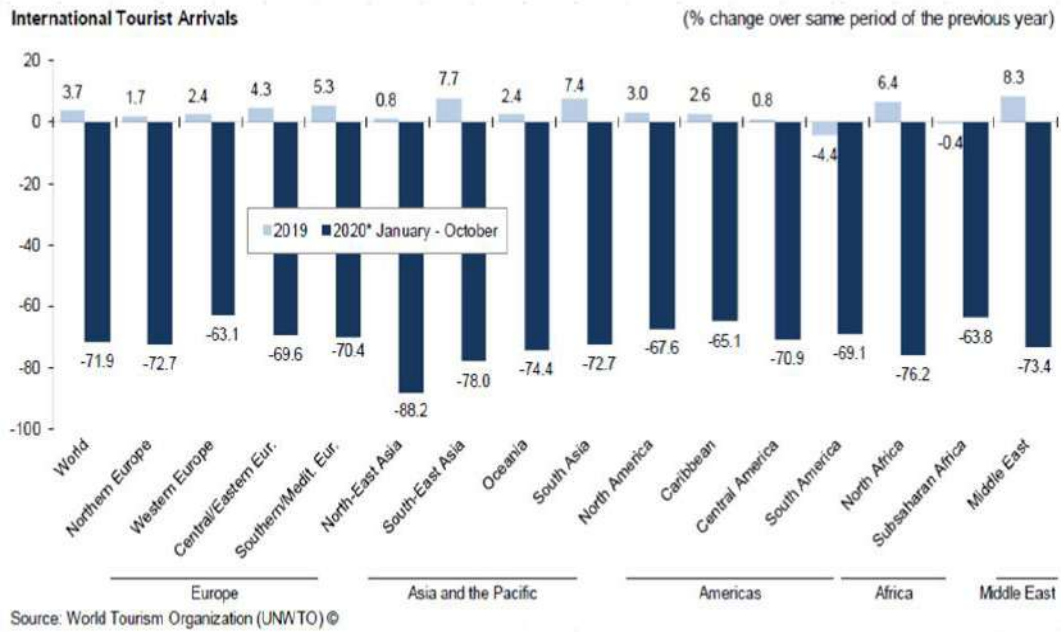
Chadee ve Mattsson (1998) tarafından yapılan araştırmada, seçilen temel ihracat davranışı yapıları ile Yeni Zelanda'dan hizmet ve mamul ürün ihraç eden firmaların performansı arasındaki ilişkiler karşılaştırılarak, değerlendirilmiştir. Bu çalışmada elde edilen genel bulgular, hizmet ihracatçılarının geleneksel mal ihracatçılarından belirgin bir şekilde farklı olduğunu göstermektedir. Hizmet firmalarının imalat firmalarından nispeten daha küçük olmasına ve bu nedenle deniz aşırı pazarlardaki fırsatları

keşfetmek için sınırlı kaynaklara sahip olmalarına rağmen, ihracata daha fazla bağlı oldukları belirtilmiştir. Kullanılan ihracat kanallarının da hizmet firmaları için ihracat performansının önemli bir belirleyicisi olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıdaki çalışmalara ek olarak, ulusal ve uluslararası raporlara bakıldığında, dünyadaki ve Türkiye'deki hizmet ve turizm sektörüne ilişkin veriler yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'nın Covid-19 sürecindeki turizm sektörü üzerinde yaptığı değerlendirmelere göre, uluslararası turist varışları (gecelik ziyaretçiler) 2019'un aynı dönemine göre Ocak-Ekim 2020'de %72 düşüş göstermiştir (Şekil 1). Bunun nedeni olarak virüsün yavaş kontrol altına alınması, seyahat kısıtlamaları, düşük yolcu güveni faktörleri belirtilmiştir. Buna ek olarak, 2020 yılının ilk on ayındaki düşüş, 2019'un aynı dönemine kıyasla 900 milyon daha az uluslararası turist varışını temsil ettiğini vurgulanarak; küresel ekonomik krizin etkisi ile uluslararası turizmde ihracat gelirlerinde 2009'daki kaybın 10 katından fazla 935 milyar ABD doları kayıp anlamına geldiği ifade edilmiştir. UNWTO'nun 2021-2024 için genişletilmiş senaryoları, 2021'in ikinci yarısında uluslararası turizmde bir toparlanmaya işaret etmektedir. Bununla birlikte, uluslararası gelişler açısından 2019 seviyelerine dönüşün 2½ ila 4 yıl sürebileceği belirtilmiştir.

Şekil 1: Uluslararası Turist Varışları

Kaynak: UNWTO (2020). <https://www.e-unwto.org/toc/wtobarometereng/18/7>

Türkiye İhracatçıları Meclisi (TİM) (2021), raporuna göre, uluslararası standartlarda hizmet türlerine göre hizmet ticareti verileri ele alındığında, Türkiye'nin 2020 yılında hizmet ihracatı %45,9 düşüşle 34,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. En yüksek geliri ise bu yıl taşımacılık sektörü sağlamıştır (Tablo 1).

Tablo 1: *Ana Hizmet Türlerine Göre Türkiye'nin Hizmet İhracatı* (Milyon Dolar)

Ana Hizmet Türleri	2018	2019	2020	19/18 Değ.	20/19 Değ.
Taşımacılık	24.342	24.195	14.268	-%0,6	-%41,0
Turizm	25.220	29.829	10.220	%18,3	-%65,7
Diğer İş Hizmetleri	2.739	3.182	3.245	%16,2	%2,0
Sigorta ve Emeklilik Hizmetleri	1.279	1.366	1.974	%6,8	%44,5
Telekomünikasyon, Bilgisayar ve Bilgi Hizmetleri	1.430	1.565	1.581	%9,4	%1,0
Bakım ve Onarım Hizmetleri	1.133	1.163	1.259	%2,6	%8,3
Finansal Hizmetler	554	470	687	-%15,2	%46,2
Başkasına ait Fiziksel Girdiler için İmalat Hizmetleri	298	354	317	%18,8	-%10,5
Resmi Hizmetler	778	780	306	%0,3	-%60,8
İnşaat	560	366	271	-%34,6	-%26,0
Kişisel, Kültürel ve Eğlence Hizmetleri	127	144	166	%13,4	%15,3
Fikri Mülkiyet Hakları Kullanım Ücretleri	167	176	130	%5,4	-%26,1
Toplam	58.627	63.590	34.424	%8,5	-%45,9

Kaynak: TİM (2021). İhracat Raporu 2021.

MÜSİAD'ın(2020a; 43) raporunda, dijitalleşmenin etkisi ile birlikte, özellikle bankacılık ve finans alanında, birçok yeni hizmetlerin ortaya çıktığı ve bunun daha da artacağı; geleneksel hizmet sağlayıcılarının iş süreçlerinde hizmet değer zincirinin dijitalin etkisiyle farklılaşacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte hizmet sektöründe sürdürülebilir dijital yenilikçiliği sağlayabilmek için işletmelerin bütçe ayırdığını ifade edilmiştir. Raporda ayrıca, Dünya Ekonomik Forumu tahminlerine göre, hizmet alt sektörlerinden turizmde ise küresel düzeyde 2025 yılında dijitalleşme ile birlikte 305 milyar dolar ilave değer yaratılması beklendiği belirtilmiştir.

TÜİK (2021) işgücü istatistiklerine göre, ocak ayında istihdam edilenlerin sayısı bir önceki aya göre en fazla hizmet sektöründe artış göstererek sektörde 451 bin kişi artmıştır. Hizmet sektörünü tarım (366 bin kişi artış), sanayi (14 bin kişi artış) izlemiştir. İstihdam edilenlerin oranı en fazla hizmet sektöründe (%54,5) olurken, en azı %5,8 oranla inşaat sektöründe yer almıştır. Hizmet sektöründe kadın istihdam oranı (%60,9), erkek istihdam oranına (%52,9) göre fazladır (Tablo 2).

(Bin kişi - Thousand person/15+yaş-age)

Ekonomik faaliyet Economic activity	Mevsim etkisinden arındırılmış Seasonally adjusted						Mevsim etkisinden arındırılmamış Not seasonally adjusted					
	Sayı - Number			(%)			Sayı - Number			(%)		
	Bir önceki yılın aynı ayı Same month of the previous year	Bir önceki ay Previous month	Ocak 2021 January 2021	Bir önceki yılın aynı ayı Same month of the previous year	Bir önceki ay Previous month	Ocak 2021 January 2021	Bir önceki yılın aynı ayı Same month of the previous year	Bir önceki ay Previous month	Ocak 2021 January 2021	Bir önceki yılın aynı ayı Same month of the previous year	Bir önceki ay Previous month	Ocak 2021 January 2021
Toplam -Total	27.860	26.884	27.706	100,0	100,0	100,0	26.953	26.327	27.115	100,0	100,0	100,0
Tarım Agriculture	4.963	4.796	5.162	17,8	17,8	18,6	4.245	4.125	4.698	15,8	15,7	17,3
Sanayi Industry	5.513	5.836	5.850	19,8	21,7	21,1	5.532	5.907	5.903	20,5	22,4	21,8
İnşaat Construction	1.571	1.607	1.598	5,6	6,0	5,8	1.447	1.608	1.503	5,4	6,1	5,5
Hizmetler Services	15.814	14.645	15.096	56,8	54,5	54,5	15.730	14.687	15.012	58,4	55,8	55,4
Erkek -Male	18.989	18.439	18.935	100,0	100,0	100,0	18.533	18.227	18.796	100,0	100,0	100,0
Tarım Agriculture	2.809	2.875	2.923	14,8	15,6	15,4	2.586	2.583	2.954	14,0	14,2	15,7
Sanayi Industry	4.178	4.458	4.473	22,0	24,2	23,6	4.178	4.458	4.473	22,5	24,5	23,8
İnşaat Construction	1.508	1.538	1.517	7,9	8,3	8,0	1.384	1.539	1.422	7,5	8,4	7,6
Hizmetler Services	10.494	9.569	10.022	55,3	51,9	52,9	10.385	9.647	9.947	56,0	52,9	52,9
Kadın -Female	8.871	8.445	8.771	100,0	100,0	100,0	8.421	8.100	8.319	100,0	100,0	100,0
Tarım Agriculture	2.153	1.921	2.239	24,3	22,7	25,5	1.660	1.542	1.743	19,7	19,0	21,0
Sanayi Industry	1.335	1.378	1.377	15,0	16,3	15,7	1.354	1.448	1.430	16,1	17,9	17,2
İnşaat Construction	63	69	81	0,7	0,8	0,9	63	69	81	0,7	0,9	1,0
Hizmetler Services	5.320	5.077	5.074	60,0	60,1	57,8	5.344	5.040	5.065	63,5	62,2	60,9

Tablo 2: İsriladın Sektörel Dağılımı

Not: Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.
Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, Ocak 2021.

Türkiye İstatistik Kurumu, Merkez Bankası, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın(2021) yapmış olduğu “Çıkış Yapan Yabancı Ziyaretçiler Anketi” verilerine göre 2004-2021 yıllarındaki turizm gelirleri, giderleri ve ortalama harcamalar Tablo 3’de belirtilmiştir.

Tablo 3: Yabancı Ziyaretçi ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaş Ziyaretçilerden Elde Edilen Turizm Geliri, Gideri ve Ortalama Harcamanın Yıllara Göre Dağılımı*

YILLAR	TOPLAM						YABANCI ¹		VATANDAŞ ²		YABANCI + VATANDAŞ ³
	GELEN ZİYARETÇİ SAYISI	ÇIKAN ZİYARETÇİ SAYISI	TURİZM GELİRİ (1000 \$)	ORTALAMA HARCAMA (\$)	TURİZM GELİRİNİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYI (%)	TURİZM GİDERİ (Milyon \$)	TURİZM GELİRİ (1000 \$)	ORTALAMA HARCAMA (\$)	TURİZM GELİRİ (1000 \$)	ORTALAMA HARCAMA (\$)	GSM+Marina Hizmet Harcamaları (1000 \$)
2004	20 753 734	20 262 640	17 076 607	843	4,2	2 954	13 061 118	759	3 862 552	1 262	152 937
2005	25 045 142	24 124 501	20 322 111	842	4,1	3 395	15 725 813	766	4 374 383	1 214	221 915
2006	23 924 023	23 148 669	18 593 951	803	3,4	3 271	13 918 757	722	4 463 614	1 153	211 580
2007	27 239 630	27 214 988	20 942 500	770	3,1	4 043	15 936 347	692	4 703 850	1 121	302 303
2008	31 137 774	30 979 979	25 415 067	820	3,3	4 266	19 612 296	742	5 418 439	1 191	384 332
2009	31 759 816	32 006 149	25 064 482	783	3,9	5 090	19 063 702	697	5 690 629	1 222	310 150
2010	32 997 308	33 027 943	24 930 997	755	3,2	5 875	19 110 003	670	5 558 366	1 231	262 627
2011	36 769 039	36 151 328	28 115 692	778	3,4	5 531	22 222 454	709	5 638 484	1 168	254 753
2012	37 715 225	36 463 921	29 007 003	795	3,3	4 593	22 410 364	715	6 354 378	1 241	242 261
2013	39 860 771	39 226 226	32 308 991	824	3,4	5 254	25 322 291	749	6 760 180	1 252	226 519
2014	41 627 246	41 415 070	34 305 903	828	3,7	5 470	27 778 026	775	6 289 260	1 130	238 617
2015	41 114 069	41 617 530	31 464 777	756	3,7	5 698	25 438 923	715	5 843 074	970	182 780
2016	30 906 680	31 365 330	22 107 440	705	2,6	5 050	15 991 381	633	5 964 853	978	151 206
2017	37 969 824	38 620 346	26 283 656	681	3,1	5 137	20 222 971	630	5 908 752	903	151 933
2018	46 112 592	45 628 673	29 512 926	647	3,8	4 896	24 028 311	617	5 345 472	801	139 142
2019	51 747 198	51 860 042	34 520 332	666	4,6	4 404	28 704 946	642	5 688 271	796	127 116
2020	15 971 201	15 826 266	12 059 320	762	1,7	1 105	9 097 118	716	2 886 859	926	75 343
2021*	7 558 027	6 666 679	5 455 841	818	-	571	3 859 624	776	1 563 767	922	32 450

* 2021 Ocak-Haziran

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Merkez Bankası, Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>

NOT: “Çıkış Yapan Yabancı Ziyaretçiler Anketi” sonucu elde edilen gelirdir.

1- Çıkış Yapan Yabancı ziyaretçilerden elde edilen gelir.

2- Yurt dışında ikamet eden vatandaş ziyaretçilerden elde edilen gelir.

3- GSM Dolaşım Harcamaları ile Marina Hizmet Harcamaları Toplam Gelirde Yer Almakta Olup, Yabancı- Vatandaş Ayrımı Verilememektedir.

4- Yurtiçi ikametli vatandaşların yurtdışında yapmış olduğu harcamalardır.

2. Hizmet İhracatını ve Turizm Sektörünü Etkileyen Faktörler

Hizmet sektörünü ve turizmi etkileyen sorunlardan bazıları; alt yapı yetersizliği, şehir içi ulaşım sorunları, şehir planlamasında yaşanan sorunlar, bazı esnafların fırsatçılık yapması, sezonun uzun olmamasından dolayı mevsimlik işçi çalıştırılması nedeniyle eğitimli ve nitelikli personel bulmada yaşanan zorluklar, uzun çalışma saatleri, alternatif turizm alanlarının yeterli olmaması (yat, termel, balon, sağlık, inanç, av...vb.), sektör hakkında yeterince bilgi sahibi olmayan yöneticilerin yanlış uygulamaları olarak belirtilebilir.

Ülkelerdeki rekabet edilebilirlik düzeyi de hizmet sektörünü etkilemektedir. Dinç ve Kılıçaslan (2021:158) yaptığı çalışmada, hizmet sektöründe ülkelerin rekabet edilebilirlik düzeylerini Vollrath- rekabet edilebilirlik endeksi yardımıyla ölçmüştür. Çalışmanın sonucunda, hizmet sektörünün ana ve alt sektörlerinde genellikle gelişmiş olan ülkelerin rekabet etme gücüne sahip olduğunu; ülkelerin rekabet edebilme gücü ile ekonomik gelir arasında doğrusal bir ilişkinin olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca çalışmada cari dönemde hizmet sektöründe rekabet edilebilirliğin verimliliği etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Hizmet ve turizm sektörünü etkileyen faktörlerden birisi de dış ticarettir. Dış ticaret ile turizmin sektörü arasında çift yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Turistler gittikleri ülkede ithal edilmesi gereken mal ve hizmetten yararlanabilmektedir. Diğer taraftan iş ziyareti için gelenler yeni yatırımlar yapabilmekte, bölgeye ilgileri arttıkça gezileri turizm amaçlı gezilere dönüşebilmektedir (Şahbaz ve Akel, 2021:118). Dolayısıyla mali, ulaşım, eğlence, spor gibi diğer hizmet alt sektörleri de bu durumdan etkilenebileceğini söylemek yanlış olmaz.

Nitelikli personel istihdamında yaşanan sorunlar, ürün fiyatlarının yüksek olması, hammadde de yaşanan sorunlar da turizmi etkilemektedir. Eren ve Bayram (2021:393-398) Sinop ilindeki geleneksel el sanatlarının turizme katkısını araştırmıştır. Yapılan çalışmada mülakat tekniğinden yararlanılarak, amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, yerli hammaddeye ulaşmada yaşanan zorluklar, personel bulmada yaşanan zorluklar, ürünlerin fiyatlarının yüksek olması ve üretilen ürünleri ihraç etmek isteyen esnafa destek verilmemesi gibi sorunların olduğu tespit edilmiştir.

Belirtilen faktörlerin yanı sıra hizmet ve turizm sektörü Covid-19 sürecinden de etkilenmiştir. Beşbalı (2021:161) Türkiye'deki COVID-19 salgın sürecini ve 2021 yılı ilk çeyreğini de kapsayan güncel verileri analiz ettiği çalışmada, sektörün yüksek maliyetlerle kriz sonrası döneme gireceğini ve kriz öncesi durumunu yakalamasının oldukça zaman alacağını belirtmiştir.

Sonuç

Teknolojinin gelişmesi ile dünyanın ürün ile hizmet sunum şartları ve standartları değişmiştir. Rekabet üstünlüğü sağlayabilmek için dünyadaki gelişmeler takip edilmeli, uyum sağlayabilmek için gerekli çalışmalar yapılmalı ve yeni iş modelleri uygulanmalıdır.

Covid-19'un etkisiyle ulaşım, turizm ve hizmet sektörlerinde sağlık odaklı yaklaşımlar artmıştır. Turizmde verilen hizmette, iş yapma şekillerinde daha fazla sağlık odaklı yaklaşımların benimsenmesi bu süreçte değer katacak, hizmeti alanlar açısından tercih sebebi haline gelecektir (MÜSİAD, 2020b; 21).

Gerek ülkesel gerekse bölgelere özgü reklam, tanıtım çalışmalarının artırılması yerinde olacaktır. Bunun için teknolojiye yararlanarak, sosyal medya kanallarının doğru ve etkin bir biçimde kullanılması gerekir.

Nitelikli personelin istihdam edilebilmesi için, sektördeki gelişmelere de uygun olarak üniversitedeki ilgili bölümlerin eğitim müfredatının güncellenmesi, üniversite-hizmet sektörü işbirliğinin artırılması gerekmektedir.

Sürdürülebilir turizmin sağlanabilmesi için, alternatif turizm faaliyetlerinin artırılması ve geliştirilmesi, diğer taraftan yaz turizmi bölgelerindeki aşırı turizmin olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesi için gerekli önlemlerin alınması turizm sektörü açısından önem arz etmektedir.

Sonnot

1. Hizmet ihracatının mevcut durumu ve turizm sektörünün hizmet ihracatı içindeki mevcut durumu ulusal ve uluslararası verilerle açıklanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu, Merkez Bankası, Kültür ve Turizm Bakanlığı, MÜSİAD, TİM, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü gibi kurumların verilerinden yararlanılmıştır.
2. Hizmet ihracatını ve turizm sektörünü etkileyen faktörler belirtilmiştir.
3. Sektörde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri getirilmiştir.

Kaynakça

- Beşballı, S. G. (2021). Turizm Sektörü Üzerine Bir İnceleme: Pandemiden Yansımalar. *Politik Ekonomik Kuram*, 5 (1), 161-176.
- Beyoğlu, A. (2021). Yerel kalkınmada turizmin rolü: yabancı ziyaretçilerin etkisi üzerinden Edirne ili örneği. *İktisadi ve İdari Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler*. Gece Kitaplığı Yayıncılık, Cilt:2, s.21-42.
- Chadee, D.D. ve Mattsson, J. (1998), "Do service and merchandise exporters behave and perform differently? A New Zealand investigation", *European Journal of Marketing*, Vol. 32 No. 9/10, pp. 830-842. <https://doi.org/10.1108/03090569810232282>
- Dinç, Ö. G. ve Kılıçaslan, Y. (2021) Hizmet sektöründe rekabet edebilirlik ve verimlilik. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 135-162.
- Eren, A. S. ve Bayram, G. E. (2021). El sanatlarının turizme katkısı, mevcut durumu sorunları ve çözüm önerileri üzerinde Sinop örneğinde bir araştırma. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(5), 387-400.
- Etchebarne, S. ve Zapata, T.I. (2018), "Export behaviour in Chilean exporters in service sector", *Academia Revista Latinoamericana de Administración*, Vol. 31 No. 4, pp. 719-735
- İşleyen, Ş, Altun, Y ve Görür, Ç. (2018). Hizmet ihracatı ve turizm harcamalarının ekonomik büyümeye katkısı üzerine ampirik bir analiz: 1996-2017 Türkiye örneği . *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (6), 953-960.
- Karakuş, Y. (2021). Turizm, seyahat ve ağırlama çok kriterli karar verme teknikleri kullanma. *Turizm Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 2 (1), 33-46.
- Kılıçoğlu, İ, Yıldız, Z. (2018). Yerel kalkınmada turizm sektörünün rolü ve Bartın ili örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (25), 604-628.
- Kıratlı, F. (2019). Dünya'da ve Türkiye'de hizmet ticaretinin gelişimi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi (İKTİSAD)*, 4 (9), 146-158.
- MÜSİAD, (2020a). Dijital Dönüşümün İş Süreçlerine Etkileri Raporu. https://www.musiad.org.tr/uploads/yayinlar/arastirma-raporlari/pdf/ags-global_musiad-dijital-donusu-mun-is-sureclerine-etkileri.pdf Erişim Tarihi: 1 Ekim 2021.
- MÜSİAD, (2020b). 2020 Pandemi Sonrası Global Bakış Raporu. <https://www.musiad.org.tr/uploads/yayinlar/arastirma-raporlari/pdf/globalustkurulucovidraporu.pdf> Erişim Tarihi: 2 Ekim 2021.
- Özbek, S. ve Ağır, H. (2021). Uluslararası turizm gelirleri-ekonomik büyüme ilişkisi: panel nedensellik analizi. *Tourism Economics, Management and Policy Research (TEMAPOR)*, 1(2), 96-103.
- Şahbaz, A. ve Akel, Z. (2021). İhracat ve ithalatın turizm üzerindeki etkisi: AB ülkeleri üzerine ekonometrik bir analiz. *Tourism Economics, Management and Policy Research (TEMAPOR)*, 1(2), 117-125.
- TİM. (2021). İhracat 2021 Raporu. https://tim.org.tr/files/downloads/Strateji_Raporlari/TIM_Ihracat_2021_Raporu.pdf Erişim Tarihi: 5 Ekim 2021.
- TÜİK. (2021) İşgücü istatistikleri Ocak 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İsgucu-Istatistikleri-Ocak-2021-37486> Erişim Tarihi: 3 Ekim 2021.
- T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). Turizm Gelir ve Giderleri. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html> Erişim Tarihi: 4 Ekim 2021.
- UNWTO. (2020). World Tourism Barometer. 18(7), 1-23. <https://www.e-unwto.org/toc/wtobarometereng/18/7> Erişim Tarihi: 5 Ekim 2021.

AYANCIK'TAKİ KÜLTÜREL VARLIKLARIMIZDAN KETEN TOHUMU YAĞI VE DOĞU KAYINI KERESTESİNİN EĞİTİM ARAÇ VE GEREÇLERİNDE KULLANIMI

Hacı İsmail KESİK*

Recep AYKAN*

Öz

Keten bitkisi tohumundan elde edilen bezir yağı, uygulama kolaylığı, çevre ve insan sağlığına duyarlı olması gibi sebeplerle ağaç malzemeden üretilen eğitim araç ve gereçlerinin yüzeylerinin korunmasında önemini halen korumaktadır. Oksidasyonla kuruduğu için kapalı ortamlarda kuruma süresi uzar. Aynı zamanda odun yüzeylerinde Bezir yağının parlaklığı azdır. Bu dezavantajları göz önünde bulundurarak parlaklık değerlerinin artırılması ve kuruma süresinin kısaltılması Bezir yağına olan ilgiyi arttırabilir. Bu çalışmada, kayın odunundan üretilen eğitim araç ve gereçlerinin yüzeylerine uygulanan solvent bazlı vernikler yerine ham ve pişmiş bezir yağı uygulamalarının parlaklık üzerine etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, ham ve pişmiş olarak iki farklı Bezir yağının selülozik tiner ile inceltilerek kayın odunu yüzeylerinde parlaklık değerlerine etkileri araştırılmıştır. Sonuç olarak, ham ve pişmiş bezir yağları ve her ikisinin de selülozik tinerle inceltilerek yapılan uygulamalarda parlaklığa etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Ayrıca, bezir yağlarına ait kuruma sürelerinde görsel olarak farklılıklar belirlenirken, en hızlı kuruma %10 selülozik tiner ile inceltilen ham bezir yağında tespit edilmiştir. Havalandırması az olan mekanlarda farklı incelticiler ile birlikte bezir yağının kullanılması kurumayı hızlandıracak için önerilebilir. **Anahtar Kelimeler:** Üstyüzey İşlemleri, Keten Bitkisi, Bezir yağı, Keten yağı, Çevreci Ahşap Koruma.

Use of Linseed Oil and Eastern Beech Timber in Educational Tools and Materials from Our Cultural Features in Ayancık

Abstract

Linseed oil obtained from flax seeds still maintains its importance in the protection of the surfaces of educational tools and equipment made of wood material, due to its ease of application, its sensitivity to the environment and human health. Since it dries by oxidation, the drying time is extended in indoor environments. At the same time, the gloss of linseed oil is low on wood surfaces. Considering these disadvantages, increasing the gloss values and shortening the drying time may increase the interest in linseed oil. In this study, it was aimed to determine the effects of raw and cooked linseed oil applications on the gloss rather than solvent-based varnishes applied on the surfaces of educational tools and equipment produced from beech wood. For this purpose, the effects of two different linseed oils, raw and cooked, on the gloss values of beech wood surfaces by thinning with cellulosic thinner were investigated. As a result, the effects of raw and cooked linseed oils and both of them thinned with cellulosic thinner on gloss were found to be statistically insignificant. Also, while visual differences were determined in the drying times of linseed oils, the fastest drying was found in crude linseed oil diluted with 10% cellulosic thinner. It can be recommended to use linseed oil together with different thinners in places with poor ventilation as it will accelerate drying.

Keywords: Surface Treatments, Flax Plant, Linseed Oil, Environmental Wood Protection.

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Ağaççileri Endüstri Mühendisliği Bölümü, hismailkesik@gazi.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-0900-6671>.

* Öğr. Gör, Sinop Üniversitesi, Ayancık MYO, Ormancılık Bölümü, raykan@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-6193-9236>.

Giriş

Keten “*Linum usitatissimum*” bitkisinin anayurdu Anadolu ve Balkanlar olduğu kabul edilmektedir. İsa’dan önce yedi binyıldan beri keten tarımının yapıldığı bilinmektedir (Ertuğ, 1998). Keten tohumundan elde olunan bezir yağı geleneksel olarak hastalıkların tedavisinde kullanılmıştır. Keten tohumları hafif kavrulur, öğütülür ve kızıl renkli esmer bir yağ elde edilir. Öğütülmüş hali lohusaların sütünü arttırmak, ağrıları gidermek için yedirilmek suretiyle kullanılmıştır. Fındık ve nöbet şekeri ve dövülmüş keten tohumu karışımı, mide sorunu olan kişilere yedirilmiş, bala katılarak nefes açıcı, kuvvet verici olarak kahvaltılarda önerilmiştir. Dövülmüş keten tohumu sütle pişirilip lapa haline getirilip yara tedavisinde kullanılmıştır. Yağ hali ise, Tatlı bezir (keten tohumundan elde edilen sarı yağ) sancılanan bebeklere birer çay kaşığı içirilmiş, egzama hemoroit ve nefes darlığı için yetişkinlerde kullanılmıştır. Tatlı bezir yağında kızartılan hamur egzamalı kişilere yedirilmiştir. Kavrulup öğütülerek elde edilen, kızılımsı renkteki bezir yağı, veteriner hekimliğinde hayvan derilerinin yağlanması ve birtakım hastalıkların tedavisinde tercih edilmiştir (Üçer, 2010).

Günümüzde ahşap koruyucu olarak kullanılan kimyasallar, içerdiği insan sağlığına zararlı zehirli bileşenlerden dolayı çevresel baskılar ve yasaklarla karşı karşıyadır. Bunun yerine daha doğal yapıda olan ve insan sağlığını tehdit etmeyen bitkisel yağlar odun hücrelerinde su itici tabaka oluşturmaları ve su alımını azaltması nedeniyle eskiden beri kullanılabilir. Bu anlamda bilinen ve yaygın olarak tercih edilen bitkisel yağ çeşidi, keten tohumundan elde edilen bezir yağıdır.

Yapılan bazı araştırmalarda, bezir yağı ile empenye edilen ahşap örneklerin mantar ve termit zararlılarına karşı iyi bir şekilde korunduğu (Tokmak, 2012), bezir yağı ile işlem görmüş göknar deney örneklerinde, ağırlık yoğunluk ve mekanik direnç, rutubet ve suya karşı direnç özelliklerinin arttığı belirlenmiştir (Özkan, 2013). Ayrıca, bezir yağı ile ısıtılmış işlem görmüş sarıçam deney örneklerine uygulanan su bazlı vernik ve boyalarda yapışma değerlerinin azaldığı, sertlik değerlerinin ise yükseldiği tespit edilmiştir (Kesik vd., 2015). Bunların yanı sıra, bezir yağı trietilamin polimeri ile birleştirilerek biyo-esaslı ve çevre dostu ahşap yapıştırıcı üretiminin gerçekleştirildiği farklı çalışmalar da bulunmaktadır (C.C. Addis vd., 2020).

Günümüz dünyası kanser ve türevi hastalıklar, COVID-19 pandemisi, GDO esaslı gıdalar ile mücadele etmektedir. Bu yüzden, petrol esaslı kimyasal ürünlerin yerine doğal ve organik ürünlerin her alanda kullanılması gün geçtikçe önem kazanmıştır. Kayın odunu ve bezir yağının doğal ve organik bir ürün olması sebebiyle tercih edilmesi durumunda kimyasal ürünlerin kullanımını azaltarak, çevre kirliliğinin azalmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, keten yağı yüzey koruması sağlanan masif mobilyalar tekrar bezir yağı uygulanarak yenilenebilmektedir. Sonuç olarak, ham ve pişmiş bezir yağlarının çevre ve insan sağlığına zarar vermediği ayrıca parlaklığa etkisinin her ikisinin de olmadığı için eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde kullanılmasının faydalı olacağı anlaşılmaktadır.

1. Malzeme ve Yöntem

1.1. Malzeme

Bu çalışmada, kullanılan deney örnekleri, Doğu kayını (*Fagus Orientalis* L.) Bir kereste işletmesinin, Sinop-Ayancık ormanlarında temin ettiği tomruklardan kesilerek elde edilmiştir. Koruyucu katman olarak kullanılan keten (bezir) yağı ise, ham bezir yağı ve pişmiş bezir yağı şeklinde, piyasadan temin edilmiştir.

1.2. Deney Örneklerinin Hazırlanması

Deney örnekleri yatar daire makinesinde kaba kesimi (Şekil 1) yapıldıktan sonra kalınlık ve zımpara makinesinde 320x75x10 mm nihai ölçülerine (Şekil 2) getirilmiştir.

Şekil 1. Daire Testere Makinesinde Kaba Kesimi Yapılan Kayın Kerestesi

Şekil 2. Nihai Ölçülerine Getirilen Deney Örnekleri

Şekil 3. Bezir Yağı Uygulanmış Örnekler

Kayın deney örneklerinin bir grubuna ham bezir yağı, bir grubuna pişmiş bezir yağı ve her ikisinin %10 selülozik tiner ile inceltilmiş hali m² ye yaklaşık 90 gr olacak şekilde fırça ile uygulanmıştır (Şekil 3).

Bezir yağı uygulanan örnekler, laboratuvar ortamında kurumaya bırakılmıştır. Her 3-4 saatte deney örneklerindeki kuruma kontrol edilmiştir. Deney örneklerine uygulanan ham bezir yağı 18 saatte, selülozik tiner ile inceltilen ham bezir yağı 12 saatte, pişmiş bezir yağı 24 saatte, selülozik tiner ile inceltilen pişmiş bezir yağının ise yaklaşık 20 saatte kuruduğu gözlemlenmiştir. Buna göre, ham bezir yağının daha hızlı kuruduğu söylenebilir.

1.3. Parlaklık Testi

Bezir yağı uygulanan deney örneklerinin parlaklık ölçümü 60° de ölçüm yapan parlaklık 3 NH marka parlaklık ölçme cihazı (gloss metre) kullanılarak, TS4318 esaslarına göre yapılmıştır.

1.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Deney numunelerine uygulanan ham bezir yağı, ham bezir yağı+%10 selülozik tiner, pişmiş bezir yağı, pişmiş bezir yağı+%10 selülozik tiner uygulamalarının parlaklık değerleri SPSS programında değerlendirilmiştir. Tekli varyans analizi sonuçlarına göre ham bezir yağı, ham bezir yağı+%10 selülozik tiner, pişmiş bezir yağı, pişmiş bezir yağı+%10 selülozik tiner uygulamalarının, parlaklık üzerine etkisinin olmadığı %95 güven düzeyinde belirlenmiştir. (Fhesap=0.865,p(0.465)>0.05).

2. Bulgular

2.1. Bezir Yağı Uygulanan Deney Örneklerinde Parlaklık Değeri Bulguları

Kayın odunundan hazırlanan deney örneklerinin yüzeylerine çeşitli Bezir yağı uygulamalarının parlaklık etkisine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Deney Örneklerine Uygulanan Bezir Yağlarının Yüzey Parlaklığı Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F Değeri	P Değeri (P<0,05)
	25,330	3	8,443	0,865	0,465
	785,540	1	785,540	80,477	<,001
	25,330	3	8,443	0,865	0,465
	546,620	56			
	1375,490	60			

Tablo 1'e göre ana değişkenlerden bezir yağı çeşidi ve ağaç malzeme ile bunların etkileşiminin parlaklık değerlerinin istatistiksel anlamda önemsiz olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$).

Kayın deney örneklerinin yüzeylerine uygulanan çeşitli bezir yağlarının yüzey parlaklık değerlerine ait Duncan testi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Deney örneklerine ait çeşitli bezir yağlarının yüzey parlaklık değerleri Duncan Testi

Bezir Yağı Türü	N	Parlaklık	HG
Pişmiş Bezir Yağı+Selülozik tiner	15	3,01	A
Ham Bezir Yağı+Selülozik Tiner	15	3,27	A
PişmişBezir Yağı	15	3,48	A
Ham Bezir Yağı	15	4,70	A

Tablo 2'de deney örneklerinin parlaklık değerlerine ait Homojenlik Grubunun (HG) aynı düzeyde olması, yüzey parlaklığının dikkate alındığı uygulamalarda ham ve pişmiş bezir yağlarının her ikisinin de tercih edilebileceğinin göstergesidir.

Sonuç ve Öneriler

Deney örnekleri üzerine uygulanan ham bezir yağı, %10 selülozik tiner ile inceltirilmiş ham bezir yağı, pişmiş bezir yağı, %10 selülozik tiner ile inceltirilmiş bezir yağı için parlaklık ölçümleri yapılmış ve istatistiksel olarak fark belirlenmemiştir. Bu sonuca göre, aynı düzeyde parlaklık vereceği için uygulamalarda her iki bezir yağının da tercih edilebileceğini gösterir. Ayrıca, pişmiş bezir yağının kuruma süresinin ham bezir yağının kuruma süresinden daha uzun sürdüğü belirlenirken, selülozik tinerin bezir yağının kurumasında etkili olduğu ve kurumayı hızlandırdığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, kurumanın yavaş olduğu kapalı ortamlarda selülozik tiner ile inceltirilen ham bezir yağının kullanımı tavsiye edilebilir.

Kaynakça

- Addis, C. C., Koh, R. S.ve Gordon M. B. (2020). Preparation and Characterization of a Bio-Based Polymeric Wood Adhesive Derived from Linseed Oil. *International Journal of Adhesion and Adhesives*. 10.1016/j.ijadhadh.2020.102655.
- Tokmak E.D. ve Yıldız Ü.C. (2012). Bitkisel Yağların Ahşap Koruyucu Bir Madde Olarak Kullanılabilirliği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 13(1), 142-157
- Üçer M. (2010). Bitkilerle Tedavi Sempozyumu, Zeytinburnu Belediyesi, Türkiye.
- Ertuğ F. (1998). Anadolu'nun Önemli Yağ Bitkilerinden Keten/Linum ve Izgın/Eruca Orta Anadolu'da Beziryağı Üretimi ve Bezirhaneler. TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, Ankara
- Yıldırım M.U. (2005). *Infrared (Kızılötesi) Uygulamasının Keten Tohumunun Kimyasal ve Duyusal Özellikleri İle Siyanojenik Glukozid İçeriğine Etkisi ve İşlenmiş Keten Tohumunun Tarhanada Kullanımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale
- Kesik, H., Vurdu, H., Çağatay, K., Özkan, O. ve Öncel, M. (2015). Yağlı Isıl İşlem Görmüş Sarıçam Odunlarında Koruyucu Katmanın Yapışma ve Sertlik Özellikleri. *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty*, 15 (2) , 261-266
- Özkan O., Isıl İşleme Muamele Edilmiş Gökmar Odununun Biyolojik, Mekanik, Fiziksel ve Dış Ortam Dayanımı Özellikleri. Y.Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2013.
- TS 4318 Boya ve Vernikler, Metalik Olmayan Boya Filmlerinin 20° 60° ve 85° Açılarda Parlaklık Ölçümü, 1985.

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BOYABAT KAZASINDAKİ EĞİTİM FAALİYETLERİ (1839-1923)

Hasibe ERDOĞAN*

Öz

Eğitim, toplumların kültürel gelişiminin en önemli unsurlarından biridir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde siyasi çatışmalar yaşanmış ve bu dönem hem devletin merkezinde hem de taşrada eğitim ve kültür tarihi açısından büyük arayışlara ve yeniliklere sahne olmuştur. Bu çalışmada Boyabat ilçesinde geleneksel eğitim kurumları diyebileceğimiz ilköğretim okulları ve medreseler ile yenilikçi okullar olarak tanımlanabilecek ilköğretim ve ortaokullar ile dönemin eğitim kurumları incelenmiştir. Öğrenci sayıları ve nitelikleri karşılaştırılmış ve toplumdaki eşdeğerleri araştırılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat sonrası eğitim faaliyetleri genel olarak incelense de bu çalışma kapsamında Boyabat kazasının eğitim faaliyetleri ve eğitim kurumları ele alınmıştır. Çalışmada temel amaç Boyabat kazasındaki eğitim kurumları ve eğitim faaliyetlerini kültürel bağlamında incelemektir. Siyasi olarak zor bir dönemde devletin taşradaki eğitim planı ve programının bölge kültürüne katkısı önemlidir. 1839 ve 1923 yılları arasında eğitim öğretimdeki yenilikleri ve tüm bunların Sinop Sancağındaki toplum kültürüne yansımalarını tespit etmek için vilâyet, maârif ve devlet salnâmelerinden, Ankara Milli Kütüphanesinden, Sinop Halk Kütüphanesinden, Sinop Üniversitesi Merkez Kütüphanesinden, Sinop Öğretmenevi kaynaklarından yararlanılmıştır. Sinop ilinin bahsi geçen dönemlerde yayımladığı Sinop Resmi gazeteleri incelenmiştir. Eğitim kültür tarihinde yöreye ait bulgular bölgenin eğitim derinliğini göstermektedir. Bu çalışmanın gelecek çalışmalara ışık tutacağı düşünülmekte, Sinop genelinde eğitim faaliyetleri ve kültürel etkileri için daha ileri incelemeler önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Maârif, Kültür, Sinop Sancağı, Boyabat Kazası, Salnâme.

Educational Activities in Boyabat Town from Tanzimat to the Republic (1839-1923)

Abstract

Education is one of the most important elements of the cultural development of societies. During the transition from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey political conflicts was experienced and this period witnessed great searches and innovations both in the center of the state and in the provinces in terms of education and culture history. In this study, in Boyabat district, primary schools and madrasas, which we can call traditional education institutions, as well as primary schools and junior high schools, which can be defined as innovative schools and the educational institutions of the period have been examined. The number of students and their qualifications have been compared and their equivalents in the society have been surveyed. Although the post-Tanzimat educational activities in the Ottoman Empire were examined in general, within the scope of this study, the educational activities and educational institutions of the Boyabat district have been discussed.

Keywords: Education, Culture, Sinop Sanjak, Boyabat Town, Yearbooks.

Giriş

Boyabat, Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı topraklarına katılmış ve Kastamonu sancağına bağlanmış bir yerleşim yeridir. Cumhuriyet döneminde ise Sinop'a bağlı en büyük ilçe olmuştur (Yurtseven, 2013: 1). Kastamonu vilâyet salnâmelerine göre Boyabat yöresinde Müslüman Türk nüfusu

* Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, MEB, Boyabat Türk Telefon Fen Lisesi, hasibeerdoan@gmail.com.

ile birlikte azınlıklar ve gayri müslimler vardır (1288 Tarihli Kastamonu Vilâyet Salnâmesi: 147). Yörede hem Müslümanlara hem de gayri Müslimlere ait eğitim kurumlarının olması yörenin kültürünün oluşmasında etkili olmuştur.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Boyabat kazasındaki eğitim faaliyetleri (1839-1923) adlı çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Boyabat kazasında bulunan klasik eğitim kurumları olan sıbyan mektepleri ve medreseler, ikinci bölümde ise Boyabat kazasında bulunan modern eğitim kurumları olan ibtidailer ve rüşdiyeler incelenmiştir. Bu kurumlar; türleri, hangi özellikteki öğrenci grubuna ders verdikleri, müfredatları, öğretmen, öğrenci sayıları, toplumun kültürüne etkileri ve ilçenin kültür yapısının eğitim faaliyetlerine etkisi açısından ele alınmıştır. Üçüncü bölümde maârif meclisleri ele alınmış, Boyabat kazasında eğitimin gelişmesi, yaygınlaşması ve eğitimle ilgili sorunlara getirdikleri çözümler açısından incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise kütüphaneler incelenmiş olup, kütüphanelerin toplumdaki eğitim öğretim faaliyetlerine katkısı ve toplum kültürünün şekillenmesine etkisi değerlendirilmiştir.

Bildirimizde Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra Osmanlı Devleti'ndeki eğitim sisteminde yaşanan yeniliklerin, 1839-1923 yılları arasında Boyabat kazasındaki eğitim ve eğitim kurumlarının geçirdiği değişim sürecini ortaya koymak yöredeki toplum kültürüne yansımalarını tespit etmek, amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda maârif, devlet ve özellikle H.1286-1321/M.1869-1903 tarihleri arasında yayınlanan Kastamonu vilâyet salnâmeleri esas alınarak bu belgelerde bulunan Boyabat kazası eğitim ve eğitim kurumları ile ilgili mevcut bilgiler tasnif edilerek yörenin eğitim faaliyetleri ile ilgili somut bilgiler ortaya konulmuştur. Tüm bu veriler değerlendirme, yorumlama aşamalarından geçirilerek eğitim faaliyetlerinin yörenin kültür yapısına etkisi hususunda bir kanıya varılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmada tarama modeli kullanılarak Ankara Milli Kütüphanesinden, Sinop Halk Kütüphanesinden, Sinop Üniversitesi Merkez Kütüphanesinden, Sinop Öğretmenevi kaynaklarından yararlanılmıştır.

Yörenin kültürünü daha iyi anlamak için Tanzimat'tan Cumhuriyet'e yörenin eğitim tarihini incelemekte fayda vardır.

1. Boyabat Kazasında Bulunan Klasik Eğitim Kurumları

Osmanlı Devleti'nde İslamiyet sadece dinsel inanç olarak algılanmamış siyasal, ekonomik, eğitim gibi pek çok alana yön veren bir yaşam biçimi olarak benimsenmiştir. Bu durum her alanda olduğu gibi eğitimin temelini de İslam dininin normlarına göre şekillenmesine neden olmuş ve klasik eğitim sistemini oluşturmuştur. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra her alanda olduğu gibi eğitimde de yetersiz görülen alanlar ıslah edilmeye çalışılmıştır. Gerçekleştirilen tüm yeniliklere ve değişimlere rağmen klasik eğitim kurumları olan sıbyan mektepleri ve medreseler devletin yıkılışına kadar azalarak da olsa varlıklarını ve etkilerini devam ettirmişlerdir.

Klasik dönem eğitim ve öğretim kurumları sıbyan mektepleri ve medreselerdir. Bu kurumlar vakıflar tarafından yapılır ve desteklenirdi. Birçok eğitim öğretim kurumu hayırseverlerin yardımlarıyla ayakta kalmıştır. Hocalar bu kurumlarda eğitim öğretim hizmeti sundukları gibi kurumların çevresindeki halkın doğumlarından ölümüne kadar yanlarında olmuşlardır. Buna karşılık olarak da halk hocalara ve eğitim öğretim kurumlarına sahip çıkmış ve her koşulda bu kurumları maddi ve manevi olarak desteklemiştir (Balkan, 2014: 14).

Boyabat kazasında da klasik eğitim kurumu olarak sıbyan mektepleri ve medreseler eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü merkezler olarak öne çıkmıştır.

1.1. Sıbyan Mektepleri

Osmanlı Devleti'nin en yaygın eğitim öğretim kurumu olan sıbyan mektepleri ilköğretim seviyesinde olup halk arasında "mahalle mektebi" "mektep" veya "küttâb" olarak da bilinmektedir (Kılıç, 2002: 4). Sıbyan mekteplerinin yoksul çocuklar için açılmasına "küttab-ı sebil" ya da "mekteb-i sebil" denilmekteydi (Demirtaş, 2007: 173). Sinop sancağında en fazla sıbyan mektebi Boyabat kazasında bulunmaktadır. Sıbyan mekteplerinin diğer eğitim kurumlarına göre sayısal olarak oldukça fazla olmasının sebebi bu kurumların belli bir yönetmeliğinin ve devletçe hazırlanmış bir programının olmamasıdır (Arıbaş, 2000: 712). Bu kurumlar, hayır sahibi kişiler tarafından kurulur; her türlü giderleri mektep için kurulmuş vakıflarca ödenirdi. Köylerde ve mahallelerde ise sıbyan mekteplerinin giderleri, ihtiyaçları veliler tarafından karşılanırdı (Akyüz, 2003: 5). Bu kurumlar genel olarak cami ve mescitlere bitişik olur ya da onlara oldukça yakın mesafede bulunurdu (Ülkütaşır, 1965: 594). Bu kurumlarda eğitimci olarak görev alacak kişilerin medresede biraz okumuş olması ya da okuma yazma bilmesi yeterli görülmüştür (Akyüz, 2004: 30). Sıbyan mekteplerinin muallimleri genellikle yanında bulunduğu mescidin ya da caminin imamı olduğu görülmektedir. Bu okullarda hafız ve bilgili kadınların da öğretmenlik yaptıkları bilinmektedir. Hoca, Muallime, Molla, Hoca hanım gibi lakaplarla anılan bu kadın öğretmenler cami köşelerinde veya evlerinde eğitim verir ve derslere devam edenlerden belirli bir ücret alarak geçimlerini sağlarlardı (Akyüz, 2004: 4). Bu nedenle Boyabat kazasının her mahallesinde ve köylerinde sıbyan mektepleri kolaylıkla açılmıştır.

Tanzimat Dönemi'ne gelindiğinde Boyabat kazasında en yaygın eğitim kurumunun sıbyan mektepleri olduğu görülmektedir. Kastamonu vilâyet salnâmelerine göre Boyabat kazasında bulunan sıbyan mekteplerinin sayısı ve yıllara göre; 1869'dan 1874 yılına kadar 124 İslami Sıbyan Mektebi; 1874'de 50 İslami Sıbyan Mektebi; 1875 ve 1876 yıllarında 56 İslami Sıbyan Mektebi; 1877'de 57 İslami Sıbyan Mektebi; 1888'de 90 İslami Sıbyan Mektebi, 1 Gayri müslim Sıbyan Mektebi; 1892 ve 1893'de 219 İslami Sıbyan Mektebi, 1 Gayri müslim Sıbyan Mektebi; 1896 ve 1903 tarihleri arasında 165 İslami Sıbyan Mektebi faaliyet göstermiştir. 1869 Maârif-i Umumiye Nizamnâmesine göre: "Ahalisi karışık olan yerlerde Müslim ve gayri müslimlere ait ayrı ayrı mektepler olacaktır." hükmünden sonra Boyabat kazasında yaşayan azınlık Rum halkının çocukları için Gayri müslim Sıbyan Mektepleri açılmıştır.

Kastamonu vilâyet salnâmelerine göre Boyabat kazasında faaliyet gösteren sıbyan mekteplerinin mahalle ve köylere göre dağılımını gösteren herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Aynı zamanda eğitim öğretime katılan öğrenci sayıları ve bu mekteplerde eğitimci olarak görev yapan kişiler hakkında bilgi mevcut değildir. Umumiyetle sıbyan mekteplerinde mahalle ve köylerdeki cami imamaları ile okuryazarlığı olan kişilerin muallimlik görevini yürüttükleri söylenebilir. Özellikle köylerde köy ahalisi hafızları ya da iyi Kur'an okuyanları hoca olarak tutarlardı. Boyabat yöresinde ezan okuyan, namaz kıldıran ve çocuklara Kur'an öğreten görevlilere hoca ya da imam denirdi. Köy imamaları arasında okuma ve yazmayı bilmeyenlerde olurdu. Hocalar eğitim öğretim dışında hasta okur, onlara muska yazarlardı. Bunlara karşılık hocaya bir miktar para, daha çok yumurta ya da başka tarım ürünlerinden verilirdi (Başoğlu, 1990: 87).

Boyabat sıbyan mekteplerinin durumunu, Boyabatlı devlet adamı Yusuf Kemal Tengirşek'in Vatan Hizmetinde adlı eserinde anlattığı okul anıları ile daha net anlamamız mümkündür. Tengirşek sıbyan mektebi anılarını şu şekilde anlatmaktadır:

"Ben beş yaşında iken sübyan mektebine gitmeye başladım. Taş mektep dediğimiz eski usulde bir mektep...Çocuklar yerlere oturur, hoca elinde değnek (çat!!.. çat!!) sıralara vurur ve çocuklara bağıra bağıra ders okuturdu. Taş mektep 'de ben herkesten önce hatim indirdim ve rüşdiyeye başladım." (Tengirşek, 2001: 7)

Görüldüğü üzere sıbyan mekteplerinde medrese usulü dinî eğitim verilmekte olup Kur'an-ı Kerim önceden hatim eden öğrenciler bekletilmeden rüşdiye mektebine başlatılmaktadır.

1910 yılında yörede doğmuş, büyümüş olan araştırmacı yazar Bekir Başoğlu ise Boyabat kazasının eğitim durumunu ve Keseköy'de ki sıbyan mektebinde yaşadıklarını şu şekilde anlatmaktadır.

“Köyümde ve yakın çevremizde ilkokul yoktu. Okul deyince hoca ve imamların Kur'an okuttuğu yerler akla gelirdi. Ben de on dört yaşına değin bu okullarda Kur'an hatmettim, din bilgisi öğrendim. Son hocamız medreseden icazetli (diplomalı), Bursa ve İstanbul'da hocalık yapmış, Nuri Efendi adında görgülü ve aydın biriydi. Bize iki yıl içinde okuma ve yazmayı, matematikten dört işlemi, ondalık kesirleri, çok çeşit problem çözmeyi öğretti. Çok iyi okuyor, yazıyorduk. Yazılarımızda çok güzeldi. Hocamız bizi iyi yetiştirmiş, haklı olarak çevrede ün yapmıştı.” (Başoğlu, 1990: 5)

Bu hatıratın da anlaşıldığı üzere sıbyan mekteplerinde görevli olan hocaların vizyonu, bilgi birikimi orada eğitim gören öğrencilerin bilişsel, kültürel ve ahlaki gelişimleri üzerinde oldukça etkilidir. Dolayısıyla devletin sıbyan mekteplerinde belirli bir müfredat ve eğitim sisteminin olmayışı, hocalara göre değişen bir eğitimin çocuklara verilmesi, yeni nesillerin yetişmesinde dolayısıyla toplumun kültürünün şekillenmesinde etkili olmuştur.

1.2. Medreseler

Osmanlı Devletinde bulunan köklü, geleneksel ve Anadolu'da en yaygın olan örgün eğitim kurumu medreselerdir. Bu kurumlarda farklı yaş gruplarından öğrenciler haftanın beş günü eğitim görmektedir. Medreselerde Salı ve Cuma günleri tatildir. Hicri aylardan Recep, Şaban ve Ramazan ayları da yıllık tatil dönemi olarak belirlenmiştir (Okumuş vd., 2006: 24).

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 19. yüzyıla kadar ilmi ve fikrî hayatta en etkili eğitim kurumu medreseler olmuştur. Bu kurum II. Mahmud ve II. Abdülhamit dönemlerinde eğitim konusunda yapılan ıslahat ve yeniliklerin dışında bırakılmıştır. Zamanın gerisinde kalan medreseler buna rağmen eğitim kurumları içerisinde yer almış ve devletin yıkılışına kadar varlıklarını korumuşlardır (İpşirli, 2003: 327).

1839-1923 yılları arasında Boyabat kaza merkezinde en yaygın eğitim kurumunun medreseler olduğunu görmekteyiz. H.1286/1294 (M.1869/1877) tarihleri arasındaki Kastamonu vilâyet salnâmelerine göre Sinop sancağında; Sinop merkez kazasında 3, Boyabat Kazasında 3 olmak üzere toplam 6 adet medrese bulunmaktadır (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1286: 76). 1877'den sonra sancak genelindeki medreselerin dağılımı şu şekildedir; Sinop merkez kazası ve Gerze nahiyesi dâhil 3, Boyabat kazasında da 4 olmak üzere toplam 7 adet medrese bulunmaktadır (Kastamonu Vilâyet Salnâmeleri, 1294-1306: 171- 474). Görüldüğü üzere 4 medrese ile Boyabat kazası Sinop sancağındaki en fazla medreseye sahip yöredir. Yazar Bekir Başoğlu'na göre Boyabat, medrese açısından daha fazla gelişebilirdi fakat çevresindeki Çorum, Kastamonu ve Amasya medreselerinin varlığı ve eğitim için halkın oraları tercih etmesi şehrin bu açıdan civar şehirlere göre geri kalmasına neden olmuştur (Başoğlu, 1990: 75).

Maârif salnâmelerine göre Boyabat kazasında Kemaldede medresesi, Necatiye medresesi, Mahmut Ağa medresesi ve Taş medrese olmak üzere 4 medrese bulunmaktadır.

Tablo 1: Maârif Salnâmelerine Göre Boyabat Kazasında Bulunan Medreselerin Kurucuları, Müderrisleri, Talebe Sayıları ve Bulundukları Mevkiler (Maârif Salnâmeleri, 1317-1321: 1319-1496-758-619).

Yıl	Medresenin Adı	Kurucusu	Müderrisi	Talebe Sayısı	Mahallesi
1899 1900	Kemaldede	Abdülbaki Paşa Mahmut Paşa	Ahmet Efendi	20	Kemaldede Mahallesi Boyabat
	Necatiye	Mustafa Efendi	Ahmet Efendi	72	Tepe Mahallesi Boyabat
	Mahmut Ağa	Abdülbaki Paşa Mahmut Paşa	Hafız Ali Efendi	60	Camikebir Mahallesi Boyabat

	Taş Medrese	İsfendiyar Gazi	Ali Efendi	6	Kemaldede Mahallesi Boyabat
1901	Kemaldede	Abdülbâki Paşa	Ahmed Tevfik	45	Kemaldede Mahallesi
	Necatiye	Hoca Mustafa	Hacı Ahmed	60	Zincirlikuyu Mahallesi
	Mahmut Ağa	Abdülbâki Paşa	Hacı Mehmed	35	Camikebir Mahallesi
1903	Kemaldede	Abdülbâki Paşa	Ahmed Tevfik	43	Kemaldede Mahallesi
	Necatiye	Hoca Mustafa	Hacı Ahmed	63	Zincirlikuyu Mahallesi
	Mahmut Ağa	Abdülbâki Paşa	Hacı Mehmed	30	Cami Kebir Mahallesi

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere 1899 yılında Boyabat kazasında 4 medrese mevcuttu, 1903 yılına gelindiğinde kazada toplam 3 medrese vardır. Muhtemelen Taş medrese öğrenci sayısının diğerlerine göre az olmasından dolayı zaman içinde kapanmıştır. Her medresede bir müderrisin görev yaptığı görülmektedir. Bu kurumlarda eğitim veren müderrislerin de bölgedeki mevcut medreselerden yetişmiş kişiler olduğunu söyleyebiliriz. Müderrislerin isimleri ve lakapları bu savımızı desteklemektedir.

Osmanlı Devleti'nin en önemli eğitim kurumu olan medreseler, devletin yükselme döneminde birçok alanda gelişime büyük katkı sağlamışken 17. Yüzyıl ve özellikle 18. Yüzyıldan sonra bozulmaya, verilen eğitim kalitesi düşmeye başlamıştır. Dolayısıyla taşrada ve konumuzu oluşturan Boyabat'taki medreselerde eğitim alan öğrenci sayısı azımsanmayacak sayıda bulunmaktadır. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e eğitim sistemine baktığımızda ülkenin her yerinde olduğu gibi Boyabat'ta da gelenekçi okullarla yenilikçi okulların birlikte eğitime devam etmesi, toplumda gelenekçi-yenilikçi ayrımının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu ayrım ve ikilik toplumun kültürel gelişimine de olumsuz etki yapmıştır.

2. Salnâmelere Göre Tanzimat Sonrası Sinop'taki Modern Eğitim Kurumları

Eğitim bilimleri sürekli kendini yenileme ve geliştirme ihtiyacı hisseden dinamik bir alandır. Bu yüzden zamanla dünya geleneksel eğitim sisteminden modern (çağdaş, ilerlemeci eğitim olarak da tanımlanabilir) eğitim sistemine geçiş yapmıştır. Modern eğitim sistemi önceleri Avrupa kıtasında ve Kuzey Amerika'da ana karakteristikleriyle ortaya çıkmış ve oradan tüm dünyaya yayılmıştır. Bu dönemde eğitim sistemlerinin şekillenmesinde sanayileşme çok etkili olmuş, fabrika modeli eğitim sistemi ortaya çıkmıştır. Eğitim artık dini kurumların tekeline çıkmış ulus devletlerinin eline geçmiştir. 19. yüzyılda modern eğitimde oldukça iyi durumda olan ülkeler Fransa ve Almanya olmuştur. Osmanlı Devleti modern eğitim konusunda Fransa eğitim sistemini örnek almıştır (Ergün, 2018: 4).

Tanzimat Döneminden sonra Osmanlı Devletinde her alanda olduğu gibi eğitim alanında yenileşme ve modernleşme faaliyetleri başlamıştır. 1869 yılında yürürlüğe giren Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile de eğitim sistemi yeniden düzenlenmiştir. Klasik eğitim kurumlarının yanı sıra Usul-ü Cedide denilen yeni eğitim kurumları açılmıştır. Bu kurumlar, İlköğretimde ibtidaî, rüşdiye mektepleri; ortaöğretimde idâdîler ve darülmuallimlerdir. Sinop sancağında yenileşme hareketleri içinde açılan bu eğitim kurumları Boyabat kazası örneğinde, idari yapı, eğitimci kadrosu, müfredat, öğrenci sayısı açısından değerlendirilmiştir.

Kastamonu Vilâyetine bağlı Sinop sancağında 1903 yılı itibarıyla; Sinop merkezde 1, Boyabat'ta 2, Ayancık'ta 2, Gerze'de 1 olmak üzere toplam 6 İbtidaî mektep; Sinop merkezde 2, Boyabat'ta 1, Ayancık'ta 1, Gerze'de 1 olmak üzere 5 rüşdiye mektebi; Sinop merkezde de 1 idâdî mektebi, 1 tane de muallim mektebi olduğunu görmekteyiz.

2.1. İbtidai Mektepler

Yeni usule göre eğitim veren ilköğretim kurumu olarak tanımlanan İbtidai mektepler sıbyan mekteplerinin yerini almaya başlamıştır. İbtidai mekteplerin fiziki koşulları modern eğitime uygun olacak şekilde sıra, muallim masası, kara tahta, yer küresi gibi okul araç gereçleri ile donatılmıştır. Bu okullarda muallim ve muallime olarak çalışacak eğitimcilerin daha yeterli duruma getirilmeleri için çalışmalar başlatılmış ve bu kurumlara atanacak eğitimcilerin seçilmesi için kriterler belirlenmiştir.

Anadolu'da 1892 yılından sonra büyük çoğunlukla sıbyan mekteplerinin ibtidaîye dönüştüğü görülürken Sinop sancağında bu değişim yavaş olmuştur. Devlet kayıtlarında Sinop sancağında ibtidaî okulların varlığına ilişkin kayıt 1888 yılına aittir. Araştırmacı Halit Çal, Boyabat kazasında ilk ibtidaî mektebin 1888 yılında açıldığını ve salnâmelerde ayrıntılı belirtilmemesine rağmen 1901 yılında, Boyabat'ın 151 köyünde ibtidaî mektebin var olduğunu söylemektedir (Çal, 2014: 28). Buradan hareketle 1903 yılında Boyabat kazasında bulunan 165 sıbyan mektebinden 151'inin ibtidaî mektebe dönüştüğü bilgisine ulaşabiliriz.

Maârif salnâmelerinde Sinop sancağında bulunan ibtidaî mekteplerle ilgili en detaylı bilgiyi H.1319/1321 (M.1901/1903) tarihli salnâmelerde bulmaktayız. Bu kaynaklarda ibtidaî mekteplerin sayıları verilmemekle birlikte, Sinop, Boyabat, Ayancık, Gerze kazalarında ve onların çeşitli köylerinde birçok ibtidaî mektebin bulunduğu bilgisi mevcuttur (Maârif Salnâmeleri, 1319-1321: 768- 625).

Kastamonu vilâyet salnâme kayıtlarında Sinop sancağında bulunan ibtidaî mekteplere baktığımızda ilk kayıtların H.1306 (M.1888) yılına ait olduğunu görmekteyiz (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi,1888: 472). Vilâyet salnâmelerine göre Sinop merkez kazasında 5; Gerze nahiyesinde 3; Ayancık kazasında 1; Ayancık'ın Çekli nahiyesinde 1; Boyabat kazasında 1 olmak üzere toplam 11 ibtidaî mektep bulunmaktadır. Buradaki kayıtlarda okullara Sultan Süleyman Mekteb-i İbtidaiyesi, Köşk İnas Mekteb-i İbtidaiyesi gibi isimlerin verilmiş olduğunu görmekteyiz. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1311: 249).

1921 yılında Sinop merkez kazasında 8, Boyabat kazasında 5, Ayancık kazasında 6, Gerze kazasında 4 köy mektebi açık olup eğitim öğretime devam edebilmiştir. Bu yıl 46 köy okulu il bütçesinde para olmasına rağmen öğretmen olmadığı için kapalı kalmıştır. 1922 yılına gelindiğinde Sinop merkez kazasında 10, Boyabat kazasında 9, Gerze kazasında 4, Ayancık kazasında 7 olmak üzere toplamda 30 ibtidaî mektepte eğitim öğretim yapılabilmektedir (Gürsoy vd., 1998: 83).

Boyabat kazası eğitim kurumları ve buralarda öğrenim gören öğrenci sayıları açısından Sinop sancağının diğer kazalarına göre oldukça ileri durumdadır. Sinop merkez kazasında ibtidaî okullarda iki öğretmen görevli iken Boyabat kazası ibtidaîyesinde öğretmen sayısının 1892 yılından sonra 4'e çıkarılmıştır (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi,1310: 447). Öğrenci sayısının da yine Sinop ibtidaî okullarına göre oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu farkın nedenini anlamak için Sinop merkez kazası ve Boyabat kazasını nüfus sayıları açısından karşılaştırdığımızda 1881/1882/1893 Osmanlı genel nüfus sayımına göre Sinop merkez sancağında 19.519 Müslüman erkek, 20.735 Müslüman kadın nüfus mevcutken Boyabat kazasında 20.132 Müslüman Erkek, 22.549 Müslüman kadın nüfus bulunmaktadır (Demir, 2014: 54). Demografik yapı açısından çok farklı olmayan bu iki kazanın eğitim kurumları ve okullaşma oranları açısından farklılık göstermesi Boyabat kazasının oldukça eski tarihsel yerleşim geçmişinin olması ve Karadeniz'in kuzeyinden yani Kırım'dan Sinop'a gemi ile gelen oradan Kastamonu'ya doğru yolculuk yapan tüccarların, seyyahların güzergâhları üzerinde bulunmasıdır. Bu durum şehrin her açıdan gelişmesine katkı sağlamıştır.

2.1.1. Boyabat Kazası Mekteb-i İbtidaisi

Okul 1888 yılında 37 öğrenci ve iki öğretmen ile eğitim öğretime başlamıştır. Okulda Muallim-i Evvel olarak görev yapan Hafız İsmail Efendi 1903 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. 1892-1899 yılları arasında okulda kaç öğrencinin tahsil gördüğü hakkında bilgi yoktur. Aynı zamanda okulda bevvâb ya da kapıcı görevlendirmesinin yapılmadığı görülmektedir. Okulda 4 öğretmenin olması eğitimin çeşitliliği hakkında fikir vermektedir.

Yazar Bekir Başoğlu Boyabat'ta ayrıca inas ibtidaî mektebinin olduğunu belirtmekte ve kayıtlarda geçen inas mektebi mualliminin ayrı bir okul olan inas mektebinde görevli olduğunu belirtmektedir (Başoğlu, 1990: 16). Fakat Kastamonu vilayet salnâme kayıtlarında Boyabat İbtidai Mektebi şeklinde tek kayıt oluşturulmuş ve tüm öğretmenler ve öğrenci sayısı tek tabloda verilmiştir. Buradaki öğrenci sayıları sadece erkek öğrenci mi yoksa kız, erkek karışık öğrenci sayısı mıdır bilinmemektedir.

Boyabat merkezi dışında köylerinde açılan ibtidaî mekteplerin birçoğu öğretmen bulunamadığı için kapanmıştır. Bazılarına ise Kur'an bilen, az çok okuma yazması olan kişiler arasından sınavla muallim vekili ünvanıyla atamalar yapılmıştır. Yazar Bekir Başoğlu bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında bir ara yakınımızdaki Boyalı köyünde bir ilkokul açılmış, halk bu okula “Hürriyet Mektebi” adını vermiş, öğretmen bulunamadığından, yeni açılan bu okullara Kur'an okutabilen, birazda okuma yazması olanlar sınavla muallim vekili atanırmış. Kısa bir süre sonra savaşlar nedeniyle bu ilkokullarda kapanmıştır.” (Başoğlu, 1990: 87)

Devlet hızla sıbyan mekteplerini ibtidaî mektebe dönüştürmeye, her kasaba ve köyde ibtidaî mektep açmaya başlamıştır. Fakat yeterli alt yapının olmaması, Darülmuallimlerden mezun yeterli sayıda öğretmen olmaması gibi nedenlerle aslında ismi farklı olsa da sıbyan mektepleri varlığını sürdürmüştür. Öğretim programları yenilense de bunu öğretecek eğitimci kadrosu olmadığı için eski usul eğitim öğretim devam etmiştir. Uzun yıllar bu durum değişmemiştir. Örneğin 1921 yılında Kastamonu öğretmen okulundan mezun olan Boyabatlı Zeki Oral Boyabat'ın Cuma köyüne atanmıştır. Köye geldiğinde köylünün tuttuğu yaşlı bir hoca'nın çocukları okuttuğunu görmüştür. Kendisinin Cuma köyü ilkokuluna öğretmen olarak atandığını söylediğinde mevcut hoca bu duruma karşı çıkmış ve “Olmaz böyle bir şey. Ben bu köye yıllığına hoca durdum. Daha yıllığıma almadım. (köylüye ithafen) Hem bu öğretmenin din bilgisi yoktur çocukları okutamaz” demiştir. Uzun tartışmalardan sonra Zeki Bey öğretmenlik görevine başlayabilmiştir. (Başoğlu, 1990: 104) Bu örnek aslında devletin eğitime önem verdiğini köy, kasaba fark etmeksizin her yere okul açtığını fakat yeterli kalifiye eğitimcinin olmamasından dolayı birçok okulun öğretmensiz kaldığını, zaman ilerlese de eğitim alanında pek bir şeyin değişmediğini bir kez daha göstermiştir. Halk ise büyük fedakârlıkla devletin açtığı okullara kendi imkânları ile hoca tutmuştur. Bu durum atanan öğretmen ile halk tarafından tutulan hocayı karşı karşıya getirmiştir. Eğitim sisteminde bir sorunun çözümü maalesef yeni bir sorunu ortaya çıkarmıştır.

Boyabat'ta 1922 yılı itibariyle ibtidaî mektebi bulunan köyler şunlardır. Asarcık, Uluköy, Boyalı, Darıözü, Muhacirin-i Çerakese, Kelik ve Büyük Karaağaç köyleridir (Gürsoy vd., 1998: 95).

Günümüzde ilçe içinde ve köylerinde bulunan mevcut okul binaları Cumhuriyet Dönemi'nde yapılmıştır. Osmanlı Dönemi'nden bugüne ulaşan okul binası maalesef yoktur. (Başoğlu, 1990: 75).

2.2. Rüşdiyeler

Osmanlı Devleti 19. yüzyılda eğitim alanında modernleşme sürecini başlatmış ve yeni eğitim kurumları açmıştır. Bu bağlamda rüşdiye mektepleri sıbyan mekteplerinin tamamlayıcısı ve ikinci kademesi olarak düşünülmüş ve bu amaçla açılmıştır. Rüşdiyelerin en önemli özelliği, medrese tipinde bir okul olmamasıdır. “Rüşti” kelimesi de “çocukluktan çıkıp ergenliğe geçmiş, ergin olmaya yönelmiş” anlamına gelmektedir (Binbaşıoğlu, 1995: 12). Maârif-i Umumiye Nizamnamesine göre bu okulların beş yüz haneyi geçen kasabalarda kurulması düşünülmüştür (Kansu, 1930: 132). Öğrenim süresi ilk

başta 4 yıl olarak belirlenmiş, daha sonra bu süre 3 yıla indirilmiş, okulların yapımı ve öğretmen maaşlarının illerin maârif meclisleri tarafından karşılanması planlanmıştır. Rüşdiyelere Muallim-i Evvel ve Muallim-i Sâni olmak üzere en az iki öğretmen atamasının yapılması kararlaştırılmıştır (Ergin, 1997: 383).

2.2.1. Boyabat Rüşdiye Mektebi

Boyabat rüşdiye mektebi Sinop sancağında açılan ikinci rüşdiye mektebidir. Kastamonu Vilâyet salnâme kayıtlarına göre okul 1870 yılında 13 öğrenci 1 öğretmen ve 1 bevvâb ile eğitim öğretime başlamıştır (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1287: 96). Okulun öğrenci sayısı 1871’de 26, 1872-1873 yıllarında 16, 1874’de 45, 1875’de 43’tür. 1876 yılında öğrenci sayısı 13’e 1877 yılında da 11’e düşmüştür. Bu durumun sebebi 93 Harbi olarak anılan Osmanlı- Rus savaşının başlaması olabilir. Ülkenin içinde bulunduğu savaş ortamı, eğitimi büyük ölçüde sekteye uğratmıştır. 1878 yılından sonra Boyabat rüşdiye mektebinde öğrenim gören öğrenci sayısında önemli bir artış olmuştur. 1903 yılına kadar öğrenci sayısı 50 ile 67 arasında değişiklik göstermiştir.

Okulun eğitimci kadrosuna baktığımızda ise 1870 yılında 1 muallim-i evvel ile eğitime başlanmış, boş olan Muallim-i Sâni kadrosuna 1874 yılında atama yapılmıştır. Bu sefer de okulda muallim-i evvel olmadığı için yine tek öğretmenle eğitim öğretim sürdürülmüştür. 1877-1881 yılları arasında okulda muallim-i evvel ve Muallim-i Sâni bulunmamaktadır. Muallim unvanlı 1 öğretmenle rika hocası olarak anılan 1 diğer öğretmen mevcuttur. Savaş yılları olması ve ülkenin siyasi ve mali olarak sıkıntılı bir süreçte olması bu sonucu doğurmuş, eğitim kalitesini oldukça düşürmüştür. 1881 yılından 1903 yılına kadar Boyabat rüşdiye mektebinde muallim-i evvel, Muallim-i Sâni ve rika hocası olmak üzere toplam 3 öğretmen düzenli olarak görev yapmıştır. Okulda, Kastamonu vilâyet salnâme kayıtlarına göre 1873 yılı ve 1892-1899 yılları arası hariç diğer yıllarda bevvâb görevlendirmesinin yapıldığını görmekteyiz.

Maârif salnâme kayıtlarına baktığımızda Boyabat Rüşdiye Mektebi’nde 1898 ve 1903 yılları arasında muallim-i evvel, muallim-i sâni, ve hat muallimi olmak üzere 3 öğretim kadrosu bulunmaktadır. Bu kadroların bahsi geçen yıllarda sürekli dolu olduğu görülmektedir. İsim listeleri incelendiğinde öğretmenlerin uzun süreli bu okulda görev yaptıkları anlaşılmaktadır.

Maârif salnâme kayıtlarına göre Boyabat Rüşdiyesi’ndeki mevcut öğrenci sayısı 55 ile 60 arasında değişkenlik göstermiştir (Maârif Salnâmeleri, 1316-1321: 1125-1311-1483-732-614). Bu rakamlar Kastamonu vilâyet salnâmesindeki veriler ile uyumludur.

H.1287 (M.1869/1870) - H.1305 (M.1888) tarih aralığında yayınlanan devlet salnâme kayıtlarına göre Boyabat rüşdiye mektebindeki öğrenci sayıları 25 ile 68 arasında değişkenlik göstermiştir. Aynı kayıtlara göre okul muallim-i evvel ünvanlı tek öğretmen ile uzun süre eğitim öğretime devam etmiştir (Devlet Salnâmeleri, 1287-1288-1289-1291-1292-1293-1298-1299-1300-1301-1302-1304: 126-143-237-216-155-159-290-272-207-390-412-334-320). Tüm bu veriler ışığında baktığımızda Boyabat kazasında günümüz ortaokul seviyesinde açılan rüşdiye mektebine devam eden öğrenci sayısının sancağın diğer kazalarına göre oldukça iyi seviyede olduğu söylenebilir. Fakat öğretmen yetersizliği eğitimin nitelik olarak istenilen seviyeye ulaşmadığını düşündürmektedir. Bu savımızı destekleyen bir hatırat Boyabat rüşdiye mektebinde öğrenim görmüş olan 1878 Boyabat doğumlu devlet adamı Yusuf Kemal Tengirşek’e aittir. Tengirşek okulla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“...Muallimi evvel dediğimiz Tatar bir hocamız vardı. Osman Efendi kendini işine vermiş, öğretmen yaratılmış, yüksek insanlardandı. Diğer hocamız da Boyabatlı Mahmut Efendi idi. Her ikisi de çok iyi insan ve çok iyi öğrenci yetiştiren öğretmenlerdi. Bize bir şeyler öğretmek için hiçbir fedakârlıktan kaçınmazlar ve öğrencilere daima iyi muamele ederler, hataları bile sever gibi düzeltirlerdi.”

Bakıldığında, öğretmenlik mesleğini icra eden kişilerin özverili, donanımlı ve öğrenciye yaklaşımının iyi olduğunu görmekteyiz. Fakat Boyabat Rüşdiye Mektebi’nin eğitim seviyesinin vilâyet

merkezlerine göre oldukça düşük olduğunu, buradan mezun olan öğrencilerin büyük vilâyetlerde bulunan idâdî mekteplerine devam etmek istediklerinde yaşadıkları zorlukları yine Tengirşek'in anılarından anlamaktayız. Tengirşek, Boyabat'taki sıbyân mektebini ve rüşdiyeyi bitirdikten sonra İstanbul'da bulunan Numûne-i Terakki İdâdîsi'ne girmek istemiş, okuldaki görevliler sınıflara imtihanla talebe aldıklarını söyleyerek Tengirşek'i matematikten imtihan etmişlerdir. Sorulara cevap veremediği ve rüşdiye diploması yeterli görülmediği için Tengirşek'ten okulun rüşdiye sınıflarını tekrar etmesi istenmiştir. Hatta Tengirşek'in rüşdiye şahadetnamesini gören ders nazırı aynı zamanda ulûmu dinîye öğretmeni Ömer Efendi "Sen bunu bakkala ver de peynir sarsın." diyerek küçümsemiştir (Tengirşek, 2001: 19). Bu durum gösteriyor ki devletin belli kurallarla açtığı taşradaki rüşdiyelerden mezun olan öğrenciler, daha üst eğitim kurumu olan yine devlete ait idadilere girmek istediklerinde aldıkları diploma yetersiz görülerek, kabul edilmemişlerdir. Bu durum taşrada eğitim gören çocukların eğitim hayatlarını devam ettirmelerinde önemli bir engel oluşturmuştur. Ayrıca ikisi de yenilikçi okul olmasına rağmen öğrenci kabulünde görülen bu çifte standart, taşradaki rüşdiyelerde alınan eğitimin yetersiz görülmesi, eğitim kurumları arasında birlik ve devamlılık olmadığını göstermektedir. Genel olarak baktığımızda yenilikçi okullar Boyabat kültürüne katkı sağlamakla birlikte, eğitim kadrosunun dönem dönem eksik oluşu, verilen eğitimin niteliğinin üst eğitim kurumları tarafından yetersiz görülmesi, kültürel gelişime katkıyı sınırlı seviyede bırakmıştır. Aynı zamanda ilçede klasik ve modern eğitim kurumlarının varlığını birlikte devam ettirmesi yörede kültürel çatışmalara sebebiyet vermiştir.

Eğitim alanında yaşanan tüm bu çalkantılara rağmen Boyabat'lı olup, birçoğu Boyabat eğitim kurumlarında okumuş, vatana değişik alanlarda hizmet etmiş önemli şahsiyetler yetişmiştir. Bu kişiler; Dr. Ömer Paşa, Profesör Salih Zeki, Ahmet Paşa, Profesör Yusuf Kemal Tengirşek, Tayyareci Nuri Bey, Malul Gazi Refik Tuzlu, Mehmet Akif Ersoy' dur (Başoğlu, 1972: 87).

3. Maârif Meclisleri

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi sonrasında eğitimde modernleşme yoluna gidilmiş ve ülke genelinde çok sayıda yeni eğitim kurumları açılmıştır. Bu okulların idaresinin nasıl olacağı hususunda boşluklar oluşmuş ve bu amaçla vilâyet ve sancaklarda maârif meclisleri açılmıştır. 1869 senesinde yürürlüğe giren Maârif-i Umumiye Nizamnâmesi ile maârif işlerine bakan idareler yeniden düzenlenmiştir. Bu Nizamnâmenin 143. maddesinde, Vilâyet Maârif Meclisleri'nin kurulacağı ve bu meclisin başkanlığını maârif müdürünün yürüteceği ifade edilmiştir. (Cevat, 1338: 497). Aynı kanunda her vilâyette bir Maârif Müdürlüğü, kazalarda Kaza Maârif Şubesi ve bazı kasabalarda ise Kasaba Maârif Şubeleri kurulması da hükme bağlanmıştır. (Erdoğan, 1996: 225). Bu hükme rağmen vilâyet maârif müdürlükleri hemen kurulamamıştır. Vilâyetin eğitime verdiği değer ve eğitim ile ilgili işlerinin yoğunluğuna göre bazı vilâyetlerde açılması öncelikli olmuştur. Bu yüzden taşrada gerçekleştirilmek istenen eğitim reformları sekteye uğramıştır.

H.1298 (M.1881) yılında ise Boyabat kazasında eğitim işlerini yürütmek, denetimini yapmak üzere maârif meclisi açılmıştır (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1298: 185). Böylece ilçede eğitim sistemi ile ilgili sorunların çözülmesi hız kazanmıştır.

3.1. Boyabat Kazası Maârif Meclisi

Boyabat kazasında maârif meclisinin, Kastamonu vilâyet salnâme kayıtlarına göre H.1298 (M.1881) yılında açılmıştır (1298 Tarihli Kastamonu Vilâyet Salnâmesi: 185). 1888 yılına ait kayıta maârif meclisi maârif şubesi şeklinde geçmektedir (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1306: 481). Maârif meclisinin üye sayısı yıllara göre 5 ile 8 arasında değişkenlik göstermiştir. 1893 yılında maârif meclisi 8 üye ile en yüksek değere ulaşmıştır. Meclisin reisliğini zaman zaman kaza müftüsü yaparken belli

zamanlarda kaza kaymakamı bu görevi yürütmüştür. Meclisin azaları arasında Boyabat rüşdiye ve İbtidâî mekteplerinde görevli öğretmenler de yer almıştır.

Boyabat maârif meclis yapısının Sinop ve Ayancık kazalarına göre biraz daha farklı yapılandırıldığını görmekteyiz. İlk farklılık iki tane reis ünvanlı kişinin mecliste görev almasıdır. 1892-1893- 1896 yıllarında reis ve reis-i sani şeklinde iki ayrı görev tanımı yapılırken, 1899 yılında reis-i evvel, reis-i sani şeklinde bu tanımlama yapılmıştır. Aynı zamanda mecliste azalar dışında kâtip ünvanlı bir kişi daha yer almıştır.

Maârif meclislerinin sancak geneline yayılması ile eğitimde planlama ve teşkilatlanma kaza yereline verilmiş böylece kazalarda eğitim ile ilgili kararlar daha etkin olarak alınmıştır. Aynı zamanda sancak genelindeki maârif meclisi üyeleri arasında mevcut okulların müdürleri ve muallimlerinin olması eğitimin gerçek sorunlarının gündeme gelmesini ve çözüm üretilmesini de kolaylaştırmıştır.

4. Kütüphaneler

Kütüphaneler Türk kültür tarihi içerisinde çok önemli bir yere sahip olmakla birlikte Anadolu'da hâkimiyet kurmuş devletlerin eğitim öğretim, kültürel ve bilimsel yaşantılarının gelişmesinde, diğer nesillere aktarılmasında etkili olmuştur. İslam uygarlığında kütüphaneler nakli ilimlerin yanı sıra yabancı ilimlere yani akli bilimlere de yer veren kurumlar olarak değerlendirilmiştir.

Osmanlı Devleti sahip olduğu zengin ve geniş kültür birikimini diğer nesillere aktarma konusunda kütüphanelerden yararlanmıştır. Yaşam sürecinde oluşan tarih, felsefe, eğitim öğretim, musiki, minyatür, giyim kuşam gibi gündelik hayatı oluşturan tüm bu kültür unsurları değişik şekillerde kayıt altına alınarak halkın erişimine sunulmuş böylelikle kültürün diğer nesillere aktarımı sağlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde sosyal bir kurum olarak bulunan kütüphaneler yer aldıkları bölgenin kültür, bilim, eğitim ve sanat yaşamını şekillendirmede önemli rol oynamıştır. Osmanlı medeniyetinde kütüphanelere ayrı bir önem verilmiş olup, ilgili vakfiyelerde kütüphanelerde verilecek hizmetlerin neler olacağı, çalışanların görev ve sorumlulukları gibi pek çok ayrıntıya yer verilmiştir (Anameriç, 2006: 53). Bu bağlamda Sinop sancağındaki kütüphanelere Kastamonu vilâyet salnâme kayıtlarına göre baktığımızda sancak için ilk kütüphane kaydı H.1290 (M.1873) yılına aittir. Bu kütüphane Boyabat kazasında bulunmaktadır. H.1291/1292/1293/1294 (M.1874/1875/1876/1877) tarihli Kastamonu vilâyet salnâmelerine göre de Sinop sancağının Boyabat kazasında Kemal Dede Camii Şerifi adı altında bir kütüphane bulunmaktadır. Sancaktaki tek kütüphanedir ve bu kütüphanede 350 adet kitabın bulunduğu bilgisi mevcuttur (Kastamonu Vilâyet Salnâmeleri, 1290-1294: 131-161-174-151-171).

İslam uygarlığı geleneğinde kütüphaneler genellikle cami, mescid, medrese gibi ibadet ve eğitim kurumlarının içinde ya da yanında kurulmuştur. İçlerinde hemen her konuda kitap bulunan bu kütüphaneler araştırma yapacak kişilerin, medrese öğrencilerinin ve müderrislerin gereksinim duydukları kitapları da sağlamaktaydı. Kütüphanelerde ayrıca münazara ve müzakere amaçlı toplantılar da yapılırdı (Anameriç, 2006: 53). Bu açıdan bakıldığında sancak merkezinden önce ilk kütüphanenin Boyabat kazasında olması, bu kazanın eğitim açısından önemini yanında kültürel yapısının gücü ile de açıklanabilir. Boyabat kütüphanesinin Sinop sancağının en kapsamlı kütüphanesi olması nedeniyle civar yörelerden araştırmacıları, öğrencileri, müderrisleri yöreye çektiği, bu durumun kaza halkının sosyalleşmesine, kültürel açıdan gelişmesine katkı sunduğu düşünülebilir.

Yazar Bekir Başoğlu Boyabat'ta tarihi bir kütüphane ve binası olmadığını söylemektedir (Başoğlu, 1972: 75). Bu durum var olan kütüphanenin ileriki yıllara ulaşmadığını göstermektedir. Kemal Dede Kütüphanesi ve içinde bulunan 350 kitabın akıbeti bilinmemektedir. Bu durum ayrı bir araştırma konusu yapılabilir.

Sonuç

Eğitim, toplumun sosyal kurumlarından ve yeni yetişen nesillerin içinde yaşadıkları toplumdan etkilenme yollarından biridir. Eğitim aynı zamanda bireylerin içinde bulundukları topluma sağlıklı bir şekilde adapte olmalarına yardım etmektedir. Bunun içindir ki her toplum ilerleme yolunda eğitime önem vermiştir. Çünkü insanlar eğitim sayesinde kültürlerini, inançlarını, değerlerini bir sonraki kuşaklara aktarırlar (Özdemir, 2004: 3). Bu bağlamda eğitim faaliyetleri ile ilgili yöreye ait bulgular bölgenin kültürel derinliğini göstermektedir. Bu çalışmanın gelecek çalışmalara ışık tutacağı düşünülmekte, Sinop genelinde eğitim faaliyetleri ve kültürel etkileri için daha ileri incelemeler önerilmektedir.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Boyabat kazasındaki eğitim kurumları ve eğitim faaliyetlerini incelediğimiz bildiride, kazadaki eğitimle ilgili tüm bilgilere yer vermeye çalışılmıştır. Eğitimin bir toplumun kültürünün oluşumunda en önemli etkenlerden biri olduğunu düşündüğümüzde bu çalışmanın Boyabat kazasının yaklaşık bir asırlık kültürel gelişimini anlamamıza katkı sağlayacağı aşîkârdır. Bildirimizde ifade ettiğimiz gibi Osmanlı Devleti asırlardır devam ettirdiği her alandaki üstün gücünü kaybetmeye başladıktan sonra başta askeri alandaki yenilik faaliyetlerini başka alanlarda da yapmaya çalışmış, bunun devamı olarak eğitim alanında da önemli değişiklik ve yenilikler yapmıştır.

Tüm Osmanlı coğrafyasında olduğu gibi Anadolu'da da var olan geleneksel eğitim kurumları varlığını devam ettirirken, Tanzimat sonrası batılılaşma adımlarına paralel olarak modern eğitim kurumları da tüm taşrada olduğu gibi Boyabat kazasında da sayısını ve gücünü arttırmaya devam etmiştir. Ancak devlet bu yenileşmeyi sağlamaya çalışırken geleneksel eğitim kurumlarını kapatmamış, her iki türdeki eğitim kurumları aynı anda eğitim vermişlerdir. Bu yapılanma toplumda kültürel olarak farklı bir yapı oluşturmuş, bazı alanlarda ikilik oluşmasına sebep olmuştur. Aynı durum Boyabat kazasında da görülmüş, hatta Boyabat'taki geleneksel okullardaki öğrenci sayısına baktığımızda geleneksel okulların etkinliğinin daha uzun süre devam ettiğini söyleyebiliriz. Bu durumun Boyabat kazasının kültürel olarak daha gelenekçi olmasına etki etmiş olduğunu söyleyebiliriz. Modern eğitim kurumlarının sayısı taşrada hızla artarken, bu kurumlarda yeterli sayıda öğretmen olmamasından dolayı nitelikli, istenilen düzeyde, devletin beklediği gelişimi sağlayacak eğitim verilememiştir. Taşradaki kurumlardan mezun olan öğrencilerin icazetleri, idadi ve üst düzey eğitim kurumlarına giriş için yetersiz görülmüştür. Bu durum modern eğitim kurumlarındaki istikrarı ve sürekliliği olumsuz etkilemiştir. Kısacası Osmanlı Devleti'nin modern eğitim kurumlarından beklediği gelişim ve ilerleme, dönemin zorluklarının etkisi, gelenekçi okulların eğitime devam etmesi gibi sebeplerden dolayı istenilen sonucu vermemiş olup, kültürel gelişimde belli bir seviyede kalmıştır. Aynı durumu incelemiş olduğumuz Boyabat kazası örneğinde de görmekteyiz.

Bildirimizde sunmuş olduğumuz bilgiler ve elde ettiğimiz sonuçlardan yola çıkarak, günümüzde Boyabat kültür ve turizmine yapılabilecek katkıları sıralayabiliriz. Öncelikle Sinop sancağında en fazla medresenin bulunduğu yer olan Boyabat ilçesindeki eski bir medrese, aslına uygun olarak inşa veya restore edilip müze haline dönüştürülebilir. Bu şekilde yeni nesillere eski eğitim kurumlarını tanıma fırsatı verilirken, ilçenin tanıtım ve turizmine katkı sağlanabilir. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Boyabat eğitim sisteminde en önemli kurumlardan biri de sancaktaki ilk kütüphanenin Kemal Dede Camisi'nde bulunmasıydı. Tarihi bir geçmişi bulunan ve ilk olduğu için önemli bir yere sahip olan bu kütüphanenin aynı caminin uygun bir yerinde oluşturulması, yine Boyabat kültür ve turizmine katkı sağlayacaktır. Ayrıca Kastamonu Vilayet Salnameleri'nde geçen bu kütüphanede bulunan 350 (Üç Yüz Elli) el yazması kitap da ayrı bir çalışma konusu olabilir. Bu kitapların hangi kitaplar olduğu, akibeti ve en önemlisi camide yeniden oluşturulacak kütüphaneye aynı kitapların temin edilmesi güzel bir çalışma olacaktır. Geçmiş kurumları ile barışık ve eski eğitim kurumlarını tanıyan bir neslin tarihi bilincinin yüksek olmasının yanında, bu uygulamaların yörenin kültür ve turizmine katkı sağlayacağı kanaatini taşımaktayız.

Bu çalışmanın konusu Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Boyabat'taki eğitim faaliyetlerini kapsamaktadır. Amaç eğitim kurumları ve faaliyetlerini, kültürel bağlamında incelemek olmuştur. Devlet, maârif ve vilâyet salnamelerinden faydalanılmıştır.

Kaynakça

- Akyüz, M. Y. (2004). *Fatih Sultan Mehmet Dönemi Eğitime Bir Bakış*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Akyüz, Y. (2003). Cumhuriyet'e Gelinceye Kadar İlköğretimin Tarihçesine Kısa Bir Bakış, Türkiye'de İlköğretimin (Dünü, Bugünü, Yarını), İstanbul: MEB Yayınları.
- Akyüz, Y. (2004). Osmanlıda Kadın Öğretmenli Ev Sıbyan Mektepleri, *Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Dergisi*, Ankara.
- Anameriç, H. (2006). Osmanlılarda Kütüphane Kültürü ve Bilimsel Yaşama Etkisi. *OTAM (Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*.
- Arıbaş, S. (2000). Başlangıçtan II. Meşrutiyet'e kadar Osmanlılarda Sıbyan Mektepleri, *Yeni Türkiye Osmanlı II (Toplum ve Ekonomi)*.
- Balkan, Y. (2014). *Kırıkkale eğitim tarihi (1923-2014)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim bilimleri Fakültesi.
- Başoğlu, B. (1990). *Boyabat Yöresi Araştırmaları*, Boyabat: Boyabat Matbaası.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). *Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Cevat, M. (1338). *Maârif-i Umumiye Nezaretinin Tarihçeyi Teşkilatı ve İcraatı*, İstanbul.
- Çal, H. (2014). *Boyovası/Boyabat Kazasında Türk Mimarisi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Demir, C. (2014). Kastamonu Vilâyeti Salnamelerine Göre Sinop'un İdari ve Demografik Yapısı (1869-1903), *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Demirtaş, Z. (2007). Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ.
- Devlet Salnâmeleri, (Hicri 1287-1288-1289-1291-1292-1293-1298-1299-1300-1301-1302-1304). 126-143-237-216-155-159-290-272-207-390-412-334-320. <http://www.isam.org.tr> Erişim: 8 Ağustos 2021.
- Erdoğan, T. (1996). Maârif-i Umumiyye Nezareti Teşkilatı-ı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Ankara.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye Maârif Tarihi*, İstanbul: Eser matbaası.
- Ergün, M. (2018). *Modern Eğitim Sistemlerinin Doğuşu ve Gelişimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gürsoy, H. ve Diğerleri. (1998). *Sinop İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Sinop: Sinop İl Milli Eğitim Müd.
- İpşirli, M. (2003). Medrese, Osmanlı Dönemi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:28 (pp: 327-332). İstanbul.
- Kansu, N. A. (1930). *Türkiye Maârif Tarihi Hakkında Bir Deneme*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmeleri, (Hicri 1294-1306). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası 171- 474.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1286) Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 76.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1287) Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 96.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1298) Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası.185.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1306) Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası.481.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1310) Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası.447.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1311) Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 249.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1888) Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 472.
- Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1290-1294). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Mat. 131-161-174-151-171.
- Kılıç, N. (2002). *XVIII. Yüzyılda Osmanlılarda Eğitim ve Sıbyan Mektepleri Üzerine bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Maârif Salnâmeleri, (Hicri 1316-1321). 1125-1311-1483-732-614. <http://www.isam.org.tr> Erişim: 1 Ağustos 2021.
- Maârif Salnâmeleri, (Hicri 1317-1321). 1319-1496-758-619. <http://www.isam.org.tr> Erişim: 2 Ağustos 2021.
- Maârif Salnâmeleri, (Hicri 1319-1321), 768- 625. <http://www.isam.org.tr> Erişim: 2 Ağustos 2021.
- Okumuş, E. VD. (2006). *Osmanlı Devletinde Eğitim, Hukuk ve Modernleşme*, İstanbul: Ark Yayınevi.
- Özdemir, M. Ç. (2004). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Asil Yayın.
- Tengirşek, Y. K. (2001). *Vatan Hizmetinde*, Ankara: Kültür Bakanlığı Cumhuriyet Kitapları.
- Ülkütaşır, Ş. (1965). Eğitim Tarihinde Sıbyan Mektepleri, *Türk Kültürü Dergisi*.
- Yurtseven, A. (2013). XIX. Yüzyılın Ortalarında Boyabat Kazasının Köklerinin Sosyo Ekonomik Durumu, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*.

KÜLTÜREL, TARİHİ VE TURİSTİK ÖNEMİ BAKIMINDAN BOYABAT EVLERİNİN KORUNMASI

Turgut Neşet YURDAKUL*

Öz

XI. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'yu yurt edinmeye başlayan Türkler, yerleştikleri bölgelerin coğrafi ve kültürel özelliklerini de özümseyerek özgün bir sivil mimari anlayış oluşturmuşlardır. Anadolu'nun değişik bölgelerinde görülen bu sivil mimari anlayışın, günümüze ulaşan en karakteristik örneklerinden biri de Sinop'un Boyabat ilçesindeki tarihi evlerdir. Geleneksel Türk şehrinin, mahalle yapısını fevkalade güzel yansıtan ahşap, tuğla, taş ve kerpiç malzemelerin uyumlu bir biçimde kullanıldığı Boyabat Evleri için Kültür Bakanlığınca yapılmış olan 1979 ve 1987 yıllarına ait iki ayrı çalışma sonrasında kentsel sit alanları belirlenmiştir. 1996 tarihinde yürürlüğe giren Boyabat'ın tarihi dokusunu koruma amaçlı bir imar planı yürürlükte olmasına rağmen göç, ekonomik yapının değişimi, XX. yüzyıl ortalarında başlayan hızlı kültürel değişim ve çarpık kentleşme gibi sebepler Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Tarihi Boyabat Evleri'nde de bir tehdit olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada geleneksel Türk evlerini mahalle ve şehrin bütünüyle ele alıp, bu yapılar tarihi bir perspektifle irdelenerek, Tarihi Boyabat Evleri'nin geleneksel Türk sivil mimarisini yansıtan unsurları, karşı karşıya kaldığı tehditler ile bunların sebepleri araştırılmıştır. Ayrıca resmi makamlarca bu konuda alınan tedbirlerle buna bağlı ortaya konulan projeler, sonuçları itibarıyla Safranbolu Evleri örneği ortaya konularak sunulmuştur. XX. yüzyıl sonlarında önem kazanan ve ilginin her geçen yıl arttığı kültürel turizm, tarihi mirasın korunmasını teşvik edici bir unsur olarak Boyabat'ın geleceğinde kaçırılmayacak bir fırsat olarak önümüzde durmaktadır. Bu çalışmanın hem Boyabat için hem de geleneksel evler hakkında yapılacak başka araştırma ve projelere pek çok açıdan katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Boyabat, Boyabat Evleri, Geleneksel Ev, Kültürel Miras, Koruma.

The Protection of Boyabat Houses in Recognition of Cultur, History and Tourism

Abstract

The Turks who began to occupy the Anatolia beginning from the end of the XI. century, created an understanding of unique civil architecture by absorbing the geographical and cultural specification of the areas where they settled. One of the most typical extant examples of the understanding of this civil architecture which can be seen in different parts of the Anatolia, is historical houses stand in Boyabat, a county of Sinop. After two seperate studies were made by the Ministry of Culture in 1979 and 1987 for Historical Boyabat Houses which were constructed using wood, brick, stone and mudbrick in an harmony and represent the traditional Turkish county, the system of the district well, the urban protected areas were defined. Although there is a current construction plan becoming valid in 1996 aming to protect the historic fabric of Boyabat and consisting protected area judgement, we face to the threat not only in the other parts of the Anatolia but also in Historical Boyabat Houses because of migration, change in economic structure, quick cultural changing which began in the middle of XX. century and unplanned urbanization. In this article, the factors representing Traditional Turkish Civil Architecture of Boyabat Houses, the threats they face with and the reasons of them were researched by discussing this structure in an historical perspective and traditional Turkish houses as a whole of the district and the city. Besides, the precautions taken by official authority and the projects depends on these precautions are represented by showing Safranbolu Houses example as its results. Cultural tourism which began to gain importance at the end of the XX. century and takes

* Tarih Öğretmeni, MEB Boyabat Şehit Ersoy Gürsu Anadolu Lisesi, Sinop, turgutnyurdakul@gmail.com.

attention year by year stands as an opportunity in the future of Boyabat which is luxury to miss as a factor encouraging for protecting cultural heritage. This article is thought to tend in variety aspects for both Boyabat and other studies and projects about traditional houses.

Keywords: Boyabat, The Boyabat Houses, Traditional House, Cultural Heritage, Protection.

Giriş

Boyabat gerek verimli arazisi gerekse Karadeniz ticaretini Anadolu'nun iç kısımlarına ulaştıran yol üzerinde bulunması sebebiyle tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bununla birlikte Boyabat tarihini Sinop ve Kastamonu tarihi ile birlikte değerlendirmek de yanlış olmayacaktır. Zira ticari ilişkiler ve ticaret yolları Boyabat'ı mezkûr şehirlerle güçlü bir şekilde bağlamıştır. Coğrafi yapının etkisiyle birlikte Boyabat'ın geçirdiği tarihî süreç, bir bütün halinde günümüze ulaşabilen sivil şehir mimarisini ortaya çıkarmıştır. Türk İslam şehirciliğinin bu ölçekteki ender örneklerinden biri olması Boyabat'ı, tarihî evleri itibarıyla bu araştırmanın konusu yapmıştır. Araştırmanın öznesi olan Tarihî Boyabat Evleri'ni şehrin bütünüyle düşünüp, şehir tarihini de bundan ayrı düşünemeyiz. Bu noktada Tarihsel bağlar şehrin karakterini oluşturan unsurların başında geldiğinden, tarihte Boyabat'ı idare eden yönetimlere kısaca bakmamız yerinde olacaktır.

1. Şehrin Tarihsel Süreci

Tarihten önceki çağlarda, Mezopotamya'da yaşayıp daha sonra Kızılırmak'a ilerleyen Gassalar¹ (Kaşkalar) (MÖ 1400-1300) burada yerleşmişlerdir. Gassalar yenilen Hititler'in² (MÖ 1330-1200) Paflagonya³ hâkimiyeti yaklaşık olarak 100 yıl sürmüştür. Hititlerden sonra Boyabat, Paflagonyalıların hâkimiyetine girmiştir (MÖ 1100-700). Bölgeye hâkim bir noktada bulunan Boyabat Kalesi Paflagonyalıların tarafından yapılmış olup (Başoğlu, 1972:60) ticaret yolları üzerinde koruma görevinde bulunmuştur. Yine Boyabat Kalesi ile bağlantılı olan ve 2005 yılındaki kazılarda ortaya çıkarılan Çırabozan Tünelleri'nin de Paflagonyalıların tarafından yapıldığı düşünülmekte olup bu konudaki araştırmalar devam etmektedir. Boyabat şehri MÖ 700-546 yıllarında Lidyalıların yönetiminde kalmış ve Boyabat Kalesi Lidyalıların tarafından Sinop Limanına uzanan ticaret yolunu koruma görevinde kullanılmıştır (Başoğlu, 1972:27). Daha sonra İranlılar, MÖ 546'da Lidyalıların elinden aldığı Paflagonya'yı üçüncü eyalet olarak idare etmişlerdir (Başoğlu, 1972:28). MÖ 120'de tüm Paflagonya'ya hâkim olan Pontuslar⁴, bir koruma yuvası olarak Boyabat Kalesini ele geçirmelerinden sonra Pontusların idaresi 116 yıl sürmüştür (MÖ 183-64). Çetin geçen Pontus-Roma mücadelesinin sonunda Pontus'un Roma egemenliğine girmesiyle, Boyabat 459 yıl bu devletin idaresinde kalmıştır (MÖ 64-MS 365). Roma'nın 395 yılında Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılması sonrasında, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans)⁵ hâkimiyetinde kalan Boyabat'taki Bizans idaresi 731 yıl sürmüştür. Oğuz Türklerinin 1071 sonrasında başlayan süreç içerisinde Anadolu'yu fethetmesiyle Boyabat için Türk idaresi başlamış oldu. Selçuklu komutanlarından Danişment Ahmet Gazi'nin oğlu Gümüş Tigin zamanında Danişmendoğulları Beyliği

¹ Gassalar ya da Kaşkalar; Sümerlerin son devrinde Mezopotamya'da yaşayan, daha sonraları Ilgaz Dağı ile Karadeniz sahili arasındaki bölgeyi istila edip bu bölgede Etilerle uzun müddet savaşmış yarı göçebe bir topluluktur (Yaman, Kastamonu Tarihi, 1935, s.21).

² Hititler ya da Etiler, Tunç Çağı'nda Anadolu yarımadasında MÖ 1600- MÖ 1178 arası hüküm süren topluluğa verilen isim.

³ Paflagonya; doğuda Kızılırmak, batıda Filyos Çayı, kuzeyden Karadeniz, güneyden ise Işık, Elden ve Aydos Dağları ile çevrili olan bölgeye verilen isim (Başoğlu, Boyabat ve Çevresi Tarihi, 1972, s.25).

⁴ Pontus Krallığı(MÖ 281-63), Karadeniz'in güney kıyısında kurulan, günümüzdeki Orta ve Doğu Karadeniz bölgelerinde hâkim olan Helenistik Dönem devletlerinden biridir.

⁵ İstanbul'un eski isimlerinden olan Bizans kelimesi, Doğu Roma İmparatorluğunu ifade etmek için de kullanılır.

egemenliğine giren Boyabat, 1175 senesinde Selçuklu yönetimine geçmiştir. Ardından 1291’de kurulan Candaroğulları Beyliğı’nin h kimiyyetinde kalan şehir, bu beyliğın idaresine 1392’de Yıldırım Bayezid tarafından son verilmesiyle 10 sene Osmanlı idaresinde kalmıştır. Ancak 1402 Ankara Savaşı’ndan sonra ise tekrar Candaroğulları yönetimine giren Boyabat, 1461 senesinde Fatih Sultan Mehmet tarafından Candaroğulları Beyliğıne son verilmesinin akabinde Osmanlıların eline geçmiştir. Boyabat, 462 sene Osmanlıların idaresinde kalmış olup, Osmanlı idari sisteminde Kastamonu Sancağına bağlı bir kadılık iken Tanzimat Dönemi’nde nahiyeye dönüştürülmüş, 1868 yılında ise kaz  (ilçe) yapılmıştır (Başoğlu, 1972: 26-29).

2. Tarihsel Perspektifle Boyabat şehir Hayatı

Boyabat’ın, birçok açıdan Türk-İslam şehircilik anlayışının en belirgin örneklerini taşıdığı net bir şekilde görülmektedir. XI. yüzyıl sonlarında Anadolu’da başlayan Türk h kimiyyetiyle beraber burayı yurt edinen ve ekseriyetle konargöçer olan Türkler, kısa zamanda Anadolu’da yerleşik bir medeniyet profili oluşturmaya başlamıştır. Bu Türk topluluklarının Anadolu’ya gelmelerinin ardından şehir hayatına adapte olup, bir sivil mimari v coda getirmeleri; Türk kültür ve uygarlık düzeyini ortaya koymaktadır. Zira yerleşik iş bölümüne t bi olarak tarım dışı üretim yapıldığı şehir, bir ülkenin kültür ve uygarlık düzeyini belirler (Yücel, 1970:137).

Anadolu şehir hayatının gelişiminin siyasal ve sosyal tarihin gidişatına bakarak, XII. yüzyılın ikinci yarısında başladığını ve özellikle XIII. yüzyılda kuvvetlendiğini söylemek mümkündür. Gerçi Bizanslılardan zapt edilen eski şehirlerden birçoğunun, fetihlerin ilk zamanlarından başlayarak iskân edilmiş köy ekonomisinden, şehir ekonomisine geçirilmesi yavaş yavaş olmuştur. Ancak bugün bildiğimiz anlamdaki, klasik Türk-İslam şehir tipi siluetinin oluşması ve ilerleyen süreç içerisinde Anadolu’ya hâkim olması, sözü edilen dönemde Türk Sultan ve Beylerinin girişimine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu girişimler genellikle bol gelirleri bulunan vakıflara dayalı dinsel ve sosyal yapılarla şehirlerin süslenmesi biçiminde olmuştur (Yavuz, 2002:113).

Anadolu’daki Türk-İslam şehirlerinin merkezinde bir cami ve bedesten bulunmaktadır. Cami ve bedestenin oluşturduğu bu çekirdek bölgenin hemen arkasında zanaatk rların ve esnafın bulunduğu çarşılar yer almaktadır. Her sokağın bütünü veya belirli bir kısmı belli dalda çalışan esnaf tarafından işgal edilmiştir.  arşı olarak adlandırılan bu bölge; sadece ticaretin yapıldığı yer değil aynı zamanda dışarıdan gelen tüccarların konakladığı yerleri barındıran hanların, şehir halkının alışveriş, ibadet, eğitim, sağlık, imaret gibi her türlü i tiyacını görebileceği yerlerin bulunduğu bir bölge olduğundan tabii olarak şehir hayatının da merkezi olmuştur. şehir hayatının bütün hareketi ve canlılığı  arşı olarak ifade edilen bu merkezde yaşanırken, günlük yaşamın sürdüğü konutlarda s k net söz konusu olmuştur. Zira iş alanlarının hemen dışında konut bölgesi başlamaktadır (Yavuz, 2002:113-114).

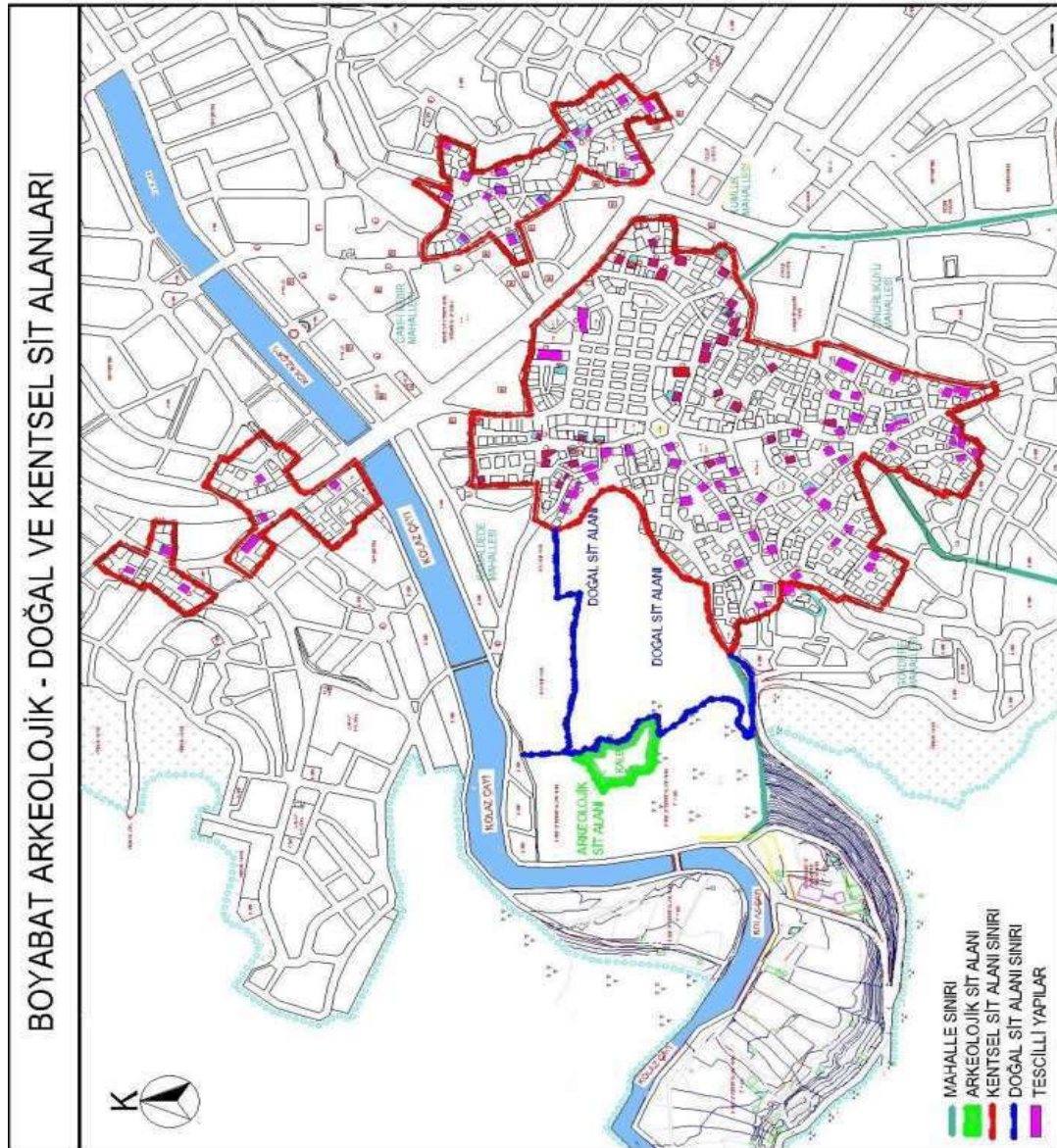
Selçuklu ve Beylikler Dönemi sivil mimari anlayışı ve şehir planlamasının Osmanlı Devleti’nde de devam ettiği görülmektedir. Osmanlı Devleti’nde şehirler, ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı g zerg hlar üzerinde kurulmuştur. Bu durum iktisadi örgütlenmeyi etkilemiştir. Osmanlı şehirlerine bakıldığında genel olarak şehir merkezinin iki noktada yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi iktisadi faaliyetlerin yapıldığı iş sahası, ikincisi ise günlük yaşamın sürdüğü konut alanları olarak belirlenmiştir. İş yerleri ile ikamet alanları neredeyse kesin çizgilerle birbirinden ayrılmıştır (şahinalp ve Günal, 2012:153). Mekânsal düzenlemenin bu şekilde oluşmasında iki farklı yol sisteminin etkisi de görülmüştür. şehir merkezi olarak belirlenen bölgede geniş ve iyi örgütlenmiş yollar varken, günlük yaşamın sürdüğü konut bölgelerinde dar ve çıkmaz sokaklara sıkça rastlanır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016:212). Merkezde,  arşı olarak ifade edilen bölgede iktisadi, dini, sosyal faaliyetler yapılmaktadır. şehrin en

canlı olduğu çarşının konumunun belirlenmesinde kale, şehir surları ve önemli yolların varlığı etkili rol oynamaktadır ( ahinalp ve Günal, 2012:155).

Bu bilgiler ışığında; uluslararası Karadeniz ticaretini Sinop Limanı vasıtasıyla Anadolu'ya bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunması ve bu ticaret yolunu, sahip olduğu kale ile güvenlik altına alması bakımından Boyabat'ın  arşı konumunun belirlenmesinde de bu kıstasların gözetildiği anlaşılmaktadır. Zira Orta  arşı olarak bilinen tarihi  arşının; Boyabat Kalesi'nin yer aldığı tepenin eteklerine kurulduğu, buna ilaveten  arşının Sinop Limanı'ndan Anadolu'ya geçen ticaret yolunun hemen üzerine kurulu olduğu göze çarpmaktadır. Yine yukarıda işaret edildiği üzere şehrin ikinci kısmını oluşturan günlük yaşamın sürdüğü konut alanları da iktisadi ve sosyal merkez olan  arşı bölgesinin dışındadır. Bu  zellikleri ile Boyabat; Beylikler, Selçuklu ve Osmanlı  ehircilik anlayışının günümüze ulaşan önemli bir örneğidir.

Boyabat'ın arkeolojik, kentsel ve doğal sit alanlarını gösteren şehir krokisi ( ekil 1.1.) incelendiğinde şehrin yukarıda işaret ettiğimiz klasik Türk-İslam  ehircilik metoduyla kurulmuş olduğu görülmektedir. Bu durum Boyabat'ın kentsel dokusunun korunması noktasında hassas olunması gerektiğinin çarpıcı bir göstergesidir.

Şekil 1: Boyabat Sit Alanları (Boyabat Belediye Arşivi)

3. Boyabat Evlerinin Genel Özellikleri

İnsan ve çevre etkileşiminde kùltür belirleyici aktördür. Geleneksel Türk evlerinin, Anadolu'nun tarihî süreç içerisindeki kùltürel birikiminin bir sonucu olarak oluştuğu açıktır (Köse, 2005:161). Bu evler; tarih boyunca bir göç güzergâhı olan Anadolu'da süregelen kùltürel yayılma, adaptasyon ve etkileşimin birlikte ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Bununla beraber, insanın çevreye hangi biçimde uyum sağlayacağı, bir düzen oluşturmak için nasıl stratejiler uygulayacağı, yabancı topluluklarda gördüğü yenilikleri hangi ölçüde ve ne şekilde benimseyeceğini kùltür belirler. Dolayısıyla Anadolu'nun kendine özgü konut tipi planını Türk kùltürünün temellerinde aramak gerekir (Köse, 2005:184). Türk evinin ilk hali konargöçer çadırının bir kopyasıdır. Birbirinden farklı iklimsel özelliklere sahip Türkiye'nin değişik bölgelerinde sofası olmayan tek odalı plan tipindeki evlere günümüzde seyrek de olsa hala rastlanılıyor olması, Türkiye'deki hâkim konut kùltürü temellerinin çadıra dayandığını gösterir (Köse, 2005:172). Bu bağlamda Tarihi Boyabat Evleri, konargöçer Türk çadırının, Anadolu'nun binlerce yıllık kùltürüyle uyumlu bir karışımı olarak günümüze ulaşmış bir hazine olarak değerlendirilebilir.

Tarihi Boyabat Evleri genel görünüm itibarıyla birbirine benzemektedir. Bununla birlikte cepheleri yönüyle bir ayrıma gidecek olursak, evlerin kat sayıları, cumbalı olup olmadıkları, şehir içindeki mevkileri ve pencerelerin biçimleriyle ilgili olarak çeşitlendirilebilirler.

Tarihî bir şehir olan Boyabat'ta bulunan geleneksel evlerin oluşumundaki tarihi ve kùltürel sürecin etkisiyle birlikte bu konutların konumlandırılış biçimlerinde tartışmasız olarak coğrafyanın etkisi görülmektedir. Geleneksel Boyabat Evlerinin parsel içindeki konumunu öncelikle manzara belirlemektedir. Tepe yamaçlarına inşa edilmiş bu evlerin cephelerinden biri genellikle manzaraya, başka bir ifadeyle karşısındaki yamaca, diğer bir cephesi ise, bahçe ya da sokağa yönelik olarak inşa edilmiştir. Manzara her sokakta farklı bir görünüm sunmakla birlikte, yamaçlarda bulunan konutların genelinde kale manzarası hâkim bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Düz alanlarda bulunan konutların manzarasını belirleyen unsur; bahçe, sokak ya da cadde olmuştur (Özcan, 2007:12).

Geleneksel Boyabat Evleri, genelde bitişik olmayıp bahçeleri ile birbirinden ayrılmaktadır. Evler bulundukları parselin ortasında ya da sokak kenarındadır. Bununla birlikte, arazinin kıymetli olduğu ve iktisadi faaliyetlerin yürütüldüğü çarşı bölgesine yakın konumlarda parsel boyutları küçüldüğünden yapıların konumlandırılış düzeni de değişmektedir. Çarşı bölgesinde bulunan ve bitişik düzen görüntüsünde olan geleneksel konutların yan cephelerinin tamamen birleştirilmediği, aralarında yaklaşık iki saçak genişliği kadar *karlık* mesafesi bulunan yapılanma biçimi de görülmektedir (Özcan, 2007:13).

Ormanlık bir bölgede bulunması nedeniyle Boyabat ve çevresindeki ahşap yapı geleneği oldukça güçlüdür. Bu nedenle yapıların tamamında ahşap önemli bir unsurdur (Çal, 2014:328). Geleneksel Boyabat Evlerinde de yapı malzemesi olarak taş, tuğla ve ahşap ön plandadır. Yapım sistemi ise kâgir, karkas ve karma sistemdir. Bununla birlikte yapıların çoğunluğunun karma sistemle inşa edildiği görülmektedir. Yapıların %22'si geleneksel yapım tekniği olan yığma moloz taş üzeri ahşap karkas, arası tuğla ya da kerpiç dolgulu, %7'si tuğla kâgir, çok azı da taş kâgir ve ahşap karkas yapı sistemi ile inşa edilmiştir (Eruzun, 2018:58). Yapım tekniği ve yapı malzemesine baktığımızda moloz taş temel üzerinde yükselen ahşap direklerin arasında yatay veya çaprazlama yerleştirilen kerpiç ya da tuğla göze çarpmaktadır. (Resim 1.1.)

Resim 1.: *Boyabat Kayaarası Sokak*

Tarihi Boyabat Evleri'nin cephesine yapılan genel bir bakışta, geleneksel konutlar arasında balkonlu bulunan evler var olmakla birlikte sayısı oldukça azdır. Var olan örneklerde ev iki katlıysa balkon yaşam katı olan üst katta, ev eğer    katlıysa balkon orta katta, cumba ya da çıkmanın altında kendine yer bulmaktadır.

Tarihî Boyabat Evlerinde bulunan oda ve sofa  ıkmaları⁶ ya da cumbalar⁷, dışarıya doğru çıkarılan döşeme kirişlerinin konsollar ya da payandalar ile desteklenmesi biçiminde yapılmıştır. Özellikle, giriş kapısının üstünde bulunan çıkma ya da cumbalar, zemine oturtulmuş olan ahşap direklerle desteklenmiştir.  ıkma ya da cumba için dışarıya uzatılan döşeme kirişlerinin desteklenmediği, konsol veya payandalarla desteklenmiş başka kirişlere oturtulduğu örneklere de rastlamak mümkündür.  ıkma altları genellikle oda tavanlarında olduğu gibi ahşap tahtalarla kapatılmıştır. Ahşap  atki⁸ düzeninde kullanılan bütün unsurlar  am ağacından yapılmıştır. Özellikle taban, kiriş ve dikmelerde, kış aylarında kesilmiş ve kabukları soyulup kurutulmuş olan 15-17 cm çapındaki  am ağaçları kullanılmıştır (Başoğlu, 1990:212).

Tarihi Boyabat Evleri'nin cephelerinin tamamı, çamur sıvanın üzerine kireç harcı ile hazırlanmış sıva ile sıvanmıştır. Evlerin birçoğunun cephesinde baędadi⁹ denilen ahşap yapı tekniği kullanılmıştır (Resim 1.2.). Sıvalı konutların dışında dikey ya da yatay konumlandırılan ahşap ile kaplanmış cepheleri olan evlere de rastlanmaktadır.

⁶  ıkma: Geleneksel evlerde sıklıkla rastlanan çıkma, bir yapının üst katlarında bütün bir cephenin ya da bir odanın alt kat duvarından dışa taşırılmasıyla oluşturulan alan şeklinde tanımlanır (Eczacıbaşı Sanat Ans., 398).

⁷ Cumba: Geleneksel Türk evlerinin büyük çoğunluğunda görülen cumba, bir yapıda zemin katın üstündeki katlarda cepheden dışa çıkıntı yapan oda bölümü olarak tanımlanır. (Eczacıbaşı Sanat Ans., 364)

⁸  atki: Bir yapının dikmeler, yatay ve çapraz bağlantılardan oluşan ve çatısını da kapsayan ana strüktürüne verilen isim. (Eczacıbaşı Sanat Ans., 389)

⁹ Bağdadi: Ahşap karkas üstünde 1-2 cm aralıkla yatay olarak çakılmış çita ya da lataların üstünde sıva vurulmasıyla oluşturulan yapı tekniğine verilen isim.(Eczacıbaşı Sanat Ans., s. 180)

Resim 2.: Bayram Caddesi 27 Numarada Yer Alan Bu Evde Bağdadi Tekniğinin Kullanıldığı Görülüyor.

4. Koruma Noktasında Karşılaşılan Sorunlar ve Alınan Tedbirler

Bugüne kadar geleneksel konutlarla ilgili olarak yapılan akademik çalışmalardaki ortak vurgular göstermektedir ki, konut sakinlerinin günlük ihtiyaçlarına yanıt verecek geliştirmeleri ya da müdahaleleri, yasal kısıtlamalar ve buna bağlı olarak ekonomik nedenler gibi çeşitli sebeplerle ile yapamamaları neticesinde geleneksel konutlar terk edilmektedir. Konut sakinlerinin kendi günlük ihtiyaçlarına göre birtakım geliştirmeler ve müdahalelerde bulunmaları sonucunda ise geleneksel konutların özgünlüklerini kaybettiği, yeniden değerlendirme kapsamında yapılan çalışmaların birbirlerinden çok farklı ve bazı istisnalar var olmakla birlikte hatalı uygulamalar ile sonuçlandırıldığı görülmektedir. Konutların terk edilmesi, mezkûr sebeplerle konutların özgün özelliklerinin kaybedilmesi ve hatalı yenileme çalışmaları, geleneksel konutların korunmalarını zorlaştırmaktadır. Geleneksel konutların korunması konusunda yapılan akademik çalışmaların genelinde, söz konusu konutların sosyo-ekonomik değişimle bağlantılı olarak gelişen ihtiyaçlara cevap veremediğinin, koruma çalışmalarının ise güncel şartlar gözetilmeden amacına ulaşamayacağını göstermektedir (Perker, 2010:12).

Tarihî konutların genelinde yaşanan sorunlar Boyabat Evleri'nde de görülmektedir. Tarihî Boyabat Evleri'nin karşılaştığı en büyük sorunların başında evlerin ıssız kalması gelmektedir. Özellikle Çay mahallesindeki evlerin birçoğu âtıl durumdadır. Boş vaziyette uzun zaman kalan evlerin bu durumdan yararlanan bazı kişiler, evlerin kapı ve pencerelerinden girerek evleri yağmalamakta hem evlerin hem de mahallenin güvenliğini tehdit etmektedirler. Hatta bu kişiler yangınlara bile sebebiyet vermektedirler (Eruzun, 2018:46). 26.11.2016'da çıkan yangında Zincirlikuyu mahallesindeki evlerden biri yanarak yok olmuştur (Ayancık Gazetesi, 2016).

Boyabat Evleri, ÷lkemiz için tarihî, kùltürel ve mimari bakımdan yüksek kıymete haizdir. Bununla birlikte geleneksel konutların hemen hepsinde yaşanan sorunlar, söz konusu konutların tüm özgünlüğüyle yaşatılmasını güçleştirmektedir. Tarihî Boyabat Evlerinde de yapı malzemelerine ait unsurların zaman içinde fiziksel, kimyasal ve insanî birtakım etkenler sebebiyle yıpranma süreci yaşanması, söz konusu konutların profesyonel bir onarımdan geçirilmesine olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Bunlara ilaveten, özellikle toplumsal değişimin yarattığı etkiyle konut kullanıcılarının ihtiyaçlarının farklılaşması ve çeşitlenmesi bağlamında Tarihî Boyabat Evleri'nin özgün yapısı bozulmadan güncel gereksinimlere yanıt verebilir hale getirilmesi gerekmektedir (Perker, 2010:40).

Boyabat'ın tarihi evleri için birkaç numune dışında bütüncül olarak ciddi bir restorasyon çalışmasının yapılamaması zaman, insan ve doğa üçgeninin yarattığı tahribatı her geçen gün arttırıp, bu ulusal mirası geri dönüşü olmayan bir sona doğru itmektedir. Evlerin birçoğunda kimsenin yaşamaması da bu süreci hızlandırmaktadır. Zira içinde yaşam olmayan, kullanılmayan yapıların restorasyona tabi tulsu dahi yaşayamadığı bir gerçektir. Boyabat içinde yenileme çalışması yapılmış ancak içinde ikamet olmadığı birkaç evin çalışmalara rağmen kısa sürede yıprandığı açıkça gör÷lmektedir. Boyabat'ta bulunan ve yenilemesi yapılmış biri kullanılan diğeri kullanılmayan iki konuta ait görsel bu durumu açıklar niteliktedir. Soldaki resimde Zübeyde Hanım Caddesi 2 numarada yer alan ve Boyabat Yaşayan Kùltürel Miras Müzesi olarak kullanılan bu yapının kondisyonu oldukça iyi görünüyor. Sağdaki resimde ise Hüsamettin Dayıbaş Caddesi 22 numarada bulunan yapının yenileme çalışması yapılmış ancak kullanılmaya bağlı bakımsızlık nedeniyle sıva ve doğramalarındaki yıpranma ve çürümeler göze çarpmaktadır. (Resim 1.3).

Resim 3.: Soldaki Konut Yaşayan Kùltürel Miras Müzesi Olarak Kullanılırken Sağdaki Konut Boş Vaziyettedir.

Geleneksel konutları önemli kılan bir diğ er husus da, bulundukları bölgenin kùltürel geçmişini ve coğrafi özelliklerini yansıtmasıdır. Bu pencereden baktığımızda geleneksel mimariyi yansıtan tarihî konutların korunması oldukça önemlidir. Buna karşın ÷lkemizin birçok kesiminde gör÷ldüğü gibi Boyabat'ta bulunan geleneksel konutlar da bakımsızlık sebebiyle zaman içinde harabeye dönüşmektedir. Geçmişte geleneksel özelliklere sahip tarihî konutların yıkılarak yerlerine betonarme yapıların yapılması Boyabat'taki tarihî dokuya ciddi anlamda zarar vermiştir. Boyabat'ın günümüzdeki durumuyla yaklaşık olarak 60 yıl önceki halini kıyaslamamıza fırsat tanıyan iki fotoğraf bu değişimin boyutlarını gözler önüne sermektedir (Orhan, 2018:437).

Resim 4.: 1935 Boyabat'ından Bir Görünüm ( zcan, 2006).

Resim 5.: Boyabat'ta Bulunan Geleneksel Konutların  nemli Bir Kısımı Yerini Betonarme Yapılaşmaya Bırakmıştır.

5. Boyabat için Yapılan  alışmalar, Safranbolu  rneği ve Turizmin Etkisi

Boyabat Belediyesi'nin resmi internet sitesindeki bilgiye göre, şehir merkezinde farklı noktalarda 260 adet geleneksel mimariye sahip konut bulunmaktadır (Boyabat Tarihi Evleri, 2020). 5226 ve 3386 nolu yasalar ile Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yasası kapsamında, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 09.04.1996 tarih ve 2453 nolu kararı ile belirlenen kentsel sit alanı içinde yer alan Boyabat Koruma İmar Planı onaylanmıştır ve hâlihazırda yürürlüktedir ( zcan, 2007:13).

Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünce, 15.07.2005 tarih ve 25876 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğü giren" Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanması Dair Yönetmelik" gereğince Sinop genelinde bulunan Boyabat Evlerinin de içinde olduğu toplam 90 adet tarihî evin rölöve, restorasyon ve restitüsyon projesi için yardım talebinde bulunulmuş, talep  zerine Boyabat'ta bulunan 13 evin proje yardım talebi kabul edilmiştir (Sivil Mimari, 2020).

Boyabat şehir merkezinde bulunan 260 tarihî evden biri olan Gökdere mahallesindeki Osman Akça Evi, XIX. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş; müze olarak kullanılmak maksadıyla 2008’de yenileme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu yapı Boyabat’ta restorasyonu gerçekleştirilen ilk yapı olması nedeniyle ayrıca önem taşımaktadır (Eruzun, 2018:38). Ancak Osman Akça Evi gibi münferit örneklerden ziyade, geleneksel Türk şehrini yansıtan mahalleyi bir bütün halinde ayağa kaldıracak projelerin hayata geçirilmesiyle birlikte Boyabat Evleri için yapılacak bütüncül bir yenileme çalışması sayesinde ulusal mirasımız kurtarılmış olacak, buna ilaveten Boyabat kültür turizminin yeni cazibe merkezlerinden birine dönüşecektir. Bu kapsamda Safranbolu, Boyabat’ın önünde müspet bir örnek olarak belirmektedir.

8 Ekim 1976 tarihinde Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun aldığı 164 sayılı karar ile Safranbolu Sit Sahasının ve “Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşullarının” tespiti yapılmıştır. 1977 yılında da Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Yerel Örgütü” adlı bir birim oluşturulmuş ve Safranbolu, 1985 yılında kentsel sit alanı ilan edilerek, Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmalarına başlanmıştır. 1989-1990 arasında Kültür Bakanlığı, Türkiye’de ilk defa Safranbolu’daki Arasta Arkası sokakta kentsel ölçekte ilk restorasyon uygulamasını yapmıştır. Bu gayretlerin ardından 1994 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne alınan Safranbolu, ilerleyen süreçte de korunarak gelişmiştir. Turizm verileri incelendiğinde yapılan çalışmaların meyvelerinin alındığı açıkça görülmektedir. 1995 yılında Safranbolu’da konaklayan ziyaretçi miktarı 30283 iken, 2009 yılında 134030’a yükselmiştir (Özdemir, 2011:133). Yine Özdemir’in çalışmasına göre (2011:133) yerli ziyaretçi sayısında yaklaşık dört kat, yabancı ziyaretçi sayısında ise yedi katlık bir artış görülmektedir. 2015 yılında Safranbolu’yu 53.996 yabancı turist, 190.111 yerli turist olmak üzere toplamda 244.107 turistin ziyaret etmesi (Turizm Verileri, 2015), hem ziyaretçi sayısının düzenli bir biçimde artarak devam ettiğini kanıtlaması bakımından hem de günümüzde kültürel turizmin cazibesinin arttığını göstermesi yönüyle dikkate değerdir.

Günümüzde tarihî yapıların tek tek korunması yaklaşımı yerine; tarihsel yerleşimlerin, mahallelerin, çarşıların veya semtlerin bütününe koruma altına alma yaklaşımı önem kazanmıştır (Özgüç, 2012:63). Safranbolu örneğinde görüldüğü üzere, şehrin tarihî dokusunu koruma noktasında yapılan ısrarlı çalışmalar olumlu netice vermiş, tarihî yapılarla birlikte mahallelerin ve sokakların bütüncül bir bakış açısıyla yenilenmesi şehrin çehresini değiştirmiştir. Bu da şehirde yaşayan insanların içinde bulundukları kültürel hazineye daha çok sahip çıkmasına önyak olmuştur. Bütün bunlar şehrin turizm potansiyelini artırmış ve zamanla turist sayısı ve buna bağlı olarak şehrin ekonomik refahında ciddi bir artış sağlamıştır.

Sonuç

Safranbolu ile benzer potansiyele sahip olan Boyabat için de yapılacak yenileme çalışmaları Boyabat’ın sadece fizikî çehresini değiştirmekle kalmayacak, insanların şehirlerine olan bağlılıklarını artıracak ve Boyabat, kültürel turizmin önemli duraklarından biri haline gelecektir. Bu sayede Boyabat turizmin etkisiyle ekonomik anlam ciddi bir canlanma yaşayabilecektir. Bu kapsamda 05.12.2020’de Tarihi Orta Çarşı’nın yenilenmesi çalışmalarının (Boyabat Orta Çarşı, 2020) daha önce zikrettiğimiz bütüncül bir anlayışla gerçekleştirilmeye başlanması, umut verici bir gelişme olarak görünmektedir.

Boyabat’ın tarihi evlerini korumak ve yaşatmak herkes için kazançlı bir durum ortaya koyacaktır. Tabii olarak bu tarihi evleri geleceğe taşıyabilmek için koruma kararlarının tek başına yeterli olmadığı da bilinen bir gerçektir. Koruma kararı ile birlikte fiili olarak yapıların kurtarılmasına girişilmemesi bu tarihi mirasın yok olmasına müsaade etmek anlamına geleceği muhakkaktır. Bu bağlamda yerel yö-

neticiler ve sivil toplum örgütleri tarafından Bakanlıklar nezdinde ısrarlı girişimlerde bulunulması, Boyabat Kalesinin Avrupa Birliği fonlarından alınan hibe ile restore edilmesi örneğinde olduğu gibi çeşitli teşebbüslerin gerçekleştirilmesi, maddi külfeti hafifleteceğinden bu konudaki en büyük engel olan ekonomik zorluklar büyük ölçüde aşılmış olacaktır. Resmî makamların girişimlerinin haricinde Boyabat halkının -özellikle gençlerin- içinde bulundukları bu kültürel mirasa yönelik koruma bilincinin geliştirilmesi için yarışma, konferans gibi çeşitli çalışmalar yapılabilir.

Boyabat Evleri ve kentsel sit alanı olarak belirlenen bölgeler, Geleneksel Türk-İslam mimarisinin ve Türk şehirciliğinin izlerini geçmişten geleceğe taşıyabilen nadide yerlerden biridir. Koruma bilincinin bu yönde gelişmesi, Boyabat'ın kültürel miras turizminde sadece Türkiye'de değil Dünyada da önde gelen yerlerinden biri olmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aliağaoğlu A.-Uğur A., Osmanlı Şehri, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2016, Sayı: 38, s. 203-226.
- Ayancık Gazetesi, (2016). Boyabat Tarihi Binada Yangın. Erişim Adresi: <https://www.ayancikgazetesi.com/boyabat-tarihi-binada-yangin/34946>
- Başoğlu, B. (1990). Boyabat Yöresi Araştırmaları, Boyabat,
- Başoğlu, B. (1972). Boyabat Çevresi ve Tarihi, Doğuş M., Ankara.
- Boyabat Tarihi Evleri. (2020). Erişim Adresi: <https://www.boyabat.bel.tr/boyabat-kulturel-faaliyet/boyabat-tarihi-evleri>
- Boyabat Orta Çarşı. (2020). Erişim Adresi: <https://www.boyabat.bel.tr/haberler/tarihi-orta-carsi-restorasyon-uygulamasi-basladi>
- Çal, H. (2014) Boyovası/Boyabat Kazasında Türk Mimarisi: Hurufat Defterlerine Göre, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara
- Gevgilili, A., Hasol, D. ve Özer, B. (Ed.). (1997). Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul, Yem Yayın, 1. Cilt, 364 – 398.
- Köse, A. (2005). “Türkiye’de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 2.
- Kirenci, Eruzun, Z. A. (2018). Boyabat ve Geleneksel Ev Mimarisi Çay Mahallesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Orhan, F., Kültürel Coğrafya Özellikleri Açısından Sinop Evleri, Sinop Üniversitesi Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop’ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt 1, Sinop, 2018.
- Özcan, Ü., 2007, Boyabat Kentsel Sit Alanı Sokak Sağıklaştırma Projesi Raporu.
- Özcan, Z.Z., 2006, Geçmişin fotoğraflarıyla Sinop tarihi, Sinop Belediyesi Kültür Yayınları.
- Özgüç, N., (2012). “Şehirselleştirme ve Coğrafya”, Coğrafya Dergisi, Cilt 0, Sayı 3. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iucografya/issue/25052/264481>
- Özdemir, Ü., (2011). “Safranbolu’nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması”, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 16, Sayı 26.
- Perker, Z.S. (2010). Geleneksel Anadolu Konutunun Güne Uyarlanması Yapısal Bir Model, Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=NtBAevXNhYaNqJFoAcdBdhVdQcoqBRqJbC9Us12LM2k3ZSNOY-Zuy0iy1DTuIhT> adresinden alındı.
- Seçkin, N., Özkan, R. ve Erdem, A. (2003). Sinop-Boyabat kentsel mimarlık envanter raporu 2002 yılı çalışması. TÜBA Kültür Envanteri Dergisi, 1, 90-128.
- Selimoğlu, P. (2016). Geleneksel Boyabat Evleri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Sivil Mimari. (2020). Erişim Adresi: <https://sinop.ktb.gov.tr/TR-74873/sivil-mimari-yapilar.html>

- Şahinalp S., Günal V., (2012) “Osmanlı Şehircilik Kùltüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon ve Çarşı İçi Kademe-
lenme Yönünden Mekânsal Analizi”, Milli Folklor, S. 93.
- Turizm Verileri. (2015). Erişim Adresi: <https://safranboluturizmdanismaburosu.ktb.gov.tr/TR-231191/turist-istatistik-verileri.html>
- Yaman, T.M., Kastamonu Tarihi; Ahmed İhsan Matbaası, Kastamonu 1935
- Yavuz, N., Anadolu’da Beylikler Dönemi; Gündüz Eğt. ve Yay. Ankara 2002.
- Yücel, Y., Candaroğulları Beyliği; TTK, Bas. Ankara 1970.

KASTAMONU VİLAYET SALNAMELERİNE GÖRE BOYABAT KAZASININ İDARİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISI (1869 -1903)

Orhan OKUR*

Öz

Bir devletin, şehrin veya kurumun kültürel, idari, sosyal, ekonomik vs. konuları hakkında bilgiler veren salnameler, tarih boyunca birçok devlet tarafından basılmıştır. Devlet yıllığı olarak adlandırabileceğimiz salnameler, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde hükümet merkezinde basılmış olsa da ilerleyen yıllarda vilayet merkezlerinde de neşredilmeye başlanmıştır. Bildirimize konu olan Boyabat kazası idari olarak Sinop sancağına ve Kastamonu vilayetine bağlı olduğu için araştırma konumuzu '*Kastamonu Vilayet Salnameleri*' oluşturmuştur. Kastamonu Vilayet Salnameleri 1869 – 1904 tarihleri arasında toplam 21 (yirmi bir) adet çıkarılmış olup, bu salnamelerde vilayet, sancak, kaza, nahiye hatta köyler hakkında önemli bilgiler verilmiştir. Vilayet merkezinde basılan bu yirmi bir salnamede Boyabat kazasına ait tüm bölümlerin transkripsiyonu yapılmış, böylece bu bölgenin yakın dönemi ile ilgili bilgilerin ortaya çıkarılmasının yanında, bölge ile ilgili araştırma yapacak kişiler için önemli bilgiler derlenmiştir. Bildiri hazırlarken temel amaç Boyabat ve çevresinin yakın tarihi hakkında önemli bilgileri derlemenin yanında, şehrin tarihi ve kültürü hakkında araştırma yapan araştırmacılara yardımcı olmak, yol göstermektir. Bildiği üzere Osmanlıca olarak kayıt altına alınan vilayet salnamelerini transkript etmek, çeviri yapmak belli bir bilgi ve çaba gerektirmektedir. Çalışma için literatür taraması yapılmış, salnameler araştırılmış ve Kastamonu vilayet salnamelerinin tüm kayıtlarına ulaşılmıştır. Bunun için Ankara Milli Kütüphane'den, Kastamonu Halk Kütüphanesi'nden, Sinop Halk Kütüphanesi'nden, Sinop Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nden faydalanılmıştır. Salnamelerde bazı bilgiler aynı verilmiş olsa da Boyabat kazası ile ilgili tüm bilgiler çevrilmiştir. Boyabat kazasının çevre yerleşim yerlerine göre ekonomik ve nüfus yönünden potansiyeli ve gücü salnamelerde görülmüştür. Örneğin Boyabat kazasının nüfusunun Sinop sancak merkezinden fazla olduğu, Boyabat'tan toplanan verginin ise tüm sancaktan daha yüksek olduğu kayıtlarda dikkati çeken bilgilerden bazılarıdır. Eğitim yönünden ise geleneksel ve yenilikçi okulların aynı dönemde hizmet verdiği, kültürel ve sosyal açıdan ise panayırların önemli yer tuttuğu salnamelerdeki kayıtlardan tespit edilmiştir. Bildirimizde tekrar bilgilere yer verilmemiş, idari, ekonomik, sosyal, tarihi bilgiler derlenerek genel değerlendirmeler yapılmıştır. Salnameler sıra ile çevrilmiş olsa da, değerlendirme yapılırken konu başlıkları ile değerlendirme yapmanın daha doğru olacağı ve sonuçların bu şekilde sunulmasının isabetli olacağına karar verilmiştir. Bu verilerin günümüzde kullanılıp, yeni nesillere aktarılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vilayet, Sancak, Boyabat Kazası, Salname.

Administrative, Social, Cultural and Economic Structure of Boyabat Town according to Kastamonu Provincial Annuals (1869-1903)

Abstract

Annuals published by many states throughout history provides information about culture, administration, society, economy, etc. of a state, city or institution. The annuals which we can call the state yearbook, were published in the government center in the last periods of the Ottoman Empire, and they started to be published in the provincial centers in the following years. Since the subject of our study is the Boyabat district administratively connected to the Sinop sanjak and Kastamonu province, our research subject is "Kastamonu Province Annuals". A total of 21

* Tarih Öğretmeni, MEB Sinop-Saraydüzü Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi, orhan57okur57@gmail.com.

(twenty-one) yearbooks were issued between 1869 and 1903, and important information was given about the province, sanjak, district, township and even villages in these annuals. In these twenty-one yearbooks published in the provincial center, all parts of the Boyabat district were transcribed, thus revealing information about the recent period of this region, as well as compiling important information for those who will conduct research about the region. The main purpose is to help and guide researchers who research about the history and culture of the city, as well as to compile important information about the recent history of Boyabat and its surroundings. As it is known, transcribing and translating provincial annuals recorded in Ottoman Turkish requires a certain amount of knowledge and effort. For the study, literature has been searched and all of annuals of Kastamonu provincial annuals have been reached. For this, Ankara National Library, Kastamonu Public Library, Sinop Public Library, Sinop University Central Library were used. Although some information is given the same in the yearbooks, all the information about the Boyabat town has been translated. The economic and population potential and power of the Boyabat district compared to the surrounding settlements have been seen in the annuals. For example, some of the remarkable information in the records are that the population of the Boyabat district is more than the Sinop sanjak center, and the tax collected from Boyabat is higher than the entire sanjak. In terms of education, it has been determined from the records in the annuals that traditional and innovative schools served in the same period, and fairs held an important place in cultural and social terms. Information was not included in our statement again, and general evaluations have been made by compiling administrative, economic, social and historical information. Although the yearbooks were translated sequentially, it was decided that it would be more accurate to make an evaluation with the subject headings while making the evaluation and it would be more appropriate to present the results in this way. It is thought that it is important to use these data today and transfer them to new generations.

Keywords: Vilayet, Sanjak, Boyabat Town, Annuals.

Giriş

Boyabat ve çevresinin Osmanlı Devleti tarafından fethi Fatih Sultan Mehmet döneminde gerçekleşmiş olsa da bu bölgeye Türk göçü çok daha önceki dönemlerde başlamaktadır. Anadolu'nun Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonra Türkler tarafından hızla fethedildiği dönemde hemen her bölgede olduğu gibi Boyabat çevresinde de Türk-Bizans mücadelesi yaşanmış ve nihayet Boyabat'ın da bağlı olduğu Kastamonu ve Sinop çevresi Süleymanşah'ın emirlerinden Kara Tekin tarafından fethedilmiştir. (Kuruca, 2009 :118) Fetihden sonra Danişmentliler, Selçuklular, Candaroğulları gibi beyliklerin egemenliğinde kalan bölge Osmanlı egemenliğine Fatih Sultan Mehmet zamanında katılmıştır. (Merçil, 1985 : 251) Osmanlı egemenliğine giren her bölgede olduğu gibi Boyabat'ta devletin resmi kayıtlarında yer almış, son dönem en önemli devlet kaynaklarından biri olan devlet yıllıklarında da Kastamonu vilayetine bağlı olarak karşımıza çıkmıştır.

Hazırlamış olduğumuz bildirinin ana kaynağını oluşturan 'Salnâmeler' hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır. Farsça 'sene' ve 'mektup, kitap' kelimelerinin birleşmesinden oluşan salnâmeler, Osmanlı Devleti'ne Tanzimat döneminden sonra girmiş ve günümüzdeki karşılığı ile "yılık" anlamında kullanılmıştır. (Türk Dil Kurumu, 1988:1251) Osmanlı Devleti'nde en kapsamlı, düzenli salnâmeler Devlet ve Vilayet Salnâmeleridir. Vilayet Salnâmelerinin ilki 1868'de yayınlanan Bosna Vilayet Salnâmesi olup, sonuncusu ise 1922'deki Bolu Livâsı Salnâmesi'dir. (Duman, 1982:19) Bildirimizde kullandığımız "Kastamonu Vilayet Salnameleri" H.1286-1321/M.1869-1904 yılları arasında 21 (yirmi bir) adet basılmış olup, bu salnamelerde Boyabat kazası ile ilgili bilgiler, lügat kullanılarak günümüz harflerine çevrilmiş, çeviri yapılırken orijinal metne bağlı kalınmaya çalışılmış ve gerekli bilgiler temin edilmiştir.

Bildirimizde Boyabat kazası ile ilgili yapmış olduğumuz salname çevirilerinin daha iyi anlaşılabilmesinin yanında, Osmanlı son döneminde Boyabat toplumunun kültürel ve sosyal gelişimini daha iyi anlayabilmemiz için farklı konu başlıkları oluşturulmuştur. Salnamelerdeki bilgilere göre, birinci

bölümde Boyabat'ın idari ve adli yapısı, ikinci bölümde sosyal ve ekonomik yapısı, üçüncü bölümde askeri yapısı, dördüncü bölümde nüfus yapısı, beşinci bölümde sağlık durumu, altıncı bölümde eğitim durumu, yedinci bölümde ulaşım ve haberleşme durumu incelenecektir. Ayrıca bilgi tekrarı oluşmaması için her salnamedeki bilgilerden ziyade salname kayıtlarındaki farklı bilgilere ve değişikliklere yer verilecektir. Böylece Osmanlı Devleti'nin siyasi olarak oldukça çalkantılı olduğu son döneminde Boyabat kazasındaki kurumlar ve birçok alandaki gelişmeler incelenerek bu durumun Boyabat kazasının kültürel gelişime etkisi irdelenmeye çalışılacaktır.

Çalışmamızın ana kaynağını oluşturan Kastamonu Vilayet Salnamelerinin orijinal Osmanlıca metinleri Ankara Milli Kütüphane'den, Kastamonu Halk Kütüphanesi'nden, Sinop Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nden ve İslam Araştırma Merkezi'nden temin edilmiştir.

1. Boyabat Kazasında İdari ve Adli Yapı

Kastamonu vilayetine bağlı Sinop Sancağı'nda yer alan Boyabat kazasının en büyük mülki idare amiri kaymakam olup kazayı günümüzdeki ilçeye benzetebiliriz. Bu bölümde kazanın idari yönden kurumlarını, meclislerini ve memurlarını ele almaya çalışacağız. H.1286/ M. 1869 tarihli birinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Boyabat kazasında adı Ali Zahir Efendi olan kaymakamın başında bulunduğu 4 (dört) kişiden oluşan idare meclisi (meclisi idare) ve naibin (vekil) başında olduğu yine 4 (dört) kişiden oluşan adalet meclisi (meclisi deavi) vardır. Adalet meclisinde Kirkor Ağa adında Ermeni bir vatandaşın olması, Boyabat kazasında Ermeni varlığının olduğunu göstermekle birlikte, devletin taşradaki adalet sisteminde farklı etnik ve dini unsurlara söz hakkı verdiğini ispatlamaktadır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1286: 45) Ayrıca aynı salname kaydında Boyabat kazasına bağlı idari yönetiminde müdür ve katibin görev yaptığı Durağan nahiyesi bulunmaktadır. İdari açıdan mahalle ve köy yerleşim durumuna baktığımızda Boyabat kaza merkezi Kemal Dede, Ak Mescid, Gökdere ve Şih olmak üzere 4 (dört) mahalleden oluşurken, kazada 50 (elli), Durağan nahiyesinde 15 (on beş) olmak üzere kaza genelinde 65 (altmış beş) köy, mahalle ve nahiyelerle birlikte 71 (yetmiş bir) köy ve mahalle kayıt altına alınmıştır. H.1314/M.1896 tarihli on dokuzuncu salnamede Boyabat kazasındaki merkez mahalle sayısı ve köyler hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. Hemen hemen hiçbir salnamede verilmeyen bu bilgilere göre Boyabat kaza merkezinde mahalle sayısı 11 (on bir) olarak belirtilmiş ve mahallelerdeki nüfus sayıları ayrı ayrı verilmiştir. (Kum Mescit, Ak Mescit, Şih, Camikebir, Kemal Dede, Kale, Çerçioğlu, Çorak, Zincirlikuyu, Yanık Mescit, Gökdere mahalleleri.) Köy adları ve köy nüfusları da aynı salnamede belirtilirken, kayıtlarda Boyabat kazasında 162 (yüz altmış iki), Boyabat kazasına bağlı Durağan nahiyesinde 38 (otuz sekiz) olmak üzere 200 (iki yüz) köy adı kayıtlarda yer almıştır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1314: 387-391) Kaza merkezi mahalleleri ve köy nüfusları ile ilgili bilgiler nüfus bölümünde inceleneceği için burada bu konu hakkında bilgi verilmeyecektir.

H.1287/M.1870 tarihli ikinci salnamede idare ve adalet meclislerinin yanında 5 (beş) kişiden oluşan belediye meclisi oluşturulmuş olup, ilk belediye başkanı Hacı Abidin Efendi'dir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1287: 84) Başka bir ifade ile Boyabat'taki ilk belediye teşkilatı Miladi 1870'de oluşmuştur. Aynı şekilde Sinop sancak merkezinde de 1869'da belediye meclisi yokken, 1870'de belediye meclisi oluşmuştur.

H.1292/M.1875 tarihli yedinci salnamede kaymakamın başında bulunduğu idare meclisi üyelerinin üçünün devlet görevlisi olan tabii üye, ikisinin ise seçilmiş üye olarak belirtilmesi, kaza meclislerinde üye seçiminin en azında bir kısmının nasıl olduğu belirtilmeyen bir nevi seçimle belirlendiğini göstermektedir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1292: 131) H.1293/M.1876 tarihli sekizinci salnamede kazada bazı memurlar başlığı altında, bazı görevliler sıralanmıştır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi,

1293: 115) Salnamelerin büyük kısmında aynı idari, mahalli ve adli meclisler bulunmakla birlikte yeni memurluklar ve meclisler oluşturulmuş, görevli sayısı artmıştır. H.1306/M.1889 tarihli on beşinci salnamede kaza hakkında malumat verilirken kaza merkezinde ve Durağan nahiyesinde iki adet hükümet konağı bulunduğu belirtilmektedir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1306: 484) H.1310/M.1893 tarihli on altıncı salnamede diğer salnamelerden farklı olarak Boyabat kazasında 213 (iki yüz on üç) mahalle ve köy olduğu ifade edilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1310: 448)

2. Boyabat Kazasında Sosyal ve Ekonomik Yapı

Salnamelerde belki de en kapsamlı bilgileri ekonomik ve iktisadi veriler üzerinde görmekteyiz. Bu bölümde ekonomik gelişmelerin sosyal ve kültürel yapıyı doğrudan etkilemesinden dolayı, bu iki konuyu birlikte ele almanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Kastamonu vilayet salnamelerinde vilayet, sancak ve kazalardaki gelir kalemleri, vergiler, tarım ve ticaret gibi birçok ekonomik konu hakkında bilgi verilirken sosyal hayatı en çok etkileyen etkinliklerden biri olan panayırları ve pazarları da bu bölümde inceleyeceğiz.

Boyabat kazasının ticari geçmişini derinlemesine incelemek, bu bildirinin ana konusunu oluşturmasa da Boyabat'ın ekonomik ve ticari hayatından kısaca bahsetmek panayır ve pazarların yöre için önemini anlamak için uygun olacaktır. Anadolu'dan Karadeniz'e ulaşan ticaret yolları üzerinde kurulu olan Boyabat kazası gerek Karadeniz'den Sinop'a ve Kastamonu üzerinden Anadolu'nun içlerine kadar ilerleyen ticaret yolları üzerinde canlı bir ticaret yoğunluğuna sahip olmuştur. Bu durum Boyabat kazasında yüzlerce yıl öncesine dayanan sosyal ve kültürel birikimin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Birinci ve ikinci salnamede Boyabat kazasında panayırlardan bahsedilmemiş olması panayırların kurulmadığı anlamına gelmemektedir. Bazı panayırların yüzlerce yıl öncesine dayandığını düşündüğümüzde Boyabat kazasında panayırların kurulmadığını düşünmektense, salnamede hiçbir panayırın kayıt altına alınmadığını söylemek daha uygun olacaktır. Kastamonu vilayet salnamelerinde panayırlar ile ilgili ilk kayıtlara üçüncü salnamede yer verilmiştir. H.1288/M.1871 tarihli üçüncü salname kayıtlarına göre sancak genelindeki 6 (altı) salnameden üçü Boyabat kazasında olup, bunların adı Çarşamba, Ayın oyun (eğin öğün) ve Ağlıca panayırlarıdır. Bunlardan Çarşamba panayırı kaza merkezinde ekim ayının on beşinden sonra üç gün, Ayın oyun panayırı Kargı sınırında bulunan bölgede eylül ayının on beşinci gününden sonra üç gün ve Ağlıca panayırı ekim ayının 23. gününden itibaren üç gün düzenlenmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1288: 122) Ticaretin oldukça yoğun olduğu panayırların tarım ürünlerinin hasadının yapılmasından sonra ve halkın alım gücünün olduğu bir dönemde gerçekleşmesi panayır tarihlerinin neden sonbahar döneminde olduğunu ispatlamaktadır. Çarşamba panayırı olarak kayıtlara geçen panayır günümüzde Boyabat panayırı olarak devam etmekte olup, Ayın oyun panayırı ise Kargı şehri ilçe olduktan sonra bu ilçe merkezine taşınmıştır. Ağlıca panayırının nerede kurulduğuna dair elimizde net bilgiler olmadığı gibi halk arasında bu panayır ile ilgili şifahi bilgilere de ulaşamamıştır. Boyabat kazasındaki panayırlar ile ilgili salname kayıtları hemen hemen aynı olmakla birlikte, panayır tarihleri zaman zaman değişmiştir. H.1317/M.1900 tarihli yirminci salnameden itibaren Ağlıca panayırının ismi kayıtlarda geçmemektedir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1317: 327) H.1306/M.1889 tarihli on beşinci salnameden itibaren Boyabat'ta pazartesi günü pazar kurulduğu kayıtlarda yer almıştır. Ayrıca yirminci salnameden itibaren Durağan'da cuma pazarı ve Kuyucak cuması denen yerde pazar kurulduğu kayıtlarda belirtilmiştir. Salname kayıtlarında görüldüğü üzere Boyabat kazasında panayır ve pazar kültürü oldukça canlı olup, bu durum bölgenin sosyal ve kültürel gelişimine önemli katkı sağlamıştır.

Kastamonu vilayet salnamelerinde diğer ekonomik faaliyetler ile ilgili birçok bilgi ve kayıt yer alsa da bildirimizde sosyal ve kültürel hayata etki eden bilgilere yer vermeye çalışacağız. İlk salname

kayıtlarında bilgiler oldukça az olsa da sonraki salnamelerde ekonomik faaliyetler oldukça önemli bir yer tutmuştur. H.1286/M.1869 tarihli birinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Boyabat kazasında gümrük (rüsumat) memuru olarak Ali Efendi'nin adı geçmektedir. Yine aynı salnamede sayısı verilmemekle birlikte bir miktar çarşı olduğu, arazisinin oldukça verimli olduğu, bağ, bahçe ve çeltik tarlalarının var olduğu üretilen kaliteli pirincin dışarı satıldığı ifadesi yer almıştır. Günümüzde Boyabat tarım ve ekonomisinde önemli bir yer tutan pirinç üretiminin yaklaşık 150 yıl önceki ilk salname kaydında yer alması önemli ve tarihi bir bilgidir. Birinci salnamede vergiler ile ilgili bilgiler de mevcuttur. Rüsumat (gümrük), ağnam (hayvan), aşar ve askerlik bedeli olmak üzere dört başlıkta Boyabat kazasından 938.102 miktar vergi alınmış olup bu miktar sancak genelinde toplanan verginin yaklaşık olarak yarısını oluşturmaktadır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1286: 62,89,106-108) H.1287/M.1870 tarihli ikinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde mal müdürü Ömer Fahri Efendi'nin adı geçmekte olup, günümüzdeki Ziraat Bankası'nın temelini oluşturan menafi sandıklarının Sinop ve Bolu sancaklarında henüz kurulmadığı bilgisi verilmiştir. Boyabat kazasında 326 dükkan, 2 hamam, 4 han, 11 cami ve mescitin olduğu bilgisi de kayıtlarda yer almıştır. Aynı salnamede 124 sibyan mektebinin varlığını ve bu mekteplerin genelde camilere bağlı olarak eğitim verdiğini düşündüğümüzde cami ve mescit sayısının sadece kaza merkezini kapsadığını düşünmekteyiz. Ayrıca Boyabat kazasında 45 bin dut fidanının dikildiği bilgisine de yer verilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1287: 85,88,108,124) H.1288/M.1871 tarihli üçüncü Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde Sinop, Boyabat ve Ayancık kazalarında menafi sandıklarının kurulduğu, diğer bilgilerin benzer olmasının yanında 60 bin dut fidanından başka susam ve boya tohumlarının ekildiği bilgisine yer verilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1288: 94,140) H.1290/M.1873 tarihli beşinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde önceki salnamelerdeki bilgiler aynı olmakla birlikte vergi çeşitliliğinin arttığını görmekteyiz. Kazalardan toplanan vergiler ayrı olarak verilmese de sancak geneli için dört başlık altında toplanan verginin, on üç başlık altında toplandığını ve çeşitlendirildiğini ayrıca toplanan verginin önceki salnamelere göre büyük oranda arttığını görmekteyiz. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1290: 156,157) Bu durumu Osmanlı Devleti'nin kötüye giden ekonomisi ve gelirleri arttırma çalışmasının sonucu olarak görebiliriz. Yeni gelir kaynakları bulamayan ve aldığı borçları ödemekte zorlanan devlet, halktan aldığı vergiyi arttırarak çözüm bulmaya çalışmıştır.

H.1291/M.1874 tarihli altıncı Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde sancak genelindeki 165 değirmenin (asiyab) 150 tanesinin Boyabat'ta olduğu bilgisi mevcuttur. Bu salnamede diğer salnamelerden farklı olarak, buğday (hınta), arpa (şair), siyez buğdayı, mısır, darı, çeltik, pamuk (penbe) ve soğan ekildiği belirtilmektedir. Rakamlara baktığımızda en çok buğday, arpa ve çeltik ekimi yapıldığını söyleyebiliriz. Ayrıca yumuşak iklimi seven pamuğun bu bölgede yetişiyor olması oldukça dikkat çekicidir. Salnamelerde genel olarak bilgi tekrarları olsa da H.1298/M.1881 tarihli on üçüncü Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde ilk kez ziraat meclisi kurulmuş ayrıca aşar ve ağnam memurlarının adları ayrı olarak verilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1298: 185) H.1306/M.1889 tarihli on beşinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde tarım ve ekonomi ile ilgili önemli değişiklikler kayıtlarda yer almıştır. Bazı bilgiler aynı olsa da mal kalemi, aşar kalemi, orman memurları, bayındırlık (nafia) memurları, tütün (reji) idaresi gibi yeni kalem ve memurlukları Boyabat kazasında görmekteyiz. Bu salnamede değirmen sayısı 45'e çıkarken, ilk defa 37 pirinç dingi (çeltiği kabuğundan ayıran dibek) ve 1 kiremithane kaydı ilk kez kayıtlarda yer almıştır. Günümüzde Boyabat ekonomisinin en önemli iki başlığını oluşturan pirinç ve tuğla fabrikalarının geçmişi ile ilgili bu bilgiler oldukça önemlidir. Yine bu salnamede daha önce adı geçen birçok tarım ürününün yetiştirildiği ve Boyabat kazasının arazisinin vilayetin en verimli arazilerinden biri olduğu belirtilmekle birlikte kavun, karpuz ve patlıcanın Kastamonu'ya kadar götürülüp satıldığı belirtilmektedir. Ayrıca bu salnamede ağnam ve aşar vergileri ayrı ayrı belirtilerek alınan vergi

yazılmıştır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1306: 481-486) H.1310/M.1893 tarihli on altıncı Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde ilk kez Ziraat Bankası şubesi kurulmuş, ağnam ve aşar vergilerinden bu bankaya hisse ayrıldığı belirtilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1310: 445,450) Daha önce Osmanlı Devleti'nde memleket sandıkları ve menafi sandıkları şeklinde oluşan örgütlenmeler Ziraat Bankası ile devam etmiş ve bunun yansımaları taşradaki sancak ve kazalarda da görülmeye başlamıştır. Nitekim Boyabat kazasında Ziraat Bankası açılmasını bu şekilde açıklayabiliriz. H.1317/M.1900 tarihli yirminci Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde birçok bilgi yenilenmiş olup, pirinç dingi sayısı 42'ye çıkarken kiremithane sayısı 10'a yükselmiştir. Bu iki ticari faaliyetin gelişiminin ilerde Boyabat kazasının ekonomik hayatına yön vereceğini düşündüğümüzde bu gelişimi oldukça normal karşılamak gerekmektedir. Bu salnamede tarım ürünlerinin çeşitliliği artmakla birlikte arazi, bağ, bahçe, tarla, çayır ve mera gibi alanlar dönümleriyle birlikte verilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1317: 326,351) Görüldüğü üzere Boyabat kazası bölgede sosyal ve ekonomik açıdan hareketli bir yapıya sahiptir. Özellikle panayır ve pazarlar ile şehir dışına satılan tarım ürünlerini düşündüğümüzde karşılıklı etkileşim ile Boyabat kültürünün gelişimine katkı sağladığı muhakkaktır.

3. Boyabat Kazasında Askeri Yapı

Salnamelerde birçok konuda kısa bilgiler mevcut olmakla birlikte, Kastamonu Vilayet Salnamelerinde de sancak ve kazalardaki askeri birlikler hakkında da bilgiler mevcuttur. Bu bölümde Boyabat kazasındaki askeri birlikleri tekrar bilgilere yer vermeden inceleyeceğiz.

H.1286/M.1869 tarihli birinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Sinop sancak merkezinde Bahriye redif zabitanı ve redif yüzbaşısından bahsedilirken Boyabat kazasında herhangi bir askeri birlikten bahsedilmemiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1286: 69) Sinop sancak merkezinde kale ve tersane güvenliği için askeri birlikler birçok salnamede yer alırken, askeri açıdan Boyabat kazasında birkaç rütbeli isminden başka bilgi yoktur. H.1306/M.1889 tarihli on beşinci salnamede üçüncü ve dördüncü bölük merkezlerinin Boyabat kazası olduğu belirtilmiş ve rütbelilerin isimleri zikredilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1306: 508)

H.1310/M.1893 tarihli on altıncı salnamede bir önceki salnamede bölük seviyesindeki askeri birlik, başında Binbaşı Halit Efendi'nin olduğu üçüncü tabur olarak kayıtlara geçmiş ve bu taburda birçok savaşta madalya kazanan tecrübeli subaylar görev almıştır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1310: 524) H.1314/M.1896 tarihli on dokuzuncu salnameden itibaren Boyabat kazasındaki tabur ilk defa Boyabat redif taburu olarak ifade edilmiş ve bundan sonraki salnamelerde aynı şekilde kayıtlarda yer almıştır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1314: 351) Osmanlı Devleti'nde redif askerler, silah altındaki muvazzaf askerlerin yedekleri olarak görülen ihtiyat birlikleriydi. Askerlik görevini bitirenler belli bir süre daha redif olarak görev yaparlardı. (6-8 yıl) Redifler, tecrübeli askerler olmakla birlikte sürekli silah altında tutulmazlar, yılda yaklaşık bir ay eğitim görürler ve gerektiğinde orduya katılırlardı. Bu dönemde bu bölgede önemli bir savaş veya güvenlik sorunu bulunmazken Boyabat ve diğer kazalarda tabur seviyesinde önemli askeri birliklerin oluşturulması, Osmanlı Devleti'nin son dönem siyasi tehlikeler karşısında güvenlik önlemi alması ve devletin savunma mekanizması ile açıklanabilir.

4. Boyabat Kazasında Nüfus Yapısı

Vilayet salnamelerinde, vilayetin geneli ile ilgili nüfus bilgileri verilirken sancak ve kaza nüfusları ile ilgili istatistiklere de yer verilir. Kastamonu Vilayet Salnamelerinde de aynı bilgileri görmenin yanında bazı salnamelerde mahalle ve köy adları ile birlikte nüfus bilgileri de detaylı şekilde verilmiştir.

Vilayet, sancak ve kazaların nüfusları verilirken Müslüman ve Gayrimüslim ifadelerini sıkça görmekteyiz. Bu bölümde elde ettiğimiz verilerle Boyabat kazasının nüfusu ile ilgili bilgilere sahip olurken Gayrimüslim nüfus sayısı da incelenecek ve bu durumun yörenin sosyal ve kültürel yapısına etkisi irdelenmeye çalışılacaktır.

H.1286/ M.1869 tarihli birinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Boyabat kazasında 56 (elli altı) köy ve mahalle, 4.256 (dört bin iki yüz elli altı) Müslüman hane ve 15.153 (on beş bin yüz elli üç) Müslüman nüfus bulunmakla birlikte, Durağan nahiyesinde ise 15 (on beş) mahalle ve köy, 1003 (bin üç) Müslüman hane ve 3770 (üç bin yedi yüz yetmiş) Müslüman nüfus bulunmaktadır. Sancak genel nüfusunun 47.190 (kırk yedi bin yüz doksan) olduğunu düşündüğümüzde, sancak genel nüfusunun yaklaşık yüzde 40'ı Boyabat kazasında yaşamaktadır. Ayrıca birinci salnamede Boyabat kazası ve Durağan nahiyesindeki köy ve mahalle adları da verilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1286: 107-109,123) Birinci salnamede nüfus ile ilgili verilen tabloda görüldüğü üzere Ermeni ve Rum bölümleri boş geçilmiş olup, gerek Boyabat gerekse Durağan nahiyesinde nüfusun tamamının Müslümanlardan oluştuğu belirtilmiştir. Aynı salnamede Sinop sancak merkezi, Gerze nahiyesi ve Ayancık kazalarında belli oranlarda Rum nüfus dikkati çekmektedir. Ancak yine birinci salnamede yer verdiğimiz Boyabat kazasındaki adalet meclisinde yer alan Kirkor Ağa adındaki Ermeni vatandaşın varlığı, nüfus ile ilgili verilen bilgiye temkinli yaklaşmamızı gerektirmektedir. Söz konusu olan adalet meclisinde Ermeni bir vatandaşın varlığı, aynı bölgede yaşayan dini ve etnik bir gurubu temsil etmesini muhtemel olarak göstermektedir. Yani belli bir sayıda Ermeni nüfusun olmaması durumunda adalet meclisinde Ermeni bir temsilcinin olması pek mantıklı görülmemektedir. Keza İslam dininin kurallarının hüküm sürdüğü Osmanlı Devleti'nde ve nüfusunun tamamı Müslüman olan bir kazanın adalet meclisinde Ermeni bir vatandaşın varlığı düşünülemezdi. H.1288/ M.1871 tarihli üçüncü Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre kazanın nüfus bilgilerinde Durağan nahiyesi ibaresi kaldırılmış ve tabloda Boyabat kaymakamlığı ifadesi kullanılmıştır. Aynı salnamede verilen nüfus bilgileri önceki salnamelere göre yaklaşık olarak aynı olmakla birlikte Ermeni ve Rum nüfusun olmadığı belirtilmiştir (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1288: 151).

H.1291/ M.1874 tarihli altıncı Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Boyabat kazasında 51 (elli bir) köy ve 4 (dört) mahalle bulunmakta olup, 20.000 (yirmi bin) Müslüman nüfus olduğu kayıtlarda yer almıştır. Ermeni ve Rum nüfus yine bulunmamakla birlikte Boyabat kazasında ilk kez Nüfus-u kıptiyan adı verilen çingene nüfusa yer verilmiştir. Nüfus tablosunda 300 Gayrimüslim, 60 Müslüman olmak üzere 360 kıpti (çingene) nüfus kayıtlarda geçmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1291: 165) H.1293/M.1876 tarihli sekizinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'nin bazı memurlar bölümünde Boyabat kazasında Hafız Mehmet adında ilk kez nüfus kayıt görevlisine yer verilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1293: 115) H.1306/M.1889 tarihli on beşinci salnamede Boyabat kazasında bir memur ve bir kaptan oluşan Nüfus idaresi teşkil edilmiştir. Yine aynı salnamede Boyabat kazasının nüfusu 20.077 kadın, 22.450 erkek olmak üzere 42.681 Müslüman, 856 kadın, 912 erkek olmak üzere 1799 Gayrimüslim nüfus ile birlikte toplam 44.559 kişiden ibarettir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1306: 481) Görüldüğü üzere daha önceki salname nüfus kayıtlarına göre, bu salnamedeki bilgiler oldukça farklıdır. Öncelikle kadın nüfus ayrı sayılmaya başladığı için nüfus toplamı yaklaşık iki kat artmıştır. Bir diğer dikkat çekici önemli farklılık ise gayrimüslim nüfus kayıtlarıdır. Daha önceki salname kayıtlarında sadece kıpti gayrimüslim nüfustan bahsedilmişken, bu salnamede bir anda yaklaşık iki bin gayrimüslim nüfusun oluşması oldukça önemli bir bilgidir. Kaza nüfusunun yaklaşık yüzde 5'ini oluşturan bu gayrimüslim nüfusun bir anda ortaya çıkması, kayıtlarda herhangi bir açıklama verilmediği için, ya kayıtların daha titiz çalışma ile oluşturulması ve saha çalışmasının detaylı yapılması ile ya da ülke içinde aniden oluşan bir göç hareketi sonucu buraya yerleşen/yerleştirilen gayrimüslim nüfus ile açıklanabilir. Bir önceki salname kaydında sancak merkezinde muhacir komisyonunun oluşturulması, bölgede bir göç hareketinin var olduğunun göstergesidir. H.1311/ M.1894 tarihli on yedinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne

göre gayrimüslim 47 kişinin Rum, 1674 kişinin Ermeni olduğu kaydına baktığımızda, Boyabat kazasında bir anda kayıtlarda yer alan gayrimüslim nüfusun tamamına yakınının Ermeni olduğu belirtilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1311: 289) Bu bilgi Boyabat'ta yer alan gayrimüslim nüfusun büyük ihtimalle ikinci görüşümüzü destekleyecek şekilde başka bölgelerden göç ettirildiği yorumunu desteklemektedir. Osmanlı Devleti'nde 19. Yüzyılın sonlarında Ermeni isyanlarının yoğunlaştığını ve devletin bazı bölgelerdeki Ermenileri göçe tabi tuttuğunu düşünecek olursak, Boyabat kazasına bu şekilde bir nüfus göçünün olduğunu söyleyebiliriz.

H.1314/M.1897 tarihli on dokuzuncu salnamede Boyabat kazasında yer alan 11 (on bir) mahalle ile kazada yer alan 162 (yüz altmış iki) köy ve Durağan nahiyesinde yer alan 38 (otuz sekiz) köye ait detaylı hane ve nüfus bilgileri mevcuttur. Buna göre merkez mahalleleri içinde 473 (dört yüz yetmiş üç) nüfus ile Zincirlikuyu mahallesi en kalabalık nüfusa sahipken, kazaya bağlı köyler içinde en kalabalık nüfusa 559 (beş yüz elli dokuz) kişi ile günümüzde Saraydüzü ilçesine bağlı Uluköy sahiptir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1314: 387-391) Kaza merkezindeki nüfusun 2.430 ve kaza genel nüfusunun 44.751 olduğunu düşünürsek, kent nüfusunun oranı %5.43 iken, köy nüfusunun oranı %94,57'dir. Kırsal nüfusun yoğunluğu ve kent nüfusunun azlığı ilerleyen dönemlerde Boyabat sosyal ve kültürel hayatını oldukça etkileyecektir. H.1317/M.1899 tarihli yirminci salnameye göre Müslüman nüfus sayısında olağan dışı bir değişiklik yok iken, Boyabat kazasında Ermeni nüfus 2.083 (iki bin seksen üç) kişiye ulaşmış, Boyabat'ta 25 (yirmi beş) Rum erkek nüfus, Durağan'da ise ilk kez 19 (on dokuz) erkek 23 (yirmi üç) kadın olmak üzere 42 (kırk iki) Rum nüfus kayıtlarda yer almıştır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1317: 268) Görüldüğü üzere Boyabat kazasındaki gayrimüslim nüfusun büyük kısmı yine Ermenilerden oluşmaktadır. Az sayıdaki Rum nüfusta dikkat çekici olan nokta Boyabat'taki Rumların sadece erkeklerden oluşmasıdır. Eğer baskı veya kayıt hatası değilse, az sayıda Rum nüfusun Boyabat'a çalışmak veya başka bir amaç için geldiğini söyleyebiliriz. Boyabat kazasındaki gayrimüslim nüfusun Boyabat'ın sosyal ve kültürel hayatına katkı sağladığı muhakkaktır. İster uzun süre bölgede yaşamış olsun, isterse başka bölgelerden göç etmiş olsun, Boyabat'taki gayrimüslim nüfus bir süre daha bölgede kalmıştır. Salname kayıtları sona erdiği için nüfus değişikliği konusunda başka kaynaklar incelenip, Boyabat kazasındaki gayrimüslim varlığı ayrı bir araştırma konusu olmalıdır.

5. Boyabat Kazasında Sağlık Durumu

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gerek büyük savaşlar gerek göçler gerekse ekonomik ve sosyal sebeplerle birçok salgın hastalık yaşanmış ve devlet elindeki imkanlarla bu zorluklarla mücadele etmeye çalışmıştır. Vilayet salnameleri sağlık alanında detaylı bilgiler vermese de, günümüzde dahi insanlığı zor durumda bırakan salgın hastalıklara karşı devletin o dönemde ne gibi önlemler almaya çalıştığını tespit etmek yerinde olacaktır.

H.1286/ M. 1869 tarihli birinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre sağlık alanındaki ilk kayıt Sinop sancak merkezindeki yabancı kökenli (Sinop karantina tabibi Doktor Emil Martin) bir karantina doktorudur. Sinop'ta liman olduğunu ve iç/dış ticaretin var olduğunu düşünecek olursak, karantina memurunun bu bölgedeki sağlık denetimini yaptığını ve salgın hastalıklara karşı görev yaptığını düşünebiliriz. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1286: 61) H.1288/ M.1871 tarihli üçüncü Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Sinop dışında Gerze nahiyesinde ve Ayancık kazasında karantina memurlukları oluşturulmuşken, Boyabat kazasında rüsumat memuru adı verilen gümrük memurları kayıt altına alınmış ancak karantina ve sağlık alanında herhangi bir görevli yer almamıştır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1288: 112) H.1306/ M.1889 tarihli on beşinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne kadar Boyabat kazasında sağlıkla ilgili herhangi bir görevli veya kuruluş bulunmamaktadır. Sinop sancak merkezindeki karantina kurumunun giderek kapsamlı hale geldiğini düşünürsek, Boyabat veya diğer kazalardaki sağlık sorunlarına merkezden müdahale edildiğini söyleyebiliriz.

H.1306/ M.1889 tarihli on beşinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Boyabat kazası belediye meclisinde ilk kez Tabip Marko Efendi adında bir doktor olduğunu görmekteyiz. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1306: 482) Görüldüğü üzere sancak merkezi ve diğer kazalarda olduğu gibi, Boyabat kazasındaki ilk sağlık görevlisinin de yabancı uyruklu veya gayrimüslim olması, Müslüman nüfus arasında özellikle sağlık alanında yetişmiş eleman eksikliği olduğunu göstermektedir. Benzer bir sağlık görevlisini H.1317/ M. 1899 tarihli yirminci Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde görmekteyiz. Bu salnamenin belediye meclisi bölümünde tabib Ali Bey adında bir doktor kayıt altına alınmıştır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1317: 267)

Kastamonu Vilayet Salnameleri'nde sağlık alanındaki görevli ve kuruluşlara baktığımız bu bölümde, görüldüğü üzere oldukça sınırlı ve yetersiz bir yapılanma söz konusudur. Yukarıda belirtildiği üzere Müslüman nüfusun sağlık alanında oldukça az yer alması ve görevlilerin çoğunun yabancı veya azınlık mensuplarından oluşmasının, verilecek hizmetin yetersiz olmasında etkili olduğunu düşünmekteyiz. Ayrıca sancağın en kalabalık kazası olan yaklaşık 40 binden fazla kişinin yaşadığı Boyabat'ta, sadece birkaç kayıta görüldüğü üzere tek doktorun olması ve hiçbir sağlık kuruluşunun olmaması önemli bir eksikliktir. Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki çalkantılı siyasi atmosferde birçok savaş kaybedilirken, ekonomik yönden yaşanan zorluklar, devletin bu alana yeterli ilgiyi göstermemesi ve yetişmiş sağlık görevlisi eksikliğinin bu durumun oluşmasına sebep oluşturduğu bir gerçektir.

6. Boyabat Kazasında Eğitim Durumu

Vilayet salnamelerinde eğitim ile ilgili maarif salnameleri kadar detaylı bilgiler olmasa da genel olarak eğitim kurumları ve öğrenciler ile ilgili bilgileri bulabilmekteyiz. Kastamonu Vilayet Salnamelerinde de Boyabat kazasındaki eğitim kurumları, öğrenci ve öğretmen bilgilerini incelemenin yanında, her alanda olduğu gibi eğitim alanındaki modernleşme çabalarına taşradaki orta ölçekli bir kaza olan Boyabat penceresinden bakmaya çalışacağız.

H.1286/ M.1869 tarihli birinci Kastamonu Vilayet Salnamesi kayıtlarına göre Sinop sancak merkezinde modern eğitim kurumu olarak adlandırabileceğimiz ve günümüzdeki ortaokulun karşılığı olarak görülen rüşdiye mektebi bulunurken, Boyabat kazasında rüşdiye yoktur. Sancak genelindeki toplam 5 (beş) medreseden 3 (üç) tanesinin Boyabat kazasında olduğunu kayıtlarda tespit etmekle birlikte, Mahmud Ağa medresesinde 25 (yirmi beş), Kemal Fakih medresesinde 65 (altmış beş) ve Necatiye medresesinde 10 (on) olmak üzere toplam 100 (yüz) öğrenci medrese eğitimi almaktadır. Geleneksel eğitim kurumlarının en önemlisi olarak kabul edilen medreselerin sancak geneline göre Boyabat kazasında oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Yine geleneksel eğitim kurumlarından olan ve tam olarak manasını karşılamasa da günümüzdeki ilkokulun karşılığı diyebileceğimiz sibyan mekteplerinde de aynı durum söz konusudur. Sancak genelindeki 221 (iki yüz yirmi bir) sibyan mektebinin 124 (yüz yirmi dört) tanesi Boyabat kazasındadır. Bu oran sancak genelindeki sibyan mekteplerinin % 56,10'unun Boyabat kazasında olduğunu göstermektedir. Yine ilk salnamede gayrimüslim mektebi sadece Sinop sancak merkezinde bulunup, Boyabat kazasında bulunmamaktadır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1286: 76,102) H.1287/M.1870 tarihli ikinci Kastamonu Vilayet Salnamesi kayıtlarında Boyabat kazasında modern ortaokul dediğimiz rüşdiye okulunun açıldığını ve öğrenci sayısının 13 (on üç) olduğunu görmekteyiz. Bu salnamede sibyan mektebi sayısı değişmemekle birlikte, medrese sayısı ile ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1287: 96)

Kastamonu Vilayet Salnameleri'nde birçok başlıkta olduğu gibi eğitim alanında da tekrar bilgileri vermemek adına sadece önemli gelişmeleri ele almaya çalışacağız. İkinci salnamede açılan rüşdiye mektebinin öğrenci sayısı diğer salname kayıtlarında 11 (on bir) ile 87 (seksen yedi) arasında değişmekte olup, öğretmen sayısı bir ile üç arasında değişkenlik göstermektedir. Sibyan mektebi sayısı ilk salname-

lerde 124 olarak sabit iken, altıncı salnamede 50'ye düşmüş, on beşinci salnamede 91'e on altıncı salnameden itibaren 220'ye yükselmiştir. Sibyan mekteplerinde eğitim alan öğrenci sayıları ile ilgili hiçbir salname kaydında bilgi yoktur. Diğer geleneksel eğitim kurumu olan medrese bilgilerine bazı salnamelerde yer verilmesine de Boyabat kazasındaki medrese sayısı üç ile beş arasında değişkenlik göstermektedir. Modern eğitim kurumlarından biri olan mektebi ibtidai bilgisi ilk kez on beşinci salnamede verilmiş olup, öğrenci sayısı 37'dir. Aynı salnamede Rum nüfusa mahsus bir sibyan mektebi olduğu belirtilmektedir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1306: 483) On sekizinci salnameden itibaren bu Rum sibyan mektebi kayıtlarda geçmemektedir. On altıncı salnameden itibaren ibtidai mektep sayısı iki olmuş, birisi kız çocuklarına eğitim vermiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1310: 447) Salname kayıtlarında eğitim adına verilen bilgilere bakıldığında geleneksel ve modern eğitim kurumları birlikte eğitim vermiştir. Eğitimdeki bu durum topluma da yansımış ve sosyal-kültürel hayatta aynı toplum içinde gelenekçi-yenilikçi ayrımı görülmüştür. Eğitimin temel amaçlarından birinin yeni nesilleri aynı amaç ve idealler etrafında toplamak olduğu düşünüldüğünde hali hazırda var olan ikilik, ciddi sorunları beraberinde getirmiştir.

Salname kayıtlarında eğitim adına diğer önemli kurum maarif meclisleridir. İlk kez on üçüncü salnamede reisi Hacı Ömer Efendi olarak beş aza ile kayıtlarda yer alan bu meclis, kazadaki eğitim faaliyetlerini düzenlemektedir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1298: 185) Bu meclise on beşinci salname ile birlikte kaza müftüsü başkanlık ederken, on dokuzuncu salnameden itibaren kaymakamın başkanlık etmeye başladığı kayıtlarda yer almıştır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1314: 349) Maarif meclislerine kaymakamın başkanlık etmesi, ülke genelinde olduğu gibi Boyabat kazasında da eğitime verilen önemin arttığını göstermekte, başka bir ifade ile de eski sistemin iyi işlemediğini yenilik ve değişikliğe ihtiyaç olduğunu ispatlamaktadır. Boyabat kazasında eğitim adına diğer önemli gelişme sancak genelinde ilk kez Boyabat kazasında kurulan kütüphanedir. Beşinci salname kayıtlarında Kemal Dede Camii'nde bir kütüphanenin oluşturulduğu ve bünyesinde 350 kitabın olduğuna yer verilmiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1290: 131) Diğer bütün salnamelerde kütüphanenin varlığından ve kitap sayısından aynı şekilde söz edilmiştir.

7. Boyabat Kazasında Ulaşım ve Haberleşme

Ulaşım ve haberleşme farklı konuları ihtiva etse de Kastamonu Vilayet Salnameleri'nde bu konulardaki kayıtlar sınırlı ve tekrar bilgiler olduğu için birlikte ele almak daha doğru olacaktır. Bu bölümde bazı yollardaki inşa ve tamir çalışmalarının yanında posta ve telgraf memurlarını inceleyeceğiz.

H.1286/M. 1869 tarihli birinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Boyabat kazasında Birinci Sınıf Pusula Merkezi bulunmakta olup, telgraf memuru Halid Efendi'dir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1286: 65) H.1288/M.1871 tarihli üçüncü Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre aynı pusula merkezi bulunmakla birlikte memuru Agop Efendi'dir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1288: 97-98) Tanzimat ve Islahat fermanlarından sonra azınlıkların birçok makamda görev aldıkları düşünüldüğünde taşrada da benzer uygulamaları ve azınlık olarak adlandırabileceğimiz farklı dini ve etnik kökenden kişileri devlet görevlerinde görmekteyiz. H.1289/M. 1872 tarihli dördüncü Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Boyabat kazasında iki köprünün yapıldığı kayıtlarda mevcuttur. Ancak hangi bölgeye yapıldığı belirtilmemiştir. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1289: 139) H.1293/M. 1876 tarihli sekizinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Boyabat'ta hem ikinci sınıf hem de üçüncü sınıf pusula merkezi olup, memurları bulunmaktadır. Aynı salnamede bir yeni köprü ve yüz elli metre kaldırım inşa edildiği kayıtlarda mevcuttur. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1293: 129,167) H.1312/M.1895 tarihli on sekizinci Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne Boyabat kazasında Posta ve telgrafhane dairesi oluşturulmuş olup, bir memur ve iki hat çavuşu görev yapmaktadır. (Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, 1312: 322)

Görüldüğü üzere Kastamonu Vilayet Salname kayıtlarına göre Boyabat kazasında haberleşme alanında dönem dönem birinci, ikinci ve üçüncü sınıf pusula merkezleri bulunmuş olup tek memur görev yapmış, on sekizinci salnameden itibaren posta ve telgraf dairesi oluşturulmuş ve görevli sayısı dörde kadar çıkmıştır. Haberleşme ağının tüm dünyada gelişmesine paralel olarak Osmanlı Devleti'nin de taşra bölgelerindeki posta ve telgraf ağını geliştirmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Ulaşım konusunda ise bazı köprü, kaldırım ve yol çalışmalarının yapıldığını tespit etmekle birlikte, devletin içinde bulunduğu ekonomik durumun da etkisiyle inşa ve tamir çalışmalarının yeterli olmadığını söyleyebiliriz.

Sonuç

Kastamonu vilayet salnamelerini temel kaynak olarak kullandığımız bildirimizde Boyabat kazası ile ilgili birçok bilgiyi derleyerek, kazanın yaklaşık çeyrek asırlık bir dönemini değerlendirmeye çalıştık. Ayrıca kazanın bahsi geçen dönemde geçirdiği sürecin Boyabat kültürünün oluşumuna ve gelişimine katkılarını yorumladığımız gibi, bu bölümde de tüm başlıkları içine alan değerlendirmeler yapacağız.

Toplumların kültürleri yüzlerce yıllık birikim, yaşanmışlık, etkileşim ve değişim sonucu oluştuğu gibi millet, din, yaşanan coğrafya ve tarih gibi değerler de kültürün oluşumuna doğrudan etki eder. Boyabat kazasının tarihi ile ilgili Kastamonu vilayet salnamelerinde herhangi bir kayıt yer almasa da, giriş bölümünde bahsettiğimiz gibi Boyabat ve çevresi Malazgirt Savaşı'ndan sonra birçok Türkmen boy, oymak ve aşiretin göç ettiği bölge olmuş, adını da bu Türkmen boy yoğunluğundan almıştır. Daha önce Boyovası denilen yerleşim yeri zamanla Boyabat adına dönüşmüştür. Aslında Boyabat kültürünün oluşumu ilk Türk göçleriyle başlamış oluyor. Boyabat'ın komşu yerleşim yerleri salname kayıtlarında geçse de, bu bilgilerden çok bizler için gerekli olan ticari hareketliliği sağlayan gerek Sinop üzerinden Karadeniz'e hatta Kırım'a gerekse Kastamonu üzerinden Anadolu'ya devam eden ticaret yolları, coğrafi olarak kültürel gelişime katkı sağlayan etkenler olarak değerlendirilmelidir.

Bildirimizde ele aldığımız başlıkların Boyabat kültürüne etkisini değerlendirdiğimizde pazar ve panayırların oldukça önemli olduğunu görmekteyiz. Ticari hareketliliğin ve etkileşimin yoğun olduğu panayırarda birçok bölgeden insan geldiği gibi, yaşanan ekonomik faaliyetler, toplumların değişimine ve gelişimine katkı sağlamıştır. Ayrıca pazar kültürünün yaygınlığı ve bazı tarım ürünlerinin başka şehirlere satıldığı düşünüldüğünde bu etkileşimin Boyabat kültürüne katkısı daha iyi anlaşılacaktır. Ulaşım ve haberleşmenin salname kayıtlarından anlaşıldığı üzere oldukça kısıtlı olduğu bu dönemde ticaret, kültürün oluşumuna ve gelişimine doğrudan etki etmiştir.

İdari ve adli yapı doğrudan kültürel gelişim ile ilgili görünmese de bazı meclislerin oluşumunda seçilmiş üyelerin varlığı, demokrasi kültürünün oluşumuna katkı sağlamıştır. Devletin yönetimine baktığımızda halkın yönetime katılmaya başladığı meşrutiyet dönemi de yaklaşık olarak bu döneme denk gelmektedir. Adli yapı da gayrimüslim kişilerin de yer alması hoşgörü kültürüne katkı sağlarken, farklı etnik ve dini anlayışa sahip toplulukların Boyabat'ta bulunduklarını salname kayıtlarından öğrenmekteyiz. Eğitim alanında devlet yeni eğitim kurumları açmaya başlamış, ancak eski kurumların eğitime devam etmesi toplumda yenilikçi-gelenekçi şeklinde ikiliklerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Devlet nicelik olarak birçok eğitim kurumu açsa da eğitmen sayısına ve verilen eğitime baktığımızda istenen nitelikli eğitim yeni nesillere aktarılamamıştır. Devletin büyük çaba ve özveriyle yapmaya çalıştığı hatta taşranın en ücra köşelerine ulaştırmaya gayret gösterdiği eğitimdeki reform başarılamamış, dolayısıyla kültürel gelişime istenilen katkı sağlanamamıştır. Dönemin siyasi ve ekonomik sıkıntılarının bu başarısızlığın en büyük sebebi olmasının yanında yetişmiş eleman eksikliği de önemli bir diğer sıkıntıyı oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nin birçok alanda zor şartlarda olduğu 19. Yüzyıl sonlarında ekonomik zorluklara paralel olarak halktan alınan vergiler arttırıldığını salname kayıtlarından da görebilmekteyiz. Ayrıca

uzun askerlik süresi ve yıpratıcı savaşlar, devlete en çok asker gönderen bölgelerden biri olan Boyabat kazasını da etkilediğini düşünmekteyiz. Erkek nüfusun uzun süre bölgelerinden ayrı kalması ve kadın nüfusun üzerindeki yükün artması ile oluşan zorluklar ayrı bir araştırma konusu olabilir.

Eğitim bölümünde ele aldığımız sancaktaki ilk kütüphane olan Kemal Dede Camii'nde bulunan kütüphane yeniden oluşturulup, yeni nesillere kazandırılmalıdır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin en önemli eğitim kurumları olan medreselerin birinin Boyabat'ta yeniden canlandırılıp müzeye dönüştürülmesi oldukça isabetli olacaktır. Sosyal ve ekonomik hayatı incelediğimiz bölümde ele aldığımız panayırılarla ilgili müstakil bir araştırma yapılmalı, Boyabat'ta gerçekleşen üç panayırıyla ilgili daha detaylı bilgilere ulaşılmalıdır. Askeri alanda incelediğimiz taburun nerede kurulduğu ve bölgeye etkisi ayrıca araştırılmalıdır. Ekonomik hayatın canlılığına etki eden hanlar ile salnamede birkaç kez geçen Bekir Paşa su yolu ve çeşmelerle ilgili müstakil bir çalışma yapılmalı ve mümkünse bu yapılar gelecek nesiller için yeniden inşa edilip, ayakta kalabilen bölümleri onarılmalıdır.

Kaynakça

- Duman, H. (1982), Osmanlı Yıllıkları (Salnameler ve Nevsaller), İslam Tarih, Sanat ve Kültürü Araştırma Merkezi (IRCICA) Yayınları, İstanbul
- Erdoğan Merçil, E. (1985) Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, İÜ. Edebiyat Fakültesi Yay, İstanbul.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1286) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1287) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1288) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1289) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1290) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1291) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1292) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1293) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1294) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1295) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1296) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1297) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1298) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1299) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1306) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1310) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1311) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1312) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1314) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1317) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kastamonu Vilâyet Salnâmesi, (Hicri 1321) Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu.
- Kuruca, N. (2009) Tahrir Defterlerine Göre Boyovası / Boyabat Kazasının 16. Yüzyıl Başlarında İktisadî ve Sosyal Durumu, Erdem Dergisi (Sayı:55), Ankara.
- TDK (1988), Türkçe Sözlük, Cilt 2, Ankara.

BELEDİYE WEB SİTELERİNİN TURİZM PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ: SİNOP İLİ GENELİNDE DEĞERLENDİRME

Ceyhun AKYOL*

 z

Günümüz bilgi teknolojileri kapsamında, destinasyonu tercih eden veya etme potansiyeli bulunan mevcut ve potansiyel turistler için belediyelerin web siteleri önemli bir araştırma ve bilgilendirme platformudur. Bu doğrultuda çalışmada, Karadeniz Bölgesinin Orta Karadeniz Bölümünde yer alan ve önemli doğal, kültürel, tarihi ve turistik değerler barındıran Sinop ili genelindeki belediyelerin web sayfaları turizm perspektifinden incelenmiş, ilgili web sayfaları bilgi ve yeterlilik bakımından değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veri toplama aracı olarak ikincil verilerden yararlanılmış, ilgili belediyelerin web sayfaları incelenmiştir. İlgili literatürde yer alan çalışmalarda kullanılan formlardan yararlanılmış, çalışma kapsamında 9 belediyenin web sayfası bilgileri incelenerek veriler elde edilmiş ve içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler araştırmanın amacı doğrultusunda yorumlanmış, son aşamada ise öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Belediye, Turizm, Web Sitesi, Sinop.

Analysis of Municipal Websites from Tourism Perspective: Evaluation Over the Province of Sinop

Abstract

Municipalities as local governments in destinations, in addition to meeting the demands and needs of the local people, also carry out studies for the development of tourism activities in the region and the increase of tourist products. Within the scope of today's information technologies, the websites of municipalities are an important research and information platform for current and potential tourists who prefer or have the potential to choose the destination. In this direction, the web pages of the municipalities throughout the province of Sinop, which are located in the Central Black Sea Region of the Black Sea Region and contain important natural, cultural, historical and touristic values, were examined from the perspective of tourism, and the relevant web pages were evaluated in terms of knowledge and competence. In the study, in which the qualitative research method was used, secondary data was used as a data collection tool, and the web pages of the relevant municipalities were examined. The forms used in the studies in the relevant literature were used, and the data were obtained by examining the web pages of 9 municipalities within the scope of the study and evaluated with content analysis. The data obtained were interpreted in line with the purpose of the research, and suggestions were presented at the last stage.

Keywords: Municipality, Tourism, Website, Sinop.

Giriş

Turizm faaliyetlerinin gelişim göstermesinde kamu kuruluşları önemli derecede rol oynamaktadır. K r amacı gütmeyen, ticari amaçları olmayan, öncelikleri kamu yararı olan kurum ve kuruluşlar arasında belediyeler; yerel halkın istek ve ihtiyaçlarını karşılarken dışarıdan gelen ziyaretçilerin istek ve ihtiyaçlarına karşılık verecek hizmetleri de yerine getirmektedir (Pelit ve Gökçe, 2016:93). Bunun

* Dr., Artvin  oruh Üniversitesi, Artvin Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İ ram Hizmetleri Bölümü, ceyhunakyol@artvin.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-5542-7309>.

yanı sıra belediyelerin; destinasyondaki turizm faaliyetleri ile ilgili plan ve programlarda yürütücü veya stratejik ortak olmak, mevcut ve potansiyel turizm kaynakları ve değerleri ile ilgili bilgilere sahip olmak, bu kaynak ve değerleri işlemek veya işletmek, belediye sınırları içerisindeki turistik ürün ve hizmetlerin tanıtımını yapmak gibi rolleri de bulunmaktadır (Ayaz, 2015:5).

Destinasyon genelinde hizmet veren belediyeler, uyguladıkları planlama ve politika faaliyetlerinin yanı sıra bilgilendirme, tanıtım, pazarlama ve kültürel faaliyetlere doğrudan veya dolaylı katkı sağlamaktadır. Yerel yönetim konumundaki belediyeler, yerel halkın istek ve ihtiyaçlarını karşılamalarının yanı sıra, bölgedeki turizm faaliyetlerinin gelişmesi ve turistik ürünlerin artması yönünde de çalışmalar yürütmektedir.

Turizm faaliyeti kapsamına giren birçok hizmet ve bilgilendirmeyi, yerel halka ve dışarıdan gelen ziyaretçilere farklı iletişim araçlarıyla sunmaya çalışan belediyelerin web siteleri, ilgili destinasyonların adeta tanıtıcı yüzü konumundadır. Bilgi verme ve iletişim sağlama konularındaki rolü nedeniyle web siteleri turizm pazarlaması konusunda da önemli ve etkili iletişim araçlarındandır. Bilgi veren, güncel gelişmeleri aktaran, tanıtım faaliyetlerinde bulunan web siteleri destinasyonu ziyaret eden, etmeyi planlayan mevcut ve potansiyel ziyaretçilerin yanı sıra turizmle doğrudan ve dolaylı ilişkili tüm paydaşlar için de önemli bir pazarlama aracıdır.

Bu çalışmanın amacı; destinasyonun önemli öğelerinden ve güçlü paydaşlarından olan belediyelerin turizm endüstrisindeki rollerini web siteleri üzerinden değerlendirmek ve turistik açıdan paylaştıkları bilgileri tespit etmektir. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında elde edilen tüm bilgi, tespit ve paylaşımlar analiz edilmiştir.

1. Literatür

Çalışmanın bu kısmında; turizm ve belediye ilişkisi, turizm pazarlamasında belediyelerin rolü, turizm pazarlaması kapsamında web sitelerinin kullanımı konuları hakkında bilgilere yer verilmektedir.

1.1. Turizm ve Belediye

“Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi”, “Bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü” tanımlarıyla ifade edilen turizm (Türk Dil Kurumu, 2021); bireylerin ikamet ettikleri ve çalıştıkları yerlerin dışında bir destinasyonu ziyaret etmeleri, kaldıkları süre boyunca gerçekleştirilen faaliyetlere katılmaları ve ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan tesislerden yararlanmalarını kapsayan geçici faaliyetler bütünüdür (Mengu, 2020:62).

Türk Dil Kurumunca (2021); *“İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti”* şeklinde tanımlanan belediye, Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sisteminde (2021) *“belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi”* olarak ifade edilmektedir.

Maliyet-fayda kriterleri açısından incelendiğinde düşük maliyetlerle yüksek gelir ve kalkınma sağlayabilme potansiyeline sahip turizm endüstrisinden optimum bir şekilde fayda sağlayabilmek için turistik hareketlenmelerin tüm boyutlarıyla idare edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, yerel yönetim konumundaki belediyelere önemli rol ve görevler düşmektedir (Dede ve Güremen, 2010:47). Özellikle bölgesel gelişme uygulamalarına katkı sağlayan belediyeler, destinasyona özgü yürütülen çalışmalarda önemli birer paydaş olarak yer almaktadır (Türkay, 2014:103).

1.2. Turizm Pazarlamasında Belediyelerin Rolü

Belediyelerin görev tanımları doğrultusunda (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2021), destinasyonlara yönelik kültürel, tanıtım, çevre, denetim gibi belirli konu başlıklarında turizm açısından görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Kültür, sanat, tanıtım başlıklarında yatırım, eğitim, proje, müze ve öğrenme yeri gibi konular belediyelerin görev, yetki ve sorumlulukları arasında yer almaktadır. Diğer yandan, belediyelerin yapmış oldukları hizmetler destinasyona gelen ziyaretçilerin karşılaştıkları ilk izlenimler açısından da oldukça önemlidir. Yol, çevre temizliği, trafik, park, bahçe, yeşil alan gibi konulardaki düzenleme ve uygulamalar ziyaretçilerin destinasyona yönelik oluşturdıkları izlenim, imaj, tanıtım, pazarlama, tekrar tercih etme konularında önem arz etmektedir (Kılıç, 2006:83).

Turizm endüstrisindeki rekabet ortamı ve ziyaretçilerden elde edilebilecek potansiyel gelir, kent kaynaklarının yöneticiler tarafından daha planlı, verimli ve stratejik bir biçimde yönetilebilmesini gerektirmektedir (Shields, 2015:1). Bunu başaran şehirler, diğer yakın ve rakip destinasyonlara göre hizmet ve çalışmalarında daha etkin ve işlevsel adımlar atmakta, stratejiler geliştirmektedir. Atılan ve geliştirilen bu başarılı adım ve stratejiler şehre bir kimlik kazandırmakta, mevcut ve potansiyel ziyaretçiler için ilgi çekebilecek, tercih edilme noktasında önemli gelişmeler olmaktadır.

1.3. Turizm Pazarlaması Kapsamında Web Sitelerinin Kullanımı

Küreselleşme hareketlerinin de etkisiyle turizm yapısındaki değişim ve gelişmeler, turizm faaliyetlerine katılım gösteren kişi sayısını artırmış, ilgili faaliyetlere katılım amaçlarını da farklılaştırmıştır. Gezmek, görmek, dinlenmek, eğlenmek gibi amaç ve çeşitlilikler, ekonomik imkânların dağılım göstermesiyle her yaş ve gelir grubunun ilgi ve katılım gösterdiği aktiviteler olmaya başlamıştır. Diğer yandan, gelişen ve değişen teknoloji ve uygulamaları, turizm endüstrisinde ve sektörlerinde önemli bir iletişim aracı ve pazarlama yöntemi ve ağı oluşturmuştur. Bu doğrultuda; kent, şehir, destinasyon gibi turistik yerlerin veya turistik bir ürün ve hizmetin tanıtım ve pazarlama faaliyetleri için internet ve birçok sekme ve başlık içeren web siteleri önemli bir iletişim ve etkileşim aracı olmaktadır (COM-CEC, 2018:31).

Son yıllarda, hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri kapsamında, internet ve web siteleri ulusal ve toplumsal yaşamın her alanına nüfuz eden uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Bhagwati, 2020:3189). Günümüz iletişim araçlarının en önemlilerinden olan web siteleri iletişimin karşılıklı kuvvetlendirilmesi ve geliştirilmesinde etkili derecede rol oynamaktadır. Küresel düzeyde rekabetin yoğun yaşandığı turizm endüstrisinde etkin ve verimli bir biçimde kullanılan web siteleri; bilgiye erişimi kolaylaştıran, bilginin kullanılabilirliğini artıran, geri dönüşü hızlandıran, malumat kirliliğini azaltan bir platform (Aslan, 2017:2430), rekabet gücünü kuvvetlendiren bir yönetim, tanıtım ve pazarlama tekniği olarak değerlendirilmektedir (Atılman ve Karapınar, 2015:116).

İnternet ve uygulamaları, tüm turizm paydaşlarını etkileyen ve son yıllarda yoğun olarak kullanılan önemli iletişim araçlarından biri haline gelmiştir (Kozak, 2014:172; Wang, 2004: 71). Destinasyonlara yönelik oluşturulan veya destinasyonların yerel yönetimleri tarafından yönetilen web sitelerinin belirli kriterler çerçevesinde incelenmesi ve mevcut durumun belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmalar da göstermektedir ki (Ünal ve Çelen, 2020; Li vd., 2017; Çiçek vd., 2013; Lončarić vd., 2013; Loda, 2011), ilgili bölge, yöre veya alan için kullanılan web siteleri mevcut ve potansiyel ziyaretçiler için önemli bilgi ve referans kaynaklarıdır.

Destinasyonlara yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yapıldığı, yapılması için hazırlandığı web sitelerinin güncelliği ve işlevselliği ziyaretçiler açısından oldukça önemli bir konudur. Tanıtım filmi, fotoğraf galerisi, sanal gezinti, bilgilendirme haritası, bülten, broşür, duyuru, istatistik,

ulaşım, hava durumu, iklim, yerel saat, döviz kuru, form (istek, öneri, şıkayet), anket, sık sorulan sorular, ziyaretçi defteri, forum, ziyaretçi sayacı, site içi arama, site haritası, çevrim içi işlem, yabancı dil seçeneği, ilgili linkler gibi sekme ve başlıklar web sitelerinde kullanıcıya sunulan bilgilendirme ve yönlendirme unsurları arasında yer almaktadır (Çakır ve Yalçın, 2012:17).

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Belediyeler; bir yörenin, bölgenin, destinasyonun başta altyapı ve üstyapı hizmetleri olmak üzere tüm hizmet ve faaliyetlerini gerçekleştirme amacıyla çalışmakta, hizmet vermektedir. Bu doğrultuda, destinasyonun turizm açısından da değerlerini yansıtabilmesinde ve tanıtılabilmesinde belediyelerin önemli bir rolü ve sorumluluğu bulunmaktadır. Web siteleri, destinasyonun önemli tanıtım ve pazarlama araçlarından olup doğru ve güncel bilgiye ulaşabilme amacıyla destinasyonu araştıran ve tercih etme potansiyeli olan ziyaretçilerin önem verdiği bilgi kaynaklarındandır. Bu doğrultuda, belediyeler kamusal açıdan bir tanıtım ve bilgilendirme platformu olarak değerlendirilmekte ve çalışmada Sinop ilindeki tüm belediyelerin web sayfalarının turizm perspektifinden incelenmesi amaçlanmaktadır.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma örnekleme, amaçlı örneklem yöntemi ile seçilen Sinop ili belediyelerinin web sitelerinden oluşmuştur. Nitel araştırma kapsamında değerlendirilen çalışmada, bir durumu olduğu biçimde betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımı olan (Karasar, 2011:77) tarama tekniği kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Sinop iline bağlı tüm ilçe belediyelerinin web sayfaları turizm perpektifinden ele alınmış ve bilgilendirme yönleriyle değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda web sayfaları, konu ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürde yer alan benzer çalışmalardan yararlanılarak (Erkiliç, 2021; Ertaş vd., 2020; Güçer vd., 2013; Zhou ve DeSantis, 2005) oluşturulan bir bilgi formu aracılığıyla incelenmiştir.

Toplamda 9 belediyenin (Merkez, Ayancık, Boyabat, Dikmen, Durağan, Erfelek, Gerze, Saraydüzü, Türkeli) resmi web sitelerinin incelenmesi 09.08.2021 - 21.08.2021 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Ziyaret edilen belediye web sitelerinin incelenmesinde, çalışma için oluşturulan bilgi formu kullanılmış, formdaki 53 ölçüt web sayfalarındaki bilgiler doğrultusunda forma işlenmiştir. Web sitelerinin çözömlenmesinde, toplanan verilerin derinlemesine incelendiği içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır (Akbulut, 2013:154).

Çalışma, Sinop iline bağlı 9 belediyenin web sitesindeki bilgilerle sınırlandırılmıştır. Web sitelerinin sıklıkça güncellenebileceği söz konusu olduğundan, elde edilen veriler araştırma tarihleri ile sınırlı olmaktadır. Çalışma ile ilgili geçerlilik ve güvenilirlik amacıyla daha önce benzer konuda araştırma yapmış ve alanında uzman iki öğretim üyesinden görüş alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

3. Bulgular

Sinop turizminin gelişmesine katkı sağlayabilmek adına, inceleme alanı olarak seçilen ildeki 9 belediyenin web sayfalarına ulaşılmış, çalışma için hazırlanan formda yer alan ölçütlerin ve ifade başlıklarının belediye web sitelerinde yer alıp almadığı tespit edilerek kayıt altına alınmıştır. Elde edilen veriler araştırmanın amacı doğrultusunda yorumlanmış, bu doğrultuda öneriler getirilmiştir.

Sinop il sınırları içerisinde 8 ilçe, 9 belediye yer almaktadır (Sinop Valiliği, 2021). Merkez, Ayancık, Boyabat, Dikmen, Durağan, Erfelek, Gerze, Saraydüzü, Türkeli ilçe belediyelerinin web sayfalarından (Sinop Belediyesi, 2021; Ayancık Belediyesi, 2021; Boyabat Belediyesi, 2021; Dikmen Belediyesi, 2021; Durağan Belediyesi, 2021; Erfelek Belediyesi, 2021; Gerze Belediyesi, 2021; Saraydüzü Belediyesi, 2021; Türkeli Belediyesi, 2021) elde edilen bulgulara göre 9 belediyenin sitesinde

de “Turizm” sekmesi olmadığı tespit edilmiştir. Belediyelerin web sitelerinde turizmle ilişkilendirilebilecek bilgilere; “Kent Rehberi” (Boyabat), “Keşfedin” (Merkez), “Tarihçe” (Ayancık, Erfelek, Saraydüzü, Türkeli), “Hakkında” (Dikmen, Gerze) gibi farklı sekmelerde yer verilmektedir. 1 ilçe belediyesinin (Durağan) web sitesinde bu bilgilere “Coğrafya”, “Nüfus”, “Eğitim”, “Kültür”, “Sağlık” ve “Tarihi Mekanlar” başlıkları altında değinilmektedir.

İlçe hakkında ayrıntılı bilgi sağlama imkânı olan “İnteraktif Harita” hiçbir belediyenin web sitesinde yer almazken, gidilecek ve gezilecek yerlerin bulunmasına ve incelenmesine yardımcı olan, havadan ve uydu görüntüleri sağlayan “Google Harita” ise sadece 1 ilçe web sitesinde (Boyabat) yer almakta, burada da restoran, otel, turistik yer, toplu taşıma, otopark bilgilerine yer verilmektedir. İlçenin tümüyle incelenmesine olanak sağlayan, kullanıcıya gerçeğe yakın bir deneyim sunan “360° Sanal Tur” sekmesi, 6 ilçe web sitesinde yer alırken bunların 3 tanesi (Merkez, Dikmen, Gerze) aktif olarak kullanılabilmektedir.

Web sitelerinde birden fazla dil seçeneği, sitenin ziyaret edilme oranını artırabilecek, yabancı ziyaretçilerin ilgisini çekebilecek bir uygulamadır. Fakat çalışma kapsamında elde edilen bulgulara göre web sitesinde ikinci bir dil seçeneği olan bir belediye yoktur. İlçelerle ilgili 7/24 canlı görüntü ve ses aktarımı sağlayan “24 Saat Kamera” sekmesi sadece 2 belediyenin web sitesinde yer alırken, bunların da 1 tanesi (Boyabat) aktif olarak hizmet vermektedir.

Mevcut ve tahmini hava durumu hakkında bilgiler veren “Hava Durumu Bilgisi” sekmesi hiçbir belediye web sitesinde yer almazken, özellikle yabancı ziyaretçilerin ilgi göstermesi muhtemel “Döviz Çevirici” sekmesi de yine aynı şekilde hiçbir belediye web sitesinde bulunmamaktadır. İlçede hizmet veren kurum ve kuruluşlarla ilgili iletişim bilgilerini içeren “Önemli Telefonlar” sekmesi 2 ilçe web sitesinde (Dikmen, Erfelek) yer alırken, kullanıcıya aradığı veya ilgilendiği konu ile ilgili daha kesin bilgiler veren “Site İçi Arama” sekmesi 2 ilçe web sitesinde (Boyabat, Gerze) bulunmaktadır.

Akıllı telefonlara uyumlu “Mobil Uygulama Teknolojisi (Aplikasyon)” 3 belediyenin web sitesinde (Merkez, Ayancık, Erfelek) yer almaktadır. İlçe ile ilgili fotoğraf ve videoların yer aldığı “Galeri” sekmesi, “Fotoğraf” başlığıyla 7 belediye web sitesinde yer almakta fakat 6’sında (Merkez, Boyabat, Dikmen, Durağan, Erfelek, Saraydüzü) fotoğraflara yer verilmektedir. Belediyelerin web sitelerinde yer alan “Fotoğraf” başlığında genel olarak; yöresel yemekler, ilçenin tarihi ve güncel görünümü, belediye başkanının ziyaretleri, belediyenin hizmetleri ve kültürel değerler yer almaktadır. “Galeri” sekmesinin “Video” başlığı ise 4 belediyenin web sitesinde yer almakta olup bunların 3’ü (Merkez, Boyabat, Durağan) aktif olarak kullanılmaktadır. Web sitelerinin “Video” başlığında daha çok ilçe tanıtım filmleri ile belediyelerin hizmetlerine yer verilmektedir.

Belediye web siteleri için önemli bir araç olan “İletişim” sekmelerinde “Telefon”, “Fax”, “Mail”, “İletişim Formu” ve “Whatsapp” başlıkları yer almaktadır. Bu başlıklardan; “Telefon”, “Fax”, “Mail” bilgileri tüm belediyelerin web sitelerinde yer almaktadır. “İletişim Formu” 5 belediye web sitesinde bulunmakta, bunların 3’ü kullanıcıları “Başkana Sor / Başkana Mesaj” (Boyabat, Gerze, Türkeli) şeklinde yönlendirmektedir. Belediye web sitelerinin sadece 1’inde (Gerze) “Whatsapp” desteği bulunmaktadır. Kullanıcı ve ziyaretçilerine daha fazla ve farklı sanal ortamda ulaşmak ve bilgi vermek isteyen kurum ve kuruluşlar için sosyal medya önemli bir iletişim platformudur. Bu durum belediyeler için de geçerlidir. Bu doğrultuda “Sosyal Medya”; hizmetlerini, duyurularını, güncellemelerini daha çok kişiye ulaştırma amacı güden belediyelerin web sitelerinde yer alan önemli bir sekme durumundadır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda; 7 belediye web sitesinde “Facebook”, 6 belediye web sitesinde “Twitter”, 5 belediye web sitesinde “Instagram”, 5 belediye web sitesinde “Youtube”, 1 belediye web sitesinde ise “Google Plus” başlıkları olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Sinop; Türkiye'nin en kuzey uç bölümünde yer alan, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan, doğal limanları bulunan, Karadeniz Bölgesinin önemli destinasyonlarından birisidir (Kaptangil vd., 2016:32). Sinop il ve ilçeleri, birçok turizm merkezi ve turistik alanın yanı sıra; arkeoloji, etnografya, kale, cezaevi, cami, medrese, kilise, tabya, türbe, mescit, kervansaray, kaya mezar gibi birçok tarihi ve kültürel değer barındırmaktadır (Sinop Valiliği, 2021). Diğer yandan il genelinde tabiat parkı (Akgöl, Buzluk, Çatak Kanyonu, Hamsilos, İnaltı Mağarası, Tatlıca, Topalçam), sulak alan (Aksaz Gölü), tabiat anıtı (Bazalt Kayalıkları, Görkemli Meşe, Kızılca Elmalı Meşesi, Sorkun Şelaleleri), tabiat koruma alanı (Sarıkum), yaban hayatı geliştirme sahası (Bozburun) gibi toplamda 14 korunan alan bulunmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021).

Bölge ve ülke turizmine hizmet veren, yerli ve yabancı ziyaretçi ağırlayan, özellikle yaz sezonunda nüfusu 4 katına kadar çıkabilen Sinop il ve ilçe belediyeleri için web siteleri önemli ve etkili birer iletişim platformudur. Belediyelerin web siteleri, kullanıcı ve ziyaretçilerine güncel bilgiler verme, ilçeleri ile ilgili gelişmeleri doğru ve hızlı bir biçimde aktarma gibi konularda önemli rol oynayan internet platformlarıdır. Bu doğrultuda çalışmada inceleme alanı olarak seçilen, ildeki 9 belediyenin web sayfalarına ulaşılmış, farklı kaynaklardan yararlanarak hazırlanan formda yer alan ölçüt ve ifade başlıklarının belediye web sitelerinde yer alıp almadığı tespit edilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Elde edilen veriler araştırmanın amacı doğrultusunda yorumlanmış ve konu ile ilgili öneriler getirilmiştir.

Bu doğrultuda öne çıkan genel tespit, belediyelerin turizmle ilgili bilgilendirme konusunda web sitelerinin yetersiz kaldığıdır. “Turizm” sekmesinin hiçbir belediyenin web sayfasında yer almadığı, önemli bir bilgilendirme aracı olan belediye ve yöresi ile ilgili “Harita” sekmesinin sadece bir belediye web sayfasında yer aldığı görülmektedir. Yerli ve yabancı ziyaretçiler için önemli bilgilendirme sekmelerinden “Dil Seçeneği”, “Hava Durumu Bilgisi” ve “Döviz Çevirici” hiçbir belediye sayfasında bulunmamaktadır. “24 Saat Kamera”, “Önemli Telefonlar”, “Site İçi Arama” gibi sekmeler çok az sayıda belediye web sayfasında yer alırken, “Mobil Uygulama Teknolojisi (Aplikasyon)” 3 belediyenin web sayfasında bulunduğu görülmektedir.

Sinop turizminin daha fazla gelişebilmesi, mevcut turizm değerlerinin daha fazla tanıtılabilmesi, belediye sınırları içerisindeki turizm faaliyetlerinin ve etkinliklerinin daha fazla kişiye ulaşabilmesi açısından tespit edilen bu eksikliklerin giderilmesi ve tamamlanması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca ilgili web sitelerine; konaklama, yeme içme, ulaşım, eğlence, gezi önerileri, sanatsal faaliyetler, gastronomi, festival, şenlik, özel gün ve olay gibi sekme veya başlıkların eklenmesi gerektiği önerilmektedir. Bir diğer dikkat çeken önemli konu, “CittaSlow” gibi dünya çapında bir belediyeçilik organizasyonun parçası olan bir ilçeye sahip olunmasına karşın, hem organizasyon üyesi belediyenin (Gerze), hem de diğer belediyelerin bu durumu ve avantajı web sitelerine yansıtamadıkları görülmektedir.

Günümüz turizm hareketleri ve faaliyetlerinde belediye web siteleri mevcut ve potansiyel ziyaretçiler açısından destinasyonla ilgili tercih edilen önemli inceleme, araştırma ve bilgi edinme kaynaklarındandır. İnternet kullanımının yaygınlaştığı, web sitelerinin bilgilendirme açısından çoğu zaman ilk tercih olduğu günümüz iletişim koşullarında belediyelerin internet ve web sayfa kullanımının öneminin daha fazla farkında olmaları gerekmektedir. Web sayfalarının özellikle turizm açısından gelişiminin sağlanması, diğer konular bakımından da mutlaka içerik, menü ve tasarım olarak geliştirilmesi, bu konularda yatırımlar yapılması gerekmektedir.

Bu çalışma, Sinop il ve ilçe belediyelerinin web sitelerini turizm perspektifinden belirli tarih aralıklarında incelediği için, belediyelerin web sitelerinde yapılabilecek güncelleme ve yenileme işlemleri dikkate alınarak farklı tarihlerde de benzer veya karşılaştırmalı çalışmalar gerçekleştirilmesin-

de fayda bulunmaktadır. Diğer yandan, çalışma sadece Sinop iline bağlı belediyelere yönelik gerçekleştirilmiştir. Bundan sonraki araştırmaların farklı bölge ve illerdeki belediyelere yönelik gerçekleştirilmesi, belediye web sitelerinin turizm açısından daha etkin ve verimli kullanılabilmesi açısından fikirler sunmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akbulut, Y. (2013). Verilerin analizi. Ed. A.A. Kurt, *Bilimsel araştırma yöntemleri* (s. 139-164). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Aslan, A. (2017). Web sitelerinin birer diyalojik iletişim aracı olarak kullanımı üzerine bir değerlendirme: Türkiye'deki büyükşehir belediyeleri örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(Kayfor15 Özel Sayısı), 2425-2436.
- Atılğan, S.S., ve Karapınar, M. (2015). Turizm destinasyon pazarlama ve tanıtımda web siteleri: Bir web portalı incelemesi. *Atatürk İletişim Dergisi*, 9, 113-124.
- Ayancık Belediyesi. (2021). <https://www.ayancik.bel.tr/> Erişim: 9 Ağustos 2021.
- Ayaz, N. (2015). Kırsal turizm geliştirme sürecinde belediye başkanlarının görüşleri üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1, 1-26.
- Bhagawati, P. (2020). Websites and social media technologies as implements of e-governance: A study of North East India. *Indian Journal of Science and Technology*, 13(31), 3188-3197.
- Boyabat Belediyesi. (2021). <https://www.boyabat.bel.tr/> Erişim: 21 Ağustos 2021.
- Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2021). 5393 Nolu Belediye Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> Erişim: 19 Ağustos 2021.
- Çakır, M., ve Yalçın, A.E. (2012). *Kültür ve turizm tanıtımında bir araç olarak internet kullanımı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. <https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/4715,kultur-ve-turizm-bakanliginda-bir-arac-olarak-internet-.pdf?1> Erişim: 21 Ağustos 2021.
- Çiçek, E., Pala, U., ve Özcan, S. (2013). Destinasyon tercihinde web sitelerinin önemi: Yerli turistler üzerine bir araştırma. *Sosyoteknik Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 1-14.
- Dede, O.M., ve Güremen, L. (2010). Yerel yönetimlerin turizm sektörü içindeki önemi, rolleri ve görevleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 19(4), 47-61.
- Dikmen Belediyesi. (2021). <https://www.dikmen.bel.tr/> Erişim: 11 Ağustos 2021.
- Durağan Belediyesi. (2021). <http://www.duragan.bel.tr/> Erişim: 14 Ağustos 2021.
- Erfelek Belediyesi. (2021). <http://www.erfelek.bel.tr/> Erişim: 17 Ağustos 2021.
- Erkılıç, E. (2021). Belediye web sayfalarında turizmin yeri: İzmir ili ilçe belediyeleri üzerine bir inceleme. *II. Turizmde Mimarlık ve Kültürel Miras Kongresine Sunulmuş Bildiri*.
- Ertaş, M., Kaygalak-Çelebi, S., ve Kırlar-Can, B. (2020). Şehir turizminde belediyelerin rolü: Büyükşehirlerin web sitelerinin incelenmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(2), 1076-1091.
- Gerze Belediyesi. (2021). <http://www.gerze.bel.tr/> Erişim: 19 Ağustos 2021.
- Güçer, E., Hassan, A., ve Pelit, E. (2013). Destinasyon pazarlamasında belediye web sayfalarının önemi: Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinde bir inceleme. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 47-62.
- Kaptangil, K., Gargacı, A., ve Çetin, H. (2016). Sinop ili turizm istatistiklerinin değerlendirilmesi (1995-2015). *Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi*, 1(1), 31-42.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kılıç, G. (2006). Belediyelerin turizme ilişkin faaliyetlerini değerlendirmeye yönelik bir uygulama. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 15(3), 79-110.
- Kozak, N. (2014). *Turizm pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Li, S., Robinson, P., ve Oriade, A. (2017). Destination marketing: The use of technology since the millennium. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6(2), 95-102.
- Loda, M.D. (2011). Comparing web sites: An experiment in online tourism marketing. *International Journal of Business and Social Science*, 2(22), 70-78.

- Lončarić, D., Bašan, L., ve Markovic, M.G. (2013). Importance of DMO websites in tourist destination selection. *23rd CROMAR Congress, Congress Proceedings*.
- Mengu, C. (2020). *Operations management and strategies in travel industry*. İstanbul: Yalın Publishing.
- Pelit, İ., ve Gökçe, Y. (2016). Belediyelerin turizme yönelik faaliyetleri yeterli mi? Yerel halkın bakış açısıyla bir değerlendirme (Afyonkarahisar ve Sandıklı örneği). *Verimlilik Dergisi*, 4, 91-125.
- Saraydüzü Belediyesi. (2021). <http://www.sarayduzu.bel.tr/> Erişim: 21 Ağustos 2021.
- Shields, P.O. (2015). Municipal tourism promotion: Mid-size cities in the United States. *Atlantic Marketing Association Proceedings* https://digitalcommons.kennesaw.edu/ama_proceedings/2015/Track8/3/ Erişim: 20 Ağustos 2021.
- Sinop Belediyesi. (2021). <https://www.sinop.bel.tr/> Erişim: 21 Ağustos 2021.
- Sinop Valiliği. (2021). *İlçelerimiz*. <http://www.sinop.gov.tr/ilcelerimiz> Erişim: 21 Ağustos 2021.
- Sinop Valiliği. (2021). *Turizm*. <http://www.sinop.gov.tr/turizm> Erişim: 22 Ağustos 2021.
- Standing Committee for Commercial and Economic Cooperation of the Organisation of Islamic Cooperation (COMCEC). (2018). Destination marketing strategies in the Islamic countries. Ankara: COMCEC Coordination Office.
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2021). *Korunan alan istatistikleri*. tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/18/Korunan-Alan-Istatistikleri Erişim: 22 Ağustos 2021.
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 19 Ağustos 2021.
- Türkay, O. (2014). *Destinasyon yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türkeli Belediyesi. (2021). <http://turkeli.bel.tr/> Erişim: 21 Ağustos 2021.
- Ünal, A., ve Çelen, O. (2020). Destinasyon pazarlama araçlarından web sitelerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma: Akdeniz destinasyonları örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 30-44.
- Wang, R.Y. (2004). e-Commerce and information technology in hospitality and tourism. *Journal of Teaching in Travel and Tourism*, 5(4), 71-73.
- Zhou, Q., ve DeSantis, R. (2005). Usability issues in city tourism website design: A content analysis. *IEEE International Professional Communication Conference'ına Sunulmuş Bildiri*.

TURİZM SEKTÖRÜNDE AİLE, İŞ, TOPLUM VE KİŞİSEL YAŞAM DENGESİ İÇİN BÜTÜNCÜL LİDERLİK YAKLAŞIMI: SİNOP TURİZM SEKTÖRÜ İÇİN BİR ÖNERİ

Sebahattin KILINÇ*

Öz

Turizm sektörü konaklama, yeme-içme, kongre-sempozyum, gezme, rehberlik ve yönlendirme hizmetleri vb. Birçok alt alandan oluşan karmaşık, kırılğan, değişken yapıya sahip olup ülkelerin GSMH genellikle büyük yer kaplayan geniş bir sektördür. Türkiye ve dünya açısından bakıldığında son 50 yılda turizm sektöründe öngörülemez değişimler ve büyümeler yaşanmıştır. Turizm sektörü hedef kitle açısından bakıldığında sınırları ve koşulları belli olmayan çok geniş kitlelere hitap edebilen bir hizmet sektörüdür. Sınırlarının belli olmayışı sektörün gelişim sürecini karmaşılaştırırken sektör işletmelerinin de geleceğini belirsizleştirmektedir. Turizm sektöründeki işletmelerin bu belirsizliklerin içinde sürdürülebilir rekabet avantajı elde etme çabaları giderek daha da zorlaşmaktadır. Bununla birlikte sektörün gelişmesini ve büyümesini erken yakalayan turizm destinasyonlarında gelişme daha erken yaşanırken Sinop gibi ulaşım vb. nedenlerle hakettiği yerde olmayan turizm destinasyonlarında turizm işletmelerinin yönetiminde bilgi ve tecrübe eksikliğinden kaynaklanan problemler yaşanabilmektedir. Liderlik davranışlarının belirleyici olduğu her sektör gibi turizm sektöründe de liderlerin görev ve sorumlulukları karmaşık ve geniştir. Sinop gibi turizm sektöründe çalışma kültürünün ve standartlarının tam olarak yerleşmediği destinasyonlarda liderin sürdürülebilir rekabet avantajını elde etmek için sergileyeceği liderlik davranışları önem kazanmaktadır. Bu açıdan esnek ve yoğun çalışma şartlarında çalışanların sevk ve idaresi ve yönlendirilmesi için bütüncül liderlik bir alternatif olabilir. Bu çalışma bütüncül liderlik davranışlarını tanımlama ve sektörde kullanma yönünde öneriler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bütüncül Liderlik, Sinop, Turizm Sektörü, Sürdürülebilir Rekabet Avantajı, Liderlik.

Holistic Leadership Approach for Family, Business, Community and Personal Life Balance in the Tourism Sector: A Recommendation for the Sinop Tourism Sector

Abstract

Tourism sector accommodation, food and drink, congress-symposium, travel, guidance and guidance services, etc. It has a complex, fragile, variable structure consisting of many sub-areas and the GDP of the countries is usually a large sector that takes up a large space. From turkey's and the world's point of view, there have been unforeseen changes and growths in the tourism sector in the last 50 years. The tourism sector is a service sector that can appeal to a wide range of people whose borders and conditions are not known when viewed from a target audience point of view. The lack of boundaries complicates the development process of the sector and uncertain the future of the sector enterprises. The efforts of enterprises in the tourism sector to gain a sustainable competitive advantage in these uncertainties are becoming increasingly difficult. However, while the development of tourism destinations that capture the development and growth of the sector early is experienced earlier, problems can be experienced due to lack of knowledge and experience in the management of tourism enterprises in tourism destinations such as Sinop that are not where they deserve due to transportation etc. Like any sector where leadership behavior is decisive, the duties and responsibilities of leaders in the tourism sector are complex and broad. In destinations such as Sinop, where the working culture and standards are not fully settled in the tourism sector, the leadership behaviors of the leader in order to gain a sustainable competitive advantage are gaining importance. In this respect, holistic leadership can be an alternative for the dispatch and management and guidance of employees in flexible

* Dr., Milli Savunma Üniversitesi, kujase69@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0003-4451-9309>.

and intensive working conditions. This study includes recommendations for defining holistic leadership behaviors and using them in the industry.

Keywords: Holistic Leadership, Sinop, Tourism Sector, Sustainable Competitive Advantage, Leadership.

Giriş

Örgütsel davranış literatüründe duygusal olaylay teorisi (DOT), Yayılım Teorisi gibi birçok teori yaşamın farklı alanlarındaki performansın yaşamın diğer alanlarındaki performansı etkileyebileceğini önermektedir (Carlson vd., 2011). 2000’li yıllardan itibaren Seligman ve arkadaşlarının alanyazına kazandırdığı pozitif psikoloji gibi bazı başlıkların insanların yaşamının farklı alanlarındaki iyi oluşlarının yaşamlarının genel iyi oluşlarını ortaya koymaya çalışan çalışmalar yaptığı bilinmektedir (Çankır ve Yener, 2017). İşletme açısından çalışanların yaşamlarının iş dışındaki alanlarının iş performansını etkilediğini ortaya koyan birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Bundan yola çıkarak yaşamın diğer alanlarını içine alan çalışmalar örneğin iş aile zenginleşmesi (Greenhaus ve Powell, 2006) yaygın olarak yapılmaktadır. Bütüncül liderlik yaklaşımı ise bireyin kendi yaşamının farklı alanlarındaki kaynaklarını genel performansını iyileştirecek şekilde yönlendirmesini önermektedir. Tanımlayıcı araştırma yöntemiyle uluslararası alanyazında daha önce sunulan bir yaklaşımın ulusal alanyazına kazandırılmasını amaçlayan bu çalışma ileride bu alanda yapılacak çalışmalara temel teşkil edebilir. Özellikle turizm sektörü gibi karmaşık ve sınırları belli olmayan sektörlerde liderlerin işleri zorlaşmakta ve karmaşılaşmaktadır. Belirsiz ve değişken sektörlerde rekabet etmeye çalışan işletmelerin liderleri bu açıdan çalışanlarının sadece çalışma saatleri içinde davranışları ve gözlemini yaparak başarılı olamamaktadır. Bu açıdan çalışanların iş dışındaki yaşamı, ailesi, boş vakit uğraşları veya diğer boyutlarının dikkate alınarak liderlik yapılmasının performansı arttırabileceği önerilmektedir.

Çalışma literatür taraması yöntemiyle yapılmış olup uygulamaya yönelik öneriler sunmaktadır. İşletme ve turizm açısından yeni fırsatlar konusunda bilgi vermektedir.

1. Bütüncül Liderlik Yaklaşımı

Liderlik genel bir tanıma göre bireyin diğer bireyleri belirlemiş olduğu hedeflere yönelik yönlendirmesini ifade etmektedir. Bu açıdan bireyin kendi yaşamında sahip olduğu kaynakların belirlenmiş hedeflere yönlendirmesi de kendi yaşam alanlarındaki liderliği olarak tanımlanabilir. Bireyin her bir yaşam alanındaki beklentilerini karşılayacak şekilde kaynaklarını yönlendirmesi ve bunu tüm yaşam alanlarında uygulayabilmesi Bütüncül Liderlik olarak tanımlanmaktadır (Friedman, 2008).

Harvard Business Review’da (HBR) 2008 yılında yayınlanan bir makaleyle Steward Friedman tarafından alanyazına kazandırılmış olan bütüncül liderlik (Total Leadership) kavramı bireylere yaşamlarında iş, aile ve toplum alanları arasında nasıl denge kurulacağına ilişkin bir alternatif sunmaktadır.

Bireylerin yaşamları genel olarak kişisel, aile, toplum ve iş alanlarından oluşmakta ve birey değişen koşullara göre bu alanlardan birine daha fazla zaman, enerji ve diğer kaynaklarını yönlendirmektedir. Bireyin yaşamında kullanacağı toplam kaynakları sınırlı olduğu için çoğu zaman yöneldiği alan dışında kalan yaşam alanları için yeterli kaynağa sahip olamamaktadır. Zaman geçtikçe bireyin yaşamının her bir alanında oluşan beklentiler diğer alanlardaki beklentilerin önüne geçmekte ve ilerleyen yaşlarda bu beklentilerin tamamının karşılanamaması bireyleri hayal kırıklığına, strese ve tükenmişliğe itmektedir.

Bu açıdan Friedman (2008) yaşamın bu dört alanında bireyin bir denge kurabilmesi için Bütüncül Liderlik Yaklaşımını önermektedir. 2008 yılında Harvard Business Review’da (HBR)’de yayınlanan bir makalesine göre yaşamın farklı alanlarında yapılan değerlendirme ve uygulamalarla bireyin %

20-39 arasında bir memnuniyete sahip olacağı iddia edilmektedir (Friedman, 2008). Bütüncül liderlik yaklaşımı bireylerin yaşamın herhangi bir alanına ilişkin tercihinin diğer alanları geri plana itmesiyle karşılaşabilecekleri 4 durumun olabileceğini önermektedir;

- Sevdiğiniz işi yapmadığınız için tatminsizlik duygusuna sahip olabilirsiniz.
- Değerlerinize uygun davranmadığınız için toplumsal yaşamınızın yapay (sahte) olduğunu düşünebilirsiniz.
- Size değer veren yakınlarınıza uzak olduğunuz için soyutlanmış hissedebilirsiniz.
- Bu üç alandaki (İş, Toplum ve Aile) beklentileri karşılama çabasıyla tükenmişliği yaşayabilirsiniz.

Belirtilen bu dört muhtemel durumu engellemek için Bütüncül Liderlik yaklaşımı birkaç aşamadan oluşan bir uygulama önermektedir. Bunlar (Friedman, 2008);

1.1 Değerlendirme (Reflect)

Yaşamın bu dört farklı alanına ilişkin ne kadar zaman, enerji, çaba vb. kaynakları harcadığınızı ve bunun karşılığında harcadığınız kaynaklarla sonuçta ne kadar tatmin olduğunuzu kaydedin. Bu aşamada her bir alanda harcadığınız kaynaklara rağmen tatmin düzeyinizi yaşamın tüm alanları için karşılaştırın. Son olarak yaşamınızda toplam tatmin düzeyinizi tanımlamaya çalışın.

1.2. Beyin Fırtınası (Brainstorm Possibilities)

Değerlendirme sonucu ulaştığınız sonuçlara göre yaşamın her bir alanına ilişkin küçük değişiklikler belirleyiniz. Örnek vermek gerekirse;

- Yakınlarınızla birlikte zaman geçirirken sizin odaklanmanızı engelleyen cep telefonu, bilgisayar vb. araçlardan uzak durarak size değer veren kişileri dikkate alabilirsiniz.
- Tükenmişliği engellemek için fiziksel aktivitelere zaman ayırabilirsiniz.
- İş yaşamının soğuk ilişkilerini ortadan kaldırmak için iş arkadaşlarınızla iş dışında faaliyetler düzenleyebilirsiniz.
- Günlük ve haftalık dinlenmelerinizi bozacak durumları ortadan kaldırarak sağlıklı uyuyarak bir sonraki güne ve haftaya hazır başlayabilirsiniz.

1.3. Uygulamalar (Choose Experiments)

- Beyin fırtınası sonucu ortaya çıkan listeden her bir alana ilişkin tatmin düzeyinizi en fazlaya çıkaracak uygulamaları öne çıkararak yapmaya çalışın.
- Yaptığınız bu küçük değişiklikler sonucunda yaşamın her bir alanında çevrenizdeki kişilerin size bakış açılarını değerlendiriniz.
- Yapmadığınız halde sizin en fazla pişmanlık duyduğunuz şeye odaklanın.
- En fazla pişmanlık duyduğunuz ve yapmadığınız faaliyeti yapmak için durumunuzu, becerilerinizi ayarlayın.

1.4. Gelişmeyi Ölçün

Yaşamın farklı alanlarında yukarı da ifade edilen uygulamalardan birini yaptığınızda ortaya çıkacak değişiklikleri ölçmek için bir çizelge tutun. Örnek vermek gerekirse kişisel yaşamınızda spor yapmaya başladığınızda;

Yaşam Alanı	Uygulama Hedefi	Gelişimin ölçülmesi	Uygulama Aşamaları
İş Yaşamı	Üretkenliğin artması	İş yerinde üretkenlik	Gününüzü spor yapmaya göre planlayın Doktor raporu alın. Yaşam alanınızdaki diğer kişilere bundan bahsederek destek olmalarını isteyin.
Aile Yaşamı	Ailedeki bireylerle daha yakın ilişkiler	Ailedeki bireylerle daha az çatışma	
Toplum	Toplumdaki sportif faaliyetlerde yer alma	Yıl içinde en az birkaç sportif faaliyette yer alma	
Kişisel	Öz saygının artması	Daha fazla özgüven	

Tablo 1. Gelişim Ölçüm Tablosu

Yukarıda spor yapma aktivitesinin bütüncül liderlik yaklaşımı çerçevesinde değerlendirmesini sunan tablo bireyin tüm yaşam alanları için uygulanabilir. Friedman (2008) yaşam alanlarında beklentileri karşılayacak aktiviteleri değerlendirirken yapılan aktivitenin herhangi bir olumlu çıktısına rastlanmadığında aktivitenin başka bir aktiviteyle değiştirilmesi gerektiğini önermektedir. Yaşamın hangi alanında ne tür müdahalelere ihtiyaç duyacağınız gerçekçi bir değerlendirmeyle belirlenmelidir. Beklentileri ve mevcut durumu karşılaştırarak bir değerlendirme yapılabilir. Aile ve toplumdaki beklenti ve hedeflerin gerçekleştirilmesi daha fazla diyalog ve etkileşimi gerekli kılmaktadır. İçinde yaşanılan toplum yararına faaliyetler, aile bireyleriyle daha fazla zaman geçireceğiniz durumlar yaratma buna örnek gösterilebilir. Bunun yanında her bir yaşam alanınıza yaptığınız revizyonların sizin yaşam memnuniyetinizi ve performansınızı nasıl etkilediğini takip etmeniz ve yeterli düzeyde gelişme gözlemleyemediğinizde aktiviteyi değiştirmeniz gerekmektedir. Aktiviteleri gerçekleştirmek için zamana ihtiyacınız olduğunda diğer aktiviteler için harcadığınız zamanı da dikkate alarak planlama yapılması gerekir. Yaşamınızda zaman alıcı olup olumlu etkisi olmayan aktiviteleri yaşamınızdan atmak ya da etkisini en aza indirmek için günlük planlamalarınızda revizyona ihtiyaç duyacaksınız. Dinlenme zamanlarınızdan ödün vermek aktiviteleri ve performansı olumlu etkilemektedir. Friedman (2008) bütüncül liderlik yaklaşımında bireyin yaşamının tüm alanlarını değerlendirmesi ve müdahale etmesi için önerdiği uygulamaları açıklamıştır (Friedman, 2008);

- **Faaliyetlerin Takibi ve Değerlendirme:** Bireyin yaşamının farklı alanlarına müdahale ettiği faaliyetlerini takip etmesi ve etkilerini değerlendirmesi gerekmektedir. Örnek vermek gerekirse içinde bulunduğu toplumun faydasına faaliyetler içine girdiğinde bunu kaydederek sonuçlarını değerlendirmesi gerekir. Aynı şekilde spor aktivitelerini kaydedip değerlendirmesi gerekir.
- **Planlama ve Organize Etme:** Zamanın etkin ve verimli kullanılması için bireyin tüm yaşam alanlarındaki aktiviteleri planlaması gerekmektedir. Bunun için akıllı telefonlardan yararlanabilir.
- **Yenilenme ve Dinlenme:** Bireyin yaşamın farklı alanlarındaki aktiviteleri için dinlenmeye ve yenilenmeye zaman ayırması gerekmektedir. Bunun için kötü alışkanlıklardan kaçarak sağlıklı faaliyetlere yönelmesi ve yeterince dinlenmesi gerekir.
- **Değer Verme ve İlgilenme:** Yaşamın farklı alanlarında ilişkileri olduğu kişilerle veya yakınlarıyla daha fazla zaman geçirmek için fırsat yaratmasıdır. Bu aile bireyleri, iş arkadaşları veya toplumun diğer üyelerini kapsamaktadır.
- **Odaklanma ve Konsantre Olma:** Yaşamın ilgili alanındaki ilgilendiğiniz kişilere odaklanmak için onlarla vakit geçirirken cep telefonu, bilgisayar vb. aygıtların konsantrenizi bozmanıza izin vermemeniz. Bunun için yakınlarınıza ayıracağınız zamanı belirlemenizde fayda vardır.
- **Katılım ve Şeffaflık:** Sizin için değerli kişilerle önem verdiğiniz konuları konuşarak düşüncelerinizin farkında olmalarını sağlayın. Göçmenlik, mülteci, fakirlik, işsizlik, din vb. konularda yaşamın ilgili alanlarında diyalog geliştirebilirsiniz.
- **Esnek Davranma:** İşinize ya da diğer sorumluluklarınıza ayırdığınız zaman dilimlerinde durum elveriyorsa değişikliğe giderek esnek hareket etmeye çalışabilirsiniz. Bu sayede sizi zor duruma düşürecek ani gelişmelerin olumsuz etkisini en aza indirebilirsiniz.
- **Gelişim veya Vekâlet:** Kendinizi ve diğer çalışanları geliştirmek için bazı sorumlulukların tahsislerinde değişikliğe gidebilirsiniz. Bu sayede diğer bireylere sorumluluk vererek geliştirirken kendinize de boş zaman açmış olabilirsiniz.
- **Keşif ve Girişim:** Yetenek ve becerilerinizi daha iyi kullanabileceğiniz alanların arayışında olunuz.

Bu araçlar uygulamaları şekillendirmenizi sağlayabilir. Uygulamaları belirleme ve uygulama sürecinde birtakım kriterlerin dikkate alınması gerekmektedir (Friedman, 2008);

- Yaptığınız bütün uygulamaların geri dönütlerini değerlendirmeye çalışın.
- Kaçırdığınız fırsatların size maliyetlerini belirlemeye çalışın.
- Gelişmeye açık yönlerinizi belirleyerek bunları geliştirmek için fırsat yaratmaya çalışın.
- Yapmaktan zevk aldığınız faaliyetleri yaşamınızın ilgili alanlarına koyarak zevk almaya çalışın.
- Geleceğe ilişkin görebildiğiniz en uzak hedefinizi vizyonunuz haline getirin.

Uygulamaları yapmaya başladığınızda çevrenizdeki kişilerin yaptıklarınızın farkında olması önemlidir. Bu değer verdiğiniz kişilerin sizi desteklemesini sağlayabilir. Uygulamaların işe yarayıp yaramadığını takip etmek için Friedman (2008) bir takip çizelgesi tutulmasını önermektedir.

Yaşam Alanı	Uygulama Hedefi	Sonuçların Ölçülmesi
İş	İş yerindeki beklentileri karşılamak İş yerindeki ve sektördeki çalışma arkadaşlarıyla ağ kurma Yöneticilerden ve diğer liderlerden liderlik becerilerini öğrenmek	Ağ kurulan iş ve sektör arkadaşlarının iletişim bilgileri Liderlik becerilerini öğrenme durumunu değerlendirme
Aile	Aile bireyleriyle katılabilecek ortamlara girme Geleceğe yönelik bazı kararlarda aile bireyleriyle tartışma	Aile bireyleriyle girilen ortamlardaki öğrenmenin ölçülmesi Aile bireyleriyle birlikte karar verilen durumların değerlendirilmesi
Toplum	Yetenek ve becerilerin STK’larda kullanma Sahip olunan yetenek ve becerilerin daha fazla toplum yararına kullanılması	STK deneyimlerinden ne öğrenildiğinin takip edilmesi Katılan STK toplantılarının sayısı
Kişisel	Diğerlerinin faydasına olacak işlerde yer alma ve vicdani işler Diğerlerinin benim etkimle olumlu sonuçlar elde etmesi Daha fazla hoşgörülü olma	Her gün nasıl hissettiğimi değerlendirme Benden olumlu yönden etkilenen kişilerin sayısı Diğerlerinden geri besleme istenmesi

Tablo 2. Yaşam Alanları Uygulama Hedefleri Tablosu

Yaşamın farklı alanlarındaki bu uygulamalara topyekûn tüm yaşamınızı değiştirerek değil, küçük uygulamalar yaparak başlatmak daha faydalı olabilir. Küçük uygulamalardan küçük kazanımlar diğer uygulamalar için motivasyon oluşturabilir.

Sonuç

Bütüncül liderlik yaklaşımı bireyler tarafından bir dizi nedenden dolayı tercih edilebilir. İş yaşamında performansın artmasından, kişisel hayatta rahatlamaya, toplumsal hayatta yararlı davranışlara yönelmeye, aile yaşamında sorumluluklarını yerine getirmeye kadar giden skalada birçok nedenden dolayı bütüncül liderlik yaklaşımı tercih edilebilir. Çalışma hayatı açısından bakıldığında başarılı bir çalışanın yaşamının diğer alanlarında olumsuzluklar yaşaması istisna olabilir. Örgütsel davranışsın iş aile zenginleşmesi ya da çatışması, iş aile etkileşimi gibi başlıkları dahil olmak üzere birçok çalışma başlığı yaşamın tüm alanlarındaki faaliyetlerin yayılım kuramı çerçevesinde yaşamın diğer alanındaki performansı etkilediğini önermektedir.

Bu haliyle Friedman’ın (2008) uluslararası alanyazına kazandırdığı bir çalışmanın Ulusal alanyazında tanımlanmasını amaçlayan bu çalışma gelecekte ulusal alanyazında yapılacak çalışmalara temel oluşturabilir. Araştırmanın Friedman’ın önerdiği Total Leadership (Bütüncül liderlik) çalışmaları üzerine oturtulmuş olup aynı zamanda araştırmanın kısıtı Friedman’ın çalışmalarıdır.

Özellikle turizm sektörü gibi değişken ve belirsiz parametrelere sahip sektörlerde liderlerin bütüncül yaklaşımları sektör çalışanlarının aidiyet ve performanslarını arttırabilir.

Gelecekte yapılacak çalışmalara örnek olarak Friedman’ın önerdiği bütüncül liderlik yaklaşımının uygulamasına yönelik kültürel programların oluşturulması, ölçeklerin oluşturulması gibi çalışmalar verilebilir.

Kaynakça

- Carlson, D., Kacmar, K. M., Zivnuska, S. ve Ferguson (2011). Work-Family Enrichment and Job Performance: A Constructive Replication of Affective Events Theory, *Journal of Occupational Health Psychology*, 6(3), 297-312
- ankır, B. ve Yener, S. (2017). *İş’te Pozitif Davranış*. izgi yayınevi, Konya;2017
- Friedman, S. (2008). Managing Yourself; Be a Better Leader, Have a Richer Life, *Harvard Business Review*, 2018
- Greenhaus, J. H., ve Powell, G. N. (2006). When work and family are allies: A theory of work-family enrichment. *Academy of Management Review*, 31, 72–92.

BOYABAT YÖRESİNDE GİYİM KÜLTÜRÜ

Süheyla GÖKSU*
Abdullah ERAVCI*

Öz

Giyim insan vücudunun çevreyle bağlantısını kuran kültürel bir yansıma ve aynı zamanda temel bir ihtiyaçtır. İnsanın ait olduğu zaman, toplum ve bölge kültürü hakkında bilgi vermektedir. Geçmişe ait giysiler maddi değeriyle moda ve pazarlara konu olmaktadır. Pazarlar şehirlerde kurulmaktadır. Bir bölgenin giyim kültürünün izlerini şehir pazarlarında bulmak mümkündür. Genellikle haftanın belli günlerinde kurulan giyim pazarlarında tüketicinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik güncel ve moda ürünler satılmaktadır. Bazı büyük şehirlerde nostaljik ve folklorik ikinci el pazarlarına rastlamak da mümkündür. Bu çalışmada Boyabat yöresinin giyim kültürü pazarlarda, geleneksel panayrlarda, köylerde eski çeyiz sandıklarında ve yaşlı insanlarda aranmıştır. Yörenin giyim kültürünün kaybolmadan önce tespit edilmesi, geçmişin izlerinin geleceğe taşınması ve pazar değerinin oluşturulması önemlidir. Amaç yörenin giyim kültürünü korumak, yerel yöneticilere ve alandaki araştırmacılara bölgenin giyim kültürü üzerine bir veri seti oluşturulmasına katkı sunmaktır. Yöntem olarak giyim pazarlarında, eski çeyiz sandıklarında araştırmalar ve yaşlı insanlar üzerinde gözlemler yapılmıştır. Yöresel halkoyunları giysileri incelenmiş, uzun yıllar önce çekilen resimlerden yararlanılmıştır. Yapılan çalışmada önemli bulgulara rastlanmış ve bu çalışmayla ulaşılabilen bulgular kayıt altına alınmıştır. Bu çalışma sonunda akademisyenler ve araştırmacılara alanda yeni çalışmaların yapılması, yeni bulgulara rastlandığında literatüre eklenmesi, yerel yöneticilere ise otantik giysi pazarlarına öncülük etmeleri önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Giyim Kültürü, Dokuma, Çember (Baş Örtüsü), Moda Endüstrisi.

Clothing Culture in Boyabat Region

Abstract

Clothing is a cultural reflection that connects the human body with the environment and is also a basic need. It gives information about the time, the society and the culture of the region to which the people belong. Clothes belonging to the past are subject to fashion and markets with their material value. Markets are set up in cities. It is possible to find traces of a region's clothing culture in city markets. Current and fashionable products to meet the needs of the consumer are sold in the clothing markets, which are usually set up on certain days of the week. It is also possible to come across nostalgic and folkloric second-hand markets in some big cities. In this study, the clothing culture of Boyabat region was searched in markets, traditional fairs, old dowry chests in villages and in clothing way of old people. It is important to determine the clothing culture of the region before it disappears, to carry the traces of the past to the future and to create market value. The aim is to protect the clothing culture of the region and to contribute to the creation of a data set on the clothing culture of the region to local administrators and researchers in the field. As a method, researches on clothing markets, old dowry chests and observations on old people have been made. Local folk-dance clothes were examined and pictures taken many years ago have been used. Important findings have been found in the study and the findings that could be reached with this study have been recorded. At the end of this study, it is recommended to academicians and researchers to conduct new studies

* Moda Tasarım Teknolojileri Öğretmeni, MEB Boyabat Mevlâna Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Sinop, suheylagoksu@hotmail.com.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat MYO Toptan ve Perakende Satış Bölümü, aeravci@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-4184-0842>.

in the field, to add to the literature when new findings are found, and to lead the authentic clothing markets for local administrators.

Keywords: Clothing Culture, Weaving, Cember (Head Scarf), Fashion Industry.

Giriş

Giyim kültürü geçmişin yaşam biçimini yansıtmaktadır. Biçim, renk, motifler ve süsleme teknikleri geçmişteki insanın kimliğini anlatmaktadır (Akdemir, 2018: 1389). Giyimle ilişkili olarak kültür kullanılan materyal ve ruh hâlinin giyimdeki tercihidir. Genel anlamda kültür; geçmişten gelen ve bir toplumu diğer toplumdan ayıran zengin özelliklerdir. Kültür, insanın biyolojik ve psikolojik özelliklerinden ayrı değildir. Dünün yaşam biçimini yansıtan giyim bugün için törensel ve eğlence aracı olarak ekonomik değer taşımaktadır. Geleneksel şenliklerde, sünnet ve düğünlerde günümüz insanı geçmiş yaşam biçimini sembolize eden giyim tarzlarını modern giyim ile birleştirme yoluna gitmektedir (Koç, 2012: 185).

Geleneksel giysiler bazen aynı biçimde kullanılırken bazen de el emeği bu ürünler teşrifatta, ilgi çekici motifler dekorasyonda kullanılmaktadır. Bölgesel araştırmalarla ulaşılan ürünler üzerindeki motifler modern üretimlerle birleştirilmekte ve uluslararası pazarlara taşınmaktadır. Burada iki fayda ortaya çıkmaktadır. Birincisi, unutulmaya yüz tutmuş el sanatları ve dokumalar kurtarılmaya çalışılmaktadır. İkincisi ise, yöresel giyim kültürleri moda endüstrisi içinde yer bularak ekonomik değer kazanmaktadır.

Türk milletinin giyim kültürü üzerine yapılan çalışmalarda sanatsal beceriler ve yaratıcılık dikkat çekmektedir. Uzun yıllar önce temel ihtiyaçlar el işi ve dokumalarla karşılanırken amaç sadece ihtiyacı karşılayacak ürüne sahip olmak değildir. İnsanın ruh hâli, inançları, zevkleri, yaratıcılığı ve sanatsal becerisi ürüne yansımıştır. Giysiler özenle üretilmiştir. Süslemeler o zamanki insanı anlatmaktadır (Koç ve Koca, 2016: 239-240). Bu nedenle giyim kültürü aynı zamanda ait olduğu zamanın sözsüz iletişim aracıdır (Koç, 2012: 184). Ait olduğu zamanın yaşantısını anlamamıza yardım etmektedir.

Tekstil sektörü gelişmeden önce insanlar temel giyim ihtiyaçlarını kendi ürettikleri imkânlarla karşılamışlardır. Giyim ve dokumayla bağlantılı temel ihtiyaçların tarihçesi araştırıldığında hammadde ağırlıklı olarak başlangıçta yün, sonraları pamuk ve daha sonraları bitkisel ve kimyasal ürünler kullanıldığı görülmektedir. 19.yüzyılda Avrupa’da %78 oranında yün kullanılırken 20.yüzyılda yün %20’ye düşmüş, yünün yerine pamuk üretimi ve kullanımı %74’e yükselmiştir. Günümüzde ise giyim, halı, kumaş vs. üretim hammaddeleri %61 oranında bitkisel ve %34 oranında kimyasal ürünlere dayanmaktadır (Kılıç, 2017: 17). 20.yüzyılda makineleşme ve köyden şehre göçler hammadde ve dokumanın seyrini değiştirmiştir.

Karadeniz araştırmalarında dokumaya yer verilmektedir. Kilim, mahrama, çember, peşkir dokumalarından ve bez üretiminden bahsedilmektedir. Dokumada kullanılan ürünlerin keçi kıllarından, koyun yünlerinden ve ip örmelerinde ketenden yararlanıldığı belirtilmektedir. Boya maddesi olarak bitkilerden üretilen kök boyalardan yararlanılmaktadır. Çember dokumaları söz konusu olduğunda Boyabat, Durağan, Sinop ve Tosya’nın adı geçmektedir (Kıvrak, 2017: 90-91). Çocukluğu 1940 yılları öncesinde geçen yaşlı insanların verdikleri bilgilere göre Boyabat, Durağan, Saraydüzü yöresinde bazı yerlerde pamuk ekilmekte ve dokunan ürünlerin renklendirilmesinde kök boya kullanılmaktadır (Büyükkayıkçı, 2018: 445).

Bu çalışma Boyabat yöresi için özgünlük taşımaktadır. Yörede giyim kültürünü konu edinen bir başka araştırmaya rastlanmamıştır. Günümüz moda tasarımlarında geçmişin esintilerinden yararlanıldığı bilinmektedir. Bu nedenle geçmişin esintileri modayla birleştiğinde önemli derecede ekonomik de-

ğer ifade etmektedir. Sürdürülebilir ekonomi için akademik araştırmalarda moda pazarlarının öneminden bahsedilmektedir (Gazzola vd., 2020: 5). Çalışmada amaç, yöresel giyim kültürüne dikkat çekmek ve bu kültürün korunması iradesinin oluşmasına katkıda bulunmaktır. Bu amaçla aşağıda Boyabat yöresi giyim kültürü, panayır ve pazarların giyim kültürü üzerindeki rolü, moda endüstrisinde giyim kültürü ve ekonomik sürdürülebilirlik, giyim kültürünün ekonomik değeri, Boyabat yöresinde giyim kültürünün korunması ve ekonomik değere dönüştürülmesinde mevcut çalışma konularına yer verilmiştir.

1. Boyabat ve Giyim Kültürü

Boyabat ilçesi Sinop iline bağlı, tarihi İpek Yolu'nun kavşağında eski bir yerleşim yeridir (Kars, 2020:135). Doğu yönden Vezirköprü ve Durağan'dan yol Boyabat'a gelince bir yol Sinop yönüne, bir yol da Hanönü-Taşköprü ve Kastamonu yönüne Gökırmak vadisi boyunca ilerlemektedir. Boyabat'ın tarihten gelen konumu panayır ve pazar gelenekleriyle kendini açık etmektedir. Panayır ve pazarlar köydeki insanı şehre yaklaştırmakta ve zamanla şehir hem köylerden ve hem de yerleşim yerlerden göç almaktadır. Eski pazarlar ve tarihi Boyabat Panayırı'nın en önemli işlevlerinden biri giysi pazarlarıdır.

Boyabat ve giyim kültürü ilişkisini ticari bakımdan İpek Yolu ticaretine kadar götürmek mümkündür. Anadolu'dan Karadeniz'e uzanan az sayıda geçit vardır. Bu yollardan biri de Boyabat'tan Sinop'a uzanan yoldur. Boyabat Kastamonu sancağına bağlıyken Sinop'a geçit veren bir yerleşim yeridir. Konumu Boyabat'ın büyümesine ve şehirleşmesine yardımcı olmuştur (Kaya ve Yılmaz, 2020 :16).

Kırsal alanda geçimlerini tarım ve hayvancılık ve dokuma yaparak geçimlerini sağlamışlardır. Dokumacılık aile ekonomisinde tarımla birlikte gelişerek önemli bir yer almıştır. Kadınlar örtünmek amacıyla çember dokumakla kalmamış günlük giysilerinin kumaşlarını da kendileri dokumuşlardır. Bölgede geçmişte kendi yetiştirdikleri pamukla iplik elde ederek dokuma ürünlerini oluşturmuşlardır (Büyükkayıkçı, 2018: 445). Dokumacılık tarım kültürünün bir yansımasıdır. Boyabat ve köylerinde gelir kaynağı olarak gelişmiştir. Çemberin ortaya çıkış nedenidir. Göçlerle birlikte çemberin kullanım alanları da değişim göstermiştir.

Eskiden ülkemizin bazı yerlerinde görülen düğünlerde “urba görme” adeti Boyabat yöresinde de vardır. Buna “dürü” görme adeti de denilmektedir (Kaya ve Yılmaz, 2020 :21). Düğünler genelde panayır zamanına denk getirilmektedir. Panayırda urba görmek düğün için giysi ihtiyaçlarının karşılanmasında ekonomik avantaj sağlamaktadır. Panayır giyimle birlikte mutfak malzemeleri ve hatta gıda gibi ihtiyaç malzemelerinin alışverişinin yapıldığı önemli pazarlardır (Kaya ve Yılmaz, 2020 :1, 19).

2. Panayır ve Pazarların Giyim Kültürü Üzerindeki Rolü

Bilindiği gibi 1970'ler öncesinden nüfusun büyü bir çoğunluğu köylerde yaşamakta, çiftçilik ve hayvancılıklar uğraşmaktadır. Panayırlar hasat mevsiminin sona erdiği sonbahar aylarından Ekim ayında yapılmaktadır. Hasat mevsimi bitmiş, yeni yıl için hazırlıklar yapılacaktır. Köylerden panayıra ürünler getirilmekte ve ihtiyaçlar için alışverişler yapılmaktadır. En temel ihtiyaçlardan biri giyimdir ve her panayırda giyim pazarı önemli bir yer işgal etmektedir.

Boyabat panayırı üzerine yapılan araştırmalarda en eski bilgilere panayır ilanları ve geçmişte çekilen resimler yoluyla ulaşılmaktadır. Örneğin; 1949 yılında Boyabat panayırı ile ilgili bir haberde manifatura alım ve satımı yapılacağı ilan edilmektedir (Kaya ve Yılmaz, 2020: 20). Eski panayır resimlerinde giyim stantlarının kurulduğu ve elbise dokuma satışlarının yapıldığı görülmektedir.

Panayırların giyim bakımından iki rolü vardır. Biri manifatura alışverişleri, diğeri de hazır giyim alışverişleridir. Manifatura alışverişlerinde hammaddeler kumaş, basma, bez vs. şeklinde satın alınmaktadır ve maharetli ellerde yöresel giysilere dönüşmektedir. Diğeri ise hazır giyim alışverişleridir. Hazır

giyim alışverişlerinde her ne kadar pazarcı tüketici beğenisine göre ürün getirse de tasarım dışarıdan gelmektedir. Bu yönüyle panayırlar ve giyim pazarları yöresel giyim kültürü açısından masum görülmemektedir. 1970'lerden itibaren bakır mutfak eşyasından alüminyuma eşyaya, tahta eşyadan plastik ürünlere geçişte olduğu gibi giyimde de dışarıdan gelen moda ve tasarımlar yöresel kültürü tahrip etmiştir. Yerel giysiler sentetik ürünlerle yer değiştirmiştir (Kaya ve Yılmaz, 2020: 46).

3. Moda Endüstrisinde Giyim Kültürü ve Ekonomide Sürdürülebilirlik

Dünyada bazı ülkelerde özellikle moda endüstrisine büyük önem verilmektedir. Araştırmalara göre moda endüstrisi dünya genelinde 1,3 trilyon dolar gibi önemli bir pazara sahiptir ve 300 milyondan fazla insan bu alanda çalışmaktadır (Gazzola vd., 2020: 1). Gazzola ve arkadaşlarına göre moda endüstrisi yakın geçmişte önemli dönüşümler yaşamıştır. Pek çok genç istihdamı yapılmakta ve yeni işletmeler açılmaktadır. Bilgi sistemlerindeki yenilikler ve dijital çağa geçişle birlikte moda endüstrisinde geçmişin esintilerinden yararlanılmaktadır. Bölgesel giyim kültürleri araştırılmaktadır. Bulunan özgün ürünlerden seçimler yapılmakta ve dünyadan en favori fuarlarda, sergilerde ve pazarlarda ekonomik değer yaratılmaktadır. Moda markaları ve rekabet etkinliği için koleksiyonlar oluşturulmaktadır (Akdemir, 2018: 1396).

Günümüzde giyim endüstrisinde tüketici davranışları incelendiğinde kitlesel üretimden yalın üretime geçildiği açık görülebilmektedir. Kadın, erkek, çocuk, hamile kadınlar ve değişik yaş gruplarına göre tüketici talepleri dikkate alınarak özgün üretimler yapılmaktadır. Pazarda fark yaratmanın yöntemlerinde özgün ürünlere geçildiği görülmektedir. Özgün ürünlerde bölgesel giyim kültürü önemli bir kaynaktır. Başka bir anlatımla moda endüstrisinde kişiselleşme yaşanmaktadır. Son üç beş yıl içinde tüketici tarafından daha özgün ve daha kaliteli ürünlerin talep edildiğine tanık olunmaktadır (Gazzola vd., 2020: 4).

Tüketici davranışlarından yaşanan değişimin gözlenmesi sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Değişime ayak uyduran firmaların ömrü uzamaktadır. Bazı firmaların tüketici algı ve hayat tarzlarını izlemeleri değişime ayak uydurma isteklerinden kaynaklanmaktadır. Giyim endüstrisiyle ilgili sürdürülebilirlik çalışmalarında dikkat çeken diğer bir husus doğa ile uyumlu geleneksel üretim yöntemleridir. Bir taraftan tüketici taleplerinin karşılanması ve bir taraftan da çevresel kirliliğe neden olmadan üretim yapılması istenen bir durumdur.

4. Giyim Kültürünün Ekonomik Değere Dönüşmesinin Desteklenmesi

Giyim kültürü farkındalığı önemlidir. Kültür kelimesi “hars” kelimesiyle de ifade edilmiştir (Bulut, 2015: 81). Hars; ekin ve kültür anlamında kullanılmıştır. Buna göre kültürün ekilen ve hasada dönüştürülen bir boyutu vardır. Giyim kültürü, kültürel bir miras ürünüdür. Giyim kültürünün olağanüstü emekler verilmiş gizemli ve derin bir geçmişi bulunmaktadır. 21.yüzyıla doğru fabrikasyon ürünlerin arasında hızla boğulup gitmesine karşın günümüz giyim ekonomisini canlandıracak renk, motif ve sanat örneklerini taşımaktadır. Yazılı ve görsel medyanın giyim kültürünü ekonomik değere dönüştürmedeki rolü kaçınılmazdır.

Giyim kültürünü destekleyen ve ekonomik değere dönüştüren pazarlar yanında tersine durumlar da söz konusudur. Büyükbabasının giysisini giyen genç bir erkek ile büyükannesinin giysisini giyen genç bir kızın toplumsal çevrede veya grup içindeki kabulü veya alay konusu olması giyim kültürünün oluşması ve yaşatılmasındaki durumu yansıtmaktadır. Aynı şekilde sinemalarda, televizyon dizilerinde ve sosyal medyada kişiliklerin, saplantıların ve hasta ruhların anlatılmasında kullanılan giyim eşyalarının giyim kültürüne zarar verebileceği düşünülmektedir.

Türkiye’de giyim kültürünü baltalayan bazı yanlışlara da dikkat çekmek gerekmektedir. Senaryo gereği bir dilenciye giydirilen geleneksel bir giysi çekicilik sağlamak yerine iticiliğe hizmet etmektedir. Bir bölgede yöresel giysiler ünlü bir müzik grubuna giydirilirken, bir başka bölgede itici kişilikleri anlatmak için kullanılabilir. Özellikle gençler yaratılan bu imaj nedeniyle yöresel giyim kültürlerini hızlı bir şekilde kaybetmişlerdir. Bir başka anlatımla giyim kültürünün çekiciliği için desteğe ihtiyacı vardır.

Giyim kültürünün oluşması önündeki bir başka engel de ölen yaşlıların giysilerinin yakılması, gömülmesi veya elden çıkarılmasıdır. Bugün için geçmişten gelen eliş ve dokumaların azlığının nedenleri araştırmaya değer bulunmaktadır. Geleneksel giysiler hızla yok olmuştur. Yok olma nedenleri temelde geçmişe ve bölgeye aidiyet duygusunun yok oluşu tehlikesini ortaya koymaktadır.

Giyim kültüründe kadınların başlarına giydikleri çemberlerde, ev eşyası olarak dokunan mahramalarda, kilimlerde, bezlerde, örülen çorap ve diğer el emeği ürünlerde son derece güzel motifler bulunmaktadır. Örneğin çemberde Demirkırat, Karabiber, Mühürlü, Çiçekli, Kuş Yuvası, Bülbül Yuvası, Kibrit Kutusu, Heybeli, Taş Tepesi, Putlu, Tarak Dişi gibi pek çok motifler bulunmaktadır (Büyükkayıkçı, 2018: 445). Her bir motifin hikâyesi ve kendine has özellikleri bulunmaktadır. Motiflerden göz alıcı renkler kök boyasıyla doğal yollardan elde edilmiştir. Bu sanatsal emekler günümüz ürünleriyle sunulduğunda moda tasarımında ekonomik değere dönüşmektedir.

5. Boyabat Yöresinde Giyim Kültürünü Korunmasına Yönelik Mevcut Çalışmaları

Bu bölümde Boyabat ve yöresinde giyim örneklerinin tespitine yönelik çalışmalarda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Örnekler önce bir bayan ve bir erkek kitre bebek çalışması ile bir bütün içinde gösterilmiş ve sonrasında ekonomik değer yaratılması yolunda yapılan çalışma örnekleri resimlenerek anlatılmıştır. Bu çalışma Boyabat ve yöresini konu edinmekle beraber verilen örneklerin başka yörelerle benzerlik göstermesi olasıdır. Bunun yanında yörenin giyim kültürünün tespitine daha ileri çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

5.1. Boyabat Yöresinde Bazı Giyim Örnekleri ve Anlatımları

Geleneksel yaşamda kültürle birlikte değişimler meydana gelmiştir. İnsanın giyim tarzını çevresel etkenler, inançlar, teknoloji moda etkilemiştir. Giyim kuşam alışkanlıkları modanın etkisiyle değişim göstermiş kullanım amaçları ve yerleri değişmiştir. Başörtüsü olarak kullanılan çember, pıta, önlük vb. giysiler zamanla güncelleştirilmiş çeşitli alanlarda aksesuar olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kültürün kimlik boyutu vardır ve aksesuarlar, süslemeler ve farklı sanatsal özellikler zenginlik kaynağı olarak kullanılmaktadır (Koç ve Koca, 2016: 239).

Yapılan araştırmada yöreye ait eski kıyafetlerle ilgili gelin ve damat günlük giysileri incelenmiş sandıklardan alınan giysiler yörede bulunan büyüklerden alınan bilgilerle kıyafetler hakkında bilgi edinilmiştir. Meslek lisesinde görev alan bu bölgede çocukluk ve gençlik yıllarını geçiren el sanatları öğretmenlerimizden alınan bilgilerle yöreye ait çalışmalar incelenmiştir. Boyabat Belediyesi yaşayan kültürel miras müzesinden yöresel kıyafet ve döneme ait bilgiler edinilmiştir.

Boyabat yöresi giyim kültürü için çembere ayrı bir yer vermek gerekmektedir. Dokuma işlerini köylerde kadınlar yapmaktadır. Tarım ve hayvancılıktan arta kalan zamanlarda ve fırsat buldukça kadınlar tezgâhlarının başına geçip dokuma yapmışlardır. Köylerdeki iş yoğunluğu ve teknolojinin gelişmesiyle şehirlerde dokuma yerine alternatif olarak pıta tercih edilmiştir.

Resim 1: *ember Tezgâhı ve ember*

Kaynak: Boyabat Belediyesi

Resim 2: *ember ve Pıta*

Kaynak: Boyabat Belediyesi

Boyabat'ta kadın giyimini incelediğimizde geçmişteki gelin kıyafeti / kadın ve erkek giysileri aşağıdaki resimde (Resim 3'te) görülmektedir.

Resim 3: *Boyabat Yöresi Kadın ve Erkek Giysileri*

Kaynak: Boyabat Mevlâna Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi arşivinde bulunmaktadır.

Yukarıdaki resimlerde kadın ve erkek giysileri görülmektedir. Kadın giysilerinde iç göynek cepken, üç etek kuşak, önlük, paça, fes, sarı yazma, çember, yün çorap ve lastik ayakkabı yer almaktadır. Erkek giysilerinde içlik gömlek, yelek, şalvar, yün çorap, lastik ayakkabı beline kuşak olarak yağlık denilen işlemeli kuşak bağlanmıştır. Başında da fes görülmektedir.

- İçlik (Göynek): Kadınlar içlerine yöresel göynek giyerlerdi. Göyneklerin yakası nakış ile süslenmiştir. Pamuklu krem ipliklerle dokunan düz yakasız önde yaka açıklığı 8-10 cm olan bir iç giyim olarak kullanılmıştır. Erkeklerde dokuma kumaştan yapılan yakası açık bir iç giysisidir.
- Gömlek: Erkek giysisidir. Dokuma kumaştan yapılmıştır.
- Yelek: Erkek giysisi olarak görülmektedir. Kadınların da yelek giydiği bilinmektedir. Keçe ya da dokuma kumaştan yapılan önü düğmeli cepleri olan bir üst giysisidir.
- Üç Etek: Kadın giysisidir. Göyneğin üzerine giyilen kurlu fındıklı yâda altıparmak adı verilen kırmızı veya bordo çizgili üç etek giyilmiştir. Kol ucu yaka çevresinde zincir işi ile yapılan süslemeler ponponlar mevcuttur. Belde üç eteğin üzerinde kuşak takılır üçgen şeklindedir.

Resim 4: Üç Etek

Resim 5: Cepken

Kaynak: Boyabat Belediyesi Yaşayan Kültürel Miras Müzesi- Üç Etek, Envanter No: 131

Kaynak: Boyabat Belediyesi Yaşayan Kültürel Miras Müzesi- Cepken, Envanter No: 107

- Cepken: Üç eteğin üzerine giyilen kısa ceketir. Bordo mavi renklerde yapılan ceketler sim sırma ile işlenmiştir. Süslemeler mevcuttur.
- Paça: Pamuklu veya Amerikan bezi ve saten ya da bürümcük kumaşın birlikte kullanılmasıyla oluşan bir alt giysidir. Dize kadar yukarıdan pamuklu (Amerikan bezi) Dizden ayak bileğine kadar bürümcük veya saten kullanılan paça ucu lastikli tercihe göre işlemeli beli uçkur ile bağlanan paça giyilmiştir.
- Şalvar: Erkek giysisi olarak görülmektedir. Paça kısımları dar üste doğru genişleyen siyah dokuma kumaştan yapılmış alt giyimdir.
- Kuşak: Bele yün veya pamuktan dokunmuş kuşak bağlanır. Üçgen şeklinde bağlanır. Üzerine önlük takılmaktadır.
- Kolon dokuma: Kadınlar bellerine üçgen şeklinde kalın dokuma kumaşlar bağlayarak onun üzerinde kolon dokuma (kendi dokudukları iplerle) bellerine tutturulmuş kolon dokumalar giysi belde tutmanın yanında farklı amaçlarla da kullanılmıştır. Örneğin çocuklarını sırtlarında taşımada ve odun taşımada bu kolon dokumaları ve kuşağı kullanmışlardır.

Resim 6: Kolon İp ve Kolon Dokuma

Kaynak: Boyabat Belediyesi Yaşayan Kültürel Miras Müzesi, Kuşak ve Kolon İp, Envanter No: 126.

- Önlük: Çizgili veya nakış işlemeleri olan dokuma kumaştan yapılmıştır. Sözlü bir bilgide damatlara önlük verilir oda eşine hediye edermiş.

Resim 7: Önlük

Kaynak: Boyabat Belediyesi Yaşayan Kültürel Miras Müzesi, nlk, Envanter No: 129,116.

- Fes: Başıa fes takılır. zerine sarı yazma takılıp üzerinde çember örtülmüştür. Başın üstüne de alınlık denilen çatkı bağlanmaktadır. Erkeklerde bordo keçeden yapılmış isteğe göre üzerine çatkı bağlanarak başa takılmıştır.

Resim 9: Fes

Kaynak: Boyabat Belediyesi Yaşayan Kültürel Miras Müzesi- Fes, Envanter No: 124

- Sarı Yazma: Baskı hazır yazmalar kullanılmıştır.

Resim 10: Sarı Yazma

Kaynak: Boyabat Belediyesi Yaşayan Kültürel Miras Müzesi- Sarı Yazma, Envanter No: 151

- Çember: Köylerde dokunan yöresel motifli kenarları bordo çizgili iki parçadan oluşan kare bir örtüdür. Çember yörede başörtüsü olarak kullanılmaktadır. Çember yerin bazı kadınlar, özellikle şehir kadınları pıtaya dönmüşlerdir. Yöresel giysiler zamanla birebir kullanılmasa da dokuma ve bazı kumaşlar güncelleştirilerek günümüz giyim tarzına uyarlanmıştır. Pıta ve çember yaşlı kadınlarımızda başörtü gnçlerde ise bluz elbise pantolon ve turistik giysi olarak yer almaktadır.

Resim 11: Çember

Kaynak: Boyabat Gündemi ve Halime şahinin Arşivinden

- Yn çorap (Çetik): Hayvan kıllarından elde edilen bükümü yapılmış yn ipleri beř řiř ile örülmüş ve išteęe göre üzerine nakış yapılmış çoraptır.

Resim 12: Çember

Kaynak: Boyabat Belediyesi Yaşayan Kültürel Miras Müzesi, Yün Çorap, Envanter No: 114.

- Lastik ayakkabı: Geçmişte çarık giyilmiş zamanla kara lastik renkli lastik ayakkabılar giyilmiştir

5.2. Boyabat'ta Giyim Kültürünün Ekonomik Değere Dönüştürme Çalışmaları

Boyabat Mevlâna Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2007 ve 2009 yılları arasında yöresel giyimleri araştırmıştır. Araştırmalar ile elde edilen bulgular yöresel müziğe uygun kareografiler üretilerek halkoyunlarına uygulanmıştır. Moda Tasarı Teknolojileri öğretmenleri ile El Sanatları Teknolojileri öğretmenleri giyim tasarımlarını yapmıştır. Yöresel müzik ile oyun kareografileri zamanın müdür yardımcısının bilgi ve becerisiyle biçim kazanmıştır. Okul Müdürü ve Boyabat Belediye Başkanının destekleriyle oyun şimdiki Boyabat Belediyesi Kültürel Miras Müzesi konağının restorasyon sonrası açılışında sergilenmiştir. Aşağıda o zamanki adıyla Boyabat Mevlana Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi halkoyunları ekibinin çalışmasından bir görüntü yer almaktadır.

Resim 13: Boyabat Yöresi Kıyafetleriyle Halkoyunları

Kaynak: Boyabat Mevlâna Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Arşivinden

Aşağıda Resim 14'te çember ve motiflerin modern kıyafetlere uyarlandığı örnek çalışmalar görülmektedir. Çalışmalar Boyabat Mevlâna Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi tarafından yapılmış özgün çalışmalardır.

Resim 14: Çemberle Modern Tasarım  alışmaları

Kaynak: Boyabat Mevlâna Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Arşivinden

Sonuç

Bu  alışmada Boyabat ve yöresinin giyim kültürü üzerine odaklanılmıştır. İki amaç güdülmüştür. Birincisi, kaybolmakta olan yöresel giyim kültürünün son numuneleri üzerinden giyim kültürünün korunmasına ve ekonomik değerine yönelik farkındalık yaratmaktır. İkincisi de alandaki araştırmacılara yöresel kaynak oluşturmak ve yerel yöneticilerin dikkatini konu üzerine çekmektir.

Giyim kültürünü kültürel miras olarak değerlendirmek gerekmektedir. Kültür emperyalizminin baskısı altında ve g  erle kültürün değişime uğraması kaçınılmazdır. Giyim kültürünün temelinde bugünün ekonomisine olumlu katkıda bulunabilecek sanatsal özellikler, nice hikâyeler ve emekler bulunmaktadır. Günümüzde hayatta olmayan atalarımızın emeklerine saygı gösterirken o emeklerin ekonomik değere dönüşmesi için çabaya ve desteğe ihtiya ı vardır. Çalışma sonunda yerel yöneticilere, giyim kültürüyle ilişkili kamu kurum ve kuruluşlarına, özel sektöre, sivil toplum örgütlerine ve araştırmacılara aşağıdaki öneriler getirilmektedir.

- Geçmişten esintili moda evleri oluşturulabilir. Bölgesel giyim kültürü moda evlerinde, teşhir merkezlerinde sergilenebilir. Günümüz modasıyla uyumlu kullanıldığında t keticiliğini daha çok çekebilir. Giyim kültürünün t keticiliğine sunulması halinde t renselle amaçlı kullanımı artacaktır. Son yıllarda artan köy ve yayla şenlikleri yöre kültürü ile daha uyumlu olacaktır ve yörenin gerçek özgünlüğünü destekleyecektir.
- Televizyon dizilerinde, sinemalarda ve sosyal medyada bir takım psikolojik saplantıların yaşlılar veya geçmişte kalmış kişiliklere anlatılması ve bu anlatımlarda giyim eşyalarının kullanılması toplumda nasıl bir etki yaptığı araştırılmalıdır.
- Giyim kültürünün tespiti için ileri çalışmalara ihtiyaç vardır. Dokumalar  zerindeki motiflerin, renkleri ve diğer unsurların her birinin bir hikâyesi ortaya çıkarılmalıdır
- Giyim kültürünün korunması ve desteklenmesi gerekmektedir.
- Alanda yeni çalışmaların yapılması, yeni bulgulara rastlandığında literatüre eklenmesi, yerel yöneticilere ise otantik giysi pazarlarına öncülük etmeleri önerilmektedir

Kaynakça

Akdemir, N. (2018). Visible Expression of Social Identity: the Clothing and Fashion. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*. 17 (4), pp.189-1397.

- Bulut, Y. (2015). Sosyal ve Siyasal Arasına Sıkışmış Bir Düşünür: Ziya Gökalp ve Hars-Medeniyet Kuramı. *Sosyoloji Konferansları*, 52 (2), 79-110.
- Büyükkayıkçı, N. (2018). Boyabat Çemberinin Köyden Kente Göçü. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (14), pp. 444-450.
- Gazzola, P.; Pavione, E.; Pezzetti, R. and Grechi, D. (2020). Trends in the Fashion Industry. The Perception of Sustainability and Circular Economy: A Gender/Generation Quantitative Approach. *Sustainability*, 12, pp.1-19.
- Kaya, M. ve Yılmaz, C. (2020). *Asırları Aşan Kültürel Mirasımız Sinop Panayırları*. Ankara: Nobel Bilimse
- Kars, R. (2020). *18.Yüzyılın İlk Yarısında Karadeniz Bölgesi'ndeki Tersane Ocaklıklarının Osmanlı Donanması Açısından Önemi ve Askeri Lojistik Potansiyeli*. Geçmişten Günümüze Karadeniz'de Ulaşım Kitabı içinde (Editörler: Mehmet Okur, Ülkü Köksal ve Volkan Aksoy), Trabzon: KTÜ Matbaası.
- Kılıç, N. (2017). *Tekstil Sektörü ve Hedefleri*. Karadeniz'in Lif Bitkileri Çalıştayı: Keten-Kenevir-Isırgan, 5-6 Mayıs 2017 Samsun.
- Kıvrak, B. (2017). *Vezirköprü Dokumaları "Vezirköprü'de Dokumacılık ve Kendir Üzerine*. Karadeniz'in Lif Bitkileri Çalıştayı: Keten-Kenevir-Isırgan, 5-6 Mayıs 2017 Samsun.
- Koç, A. (2012). The Significance and Compatibility of the Traditional Clothing-Finery Culture of Women in Kutahya in Terms of Sustainability. *Milli Folklor*, 24 (93). Pp. 184-199.
- Koç, F. Ve Koca, E. (2016). Türk Halk Giyiminde Kullanılan Süslemelere Tipolojik Bir Yaklaşım. *İdil*, 5 (19), pp. 237-262.
- Ölmez, F.N.; Kılıçarslan, H. ve Etikan S. (2019). *Elena Kasabasından Gelen Bazı Yöresel Giysiler Üzerine Gözlemler*. Konya Büyükşehir Belediyesi ve Selçuk Üniversitesi XII. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/ Sanat Etkinlikleri, Editörler: Osman Kunduracı ve Ahmet Aytaç. 25-27 Nisan 2019. Konya/Türkiye.

BOYABAT YİYECEK İÇECEK KÜLTÜRÜ

Faruk ÜNAL*

Öz

Yiyecek içecek kültürü dünyada ve ülkemizde günden güne önem kazanmakta ve sektörde büyük gelişmeler görülmektedir. Ülkemizde gastronomi kültürü Güneydoğu Anadolu'dan Ege'ye, Akdeniz'den Karadeniz'e tüm bölgelerimizde geçmişten bugüne hep önemli bir yere sahipti ancak son zamanlarda bu kültüre olan ilgi artmaya başladı. Ülkemizde yetişen tarım ürünlerinin ve bakılan hayvan çeşitliliği, üretilen doğal ürünler, yiyecek içecek kültürümüzü bambaşka noktalara taşıyarak mutfağımızı özel kılmıştır. Gastronomi kültürüne sahip olan yörelerimiz, halkına da sosyoekonomik açıdan büyük katkılar sağlamaktadır. Bu kültürü korumak için ise Türk Patent ve Marka Kurumunun coğrafi işaret, farkı ve ünü yöresinden kaynaklanan, kalitesi tescil ve denetimle korunan yiyecek ve içecekleri tescillemektedir. Boyabat mutfağı çok yönlülüğü ile Türk Patent ve Marka Kurumunun tescillenen ürünler kategorisinde pastadan payını az da olsa almaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı Boyabat yöresinde tescillenen ve tescillenmeye elverişli ürünleri ortaya koymaktır. Yöntem olarak T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın bölgeye ilişkin verileri, bölgedeki yayınlar ve internet sayfaları incelenerek literatür çalışması yapılmıştır. Tescillenen ürünler (Boyabat Sırık Kebabı ve Gazidere Domatesi) ile beraber Boyabat yöresi için büyük önem arz eden Boyabat Çeltiği, Boyabat Ezmesi ve İncir Uyutması halkın ekonomik durumu, pazar kanalları, ticareti, yiyecek içecek kültürü ve turizm gelişimi açısından ele alınarak değerlendirilip incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda Boyabat mutfağının ve doğal ürünlerinin hem ülkemize hem de yerli ve yabancı turistlere kendi marka ve logosu ile tanıtılarak özgün bir hal alması yönünde çaba sarf edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Boyabat Sırık Kebabı, Gazidere Domatesi, Boyabat Ezmesi, Boyabat Pirinci, İncir Uyutması.

Boyabat Food and Beverage Culture

Abstract

Food culture is gaining importance day by day and there are significant developments in the sector. Gastronomy culture in our country, from the Southeast to the Aegean, from the Mediterranean to the Black sea, has always had an important place in all our regions from past to present but recently, interest in this sector has started to increase. Agricultural products and animal diversity, natural products produced which have made our cuisine special by carrying our eating and drinking culture to different points in our country. Our regions, which have a gastronomic culture, also make great contributions to their people in socio-economic terms. The geographical indication, difference and reputation of the Turkish Patent and Trademark Institution, originating from its region, and the quality of which are protected by registration and inspection, are registered to preserve this culture. Boyabat cuisine, with its versatility, has started to take its share from the cake in the registered products category of the Turkish Patent and Trademark Institution. The aim of this study is to reveal the products registered and suitable for registration in Boyabat region. As a method, a literature study was conducted by examining the data of the Ministry of Industry and Trade, publications and web pages in the region. Registered products (Boyabat Sırık Kebabı and Gazidere Domatesi) and important foods for Boyabat Region (Boyabat Çeltiği, Boyabat Ezmesi and İncir Uyutması) have evaluated and examined with economic situation of the people, market channels, trade, food and beverage culture and tourism development. As a result of these examinations, it is suggested that an effort should be made to make

* Yiyecek İçecek Hizmetleri Öğretmeni, MEB Boyabat Mevlana Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Sinop, farukunaal@hotmail.com.

Boyabat cuisine and natural products unique by introducing them to both our country and local and foreign tourists with their own brands and logos.

Keywords: Boyabat Stick Kebab, Gazidere Tomato, Boyabat Paste, Boyabat Rice, Fig Sleeping.

Giriş

Sinop'un; temiz havası, denizi, ormanı, küçük ve sakin şehir hayatı Sinop'u TÜİK verilerine göre, %77,7 oranla Türkiye'de insanların en mutlu olduğu il olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin en mutlu şehrinin Sinop oluşunu burada yaşayan güler yüzlü, samimi, misafirperver ve bir o kadar da insan canlısı halkının yediklerinden veya içtiklerinden kaynaklı olabileceğini düşünmüyor değiliz. Kendine özgü yapısı ile bir ada şehri olan Sinop'un tarım alanında ve bazı sanayi kollarında çeşitlilik gösterdiği gibi turizm destinasyonu olarak da çok yönlü özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Bir yanda deniz, kum, güneş diğer yanda tarih, doğa, kültür, inanç ve gastronomi turizmiyle ön plana çıkmış nadir şehirlerden bir tanesidir. Yiyecek içecek kültürü olarak Sinop mutfağı et yemeklerinden hamur ürünlerine sebze yemeklerinden tatlı çeşitlerine ve doğal ürünleri ile gastronomi atlasının başkenti diyebiliriz. (Kaya ve Yılmaz, 2017:137-160).

Fotoğraf 1: Sinop İli

1. Her yönü ile Boyabat

Şehrin tarımda ve çeşitli sanayi kollarında ayrıca tarih, doğa ve gastronomi alanında omurga görevini üstlenen, şehrin güneyinde bulunan ilçesi Boyabat olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. Boyabat'ta bulunan tuğla fabrikaları ve çeltik fabrikaları ilçede bulunan sanayi kollarının önde gelen kuruluşlarıdır. İlçe halkının sanayi anlamındaki iş istihdamını bu fabrika kuruluşları sağlamaktadır. Tarım olarak ele aldığımızda ise Boyabat ile özdeşleşmiş olan Boyabat çeltiği (pirinci) ilçedeki halkın en büyük tarımsal faaliyeti olarak öne çıkmaktadır. Çeltik üretiminde çok büyük bir rol üstlenen su ve verimli toprak ilçenin sınırlarında bulunan Gökırmak sayesinde farklı bölgesel pirinç üretimine öncülük etmektedir. Toprak değeri ve kalitesi yüksek ovalar meydana getirdiği için Gökırmak, Boyabat için önemli bir akarsudur. Gökırmak'ın avantajının yanı sıra bölgenin arazi yapısı pirinç yetiştirmek için

oldukça uygundur. Kısacası Boyabat'ın taşıyla toprağıyla havasıyla suyuyla tam bir çeltik diyarı olduğunu söylemek tam isabet olacaktır.

Fotoğraf 2: *Boyabat İlçesi*, 2019

2. Boyabat Yiyecek İçecek Kùltürü

Yiyecek içecek kùltürü olarak baktığımızda ise yine Boyabat'ın yıldızının parladığını burada da görüyoruz. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütölen Türk Patent ve Marka Kurumunda 2017'den bu yana Yiyecek İçecek Kùltürü adı altında Sinop'a özgü dört ürün tescillenmiştir. Bu ürünler kronolojik sırası ile Sinop Nokulu, Boyabat Gazidere Domatesi, Boyabat Sırık Kebabı ve Sinop Kestane Balı olarak Türk Patent ve Marka Kurumunda yerini almıştır. Bu dört ürünün ikisi tamamen Boyabat'a ait tescilli ürünlerdir. Bunlarda birisi Boyabat Sırık Kebabı bir diğeri ise Boyabat Gazidere Domatesidir. Bu tescillenmiş iki ürünü inceleyecek olursak iştah kabarttığını görölmektedir. Bunların dışında geçmişten bugüne zengin bir mutfağı ve doğal ürünlere sahip olan Boyabat'ta çeltiğı, ezmeye ve incir uyuşturmasına değineceğiz ve bunların da Boyabat adına geçmişe yüz tutmasını engelleyerek tescillenmesini ayrıca hem Boyabat halkına sosyoekonomik anlamda kazandırmak hem de yerli ve yabancı turistlere bunların tanıtımını yapacağız.

2.1. Boyabat Sırık Kebabı

Boyabat Ticaret ve Sanayi Odasının 2018'de 'Kebap / Yemekler ve Çorbalar' ürün grubu üzerinden başvurduğu Boyabat Sırık Kebabı iki yılın sonunda Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından tescillenmiştir.

Boyabat'ın yemyeşil kırlarında, geniş ovalarında, yamaçlı dağlarında otlanan ve Gökırmakğın suyundan beslenen Sinop ile Tokat arası illere özgü ait olan ama Boyabat coğrafyasında yetişen ve en az altı aylık olan Karayaka kuzusu ile yapılır. Bu kuzu ırkı süt verimliliğı olarak üreticisinin yüzünü güldürmese de et kalitesi olarak kendini kanıtlamış lezzetli bir et yapısına sahiptir. Kuzuyu pişirirken kullanılacak sırık ise reçinesiz bir ağaçtan olmalıdır ki reçine, ısıtılınca yumuşayan ve eriyen bir madde

olduğu için kuzunun tadını değiştirebileceğinden dolayı önemlidir. Yine pişirilirken yakılacak ateş ise  ıralı  am odunu ateşi olmalıdır çünkü  ıralı  am odunu ateşin yanında bize k zde bırakır ki bu k z kebabın sıcaklıktan mahrum kalmamasını engelleyerek daha iyi ve hızlı pişmesini sağlayacaktır. Bu da bize şunu gösteriyor Boyabat Sırık Kebabının lezzetinde ateş ve odun cinsinden kuzu seçimine kadar her bir ayrıntının ayrı önem taşıdığını görmekteyiz.

Fotoğraf 3: *Boyabat Sırık Kebabı*, 2021. (Yazar: Faruk  nal)

Boyabat Sırık Kebabının yapım aşamasına baktığımızda kuzu kesildiği gün iç organları temizlenir karın bölgesinden ortalama 300g kaya tuzu ile tuzlanır ki buda yağ ile birlikte eriyerek kebaba ayrı bir lezzet katar ve derisi dikkatle soyularak sırık boynundan çıkması koşulu ile geçirilip sırık boyna bağlanıp sokma işlemi gerçekleştirilir. Karnı ise ‘sığlık’ denilen sivri uçlu dallar ile dikilerek kapatılır. Daha sonra ise önceden  ıralı  am odunu ile yakılmış olan ateşin ortasından değil karşısından veya yanlarından yaklaşık 80 cm hizalayarak pişirilmelidir. Pişerken akan yağların bir yerde toplanması için kebabın altında bir tepsi bulunmalıdır. Bu yağı pişerken ara sıra bir kepçe yardımı ile kuzunun etrafına dökülür. Yaklaşık dört saat yavaş yavaş ateşin karşısında nar gibi kızararak pişen bu kebab bir etin kavuşabileceği en lezzetli halini alıyor. Pişiminde ve tüketiminde ayrıca bir sosa, baharata ve garnit re ihtiyaç duyulmayan Boyabat Sırık Kebabı tescillendikten sonra logo ve mahreç işareti amblemi ile işletmelerde kolayca görülebilir duruma gelmiş ve Boyabat’ın Yiyecek  cecek Kültürü olarak en gözde olan ürünü diyebiliriz. Sadece Boyabat Sırık Kebabı yemek için bile Boyabat’a gelinebileceğini daha önce tadanlar rahatlıkla söylerken bu kebabı tatmayanlar ise mutlaka uğramaları tavsiye edilmektedir. Sırık kebabı, gastronomi turizmi açısından Sinop ilinin ve tüm ilçelerinin tanıtımına katkı sağlayıcı bir unsurdur. Hazırlanışı, pişirimi, tüketimi ve sunumu, alternatif bir turizm faaliyeti olarak bölge turizmine katkı sağlayabilecek bir gelenektir. (Akyol, 2018:142-156).

2.2. Gazidere Domatesi

Boyabat’ın ilk tescilli ürünü olan Gazidere Domatesi 2017 yılında Boyabat İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından Domates /  şlenmiş ve  şlenmemiş Meyve ve Sebzeler ile Mantarlar  r n grubu

ùzerinden başvurusu yapılmış ve iki yılın sonunda Tùrk Patent ve Marka Kurumu tarafından tescillenmiştir.

Sinop halkının arasında ‘Çirkin Domates’ olarak da bilinen 8-10 cm boyunda, 13-14 cm eninde olan ve bir tanesi 500-800 gr ağırlıĝa kadar erişebilen, ince kabuklu, etli, içten dışa doğru olgunlaşan, kahvaltılık ve salatalık olarak kullanıldığında bir tanesi rahatlıkla yetebilen hatta çekirdek ailelerin bir Gazidere Domatesini iki ayrı öğünde kullandığı ancak dalından koparıldıktan sonra tüketim ömrü kısa olan kendine has aroması ve lezzetiyle Sinop ili Boyabat ilçesi Gazideresi ve Gazideretabaklı köylerinde 150 yılı aşkın bir süredir yetiştirilmekte olan Boyabat Gazidere Domatesi yöre için önemli bir geçim kaynağıdır. Yaz aylarında Boyabat’ta festivali yapılan bu domates için çevre köylerden Gazidere Domatesi tohumu ile üretilen domates üreticileri arasında tatlı bir rekabet söz konusu olmaktadır. Festivale yüzün üzerinde domates üreticisi katılımcısı, en iyi Boyabat Gazidere Domatesini seçmek için komisyon üyeleri, Boyabat Belediye Başkanı ve diğer katılımcılar bulunmaktadır. Festival sırasında en iyi domatesin belirlenmesi dışında festivali renklendiren çeşitli yarışmalar yapılıyor. Bunlardan biriside boyu, eni ve ağırlığı ile ön planda olan Gazidere Domatesini en hızlı yeme yarışması yapıp ödülleri verilmektedir. Pandemi döneminde bu festivallere bir müddet ara verilmiştir.

Boyabat Gazidere Domatesi için yıllardır aynı tohum kullanılsa bile sadece bu yeterli olmuyor. Bölgede bulunan Gökırmak Havzasının Gazideresi ve Gazideretabaklı köylerindeki arazilere çeşitli mineral ve alüvyon taşınması toprak yapısını ayırt edici ve önemli kılmıştır bu da domatesin ayrıcalığını ön plana çıkarmıştır.

Fotoĝraf 4: *Gazidere’de Bir Domates Tarlası.* (Yazar: Faruk Ünal)

Boyabat Gazidere Domatesi için mart ayının son haftası serüven başlar ve 3 cm derinlik ile tohumlar ekilmeye başlanır. Mayıs ayında filizlenen Gazidere Domatesi Haziran ayı itibari ile haftalık sulanmaya başlanır. Temmuzda hasat başlar ve sıcaklığa göre ortalama dört günde bir hasat yapılır.

Ekim ayına kadar devam eden hasat ile Boyabat Gazidere Domatesi yaklaşık 15 defa hasat edilir. 1 Dekar araziden halk dilinde 1 dönümden ortalama 7 ton Boyabat Gazidere Domatesi elde edilir.

Fotoğraf 5: *Gazidere Domatesi*, 01.07.2021. (Yazar: Faruk nal)

Boyabat yiyecek içecek kültürü olarak Anadolu'nun en kapsamlı mutfağına ve çeşitli tarımsal ürünlerle dolu geniş bir yelpazeye sahip olduğu için bu tescillenmiş iki ürün dışında birçok ürün grubuna da kendine has üretim ve yöntemleri ile ev sahipliği yapmaktadır. Boyabat Sırık Kebabı ve Boyabat Gazidere Domatesi tescillendikten sonra turistler için daha ilgi çekici olmanın yanı sıra Boyabat halkına da sosyoekonomik anlamda katkılar sağlamıştır. (Boyabat İlçe Tarım Ve Orman Müdürlüğü, 2019).

3. Keşfedilmeyi Bekleyen rnler

Günümüzde artık gastronomi seyahatleri yapılmakta ve Yiyecek içecek Kültürü olarak Boyabat bu seyahatlerin en önemli durağı olma yolunda ilerlemektedir. Ayrıca Boyabat'ın diğer ürün gruplarına da göz atacak olursak Boyabat eltiği, Boyabat Ezmesi, Boyabat ileği gibi bunların da en kısa sürede Türk Patent Kurumu tarafından tescillenmesi ve turistlerin ilgi odağı noktası durumuna getirilmesi gerekmektedir.

3.1. Boyabat eltiği

eltiğe genel olarak baktığımız zaman insanlık için tarih boyunca önemli besin kaynakları arasında gelmiştir. Dünya pazarında geniş bir yere sahip olan pirinç hem üretimde hem de tüketimde Asya lkeleri her ne kadar başrolde olsa da Türkiye'de de pirinç üretimi ve tüketimi önemli rol oynamaktadır. Ülkemizde pirinç üretimi yapılan bölgelerin bazı toprak ve iklim şartlarına uygun olması gerekmektedir.

şartlara uygun olan yreler üretimini yapmaktadırlar. Bazı bölgelerin şeltikleri kendilerine has üretim metotları, toprak kaliteleri ve su özellikleri olduğu için Türk Patent Kurumu tarafından tescillenmiştir. Bunlara rnek verecek olursak Edirne İpsala Pirinci, Kastamonu Tosya Pirinci Türk Patent Kurumu tarafından tescillenmiştir bunun yanı sıra yine kendini duyurmuş ama henüz tescillenememiş pirinçler de orum Osmancık Pirinci, şanlıurfa Karacadağ Pirinci ve en önemli kendine özgü pirinci olan Boyabat Pirinci başta gelmektedir.

Boyabat konum olarak Gökırmak ovaları üzerine kurulmuş kentin arazileri içerisinden akan Kozlaz ayı bölgenin tarımsal faaliyetini en önemlisi de çeltik üretimini önemli derecede güçlendirmiştir. Çeltiğin en önemli ihtiyaı olan su Boyabat için hiçbir zaman sorun haline gelmediğinden dolayı bölge için büyük bir avantaj olmuştur.

Fotoğraf 6: *Boyabat'ta Bir eltik Tarlası, 2021. (Yazar: Faruk nal)*

Genellikle nisan ayında tarımsal iş makinaları ile 'keşen çekmek' deyiimi ile bilinen tarladaki suyun taşmaması için işlemler yapıldıktan sonra arazi sulanarak toprak yumuşatılır. Ardından ekilen tohumlar bir hafta sonra yeşererek gün yüzüne çıkıyor. Çeltiğin büyümesini etkileyen zararlı otlar ise kimi zaman elle kimi zamansa zirai ilaçlar ile yok edilir. Eylül ayına kadar bakımı yapılan çeltiğin, toprağı kuruduktan sonra hasat zamanı yaklaşıyor. Kuruyan tarlada eltik biilip bir hafta tarlada bıraktıktan sonra tarımsal iş makineleri sayesinde eltik taneleri başaktan ayrılıyor. Ayrılan eltiği artık geniş düz alanlarda kurumaya bıraktıktan sonra uvallanıyor eğer kurumaz ise eltik çuval içinde ısınmaya başlar bölge halkı bu duruma 'çeltiğin yanması veya kızışması' demektedir. uvallanıp kurutulan çeltikler, elekler yardımıyla pirinç harici maddelerden ayrıştırılmaktadır. Akabinde pirincin dış kabuğu merdaneler tarafından arındırılıp temizleniyor. Tarımsal iş makineleri olan parlatıcı taşlar sayesinde çeltiğin rengi sarıdan beyaza döndürülüyor. Son aşama olan hava parlatıcısından geçen çeltiğin sır tabakası

farklı bir işlemden daha geçirilip hayvanlara yem olarak kullanılmaktadır. Çeltik ambarlara götürülmeden önce sağlamlardan kırık pirinçler elekler yardımıyla belirleniyor ve çuvallanıp ağızları dikilip halka arz ediliyor. Ortalama 500 kg çeltiğin; 300 kilogramı bütün pirinç, 100 kilogramı dış kabuğu, 50 kilogram kırık pirinç, 40 kilogramı kepek ve 10 kilogram yabancı madde çıkmaktadır.

Fotoğraf 7: *Boyabat'ta Bir Çeltik Tarlası, 01.07.2021. (Yazar: Faruk Ünal)*

Suda yetişen tek tahıl olan çeltik sıcak iklimi olan her toprakta yetişebilir ancak alüvyon yönünden zengin topraklarda ürün kalitesi ve değeri daha da artmaktadır. Ayrıca tohum seçiminde de dikkatli olunmalı içerisinde yabancı otların olmadığı, sertifikalı tohumlar kullanılması hasadın verimine büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Boyabat yöresi kaliteli çeltik üretimi yönünden coğrafi koşulları doğal olarak karşılarken üreticinin de kendine has teknikleri bulunmaktadır. Bu yüzden Boyabat çeltiğini diğer bölgedeki çeltiklerden ayırt etmek rahatlıkla mümkün olacaktır. Hem toprak değeri yüksek hem sıcak ovalarda hem de boğazda yetişen çeltik elbette ki farklı olmaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurularak Boyabat Pirinci kısa süre içerisinde tescillenmeli ve Boyabat halkına da sosyoekonomik anlamda katkı sağlamalıdır.

3.2. Boyabat Ezmesi

Boyabat'ın nadide eserlerinden biri de Boyabat Ezmesidir. Tek lokmalık bu tatlı hem Boyabat halkının hem gurbette ki Boyabatlıların hem de turistlerin odak noktası haline gelmeyi başarmıştır. İçerisinde hiçbir katkı maddesi barındırmaması ve tamamen doğal ürünler kullanılarak, fındık ve cevizden aldığı Omega-3 yağı, şekerden aldığı enerji ile tam bir doğal enerji deposudur.

Fotoğraf 8: *Boyabat Ezmesi*, 2021. (Yazar: Faruk nal)

Yapım aşamasına göz atacak olursak içerisinde fındık, ceviz, şeker ve un bulunmaktadır. Fındıklar fırında çiftte kavrulduktan sonra çekilen fındıklar eritilen toz şekerle buluşturulup az miktarda un ile kıvam aldırılınca tezgâha alınıp, yoğrulup, dinlendirilmeye bırakılır. Daha sonra hiçbir makine kullanılmadan doğal yollar ile ustaların elle şekil verip üzerine ise bütün ceviz koyarak kutulara koyduğu Boyabat Ezmesi paketlenerek Boyabat halkına ve yurdun dört bir yanına satışa çıkarılır. Boyabat'a gelenlerin mutlaka tatması gereken bu nadide enerji deposunu aynı zamanda artık sipariş vermekte mümkün duruma gelmiştir. Günlük enerji ihtiyacını rahatlıkla karşılayan bu ezme Boyabat halkı için sosyo-ekonomik anlamda önemli yer almaktadır. İçerisinde kullanılan ürünlerin tedarikini bu yöreden yaparak ürünü tescil etmenin zamanı gelmiş bulunmaktadır.

Fotoğraf 9: *Boyabat Ezmesi*, 2021. (Yazar: Faruk nal)

3.3. İncir Uyuşturması

Boyabat'ın yöresel tatlısı olan incir uyuşturması hafif oluşu ve besleyiciliği ile yemek severlerin keyif noktasıdır. Yaklaşık on kuru incirin sıcak su ile yumuşatılarak, küçük küp şeklinde doğrandıktan sonra bir bardak şeker ile bir litre süt kaynatılarak incirlerin üzerine dökülürken bir taraftan da incirler

kaşık yardımı ile ezilmektedir. Ezilerek üzerine süt dökülen incirlerin üzeri kapak yardımı ile kapatılıp bir bez yardımı ile sarıldıktan sonra yoğurt mayalanması gibi incirlerin uyuşması beklenir ve daha sonra servis yapılır. (boyabatim.com, 2020). Bu yöresel lezzet asimile edilmeden Boyabat’a kazandırılmalıdır.

Fotoğraf 10: *Boyabat İncir Uyutması*, 2020. (Boyabatim.com)

Sonuç

Boyabat mutfağının bulunduğu yörelere göre yelpazesi en geniş mutfak olduğunu doğal ürünleri, tatlıları, atıştırmalıkları ve et yemekleri ile ele alarak incelenmiştir. Onay görmüş ürünlerinin Boyabat halkına ve bulunduğu şehre turizm adına gastronomi alanında kazandırdığı gibi sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda da katkılar sağladığı görülmektedir. Boyabat yiyecek içecek kültürünün gelişimi açısından bölgenin keşfedilmeyi bekleyen, halka sosyoekonomik anlamda değerler kazandıracak diğer ürünleri de ele alarak gün yüzüne çıkarmak için ve Türk Patent ve Marka Kurumuna kazandırılması gerektiğini belirterek değerlendirildi.

Kaynakça

- Kaya, M. ve Yılmaz, C. (2017). Yaşlı, Mutlu, Huzurlu İl Sinop. *Doğu Coğrafya Dergisi*. (pp. 137-160). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitedd/issue/27721/314819> Erişim: 22 Mayıs 2021.
- Akyol, C. (2018) Boyabat Mutfak Kültüründe Sırık Kebabının Gastronomi Açısından Önemi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*. (pp. 142-156) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/513702> Erişim: 28 Mayıs 2021.
- Boyabat İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü. (2019) Boyabat Gazidere Domatesi. *Türkiye'nin Coğrafi İşaretleri*. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/0421b251-5936-477c-8734-61af4b8cf470.pdf> Erişim: 14 Haziran 2021.
- (TP) Türk Patent ve Marka Kurumu. *Türkiye'nin Coğrafi İşaretleri*. <https://ci.turkpatent.gov.tr/> Erişim: 20 Mayıs 2021.
- boyabatim.com. (2020) Boyabat İncir Uyutması. *Boyabat Yemeklerimiz*. <https://www.boyabatim.com/boyabat-yemeklerimiz/incir-uyusturmasi.html> Erişim: 11 Haziran 2021.

KÜLTÜREL MİRAS ALANI OLARAK BOYABAT VE GELENEKSEL EVLERİ

Zeyneb Ayla KIRENCİ ERUZUN *

Suphi SAATÇİ *

Öz

Arkeolojik, doğal ve kentsel sit alanlarını bir arada bulunduran Boyabat, Türkiye'nin kuzeyinde yer alan Sinop'un bir ilçesi olup geleneksel evleri ile kültürel ve tarihi değere sahiptir. Geleneksel evler, iklimsel ve coğrafi özellikler ile yerel halkın sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamının sonucu olarak kendine özgü bir mimari karaktere sahiptir. Yapıldıkları dönemin mimari anlayışlarını, zevklerini, sosyal ve ekonomik koşullarını yansıtır. Boyabat evleri, özgün dokusunu korumuş bazı sokaklarda; yerleşim özellikleri, yerel özellikleri, plan ve cephe özellikleri ile geleneksel dokusunu korumaktadır. Boyabat evleri ile ilgili olarak yapılan bu çalışma, bölgenin tarihi ve kültürel itibarıyla zengin materyallere sahip olması ve çok az incelenmiş olması sebebiyle önem kazanmaktadır. Çalışma kapsamında, Boyabat ilçesinde yer alan anıt ve sivil mimari örnekleri incelenmiş; Boyabat'ta özgünlüğünü korumakta olan sokak dokuları analiz edilmiş, fotoğraflama çalışması yapılmış ve özgünlüğünü koruyan bazı evlerin envanteri çıkarılmış, bir bölümünün ise plan ve cephe şemaları oluşturulmuştur. Çalışmanın amacı; kentsel sit alanı içerisinde kalan tescilli, tarihi ve kültürel birikime sahip evleri belgelemek ve mimari özelliklerini analiz etmektir. Çalışma yöntem olarak; literatür taraması, saha çalışması, veri toplama, belgeleme, analiz ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır. Verilerin toplanması ve saha çalışması sonucunda yirmi altı evin envanter fişi hazırlanmış, içlerinden yedisinin plan ve cephe çizimleri yapılarak tipolojileri ortaya koyulmuştur. Ayrıca kentsel sit alanlarını kapsayacak şekilde ulaşım, doluluk-boşluk, tescil durumu, kat adedi, işlev, malzeme ve yapım tekniği analizleri yapılmıştır. Boyabat yöresel mimarisinin belgelenmesi, yerleşimin geleneksel dokusunun korunmasında etkili olacaktır. Ayrıca, bu veriler yerel belediye tarafından hazırlanan projeler için yol gösterici olabilir ve bu çalışma sayesinde veriler gelecek nesillere aktarılacaktır. Hazırlanan bu altlıkla ileride yapılacak çalışmalara katkı sağlanabilir. Koruma sorunlarının tespit edilmesi ile öneriler geliştirilerek alan canlandırılabilir ve turizme katkı sağlanabilir. Mevcut yapıların restore edilerek iyileştirilmesi bölge kültürüne sahip çıkılması açısından önemlidir; fakat tek başına yeterli değildir. İlçeyi bir bütün olarak algılayarak sokak dokularının evlerle birlikte iyileştirileceği çalışmaların bölgenin canlandırılmasına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kentsel ölçekli çalışmalar Boyabat'ın evlerini canlandırabilir ve bölgenin geleneksel mirasının korunmasına yönelik önemli bir adımdır.

Anahtar Kelimeler: Boyabat, Geleneksel Ev, Geleneksel Mimari, Kültürel Miras, Tipoloji.

Boyabat as a Cultural Heritage Area and Its Traditional Houses

Abstract

Boyabat is a district of Sinop, located in the north of Turkey, which contains archaeological, natural and urban sites together and has cultural and historical value with its traditional houses. Traditional houses have a unique architectural character as a result of climatic and geographical features and the social, economic and cultural life of the local people. They reflect the architectural understanding, tastes, social and economic conditions of the period in which they were built. Boyabat houses are on some streets that have preserved their original texture; It preserves its traditional texture with its settlement features, local features, plan and facade features. This study on

* Arş. Gör., Samsun Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, zeyneb.eruzun@samsun.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-8326-0144>.

* Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü, ssaatci@fsm.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-3775-4127>.

Boyabat houses gains importance as it has rich materials in terms of history and culture of the region and has been very little studied. Within the scope of the study, examples of monuments and civil architecture in Boyabat district were examined; Street textures in Boyabat were analyzed, photographs were taken, and an inventory of some of the houses that preserved their originality was taken, and the plan and facade diagrams of some of them were created. The aim of the study is to document the registered, historical and cultural houses within the urban protected area and to analyze their architectural features. The working method consists of literature review, fieldwork, data collection, documentation, analysis and evaluation. As a result of data collection and field work, inventory slips of twenty-six houses were prepared, and their typologies were revealed by making plan and facade drawings of seven of them. In addition, transportation, occupancy-space, registration status, number of floors, function, material and construction technique analyzes were made to cover urban protected areas. Documenting the local architecture of Boyabat will be effective in preserving the traditional texture of the settlement. In addition, these data can be a guide for the projects prepared by the local municipality and through this study, the data will be passed on to future generations. With this prepared base, it can contribute to future studies. By determining the conservation problems, suggestions can be developed to revive the area and contribute to tourism. Restoring and improving the existing structures is important in terms of protecting the regional culture; but it is not enough on its own. It is thought that the works that will improve the street textures together with the houses by perceiving the district as a whole will contribute positively to the revitalization of the region. Urban scale works can revitalize Boyabat's homes and are an important step towards preserving the traditional heritage of the area.

Keywords: Boyabat, Traditional House, Traditional Architecture, Cultural Heritage, Typology.

Giriş

Karadeniz bölgesinde yer alan Sinop, Kaşkalar, Hititler, Frigler ve Kimmerler de dahil olmak üzere birçok eski uygarlığa ev sahipliği yapmıştır (Eser, 2006). Diogenes'in doğum yeri olarak ünlü olan Sinop; Mezopotamya, Anadolu ve Karadeniz bölgesi arasında bir ticaret üssü olarak kullanılmıştır. Sinop, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kastamonu Sancağı'na bağlı bir kaza iken, Türkiye Cumhuriyeti döneminde vilayet olmuştur. (Öz, 2020).

Tarihsel süreçte çeşitli uygarlıkların kesişim noktalarında yer alan bölgeler, geçmişten günümüze kalan kültür mirasına sahiptir. Bu mirasın kökeninde Hititler, Frigler, Kimmerler gibi eski Anadolu uygarlıkları ile Candaroğulları, İsfendiyoğulları gibi Anadolu beyliklerinin çeşitli kaynakları ve kültürleri yer almaktadır. Bu çeşitlilikler bölgeye zenginlik sağlamaktadır. Yılların birikimi ve mirasının korunması ve gelecek nesillere aktarılması kültürel kimlik oluşturulması açısından önemli olmaktadır. İçinde yaşanılan mekânın ya da coğrafyanın kimliğini bilmek, kültürel mirasın korunması bağlamında öznel bilinç açısından önemlidir.

Bu çalışmaya konu olan Boyabat, Sinop'un ilçelerinin en büyüğüdür. Tarihi ve kültürel eserler açısından zengin olan ilçenin en belirgin özelliği geleneksel evleridir. Bu çalışmanın amacı, kültürel miras değeri taşıyan yapılar ile yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan evlerin yerel mimari özelliklerini belgelemektir. Ayrıca özgün değer taşıyan bu evlerin plan ve cephe özelliklerini analiz etmeyi, bu bilgi tabanı ile geleneksel zanaatçılığı gelecekte yeniden canlandırmayı ve bu sayede bölgenin kültürel mirasına katkıda bulunmayı amaçlamıştır.

Bu çalışmada gözlem, görüşme ve belge analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak saha çalışması yapılmıştır. Çalışma; literatür taraması, veri toplama ve veri analizi olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasında geleneksel Türk evlerinin özellikleri, geleneksel mimari ve kullanılan yapı malzemeleri ile Boyabat'ın tarihi ve evleri araştırılmıştır. Veri toplama aşaması, belediyeden tescilli binaların işaretlendiği haritaların alınması, arazi çalışması yapılarak geleneksel konutların bulunduğu mahallelerin incelenmesi, çalışılacak mahalle ve evlerin seçilmesi, fotoğraf çekilmesi ve rölye şeklinde gerçekleştirilmiştir.

1. Sinop İli Boyabat İlçesine Genel Bakış

Boyabat'ın tarihi Geç Kalkolitik Çağ'a (MÖ 4500) kadar uzanır. 2000 yılında Boyabat'a 15 kilometre uzaklıktaki Kovuklukaya Höyük'te yapılan kazılarda, Geç Kalkolitik Çağ'a ait malzemelerle birlikte Erken Tunç Çağı'na ait bir bronz döküm ustasının evi ortaya çıkarılmıştır (Tosun, 2013).

Boyabat, Danişmentlilerin, ardından Selçukluların ve Pontus Krallığı'nın eline geçmiştir. Candaroğulları ve İsfendiyoğulları'ndan sonra 1461'de Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır (Eser, 2006). Tanzimat dönemine kadar Kastamonu Sancağı'nın idari bölümü olan Boyabat, Tanzimat'ın ilanı ile birlikte Kastamonu Vilayeti Sinop Sancağına bağlı bir kaza olmuş ve 1868 yılından itibaren Sinop'un bir kazası olmuştur (Başoğlu, 1972).

Tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Boyabat, zengin bir mimari mirasa sahiptir. Özellikle geleneksel evleri; yerel halkın yaşam tarzları ve ihtiyaçları, çevre koşulları ve yerel malzeme kullanımı ile şekillenen benzersiz özelliklere sahiptir. Boyabat'ın geleneksel Türk evlerinin özelliklerini yansıtan birçok özgün mimari örneği, çalışma alanı olarak seçilmesine yol açmıştır.

Karadeniz bölgesi Türkiye'nin en yağışlı bölgesidir. Yoğun ormanlık alanların olması ve yeterli kaynak bulunması nedeniyle ahşap, yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Ahşap malzemeler neme ve ısıya karşı oldukça dayanıklıdır. Taş, yerel mimaride kullanılan bir diğer malzemedir. Malzeme kullanımı, iklim, malzeme stokları, gereksinimler, sosyal ve kültürel koşullar ve ekonomiden etkilenir.

Karadeniz Bölgesi'nin geleneksel evleri, tarihsel olarak farklı etnik kökenlerden oluşan zengin bir kültürel mirastır. Planları ve mimari biçimleri ile malzeme kullanımları, bölgesel tarihi, kültürü, iklimi, topografyayı ve yerel ustaların becerilerini yansıtır.

1.1. Boyabat ve Yerleşim Özellikleri

Ainsworth (1807-1896) seyahatnamesinde "Boyabat'ta yer alan kerpiç evler Kaz Deresi'nin bulunduğu vadiye kadar uzanmaktadır. Çevrede meyve ağaçları ve tarlalar vardır. Kalenin eteklerinde son sipahilerden olduğu söylenen Hüseyin'in derebeyliği zamanından kalan 30 kadar ev vardır (Esemenli, 1990)." cümlelerine yer vererek o dönemde sivil mimariyi oluşturan ahşap evlerin varlığından söz etmiştir.

Sinop'un en büyük ilçesi olan Boyabat, tarihi dokusunu koruyarak günümüze gelmiş bir yerleşimdir. İlçenin oluşumu ve gelişiminde önemli rolü olan Kolaz Çayı ve Boyabat Kalesi (Şekil 1) bu dokunun oluşumunda etkili olmuştur. Kolaz Çayı boyunca devam eden verimli topraklar tarıma oldukça elverişlidir. Yerleşim kale eteklerinde ve kaleye yönelenerek oluşmuştur. Genellikle yapılar, bir cephesi kaleyi göreceğ şekilde konumlanmıştır.

Boyabat'ta geleneksel mimariyi oluşturan yapılar, organik kent dokusu içinde geleneksel Türk evi özelliğini gösteren yapılardır. Geleneksel yapım sistemi genellikle ahşap karkastır. Ahşap dikmelerin arası kerpiç, tuğla veya taş ile doldurulmuştur.

1.2. Anıtları

Arkeolojik, doğal ve kentsel sit alanlarını bir arada bulunduran Boyabat ilçesinde yer alan tarihi ve mimari özellikleriyle ön plana çıkmış yapılar arasında şüphesiz en önemlisi ve en bilineni Boyabat Kalesi'dir. Boyabat ilçe merkezine hakim tepe üzerinde konumlanmış sur duvarları ve gözlem kulesinden oluşan kaledir. Turizm açısından ilçe için önemli bir yeri olan Boyabat Kalesi'nde 2007 yılında restorasyon çalışmaları yapılmıştır.

Şekil 1: Boyabat Kalesi

 l edeki diğer yapılar arasında, Kırkkızlar Kayası, Ak Mescit, Büyük Cami, Kandilsiz Mescit,  eyh Camisi, Gökdere Camisi, Kaya Camisi, Medrese, Türbe, Salar Köyü Kaya Mezarı, Bazalt Kayalıklar,  n n  İlkokulu, Kız Meslek Lisesi, Askerlik  ubesi (Eski Hastane), Pa alıo lu Köyü Kilise Kalıntısı yer almaktadır. Şeyh Cami  e mesi, Keçeli Sokak'ta bulunan  e me, Büyük Kemer, Kirazlıdere Su Kemer ve Su Yolu yer almaktadır ( ekil 2).

Şekil 2: Ak Mescit, Büyük Cami,  eyh Camisi ve  e mesi

1.3. Geleneksel Evleri

Boyabat, doğal, kentsel ve arkeolojik sit alanlarının birlikte yer aldığı karma özellik gösteren bir sit alanıdır. Boyabat Kalesi'nin bulunduğu bölge arkeolojik sit alanı, kalenin yer aldığı tepe ve Kolaz  ayı ile kenarları doğal sit alanı olarak sınırlandırılmıştır (Sinop Valiliği  l Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013).

Geleneksel evlerin konumlarında öncelikli olarak manzara etkilidir. Tepe ve yamaçlara kurulan bir kent olan Boyabat'ta hakim manzara yönü kaledir. E imli arazideki konutların cephelerinden biri manzaraya, diğeri ise bahçeye veya sokağa yönelik olarak tasarlanmıştır. Düz arazideki konutların cepheleri ise bahçelerine,  nlerinden geçen sokak veya caddeye yönelik olarak tasarlanmıştır. Bölgenin eski fotoğraflarında da özgün dokuyu görebilmek mümkündür ( ekil 3).

Şekil 3: Boyabat Kalesi ve Kent Dokusu (Foto Resul Arşivi)

Boyabat'ın özgün yerleşimleri bahçeli ev tipindedir. Yapıların bir cephesi çoğunlukla kaleyi görecek şekilde konumlanmıştır. Genellikle zemin kat ve iki normal kat olmak üzere üç katlıdır. Karma sistemli olarak inşa edilmişlerdir (şekil 4).

şekil 4: Geleneksel Boyabat Evleri

Boyabat'ta yer alan geleneksel evlerden birkaçı restore edilmiştir. Restore edilen evler arasında Osman Akça Evi yer almaktadır. Osman Akça Evi, 19. yüzyılın ilk yarısında yapılmış olup, Boyabat geleneklerini yaşatmak üzere müze olarak kullanılmak amacıyla 2008 yılında restore edilmiştir. Bu yapı Boyabat'ta restore edilen ilk yapı olması nedeniyle önem taşımaktadır (şekil 5).

şekil 5: Sinop İl  zel İdaresi Konuk Evi/Osman Akça Evi (solda), Boyabat Belediyesi Konuk Evi (sağda)

19. yüzyılın sonlarında yapılmış olup, restore edilen bir diğer yapı ise Boyabat Belediyesi Konuk Evi'dir. Tescilli yapı, Boyabat'ın yöresel el sanatları, tarihi belge ve fotoğraflarının sergilenmesi düşünülen bir müze olarak kullanılmak üzere restore edilmiştir. Fakat günümüzde kullanılmamaktadır. Taş kargir ve kerpiç, dolgulu ahşap karkas olmak üzere karma yapım sistemli olan evin taşıyıcı sistemi korunmuştur. Yapı, konumu itibariyle önemli bir kesişim noktasında bulunmaktadır. Geleneksel Boyabat evlerinin bulunduğu sokakların birleşiminde, bölgenin önemli ticaret noktası olan ve kargir yapılarıyla da bilinen Orta  arşı'yla bağlantılı bir noktadadır.

 zg n yapısını korumakta olan Boyabat evlerinin büyük çoğunluğu yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Geleneksel evlerin yoğun olarak bulunduğu Gökdere Mahallesi'nde yer alan Semra Genç Evi de kullanılmayan evlerden biridir. Zemin kat ve iki normal kattan oluşan yapı, ahşap karkas sistem arası kerpiç, dolgudur. Çıkmalar ahşap eli b  r ndeler ile desteklenmektedir. (şekil 6)

şekil 6: Semra Genç Evi

2. Geleneksel Boyabat Evlerinin Analizi

Bu çalışmanın kapsamını, Boyabat'taki tescilli geleneksel evlerin bilgisinin edinilmesi, özgün dokusunu koruyan mahalle ve sokakların tespit edilmesi ve seçilen bir sokak üzerinde yer alan evlerin incelenmesi oluşturmaktadır.

Boyabat geleneksel dokusunu önemli ölçüde koruyan mahalleler arasında Bayram ve Çay Mahallesi sayılabilir. Eskiler Çay Mahallesi olarak bilse de günümüzde mahalle sınırları ve kapsamı değişmiş ve mevcut durumda bu mahalle Gökdere Mahallesi'nin bir kısmını oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında ise eskilerin Çay Mahallesi olarak bildiği bölgede seçilen Ekiz Sokak ele alınmıştır. Bu sokağın seçilmesinin sebepleri arasında, kültürel miras ve kültür turizmi bağlamında sokak iyileştirme projeleriyle canlandırılabilme potansiyelinin olması yer almaktadır. Çünkü bu sokak; camisi, çarşısı ve komşusu olan diğer geleneksel evlerle etkileşim içerisinde. Burada yedi adet özgün dokuya sahip ev bulunmaktadır ve bu evlerin hiçbiri kullanılmamaktadır. Aşağıda seçilen evler kısaca özetlendikten sonra; plan ve cephe özellikleri, yapım sistemleri ve yapı malzemeleri bağlamında ele alınarak Boyabat'ta yer alan diğer evlerle ortak özellikleri ve farklılıkları tespit edilmiştir.

Şefik Özerkan Evi: Yapı zemin kat ve iki normal kattan oluşmaktadır. Hafif eğimli bir arazide konumlanmaktadır. Kuzey ve doğu yönlerinden olmak üzere iki adet girişi bulunmaktadır. Batı duvarına bitişik, dikdörtgen planlı, tek katlı ve tuğla örülü muhdes bir ek yer almaktadır. Kuzey yönünden bahçe girişi vardır. Yapı karma sistemlidir. Yaklaşık 1.5 metre yüksekliğine kadar taş yığma olup, üst katlar ahşap karkastır. Yapının iki adet giriş kapısı da iki tablalı ve ahşap doğramadır. Ahşap kafesli tepe pencereleri bulunmaktadır. Giriş bölümleri pahlı bir şekilde içeri çekilmiştir. Her iki girişin üst katları cumbalıdır. Cumbalar ikişer adet ahşap eliböğünde ile desteklenmektedir. Kuzey, güney ve doğu cephelelerinde ikinci katta alınlık bölümünde ahşap süsleme bulunmaktadır. Pencereler ahşap giyotin doğramadır. Cumbada yer alan pencereler yuvarlak kemerlidir (Şekil 7).

Şekil 7: Şefik Özerkan Evi

Osman Cıstık Evi: Zemin kat ve iki normal kattan oluşan yapı karma sistemlidir. Subasman seviyesine kadar taş yığmadır. Üst katlar ise ahşap karkastır. Yapının giriş kapısı iki tablalı, çift kanatlı ve ahşap doğramadır. Ahşap kafesli tepe penceresi bulunmaktadır. Yapının birinci ve ikinci katı sıvalıdır. Zemin kat sıvasızdır ve taşıyıcı sistemi görülebilmektedir. Yapı geniş saçakla sonlanmaktadır ve saçak altları ahşap kaplıdır. Kıрма çatılıdır ve alaturka kiremit kaplıdır (Şekil 8).

Şekil 8: Osman Cıstık Evi

Süleyman Baş Evi: Yapı karma sistemlidir. Subasman seviyesine kadar taş yığmadır. Üst katlar ise ahşap karkastır. Yapının giriş kapısı iki tablalı, çift kanatlı, ahşap doğramadır. Bitişğinde üç tablalı, tek kanatlı, tepe pencereli bir ahşap kapı daha bulunmaktadır. Ahşap kat silmeleri tüm cepheleri dolaşmakta ve yapının köşe noktalarında ahşap köşe bitirme çıtaları ile birleşmektedir. Batı cephesi sağır cephedir. Dikdörtgen planlı yapının bahçesine sokak üzerinden girilmektedir. Yapının zemin katının bir kısmı toprak altında kalmakta ve kullanılmamaktadır. Zemin kat yalnızca giriş cephesi olan kuzey yönüne cephe vermektedir. Bu kat planında giriş taşlığa açılmaktadır. Buradan kiler ve odunluğa geçiş vardır (Şekil 9).

Şekil 9: Süleyman Baş Evi

Cemal Yanıkel Evi: Yapı ahşap karkas yapım sistemlidir. Yapının kuzey cephesindeki giriş kapısı üç tablalı ve ahşap doğramadır. Fakat zaman içinde kapının bir kısmı yol kotunun altında kalmıştır. Cepheye bitişik merdiven ahşaptır. Yapının güney cephesinde ikinci katta bulunan cumba iki adet ahşap sütun ile desteklenmekte ve birinci kattaki girişin de üstünü örtmektedir. Bu bölümdeki sütunların arası kemerli bir biçimde devam etmektedir. Pencereler ahşap giyotindir. Yalnızca güney cephede cumbada bulunan pencereler yuvarlak kemerli, ahşap giyotindir. Cumba altları ahşap kaplıdır. Diğer ahşap evlerden farklı olarak cumba altlarında payanda yerine ahşap dikmeler vardır (Şekil 10).

Şekil 10: Cemal Yanıkel Evi

İsmail Eski Evi: Yapı karma sistemlidir. Giriş kapısı üç tablalı, çift kanatlı ve ahşap doğramadır. Tepe penceresi bulunmaktadır. Yapının yakın tarihte onarım geçirmiş olduğu görülmektedir. Cephesi sıvalıdır. Ahşap kat silmeleri tüm cepheleri dolaşmakta ve yapının köşe noktalarında ahşap köşe bitirme çıtaları ile birleşmektedir. Cumba altı ahşap kaplıdır ve iki adet ahşap payanda ile desteklenmektedir. Kareye yakın dikdörtgen planlı yapının zemin kat girişi doğu yönündedir. Zemin katta taşlık ve odunluk bölümleri yer almaktadır. Giriş taşlığa açılmaktadır. Girişin kuzeyinde yer alan odunluk mekânına içerden giriş bulunmamaktadır (Şekil 11).

Şekil 11: İsmail Eski Evi

Adil Kahramanoğlu Evi: Yapı karma sistemlidir. Yapının giriş kapısı ahşap malzemelerle kapatıldığından tam olarak algılanamamaktadır. Tepe penceresi bulunmaktadır. Giri in  st  cumbalıdır. Cumba altı ahşap kaplıdır. İki adet ahşap elib  r nde ile desteklenmektedir. Pencerele ahşap giyotin do ramadır. Denizlik altı ahşap süslemelidir. Fakat bazı süslemeler kopmuş durumdadır. Zemin katın batısında bulunan iki adet pencere kapatılmış durumdadır. Ahşap kat silmeleri tüm cepheleri dola makta ve yapının k  e noktalarında ahşap k  e bitirme çıtaları ile birleşmektedir. Dikdörtgen planlı yapının girişi ta lı a açılmaktadır. Ta lı ın iki yanında birer oda bulunmaktadır ve bu odalara giriş de bu b l mdendir. Doğu yönünde yer alan odadan bahçeye çıkış bulunmaktadır. Ta lıktan dört basamak ile sofaya ulaşılmaktadır ( ekil 12).

Şekil 12: Adil Kahramano lu Evi

Nurten Yayla Evi: Ekiz Sokak üzerinde üç tarafı açık parselde yer alan yapı zemin kat ve iki normal kattan oluşmaktadır. Yapının kuzey yönünde iki adet ve güney yönünde bir adet olmak üzere üç adet girişi bulunmaktadır. Yapı karma sistemlidir. Subasman seviyesine kadar ta  y  madır, üst katlar ise ahşap karkastır. Yapı 2016'da çıkan yangında yok olmuştur ( ekil 13).

Şekil 13: Nurten Yayla Evi

Yukarıda kısaca özetlenen evler; plan, cephe, malzeme ve yapım teknikleri açısından bazı ortak özellikler taşımaktadır ( ekil 14). Bu  zellikler karşılaştırıldığında evlerin plan ve cephe özellikleri ile

ortak bir dil oluşturdukları, o dönemin mimari anlayışını, zevklerini, sosyal ve ekonomik durumunu yansıttığı görülmektedir.

şekil 14:  ay Mahallesi Evlerinin Analizi

	FOTOĞRAF	VAZİYET PLANI	PLAN	GöRüNüş
şEFİK ÖZERKAN EVİ				
OSMAN CİSTİK EVİ				
SÜLEYMAN BAş EVİ				
CEMAL YANIKEL EVİ				
İSM�İL ESK� EVİ				
KAHRAMANOĞLU EVİ				
NURTEN YAYLA EVİ				

2.1. Boyabat Evlerinin Plan  zellikleri

Boyabat'ın geleneksel evleri, birbirlerinin manzarasını kesmeyecek şekilde topoğrafyaya ve hakim manzara yönü olan kaleye doğru konumlanmıştır. Evler, iki ya da üç kattan oluşmaktadır. Zemin kat taşlık, ambar, kiler, odunluk gibi işlevlere sahip olup, yaşanan bölüm birinci ve ikinci katlardır. Genellikle zemin katlar günlük çalışma alanları oldukları için sağır, üst katlar (birinci ve ikinci katlar)  evre ile ilişki kurdukları için pencerele ve hareketli olarak yapılmıştır ( obancooğlu, 2003).

Zemin kat bir geçiş alanı olup, merdiven ile üst katlara çıkılır. Merdivenler sofaya çıkar, odalar ise sofaya açılır. Tek ve iki girişli tipleri olan evlerin plan şemaları sofa etrafında şekillenmiştir. Böylece Türk evini Batı Avrupa evinden en fazla ayıran özellik odaların ayrı ayrı sofaya açılmaları ve sofanın evin içindeki hareket yollarına meydan oluşturmasıdır (Eldem, 1954).

Planı oluşturan en küçük birim odadır. Odalar; biçimleri, büyüklükleri, konumları, diğer birimlerle ilişkileri gibi özellikleriyle belli tipler oluştururlar. Bir araya gelerek sofa oluştururlar veya oluşturmazlar. Sofalar kendi içerisinde çeşitlere ayrılır. Eldem, evleri dört tipe ayırarak incelemiştir. Bunlar; sofasız plan tipi, dış sofalı plan tipi, iç sofalı plan tipi ve orta sofalı plan tipidir.

Sofa; geleneksel evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe mekâna verilen isimdir (Hasol, 2010). Sofalar ortak bir dağılım alanı olduğu gibi, aynı zamanda toplanma mekanlarıdır. Plan içinde kapladığı alan ve oynadığı önemli rolden dolayı sofayı, planı meydana getiren elemanların başlıcaları olarak saymak gerekir. Sofanın şekli doğrudan doğruya ev tipini belirler (Eldem, 1954).

Boyabat evleri ise iç sofalı plan tipi özellikleri göstermektedir. Odalar sofaya açılmaktadır. Sofaların eyvanla sonlandığı plan tipleri de vardır. Merdivenler genellikle sofada açık olarak konumlanmış olup, bazı tiplerde ayrı bir bölüm halinde kapı ile geçiş verilmiştir. Plan şemalarında ortak bir sofaya açılan en fazla dört oda olduğu görülmektedir. Sofalar için belli bir geometrik genelleme yapılamamıştır, plana göre şekillenmiştir.

Girişler yapıyı ortalamaktadır. Bazı evlerde yapının zemin kat ve birinci kattan olmak üzere iki adet girişi bulunmaktadır. Böylece depo amaçlı kullanılan kat ile yaşam katı ayrılmıştır. Aynı kottan olup da iki girişi bulunan yapılar da yer almaktadır. Bu yapılarda örneğin zemin katta farklı iki cepheden giriş yapılabilir. Farklı iki giriş kapısı farklı iki merdivenle ayrılmaktadır. Bu girişler ortak kullanılan mekanlar ile özel mekanları ayırabilmektedir.

Eyvanlı plan şemasına sahip bazı tiplerde bu bölümün bölücü duvarla kapatılarak küçük bir oda haline getirildiği görülmektedir. Bu durum sofayı daraltsa da kalabalık ailelerde fazladan bir oda imkânı sunmuştur. Boyabat evlerinde genellikle sofanın ışık alması ihtiyacı göz önünde bulundurulmuştur. İncelenen örneklerin çok azında sofanın tamamen kapalı olduğu görülmüştür. Evlerin doğal ışık almasına dikkat edilmiş, neredeyse sağır cephe hiç kullanılmamıştır.

Evlerin genellikle giriş cephesinde olan iki büyük odası bulunmaktadır. Bazen bu odaların ortasında eyvanın kapatılması ile küçük bir oda oluşturulmuştur yahut boş bırakılmıştır. Bu iki büyük odada ‘ocaklık’ diye adlandırılan bir bölümün iki yanında simetrik olarak dolaplar yer alır. Bunlar evlerin en özellikli ve geniş odalarıdır.

Şekil 15: Geleneksel Evlerden Özgün Elemanlar

Kaynak: Mumluk (Ahmet Küçükbaş Arşivi, 2017), sedir (Ahmet Küçükbaş Arşivi, 2017), yükçük (URL-1), ocak ve sergen (soldan sağa sırayla)

Oda planlarının özgün yanlarından biri de dolapların, ocakların ve sedirlerin duvarlara gömme olarak yapılıp yapının inşaatı ile tamamlanmasıdır (Sinop Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013). Odalarda yer alan özgün elemanlar arasında; mumluk, sekilik, sedir, ocaklık, sergen ve yükçük bulunmaktadır (Şekil 15).

Ocaklık, odanın iç duvarlarından birinde duvarın ortasında bulunup, yarım daire biçimindedir. Duvar ile bir bütün halinde taştan veya tuğladan örülmektedir. İki yanında ise yükçük adı verilen dolaplar ve bazı odalarda ise gusülhane yer almaktadır. Ocaklık mutfak anlamında da kullanılmaktadır. Mutfak mekânında yemekleri pişirmek ya da ısıtmak için ateş yakılarak kullanılan bir bölümdür. Tıpkı odalarda

bulunan ocaklık gibi mutfakta da ocağın yanında dolaplar bulunur. Dolaplar küçük bölmelere ayrılmıştır ve bu bölmelerin her biri göz, tamamı gözlük olarak adlandırılmaktadır.

Sergenler ise, raf görevi gören elemanlardır. “Sergen ulaşılabilirliğin sınırındır. Üzerine bazı eşyalar ve meyveler koyulur. İşlevsel bir korniştir (Kuban, 2017)” cümleleriyle bu elemanın özgünlüğünden ve işlevselliğinden bahsedilmiştir.

2.2. Boyabat Evlerinin Cephe Özellikleri

Boyabat evlerinde cepheyi şekillendiren elemanlar; kat adedi, çatı tipi, çıkmalar, kapı-pencereler, söveler, kat silmeleri, kornişler ve hafif bezemelerdir.

18. yüzyıla kadar inşa edilen evlerde, dış yüzeyler fazla hareketli değildir, ev planı daha topludur. Ancak o tarihten itibaren ışık alma ihtiyacının artması ile çıkmalar fazlalaştırılmış ve dolayısıyla cepheler hareketlenmiştir (Eldem, 1954). Geleneksel evlerde çıkmalar (cumbalar) mevcut dokunun karakterini belirleyen önemli elemanlardır. Evlerin sokağa bakan cepheleri genellikle çıkmalıdır. İki, üç ya da dört cephesi çıkmalı olan örnekler de mevcuttur. Çıkmalar genelde yapıyı ortalamaktadır ve ahşap payandalar ile desteklenmektedir. Ahşap payandalar sade olabildiği gibi, ahşap oyma ile süslenmiş tipleri de vardır. Subasman, taş dolgu olarak dışarıdan görülebilmektedir. Üst katlar ise sıvalıdır. Zaman içinde sıvaları dökülen evlerin taşıyıcı sistem ve malzemelerini görebilmek mümkündür. Evler; zemin kat yığma, birinci ve ikinci katlar ahşap karkas arası kerpiç dolgulu olarak yapılmıştır. Zemin kat yığma yapılar, zemin güçlü hale getirilmiş; aynı zamanda subasman seviyesi yükseltilerek rutubet sorununun çözülmesi amaçlanmıştır. Bazı örneklerde ikinci katın bağdadi çatalı olarak yapıldığı da görülmektedir. Evlerde kullanılan malzemelerin benzer oluşları, boyutlarının benzerlik göstermesi sebebiyle cephe tiplerinin de birbirileri ile benzerlik göstermesini sağlamıştır. Bu durum da Boyabat evleri arasında bir bütünlük oluşturarak, onlara belli bir tip kazandırmıştır.

Cephede süsleme elemanları fazla kullanılmamıştır. Bazı örneklerde çatı birleşim noktalarında ve çıkma üstlerinde hafif bezemeler yer almaktadır. Kat döşeme hizalarını belirten ahşap silmeler evlerin ortak özelliğidir. Cephenin köşe noktalarında profilli ahşap süsleme elemanları bulunmaktadır ve varsa her katta yer almaktadır. Çatı ile son katın birleşiminde kullanılan profilli ahşap kornişler de geleneksel evlerin karakteristik bir özelliğidir.

Pencere tipleri, dikdörtgen, kemerli ve kafesli olarak gruplandırılabilir. En sık kullanılanlar dikdörtgen pencerelerdir. Bazı örneklerde dikdörtgen pencereler üçgen alınlık veya kıvrımlı ahşap süslemelerle detaylandırılmıştır. Bölmeli ahşap giyotin pencereler; bölme sayılarına göre farklılıklar oluşturmaktadır. Sayıları yatayda aynı olan bölmelerin düşeyde değişiklik gösterdiği görülebilmektedir. Kemerli pencereler sadece cumbalarda kullanılmıştır. Böylelikle cumbalar daha vurgulu hale getirilmiştir. Bazı tiplerde pencere kenarlarında süslemeler de görülmektedir. Kafesli pencereler ise zemin katlarda mahremiyeti sağlamak için kullanılmıştır. Kafesler, genellikle dikdörtgen pencerelerde çapraz olarak yerleştirilmiş çitalarla oluşturulan işlevsel elemanlardır. Geleneksel evlerde yaygın olarak kullanılan kafes tipleri tüm pencerenin sadece yarısını örten ve istenildiği zaman yukarı kaldırılabilen yarım kafeslerdir. 19. yüzyılda sokak cephelerinde değişik seviyelerdeki kafesli pencerelerin meydana getirdiği pencere dokusu, sokakların karakteristik özelliklerinden birini oluşturmuştur (Kuban, 2017). Boyabat geleneksel evlerinde de çok az kullanılmıştır.

Yapıların girişleri tek cepheden olabildiği gibi iki cepheden giriş sağlanabilen örnekler de bulunmaktadır. Yapıyı ortalayan girişler, cumbalı evlerde cumbanın altındadır. Giriş kapıları iki ya da üç tablalı, çift kanatlı ve ahşap doğramadır. Tepe pencereleri bulunmaktadır.

Geleneksel evlerde üst örtü olarak alaturka kiremit kaplı, kırma çatı kullanılmıştır. Bacalar kare veya dikdörtgen kesitlidir ve özgün örneği çok azdır. Bazı çatılarda kedilik ismi verilen bir bölüm görülmektedir. Bu bölümden çatıya çıkış sağlanmaktadır ve bölgeye has bir elemandır.

Sonuç

Boyabat üç adet kentsel sit alanından oluşmaktadır. Bu alanlardaki ilçenin özgün karakterini oluşturan geleneksel evler oldukça dikkat çekmektedir. Sivil mimarlık örnekleri dışında tescillenerek koruma altına alınmış 13 adet anıt yapı da yer almaktadır. Bu yapıların içerisinde cami, çeşme, ilkokul, lise, medrese kalıntısı bulunmaktadır. Bunların başında ise arkeolojik sit alanı içerisinde olan Boyabat Kalesi gelmektedir. Kolaz Nehri ve Boyabat Kalesi ilçe yerleşiminin kurulmasında etkili olmuştur. Evler; Kolaz Nehri etrafında ve Boyabat Kalesi eteklerinde konumlanmıştır. Geleneksel evlerin önemli bir özelliği birbirlerinin manzaralarını kesmiyor oluşları ve topoğrafyaya uyumlarıdır.

Boyabat'ın anıt yapılarından Boyabat Kalesi 2007 yılında restore edilmiştir. Kaya Cami ve Büyük Cami ise alan çalışmalarının yapıldığı 2017 yılının başlarında restorasyon aşamasında idi. Ak Mes-cit Taş Camisi'nin de onarım geçirdiği bilinmektedir. Anıt yapılar dışında sivil mimarlık örnekleri arasında da restorasyon geçirmiş örnekler vardır. Bunların en dikkat çekici olanları; Kazım Maviş evi (Boyabat Ziraat Odası olarak kullanılıyor), Ömer Faruk Saraç Evi, Hacı Osman Akkaş Konağı, Ahmet Özay evi (Sıhhiye Ahmet Özay Anaokulu olarak kullanılıyor) ve İsmail Eski Evi'dir.

Restorasyon çalışmalarının olması geleneksel evleri canlandırmak adına önemlidir; fakat tek başına yetersizdir. Tek yapı çalışmaları dışında sokak dokusunu korumak adına sokak çalışmaları yapılması bölgeyi daha da canlandıracaktır. Böylelikle hem kültürel bir akış sağlanacak hem de özgünlüğünü halen korumakta olan evler yok olmayacaktır.

2011 yılında tescillenmiş yapılar arasında ilçenin ticaret merkezini oluşturan, ızgara plan sisteme sahip sokakları bulunan, tek ya da iki katlı tuğla kargir yapıların bulunduğu Orta Çarşı da yer almaktadır. Orta Çarşı çalışma alanı olarak seçilen Çay Mahallesi'nin bir üst sokağından başlamaktadır. Orta Çarşı, evleri ve tarihi dokusuyla özgünlüğünü korumuş birçok sokağın kesişim noktasında bulunmaktadır. Bu noktaların merkezi ve çarşısı durumundadır. 2008 yılında çarşıya oldukça yakın olan Zübeyde Hanım Caddesi üzerinde bulunan Osman Akça evi restore edilmiş ve müze olarak kullanılması önerilmiştir. Bu yapılar artırılarak, çarşıya bağlanan sokaklar canlandırılıp, kentsel ölçekte öneriler geliştirilebilir. Orta Çarşı'nın çalışma alanı olarak seçilen Çay Mahallesi ile yakın ilişkili olması oldukça değerlidir. Orta Çarşı da tıpkı Çay Mahallesi gibi özgün yapılarıyla dikkat çekmektedir. Farklı özellikte yapılar olmasına rağmen; birbirleriyle olan bağlantıları, birbirlerini canlandırabilir. Aynı zamanda merkezlerinde bulunan Kemaldede Camisi de o bölge için çarşı dışında bir toplanma noktası oluşturmaktadır.

Kentsel ölçekte yapılacak çalışmalar Boyabat evlerini yeniden canlandırabileceği gibi, geleneksel dokuyu korumak için önemli bir adım olacaktır. Bu çalışmanın amaçları; Boyabat evlerini tanıtmak, özgün plan ve cephe tiplerini yani onların kimliklerini belgelemek, bu evlerin oluşturduğu sokak dokularını incelemek, yok olmuş ve yok olmak üzere olan yapıların arşivlenmesi, altlık oluşturacak belgelerin değerlendirilmesi, bu çalışmalarla bölgeyi canlandırmak, kültürümüze katkı sağlamak ve kültürel mirasımıza sahip çıkmaktır. Çalışmanın ileride çalışılması beklenen projeler için veri oluşturabileceği düşünülmektedir.

Sonnotlar

1. Bu alışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yapmış olduğu “Boyabat ve Geleneksel Ev Mimarisi-ay Mahallesi rneęi” başlıklı yùksek lisans tezinden üretilmiştir.
2. Metin içinde kullanılan görseller, aksi belirtilmediği durumda yazara aittir.

Kaynakça

- Başoğlu, B. (1972). Boyabat ve evresi Tarihi [History of Boyabat and its surroundings]. Ankara: Doğuş Matbaacılık
- obancoęlu, T. (2003). Tùrkiye’de Geleneksel Ahşap Ev Yapı Sistemlerinin İrdelenerek Gruplandırılmasına Yönelik Bir Değerlendirme, Tasarım+Kuram [An evaluation regarding the analysis and grouping of traditional wood- en house structures in Turkey, design + theory]., 2 (3). <https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.240843>
- Eldem, S. H. (1954). Tùrk Evi Plan Tipleri [The plan typology of Turkish house], İstanbùl Teknik Ùniversitesi Mimarlık Fakùltesi, İstanbùl: Pulhan Matbaası.
- Esemenli, D. (1990). Sinop İli Tùrk Dönemi Mimarisi [Architecture of Turkish period in Sinop]. Doktora Tezi. İstanbùl Ùniversitesi Sosyal Bilimler Enstitùsù.
- Eser, E. (2006). Boyabat Kalesi [The castle of Boyabat]. C.Ù. Sosyal Bilimler Dergisi, 30 (2).
- Hasol, D. (2010). Ansiklopedik Mimarlık Szlùęù [Encyclopedic architectural dictionary] (Geliştirilmiş 11. Baskı). İstanbùl: YEM Yayın.
- Kuban, D. (2017). Tùrk Ahşap Konut Mimarisi 17.- 19. Yùzyıllar [Turkish wooden housing architecture, 17.-19. centuries]. İstanbùl: Tùrkiye İş Bankası Kùltùr Yayınları.
- z, M. “Sinop”, TDV İslâm Ansiklopedisi [Sinop, TDV Islamic Encyclopedia], <https://islamansiklopedisi.org.tr/sinop> Erişim: 15 Eylùl 2020.
- T.C. Sinop Valiliği İl Kùltùr ve Turizm Mùdùrlùęù. (2013). Sinop Tarihi ve Kùltùr Envanteri.
- Tosun, H. (2013). T.C. Sinop Valiliği İl Kùltùr ve Turizm Mùdùrlùęù, Sinop Tarihi ve Kùltùr Envanteri [Sinop history and cultural inventory].
- İnternet Kaynakları:
- URL-1: <http://www.boyabatgazetesi.com> Erişim: 18 Nisan 2018.

SİNOP İLİ: BOYABAT, DURAĞAN VE SARAYDÜZÜ İLÇELERİ MİRAS PAZARLAMASI**Abdullah ERAVCI*****Öz**

Kültür ve şehir sürdürülebilir bölgesel gelişme ve pazarlamanın ayrılmaz parçasıdır. Şehir mekânsal anlamda kültüre ev sahipliği yapmaktadır. Kültür ise geçmişten geleceğe maddi ve manevi birikimlerin aktarılmasını ifade etmektedir. Kültürün ekonomik değer ifade eden tarih, doğa ve diğer çeşitli miras ürünleri gibi boyutları vardır. Sürdürülebilir bölgesel gelişme ve pazarlama için kültür ve kültürel çeşitlilik zenginlik olarak görülmekte ve halkın menfaatine pazarlanmaktadır. Kültür varlıklarıyla üretilen faydanın şehir dışından gelen hedef kitlelere pazarlanması turizm boyutunu ifade etmektedir. İl olarak Sinop kültür varlıklarıyla öne çıkan bir ildir. Sinop ilinin en büyük ilçesi Boyabat ve Durağan ilçesi İpek Yolu'nun geçtiği, Saraydüzü ise aynı havzada yer alan komşu bir ilçe olup bu ilçeler kültür varlıklarıyla zengin ilçelerdir. Sinop ili ve ilçelerinin turizm gelirleri bakımından hak ettiği yerde olmaması maddi değeri olan kültür öğelerini konu edinen bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Çalışma Boyabat, Durağan ve Saraydüzü kültür ve turizm öğelerini kapsamaktadır. Çalışmanın amacı bölgenin kültürel ve turizm değerlerine dikkat çekmek ve bir ürün yelpazesi oluşturulmasına katkıda bulunmaktır. Bilgi toplama yöntemi olarak bölgeye ait yayınlar ve web siteleri incelenmiş ve insan hareketliliği üzerinde gözlemler yapılmıştır. Yapılan çalışmada ekonomik değer ifade eden kültür ve turizm öğelerinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak pazarlama karmaşasının oluşturulmasına ve bütünleşik pazarlama iletişimine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda yerel yönetimlerin iş birliği ile bölgesel bir destinasyon oluşturulması, bölge halkının menfaatine pazarlama karmaşasının çalışılması ve ortaya çıkan ürünlerin pazarlanması için bir platform oluşturulması önerilmektedir. Örnek olarak da üç ilçeyi birbirine bağlayan bir bisiklet rotası dikkate sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Miras, Kültür, Boyabat, Durağan, Saraydüzü.

Sinop Province: Heritage Marketing of Boyabat, Durağan and Saraydüzü Districts**Abstract**

Culture and the city are an integral part of sustainable regional development and marketing. The city is home to culture in a spatial sense. Culture is the transfer of material and spiritual accumulations from the past to the future. Culture has dimensions such as history, nature and various other heritage products that means economic value. Culture and cultural diversity are seen as wealth for sustainable regional development and sold for the benefit of the people. The sale of the benefit produced by cultural assets to the target consumers who comes from outside the city refers to the tourism dimension. Sinop is a province that stands out with its cultural assets. The largest town of Sinop province Boyabat and the town of Durağan, is a neighboring district where the Silk Road passes, and the town of Saraydüzü is located in the same basin and these towns are rich with cultural assets. The fact that Sinop provinces and the towns are not in their rightful place in terms of tourism revenues makes this study on cultural elements of material value important. The study covers Boyabat, Durağan and Saraydüzü cultural and tourism elements. The aim of the study is to draw attention to the cultural and tourism values of the region and to contribute to the creation of a product range. As a method of collecting information, publications and websites of the region have been examined and observations have been made on human mobility. In the study, the existence of cultural and tourism elements expressing economic value has been determined. However, it is thought that the creation of a marketing mix and integrated marketing communication are needed. In this context, it is proposed to create a

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat MYO Toptan ve Perakende Satış Bölümü, aeravci@sinop.edu.tr-
https://orcid.org/0000-0003-4184-0842.

regional destination with the cooperation of local governments, to study the marketing mix for the benefit of the people of the region and to create a platform for the marketing of emerging products. As an example, a bicycle route connecting three towns is presented.

Keywords: Heritage, Culture, Boyabat, Durağan, Saraydüzü.

Giriş

Miras; insanlığın geçmişten bugüne devraldığı hibe, gelecek kuşaklara fayda sağlayacak somut ve soyut faydadır. Kaybedildiğinde özgün özelliği nedeniyle yerine yenisi konulamadığı için miras kırılğan bir zenginliktir (UNESCO). Miras kavramı kapsamında kültürel miras, doğal miras, somut ve soyut miras varlıkları incelenmektedir. Mirasa dair varlıklar şehir için özgün ve özgün olduğu kadar hassas ekonomik kaynaklardır. Farkına varıldığında, korunduğunda, müşterilerine tanıtıldığında pazarlanarak kamu menfaatine gelir elde edilebilmektedir.

Boyabat, Durağan ve Saraydüzü ilçeleri aynı coğrafyada bulunan ve her biri büyüme ve gelişme arzusunda olan yerleşim yerleridir. Büyüme ve gelişme için şehrin pazarlanması, cazibe merkezi hâline getirilmesi, yabancı yatırımcıların, turistlerin, ziyaretçilerin, öğrencilerin şehre çekilmesi, mevcut ve potansiyel varlıkların ortaya konulması, şehir dışına ürün satılması ve gelirlerin artırılması yolları izlenmektedir (Zenker, 2018: 1-3). Şehirlerin gelir elde edebilmesi bir ürün setinin oluşturulmasına ve para eden ürünlerin satış başarısına bağlıdır. Boyabat, Durağan ve Saraydüzü coğrafyasında oluşturulacak ürün setinde ortak paydanın tarihi, kültürel ve doğal miras olduğu varsayımıyla bu çalışma yapılmıştır.

Tarihi miras kavramı mirasın tarihi köklerini ifade etmektedir. Mirasın geçmişten devralınan somut ve soyut varlıklar oluşu tarihi derinliğine göre kıymet kazanmaktadır. Hanlar, kervansaraylar, camiiler, türbeler, medreseler gibi varlıklar ile tarihi olayların yaşandığı mekânlar somut tarihi mirastır.

Kültürel miras ait olduğu toplumun özelliklerini yansıtmaktadır. İnsanın geçmişten hibe aldığı gelenekler, örf ve adetler, tarihi mirası koruma, değerlendirme ve estetik yaklaşımı, misafir kabulü, güler yüzlülüğü, yaşadığı mekâna aidiyet duygusu ve sevgisi, inançları ve dili gibi unsurlar kültürel mirası anlatmaktadır (Yıldız ve Derman, 2017: 3-5). Kültürel miras ve bu mirasın pazarlanması hizmet gibi soyut nitelikler taşımaktadır.

Doğal miras kavramı geçmişten devralınan kara ve deniz varlıklarıdır. Coğrafya, biyolojik çeşitlilik, jeolojik oluşumlar, su, deniz, toprak, hayvan çeşitliliği, avlaklar, kıyılar, plajlar, kumsallar, kanyonlar doğa sporlarına elverişli alanlar gibi varlıklar doğal mirası anlatmaktadır (Gülersoy, 2013: 320).

Tarihi, kültürel ve doğal miras kavramları şehir ve bölgesel pazarlamada nasıl bir ürün seti oluşturulacağı hakkında bilgi vermektedir. Ziyaretçi ve turistler gibi tüketici kitlelerinin ilgisini çekecek tarihi kaleler, hanlar, kervansaraylar, hamamlar, çeşmeler, camiiler, türbeler, mimari yapılar, sanat eserleri; gelenekler, yiyecek ve içecekler, yaşam tarzları, inançlar, dil ve diğer kültür unsurları ile deniz ve kıyılar, plajlar, karada dağlar, ovalar, akarsular, avlaklar, doğal spor alanları incelenerek çeşitli destinasyonlar ve pazarlar oluşturulabilir. Oluşturulacak destinasyon ve pazarlardan beklenen gelirin elde edilmesi belirlenen stratejilerin ve izlenen politikaların başarısına bağlıdır. Ortak bir destinasyon oluşturulması, örneğin; miras elamanlarını dikkate alan bir bisiklet turu rotasının belirlenmesi ortak stratejiyi gerektirmektedir.

Bu çalışmada mirasın arka planı literatürden araştırılmış ve kapsamı ortaya konulduktan sonra Boyabat, Durağan ve Saraydüzü ilçelerindeki miras varlıkları yerel web sayfalarından derlenmiştir. Aşağıda mirasın şehir pazarlamasındaki yeri ve önemi, mirasın yönetimi ve pazarlanması, Boyabat, Durağan ve Saraydüzü ilçelerinde miras incelemesi konu başlıkları olarak seçilmiştir. Yöntem olarak literatür çalışması yapılmış, gruplar şeklinde yerel yöneticilerle görüşülmüş ve bu ilçelerdeki web sayfaları incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre sonuç kısmında öneriler getirilmiştir.

1. Mirasın Şehir Pazarlamasındaki Yeri ve Önemi

Mirasın şehir pazarlamasındaki yerini ve önemini ortaya koyabilmek için öncelikle miras kavramının ne anlama geldiği ve mirasın neleri ifade ettiği bilgisine ihtiyaç vardır.

1.1. Miras ve Mirasın Şehir Pazarlamasıyla İlişkisi

Miras; ölenden kalan mal, mülk, servet, özellik veya sonraki nesle bırakılan şey anlamına gelmektedir. İngilizce karşılığı heritage olup somut ve soyut miras, kültürel veya doğal miras, özgün olan veya özgün olmayan miras gibi miras kavramının çerçevesini ve yapısını ortaya koyan bazı farklılıklar söz konusudur. Miras (heritage) kavramı kapsamında kültür, sanat, turizm gibi konular işlenmektedir ve bunlar tarihle ilişkilendirilmektedir (Marmion, 2012: 25). Miras olarak kabul edilen doğa, kültür ve sanat unsurları şehirlerin tanıtımı ve pazarlanmasında maddi ve manevi değer ifade etmektedir.

Miras bazı insanlar için tüketilmeyen, bazı insanlar için ise tüketilen somut veya soyut varlıktır. İlgi duymayan, beraber yaşamasına rağmen her gün yanından geçse de maddi ve manevi değerinin farkında olmayan insan için miras tüketilmeyen bir varlıktır. Mirası bir ürün olarak gören, ziyaret edilmesi gereken bir yer veya cazibe merkezi olarak kabul eden turist veya ziyaretçi için ise miras tüketilen bir üründür (Marmion, 2012: 36). Tüketilen bir ürün olarak kabul edildiğinde miras pazarlaması gündeme gelmektedir.

Miras pazarlaması doğa, tarih ve kültür pazarlamasının genel adıdır. Şehrin sahip olduğu somut ve soyut varlıklar arasında tarih, doğa ve kültür vardır ve bunlar miras olarak pazarlanabilmektedir. Pek çok şehir pazarlama kurgusu ve planını miras pazarlaması üzerine oturtmaktadır. Günümüzde şehirlerin rekabeti hedef kitlelere ulaşma stratejisiyle küresel pazarların konusu hâline gelmiştir (Özgüner ve Uçar, 2015: 122). Talep ve arz şehir ve ülke sınırlarını aşmıştır. Bu nedenle mirasa dair varlıklar uluslararası boyutta şehir pazarlamasında kullanılan önemli araçlar arasındadır. Miras aynı zamanda ürünün bulunduğu coğrafyaya izafe edilerek markalamada kullanılan bir araç olmuştur. Miras varlığı ile şehir imaj kazanabilmekte ve ürün markalamada mevcut imajdan yararlanılmaktadır.

Gelişmek isteyen şehirler bu yolda avantaj sağlayacak bütün araçlardan yararlanmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de şehir gelişiminde yöneticiler tarafından iki yol izlenmektedir. Birinci yol merkezi hükümetten, kalkınma ajanslarından fon ve yatırımcılardan destek sağlamaktır. İkinci yol ise mevcut ve potansiyel varlıkları harekete geçirerek kaynak bulma çabalarıdır. Araştırmalara göre izlenen ikinci yolda şehirlerin sahip olduğu özgün miras avantaj ve mekânsal prestij sağlamaktadır. Şehir pazarlamasında içte şehir sakinlerinin algısı ile dışarıdan algılanan şehrin prestiji önemli öncüllerdendir (Misic ve Podnar, 2019: 66). Tüketicide olumlu algı yaratma ve şehir için prestij sağlama çabaları ihtiyaç ve beklentileri karşılayacak mal ve hizmetleri üretmekle mümkündür. Mirasın özgün mekânsal avantajı vardır. Buna rağmen sahip olduğu mirasın farkında olmadığı için başarı kaydedemeyen pek çok şehir mevcuttur (Deffner ve Liouris, 2005: 3).

Mirasın etki gücü yüksektir. Mal ve hizmetlerden oluşan ürün setine markalaşma ilhamı vermekte veya referans olmaktadır. Şehrin sahip doğal, tarihi ve kültürel mirasından oluşturulacak ürün seti hem içte ve hem dışta tanıtıma ve tanınmaya aracılık edecektir. Genel itibarıyla mirasın şehre prestij ve rekabet avantajı sağlaması şehir pazarlamasında istenilen bir durumdur.

1.2. Şehir Pazarlaması

Şehir pazarlaması, şehrin bir ürün olarak pazarlanmasına dayanan bir yaklaşımdır (Deffner ve Liouris, 2005: 3). Şehirlerin pazarlanmasında günümüzde sadece ürünler satılmamakta aynı zamanda şehrin imajı, prestiji ve şöhreti de pazarlanmaktadır. Miras olarak Boyabat için Boyabat Kalesi ve Bazalt Kayalarının, Durağan için Durak Hanı ve Buzluk Yaylası’nın ve Saraydüzü için Arım Kayalıklarının ilçelerin şöhretindeki payı büyüktür.

Yer olarak her şehrin pek çok özelliği vardır ve pazarlanabilir mirasta tüketicinin değer verdiği özellikler vardır (Mariutti and Giraldi, 2020: 2). Bu nedenle şehrin pazarlanabilir mirası imajla ilişkilendirilerek tüketici algısıyla birlikte belirlenmektedir (Mariutti and Giraldi, 2020: 2). Ziyaretçiler, turistler, iş adamları ve diğer hedef kitlelerin ilgisini bölgeye çeken varlıklar şehrin imajını öne çıkaran avantajlı özellikler taşımaktadır.

Şehir pazarlamasında avantajlı özellikler kültürel mirasta saklıdır. Saklı ve gizemli özellikleri nedeniyle bazı araştırmacılar tarafından şehirler oyun alanlarına ve kültürel miras ise oyun aracına benzetilmektedir (Ceylan ve Eravcı, 2018: 46). Örf ve adetler, inançlar, giyim kuşam, yeme içme alışkanlıkları gibi yaşam tarzları oyunun kurallarını belirlemektedir. Düğünler, cenaze merasimleri, yakılan ağıtlar, söylenen maniler ve farklı geleneksel etkinlikler kültürün izlerini taşımaktadır. Bunlar unutulmaya yüz tutmuş servet değerinde miras unsurlarıdır (Pecot ve Barnier, 2015; 1). Mirasın servet olarak görülmesi taşıdığı ekonomik değeri ifade etmektedir (Şimşek, 2014: 68). Şehir pazarlaması açısından incelendiğinde mirasın sürdürülebilir ekonomik değer ifade etmesi yönü bulunmaktadır (Ceylan ve Eravcı, 2018: 50). Korunduğu ve yaşatıldığı sürece doğa vardır ve mirastır. Tarihe ışık tutan yapılar, soyut ve somut varlıklar pazarlanmakta ve bulundukları şehre fayda sağlamaktadır. Mirasın coşku ve heyecan yaratan, marka değeri katkısında bulunan, şehre özgünlük katan ve tüketiciye çekici gelen özellikleri vardır (Pecot ve Barnier, 2015: 2). Geçmişten getirdiği heyecan verici özellikler tüketicinin ilgisini çektiği sürece miras şehir pazarlaması için önemli bir üründür. Ürünün fark edilmesi, korunması ve pazarlanması için yönetilmesi gerekmektedir.

2. Mirasın Yönetimi ve Pazarlanması

İnsan ve varlıkların içinde bulunduğu işletmede işletme ve yönetimin fonksiyonları devreye girmektedir. İşletme ve yönetim bilimleri çerçevesinde şehir geçmişten devraldığı mirası halkın faydasına yönetmek ve pazarlayarak gelir elde etmek durumundadır. Şehir pazarlaması bağlamında başarı elde etmek ve şehrin gelirlerini artırmak için günümüzde geleneksel planlamanın sürdürülmesi ve yönetim bilimleri anlamında yeni yaklaşımların ihmal edilmesi şehrin gelişimine hizmet etmemektedir (Deffner ve Liouris, 2005: 9). Şehrin gelişimine hizmet yöntem ve yönetim anlayışı şehri bir işletme gibi algılamak ve yönetmekten geçmektedir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de şehirlerin politik bir doğası vardır. Akademik çalışmalar ve yerel yöneticilerin davranışları incelendiğinde şehrin pazarlanması ve marka şehre dönüştürülmesi arzu edilen bir durumdur (Zenker, 2018: 1). Pazarlama başarısı yolunda şehrin kimliğinin inşa edilmesi, yerle vatandaş arasında sosyo-kültürel güçlü bağların kurulması, memnuniyet düzeyinin yukarıya çekilmesi ve dış prestij oluşturulması yönünde emek verilmesi gerekmektedir (Misic ve Podnar, 2019: 67). Misic ve Podnar’a (2019: 69) göre bir taraftan şehir içindeki vatandaşların ve bir taraftan da şehir dışındaki hedef kitlelerin algısı yönetilmelidir. Algı yönetimi sayesinde dış prestij sağlanmakta ve sonuçta hedef kitlelere şehrin vaatleri ulaştırılmaktadır.

Şehrin politik doğasında şehir sakinleri yönetilmesi gereken en önemli paydaş ve hedef kitledir. Şehir sakinleri sahip oldukları algı, bilgi ve kanaat üzerine şehir dışındaki paydaşlara bilgi sağlamaktadırlar. Hizmet alan, hizmet veren bireyler ve çalışıp çalıştırdıkları işletmeler aracılığıyla şehrin görünen yüzüdürler. İnsan eliyle verilen hizmetler yanında yerelde kamu kurum ve kuruluşlarının web sayfaları hizmet ve ürün tanıtımında önemli rol oynamaktadır. Şehir sakinlerinin şehirlerini sevmeleri, mekânsal bağlılıkları ve gelecekte bu mekânda yaşamlarını sürdürme arzuları dışarıdaki hedef kitlelere veya paydaşlara mesaj sağlamaktadır (Misic ve Podnar, 2019: 66). Yatırımcılar, turistler, ziyaretçiler ve diğer

hedef kitleler için şehir sakinleri şehrin elçisidirler. Yapılan ürün araştırmalarında ise web sayfaları haber kaynağı ve iletişim aracıdır.

Şehir pazarlaması araştırmalarında sıkça SWOT analizlerinin yapıldığına rastlanmaktadır (Boisen, 2007: 34). SWOT analizlerinde şehrin içte güçlü ve zayıf yanlarına; dışta ise fırsat ve tehditlere bakılmaktadır. Güçlü ve zayıf yanlar içtedir ve tespiti şehir sakinleri üzerinden yapılabilir. Fırsat ve tehditler ise dışarıdan gelmektedir. Dış paydaş ve hedef kitleleri etkilemeden şehir sakinleri önemli rol oynamaktadır. Buna göre şehir sakinleri şehrin aynası ve dışarıya bakan yüzüdür. Memnuniyet veya memnuniyetsizlik hâlleri hedef kitleleri etkilemektedir. Şehrin cazibesini artırmak ve imajını yükseltmek isteyen yerel yöneticiler şehir sakinlerine sunulacak ürün ve hizmet faktörlerini dikkate almak durumundadır. Şehrin güçlü ve zayıf tarafları, fırsat ve tehditleri birlikte gözden geçirilmektedir (Özgüner ve Uçar, 2015: 124). SWOT analizleriyle şehrin karakteristik yapısı, özgün yanları tespit edilmektedir (Deffner ve Liouris, 2005: 10). Analiz veya araştırma sonuçlarına göre pazarlama karması oluşturulmaktadır.

Miras pazarlaması bağlamında pazarlama karmasına göz atmakta fayda vardır. Pazarlama karması çalışan akademisyenler ürün (product), fiyat (price), tanıtım (promotion) ve dağıtım (place) olmak üzere genelde dört elaman üzerine yoğunlaşmaktadır. Bazı araştırmacılar bu dört elamana fiziksel etkinler (physical evidence), paydaşlar (participants) ve süreçleri (process) ekleyerek pazarlama karmasını yedi elaman hâlinde incelemektedir (Kwok, Tang and Yu, 2020: 4). Şehir pazarlamasında pazarlama karmasının şehre göre düzenlenmesi önem taşıdığından pazarlama elamanlarının mekânsal şartları dikkate alarak düzenlenmesi daha doğru gelmektedir (Özgüner ve Uçar, 2015: 122).

Yukarıdaki bilgilere göre miras odaklı pazarlama karmasının oluşturulması ve pazarlanabilmesi için planlama ve bütünleşik iletişim yönteminin benimsenmesi gerekmektedir. Şehir veya bölge pazarlamasında hissedar ve paydaş çeşitliliği bütünleşik pazarlama iletişimini öne çıkarmaktadır. Çalışma konusu üç ilçenin içinde bulunduğu bölgeyi kapsamaktadır. Araştırıldığında Boyabat, Durağan ve Saraydüzü'nün içinde bulunduğu bölgeye ilişkin bazı veriler mevcuttur. Bunlardan birisi de İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından planlanan çalışmalarıdır. Diğer KUZKA-Kuzey Anadolu Kalkınma ajansının ilçe ilçe analizleridir. Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verileri ile KUZKA analizlerine yerel web sayfaları eklendiğinde bu çalışmanın yürütüldüğü sahada, başka bir anlatımla Boyabat, Durağan ve Saraydüzü'nde pazarlanabilir miras değerleri ortaya çıkmaktadır.

Boyabat, Durağan ve Saraydüzü ilçe merkezleri ve köylerinin oturduğu coğrafya birbirine benzerdir. İlçe merkezleri vadi kenarlarında ve kendi coğrafi sınırları içinde alt kodlarda yerleşiktir. İlçelerin 1000 metre yüksekliği aşan yaylaları vardır. Tarihi kaynaklarda her üç ilçenin bulunduğu coğrafya birlikte ele alınmıştır. Seyyahların notlarında çoğunlukla birlikte hatıralara konu olmuştur. Panayırlarda, pazarlarda, düğünlerde ve hüznü zamanlarda geliş gidişler söz konusudur. Dolayısıyla miras bakımından da benzer veya aynı özellikleri aramak; doğa, tarih ve kültürel varlıkları birbirleriyle ilişkilendirerek hedef kitlelere bir bölge olarak pazarlamak daha doğru görünmektedir.

3. Boyabat

Boyabat, bölgenin en eski yerleşim yeridir. İlkçağlardan itibaren bir yerleşim yeri olduğu kabul edilmektedir (Yurtseven, 2013: 4). 16.yüzyılda Kastamonu sancağının bir kazasıdır. Durağan ve Saraydüzü Boyabat'a bağlı nahiye, bucak veya köy statüsündedir. Kastamonu bölgesi Süleymanşah'ın emirlerinden Kara Tekin zamanında fethedilmiştir. Bölgede Danışmendliler, Selçuklular, Çobanoğulları, İsfendiyoğulları, Candaroğulları, Pervaneoğulları hâkimiyet sürmüştür (Kuruca, 2009: 118; Oral, 1956: 385). Bu nedenle miras bakımından zengin bir şehirdir. Şehir ve köylerde eski mimari yapılar, doğal

kaynaklar, yiyecek ve içecekler akademik çalışmaların konusu olmuştur (Albayrak, 1989; Seçkin, Özakin ve Erdem, 2003; Fidan ve Çelik, 2020). Boyabat'ın tarihte ticari bakımdan İpek Yolu üzerinde bir yerleşim yeri oluşu mirasın tarihi derinliğini ifade etmektedir (Yılmaz; Zeybek ve Kaya, 2019: 25).

Miras geçmişten günümüze kalan somut ve soyut varlıklar olarak tanımlandığına göre petrolden pekmeze, kervansaraydan türbeye, inançlardan dile ve tüm yaşam tarzlarına, dağdan ovaya, akarsudan denize maddi ve manevi değer ifade eden tüm varlıkları miras olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bunların bir kısmı bilinen ve farkında olunan miras unsurları olabileceği gibi büyük bir kısmının farkında olunmaması ve maddi değere dönüşmemiş olması da mümkündür. Bazı kaynaklarda bölgede petrol var/yok tartışmaları yer almaktadır (Albayrak, 1989: 76). 1600'lü yıllardan itibaren tarihi kayıtlarda bölgede yetişen ürünler arasında pirinç, buğday, mısır gibi ürünlere yer verilmektedir. 1673 yılı kayıtlarında Boyabat Balı ve pekmezinden bahsedilmektedir (Fidan ve Çelik, 2020: 284). 1845'li yıllardaki temettüat kayıtlarına göre en büyük gelir ziraattan değil mesleklerden gelmektedir şeklinde anlatılmaktadır (Ertekin, 2020: 54).

Boyabat'la ilgili yerel web sayfaları incelendiğinde mirasa ilham veren ürünler aşağıda Tablo 1'de ortaya çıkmaktadır (Boyabat Kaymakamlığı, 2021; Boyabat Belediyesi, 2021; Boyabat Ticaret ve Sanayi Odası, 2021).

Tablo 1: Boyabat İlçesi Yerel Web Sayfalarında Tarihi Mirasla İlgili Bulunan Ürünler

Miras ve Turizm Alanı	Miras Konusu
Konaklama	<i>Konaklama:</i> Son 15 yıl içinde inşa edildiği bilinen dört otel.
Coğrafya	İlçenin konumu, dağları, ovaları, yaylaları, akarsuları, gölleri ve barajları.
Ekonomi	Sanayi, ticaret, tarım, hayvancılık ve orman ürünleri. Tarım: Buğday, çeltik, arpa, yulaf, fiğ. Hayvancılık: Koyun, keçi, sığır, manda, arı. Ürün: Boyabat Ezmesi, sırık kebabı, pirinç pilavı.
Tarih	Yerleşim MÖ 3000 yılına götürülmektedir. Tarihte yaşamış medeniyetlere yer verilmektedir.
Turizm	Boyabat Belediyesi Yaşayan Kültürel Miras Müzesi, Boyabat Ezmesi ve Sırık Kebabı, Boyabat Pirinci, Boyabat Tarihi Evleri, Tarihi Çarşı (Orta Çarşı), Tarihi Lezzetlerimiz, Boyabat Kalesi ve Yer Altı Şehri, Kaya Mezarı (Salar Köyü).
Doğa	Bazalt Kayalıkları Tabiat Anıtı, Çukurhan Köyü Kalesi ve Şelalesi.
Etkinlikler	Boyabat Panayırı ve Yağlı Güreşler.

Yukarıdaki tabloda Boyabat ilçesindeki web sayfalarında mirasla ilişkili konular yer almıştır. Eski konaklar bakılıp korunamamıştır. Yenilik özentisi konaklama davranışını da etkilemiştir. Tarihi konak ve evler resimlerde kalmış görünmektedir. Bununla birlikte Bolu Göynük ve Safranbolu gibi eski konakların konaklama yoluyla pazarlanabilmesi mümkündür. Boyabat coğrafya olarak doğal mirasa sahiptir. Ekonomik bakımdan orman, tarım ve hayvancılık daha derin gelir grubundan olmakla birlikte toprak sanayi geleneksel gelir kaynakları arasına girmiştir. Turist ve ziyaretçilere sunulabilecek özgün yiyecek, içecek ve hediyelik eşya potansiyeli vardır.

Boyabat panayırı ilçe ve bölgenin en gelişmiş ve tarihi en derin pazarıdır. Yılda bir kez, genelde Ekim aylarında önceden duyuruları yapılarak, bölge ilçelerine afişleri asılarak düzenlenen ve dört gözle beklenen geniş bir pazardır. Geçmişte ticari açıdan alışverişlerde halk arasında panayıra kadar, panayırdan önce ve panayırdan sonra gibi belirlenen ödeme takvimleri kabul görmüştür. Panayırlar halk arasında, özellikle bayanlar tarafından çok önemsenmektedir. Geçmişte bir bayanın kendisini panayıra götürmediği için eşine boşanma davası açtığı belirtilmektedir (Hasan Ün'den aktaran: Yılmaz; Zeybek ve Kaya, 2019: 28).

Günümüzde yapılan bazı çalışmalarda bölgenin mirasının turizme neler vadettiği üzerine bilgilere rastlanmaktadır. Çeşitli spor dallarında parkurlar önerilmiş, mesire yerleri sıralanmış ve tüketiciler

için ürünler e yer verilmiştir. Akademik araştırmalar arasında örneğ in, Boyabat'ta av turizmini konu eden çalışma bulunmaktadır. Çalışmaya göre Boyabat'a av turizmi için gelen avc ıların çoğunluğu üniversite mezunlarıdır (Akkuş ve Şimşek, 2019: 57, 59). Av turizminde bölgede doğal miras ın varlığı ve önemi ortaya çıkmaktadır. Sinop İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yapılan bir çalışmada Boyabat coğrafyas ı üzerinde parkur olarak aşağıdaki planlamalar yapılmıştır (Sinop İl Kùltür Turizm Müdürlüğü, 2017).

Jip-Safari sporu için önerilen parkur:

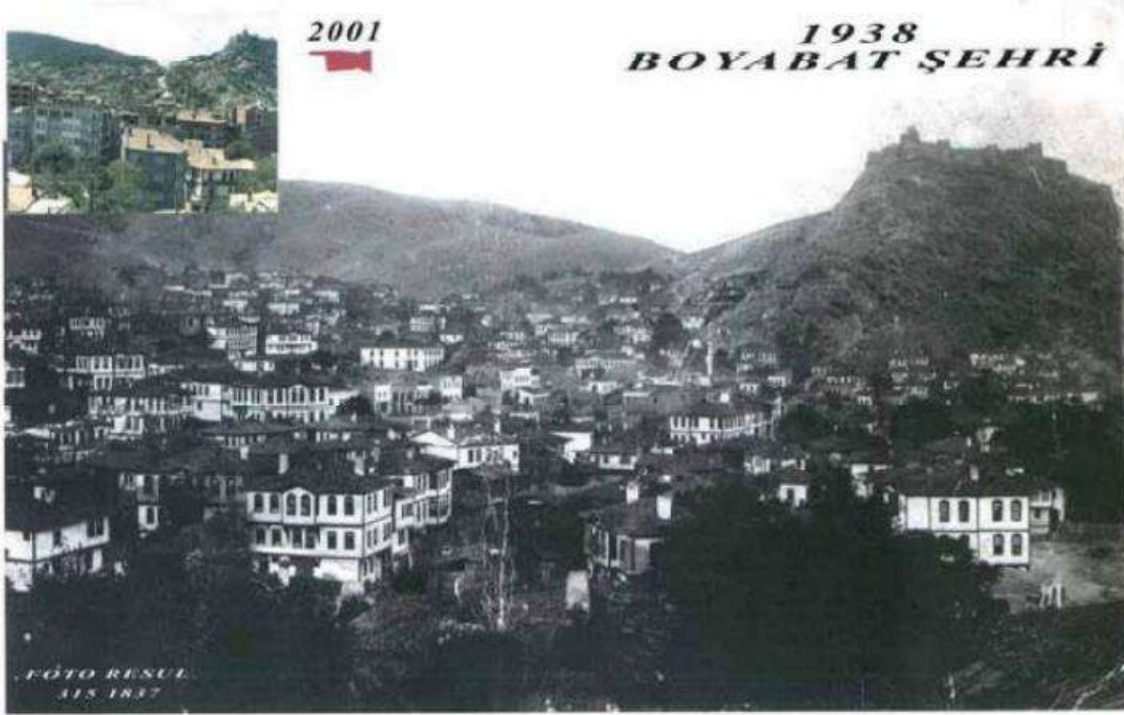
- Boyabat – İsa oğlu Göleti – Kılıçlı Şelalesi – Çukurhan Yaylas ı – Duvarçam – Kirencukuru – Sazak – Acısı – Gerze (73 km). (Gerze hudutlarına geçmektedir.)

Trekking sporu için önerilen parkurlar:

- Boyabat: Salar Köyü Kaya Mezar ı – Bazalt Kayalıkları (13 km). Zorluk derecesi 3 olarak belirlenmiştir.
- Boyabat: Bazalt Kayaları – Fahra – Gazideretabaklı – Gazidere (11 km). Zorluk derecesi 3 olarak belirlenmiştir.
- Boyabat: Kirazlıdere Kemer i – Boyabat (15 km). Zorluk derecesi 3 olarak belirlenmiştir.
- Boyabat: Çukurhan Kalesi – Kılıçlı Şelalesi (13 km). Zorluk derecesi 3 olarak belirlenmiştir.
- Boyabat: Çukurhan – Çeşnigir Yaylas ı – Tırnal ı (14 km). Zorluk derecesi 2 olarak belirlenmiştir.
- Boyabat: Bü rnük – Yundoluğ lu Yaylas ı – Bü rnük (8 km). Zorluk derecesi 2 olarak belirlenmiştir.
- Boyabat: Kurtlu Köyü – Kazmasökü (13 km). Zorluk derecesi 3 olarak belirlenmiştir.
- Binicilik parkuru:
- Boyabat Kalebağı – Salar Köyü arası önerilmiştir.
- Av turizmi için önerilen avlaklar:
- Sakız Devlet Avlağı
- Maruf Devlet Avlağı
- İz cilik ve kamp sporları için önerilen alan:
- Boyabat: Kılıçlı ve Yaylacık Yaylas ı
- Bisiklet turu sporu için önerilen parkur:
- Sinop – Boyabat eski yolu (98 km).
- Oryantiring sporu için sektörden gelen talepler doğrultusunda ilan edilen yerler:
- Boyabat Kalebağı Mesire Alan ı
- Boyabat Topalçam Mevkii
- Kaya tırmanışı sporu için planlanan yerler:
- Boyabat: Dodurga Baraj ı yanı, Kalebağı ve Garandu Üzümlük kayalıkları

Boyabat'la ilgili bulgulara göre en dikkat çekici miras Boyabat Kalesi ve civarıdır. Tarihi geçmişi eski Boyabat evlerini ve tarihi yapıları ö ne çıkarmaktadır. Aşağıdaki resimde (Resim 1) 1938 yılı ile 2001 yılı arasında bir kıyaslama yapmak mümkündür.

Resim 1: 1938 Yılında Boyabat

Kaynak: Orhan, F. (2018). Kültürel Coğrafya Özellikleri Açısından Geleneksel Sinop Evleri. Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu / 5-7 Ekim 2018, s.438.

Günümüzde Kale ile birlikte en çok konuşulan miras eski konaklar ve yapılarıdır. Kalenin üzerinde oturduğu kaya Kırkkızlar kayasıyla birlikte bölgeye otantik bir hava vermekte ve ziyaretçilerine güzel bir panorama sunmaktadır. Salarköyü Kaya Mezarı tamamlayıcı bir miras olarak görülmektedir. İlçe ve köylerinde çok sayıda camii, iş yeri, türbe gibi tarihi eserler vardır. Doğal miras arasında Kuru-saray köyü hudutları içinde yer alan Bazalt Kayalıkları doğal bir mirastır. Pazar olarak panayırıları derin bir tarihe sahiptir. Ürün olarak pirinci, kebabı ve günümüzde Boyabat Ezmesi en çok konuşulan ürünler arasındadır.

4. Durağan

Durağan ilçesindeki miras varlıkları hakkındaki bilgiler, yazılı kaynaklardan, yerel yönetimler, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve kalkınma ajansı web sayfalarından derlenmiştir. Yerleşim yeri olarak Boyabat gibi Beylikler zamanında Türkler tarafından fethedilmiştir. 1265 yılında yerleşim yerine bir han yaptırılmış ve bu han yolcular, seyyahlar ve tacirler için durak hanı olmuştur. Durağan adının buradan geldiği belirtilmektedir (Çetinel, 2013: 12). 1954 yılında ilçe olmuştur. Altinkaya Baraj inşaatı ve diğer ekonomik nedenlerle 1985'lerden itibaren başta İstanbul olmak üzere diğer şehirlere hızlı göçler olmuştur.¹

Yerel web sayfaları incelendiğinde mirasla bağlantılı olarak coğrafya, ekonomi, kültür, turizm ve etkinlikler içerisinde aşağıdaki tabloda (Tablo 2) bazı bilgileri yakalamak mümkündür (Durağan Belediyesi, 2021, Durağan Kaymakamlığı, 2021).

¹ Altinkaya Barajı altından kalan bir kısım köyler Hatay'a (Tayfur Sökmen Köyüne) göç etmiştir. Baraj altında kalan köylerin tamamı kalkarken, diğer yerleşik köylerden de İstanbul, Çorlu ve İzmir gibi şehirlere göçler yaşanmış ve ilçe nüfusu ekonomik nedenlerle yaklaşık 2015 yıllarına kadar azalmaya devam etmiştir.

Tablo 2: *Durağan İlçesi Yerel Web Sayfalarında Tarihi Mirasla İlgili Bulunan Ürünler*

Miras ve Turizm Alanı	Miras Konusu
Coğrafya	İlçenin konumu, dağları, ovaları, yaylaları, akarsuları, gölleri ve barajları.
Ekonomi	Tarım, hayvancılık, orman ürünleri, su ürünleri, ticaret. Dokuma: Mahrama, peşkir, çember, Durağan Bezi
Kültür	Durakhan, İsmail Bey Camii, Anbar Kaya Mezarı, Terelek Kaya Mezarı, Kalfet Camii, Yağbasan Türbesi,
Turizm	Akkır, Buzluk, Akbel Çayı Mesire Yerleri, Durağan Gölet'i, Yukarı Karacaören Göleti.
Etkinlikler	Panayırılar

İlçenin anlatımında web sayfaları ve yerel halkın ortak olarak değindikleri gelir kaynakları geleneksel tarıma ve hayvancılığa bağlı görünmektedir. Coğrafyasında bulunan ırmak ve akarsu yatakları tarım ve hayvancılığı desteklemektedir. Durağan tarım anlamında Sinop ilçeleri arasında %17 tarımsal alanı ile ikinci sıradadır (Çetinel, 2013: 29) ve bu durum ilçe ekonomisinde tarımın önemli rol oynadığını göstermektedir. Haftada bir Perşembe pazarı kurulmaktadır ve Boyabat'ın ardından yılda bir Durağan Panayırını düzenlenmektedir. Panayır ve haftalık pazarlar özellikle tarımla uğraşan çiftçiler için önemlidir ve geleneksel hâle gelmiştir. Köylerde üretilen ürünler şehre getirilmekte ve çoğu organik bu ürünler ilçede satılmakta ve ihtiyaç duyulan diğer ürünler satın alınarak aynı gün köye geri dönlmektedir.

Durağan'da mahrama dokumacılığı en eski ve zengin miras olarak tanıtılmaktadır. Motiflerdeki sanatsal özelliklerin bölgenin kültürünü yansıttığı belirtilmektedir (Bakır ve Ortaç, 2019: 718). Üretilen mahrama çanta ve heybe gibi çeşitli ürünlerde kullanılmaktadır. Bazen duvarları, vitrinleri, masaları süslemekte ve eşyalarda kullanımı tercih edilmektedir. Türk halı ve kimlik motiflerinin izlerini Durağan mahramalarına görmek mümkündür. Aşağıda (Resim 2) iki ürün ve motif örnekleri verilmektedir.

Resim 2: *Durağan Mahraması*

Kaynak: Bakır ve Ortaç (2019). Sinop İli Durağan İlçesi Mahrama Dokumalarının Motif ve Kompozisyon Özellikleri. Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi, s.721.

Durağan mahraması yanında makroma ve çember dokumalarından da bahsedilmektedir (Özdemir, 2007: 48). Bir araştırmaya göre Sinop ilinde dokumacılığın geliştiği iki ilçe olarak Ayancık ve Durağan gösterilmektedir. Araştırmada Ayancık ilçesinde peşkir öne çıkarken Durağan'da mahrama, Boyabat'ta ise çember öne çıkarılmaktadır (Cebeci, 2019: 1187-1188). Durağan mahraması motiflerinden örnekler verilmektedir. Dokuma ürünleri ekonomik değer oluşturma potansiyeline sahip olmakla birlikte henüz gelir elde edecek yapılanmadan uzak görünmektedir.

Kültür ve turizm bağlamında web sayfalarında tarihi mekânlar, yayla ve mesire yerlerine yer verilmektedir. Yağbasan Türbesi kitabesine göre türbe Süleyman Bey oğlu Emir Hasan tarafından yaptırılmıştır. Kardeşi Polat Bey 792 yılında, Kutluşah Bey de 797 yılında vefat etmiştir (Oral, 1956: 385). Yapılan araştırmalara göre türbenin tarihçesi Süleyman Bey adı nedeniyle İsfendiyoğulları veya Per-vaneoğulları'na dayanmalıdır. Bu coğrafyada hüküm süren ve Süleyman Bey adını taşıyan bey bu iki beylikte vardır.

Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü kayıtlarına göre Durağan ilçesi sınırları içinde spor etkinlikleri için aşağıdaki yerler önerilmektedir (Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2017).

Jip-Safari sporu için önerilen parkur:

- Durağan Buzluk Yaylası – Geyikardı – Uzunöz – Ahıska – Çağlayan (Tilkilik) – Sarımsak – Pirahmet – Gerze (88 km). (Parkur, Durağan’dan Gerze’ye uzanmaktadır.
- Durağan ilçe sınırları içinde av turizmi için sektörden gelen talepler doğrultusunda ilan edilen avlaklar:
- Buzluk Devlet Avlağı
- Aydoğan Devlet Avlağı
- Altınkaya Devlet Avlağı
- Yemişen Devlet Avlağı
- Durağan’da izcilik ve kamp sporları için belirlenen yerler:
- Kalfet ve Buzluk Yaylaları, Akkır, Boyalıca Büyük Doğasuyu ve Geyikardı Mesire Yerleri
- Kaya tırmanışı sporu için planlanan yerler:
- Durağan: Barajgölü civarı

Yukarıda belirtilen kara sporları faaliyetleri doğrultusunda koruma şartları dikkate alınarak haritaların hazırlandığı belirtilmektedir (Sinop İl Kültür Müdürlüğü, 2017). Bununla birlikte bisiklet, trekking parkurları, izcilik ve kampçılık faaliyetlerine müsait yerlerin olduğu ve çalışılıp ortaya çıkarılması gerektiği düşünülmektedir.

İlçe kaymakamlık web sayfası incelendiğinde Durağan üç resimle ifade edilmektedir. İki Coğrafya başlığı altında ilçenin görünümü, biri de Terelek Kaya Mezarı’nın resmi (Durağan Kaymakamlığı, 2021). Web sayfaları dışında etkinliklere gelenekselliğini koruyan düğünler, yağmur duaları ve ziyaretleri miras olarak eklemek mümkündür. Panayırılar geleneksel ve tarihi derinliğe sahiptir. Haftalık pazarlar ve tüketici davranışlarında kültürel mirasın izleri yakalanabilmektedir. Turizm sütununda gösterilen mesire yerleri ihtiyaçlar doğrultusunda yeni açılmış, tarihi derinliği olmayan yerlerdir. Dokumacılık geçmişin zorunlu ihtiyaç karşılama yöntemlerinden gelmektedir. Tablodaki su ürünleriyle akarsularda olta balıkçılığı kastedilmiş olmalıdır. Ova ve yaylalar hayvancılığın kışlık ve yazlık davranışlarından eserler taşımaktadır.

5. Saraydüzü

Saraydüzü Boyabat ve Durağan gibi Türk Beylikleri zamanında Türk yurdu olmuştur. Başoğlu (1972: 5) tarafından verilen bilgiye göre Saraydüzü Boyabat ilçesine bağlı bir bucaktır. 20 Mayıs 1990 tarihinde ilçe olmuştur. Aynı coğrafyada “Saraydüzü” adıyla bir yerleşim yerinin kalıntılarının bulunduğu öne sürülerek 1954 yılında Kızıloğlan adındaki bucak Saraydüzü adını almıştır. Belediye web sayfasından alınan bilgilere göre Saraydüzü köylerinde tarihi çeşmeler, camiiler, evler ve mağaralar bulunmaktadır (Saraydüzü Belediyesi Tarihçesi, 2021). İlçenin geçim kaynağı hayvancılık ve tarımdır. İlçenin adını öne çıkaracak ve marka yapacak derecede bir ürün göze çarpmamaktadır. Kültür ve turizm başlığı altında web sayfalarında aşağıdaki varlıklara (Tablo 3) yer verilmektedir.

Tablo 3: *Saraydüzü İlçesi Yerel Web Sayfalarında Tarihi Mirasla İlgili Bulunan Ürünler*

Miras ve Turizm Alanı	Miras Konusu
Coğrafya	Boyabat Barajına kıyı köyleri vardır. Akarsular, göletler, ova ve yaylaları bulunmaktadır.
Ekonomi	Tarım, hayvancılık, orman ürünleri. Dokuma: Mahrama, çember. Av turizmi.
Kültür ve Turizm	Yukarıarım, Soğuksu mesire yerleri. Göktepe, Cumasuyu, Aksu Yaylası. Arım Köyü Kaya mezarları ve bazı kazı alanları bulunmaktadır.

Saraydüzü Kaymakamlığı web sayfasında İlçemiz başlığı altında bir baraj, bir okul ve ekonomiyi ifade eden bir çeltik ovası resmi bulunmaktadır (Saraydüzü Kaymakamlığı, 2021). Bölge kalkınma ajansı kaynaklarına göre ilçe az gelişmişlik düzeyindedir ve gelişmiş bir pazar bulunmamaktadır. Coğrafyası, kültür ve turizm değerleri Boyabat ve Durağan'a benzemektedir. Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından 2017 yılında yapılan spor alanları ve parkurlarında Saraydüzü ilçesine yer verilmesine de uygun yerlerin bulunduğu bilinmektedir.

Saraydüzü veya köylerini kapsayan akademik çalışmalara nadiren rastlanmaktadır. Korkmaz ve Engin'in (2001: 397) çalışmasında Boyabat Barajı ve çevresinin florası konu edinilmiştir. Barajın adı her ne kadar Boyabat Barajı olsa da batı sınırları Saraydüzü'ne ait yerleşim yerleridir. Bölgede 1016 tür tespit edilmiş olup bunların 106'sı endemik bitki türleridir. Bu türlerin tamamının yalnızca barajın Saraydüzü sınırları dahilinde değil, Durağan, Vezirköprü ve Çorum sınırlarını hesaba katmak gerekmektedir.

6. Boyabat, Durağan ve Saraydüzü İlçelerinin Ortak Hareket Etmesi ile Ortaya Çıkabilecek Ürünler Üzerine Bir Örnek

Boyabat, Durağan ve Saraydüzü ilçeleri bölgesel bir destinasyon olarak ele alındığında bölgenin İpek Yolu üzerinde bulunması ve ilçelerin miras varlıkları ve akarsu yataklarıyla çevrelenmesi önemli turizm kaynaklarının bulunduğunu telkin etmektedir. Boyabat ve Durağan ilçelerini Gökırmak vadisi bağlamaktadır. Durağan ve Saraydüzü ilçelerini Gökırmak vadisine bağlanan Arım Deresi birleştirmektedir. Vadilerde çeltik ekimi yapılmaktadır. Saraydüzü ve Boyabat arasında ise çeltik tarlaları ve Cuma camii gibi tarihi yapılar söz konusudur. Aşağıdaki resimde (Harita 1) görüldüğü üzere bu üç ilçeyi birbirine bağlayan ve mirası teşhir eden örneğin bir bisiklet rotasının oluşturulması mümkündür.

Harita 1: Boyabat, Durağan ve Saraydüzü Bisiklet Rotası²

Sonuç

Sinop'un Boyabat, Durağan ve Saraydüzü ilçelerinin mirası, mirasın hedef kitlelere kamu menfaatine pazarlanarak bölgeye gelir sağlanması bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Bu yaklaşımla aynı

² Rota yazar tarafından oluşturulmuştur.

havzada yer alan üç ilçe örneğinde tarihi, kültürel ve doğal miras araştırılmıştır. Miras geçmişten devralınan ve bugün için maddi ve manevi değer ifade eden doğa, tarih ve kültür ana başlıklarıyla ifade edilmektedir. Miras pazarlamasında istenilen başarının yakalanabilmesi için turizmle bağlantılı miras planlanması ve bütünlük pazarlama iletişimi gerekmektedir. Pazarlanacak bölgenin bir işletme olarak tasarlanması mümkündür.

İşletme için her şeyden önce üretim ve ürün gereklidir. Miras geçmişte üretilmiş üründür. Günümüzde geçmişten devralınan ürünün korunması, değerlendirilmesi ve faydasının geleceğe aktarılması yarın için de fayda üretmek demektir. Tarihi kayıtlara, yapılan araştırma ve çalışmalara göre Boyabat, Durağan ve Saraydüzü ilçelerinde önemli derecede miras bulunmaktadır. Bölge tarihi İpek Yolu üzerindedir. Yerleşim yerlerinde pazarlar, panayırılar kurulmuştur. Tacirlerin ve seyyahların gelip geçtiği yerlerdir. İlkçağlardan bu tarafa bölgede çeşitli uygarlıkların yaşadığı anlaşılmaktadır. Literatürden elde edilen bu bulgular bölgenin geçmişinde mirasın zaten üretildiğini göstermektedir. Bugünün insanına düşen fırsat ürün olarak mirastan yararlanmaktır. Yararlanabilmek için işletmenin en önemli diğer fonksiyonlarının devreye sokulması, özellikle mirasın yönetilmesi ve pazarlanması gerekmektedir.

Web sayfaları incelemesinden yerleşim yerlerinin tanıtımı ve pazarlaması üzerine paydaşların ortak bir strateji geliştirmede sonucunu çıkarılmaktadır. Miras üzerine üç ilçenin ortak bir strateji geliştirmesinde ve bütünlük pazarlama iletişiminde yarar görülmektedir. Bölgesel ve yerel web sayfaları karşılaştırıldığında bazı konularda aynı veya benzer içeriklere rastlanırken tanıtım ve pazarlamaya yönelik ortak uygulamalar bulunamamaktadır. Tanıtım ve pazarlamada miras üzerine aynı bölgede yer alan üç ilçenin iş birliği yapması güçleri birleştirme anlamına gelmektedir.

Şehir ve miras pazarlamasında kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütleri başta olmak üzere tüm paydaşların iş birliği zorunludur. Pazarlama karmasının ürün, fiyat, tanıtım ve dağıtım fonksiyonlarının her birinde iş birliği sağlanmalıdır. İlçelerde bulunan web sayfaları önemli tanıtım araçlarıdır. Özellikle ürün ve tanıtımda aynı görüntü ve aynı sesi vermek tüketici kitlelerinde talep oluşmasının sağlanması açısından elzemdir. Yerel web sayfaları incelendiğinde diğer ürünlerde olduğu gibi miras pazarlamasında da ortak bir yaklaşım görülememektedir. Aynı ilçe içinde bile ortak bir davranış ve ortak bir yaklaşımın sergilenemediği anlaşılmaktadır.

Küresel pazarda şehirler birbirleriyle rekabet etmektedir. Çalışma konusu üç ilçenin birlikte hareket ettiğinde başarılı olabileceği öngörülmektedir. Bu çalışma sonucunda yerel yönetimlere, karar verici diğer aktörlere ve bölge halkına aşağıdaki öneriler getirilmektedir.

- Sahip olunan miras fark edilmeli, korunmalı, maddi ve manevi değer taşıdığı bilinmelidir.
- Yerel yönetimler şehirlerini geliştirme yolunda daha fazla ekonomik kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Bunun için miras uzun vadeli ve sürdürülebilir önemli bir kaynaktır.
- Şehir ve miras pazarlaması için yerel web sayfaları, yazılı ve görsel medya organları ile diğer tanıtım araçlarında pazarlama karması konusunda iş birliği yapması pazarlama başarısını artıracaktır.
- Günümüz pazarlama başarısında bütünlük pazarlama iletişimi yaklaşımı önemli bir yaklaşımdır.
- Bölgede miras pazarlamasında ortak stratejilerin belirlenmesi, ortak bir platform oluşturulması ve bir platform öncülüğünde çalışılması önerilmektedir.
- Kültür ve turizm faaliyetlerinde pazar araştırmaları yapılması, planlı davranış sergilenmesi ve miras pazarlaması üzerine yeni yaklaşımların izlenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Akkuş, G. ve Şimşek, A. (2019). Sinop-Boyabat'a Gelen Av Turistleri Tipolojisi. 8th International Vocational Schools Symposium, 11-13 June 2019, UMYOS'19 Sinop, pp.55-61.
- Mariutti, F. G. and Giraldi, J. de M. E. (2020). Branding Cities, Regions and Countries: The Roadmap of Place Brand Equity. *RAUSP Management Journal Emerald Publishing Limited*, 2531-0488. DOI 10.1108/RAUSP-06-2020-0131, <https://www.emerald.com/insight/2531-0488.htm>, Erişim: 15.06.2021.
- Bakır, G. ve Ortaç, H.S. (2019). Sinop İli Durağan İlçesi Mahrama Dokumalarının Motif ve Kompozisyon Özellikleri. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 12(27): pp.716-733.
- Boisen, M. (2007). *Strategic Application of City Marketing to Middle-Sized Cities*. Master Thesis. Faculty of Geosciences, Utrecht University in the Netherlands.
- Cebeci, D.T. (2019). Peşkir ve Mahrama Dokumalarının Sinop El Dokumacılığındaki Yeri. *İdil*, 61 (2019 Eylül): pp. 1187- 1198.
- Misic, K.U. ve Podnar, K. (2019). Perception of City Management, Fellow Residents, and Perceived External Prestige (PEP) as Antecedents of City Affective Commitment - The city Marketing Perspective. *Cities*, 84, pp.66-74.
- Boyabat Belediyesi (2021). <https://www.boyabat.bel.tr/> Erişim: 12.08.2021.
- Boyabat Kaymakamlığı (2021). <http://www.boyabat.gov.tr> Erişim: 12.08.2021.
- Boyabat Ticaret ve Sanayi Odası (2021). <https://www.boyabattso.org.tr> Erişim: 12.08.2021.
- Ceylan, K. E. ve Eravcı, A. (2018). Kültürel Mirasın Ekonomik Değer ve Marka Şehir Pazar Performansına Etkisi. *The Journal of International Scientific Researches*, 3(4), pp. 46-61.
- Çetinel, S. (2013). Durağan İlçe Analizi. KUZKA-Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_18_HM3C84DZ_duragan_ilce_analizi.pdf Erişim: 17.08.2021.
- Deffner, A. ve Liouris, C. (2005). City Marketing: A Significant Planning Tool for Urban Development in a Globalised Economy. 45th Congress of the European Regional Science Association 23-27 August 2005, Vrije Universiteit, Amsterdam. Pp.1-22.
- Durağan Kaymakamlığı (2021). <http://www.duragan.gov.tr/ilcemiz> Erişim: 18.08.2021.
- Ertekin, K. T. (2020). 19. Yüzyılın İlk Yarısında Boyabad Kazası Kum Mescid Mahallesinin Sosyal ve Ekonomik Durumu. Sosyal Bilimlerde Araştırmalar-III. (Editörler: Osman Köse ve Yasemin Ulutürk Sakarya) içinde 47-58. sayfalar). Berikan Yayınevi, Ankara, 2020.
- Fidan, M. ve Çelik, M.Y. (2020). *Kasatamonu'da Tatlı Çeşitleri ve Fiyat Değişim Analizi (XVII ve XIX Yüzyıllar Arasında)*. Sosyal ve İnsani Bilimler: Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler (Editör: Seda Topgöl) içinde 275-302 sayfalar). IVPE 2020. Centinje-Karada.
- Gülersoy, A.E. (2013). Doğal Mirasın Korunması Açısından Sosyal Bilgiler (Ortaokul) ve Coğrafya (Orta ve Yükseköğretim) Müfredat Programlarının Değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (14), pp.315-354.
- Korkmaz, H. ve Engin A. (2001). The Flora of the Boyabat (Sinop) Dam and Its Environments. *Türk J Bot*, 25, pp.397-435.
- Kuruca, N. (2009). Tahrir Defterlerine Göre Boyovası / Boyabat Kazasının 16. Yüzyıl Başlarında İktisadî ve Sosyal Durumu. *Erdem*, 55, pp.117-144.
- Kwok, L.; Tang, Y. ve Yu, B. (2020). The 7 Ps Marketing Mix of Home-Sharing Services: Mining Travelers' Online Reviews on Airbnb. *International Journal of Hospitality Management*, 90, pp.1-11.
- Marmion, M. M. (2012). *Understanding Heritage: Multiple Meanings and Values*. Bournemouth University, Thesis of the Degree of the Doctor of Philosophy.
- Oral, M. Z. (1956). Durağan ve Bafra'da İki Türbe. *Belleten*, c.XX, 25, pp.385-410.
- Orhan, Fatih (2018). *Kültürel Coğrafya Özellikleri Açısından Geleneksel Sinop Evleri*. Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu/5-7 Ekim 2018. Sinop Üniversitesi ISBN 978-605-88024-7-6).
- Özdemir, C. (2007). *Sinop'un Toplumsal Yapısı*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Y.L. Tezi.

- Pecot, F. ve Barnier, V. (2015). City Brand Management: the role of Brand Heritage in City Branding. *14th IMTC International Marketing Trends Conference*, Paris, 22-24 January 2015.
- Saraydüzü Belediyesi Tarihçesi (2021). <http://www.sarayduzu.bel.tr/belediyemizin-tarihcesi.html> Erişim: 17.08.2021.
- Saraydüzü Kaymakamlığı (2021). <http://www.sarayduzu.gov.tr/ilcemiz> Erişim: 17.08.2021.
- Seçkin, N.; Özakın, R. Ve Erdem, A., (2003). Sinop-Boyabat Kentsel Mimarlık Envanter Raporu 2002 Yılı Çalışması. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, Sayı 1, pp.90-128.
- Şimşek, G. (2014). Kültürel Miras ve Yeni Biçimlenme Süreci Üzerine Bir Değerlendirme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3 (8), pp.67-92
- Özgüner, Z. ve Uçar M. (2015). Şehir Markalaşmasında Pazarlamanın Önemi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, 9, pp.122-131.
- Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2017). [http://sinop.gov.tr/kurumlar/sinop.gov.tr/Duyuru_ve_ihaleler/2017/haziran/Kara%20Sporlar%C4%B1%20Parkurlar%C4%B1%20\(S%C4%B0NOP\).pdf](http://sinop.gov.tr/kurumlar/sinop.gov.tr/Duyuru_ve_ihaleler/2017/haziran/Kara%20Sporlar%C4%B1%20Parkurlar%C4%B1%20(S%C4%B0NOP).pdf) Erişim: 07.08.2021.
- UNESCO: Heritage, https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cdis/heritage_dimension.pdf Erişim: 18.08.2021.
- Yıldız, S. ve Derman, E. (2017). Kültürel Miras: UNESCO Dünya Miras Listesi Türkiye Örneği. Uluslararası Kültürel Miras ve Turizm Kongresi, Konya, Türkiye, Mayıs 19-21, 2017.
- Yılmaz, C.; Zeybek, H. İ. ve Kaya, M. (2019). *Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmesinde -Panayırların Etkisi; Boyabat Panayırı*. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 7-9 Kasım 2019, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları Bildiriler Kitabı, Yayın No. 44.
- Yurtseven, A. (2013). XIX. Yüzyılın Ortalarında Boyabat Kazasının Köylerinin Sosyoekonomik Durumu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (1), pp.1-10.
- Zenker, S. (2018). Editorial: City Marketing and Branding as Urban Policy. *Cities*, 80, pp.1-3.

BOYABAT KALESİ VE ÇIRABOZAN DEHLİZİ

Ahmet KÜÇÜKBAŞ*

Abdullah ERAVCI*

 z

Çalışmanın amacı “Boyabat Kalesi ve  ırabozan Tüneli”  zerine daha önce yapılan çalışmamızın desteklenmesi ve kamuoyuna sunularak ilçenin en önemli tarihi varlıı üzerine farkındalığın artırılmasıdır. Turizm ve şehrin pazarlanabilir değerleri üzerine farkındalığın artmasıyla bölge halkının menfaatine maddi ve manevi kazanç sağlanması beklenmektedir. Şehir pazarlaması çalışmalarında tarihi, kültürel ve doğal miras önemli bir araçtır. Çalışmada yöntem olarak literatür taraması tercih edilmiştir. “Boyabat Kalesi ve  ırabozan Tüneli” adlı kitap ile araştırma alanları ve kaynaklar incelenmiştir. Elde edilen bulgular bir taraftan bölgenin tarihine ışık tutmakta ve bir taraftan da turizm açısından bölgenin ürün kataloğuna katkı sunmaktadır. Boyabat Kalesi ve  ırabozan Tüneli’nin farkındalığının artırılması ve eri ilebilirliğinin sağlanması yönünde çaba sarf edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Boyabat Kalesi,  ırabozan T neli, Gazideresi, K rkızlar Kayası.

Boyabat Castle and  ırabozan Tunnel

Abstract

The cultural heritage monuments of the cities come out of the depths of history and add richness to the present. Boyabat Castle is the oldest and most important asset of the district.  ırabozan Tunnel, whose existence was discovered later, is a specific tunnel that connects Boyabat Castle and Gazideresi Stream and is thought to be used for multiple purposes. Some restoration and salvage excavations were carried out on the Castle and  ırabozan Tunnel with limited means. However, the lack of archaeological studies on these two heritages makes the subject of this study important. The aim of the study is to support our previous study on "Boyabat Castle and  ırabozan Tunnel" and to raise awareness on the most important historical asset of the district by presenting it to the public. With the increase of awareness on tourism and the marketable values of the city, it is expected to provide material and moral gain for the benefit of the people of the region. Historical, cultural and natural heritage is an important tool in city marketing studies. Literature review has been preferred as a method in the study. Research areas and sources have been examined with the book named “Boyabat Castle and  ırabozan Tunnel”. The findings, on the one hand, shed light on the history of the region and on the other hand contribute to the product catalog of the region in terms of tourism. It is suggested that efforts should be made to increase awareness and ensure accessibility of Boyabat Castle and  ırabozan Tunnel.

Keywords: Boyabat Castle,  ırabozan Tunnel, Gazideresi, K rkızlar Rock.

* Emekli Veteriner, Boyabat’ta yaşayan yerel araştırmacı, yazar.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat Meslek Yüksekokulu Toptan ve Perakende Satış Bölümü.

Giriş

Boyabat, Türkiye'nin en kuzey ili Sinop'un en büyük ilçesidir ve ilk akla gelen mirası kalesidir. Yerleşim yeri olarak Boyabat'tan önce kale vardır. Tarihte halk tarafından bazen Boyabat yerine Kale adının kullanıldığından bahsedilmektedir. Boyabat başlangıçta bir kale kasabasıdır (Küçükbaş, 2017: 22). İlk zamanlar kale içinde 30 kadar ev bulunmaktadır (Ainsworth, 1842: 91) ve daha sonraları bu evler kale dışına Gökdere mahallesine doğru çıkmıştır (Küçükbaş, 2017, 22; Başoğlu, 1972: 57). Kale, Sinop'un Boyabat ilçesinin batısında ve hemen bitişiğinde yer alan Türkiye'nin büyüklük bakımından sayılı kalelerindenidir. Çırabozan Tüneli de kaleden Gazideresi vadisine inen merdiven gibi basamaklı bir tüneldir.

Boyabat adının nereden geldiği veya nasıl oluştuğuna ilişkin değişik rivayetler vardır. Bazı araştırmalarda “Boya” ve “âbâd” kelimelerinden oluştuğu ve “boyalıova” anlamına geldiği belirtilmektedir (Eser, 2006: 187). Eskiden halk arasında “Voyvoda” denildiği iddiası (Fıratlı, 1952: 608)¹ yöredeki yaşlı halka sorulduğunda Boyabat'ın eski adı Voyvoda değil “Boyvat” olabilir denilmektedir. Voyvada veya voyvat sözcüğü Leonhard'ın 1814 gezisine dayandırılrsa da Leonhard'ın seyahat ettiği yerler arasında Boyabat'ın bulunmadığı ve seyyahların karıştırıldığı belirtilmektedir (Fıratlı, 1952: 608). Dolayısıyla Voyvat adı Boyabat'a oldukça uzak düşmektedir. Başoğlu (1972: 62) Alman R. Leonhart'ın 1914 yılında Boyabat'a geldiğini, kaleyi incelediğini ve 1915 yılında Berlin'de Paflagonya adlı kitabı yayınladığını iddia emektedir. Yörenin bir evladı olarak ilk araştırmaları yapan Başoğlu da aynı görüşte olup ilçenin adının “Boy” ve “âbâd” kelimelerinin birleşiminden oluştuğunu ve “uzun ova” anlamına geldiğini daha kuvvetli bir görüş olarak ileri sürmektedir (Başoğlu, 1972: 5, 22-23). “Uzun ova” anlamındaki ad Fıratlı tarafından aktarılan bilgiye göre İranlılarca konulmuştur.

Başoğlu'nun (1972: 5) dikkat çektiği Boyabat'tan Görkürmak'a kadar 4 km'lik uzun ova önemli bir bilgi olarak görülmektedir. Başoğlu'na (1972: 22) göre “Boyabat aslında buy-u âbât demektir”. Yazar buy-u âbât kelimesini mamure kokuları anlamıyla açıklamaktadır. Ancak Osmanlı döneminde kavramın Arapçasının da tercih edilmiş olabileceği akla gelmekte ve buyu kelimesinin Arapçada alışveriş anlamına gelmesi, âbât kelimesinin de zenginlik anlamına gelmesi ile bin yıllık geçmişi bulunan Boyabat panayırı ile bu kavramlar birleştirildiğinde “zengin ova”, “bereketli pazar” “mamur edilmiş pazar” gibi anlamları içeren bir Boyabat düşünmek ihtimal dışı değildir.

Yakupoğlu'nun araştırmasına göre Boyabad/Boyovası ilçenin adıdır ve ilçe bugünkü Boyabat, Saradüzü ve Kastamonu'un Hanönü ilçesinin bir kısmını kapsamaktadır (Yakupoğlu, 2007: 6). Araştırmacıya göre “boy” aşiret veya kabilenin bir kolunu ifade etmektedir. 12.yüzyıldan itibaren bu bölgeye Türk boyları akın etmiş ve Boyabat şehir olarak Türkler tarafından kurulmuştur. 16.yüzyıldan itibaren yerleşim yeri Boyabad adını almıştır. Osmanlılar zamanında yerleşim yeri kaza veya kasaba olarak anılmıştır ve merkez Candaroğulları'nın hüküm sürdüğü süreçte Mana kasabası olarak da anılmıştır.² Mana sözcüğüne yer olarak Osmanlı tahrir defterlerinde rastlanmaktadır (Genç vd., 2010: 123). Ancak bu adın ne anlamda kullanıldığı bilgisine ulaşılamamıştır. Bununla birlikte Boyabat Kalesi ile ilişkilendirilerek “mana kalesi muhafızları” şeklinde kayıtlara rastlanmaktadır (Küçükbaş, 217: 20). Kasaba merkezinde

¹ Nezih Fıratlı tarafından yazılan yazıda kaynak olarak Belleten Cilt XVI, Sayı 39 olarak gösterilmektedir. Ancak yazı Belleten arşivinde Paphlogonia başlığı altında Belleten Cilt XVI, Sayı 64'te yer almaktadır.

² Osmanlı tahrir defterlerinde yer olarak mana adına rastlanmaktadır. Bakınız: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, İstanbul, 2021, Sayfa 123, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın Nu: 108.

bir boyahâne kurulduğu belirtilmektedir (Yakupoğlu, 2007: 89). Dolayısıyla boya kelimesi ile ilişkilendirilmesi de mümkün görülmektedir. Yakupoğlu tarafından Boyovası Yörükleri'nden bahsedilirken 1480'li yıllarda şimdiki ilçenin adı Boyabad olarak kullanılmıştır.

Boyabat Kalesi tarihinin Paflagonyalılara dayandırılması antik adlarının da olabileceği kapısını açmaktadır (Eser, 2006: 188). Bu varsayımlara araştırılmaya ve doğrulanmaya muhtaç görünmektedir. Boyabat Kalesi ve Çırabozan Dehlizi başlıklı çalışmamız aşağıda dört başlık altında incelenmiştir. Birinci bölümde tarihte Boyabat ve Boyabat'ın Sinop ile ilişkisi incelenmiştir. İkinci bölümde Boyabat Kalesi ve Çırabozan dehlizi anlatılmıştır. Üçüncü bölümde Kale'nin yöre halkı üzerindeki kültürel etkisi ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise Boyabat Kalesi'nin kültür ve turizme katkısı incelenmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde de çalışmamız değerlendirilmiş ve konu hakkında öneriler getirilmiştir.

1. Tarihte Boyabat ve Sinop'la İlişkisi

Sinop ve Boyabat'ın yerleşim yeri olarak kuruluş tarihleri birbirine yakın görünmektedir. Sinop'un yerleşim yeri olarak kuruluşu MÖ 570'li yıllara rastlamaktadır (Küçükbaş, 2017: 21). Bazı kaynaklarda şehrin eski adının Germanikopolis olduğu bildirilse de (Başoğlu, 1972: 21; Zeyrek, 2013: 2) bunu doğrulayan sağlam bir kanıt rastlanmamıştır. Bazı kaynaklarda da Germanikopolis şehrinin Çankırı olduğu belirtilmektedir (Doğaner, 2014: 65). Ulaşılan kaynaklara göre Boyabat'ı Roma döneminde Germanikopolis'e bağlı bir yerleşim yeri olduğunu düşünmek daha doğru görünmektedir. Osmanlılar zamanında 15.yüzyılda Kastamonu Sancağının en önemli kasabası olup ekonomik ve kültürel bakımdan zengindir (Kuruca, 2009: 120). İnsana sunduğu zenginlikler sayesinde nüfus bakımından önemli bir geçmişe sahiptir ve ticari bakımdan başta Sinop olmak üzere yakın yerleşim yerleriyle ilişki hâlinde kalmıştır.

Yerleşim yeri olarak Boyabat hakkında en sağlam bilgiler Osmanlı tahrir ve vakıf defterlerine dayandırılmaktadır. Kuruca (2009: 120, 130-132) tarafından Osmanlı tahrir defterlerine dayandırılarak verilen bilgiye göre 1487 yılında 101 hane 37 mücerred³ bulunmaktadır. 1530 yılında ise 126 hane ve 113 mücerred yaşamaktadır. Vakıf tahrir defterlerinde Boyabat, vakıf bakımından zengin bir yerleşim birimi olup bu vakıfların çoğu yerleşimle alakalı görünen zaviye türü vakıflardır. Türkmen aşiretleri yerleşimcilerin ihtiyaçlarını zaviyelerle karşılama yoluna gitmiştir. Yapıların inşası ve korunmasında zaviyeler kadar vakıfların da rolü vardır. Anadolu'nun imar ve inşasında tekke, zaviye ve vakıfların rollerine Ahi teşkilatlarını da eklemekte yarar vardır.

Ahi teşkilatlarının Boyabat yöresindeki etkinliklerini araştırıldığında bazı bilgilere rastlanmaktadır. Araştırmalara göre Boyabat Mana kasabasının orta yerinde Ahi Ali isminde biri bulunmaktadır. Yine Sakızcık köyünde Ahi Musa ve yine Boyabat'ta Derviş Mahmut öncülüğünde Ahi teşkilatları kurulmuştur (Yakupoğlu, 2009). Ahi teşkilatlarının varlığı ustalık ve çıraklık ilişkisinde başta meslekler olmak üzere ahi geleneklerinin bölgeye katkıda bulunduğunu düşündürmektedir. Temettuat kayıtlarında 1845'lerde bölgenin mesleklerden elde ettiği gelir ziraattan yüksektir (Ertekin, 2020: 54). O tarihlerden mesleklerden elde edilen gelirin ziraat gelirlerinden yüksek oluşu Ahi teşkilatlarının varlığını teyit etmektedir. Bölgenin refah ve diğer yerleşim yerleriyle tarihteki ilişkisini ortaya koyabilmek için seyyahların notlarına bakmakta yarar vardır.

Bölgeye yolu düşmüş seyyahlardan biri Ainsworth'dir. 1838 yılı sonralarına denk gelen gezisinde seyyah Kasım ayında Kastamonu, Taşköprü, Boyabat ve Durağan'dan Gökırmak vadisi boyunca

³ Mücerred, henüz aile kurmamış bekar anlamında kullanılmıştır. Tahrir defterlerinde katipler tarafından mücerred kişilerin altına "m" harfi koyarlarmış. Yaş aralığı konusunda ise kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Buluş çağını geçmiş bekarlar olarak kabul etmek mantıklı görünmektedir.

seyahat etmiştir. Answorth ve yanındaki arkadaşı Boyabat'a ardıc ve meşe ağaçları arasından dik bir iniş yaptıklarını ve kayalık bir vadiyle karşılaştıklarını anlatmaktadır (Ainsworth, 1842: 90). Seyyahın gözüyle gördükleri kaya, heybetli ve büyük bir kale kalıntılarıyla terk edilmiş bir yere benzemektedir. Boyabat kasabası tipik bir Anadolu kasabası görünümündedir. Son derece temiz, güzel, davetkâr ve resimlik bir kasabadır. Kasabaya geldiklerinde kasabanın yöneticisi kendilerine penceresiz bir ev tahsis etmiş ve gece bu evde konaklamışlardır. Seyyah, notlarını bu evde mum ışığında kimse rahatsız etmeden yazdığını ifade etmektedir. Seyyahın verdiği bilgiye göre o zamanlarda Boyabat'ta Gazideresi veya Kaz Vadisi boyunca dağınık 300 ev bulunmaktadır. Vadi Gökırmak vadisiyle buluşmaktadır. Vadi boyunca çam ağaçları ve göz alıcı asma bahçeleri vardır. Kasaba nüfusu 800 erkek ve 1000 kadından oluşmaktadır. Boyabat'ta 3 han, 2 hamam, çok sayıda cami ve mescit bulunmaktadır (Ainsworth, 1842: 90). Han ve hamamların varlığı, sayısı başka şehirlerden gelen yolcu, seyyah ve tacirlerin varlığına ve sayısına işaret etmektedir.

Ainsworth'ın izlediği Kastamonu tarafından Vezirköprü tarafına veya batıdan doğuya uzanan güzergâh Boyabat için tarihte bir ulaşım güzergâhıdır. Güzergâh batıdan doğuya olduğu kadar doğudan batıya insan akışını da göstermektedir. Durağan – Boyabat ve Hanönü gibi yerleri konaklama mesafesinde olduğu bilinmektedir. Boyabat kasabası tarihte Karadeniz'e de geçit vermiştir. Başka bir anlatımla bugünkü durumuyla Boyabat ilçesi Sinop'a geçiş verdiği gibi tarihte de vermiştir. Diğer taraftan Sinop limanını iç kesimlere bağlayan bir yerleşim yeridir. Tarihte Sinop limanının deniz yolu için doğal liman oluşturduğu ve gemilerin olumsuz şartlarda güvenli bir şekilde konakladıkları bilinmektedir. Konaklama süresince alışverişler yapılmakta ve çevreyle ilişkiler kurulmaktadır. Bu doğrultuda tarihi Boyabat Panayırının 13.yüzyıldan itibaren bölgede köle pazarı olarak kullanıldığı bilgisi önemli bir bilgidir (Yılmaz vd., 2019: 24-25). Köle pazarı bilgisi bir taraftan Boyabat Panayırının tarihi derinliğini ortaya koymakta, diğer taraftan çevre yerleşim yerleriyle canlı bir pazar olduğunu ele vermektedir.

Elde edilen verilere göre Boyabat yerleşim yeri olarak doğu-batı ilişkisi ile Sinop'a geçit vermesi bakımından önemli bir kavşakta bulunmaktadır. MÖ Paflagonyalılar tarafından Boyabat kalesinin inşasından sonra zengin Lidyalıların ticarete Boyabat'tan Sinop'a uzandıkları belirtilmektedir (Başoğlu, 1972: 27). Bu tarihi ilişki içinde Sinop ile kültürel etkileşimi ve ticari ilişkileri olmuştur. Küçükbaş'ın araştırmasına göre Sinop kurulduğunda yerleşim yeri ve ekonomik verimlilik açısından Boyabat kadar şanslı değildir. O zamanlar üretim daha çok iç bölgededir ve Boyabat'tan Sinop'a ürün gönderilmektedir. Boyabat'ta köle pazarının kurulduğu bilgisi bu bölgede üreticinin insan kaynağına ihtiyaç duyduğunu düşündürmektedir. Günümüzde de başta toprak sanayi olmak üzere Boyabat'ın Sinop ve Karadeniz bölgesine önemli katkılar sağladığı bilinmektedir.

Boyabat'ın tarihte Sinop'tan önce Kastamonu'ya bağlı bir sancak olduğunu belirtmek gerekmektedir. Başoğlu (1972: 48) Fatih Sultan Mehmet'in oğlu Cem Sultan'ı Kastamonu Sancak Beyi olarak atadıktan sonra Boyabat'a kadılık verildiğini ve yerleşim yerinin Kastamonu'ya bağlandığını anlatmaktadır. Bununla birlikte Başoğlu Boyabat kadılığının Osmanlı kurulmadan önce verildiği kanısındadır. 1920 yılı haziran ayında Ayancık ve Gerze ile birlikte idari olarak Sinop'a bağlanmış olup Sinop, Boyabat, Ayancık ve Gerze olmak üzere ilde dört ilçe kurulmuştur. O tarihte en büyük ilçe Boyabat'tır (Sayılır, 2013: 4).

Tarihi derinliği, ticari bir kavşak üzerinde oluşu ve en az 800 yıllık pazarıyla Boyabat'ın tarihten günümüze taşıdığı kalesi kadar konakları, evleri, hanları, hamamları, meslekleri ve kültürel değerlerinin olması gerektiğini düşündürmektedir. Eski resimlere bakıldığında ve yaşlılara sorulduğunda Boyabat 1940'lara kadar geleneksel yapısını korumuştur. Tarihi kayıtlar incelendiğinde kalesi ve coğrafi yapı-

sıyla uyumlu bir Boyabat görünmektedir (Orhan, 2018: 438). Boyabat'ın zamanla görünümü, özellikleri, ürünleri ve işlevinin değişmesi Sinop ile olduğu kadar diğer şehirlerle ilişkisinin nasıl ve ne yönde değişeceğini veya değişmekte olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte Boyabat Kalesi ve Çırabozan Dehlizi gibiengin varlığı görkemini ve çekiciliğini şimdilik korumaktadır.

2. Boyabat Kalesi ve Çırabozan Dehlizi

Boyabat Kalesi Paflagonyalılara dayandırılmaktadır. Boyabat ve Paphlagonia ilişkisi çok sayıda kaynakta incelenmektedir (Başoğlu, 1972; Eser, 2006; Dökü vd., 2006). Gökoğlu tarafından yapılan Paflagonya bölgesi araştırmasında saha olarak seçilen yerler arasında Boyabat ilçesi de yer almaktadır (Dökü vd., 2006: 71). Dökü vd.'ne göre (2006: 68) kaya mezarlarında aslan figürlerinin kullanılması Paphlagonia'lılara ait ölü gömme adetidir. Boyabat Salarköyü'nde bulunan kaya mezarı alnında aslan figürü vardır ve buradan alınan bir aslan figürü Sinop Müzesinden sergilenmektedir. Bölgenin tarihçesine göre Kale, Boyabat'ın yerleşim yerine dönüşmesinden önce kurulmuştur.

Günümüzde kale Boyabat Kalesi olarak anılmaktadır. Boyabat Kalesi güney-batıdan kuzey-doğuya uzanarak Gökırmak'la buluşan Gazideresi üzerinde sarp bir kaya üzerinde oturmaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 400 m civarındadır. Batı yakasında hemen hemen aynı yükseklikte Kırkkızlar tepesi bulunmakta ve her iki sarp kayalık Boyabat'a olağanüstü bir güzellik katmaktadır. Boyabat Kalesinden Kırkkızlar tarafına, Gazideresine Çırabozan Dehlizi inmekte ve Dehliz Kırkkızlar korumasında lojistik anlamda kaleye stratejik bir katkıda bulunmaktadır.

Boyabat Kalesi'nin ilk inşasıyla ilgili kesin bir tarih bulunmamaktadır. Kale ve Çırabozan Dehlizi'nin yapısı ile yapının tarihi MÖ VII.yüzyıla Paflogonyalılara (Paphlagonia) kadar götürülmektedir (Boyabat Belediyesi). Boyabat ilçesine hâkim bir noktada bulunan kale Paflogonyalılar'dan Cumhuriyet dönemine 2700 yıllık bir tarihi geçmişe sahip görünmektedir. Dolayısıyla Roma, Bizans ve Osmanlı medeniyetlerinin izlerini taşımaktadır. Kale, Türkiye'nin 5.nci görkemli kalesidir (Hürriyet). Tarihi derinliği kaleye ve bulunduğu ilçeye gizemlilik katmaktadır. Şehrin altından geçen tüneller gizemini korumaktadır (Boyabat Belediyesi). Tünellerin gizemliliği halk arasında yer altı şehri, tünelleri ve kale bağlantısı şeklinde farklı söylentilere neden olmaktaysa da arkeolojik çalışmalar henüz bu söylentileri yalanlar veya doğrular nitelikte değildir.

Boyabat Kalesi yapısal olarak bir dış, bir de iç erişime izin vermektedir. Araştırmalara göre bu tür kalelerin bir dış (açık) bir de iç (gizli) yolu bulunmaktadır (Başoğlu, 192: 60). Dış erişim kalenin güney eteğinden başlayıp kuzey ve batı yönüne yükselen yarı patika ve yarı merdivenlerden oluşmaktadır. Merdivenler mevcut kaya yapısı üzerinde yontularak yapılmış merdivenlerdir. İç erişimden kasıt Çırabozan dehlizidir. Çırabozan Dehlizi 1991 yılına kadar Boyabat Kalesi'nin gizemli tünellerinden birisiydi. Küçükbaş'ın da bizzat tanık olduğu Çırabozan çalışması Gazideresi üzerinde tarihi su kanalı izlenerek başlatıldı ve dehliz iç erişim için kısmen onarıldı. Başoğlu'nun araştırmaları Çırabozan Dehlizi'nin iyileştirme çalışmalarından öncedir ve kaleden Gazideresi'ne inen bu dehliz Başoğlu tarafından su yolu, çıkış yolu ve tünel şeklinde adlandırılmaktadır. Ortalama 3,5 m genişliğinde ve 3 m yüksekliğinde olan dehlizde toplamda 252 basamaktır (Başoğlu, 1972: 59). Dehlizin temizlenmesi ve hizmete açılması Başoğlu'nun çalışmasına sonradır. Dehliz açıldıktan sonra aşağıdan yukarıya basamak sayısının 298 civarında olduğu görülmüştür. Dehliz Farsça, tünel ise Fransızca kelimelerdir. Anlam itibarıyla tünel dağlar altında açılan yol, dehliz ise üstü kapalı, dar ve uzun geçit şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla dehliz olarak adlandırılması Çırabozan'ın işlevine uygun düşmektedir.

Kalenin dış erişimini patika ve doğu tarafında, iç erişimini de basamaklı ve batı tarafında bir dehliz şeklinde tanımlamak mümkündür. Kale; Boyabat şehir merkezi ve Gazideresi'ne göre hayli yüksek ve çıkmak için emek sarf edilmesi gereken görkemli bir yapıdır. Dolayısıyla kale çıkmak için zaman ayrılması gerekmektedir. Kale üzerine çıkılıp surlar arasından içeriye girildiğinde zirvede bir yaşam alanının mevcut olduğu konut yapı kalıntılarından, sarnıç ve su yollarından rahatça anlaşılmaktadır (Eser, 2006: 196). Bugünkü tarihten 180 yıl öncesinde Boyabat Kalesini gezen seyyah Ainsworth kale duvarları içinde 30 ev bulunduğundan bahsetmektedir. Yerli halktan duyduğuna göre son Osmanlı Sipahisi Hüseyin Bey 8 yıl öncesinde kaledeki evleri boşaltmıştır.⁴ Seyyah tarafından kale duvarları içindeki evlerde oturana rastlanmadığı, evlerin ahşaptan yapılmış olduğu ve daha birkaç gün önce boşatılmış gibi oldukça iyi durumda olduğu anlatılmıştır. Patıkların otla kapandığı⁵ ve kalenin yalnızlığa terk edildiği belirtilmiştir. Görünüşe göre halk muhteşem asma bahçelerinin bulunduğu vadiye doğru inmiştir (Ainsworth, 1842: 91).

Boyabat Kalesi Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından tarihsiz olarak 57.02.00 (1.17127) numara ile tescillenmiştir (Yüksel vd., 2007: 747). Bu çalışmanın sonunda kalenin eski ve yeni görüntüsü bazı resimler yer almaktadır.

3. Boyabat Kalesi'nin Yöre Halkı Üzerine Kültürel Etkisi

Boyabat Kalesi yöre halkının belleğine yerleşmiş en önemli mirastır. Boyabat denilince Kale, bölgede kale denilince de Boyabat akla gelmektedir. Boyabat Kalesi tarihin belli dönemlerinde yerleşim yerini koruma işlevi üstlenmiştir. Bu yörenin insanı da Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde devleti korumada öne çıkmıştır. Resmi kayıtlarda bölgenin en çok vergi veren ilçelerindendir. Millî Mücadele yıllarında Hillâl-i Ahmer şubeleri kanalıyla Devletin bekası için yardımlarda bulunmuştur (Hacıfetta- hoğlu, 2009:100, 106, 130).

Gerek Çanakkale ve gerekse Kurtuluş Savaşı dönemlerinde Boyabat ve yöresi devletine sadık kalmış ne en çok şehir veren bölgeler arasında ilk sıralarda yer almıştır. Boyabat şehir stadyumu bitiş-ğinde inşa edilen anıtta Çanakkale şehitlerinin adları yazılıdır. Bölge Millî Mücadele yıllarında asker cephane sağlamada güzergâh görevi görmüştür (Efe, 2018:66). Kale gibi abidelerin ve tarihe uzanan güvenlik kültürünün halk üzerindeki etkisi araştırmaya değer bulunmaktadır.

Yöre halkı için kale yükseklik, eskilik simgesidir. Yüksek bir kayalık gördüklerinde “Kale”den yüksek, kale gibi” söylemler çok kullanılmaktadır. Hatta bazı kişiler yüksek yerlere “kale” demektedirler. Kimi zaman yaşlılar arasında bazen biraz abartı, bazen de birilerine takılmak için “Oooo! O kalenin yapıldığını bilir” muhabbetleri yapılmaktadır.

Küçükbaş'ın anlattığına göre 1800'lü yıllarda devletin dirlik ve düzeni için kalelere komutanlar (dizdar) atanmıştır. Boyabat Kalesine Çapvanlar boyundan Hasan atanmıştır (Başoğlu, 1972: 61). Çapvanlar adının Çapanlar veya Çapanoğulları ile aynı olduğu belirtilmektedir. Çapvan Hasan sonraları Boyabat Kale Dizdarı otoritesini kötüye kullanarak derebeyliğini ilan etmiştir. Çapanoğlu Hasan'ın bu çıkışı Osmanlı Sarayı dâhil yörede “her taşın altından bir çapanaoğlu çıkar” sözünün kaynağı olarak ifade edilmektedir (Küçükbaş, Tarihsiz, 23). Aynı şekilde beğenilmeyen çorba ve çay için günümüzde halk arasında “çapanoğun/çapkanoğun abdest suyu gibi” ifadelerin kullanıldığı belirtilmektedir.

⁴ Seyyahın günlüğünden çıkarılan bilgilere göre bu tarih 1830'lara denk gelmektedir. Hüseyin Bey süvari askeri birliğinin komutanı olmalıdır.

⁵ Bahsedilen ot için viper's bugloss kavramı kullanılmıştır. Kavram parlak mavi çiçekli ve kıllı bir bitkiyi ifade etmektedir. Seyahat mevsim olarak Kasım ayının ikinci haftasına denk geldiğinden bu bitkinin varlığı o tarihlerde gözlenebilir.

4. Boyabat Kalesi'nin Miras Olarak Yörenin Kültür ve Turizmüne Katkısı

Boyabat ilçesi kalesiyle tanındığında göre bu tarihi mirasın turizme katkısının neler olabileceği üzerinde durulması gerekmektedir. Boyabat yöresi için kale muhteşem bir açık hava müzesi, şehre giydirilmiş bir taç ve çok önemli bir hazine durumundadır (Zeyrek, 2013: i, 11, 34). Boyabat Kalesi adının yöresel ürünlerin coğrafi işaretlenmesinde ve markalanmasında kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Yörede ekilmeye başlanan iri taneli yeni pirinç cinsi "Boyabat Kalesi Pirinci" olarak tescil edilmiştir.

1830'larda halk asma bahçeleri arasında yaşamaktan mutludur ve kale tepesinde yaşamaktansa vadide yaşamaktan daha mutlu görünmektedirler (Ainsworth, 1842: 91). Yurtseven (2013: 3) tarafından da mutluluk kavramı kale ile ilişkilendirilmektedir. Bir coğrafyada yaşamını sürdüren insanın onur ve gurur duyacağı varlıkların bulunması gerekmektedir. Boyabat için tarihi derinliği olan en önemli varlık Boyabat Kalesi'dir. Dolayısıyla Boyabat Kalesi yöresel ürünlere ve coğrafi işaretlemelere ad verirken halkın aidiyet duygusuna ve mutlu yaşamına katkı vermiş olmaktadır.

Boyabat coğrafyasında en bilinen ürünlerden biri de çeltiktir. Boyabat çeltiği veya Boyabat pirinci kalenin adını alarak tescillenmektedir (Sinop İl Tarım Orman Müdürlüğü). Hediyeelik eşyalar arasında sofra bezlerine Boyabat Kalesi resminin basıldığına rastlanmaktadır.

Boyabat kalesi varlığı ile Boyabat'a tarihi bir kent havası vermektedir. Restorasyondan sonra hem kale hem de dehliz insanlar üzerinde oldukça etkileyicidir. Bütünü ile kayaya oyulmuş bir dehlizden adım adım üç yanı uçurum olan bir kaleye çıkmak kişiyi yüzyıllarca önceye yolculuk duygusu vermektedir. Eski insanların yaşam koşullarını hatırlatmaktadır. Çok büyük kaya kütlelerinin insanlar üzerinde etkili olduğunu iddia edenler vardır. Muazzam bir kaya kütlesi üzerinden karşı taraftaki muazzam bir kayaya bakmak, yükseklik duygusu hiç kuşkusuz çok etkileyici olmaktadır. İnsanlar hem korkmakta hem de uçurumun kenarından aşağı bakmak istemektedir. Dünyada örnekleri bulunan yüksek yerlere cam teraslar inşa etme yaklaşımı insanın maceraya düşkünlüğünden yararlanma amaçlıdır. İnsan veya tüketici beklentilerine uygun olarak Boyabat Kalesi karşısındaki Kırkkızlar kayası üzerine de bir cam teras inşası başlatılmıştır. Ayrıca inşası devam eden Boyabat şehir kulesi manzarasına Kale ve Kırkkızlar kayasını dâhil etmiştir.

Boyabat Kalesi'nin bir avantajı da uzak ufuklara, dağlara, şehre, Gazideresi ve Gökırmak vadi-sine seyir kulesi gibi görüş analı ve seyir imkânı vermesidir. Birçok şehir geniş düzlüklerde kurulmuştur. Bu tür şehirlerde şehrin bütünü görebilmek imkânsızdır. Kale ve üzerine oturduğu kaya kütlesi yüksekliği ile şehri görüp tanımak isteyenler için panoromik manzara sağlamaktadır.

Sonuç

Çalışmanın konusu Boyabat Kalesi ve Çırabozan Dehlizi'dir. Amaç, kültür ve turizm bakımından tarihi miras üzerine farkındalığın artırılması, şehrin pazarlanması, bölge halkının menfaatine maddi ve manevi kazanç sağlanmasıdır. Şehir pazarlamasında tarihi ve kültürel mirasın önemli gelir kaynaklarını oluşturduğu bilinmektedir.

Boyabat'ın kasaba ve ilçe olarak varlığından önce Boyabat Kalesi vardır. Çırabozan Dehlizi ise Kale ve kaledeki insan varlığı için önemli bir tedarik yoludur. Boyabat Kalesinin tarihi miras olarak varlığı ilçe ve bölge için kültürel etkisini devam ettirmektedir. Mirasın korunması, marka değerinin ortaya konulması ve pazarlanması bölge için önemli bir gelir kaynağı olabilir. Bölgede turist ve ziyaretçilerin ilgisi çekecek başka tarihi kalıntı, mimari yapı, kültürel değerler vardır. Boyabat Kalesi her yönüyle bölgedeki mirasa ışık tutmakta ve öncülük etmektedir.

Kalesiyle öne çıkan Boyabat tarihi bir yerleşim yeri olması yanında panayırıyla da itibar kazanmıştır. Coğrafi olarak kaleyle tanımlanması, kaleye göre yer tanımı, panayırın kurulduğu ayın ticari alışverişlerde takvim olarak belirlenmesi şehrin tarihi ve kültürel derinliğini göstermektedir. Çalışma sonunda aşağıdaki öneriler getirilmektedir.

- Boyabat Kalesi önemli bir tarihi mirastır ve zenginliktir. Yeryüzünde üç yüz sene önce kurulup sonra adı sanı unutulmuş birçok şehir vardır. Kalenin varlığı Boyabat'ın o tür bir şehir olmadığına tarihi belgesidir. Bu yüzden kale, Boyabat'ın kimliğinin temsili bakımından en önemli unsurdur.
- Kale ve Çırabozan Dehlizi iyi korunmalı, temiz tutulmalı ve ziyaretçileri üzerinde çekiciliğini sürdürmelidir.
- Boyabat için kalenin sağladığı tanınırlık ve bilinirlik avantajı vardır. Bu avantajdan yararlanarak gerçek tarihi yansıtmak şekilde eski Boyabat evleri ve konaklarının miras olarak fark edilmesi, restore edilip korunması ve turizme etkin bir şekilde açılması elzemdir.
- Mirasın farkındalığı ve yaşatılması üzerine daha çok çalışmanın yapılması ve sosyal sorumluluk projeleri önerilmektedir.

Kaynakça

- Ainsworth, W. F. (1842). *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea, And Armenia*, Vol. II, London: John W. Parker.
- Başoğlu, B. (1972). *Boyabat ve Çevresi Tarihi*. Ankara: Doğu Matbaası.
- Boyabat Belediyesi <https://www.boyabat.bel.tr/boyabat-kulturel-faaliyet/boyabat-kalesi>, Erişim: 01.08.2021.
- Fıratlı, Nezih (1952). *Paphlagonia*. *Belleten*, c.XVI, 64. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Doğaner, S. (2014). *Türkiye İç Bölgeleri*. İstanbul: İstanbul Üniv. Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notu. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/cografya_lisans_ao/turkiye_ic_bolgeleri.pdf Erişim: 09.08.2021.
- Dökü, F. F., Dinç, G. ve Şimşek F. (2006). Ahmet Gökoğlu Not Defterleri: Paphlagonia Bölgesi İlk Kültür Envanteri. *Anadolu/Anatolia*, 30, pp.65-82.
- Genç, Y. İ., Küçük, M., Gündoğdu, R., Satar, S., Karaca, İ., Yıldırım, H. O. ve Yılmaz, N. (2010). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*. İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın Nu: 108.
- Efe, İ. (2018). Milli Mücadele Yıllarında Sinop'ta Güvenlik ve Lojistik Faaliyetleri. *Karadeniz Araştırmaları*, XV/60: 54-70
- Ertekin, K. T. (2020). 19. Yüzyılın İlk Yarısında Boyabad Kazası Kum Mescid Mahallesinin Sosyal ve Ekonomik Durumu. *Sosyal Bilimlerde Araştırmalar-III*. (Editörler: Osman Köse ve Yasemin Ulutürk Sakarya içinde 47-58. sayfalar). Berikan Yayınevi, Ankara, 2020.
- Eser, Erdal (2006). Boyabat Kalesi. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 2, 187-211.
- Hacıfettahoğlu, İ. (2009). Milli Mücadelede Hilâl-i Ahmer: Türkiye Büyük Millet Meclisinin Teşkilinden Sakarya Zaferine Kadar İcraat Raporu: 23 Nisan 1 920-23 Eylül 1921. Ankara: Pulat Matbaası.
- Hürriyet (05.09.2019). Türkiye'nin Beşinci Görkemli Kalesi: Boyabat Kalesi. <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/turkiyenin-besinci-gorkemli-kalesi-boyabat-kalesi-41322005>. Erişim: 10.08.2021.
- Kuruca, N. (2009). Tahrir Defterlerine Göre Boyovası/Boyabat Kazasının 16.Yüzyıl Başlarında İktisadi ve Sosyal Durumu. *Erdem*, 55, pp.117-142.
- Küçükbaş, A. (Tarihsiz). *Boyabat Kalesi ve Çırabozan Dehlizi*. Boyabat Matbaası, Boyabat.
- Orhan, F. (2018). Kültürel Coğrafya Özellikleri Açısından Geleneksel Sinop Evleri. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumunda Sunulmuş Bildiri/5-7 Ekim 2018*.
- Sayılr, B. (2013). Milli Mücadele Döneminde Batı Karadeniz'in (Sinop-Kastamonu-Zonguldak) Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı (Türkiye'nin Sıhhi İktimai Coğrafyası Raporlarına Göre). *Akademik Bakış Dergisi*, 38, pp.1-20.
- Sinop İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2020). Sinop İlinde 2021 Yılında Kurulacak Demonstrasyonların Programı. <https://sinop.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2021+Yili+Program+Formlari.pdf> Erişim: 08.08.2021.
- Yakupoğlu, C. (2009). Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar Döneminde Kastamonu Çevresinde Ahiler. *Erdem, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 55, pp.155-174.
- Yakupoğlu, C. (2007). *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi -XIII-XV. Yüzyıllar-Yayınlanmış Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı.

- Yılmaz, C., Zeybek, H. İ. ve Kaya, M. (2019) Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmesinde -Panayırların Etkisi; Boyabat Panayırı. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde Sunulmuş Bildiri, 7-9 Kasım 2019, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları Bildiriler Kitabı, Yayın No. 44.
- Yurtseven, A: (2013). XIX Yüzyılın Ortalarında Boyabat Kazasının Köylerinin Sosyoekonomik Durumu. Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 5 (1), pp.1-10.
- Yüksel, F. A., Boşça, F. ve Dereli, F. (2007). Boyabat Kalesi Arkeojeofizik Etüdü. International Eartquake Symposium'da Sunulmuş Bildiri, Kocaeli 22-26 Ekim 2007.
- Wikipedia (2021). Boyabat. <https://fr.wikipedia.org/wiki/Boyabat> (Erişim: 09.08.2021).
- Zeyrek, A. G. (2013). Boyabat İlçe Analizi. T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. https://www.kuzka.gov.tr/Ice-rik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_18_WW9W32SE_boyabat_ilce_analizi.pdf. Erişim: 09.08.2021.

EK-Boyabat Kalesi ve Çırabozan Dehlizi İle İlgili Bazı Resimler

Resim 1: *Boyabat, Kale ve Kırkızlar Kayası*

Kaynak: Fotoğraf Ahmet Küçükbaş'ın araştırmalarıyla ortaya çıkarılmıştır.

Resim 2: *1930 Yılında Boyabat ve Kalenin Doğu Taraftan Görünümü*

Kaynak: Fotoğraf Ahmet Küçükbaş tarafından Zeynel Zeki Özcanoğlu arşivinden çıkarılmıştır.

Resim 3: *Onarım ncesi Boyabat Kalesi 'in Kuzeyden Görünümü*

Kaynak: Fotoğraf Ahmet Kbaş'ın çalışmasıdır.

Resim 4: *Onarım Sonrası Boyabat Kalesi - Havadan Görünüş*

Kaynak: Fotoğraf Ahmet Kbaş tarafından Türk Hava Kurumu kaynarından çıkarılmıştır.

BOYABAT YÖRESİNİN İNANÇ TURİZMİ ÜZERİNDEN PAZARLANMASI: TÜRBELER VE TEKKELER

Necati Celal ÇATAL*

Abdullah ERAVCI*

Öz

Boyabat, Sinop ilinin en büyük ve türbeleriyle zengin bir ilçesidir. Ziyaretçi hareketliliğine neden olan türbeler ve manevi şahsiyetler inanç turizminin bir parçasıdır. Şehir pazarlanmasında ekonomik katkı sağlayacak ürünlerden bir tanesi de inanç turizmidir. Boyabat yöresinde çok sayıda türbeden ve ziyaret edilen manevi şahsiyetten bahsedilmektedir. Ziyaretçi hareketliliği sağlayan türbelerin zamanla yıkılması ve manevi şahsiyetlerin unutulması ekonomik bir kayıp olarak değerlendirilmekte ve bölgenin bir sorunu olarak görülmektedir. Türbe ziyaretlerinin dini meşruiyeti ve hurafeler gibi konular bu çalışmanın dışında tutulmuş ve konu uzmanlarına bırakılmıştır. İnanç turizmi son elli yıldır gündemde olan bir konudur. Boyabat yöresinde konunun incelenmesi farkındalık yaratılması bakımından önemli bulunmaktadır. Bu çalışmada amaç, türbeler ve evliyalar üzerinden karar vericilerin, yerel halkın ve genel itibarıyla tüketicinin dikkatini çekmek ve bölgenin pazarlanmasına katkıda bulunmaktır. Yöntem olarak daha önce yapılmış “Türbeler ve Evliyalar” üzerindeki çalışma esas alınmıştır. İlave olarak literatür taraması yapılmış ve yörede bilgi sahibi kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilere göre bölgenin tanıtımına, halk ve tüketici farkındalığına ihtiyaç vardır. Bölgenin pazarlanabilmesi için yerel yöneticiler, Diyanet ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü temsilcileri, turizmciler ve şehir pazarlamacılarının iş birliğine gidilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Boyabat, İnanç Turizmi, Türbeler.

Marketing Boyabat Region through Shrines and Faith Tourism

Abstract

Boyabat is the largest town of Sinop province and rich with its shrines. The shrines and spiritual figures that cause visitor mobility are a part of faith tourism. One of the products that will contribute economically in city marketing is faith tourism. Many tombs and visited spiritual figures are mentioned in the Boyabat region. The destruction of the tombs and shrines that provide visitor mobility and the forgetting of spiritual figures are considered as an economic loss and seen as a problem of the region. Issues such as the religious legitimacy of shrines visits and superstitions have been excluded from this study and left to subject experts. Faith tourism is an issue that has been on the agenda for the last fifty years. Examining the subject in Boyabat region is important in terms of raising awareness. The aim of this study is to attract the attention of decision makers, local people and consumers in general through shrines and saints and to contribute to the marketing of the region. As a method, the study on "Shrines and Awliyas", which was done before, was taken as basis. In addition, a literature review has been conducted and interviews have been carried out with knowledgeable people in the region. According to the data obtained, there is a need for the promotion of the region, public and consumer awareness. In order to market the region, it is recommended to cooperate with local administrators, representatives of the Regional Directorate of Religious Affairs and Foundations, tourism professionals and city marketers.

Keywords: Boyabat, Faith Tourism, Shrines.

* Emekli öğretmen, araştırmacı yazar.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat MYO Toptan ve Perakende Satış Bölümü, aeravci@sinop.edu.tr-
<https://orcid.org/0000-0003-4184-0842>.

Giriş

Türbeler, inanç turizmi kapsamında incelenen ziyaret mekânlarıdır. Farklı din ve inançlardan inananlar tarafından doğa üstü veya ilahi güçlerinin bulunduğu varsayılan kişilerin mezarları ziyaret edilmektedir. İlahî sıfatlar ve güçler yüklenerek ziyaret edilen sadece geçmiş azizler veya veliler değil, bazen ağaçlar, kutsal sayılan eşya ve diğer şeyler söz konusudur (Ali Shaikh vd., 2010: 493). İnanan, doğa üstü güçler yüklediği kişi, ağaç, mekân, eşya, gün veya aydan sorununa iyilik hâli veya çare ummaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de Sinop ilinin Boyabat ilçesinde sadece türbeler ve ulaşılabilen manevi şahsiyetler inanç turizmi açısından konu edinilmektedir.

İnanç turizminde din ve inançlar rol oynamaktadır. Durkheim’a göre din inanç ve uygulamalardan oluşmaktadır. Haramları, helalleri, kutsal etrafında uygulamaları, toplumsal ahlaki ve bazı sembolik davranışları içermektedir (Khan ve Sajid, 2011: 67). Buna göre türbeler etrafında resmi, yönetici güdümlü, geleneksel, değişmez, kutsal sembolizm ve ritüel performanslar görmek mümkündür. Toplumdan topluma ve inançtan inanca insan hareketliliğini sağlayan bu tür performans ve uygulamalar farklılık göstermektedir. Literatürden elde edilen bu tür bilgiler çerçevesinde araştırma konumuz türbe ziyaretlerinin doğru ve yanlışlığının dışında inanç turizmine odaklanmaktadır.

İnanç turizmi bölgenin gelişmesi ve sürdürülebilir turizm açısından önemli bir gelir kaynağıdır (Çalışkan, 2018: 380). Türbeler ülke ve şehirlerin turizm performansını desteklemektedir. Doğu, Batı, Kuzey ve Güney toplumlarından her birinde turizme katkısı bulunan mekân ve türbeler bulunmaktadır. Japonya ve Hindistan gibi ülkelerde altın, bronz türünden inşa edilmiş heykel ve semboller türbeleri çekici hâle getirmektedir. Çekici özelliği olan türbeler günümüzde modern tüketicinin tüketim alanları olmuştur (Tillonen, 2021: 17).

Genel olarak türbelerle ilgili bilgi kaynakları Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesi gibi seyahatnameler, yerel kaynaklar ve halktır. Bu çalışmada türbe ve tekkelerin bulunduğu mekânlar ve köyler ziyaret edilmiş ve yerel halkın verdiği bilgilerden yararlanılmıştır. Yer yer yerel kaynaklara başvurulmuştur. Çalışma alanında ilk olma özelliği taşımaktadır. Aşağıda önce Boyabat yöresindeki türbeler ve manevi şahsiyetler araştırılmış, sonra tekkeler ele alınmıştır. Daha sonra Boyabat yöresinde inanç turizmine yer verilmiş, türbelerin halk üzerindeki etkisi ve türbelerin inanç turizmi açısından değerlendirilmesi yapılarak sonuca gidilmiştir.

1. Türbeler ve Manevi Şahsiyetler

Boyabat yöresinde türbe adı verilen pek çok mekâna rastlanmaktadır. Türbelerle ilişkili veya ilişkisiz manevi şahsiyet grubunda ele alınabilecek bilgiler vardır.

1.1. Türbeler

Türbeler genel itibarıyla inanç turizmine, mimariye ve sanata konu olan kültürel yapılardır (Önkal, 2009: 125-126). Boyabat yöresinde var olan türbeler arasında Bursa’daki yeşil türbe gibi mimari ve sanatsal özelliği olan türbeler bulunmamaktadır. Yöreye göre milli, dini ve manevi anlamda emeği geçmiş kişilerin mezarları türbe olarak adlandırılmıştır. Bazı türbelerde gözle görünür sade yapılar bulunurken bazılarında üstü açık taşlarla çevrili mezarlar bulunmaktadır. Mimari ve sanat özelliği olan türbelerin çoğu devletin veya belli bir gücün göstergesi olan yapılardır. Devletin gücü ile yapılmış türbeler çoğunlukla tarihi şahsiyetlerin ziyaret mekânları olarak görülmektedir. Dini veya inanç bakımından güç yüklenen türbeler ise inançlara göre bazı beklentiler üzerine ziyaret edilmektedir.

Bulundukları ülkede ve bölgede halkın inançlarıyla ilişkili olarak türbeler şifa kaynağı şeklinde kabuller söz konusudur. Türkiye’de türbe ziyaretlerinde çocuğu olmayanın çocuk beklentisi, kız çocuğu

olanın erkek çocuk istemesi ve bazı iyi hâl beklentileri başı çekmektedir. Pakistan’da yapılan bir araştırmada türbe ziyaretlerindeki amaçlar ödül beklentisi, yoksulluk, yerel problemler, ekonomik problemler, sağlık ve hastalık nedenleri, işsizlik, ebeveynlerin etkisi, cinlerden kurtulma, sevgiliyi görme arzusu, nasibin açılması ve evlenme arzusu şeklinde sıralanmaktadır. Ziyaretlerde kadın ve erkekler karşılaştığında kadınların türbeleri erkeklere göre daha çok ziyaret ettikleri görülmektedir (Ali Shaikh vd., 2010: 495). Ali Shaikh ve arkadaşlarının çalışmasına göre türbe ziyaretleri arasında uyuşturucu gibi kötü alışkanlıklardan kurtulma arzusu da yatmaktadır. Çaresiz hissedilen durumlarda kişiler inançlarına göre çareler aramaktadır.

Ziyaretlerin temelinde sosyal ve psikolojik sorunlar vardır. İnanan, ziyaretiyle manevi sorunlarına karşılık bulduğuna inanarak tatmin olmaktadır (Khan ve Sajid, 2011: 66). Khan ve Sajid tarafından yapılan araştırmaya göre türbe ziyaretlerinde türbeye dokunma, türbeyi öpme, giriş ve çıkışta türbeye arkasını dönmeme, örtü örtme, eğilme, mekânı temizleme ve etrafta dönme (tavaf) gibi alışkanlıklar ve tatmin kaynakları bulunmaktadır.

Bazı toplumlarında türbe ve tapınak ziyaretleri günlük alışkanlıkların bir parçası hâline gelmiştir. Bazı türbelerde yatan şahsiyetlerin ait olduğu tarikatın müritleri düzenli ziyaretler yapmakta ve mürit olarak ziyaret ve hizmeti görev kabul etmektedir. Hastalık veya bir sorununa çare arayanların dışında bu tür ziyaretlerde manevi derece veya bir paye alma arayışı söz konusudur (Khan ve Sajid, 2011: 76).

Türbe ziyaretlerinde amaç ne olursa olsun türbe etrafında bir tüketici kitlesi ve pazar oluşmaktadır. Mekânı, inancı veya manevi şahsiyetleri hatırlatan semboller üretilmekte ve pazarlanmaktadır. Bazı tüketiciler inançları gereği ziyaret ederken etraftaki ürünlerden satın alma davranışı göstermektedir. Bazı modern tüketiciler de türbe tapınakların koleksiyonlarını yapmaktadır (Tillonen, 2021: 16).

Bir türbede görsel olarak aranan ilk şey kitabedir. Kitabe türbenin kime ait olduğunun bildiren kimlik ifade etmektedir.

Boyabat yöresinde 46 türbeden bahsedilmektedir. Bunlardan bazıları aşağıda yer almıştır.

1.1.1. Alibeyli Dımbızlar Türbesi

Boyabat’a 2 km uzaklıktaki Alibeyli köyündedir 3x4m ebadındadır yakın zamanda defineciler kazımışlar mahalle halkından bazıları bu türbe ile ilgili rüya görüp uyuyamamışlar ve temeline beton atarak duvarlarını yapıp üzerine ahşap çatı yapıp kiremitle kaplamışlardır. Kaynak: 70 yaşındaki Aziz Maden.

1.1.2. Alibeyli Vapurlar Türbesi

Boyabat’a 2 km uzaklıktaki Alibeyli köyündedir ve 3x3,5 m ebadındadır. Taş duvardan yapılmıştır. Köydeki Vapurlar sülalesinin büyüklerinden saygın biri olduğu rivayet edilmektedir.¹

1.1.3. Avara Türbesi

Alibeyli köyünün mahallesi olan Avara Mahallesiindedir. Boyabat eski canlı hayvan pazarından Daylı Köyüne giderken 3. Kilometredir. 16 metrekare bir yapının içerisinde muhafaza edilmektedir.

Türbedarlığını 80 yaşındaki Makbule Hanım yapmaktadır. Kendisine türbe hakkında ne biliyorsa diye sorduğumuzda: Daylı Türbesindeki kişinin kardeşi olduğunu ve diğer kardeşinin de Alibeyli Köyünde olduğu şeklinde konuşulduğunu belirtmiştir.

1.1.4. Davut Baba Türbesi

Boyabat Şıhlar Köyündedir. İlçeye 13 km mesafededir. Türbe 4x8 metre dikdörtgen, çatısı beşik örtü şeklinde ve ahşaptır. 3 metrelik kısımda Üç tane mezar bulunmakta diğer kalan kısımlar halılarla kaplanıp namazgâh durumuna getirilmiştir.

¹ Kaynak: Aynı köylü Aziz Maden. Görüşme Tarihi: 12/02/2020. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

Türbe hakkında ilk bilgi C. Çatal tarafından (20.06.2014) Cami İmamı Şükrü Dündar'dan alınmıştır. Onunla birlikte 90 yaşında olan Süleyman Efendi'yi evinde ziyaret edilmiştir. İmam 2 ay önce ölen ve canlı tarih denen Mehmet Ergün'den duyduklarını anlatmıştır (Çatal, 2018: 72).

Dedelerinden kalma görenekleri her dini bayram sabahı bayram namazından sonra türbe ziyaret edilir, dua yapılır ondan sonra herkes evine gidermiş. 1960'lı yıllarda kendi kimliğini açıklamayan ama Kolaz köylerinden olduğu tahmin edilen İstanbul'da yaşayan birisi gelip bu türbeyi onarmış ve bugünkü durumuna getirmiştir. O kişi; “defalarca rüyamda bu zat yağmurdan rahatsız oluyorum gel beni onar” demiş ve rüyasına uyarak bu türbeyi onartmıştır.

1.1.5. Dodurgalı Mustafa Efendi

Mustafa Efendi 1855 yılında Boyabat Dodurga Köyünde doğmuştur. İlmi tahsilini Uşak ve İskilip'te tamamladıktan sonra köyünde imam olarak göreve başlamıştır. Köyünde yaşantısı ve bazı kerametleri duyulduğunda Boyabat merkeze alınarak daha geniş hizmet etme imkânları sağlanmıştır. Pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Bunlardan biri de daha sonra anlatılacak olan Saf Abdullah Efendidir.

1911 yılında vefat ettiğinde hizmet alanı olan mescide defnedilmiştir. Eşi ve iki kızı da yanına defnedilmiştir. O mescit türbe olarak adlandırılmaktadır. 6x6 metre ebadında ve kare şeklinde, üzeri ahşap örtü ve kiremitle kaplı, duvarları tuğladan yapılmış ve sıvanmıştır. Boyabat şehir mezarlığı içerisinde.

80 yaşındaki Kuzeni Hacı Mustafa Dodurgalı, 88 yaşındaki sanayici iş adamı Ömer Sütçüoğlu ve Ahmet Cemal Akıncı'nın “Mehmetçikle 30 yıl” kitabından derlenen kerametleri N.Celal Çatal'ın Türbeler ve Evliyalar kitabında anlatılmaktadır.

1.1.6. Doğuca Emir Sultan Türbesi

Türbe Doğuca Köyünün 2 km yukarısındadır. Boyabat merkeze 11 km. mesafededir. Türbe hakkında bilgiler köy muhtarı Halil Gündüz ve 1940 doğumlu Hüseyin Çetinkaya'dan alınmıştır (Çatal, 2018: 81).

Türbe 5x5 ebadında taş duvarla inşa edilmiştir. Üzeri ahşap ve kiremitlidir. Yine etrafı taş duvarla çevrilmiş olup etrafta onlarca mezar bulunmaktadır. Mezarın türbe haline getiren herkesin saygı duyduğu Hasan Babadır. Hasan Baba da öldükten sonra onun mezarı da türbe haline getirilmiştir.

1.1.7. Doğuca Hasan Baba Türbesi

Doğuca Köyü içerisinde. Boyabat'a 1 km uzaklıktadır. Dış görünüşü bir evi andırmaktadır 5x6 metre ebatlarındadır. Pencereleri diğer türbelere göre daha büyük ve içerisi oldukça aydınlıktır. Hasan Baba aslen Erkeç Köylüdür. Doğuca Köylülerinin daveti üzerine Doğuca'ya gelmeyi kabul etmiştir. Eşyaları bir Manda arabasıyla getirilmiş, kalacağı yer konusunda tartışmalar çıkmış ve Hasan Baba çözümü şöyle bulmuştur: “Mandaları serbest bırakın onlar nerede durursa eşyalarımı oraya bırakın, orada yerleşeyim” demiştir. Şimdiki türbesinin olduğu yerde mandalar durmuş ve evi oraya inşa edilmiştir. Aynı yerde eğitim vermeye başlamıştır. Olayın 1700'lü yıllarda geçmiş olduğu, köy muhtarı Halil Gündüz ve 1940 doğumlu Hüseyin Çetinkaya tarafından anlatılmaktadır.²

1.1.8. Doğuca Kum Baba Türbesi

Boyabat'a 11 km. Doğuca Köyü aşağı mahallede 2,5x3.5 ebadında, dikdörtgen şeklinde kerpiç duvar ve ahşap kaplamalı bir bina içerisinde. Türbedarı en yakın komşusu Hüseyin Çetinkaya'dır. Hüseyin Çetinkaya şöyle anlatmıştır:

“Türbedeki yatan zat hakkında hiçbir bilgiye sahip değilim, ta dedelerimizin dedeleri zamanından beri türbe olarak bilinmektedir. Perşembe gününü cumaya, pazarı pazartesiye bağlayan geceler 'ahrette

² Halil Gündüz ve Hüseyin Çetinkaya köy hakkında bilgi sahibi iki kişidir. Görüşme Tarihi: 01/08/2014. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

kabir ışığımız olsun' inancıyla mum yakılırdı. Gelemeyenler bize gönderir onlar adına biz yakardık. Ne zaman ki mum yakmanın İslam dini ile bir alakasının olmadığı öğrenildi, o zaman mum yakma işi sonlandırıldı". Bu arada eşi de şunları ilave etmiştir: "Burada yatan kişiyi çok defa rüyamda at üzerinde gördüm. Rüyamda gördüğüm erkek bir kişi" idi.

1.1.9. Doğuca Karaoğlu Türbesi

Türbe, köyün 1 km kuzeyinde tarlaların arasında yüksekçe bir tepededir. Defineciler tarafından tahrip edilmiştir. Köydeki 4 türbeden en eskisi olduğu söylenmektedir.³

1.1.10. Eşe Fatma / Hürremşah Türbesi

Boyabat'a 16 km uzaklıkta Gazidere Tabaklı Köyü Fahra Mahallesindedir. Kadın evliya olarak bilinmektedir. Türbesi Taşköprü'de bulunan Abdal Hasan'ın öğrencisi olduğu söylenmektedir. Mezarı bir bahçe içerisinde muhafaza edilmektedir.⁴

1.1.11. Gökçukur Köyü Türbeleri

Köy Boyabat'a 41 km uzaklıkta Ayancık yolu üzerindedir. Köy sınırları içerisinde 4 türbe bulunmaktadır. Bir tanesi köyün 3,5 km yukarısında ormanın zirvesindedir. Ancak 2013 yılındaki şiddetli fırtınanın ağaçları kökleriyle birlikte yıkmaları sonucunda kaybolmuştur.

İkincisi, Gökdere Mahallesi ile Dağ köyü arasında Ayancık yolunun kenarındadır. Betonla yapılmış, üzeri beton direk ve hasırla kapatılmıştır. Kim olduğu ile ilgili bilgi yoktur. Ancak kerametleri ile ilgili söylentiler vardır.

Üçüncüsü, Dağköyü Mahallesinin 3 km yukarisındadır. Mezar, ağaçlar çatılarak muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Ancak defineciler burasını da harap etmişlerdir.

Dördüncüsü ise Ayancık yolunun 52. Km'sinden sağa dönülerek 6 km yürüme mesafesinde dağın tam zirvesindedir. Çatma ağaçlarla mezar muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Ancak ağaçlar çürümeye yön tutmuştur. Mezar taşları mevcuttur.⁵

1.1.12. Gökdere Merkez Camii Türbesi

Boyabat Merkez Gökdere camiine bitişik bir odada bir mezar bulunmakta ve odanın girişinde "Türbe" levhası mevcuttur. Ancak ilave hiçbir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.1.13. Hürremşah Türbesi

Türbe, Boyabat'a 40 km uzaklıktaki Kavak Köyünün Hürremşah Mahallesindedir. 6x6 metre kare şeklinde taş duvarla inşa edilmiştir. Sandukası ahşap olup türbenin iç duvarları çini ile kaplanmıştır. Aynı mahalle sakinlerinden ve Yukarı divan Köyleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği başkanı Cemil Elmacı'nın anlattığına göre: "Hürremşah Şeyh Şaban-ı Veli Hazretlerinin öğrencilerinden olup halkı gayrimüslim olan bu köyü Müslüman yapmak için görevlendirilmiştir. Aynı zamanda Taşköprü'de bulunan Abdal Hasan'ın da kardeşidir."

Şeyh Şaban-ı Veli Hz.leri 1490 yılında doğduğuna göre Hürremşah da aynı yaşlarda veya birkaç yaş küçük olabilir. Türbenin hemen yanında yine duvar kalınlığı 1 metre olan dikdörtgen şeklinde tarihi bir cami bulunmaktadır. Pencereleeri 3 metre yüksekliktedir. Kuvvetle muhtemeldir ki, aynı zamanda yönetici veya askerlerin korunması amacı ile karakol vazifesi görmüştür.

Cemil Elmacı rivayetlere göre, "Bu camide Fatih Sultan Mehmet askerleri ile konaklamıştır." Yanında her ne kadar kurak olsa da hiç kesilmeyen "ASA" suyu ve sadaka taşı ile okuyamadığımız bir kitabe bulunmaktadır.

³ Kaynak: Hüseyin Çetinkaya. Görüşme tarihi: 01/08/2014. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

⁴ Kaynak: Hüseyin Özcan. Görüşme tarihi: 10/09/2014. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

⁵ Kaynak: Hasan Çınar. Görüşme tarihi: 20/09/2014. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

1.1.14. Gökdere Merkez Camii Türbesi

Boyabat Kastamonu yolu üzerinde 15. km yolun sağ kısmındadır. 4x4 metre ebadında kare şeklindedir. 1 metre kadar duvarlar taşla örülmüş olup üzeri de 1 metre yuvarlak ağaçlarla örülmüş ve çatı yapılmıştır. Bundan şunu anlıyoruz. Daha önce duvarla muhafaza edilirken sonradan üstünü kapatmışlar. İnsanlar içeriye rahat girebilsin diye ağaçla 1 metre daha yükseltmişler. Kitabesinde iki tarih yazılıdır. Üzerinde 1199 altında da 1948 yazılıdır. Aynı köylü Hasan Özdemir şöyle anlatmaktadır:

“Bu zatın kim olduğu bilinmiyor, mezarı 1948 yılında tamir edilmiştir. Köyün üzerinde de bir türbe vardı, şimdi yok oldu, bazı geceler aynı anda iki türbede de ışıklar yanıp sönermiş, büyüklerimizden böyle duyduk. Işıkla sohbet ederlermiş”

1.1.15. İsaoglu Köyü Türbesi

İsaoglu Köyü Boyabat’a 21 km uzaklıktadır. Türbe köyün 2 km yüksekindeki tepenin zirvesindedir. 4x6 metre ebadında dikdörtgen şeklide taş duvarlarla örülmüş ve çatısı ahşapla örtülmüştür. Köyün eski imamlarından ve türbenin türbedarlarının torunu olan Kemal Solmaz şöyle anlatmıştır (Çatal, 2018: 94):

“Bu Türbenin türbe haline gelişi 400 yıla yakındır. İstanbul’da yaşayan bir kişi rüyasında görüyor, bu zat ona; ‘gel benim üzerimi ört’ diyor. O kişi kalkıp geliyor ve türbeyi bu şekilde yapıyor ve benim dedelerimin dedelerine bakımının yapılmasını söylüyor.”

1.1.16. Karacaören Baloğ Türbesi

Boyabat’a 3 km uzaklıktaki Karacaören Köyünde Ahmet Baş’a ait evin bahçesinde tuğladan örülerek yapılmış bir mezardır. Emekli Bankacı Mehmet Aktaş’ın anlattığına göre her ne kadar üzerine çatı yapılırsa da aynı gece yıkılmıştır. Kendisinin çatı istemediğine dair inanış vardır (Çatal, 2018: 95).

1.1.17. Karacaören Köyağası Türbesi

Boyabat’a 3 km uzaklıktaki Karacaören Köyünün içerisinde. 3x4 metre ebadındadır. Toprak seviyesine kadar taş duvarla örülmüş üst kısmı kerpiçe yapılmış çatısı ahşaptır.

1.1.18. Kavacık Köyü Türbesi

Boyabat’a 18 km uzaklıkta olan Kavacık Köyünün üst tarafında ve etrafı kuru taş duvarla örülmüş bir mezardır.

1.1.19. Kaygısız Baba Türbesi

Boyabat’a 3 km uzaklıktaki Aşıklı Köyü sınırları içerisinde. Prof Dr. Halit Çal’ın Boyovası/Boyabat Kazasında Türk Mimarisi isimli eserinin 28. Sayfasında ismi geçmektedir.

Etrafı harçsız taş duvarlarla örülmüş, taştan yapılmış bir mezardır. Duvar İçerisinde ağaçların yaşlarına bakıldığında en az 2 asırlıktır.

1.1.20. Kesikbaş Türbesi

Boyabat Köprücek Köyü sınırları içerisinde Kavacık yolunun 24. Km’sinde yolun solundadır. Beton bir mezardır. Kitabenin aşağıdaki yazısı Prof Dr. Halit Çal’ın “Mezar Taşları” kitabından alınmıştır:

Rıza-dade olup takdir-i Yezdan.

Cihan bağrından el çektim dilirane.

Şeşiden mazhar-ı Hüseyin-i şehzade.

Kodum gerdanımı şemşir-i düzdane.

Ümidi Fatiha ile dua gudan dua itmekteyim ya rabb gedeyane.

Köprücek Köyü Muhtarı Recep Aparangil, “Bu mezarın 100 yılı aşkın hikâyesi vardır, kendisi Kastamonulu kervancıdır” diyerek hikâyesini anlatmıştır (Çatal, 2018: 105).

1.1.21. Kurban Dede Türbesi

Boyabat Şehir mezarlığındadır. Mezar taşında, “Hüvel baki Kurban Dede. Emri hakla türlü hastalık geldi benim tenime, sabır ruhuna Fatiha” yazılıdır. İlave bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Kurban Pelidi Mahallesi'nin adının bu isimle ilişkisi olduğu zannedilmektedir.

1.1.22. Musa Baba Türbesi

Boyabat'a 20 km mesafede Yeni Köy Yaka Mahallesi'ndedir. 3x4 metre ebadında dikdörtgen şeklinde tuğladan yapılmıştır. İleri düzeyde herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır. Türbedarlığını yapan 72 yaşındaki Satılmış Uçar, “Bu türbenin aslı kireç taşıdaymış. Geyikler tarafından yapılmış, sonradan tamir görüp şimdiki halini almıştır,” diyerek hikâyesini anlatmıştır. (Çatal, 2018: 115).

1.1.23. Satılmış Baba Türbesi

Boyabat'a 21 km mesafede Maruf Alınca Köyünü meydanında yolun ortasındadır. 2x2.5 m ebadında betondan yapılmış bir mezardır. Köyden 85 yaşındaki Şükrü Efendinin anlattığına göre Musa Babanın kardeşidir. Yol çalışmalarında iş makinelerinin bıçakları kırılmış, kaldıramamışlar onun için yolun ortasında bırakılmıştır.

1.1.24. Şeyh Ebulvefa Türbesi

Boyabat'a 26 km uzaklıktaki Kovaçayır Köyü Tekke Mahallesi'ndedir. Mahalle Tekke ismini aldığına göre burada bir tekke olma ihtimali vardır. Ancak hiçbir emareye ve bilgiye ulaşılamamıştır. Türbe 4x4 ebadındadır.

Kaynaklarda “Şeyh Ebulvefa Zaviyesi” olarak geçmektedir. Tarih olarak; 1649-1703-1770-1775-1859 yılları geçmektedir. Mezarın baş tarafında yası taşlar ve oyuk taş (Mum yakmak amaçlı olabilir) bulunmaktadır. Ayakucu kısmındaki kitabe “çok diyarlar gezdim, aradım sadık yar, sadık çıktı münafık” yazmaktadır. Kapının üzerindeki yatay dikdörtgen levhada “Elhamdülillah ala kulli hal” yazılıdır. Türbede 2 sancak bulunmaktadır. Kırmızı olanında 4 halifenin ismi ve Bismillahirrahmanirrahim yazarken, yeşil olanda Fetih süresinin ilk ayeti yazılıdır.

1.1.25. Şeyh Mahmut Efendi

Boyabat Merkez Gökdere Mahallesi Şeyh Cami içerisindedir. Cami giriş kapısının karşısındaki kapıdan girilmektedir. İçeride kendisiyle birlikte kızlarının da mezarları bulunmaktadır. Şeyh Cami İmam Hatibi Ahmet Savaş'tan aldığımız bilgiye göre önce kapısı batı tarafında iken giren ziyaretçilerden birinin mum yakması sonucu yangın çıkmış, bir daha böyle bir durumla karşılaşmamak için o kapı kapatılıp caminin içinden yeni kapı açılmıştır.

1.1.26. Tehneli Türbesi

Boyabat'a 10 km uzaklıkta Kese Köyü Tehneli Mahallesi'nin üzerinde tek mezardır. Mezarın üzeri kiremitle kaplıdır.

1.1.27. Sarı Şeyh Türbesi

Boyabat'a 9 km uzaklıkta olan Tekke köyü yakınındadır 4x4 metre ebadında kare şeklinde bir türbedir. Tuğladan yapılmış ve çatısı ahşaptır. Asıl mezar (Türbe) Gök ırmak kıyısında iken zaman zaman gelen sellerde tahrip olmuştur. 1800 yılları başında mezar açılarak şimdiki yerine taşınmıştır.⁶

1.1.28. Uzun Dede

Boyabat'a 5 km uzaklıktaki Doğuca Köyü'ndedir. Mezarı 3x4 ebadında dikdörtgen şeklinde tuğladan örülerek türbe şekline getirilmiştir. Normal mezarları 1,5 katı uzunluktadır. Emekli Öğretmen Nail Ayrancı'dan alınan bilgiye göre 17. yüzyılda yaşamıştır.

⁶ Kaynak: Satılmış Arlı. Görüşme Tarihi: 17/06/2014. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

1.2. Manevi Şahsiyetler

Boyabat yöresinde manevi şahsiyetler çoğunlukla türbelerle ilişkili görünmektedir. Yukarıda türbeler bölümünde anlatılan ve adları geçen şahsiyetlerin toplum üzerinde az veya çok etkilerinin olduğu varsayılmaktadır. Evliya olarak adlandırılan bazı şahsiyetlere aşağıda yer verilmiştir.

1.2.1. Bacanak Şaban

Durağanın Kaplangı köyündendir. Ancak Nüfusta kaydına rastlanamamıştır. Doğum tarihini bilinmemekle birlikte ölüm tarihi de öğrenilememiştir. Ancak Mezarının yanındaki mezarlarda ölüm yılı 1973-1975 yılları olduğuna göre o da o yıllarda ölmüş olabilir. Boyabat halkının çok sevdiği ve değer verdiği biridir. Bazılarına göre deli, bazılarına göre velidir. Hakkında çok hikayeler anlatılmaktadır. Emekli Öğretmen ve Yazar Hasan Ün, Mustafa Küçük, Emekli Öğretmen Özkan Tekin ve Emekli Durağan Müftüsü Mehmet Sezgin'den dinlenen hikayeler N.Celal Çatal'ın Türbeler ve Evliyalar kitabında yer almıştır (Çatal, 2018: 69).

1.2.2. Sarı Hoca Efendi

Adı Dursun Sarıcadır. Mezarı Boyabat'a 20 km uzaklıktaki Darıözü köyündedir. 1914 -1994 yılları arasında yaşamıştır. Hayatı Kuran okumak ve okutmakla geçmiş yardımsever hizmet adamıdır.⁷

1.2.3. Demirci Dede

Adı Ali Osman olan Demirci dede Aslen Gerze Yaykın Köyünden Demirci Mahallesinden Demirci Mehmet Efendi'nin oğludur. 8 yaşında babası ile birlikte Boyabat'a gelmiştir. Dini eğitimine Boyabat Kemal Dede camiinde başlamıştır. Sonra Kastamonu, daha sonra Çorum'da tahsilini tamamlamıştır. Kemal Dede Camiinde imam olarak göreve yapmıştır. Kadri ve Nakşî tarikatlarına intisap etmiştir. Şeyh makamına kadar yükselmiştir. En büyük özelliği hayvanları korumaktır. "Onlar bizim şehir yoldaşlarımızdır, onlara merhamet ediniz," diye vaazlar vermiştir. Doğum tarihi bilinmemekle birlikte 1856 yılında vefat ettiği 70 yaş civarlarında olduğu bildirilmiştir.⁸

1.2.4. Kelkitli Kürt Hoca

1899-1982 yılları arasında yaşamış, mezarı Boyabat Şehir Mezarlığındadır. Aslen Kelkitlidir. İmamlık yapmak için eğitimini Kelkit'te tamamladıktan sonra Hıdırlı köyünde göreve başlamıştır. Köylüler tarafından çok sevilmiş ve bir kızla evlendirilmiştir. Eşi kısa zamanda ölmüş, ailesi Hoca Efendiye gördükçe ağlıyormuş. Onları daha çok üzmemek için Boyabat Darıözü köyüne gelmiştir. Hem doğum yeri hem de devamlı Arapça okuduğu için şivesi halka değişik geldiğinden ona Kürt Hoca diyenler olmuş. Hala o lakapla anılmaktadır. O bu lakaba kızlar hatta 'hakkımı helal etmem' dermiş. En büyük özelliği ise senenin 360 günün oruçlu geçirmekmiş. Duası: Allah'ım bir hatam varsa bu dünyada cezamı ver ahrete bırakma" şeklindeymiş. Evinde yangın çıkmış, ayakları yanmış ve bunun üzerine öğrencisi İbrahim Tekdemir duyup hastaneye koşmuştur. Hastaneye ulaşınca ölmek üzere olan hocasına bir damla olsun su vermek istemiş, fakat hoca oruçlu olduğu için kabul etmemiştir.⁹

1.2.5. Kurtulu Hoca

Asıl adı Mustafa Küçük'tür. Mezarı eski Boyabat-Sinop yolunun üzerinde 35. Km'deki Kurtlu Köyündedir. Kendisi o köyde doğmuş, köyünde okul olmamasına karşın okur-yazar olmuş, köydeki imamlardan Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmiştir. Büyüyünce ticarete başlamış, İstanbul'dan getirdiği kumaşları satmıştır. Sinop-Boyabat yolu üzerine bir han inşa edip yolcuları misafir edip yemek verirken yolculara kesinlikle hesap söylemez ne verirlerse onu almış. Fazla verirlerse fazlasını geri verir, parası olmayan veya vermeyenden istemezmiş.

⁷ Kaynak: İbrahim Tekdemir. Görüşme tarihi: 15/07/2014. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

⁸ Kaynak: 6. Kuşak torunu imam Ömer Çankırılı Görüşme tarihi: 17/06/2014. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

⁹ Kaynak: İbrahim Tekdemir. Görüşme tarihi: 17/06/2014. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

1966 yılında köyüne bir arsa olarak Kur'an kursu yaptırmıştır. 1980 ihtilaline kadar bu kurstan 100 öğrenci yetişmiştir. Bunların çoğu Kur'an kursu hocası olarak Türkiye'nin değişik yerlerinde görev almışlardır. 1980 ihtilalinde Hoca Efendi ve arkadaşları 4 ay Boyabat cezaevinde yatmışlar ve berat ederek çıkmışlardır. Mustafa Hoca Ayancık ilçesinde tekrar ticarete başlamıştır. Eşi öldükten sonra köyde olan ev ve tarlalarını satarak parasını Boyabat'ta yapımınaa başlanan Kur'an K-kursuna (Çamlıca Tepe Erkek öğrenci Yurdu) hibe emiştir. Kendisi de bakıma muhtaç olduğunda o yurdun yanına yapılan küçük evde barındırılmış ve bu dünyadan öylece göç etmiştir.¹⁰

1.2.6. Mahmut Hüdai Efendi

1855 yılında Boyabat'ta doğmuştur. 1887 yılında İstanbul'a giderek Hukuk Mektebine başlamıştır. 2 sene sonra hastalanarak bırakmak zorunda kalmıştır. İyileştiğinde medrese tahsiline başlamıştır. 1903 yılında Ayasofya Camiinde dersiam olup icazet vermeye başlamıştır. 1909 da İstanbul müderrisliğine de atanmıştır. 31 Kasım 1909'da vefat etmiştir Mezarı Boyabat'ta Dodurgalı Mustafa Efendi'nin türbesinin yanındadır.

1.2.7. Saf Abdullah Efendi

1790 yılında o zamanki adı Garandu, şimdiki adı Çobanlar olan köyde doğmuştur. 15 yaşına kadar büyüklerinden ders alan Abdullah icazet alabilmek için Dodurgalı Mustafa Efendi'ye gönderilmiştir. İcazetini aldıktan sonra köyüne dönüp camide imam-hatip olarak görevine başlamıştır. Çok dürüst ve hiç yalan konuşmayan birisidir. Köylülerden ona eşek şakası yapanlar olur, onlara dahi hiç kızmamış. Ne zaman ki, Kastamonu'ya giderken bir mucize gelişmiş ve ondan sonra köylüler ona aşırı bir hürmet göstermeye başlamıştır. O bu aşırı ilgiden rahatsız olmuş, gelip durumu hocası Dodurgalı'ya anlatmıştır. O da köyü bırakıp dergâha gelip talebe okutmasını istemiş ve köyü terk etmiştir. 1872 yılında Boyabat'ta vefat etmiştir. Kabri Boyabat şehir mezarlığındadır.¹¹

2. Tekkeler

Boyabat yöresinde iki tekkeden bahsedilmektedir. Biri Aşıklı Tekke, diğeri de Koyun Baba Daylı Tekkesidir.

2.1. Aşıklı (Tekke Köyü) Tekkesi

Yörede türbelere göre tekke sayısı daha azdır. Bilinen tekkeler Aşıklı tekkeler olarak geçmektedir. Pr. Dr. Halit Çal'ın "Boyovası/Boyabat Kazasında Türk Mimarisi adlı kitabında Aşıklı Tekke hakkındaki tek kayıt 1767 yılına işaret etmektedir (Nu.1620). Tekke denilen yapı Boyabat Kastamonu yolu üzerinde ve Boyabat çıkışındaki yolun sağ tarafındadır.

Kumtaşı oyularak yapılmış 12 metre karelik bir yapıdır. Girişin sol tarafında mihrabı andıran bir oyuk sağ tarafında ise bir kişinin yatabileceği kadar bir bölüm vardır. Asıl tekke hemen alt tarafında şu anda yolun geçtiği yerdedir. Burası tekke şeyhlerinin çilehanesi veya barınma yeri olabileceği düşünülmektedir. Yapının hemen sağ tarafında taş duvarlarla örülmüş mezarların en büyüğünün Şeyh mezarı olduğu söylenmektedir.¹²

2.2. Koyun Baba (Daylı) Tekkesi

Daylı Köyü Boyabat'ın doğusunda 1 km mesafededir. Türbe köyün zirvesindedir. Duvarları tuğladan, çatısı ahşaptan yapılmıştır. Mezarın bulunduğu oda 76x8 m ebadındadır. Eskiyen sancak Kültür Bakanlığı tarafından aslına uygun olarak tamir ettirilmiştir.

¹⁰ Kaynak: Yeğeni Ömer Küçük. Görüşme tarihi: 20/08/2014. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

¹¹ Kaynak: Torunu Abdullah Çağlar (Eski Belediye Başkanı). Görüşme tarihi: 15/11/2016. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

¹² Kaynak: Hüseyin Menekşe Mahallenin en yaşlısı 90 yaşındadır. Görüşme tarihi: 17/04/2014. Görüşen: Yazar Celal Çatal.

Tùrbenin yanında hemen tekke vardır. 4 basamakla çıkılıp 2,5 m eninde bir koridorla misafirini karşılamaktadır. Sol tarafta mutfak, sağ tarafta küçük bir oda vardır. Mutfak kapısı birbirine geçmeli ahşaptan yapılmış ve hiç metal çivi kullanılmamıştır. Kapıdan girildiğinde sol tarafta içi boş taş bir blok bulunmaktadır. Köy Muhtarı Cengiz Sarıoğlu: “Buraya su konuluyormuş, taş soğuk tutuyormuş”, demektedir. Mutfağın kuzey kısmında üç kazan sığacak şekilde büyük ocak vardır. Sağ taraftaki küçük odada bir ocaklık ve iki tarafında dolaplar bulunmaktadır. Bunlardan birisinin banyo dolabı olması muhtemeldir.

Biraz ileride solda büyük bir oda vardır. Pencere önlerine sedirler yerleştirilmiştir. Belli ki bu oda çok amaçlı salon görevini görmüş, toplantılar yapılmış ve misafirler ağırlanmıştır. Burada eğitimler verilmiştir. Araştırmacı Yazar Veteriner Ahmet Küçükbaş’ın araştırmalarına göre burada yatan zat “Koyun Baba’dır”. Detaylı Bilgi N.Celal Çatal’ın Türbeler ve Evliyalar Kitabında yer almaktadır.

3. Boyabat Yöresinde İnanç Turizmi

Boyabat yöresinde inanç turizmi ve inanç turizmini destekleyici unsurların varlığı tartışmalıdır. Genel olarak inanç turizmi 1970’li yıllardan sonra deniz, kum ve güneş dışında alternatif turizm arayışıyla gündeme gelmiştir (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 627). Türkiye tarihinde çeşitli uygarlıkların ve inançların yaşadığı bir ülkedir. Boyabat yöresi de çevre iller ve ilçelerle birlikte farklı inançlara ve mezheplere ev sahipliği yapmıştır. Türkiye’de inanç turizminin belirgin yaşandığı merkezler Bursa’da Ulu Camii, Edirne’de Selimiye Camii, İstanbul’da Sultan Ahmet Camii, Eyüp Sultan Camii ve Türbesi, Fatih ve Süleymaniye gibi ulu mabetler ve Ayasofya Camii ve çevresidir.

Kùltür ve Turizm Bakanlığı inanç turizmi için Türkiye’de 316 yapı tespit etmiştir. Cami, türbe ve külliye gibi yapılar aynı grupta ele alınmıştır (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 628-629). Sinop yöresinde ise benzer bir çalışma Doğancı ve Karaçar (2018: 698) tarafından yapılmıştır. Yazarların araştırmasına göre katılımcılar tarafından Sinop il merkezinde Seyit Bilal Camii, Alaaddin Camii, Pervane Medresesi, Balatlar Kilisesi, Çeçe Sultan Türbesi gibi yapılar ve ziyaret merkezleri inanç turizmi bakımından öne çıkarılmaktadır. Seyit Bilal Camii ve Türbesi Türkiye’de en bilinen yer olarak gösterilmektedir (Doğancı ve Karaçar, 2018: 698).

4. Türbelerin Halk Üzerindeki Etkisi ve Türbelerin İnanç Turizmi Açısından Değerlendirmesi

Türbeler ve türbelerin olduğu bölgeler inanç turizmi kapsamında yurtiçi ve yurtdışı turizm turlarının düzenlendiği yerlerdir. Turlarda yer alan insanların bu tür yerleri görüp gezme istekleri bulunmaktadır. Deniz, kum, güneş ve plajların dışında alternatif turizm kapsamında inanç turizmi son elli yıldan sürekli gelişmekte ve önemli bir gelir kaynağı olmaktadır. Araştırmalarda Sinop ilinde halkın inanç turizmi konusunda bilgilendirmelere ihtiyacının olduğu vurgulanmıştır (Doğancı ve Karaçar, 2018: 699).

Türbelerin günümüze göre geçmişte halk üzerinde daha etkili olduğu söylenmektedir. Günümüzde inanç turizmine konu olan camii, türbe ve tekkelerin hikâyeleri unutulmaya yüz tutmuştur. Anlaşıldığı kadarıyla hikâyeler inananı iyiliğe ve hayra sevk etmektedir. Aynı zamanda hikâyeler ziyaretçilere çekici gelmektedir. Hikâyelerin unutulmaması için yerel halkın bilgilendirilmesi ve sonrasında ziyaretçilere tanıtım yapılması gereği açıktır.

Boyabat yöresinde Sinop'taki Seyit Bilal, Alaaddin ve Kefevî gibi cami ve hazireler olmasa da Beyazıd'ın adıyla tarihi bir camii vardır. Cami adının Büyük Cami şeklinde çevrilmesi veya adlandırılması hikâyesinin kaybolması açısından doğru bulunmamaktadır. İnanç turizminde yapı ve hikâyelerin birlikte korunması ve yaşatılması gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada Boyabat yöresinde inanç turizmine konu türbe, tekke ve manevi şahsiyetler ele alınmıştır. Bilgi kaynakları olarak yerel araştırmalardan yararlanılmıştır. Türbe ve tekkelerin bulunduğu köyler ziyaret edilmiş ve halktan bilgi toplanmıştır. İnanç turizminin gezip görme ve bilgilenmenin dışından inananlar bakımından farklı anlamları vardır. İnananlar türbe ziyaretlerinde bazen sorunlarına çare aramakta ve bazen tatmin duygusuna ulaşmak istemektedir. Boyabat yöresindeki türbe ve tekkele- rin daha çok ne amaçla ziyaret edildiği ve ziyaret sıklığı bu çalışmada incelenmemiştir. Dini inançlar koşununda halk bilgilendikçe daha rasyonel hareket etmekte ve hurafe kabul edilen davranışları terk etmektedirler.

Boyabat ve çevresinin tarihi derinliği vardır. Mezarlardan da anlaşıldığı gibi farklı din, inanç ve mezheplerin geçmişteki varlığı bilinmektedir. Bu çalışma türbe, tekke ve bir zamanlar halkın değer ver- diği şahsiyetleri incelemesi bakımından önemli bulunmaktadır. Söz konusu türbe ve şahsiyetler bu top- rakları fethederek günümüze ve bize ulaştıran büyüklerden belki daha çok emeği geçenlerin kabirleridir. Hikâyelerinin ve varlıklarının korunması saygıyı ve yaşanan bölgenin değerini hatırlatmaktadır. İnanç turizmi kapsamında sağlanacak insan hareketliliği ve ziyaretler kısmen de olsa gelir getirecektir.

Öneriler

- İnanç turizmi kapsamında değerlendirilen camii ve türbelerin bulunduğu çevreler çekici hâle getirilmeli ve erişilebilirlik sağlanmalıdır.
- Gerekli tanıtımlar yapılmalıdır.
- Yerel halk bilgilendirilmelidir.
- Boyabat'ta II.Beyazıd Camii gibi tarihi adlar Büyük Camii şeklinde kullanılmamalı ve ad ta- rihi yansıtmaya devam etmelidir. Adın değiştirilmesi hikâyenin yok edilmesi anlamına gel- mektedir.
- Kurban Pelidi gibi mahalle veya mekân adlarının hikâyeleri korunmalıdır.
- Yerel yönetimler, yereldeki Diyanet ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü temsilcileri, turizmciler, şehir pazarlamacıları yörenin inanç turizmi üzerine iş birliği yapması ve pazarlama stratejile- rinin belirlenmesi yerinde olacaktır.

Kaynakça

- Ali Shaikh, Z., Khatoon, F. And Husain, S.H. (2010). A Survey to Assess the Common Reasons by Devotees in Karachi, Pakistan. *Professional Med J*, 17 (3), pp. 493-497.
- Çal, H. (2014). *Boyovası/ Boyabat Kazası Türk Mimarisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Çalışkan, U. (2018). Faith Tourism and "Possible" Faith Tourism Routes between Turkey and Georgia. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3) pp. 379-388.
- Çatal, N.C. (2020). Sinop, Ayancık, Boyabat, Durağan, Erfelek, Gerze ve Saraydüzü: *Türbeler ve Evliyalar*. Sam- sun: Erol Ofset Matbaacılık Yayıncılık.
- Doğancılı, O.S. ve Karaçar, E. (2018). Sinop İlinde Yer Alan Camii ve Medreselerin İnanç Turizmi Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu / 5-7 Ekim 2018*. Sinop/Türkiye.

- Khan, S. and Sajid, M.R. (2011). The Essence of Shrines in Rural Punjab: a Case Study of the Shrines at Barrilla Sharif, Gujrat-Pakistan. *Humanity & Social Sciences Journal*, 6 (1), pp. 66-77.
- Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2013). Türkiye’de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek. *International Conference on Religious Tourism and Tolerance, 09-12 May, 2013, Konya/Turkey*. Proceedings, Ed.: Muhsin Çakır. Pp.627-643.
- nkl, H. (2009). Türkiye’de Türbe Mimarisi Araştırmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7 (14), pp.125-139.
- Tillonen, M. (2021). Constructing and Contesting the Shrine: Tourist Performances at Seimei Shrine, Kyoto. *Religions*, 12 (19), pp.1-20.

JEOTURİZMDE YENİ BİR ROTA: KARAKAYA KAYALIKLARI (DURAĞAN)**Zeynep KURNAZ*****Samet DİNÇER*****Öz**

Bu çalışma, jeoturizm potansiyeli açısından Karakaya Kayalıkları'nı konu almaktadır. Karakaya Kayalıkları, Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde yer alan Sinop ili, Durağan ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı; Karakaya Kayalıkları'nın coğrafi özelliklerini açıklamak ve jeoturizm potansiyelini belirlemektir. Ayrıca kayalıkların çevresindeki destinasyonlara yakınlığının belirlenmesi de hedeflenmiştir. Bu doğrultuda literatür taraması, arazi çalışmaları, yöre halkı ile yapılan görüşmeler ile veri temini sağlanmıştır. Bu veriler ofis programları, Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama teknikleri ile işlenmiş, görsel hale getirilmiştir. SWOT analizi ile Karakaya Kayalıkları'na yönelik; avantajlar (Strengths), dezavantajlar (Weaknesses), fırsatlar (Opportunities) ve tehditler (Threats) belirlenerek, kayalıkların turizm potansiyeli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Karakaya Kayalıkları'nın litolojik yapısını Mezozoyik yaşlı andezitik-bazaltik volkanik kayalar ile kumlu kireç taşı ve kumtaşı ara düzeyler içeren tortul kayalar oluşturmaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 1217 m olan Karakaya Kayalıkları heybetli görünümü ile oldukça dikkat çekicidir. Doğa yürüyüşlerinde bir rota olarak kullanılabilir olan bu kayalıklar ilçe merkezini ve çevresini panoramik görüş açısı ile izleme olanağı sunmaktadır. Jeoturizme ve ekoturizme ilgi duyanların ziyaret edebileceği Karakaya Kayalıkları yapılacak planlamalar ile turizme kazandırıldığında yöre ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Durağan, Karakaya Kayalıkları, Jeoturizm, Ekoturizm, Destinasyon.

A New Route in Geotourism: Karakaya Rocks (Durağan)**Abstract**

This study focuses on the Karakaya Rocks in terms of geotourism potential. Karakaya Rocks are within the borders of Durağan district of Sinop province, which is located in the Western Black Sea Region of the Black Sea Region. The aim of this study; To explain the geographical features of the Karakaya Rocks and to determine the geotourism potential. It is also aimed to determine the proximity of the rocks to the surrounding destinations. Accordingly, data were obtained through literature review, field studies, interviews with local people. These data were processed and visualized with office programs, Geographical Information Systems and Remote Sensing techniques. For Karakaya Rocks with SWOT analysis; By determining the advantages (Strengths), disadvantages (Weaknesses), opportunities (Opportunities) and threats (Threats), the tourism potential of the rocks has been tried to be revealed. The lithological structure of the Karakaya Rocks consists of Mesozoic aged andesitic-basaltic volcanic rocks and sedimentary rocks containing sandy limestone and sandstone intermediate levels. The Karakaya Rocks, which are 1217 m above sea level, are quite remarkable with their imposing appearance. These rocks, which can be used as a route for nature walks, offer the opportunity to watch the town center and its surroundings with a panoramic view. Karakaya Rocks, which can be visited by those who are interested in geotourism and ecotourism, will contribute to the local economy when they are brought into tourism with the plans to be made.

Keywords: Durağan, Karakaya Rocks, Geotourism, Ecotourism, Destination.

* Coğrafya Öğretmeni, MEB Durağan Anadolu Lisesi, zeynep_kur@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3608-1183>.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Durağan MYO Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, sdincer@sinop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8498-2408>.

Giriş

Sanayileşme ve şehirleşme ile hayat şartlarının zorluğu, insanları doğal alanlara ve kırsal alanlardaki yerel kültürleri tanımaya yönelik yapılan turizm faaliyetlerine yöneltmiştir (Koçan, 2012: 70). Bu bağlamda son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de alternatif turizm aktiviteleri olan ekoturizm ve jeoturizm faaliyetlerine ilgi artmıştır.

Ekoturizm; doğa ile ilgili incelemelerde bulunma, doğal unsurlara ve güzelliklere ilgi duyma, yaban hayatını gözlemleme ve bitki türlerini inceleme gibi çeşitli amaçlarla bozulmamış ve yıpratılmamış alanlara yönelik ziyaretler şeklinde tanımlanmaktadır (Diker vd., 2016: 336). Başka bir ifade ile ekoturizm; doğal ve kültürel mirası konu alan, ziyaret edenlerin ve yöre halkının çıkarlarını gözetken, korumacı ve eğitsel, sürdürülebilir turizm faaliyetleridir (Diker vd., 2016: 336; Turoğlu ve Özdemir, 2005: 100). Dolayısıyla ekoturizm; doğal çevrenin kullanımı bakımından bilinçli, toplumsal açıdan sorumlu ve ekonomik yönden verimli bir turizm faaliyetidir (Koçan, 2012: 1).

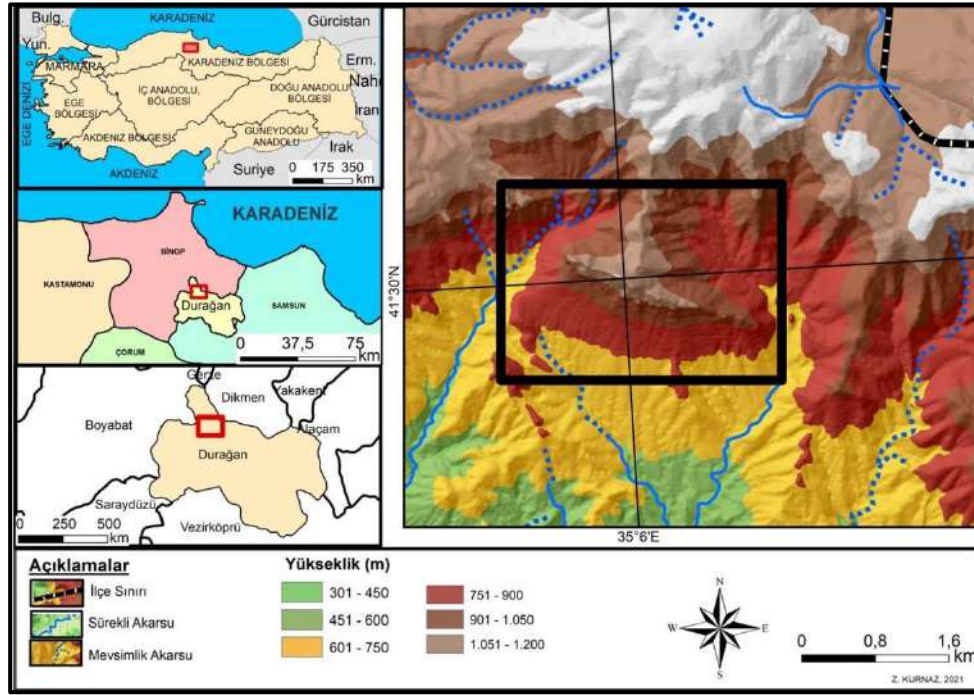
Yer kabuğunun oluşum süreçlerindeki bir olay veya sonrasında oluşan yer şekilleri, jeolojik yapı, fosil-kayaç-mineral topluluğu, bilimsel belge niteliğine sahip ve kendine has nitelikleri olan doğal unsurlar jeosit olarak tanımlanmaktadır (Çiftçi ve Güngör, 2016: 228). Jeositlerin yok olması durumunda bulundukları bölgede jeolojik bilgi ve belge eksikliği olabilir (Kazancı vd., 2015: 264). Nadir bulunan ve bulundukları yerin yapısının açıklanmasında önemli bir belge niteliğinde olan bu jeositler, jeolojik miras olarak adlandırılmaktadır (Özpay ve Ocak, 2017: 78).

Özgün kayalar, obruklar, kanyonlar, travertenler, mağaralar ve tektonik oluşumlar gibi yeryüzü şekilleri jeositleri oluşturmaktadır. Bu jeositlerin turizm içindeki yeri jeoturizm olarak adlandırılmaktadır. Jeoturizm özellikle kırsal bölgelerde yoğunlaşan, jeolojik ve jeomorfolojik unsurların ziyaret edilmesine dayalı doğa turizmi şeklindedir (Özpay vd., 2017: 17; Akbulut, 2016: 87). Jeoturizm, jeositlerin kendine has özelliklerinin korunmasına yardımcı olan, bir bölgenin özelliklerine dair yer algısı oluşturan, kültür ve çevre tabanlı bir turizm çeşididir (Özdemir ve Kızıllırmak, 2019: 947).

Bu çalışma jeosit olma potansiyeline sahip Karakaya Kayalıkları'nı konu almaktadır. Çalışmanın amacı, Karakaya Kayalıkları'nın coğrafi özelliklerinin belirlenmesi ve jeoturizm potansiyelinin ortaya konulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda konu ve sahayla ilgili literatür araştırması ve arazi çalışması yapılmış, yöre halkı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Literatür araştırması sonucu Karakaya Kayalıkları'nı merkeze alan bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu yönüyle çalışma literatüre katkı sağlayacaktır. Ayrıca kayalıkların turizme kazandırılmasında planlama mekânizmalarına da kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

1.Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları

Karakaya Kayalıkları; Karadeniz Bölgesi, Batı Karadeniz Bölümü, Sinop ili, Durağan ilçe sınırları içinde yer almaktadır. Karakaya Kayalıkları 41°29'22.92" - 41°29'54.75" K enlemi ile 35° 5'14.54" - 35° 7'10.11"D boylamı arasındadır. Durağan'ın kuzeyinde yer alan kayalıklar, Erenköy ile Yassıalan köyleri sınırlarındadır. Karakuz Dağı'nın güney yamaçlarında bulunan Karakaya Kayalıkları, doğusunda Kuru Çay, batısında Kirencik Deresi ile sınırlandırılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1: Araştırma Sahasının Lokasyon ve Yükselti Basamakları Haritası.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırma; literatür taraması, arazi çalışmaları ve doküman analizi süreçlerinden oluşmuştur. Öncelikle araştırma sahası ve konu ile ilgili literatür taraması yapılmış, ilgili kaynaklar arşivlenmiştir. Arazi çalışmaları ve yöre halkı ile görüşmeler yapılarak çalışma sahası ve konu ile ilgili veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler somutlaştırılarak çalışma amaçları doğrultusunda sınıflandırılmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılan materyaller ve yöntemler şöyledir:

- ASF'den (Alaska Satellite Facility) 12,5 m çözünürlüğe sahip DEM verisi indirilerek, ArcGIS programı ile işlenmiş ve haritalarda altlık olarak kullanılmıştır.
- Çalışma alanına ait DEM verisinden, ArcGIS 10.8 programı kullanılarak 50 m aralıklı izohips eğrileri üretilmiştir. DEM ve izohips verileri, lokasyon ve yükselti basamakları ile topoğrafya haritasının hazırlanmasında kullanılmıştır.
- ArcGIS 10.8 programı ile belirli doğrultulardan kesitler alınarak Karakaya Kayalıklarının metrik özellikleri ortaya konmuş ve profiller oluşturulmuştur.
- Sinop ve Durağan Meteoroloji İstasyonları verileri kullanılarak araştırma sahasının iklim özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.
- Çalışma alanının nüfus, tarım ve hayvancılık gibi istatistiki verilerinin sağlanmasında TÜİK veri tabanı kullanılmıştır.
- Araştırma sahasının bitki örtüsünün belirlenmesinde Orman Genel Müdürlüğü'nün erişime açık olan e-harita sayfasından ve arazi çalışmalarından yararlanılmıştır.
- Google Earth Pro programı ile Karakaya Kayalıklarının "visibility" (görünürlük) analizi yapılmış ve kayalıklar için en uygun manzara seyir noktaları tespit edilmiştir.
- Fotoğraf makinesi kullanılarak Karakaya Kayalıkları'nın fotoğraf çekimleri yapılmıştır.
- Çalışma sahası ve yakın çevresinin SWOT analizi yapılmış ve jeoturizm potansiyeli belirlenmeye çalışılmıştır.

3. Bulgular

3.1.Araştırma Sahasının Genel Coğrafi Özellikleri

Karakaya Kayalıkları'nın bulunduğu Durağan ilçesi, jeomorfolojik açıdan dağlık ve engebeli bir yapı göstermektedir. Çalışma sahası ve yakın çevresi Kuzey Anadolu Dağ kuşağı içerisinde bulunmaktadır. İlçenin kuzeyinde ve doğusunda uzanan dağlar, Küre Dağlarının uzantılarıdır. Gökırmak Depresyonu içerisinde yer alan Durağan'da, ilçe merkezinden çevreye doğru yükselti değerleri artmaktadır (Şekil: 6). Özellikle ilçenin kuzeyinde ve doğusunda yer alan dağlık sahada yükselti, çevresine göre nispeten daha fazladır (Karadurak, 2021: 5). Karakaya Kayalıkları da Durağan ilçesinin kuzeyindeki dağlık sahada yer almaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Durağan İlçesinin Kuzeyinde Karakuz Dağı'nın Güney Yamacında Yer Alan Karakaya Kayalıkları'ndan Görünüm (Güneybatıdan Bakış).

Kızılırmak Nehri ve onun kollarından olan Gökırmak yörenin başlıca akarsularını oluşturmaktadır. Bu akarsular genellikle geniş tabanlı vadiler içinde akış göstermektedir. Geniş tabanlı vadilerde akarsu hızının azalmasına bağlı olarak menderesler oluşmuş ve biriktirme faaliyetleri aktifleşmiştir. Çalışma alanındaki diğer önemli akarsular arasında Kömürgen, Kocaçay, Arpalık, Kılıç Dereleri ile Karataş, Karacaören, Akbel, Yörük Çayları yer almaktadır. Yörede doğal göl bulunmamaktadır. Baraj gölleri ve göletler vardır. Bunlar Altınkaya ve Durağan-Boyabat Baraj Gölleri ile İkizgöletler, Yukarıkaracaören Göleti ve Yassıalan Göleti'dir (Karadurak, 2021: 63-67), (Şekil 3).

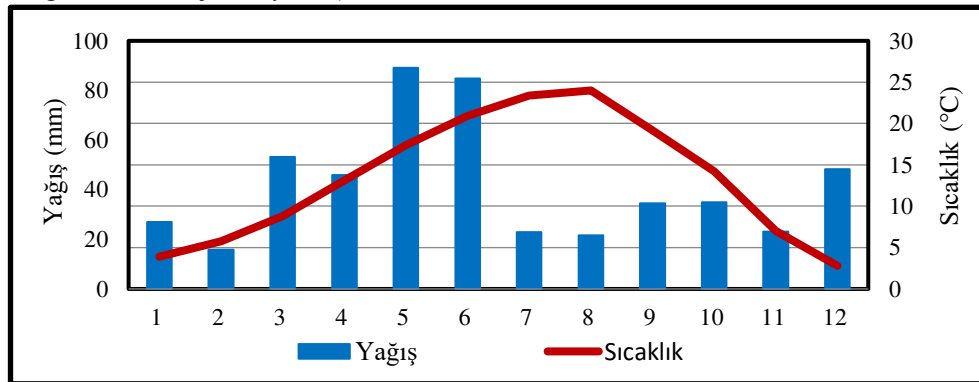
Şekil 3: Yassıalan Gölü.

Araştırma sahası Sinop'un güneyinde, iç kesimlerde yer almaktadır. Kuzeyde Karadeniz'e paralel uzanan dağlar, denizel hava kütlelerinin iç kesimlere sokulmasını engellemektedir. Yörede yükselti değerlerinin artması, karasallığın şiddetini artırmaktadır. Dolayısıyla yörenin bu özellikleri kıyı kuşağında görülen Karadeniz iklimi dışında daha çok ılıman karasal iklim özellikleri göstermesine neden olmaktadır. Durağan'da yıllık ortalama sıcaklık 13°C'dir. En yüksek sıcaklıklar temmuz ve ağustos (23,4-24°C), en düşük sıcaklıklar aralık ve ocak (2,8°C-3,9°C) aylarındadır. Yıllık toplam yağış miktarı yaklaşık 502 mm'dir. En fazla yağışı ilkbahar (188,5 mm), en az yağışı ise sonbahar ve kış (92,6 mm-91,1 mm) mevsimlerinde almaktadır (<https://www.mgm.gov.tr>), (Tablo 1, Şekil 4).

Tablo 1. Durağan Meteoroloji İstasyonuna Ait Aylık Ortalama Sıcaklık (°C) ve Aylık Yağış (Mm) Verileri.

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Sıcaklık (°C)	3,9	5,8	8,8	13,1	17,4	20,9	23,4	24,0	19,8	14,2	7,0	2,8	13,4
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (mm)	26,9	15,9	53,3	46,0	89,2	84,9	23,0	21,7	34,5	35,0	23,1	48,3	501,8

Kaynak: Durağan Meteoroloji İstasyonu (2014-2019) rasat verileri.

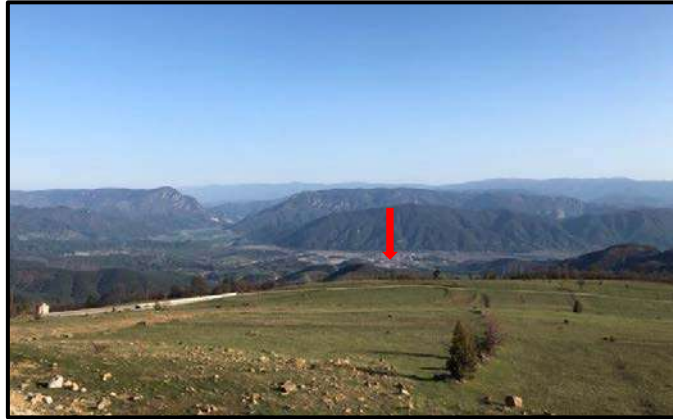
Şekil 4. Durağan Yıllık Ortalama Sıcaklık ve Yağış Grafiği (Sinop Meteoroloji Müdürlüğü, 2020).

Araştırma sahasının kuzeyinde yükseltinin etkisiyle yağışların artması, bitki örtüsünün yoğunlaşmasına ve ormanların geniş yer kaplamasına neden olmuştur. Çalışma alanında ağaç, çalı ve ot formasyonunda bitki türlerini görmek mümkündür. Sahadaki en önemli bitki türlerini karaçam, sarıçam, kızılçam, fıstıkçamı, gürgen ve kayın gibi ağaçlar ile meşe, katran ardıcı, akçakesme, menengiç, sandal gibi çalı formunda türler oluşturmaktadır (<https://www.ogm.gov.tr>). Ayrıca sığır kuyruğu, üçgül, sütlegün, gelincik, sarı kantaron, kekik gibi ot formunda bitkiler de yayılış göstermektedir (Şekil 5).

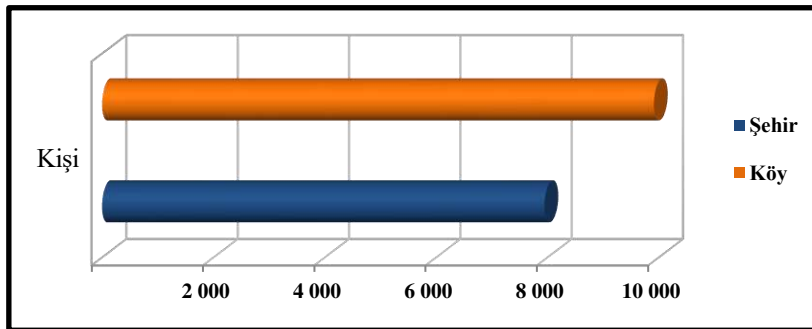
Şekil 5: Karakaya Kayalıkları Çevresinin Doğal Bitki Örtüsü.

Durağan, tarihi eski bir yerleşimdir. Bölgede Danişmentliler, Selçuklular, Candaroğulları ve Osmanlı İmparatorluğu hüküm sürmüştür. Cumhuriyet Döneminde 1923-1954 yıllarına kadar Boyabat'a bağlı bir nahiye olan Durağan, 1954'te ilçe olmuştur. İlçe adını tarihi ticaret yolları üzerinde bulunan Durakhan'dan almaktadır (<http://www.sinop.gov.tr>, <http://www.duragan.gov.tr>), (Şekil 6).

Şekil 6: Durağan İlçe Merkezine Kuzeyden Bakış.

Durağan ilçesinin toplam nüfusu 17.861 kişidir (TÜİK, 2021). Bu nüfusun 7947'si şehirde, 9914'ü köyde yaşamaktadır. Nüfusun %44'ü şehir, %56'sı kırsal nüfustur (<https://www.tuik.gov.tr>), (Şekil 7). İlçe nüfusu bir yıl öncesine göre azalış göstermiştir. 2020 TÜİK nüfus verilerine göre ilçe nüfusu 19.815 kişi olup, bir yıl içerisinde ilçenin nüfusu 1.954 kişi azalarak 17.861'e düşmüştür. Yıllık nüfus artış hızı ise % -103 olmuştur (TÜİK, 2021). Bu durumun nedeninin ilçe dışına doğru yapılan göç hareketlerinin olduğu söylenebilir.

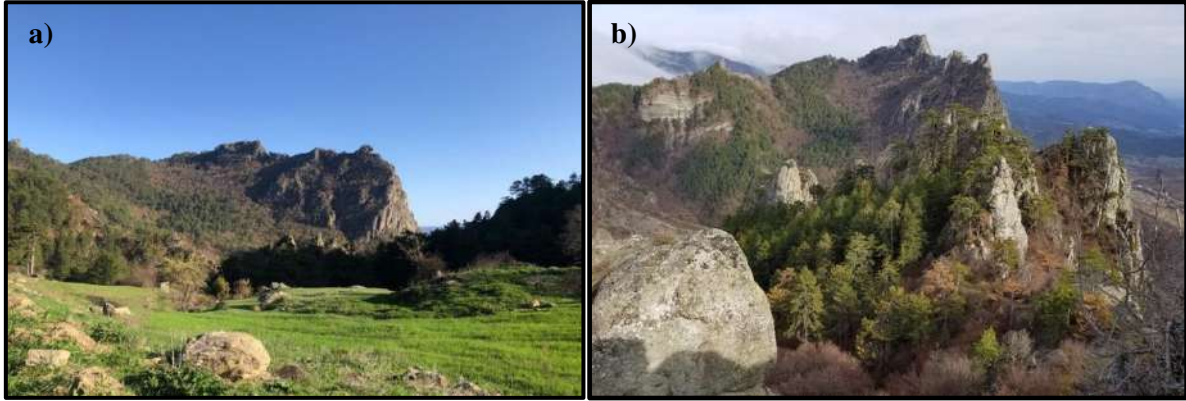

Şekil 7: Durağan Şehir ve Köy Nüfusu Grafiği (TÜİK, 2021).

Yörede yaşayanların temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Kızılırmak ve Gökırmak nehirlerinin alüvyal dolgu sahalarında çeltik tarımı yoğunlaşmıştır. Engebe ve eğimin fazla olması tarım alanlarını sınırlandırmıştır. Tarımsal faaliyetlerin yapılabildiği alanlarda buğday, arpa, mısır, fiğ, çavdar ve yulaf gibi tarım ürünleri yetiştirilmektedir (TÜİK, 2021). Yörede küçükbaş, büyükbaş, kümes hayvancılığı ve arıcılık başlıca hayvancılık faaliyetleridir. İlçede orman alanlarının varlığı, ormancılık faaliyetlerinin önemini artırmıştır (TÜİK, 2021).

3.2. Karakaya Kayalıkları

Karakaya Kayalıkları'nın yapısını Kretase yaşlı Cankurtaran formasyonu ve volkanit üyesi oluşturmaktadır. Andezitik-bazaltik lav, tüf ve aglomeralardan oluşan volkanik üyesi tortul özellikli kumtaşı-siltaşı-şeyl ara tabakalar içermektedir (Uğuz ve Sevin, 2009b). Dolayısıyla sahada direnç farklılığı olan kayaçlar bulunmaktadır. Kuvaterner'de etkili olan tektonik hareketler çalışma alanının topografik görünümünde değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Alince Dağı'nın güneyinden geçen Suuçtuğu fayı kuzeydeki sahanın yükselmesine, güneydekinin ise alçalmasına neden olmuştur (Uğuz ve Sevin, 2008b). Bu olaylar neticesinde dirençli kayaların yüzeye çıkması ile Karakaya Kayalıkları meydana gelmiştir. Aşınım faaliyetlerinin etkisiyle zamanla bu kayalıklar testere dişli görünüm kazanmıştır (Şekil 8, 9, 10).

Şekil 8: a) Karakaya Kayalıkları'nın Kuzeybatıdan Görünümü b) Karakaya Kayalıkları'nın Batıdan Görünümü.

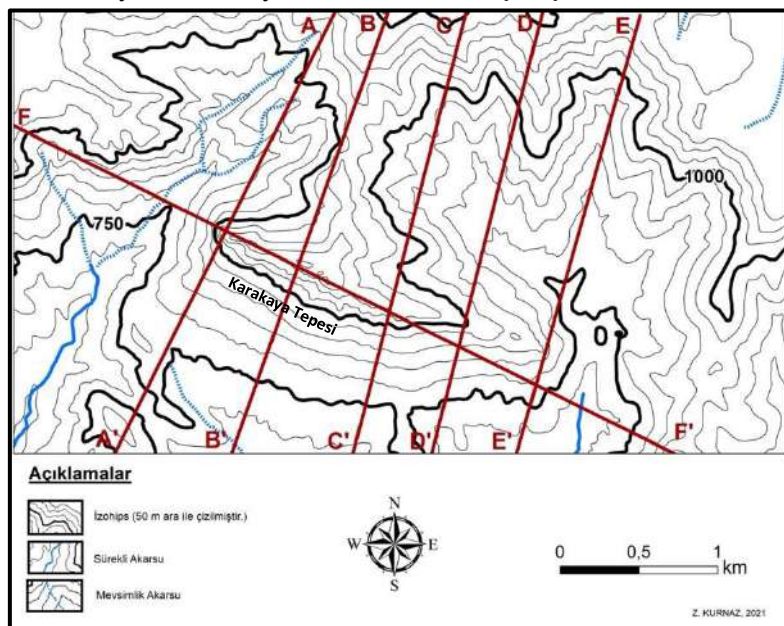

Şekil 9: Karakaya Kayalıkları'nın Kuzeybatıdan Panoramik Görünümü.

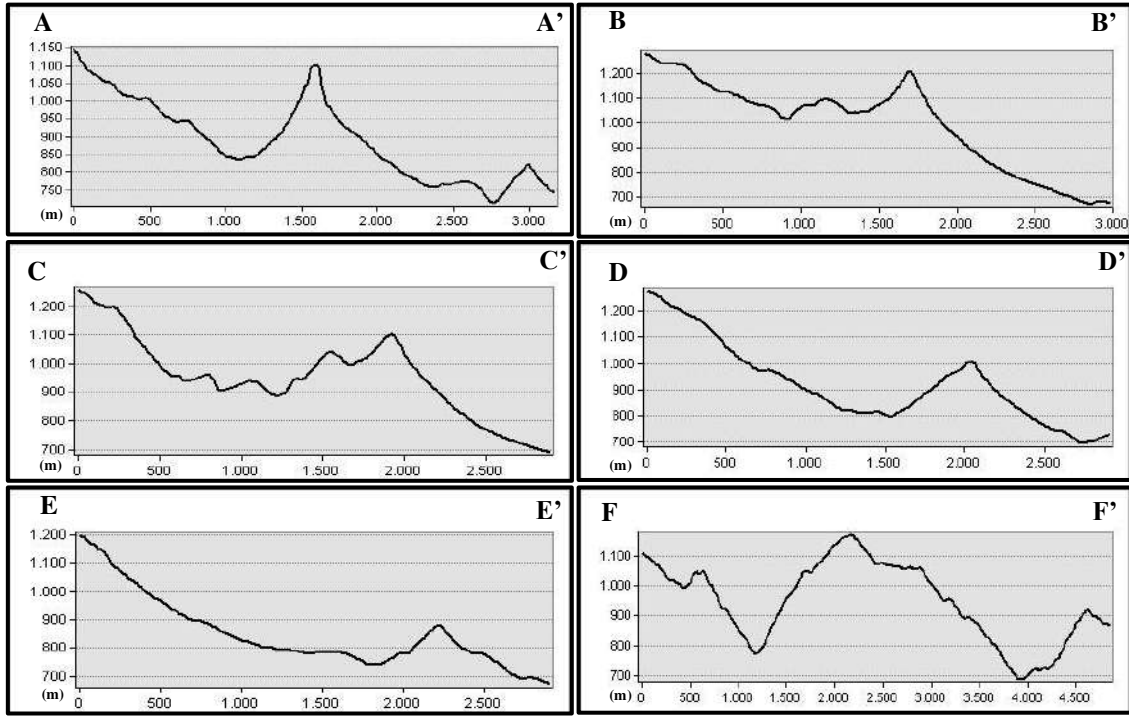

Şekil 10: Karakaya Kayalıkları Zirvesinden Güneye ve İlçe Merkezine Panoramik Bakış.

Karakuz Dağı'nın güney yamaçlarında bulunan Karakaya Kayalıkları KB-GD doğrultusunda uzanmaktadır. Kayalıkların en yüksek yerini 1217 m ile Karakaya Tepesi oluşturmaktadır. KB-GD doğrultusunda 3,71 km uzunluğu bulunan Karakaya Kayalıkları, yaklaşık 1.24 km²'lik bir alana sahiptir. Kayalıkların yapısını oluşturan kayalardaki direnç farkı aşınım faaliyetlerini etkilemiş, buna bağlı olarak da eğim farklılıkları ortaya çıkmıştır. Kayalıkların güney yamaçlarında dirençli, kuzey yamaçlarında ise dirençsiz litolojik yapı görülmektedir. Bu durum kuzey yamaçlarda eğim değerlerinin az, güney yamaçlarda ise eğim değerlerinin fazla olmasına neden olmuştur (Şekil 11, 12). Eğimin fazla olduğu kayalıkların ön kısmında erozyonun etkisiyle birikim alanı olmuştur.

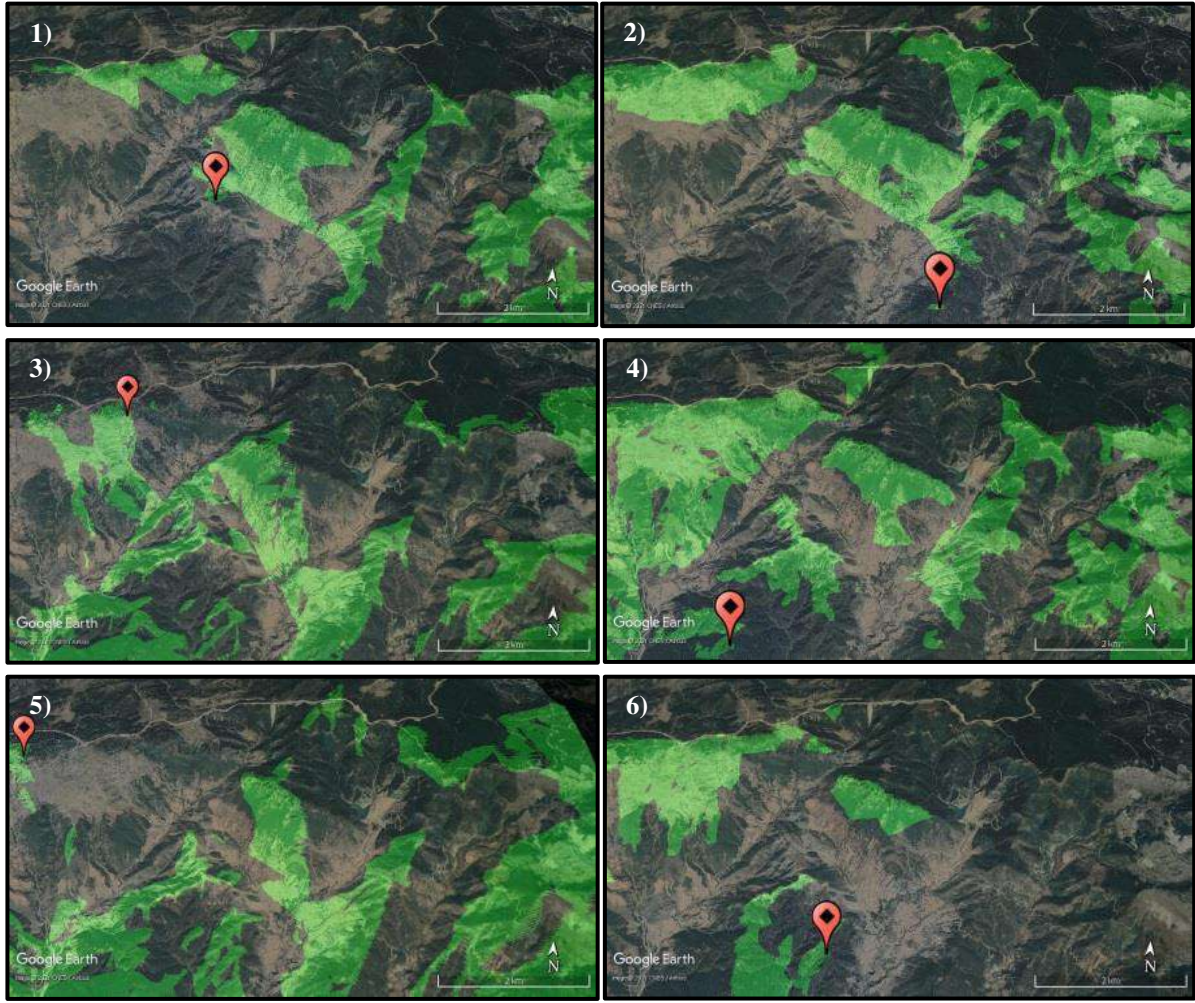

Şekil 11: Çalışma Alanına Ait Profil Eksenleri.

Şekil 12: Karakaya Kayalıkları ve çevresine Ait Profiller

Karakaya Kayalıkları, heybetli görünümüyle görenleri etkileyebilmektedir. Aynı zamanda ilçe merkezine hâkim bir konumda bulunması kayalıkların geniş görüş açısı sunmasını sağlamıştır. Karakaya Kayalıkları genel olarak ilçe merkezinden farklı noktalardan görülebilmektedir. Ancak kayalıkların daha iyi izlenebilmesi için uygun noktaların bilinmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle kayalıkların daha iyi izlenebilmesi için seyir noktaları belirlenmiştir ( ekil 13). Buna göre kayalıkları en iyi izleme açısı sunan noktalar sırasıyla 3, 2 ve 1 numaralı yerlerdir. Eğer kayalıklar izlenmek isteniyorsa bu seyir noktaları tercih edilebilir.

Şekil 13: Karakaya Kayalıkları'nın "Visibility" Analizi. Kırmızı Simgeler Seyir Alanlarını, Yeşil Alanlar İse Seyir Noktalarından Görülebilen Alanları Göstermektedir (03.09.2020 Tarihli Uydu Görüntüsü).

Karakaya Kayalıklarına ulaşım için iki güzergâh seçeneği bulunmaktadır. Bunlardan ilki Durağan-Dikmen yolu üzerinden sağlanmaktadır. Bu güzergâh kullanıldığında kayalıkların ilçe merkezine uzaklığı 19 km'dir. İkincisi ise Durağan-Alaçam yolu üzerinden sağlanmaktadır. Bu güzergâh kullanıldığında kayalıkların ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 12 km olmaktadır.

3.3.Karakaya Kayalıkları ve Yakın Çevresi Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi

Bir sektörün, işletmenin, yeni bir ürünün mevcut durumunu ve geleceğe yönelik beklentilerini ortaya koymanın en pratik yolu ilgili alanın ve konunun uzmanları tarafından SWOT analizinin yapılmasıdır (Ongun vd., 2016: 84; Akça, 2005: 516). SWOT kavramı, İngilizcedeki dört kelimenin ilk harflerinin alınması ile oluşturulmuş bir kısaltmadır. Bu kelimeler; güçlü yönler (strengths), zayıf yönler (weakness), fırsatlar (opportunities) ve tehditler (threats) şeklindedir (İnayet ve Akbulak, 2010: 204).

SWOT analizi, bir sektörün, işletmenin, ürünün ya da bir faaliyetin güçlü-zayıf yönlerinin ortaya konulmasında ve dış faktörlerden kaynaklanabilecek fırsatları ile tehditleri belirleyebilmek için kullanılan bir tekniktir (Ongun vd., 2016: 84). Ayrıca SWOT analizi, işletmenin mevcut durumunun bir bütün olarak ele alınması, üstün ve zayıf yönlerinin ortaya konulması ve bu özelliklerinin çevre koşullarıyla uyumlu olmasına katkı sağlayan bir süreçtir (Yılmaz, 2008: 178; Dinçer, 1998: 204).

SWOT analizi, turizm sektöründe de sıkça kullanılan bir yöntemdir. Özellikle kırsal ve alternatif turizm olanaklarının değerlendirilmesinde, mevcut durumun ortaya konulmasında, stratejik planlamaların yapılmasında önemli bir tekniktir (Ongun vd., 2016: 84; Yeşiltaş vd., 2009: 252).

Çalışmanın bu bölümünde SWOT analizi tekniği kullanılarak Karakaya Kayalıkları ve yakın çevresinin turizm potansiyeli bir bütün olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır (Tablo 2). Buna göre;

-  Buzluk Tabiat Parkı'na yakın olması, bozulmamış doğal yapısı, zengin jeolojik ve jeomorfolojik çeşitlilik ve temiz havası çalışma alanı için güçlü yönlerin başında yer almaktadır. Bu yönüyle kayalıklar jeoturizm, jeomorforturizm, ekoturizm gibi alanlara ilgi duyanları kendine çekebilmektedir (şekil 14, 15).

şekil 14: Karakaya Kayalıkları'nın kuzeyden görünümü.

şekil 15: Karakaya Kayalıkları.

Tablo 2. Araştırma Sahasının Turizm Koşulları SWOT Analizi Tablosu

Faktörler	SWOT analizine ilişkin maddeler
Güçlü Yönler (S)	Jeoturizm faaliyetlerine uygunluk Doğal ve bozulmamış alanların varlığı Zengin doğal ve kültürel unsurlar Temiz havası ve dağ-yayla gezisi imkânı Jeolojik ve jeomorfolojik çeşitlilik Yöre halkının konuk severliği Buzluk Tabiat Parkı'nın bulunması Yöreye özgün yerel ürünlerin varlığı Bakir doğal alanların varlığı Farklı dönemlerde yapılmış tarihi eserlerin varlığı Çeşitli doğa sporlarına uygun alanların varlığı Jeoturizme yönelik işgücünün varlığı ve potansiyeli Birbirinden farklı rekreatif ve turizm faaliyetlerine imkân veren topoğrafik yapının varlığı Sinop havalimanının varlığı Nüfusun az olması, kalabalık olmaması Sinop Üniversitesi Durağan Meslek Yüksek Okulu'nun varlığı Yöresel el sanatları ve yemek türlerinin bulunması Bolluk aşısı gibi şenliklerin yapılması
Zayıf Yönler (W)	Turizm destinasyonu olarak tanınmaması Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin eksikliği Konaklama imkânlarının yetersizliği Nitelikli eleman eksikliği Durağan ilçesinin göç vermesi Jeoturizm bilincinin yeterince gelişmemiş olması Jeoturizm faaliyetlerinin çok yeni olması Ulaşım imkânlarının yetersiz olması Otobüs seferlerinin düzensiz ve yetersiz olması Kayalıklara ve çevresindeki destinasyonlara ulaşımın yetersiz olması Restoran ve kafe gibi tesislerin yetersizliği Tanıtım ve trafik işaretlerinin yetersizliği İlçede bulunan destinasyon alanlarına karayollarının ve bakımının yetersiz olması Turizm ve rekreasyon potansiyeli bulunan alanların büyük bir bölümünün fark edilmemesi ve temel altyapı hizmetlerinin götürülmemiş olması
Fırsatlar (O)	Her mevsim farklı rekreatif ve turistik aktivitelere imkân vermesi Doğa turizminin yıl boyunca yapılabilmesi Alternatif turizme ilginin her geçen yıl artması Jeoturizme/Ekoturizme kazandırılacak çok sayıda doğal unsurun varlığı Yaz mevsiminde ilçeyi ziyaret edenlerin artması Kamp yapılabilecek alanların varlığı Doğa sporlarına ilginin artması ve çalışma alanında uygun yerlerin olması Kaya tırmanışına uygun dik ve yüksek yamaçlarının bulunması Bitki örtüsü bakımından zengin olması Doğal ve bozulmamış alanların varlığı Ulaşım açısından alternatif güzergâhların bulunması
Tehditler (T)	Doğal çevrenin bilinçsizce kullanımı sonucunda çevre sorunlarının yaşanabilmesi Jeoturizm/Ekoturizm faaliyetleri sonucunda doğanın tahribi ve kirletilmesi Yörenin sosyokültürel yapısının bozulması Kış mevsiminde kar yağışlarının ulaşımı zaman zaman olumsuz etkilemesi Jeoturizm potansiyeli bulunan yörede halkın turizm bilincinin olmaması Jeoturizm kavramının bölge turizm yatırımcıları tarafından bilinmemesi ve önemsenmemesi Kayalıkların çatlaklı yapısı nedeniyle kaya düşmesi ihtimalinin olması

- Tanıtım eksikliği, turizm alt yapısının olmaması ve kayalıklara ulaşan yolların bakımsız olması çalışma alanının zayıf yönlerinin başında yer almaktadır. Kayalıklara ulaşan yollar asfalt, toprak ve patika yol niteliğindedir (Şekil 16). Özellikle toprak ve patika niteliğindeki yollar yağışlı dönemlerde ulaşımında çeşitli sorunlara neden olabilmektedir. Bu durum kayalıkların yeterince ziyaret edilmesini engellemektedir.

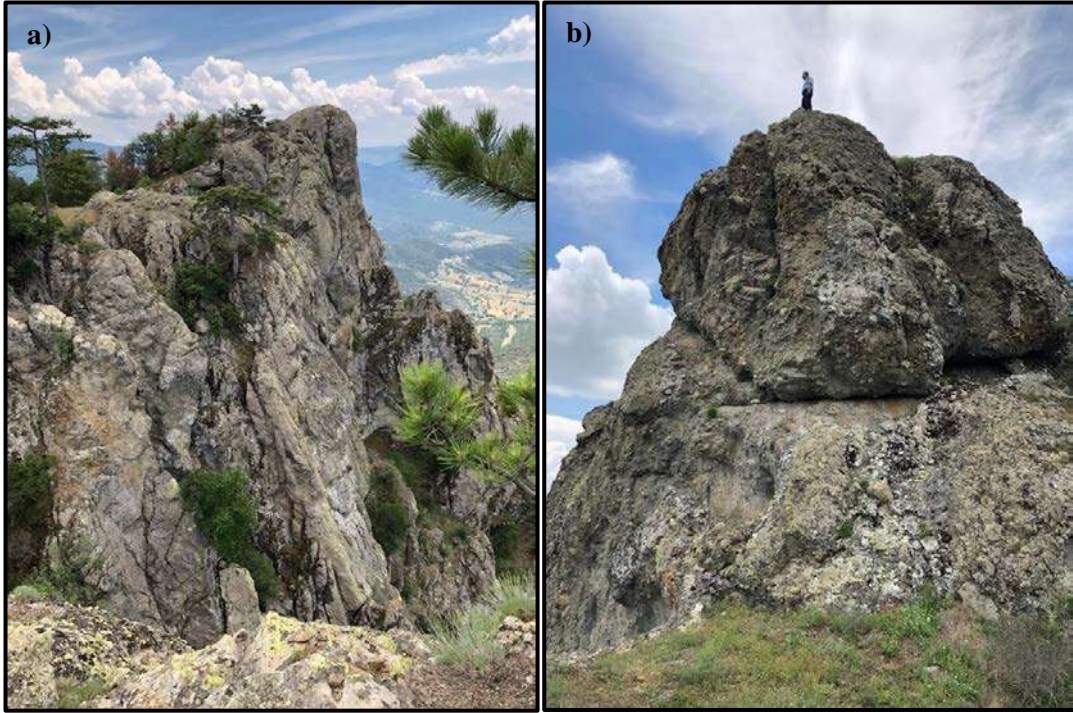

Şekil 16: Karakaya Kayalıkları'na Ulaşan Toprak Yollardan Görünüm

- Ulaşım açısından uygun güzergâhların olması, her mevsim ziyaret edilebilmesi, alternatif turizme ilginin her geçen gün artması en önemli fırsatlar olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 2019 yılının son aylarında ortaya çıkan ve hâlâ devam eden Covid 19 salgını insanların doğaya daha fazla yönelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla ekoturizmin bir parçası olan jeoturizm alanlarına ilgi artmıştır.
- Yöre halkının jeoturizm bilincine sahip olmaması, turizm etkinlikleri ile doğal ortama zarar verilebilmesi ve çevre kirliliği gibi sorunların ortaya çıkması çalışma alanında tehdit oluşturabilecek unsurların başında yer almaktadır. Özellikle ekonomik kaygıyla bilinçsizce yapılan planlamalar doğal ortama büyük zarar verebilmektedir. Bu nedenle planlamaların sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda yapılması gerekmektedir. Ayrıca Karakaya Kayalıkları'nda çatlaklı ve eğimli yapıya bağlı olarak kaya düşmesi ihtimali yaşanabilir. Bu nedenle turizm etkinliklerini olumsuz etkileyebilir (Şekil 17, 18).

Şekil 17: Karakaya Kayalıkları'nın Çatlaklı Ve Eğimli Yamaçları (Kuzeybatıya Bakış)

Şekil 18: Karakaya Kayalıklarının Çatlaklı ve Eğimli Yamaçları, a) Güneydoğuya Bakış, b) Kuzeybatıya Bakış.

Sonuç ve Öneriler

Karakaya Kayalıkları, Durağan ilçesinin kuzeyinde, Yassıalan ve Erenköy köyleri sınırlarında yer almaktadır. İlçeye hâkim bir konumda yer alan kayalıkların jeoturizm potansiyelinin yüksek olduğu düşünülmektedir. Karakaya Kayalıkları'nın jeoturizm potansiyelini konu alan bu çalışmada, bulgulara göre ulaşılan sonuç ve öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Karakaya Kayalıkları, jeosit olma potansiyeline sahip olduğu düşünülen ve korunması gereken yerlerden biridir. Saha jeopark olma kriterlerine göre incelenmeli ve buna göre jeopark statüsü kazandırılmalıdır.
- İlçeye hâkim bir konumda yer alan kayalıklar, panoramik görüş açısıyla ziyaretçilerini etkileyebilmektedir. Özellikle manzara fotoğrafçılığına ilgi duyanlar için çekici özelliكتedir.
- Kayalıkların güney yamaçları yüksek ve eğimlidir. Bu yamaçlarda tırmanma gibi ekstrem doğa sporları yapılabilir. Ayrıca rüzgâr yönleri dikkate alınarak yamaç paraşütü yapılması planlanabilir.
- Jeolojik, jeomorfolojik ve bitki örtüsü açısından çeşitlilik sunan çalışma alanı eğitim turizmi kapsamında değerlendirilebilir. Yükseköğretim programlarının coğrafya, jeoloji, botanik, biyoloji gibi doğa bilimleri öğrencileri tarafından ziyaret edilmesi sağlanabilir.
- Kayalık ve kanyon gibi geniş görüş açısı sunan yerlerde cam teras gibi uygulamalar yapılarak turizme kazandırılmakta ve yöre ekonomisine katkıları sağlanmaktadır. Bu tarz bir uygulama Karakaya Kayalıkları'na da yapılabilir. Böylece yöre ekonomisine katkısı sağlanabilir.
- Kayalıklara seyir terası yapılması durumunda bu terasa cüzi bir miktarla çalışan seyir dürbünleri de yapılabilir. Böylece hem manzaranın daha iyi izlenmesi hem de ekonomik katkısının olması sağlanabilir.
- Karakaya Kayalıkları'nın batısında kampçılık ve karavan turizmi için uygun alan bulunmaktadır. Kayalıkların ve ilçenin geniş görüş açısıyla izlenmesine olanak sağlayan bu saha, kampçılık ve karavan turizmi için değerlendirilebilir.

- Karakaya Kayalıkları'nın tanıtım etkinlikleri ile bilinirliğinin artırılması sonucunda konuya ve ekoturizme ilgi duyanların ziyareti sağlanabilir.
- Dünyada birçok ülke jeoturizme kazandırdığı yerlere sürüş ve yürüyüş parkurları yaparak jeosit alanının gezilmesini sağlamakta ve turizm potansiyelini artırmaktadır (Özdemir ve Kızırlırmak, 2019: 953). Böyle bir uygulama ülkemizdeki jeoturizm alanlarında gerekli alt yapı olmadığı için pek yapılamamaktadır. Karakaya Kayalıkları'na yapılacak bu tarz bir uygulama ile kayalıkların gezilmesi ve jeoturizm potansiyelinin artırılması sağlanabilir.

Sonuç itibariyle getirmiş olduğumuz öneriler sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda planlamalar yapılarak hayata geçirilmelidir. Ekonomik kaygıyla yapılacak planlamalar doğal ortama ciddi zararların vermesine neden olabilir. Bu açıdan Karakaya Kayalıkları'nın turizme kazandırılmasına yönelik yapılacak planlamalarda uzman görüşü alınmalı ve sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda yapılmalıdır. Ayrıca Karakaya Kayalıkları'nın turizme kazandırılması, yöre halkına yeni iş imkanları sunacak ve yöre ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akbulut, G. (2016). Alternative Tourism in Turkey Role, Potential Development and Sustainability: "Geotourism in Turkey", (Ed.: Istvan Egresi), Springer, 87-107, Germany.
- Akça, H., (2005). "Burdur İlinin Kırsal Turizm Potansiyeli ve Değerlendirilmesi". *1. Burdur Sempozyumu, Bildiriler Cilt I, 16 - 19 Kasım, Burdur, 515-517.*
- Altınay Özdemir, M., ve Kızırlırmak, I. (2019). Jeolojik Miras Alanlarının Jeoturizm Açısından İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Journal of International Social Research, 12(63).*
- Çiftçi, Y., ve Güngör, Y. (2016). Jeopark Projeleri Kapsamındaki Doğal ve Kültürel Miras Unsurları İçin Standart Gösterim Önerileri. *Maden Tetkik ve Arama Dergisi, (153), 223-250.*
- Diker, O., Deniz, T., ve Çetinkaya, A. (2016). Jeoturizm Kapsamında Safranbolu'da Coğrafi Kaynakların Değerlendirilmesi ve Safranbolu Jeoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2), 334-348.*
- Dinçer, Ö., (1998). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- İnayet, Z., ve Akbulak, C. (2010). Troia Tarihi Milli Parkı'ndaki Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *11. Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri, (2-5 Aralık 2015). (ss. 203-213). Ankara: Detay Yayıncılık.*
- Karadurak, S. (2021). Durağan'daki (Sinop) Jeomorfositler ve Sürdürülebilir Kullanımı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Samsun.*
- Kazancı, N., Şaroğlu, F., ve Suludere, Y. (2015). Türkiye Jeositleri Çatı Listesi. *MTA Dergisi, 151, 261-270.*
- Koçan, N. (2012). Ekoturizm ve sürdürülebilir kalkınma: Kızılcahamam-Çamlıdere (Ankara) Jeopark ve Jeoturizm Projesi. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi, 3(1), 69-82.*
- Ongun, U., Gövdere, B., ve Çiçek, U. (2016). Yeşilova'nın Kırsal Turizm Potansiyelinin Swot Analizi ile Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 7(16), 75-88.*
- Özpay, A.G., ve Ocak, F., (2017). Sivas İlinde Bir Jeosit Alanı: Eğribucak Kayalıkları. *Sosyal Bilimler Dergisi, 4(18), 77-93.*
- Özpay, A. G., vd., (2017). Yeni Bir Jeoturizm Shası: Emirhan Kayalıkları (Sivas). *Sosyal Bilimler Dergisi, 4(14), 15-29.*
- Turoğlu, H., ve Özdemir, H. (2005). Bartın İlinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi, 10(13), 97-116.*
- Uğuz, M. F. ve Sevin, M. (2008b). 1/100000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları No:78 Sinop D-34 ve E-34 Paftası. MTA, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.
- Uğuz, M. F. ve Sevin, M. (2009b). 1/100000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları No:116 Sinop F-34 Paftası. MTA, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.

- Yeşiltaş, M., Çeken, H., ve Öztürk, İ. (2009). Karadeniz Bölgesindeki Turizm Olanaklarının SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (3), 250-269.
- Yılmaz, H. (2008). Turizm Çeşitlendirmesi Kapsamında Ekoturizmin Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye’deki Tatil Çiftliklerine Yönelik SWOT Analizi. *Doktora Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı*.

İnternet Kaynakçası

- <http://www.duragan.gov.tr>, Erişim Tarihi: 17.05.2021
- <https://cbs.ogm.gov.tr/vatandas/>, Erişim Tarihi: 26.05.2021
- <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=SINOP>, Erişim Tarihi: 20.05.2021
- <http://www.sinop.gov.tr/duragan>, Erişim Tarihi: 17.05.2021
- <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>, Erişim Tarihi: 28.05.2021
- <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1>, Erişim Tarihi: 10.06.2021

KIZILIRMAK KANYONU'NUN (DURAĞAN, SİNOP) EKOTURİZM POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Zeynep KURNAZ*

Samet DİNÇER*

Öz

Bu çalışma, ekoturizm potansiyeli açısından Kızılırmak Kanyonu'nu konu almaktadır. Araştırmada ele alınan Kızılırmak Kanyonu, Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde yer alan Sinop ilinin Durağan ilçesi sınırlarındadır. Durağan'ın güneyinde yer alan kanyonun ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 15 km'dir. Bu çalışmanın amacı; Kızılırmak Kanyonu'nun oluşumunu açıklamak, kanyon ve çevresinin coğrafi özelliklerini ve ekoturizm potansiyelini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda literatür taraması, arazi çalışmaları, yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktararak harita, şekil ve tablolara dönüştürülmüştür. Bu doğrultuda Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama tekniklerinden de yararlanılmıştır. SWOT analizi ile Kızılırmak Kanyonuna yönelik; avantajlar (Strenghts), dezavantajlar (Weaknesses), fırsatlar (Opportunities) ve tehditler (Threats) belirlenerek, kanyonun turizm potansiyeli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kızılırmak Kanyonu, Mesozoyik yaşlı kireç taşlarının Kızılırmak Nehri tarafından yarılması sonucu oluşmuştur. Durağan-Vezirköprü-Havza yolu üzerinden ulaşım sağlanan kanyon, yöre halkı tarafından olta balıkçılığı, yüzme, mesire alanı gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Kızılırmak Kanyonu, dik ve yüksek yamaçları ile tırmanma ve zipline gibi ekstrem sporlara ilgi duyanlar için çekiciliklere sahiptir. Kanyon yapılacak planlamalar ile turizme kazandırıldığında yöre ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Durağan, Kızılırmak Kanyonu, Kanyon, Ekoturizm, Kızılırmak.

Ecotourism of Kızılırmak Canyon (Durağan, Sinop) Assessment of the Potential

Abstract

This study is about Kızılırmak Canyon in terms of ecotourism potential. The Kızılırmak Canyon, which is discussed in the research, is within the borders of the Durağan district of Sinop province, which is located in the Western Black Sea Region of the Black Sea Region. The distance of the canyon, which is located in the south of Durağan, to the district center is approximately 15 km. The aim of this study; To explain the formation of the Kızılırmak Canyon, to determine the geographical features and ecotourism potential of the canyon and its surroundings. For this purpose, literature review, field studies and interviews with local people were made. The data obtained were transferred to the computer environment and converted into maps, figures and tables. In this direction, Geographical Information Systems and Remote Sensing techniques were also used. For the Kızılırmak Canyon with SWOT analysis; By determining the advantages (Strenghts), disadvantages (Weaknesses), opportunities (Opportunities) and threats (Threats), the tourism potential of the canyon has been tried to be revealed. The Kızılırmak Canyon was formed as a result of the splitting of Mesozoic aged limestones by the Kızılırmak River. Accessed via the Durağan-Vezirköprü-Havza road, the canyon is used by the local people for purposes such as angling, swimming,

* Coğrafya Öğretmeni, MEB Durağan Anadolu Lisesi, Sinop, zeynp_kur@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3608-1183>.

* Öğr.Gör., Sinop Üniversitesi, Durağan MYO, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, sdincer@sinop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8498-2408>.

and recreation area. Kızılırmak Canyon, with its steep and high slopes, has attractiveness for those who are interested in extreme sports such as climbing and zipline. When the canyon is brought into tourism with the plans to be made, it will contribute to the local economy.

Keywords: Durağan, Kızılırmak Canyon, Canyon, Ecotourism, Kızılırmak.

Giriş

Turizm; insanların sürekli yaşadıkları ve çalıştıkları yerlerin dışında belli bir süre için dinlenmek, eğlenmek, gezmek, yeni yerler keşfetmek amacıyla yaptıkları mekânsal bir faaliyettir (Emekli, 2006: 53). Turizm, farklı faaliyetleri içeren, çok boyutlu bir aktivitedir. Bu faaliyetlerden biri olan ekoturizm; ekonomik, sosyokültürel ve doğal çevreyi korumayı merkeze alan ve sürdürülebilirlik ilkesine bağlı olan bir turizm faaliyetidir (Tetik, 2012: 4).

Ekoturizm, geçmişte çok eskilere dayanmayan turizm faaliyetlerinden biridir. Yöre halkına sosyal ve ekonomik açıdan katkı sağlayan, tahrip edilmemiş doğal bölgelere çevreci bir yaklaşımla yapılan ziyaret şeklidir. Başka bir ifade ile ekoturizm, doğal alanlar ile turizm aktivitelerini ilişkilendiren, doğaya karşı sorumluluk duygusunu geliştiren bir faaliyettir. Bu yönüyle ekoturizm hem eğlenmeye hem de doğaya ve kültürel değerlere farkındalık oluşturarak onu korumaya katkı sağlamaktadır (Arslan, 2005: 31). Hassas bir o kadar da savunmasız olan doğal ve kültürel unsurların bulunduğu alanların sadece ekonomik kaygıyla planlanması doğal çevre tahribatı, gürültü ve çevre kirliliği, erozyon, orman alanlarının ve yaban hayatının zarar görmesi, yerel kültürün bozulması gibi sorunlara neden olmaktadır. Doğada geri dönüşmesi zor durumların yaşanmaması için turizme konu olan doğal alanların, sürdürülebilirlik ilkesine bağlı kalarak planlanması ve ekoturizme kazandırılması önemlidir (Yücel, 2002: 4; Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 9).

Yeryüzünde farklı oluşum süreçlerine bağlı olarak oluşmuş ve doğal güzellikleri ile çekici özellikler barındıran jeomorfolojik oluşumlar ekoturizm kapsamında değerlendirilmektedir. Her yıl çok sayıda insan kanyon, mağara, obruk, peribacaları, travertenler gibi yerleri ziyaret ederek ekoturizme katılmaktadır. Bunlardan biri, aynı zamanda çalışmaya konu olan kanyonlar; kanyoning, trekking, rafting, kano, manzara seyretme, tırmanma, kampçılık, fotoğraf çekme gibi birçok turistik aktivitenin yapılmasına olanak sağlamaktadır (Doğaner, 2014: 36-37).

İspanyolca bir sözcükten türemiş olan kanyon, akarsu aşındırmasının, yana aşındırmadan ziyade derine aşındırmanın etkisiyle oluşmuş morfolojik oluşumlardır. Yamaçların dik olduğu bir vadi şekli olan kanyon, vadi oluşumunun daha çok gençlik evresinde görülmektedir. Litolojik olarak genellikle kireçtaşları üzerinde oluşan, boğaz vadi içerisinde yer alan kanyonlar doğal geçitler olarak da adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra iki dağ arasındaki (Utah'daki Provo Kanyonu veya California'daki Sierra Nevada'daki Yosemite Vadisi) yarıkları ifade etmek için de "kanyon" kavramı kullanılmaktadır (Hoşgören, 2007: 182; Büyükyılmaz ve Oğan, 2020: 206).

Dünya'da ekoturizm potansiyeli ve ziyaretçi açısından dikkat çeken kanyonlar bulunmaktadır. ABD'de bulunan Antilop Kanyonu, bunlardan biridir. Kumtaşlarının erozyona uğraması sonucu oluşmuş olan kanyon, muhteşem görüntüsü ile ziyaretçiler için fotojenik bir manzara sunmaktadır. Yine ABD'deki Büyük Kanyon, dünyada en fazla ziyaret edilen kanyonlardan biridir. Çok sayıda turist gittiği kanyonda; kanyoning, trekking, rafting, manzara seyretme, fotoğraf çekme gibi birçok turistik aktivite yapılabilmektedir. Bunlardan başka Namibya'nın güneyinde yer alan Afrika'nın en geniş, Dünya'nın ikinci geniş kanyonu olan Fish River Kanyonu; Çin'deki Dünya Kültür Mirası listesine alınan, çok sayıda kumtaşı kulesi ve kanyondan oluşan Wulingyuan Kanyonu ile Meksika'daki Copper

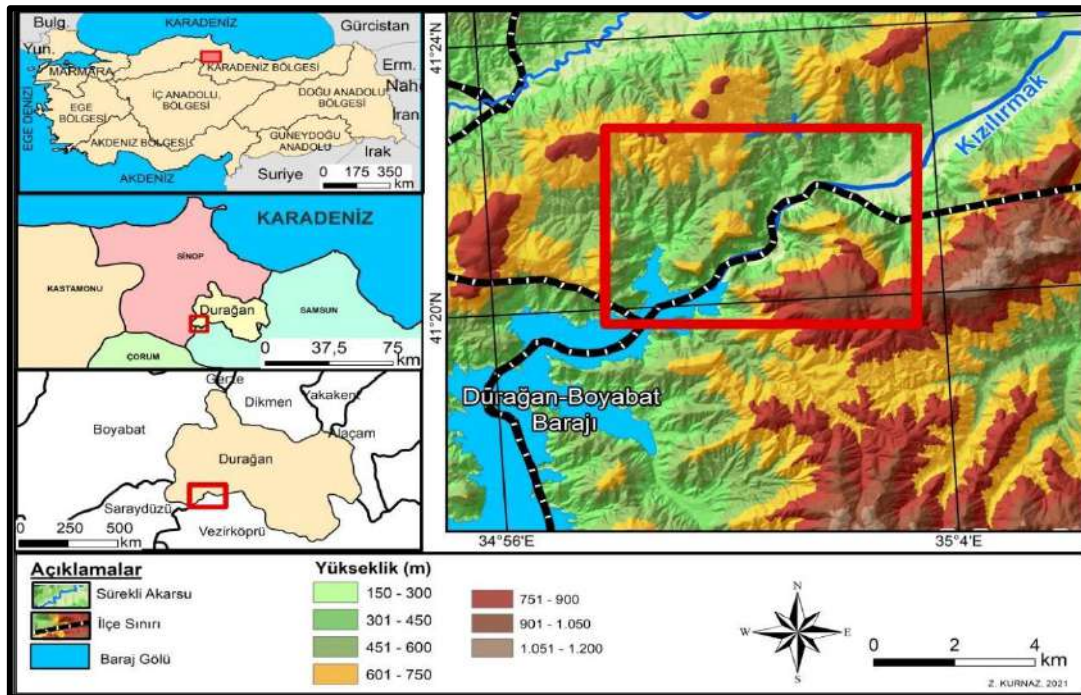
Kanyonu sahip oldukları çekiciliklerle insanların ilgisini görmekte ve ziyaret edilmektedir (İbret ve Cansız, 2016: 109).

Türkiye'nin her bölgesinde kanyon bulunmaktadır. Ancak kanyonların bölgelere göre sayıları farklılık göstermektedir. En fazla kanyon Toros Dağlarında, Akdeniz Bölgesi'ndedir (34). Bu bölgeyi sırasıyla; Karadeniz (28), Ege (17), İç Anadolu (10), Marmara (9), Doğu Anadolu (4), Güneydoğu Anadolu Bölgesi (2) izlemektedir. Buna göre ülkemizin kanyon turizmi bakımından potansiyele sahip olduğu söylenebilir (Böyükılımaz ve Oğan, 2020: 211). Kastamonu'da yer alan Valla Kanyonu dünyaca tanınan ve çok sayıda turist ziyaret ettiği kanyonlardan biridir. Turistler burada doğa yürüyüşü, fotoğraf çekme, manzara seyretme gibi aktiviteler gerçekleştirebilmektedir. Ülkemizde turizm potansiyeli yüksek olan kanyonlardan bir diğeri Antalya KöprülÜ Kanyonu'dur. Özellikle rafting sporuna ilgisi olanlar bu kanyonu sık sık ziyaret etmektedir. Ülkemizde turizm açısından önemli olan yerlerden biri de Çoruh Vadisi'dir. Yer yer kanyonların oluştuğu vadi, doğal güzelliğinin yanı sıra rafting açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. Ayrıca jeomorfolojik özellikleri ve kültürel mirası ile İhlara Vadisi, Güver Kanyonu, Lamas Kanyonu, Göksu Kanyonu gibi pek çok kanyon, ülkemizde turizm etkinliklerine konu olmakta ve ziyaret edilmektedir (İbret ve Cansız, 2016: 109).

Türkiye'de son yıllarda kıyı turizminin yanı sıra turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayıldığı alternatif turizme ilginin arttığı görülmektedir. Özellikle kırsal alanlarda doğal ve kültürel açıdan potansiyel olan yerler turizme kazandırılarak yöre ekonomisine katkıları sağlanmaktadır (İbret ve Cansız, 2016: 109). Araştırmaya konu olan ve Durağan ilçesinde yer alan, ekoturizm potansiyeline sahip Kızılırmak Kanyonu doğru bir planlama ile turizme kazandırıldığında yöre ekonomisine katkı sağlayacaktır.

1. Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları

Kızılırmak Kanyonu; Karadeniz Bölgesi, Batı Karadeniz Bölümü, Sinop ili, Durağan ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Kızılırmak Kanyonu 41°21'36.70''K enlemi, 35°2'2.90''D boylamı kesişim alanında bulunmaktadır. Durağan-Vezirköprü-Havza güzergâhında yer alan, Kızılırmak Kanyonu Durağan ilçe merkezine 15 km, Sinop il merkezine ise yaklaşık 128 km mesafede yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Kızılırmak Kanyonu Lokasyon ve Yükselti Basamakları Haritası.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışma süreci literatür taraması, arazi çalışması ve doküman analizi şeklinde gerçekleşmiştir. Araştırmaya, saha ve konu ile ilgili literatür taraması yapılarak başlanmıştır. Ancak literatür taraması sonucunda Kızılırmak Kanyonu'nu merkeze alan herhangi bir bilimsel çalışmaya ulaşılammıştır. Bu açıdan çalışmanın, literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın en önemli kısmını arazi çalışmaları oluşturmaktadır. Arazi çalışmaları ile kanyon ve çevresi incelenmiş, sahanın doğal ortam özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler ofis çalışmalarıyla somutlaştırılmış ve konunun açıklanmasında kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılan materyaller ve yöntemler genel olarak şöyledir;

- Kanyonun morfolojik yapısını belirlemeye yönelik Google Earth Pro programından faydalanılmıştır. Kanyonun metrik özellikleri ortaya konulmuş ve dört farklı bölgeden kesit alınarak kanyonun profilleri oluşturulmuştur.
- ASF'den (Alaska Satellite Facility) yararlanılarak 12,5 m çözünürlüğe sahip DEM verisi indirilmiş, ArcGIS 10.8 programı ile işlenmiş, lokasyon ve yükselti basamakları haritasının hazırlanmasında kullanılmıştır.
- Sinop ve Durağan Meteoroloji İstasyonları verileri kullanarak araştırma sahasının yağış ve sıcaklık grafikleri oluşturulmuş, iklim özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.
- Çalışma alanının nüfus, tarım ve hayvancılık gibi istatistiki verilerinin sağlanmasında TÜİK veri tabanı kullanılmıştır.
- Orman Genel Müdürlüğünün erişime açık olan meşcere haritasından ve arazideki incelemelerden yola çıkarak, sahanın bitki örtüsü özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.
- Google Earth Pro programı ile Kızılırmak Kanyonu'nun 'visibility' (görünürlük) analizi yapılmış ve kanyon için en uygun manzara seyir noktaları tespit edilmiştir.
- Fotoğraf makinesi kullanılarak Kızılırmak Kanyonu'nun fotoğraf çekimleri yapılmıştır.
- Çalışma alanının ve yakın çevresinin SWOT analizi yapılmış, ekoturizm potansiyeli belirlenmeye çalışılmıştır.

3. Bulgular

3.1.Araştırma Sahasının Genel Coğrafi Özellikleri

Kızılırmak Kanyonu'nun yer aldığı Durağan ilçesi oldukça dağlık, engebeli ve yer yer sarp arazilerden müteşekkildir. İlçenin yaklaşık %80'i dağlık arazilerden oluşmaktadır. Yöre, Kuzey Anadolu Dağ Sistemi içerisinde yer almaktadır. İlçenin kuzeyindeki ve doğusundaki dağlar, Batı Karadeniz Bölümü'nün dağ sıralarından olan Küre Dağlarının uzantılarıdır. Durağan ilçesinde yükselti değerleri ilçe merkezinden kuzeye doğru artış göstermektedir (Karadurak, 2021: 5).

Çalışma alanının en önemli akarsuları Kızılırmak ve Gökırmak nehirleridir. Bu akarsular genel olarak geniş tabanlı vadiler içinde akış göstermektedir. Yörenin dağlık bir topoğrafyaya sahip olması flüvyal süreçleri de etkilemiştir. Flüvyal erozyonun engebeli yerlerde etkisini artırması, arazinin parçalı bir görünüm kazanmasına neden olmuştur. Dağlık ve engebeli sahada yer alan irili ufaklı akarsular, yataklarını derine kazarak 'v' profilli vadilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

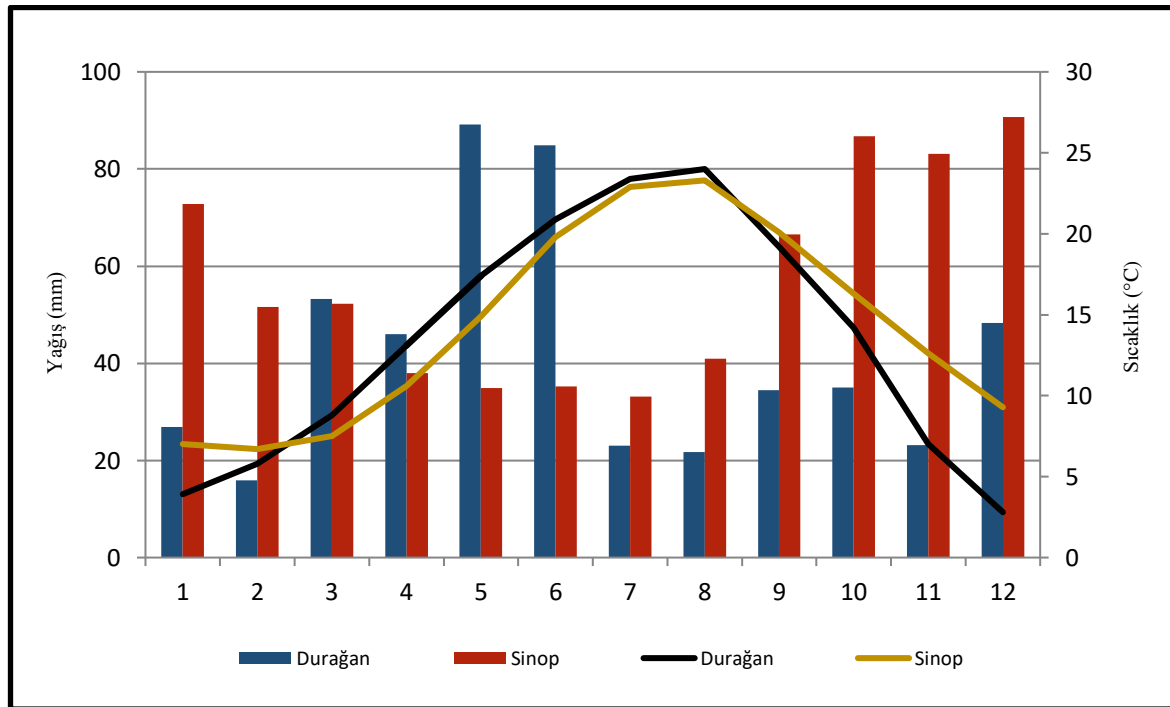
İnceleme sahasının 2014-2019 yılları arasına ait sıcaklık ve yağış verileri incelendiğine; yıllık ortalama sıcaklığın 13°C, en yüksek sıcaklıklar temmuz (23,4°C), ve ağustos (24°C) aylarında, en düşük sıcaklıklar ise aralık (2,8°C) ve ocak (3,9°C) aylarında yaşandığı görülmektedir. Yıllık ortalama yağış

incelendiğinde, en fazla yağışın mayıs (89,2 mm) ve haziran (84,9 mm) aylarında olduğu görülmektedir (<https://www.mgm.gov.tr>), (Tablo 1, Şekil 2).

Tablo 1. Durağan Meteoroloji İstasyonuna Ait Aylık Ortalama Sıcaklık (°C) ve Aylık Yağış (Mm) Verileri.

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Durağan Ortalama Sıcaklık (°C)	3,9	5,8	8,8	13,1	17,4	20,9	23,4	24	19,8	14,2	7,0	2,8	13,4
Durağan Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (mm)	26,9	15,9	53,3	46	89,2	84,9	23	21,7	34,5	35	23,1	48,3	501,8

Kaynak: Durağan Meteoroloji İstasyonu (2014-2019) rasat verileri.

Şekil 2. Sinop ve Durağan Yıllık Ortalama Sıcaklık ve Yağış Grafiği (Sinop Meteoroloji Müdürlüğü, 2020).

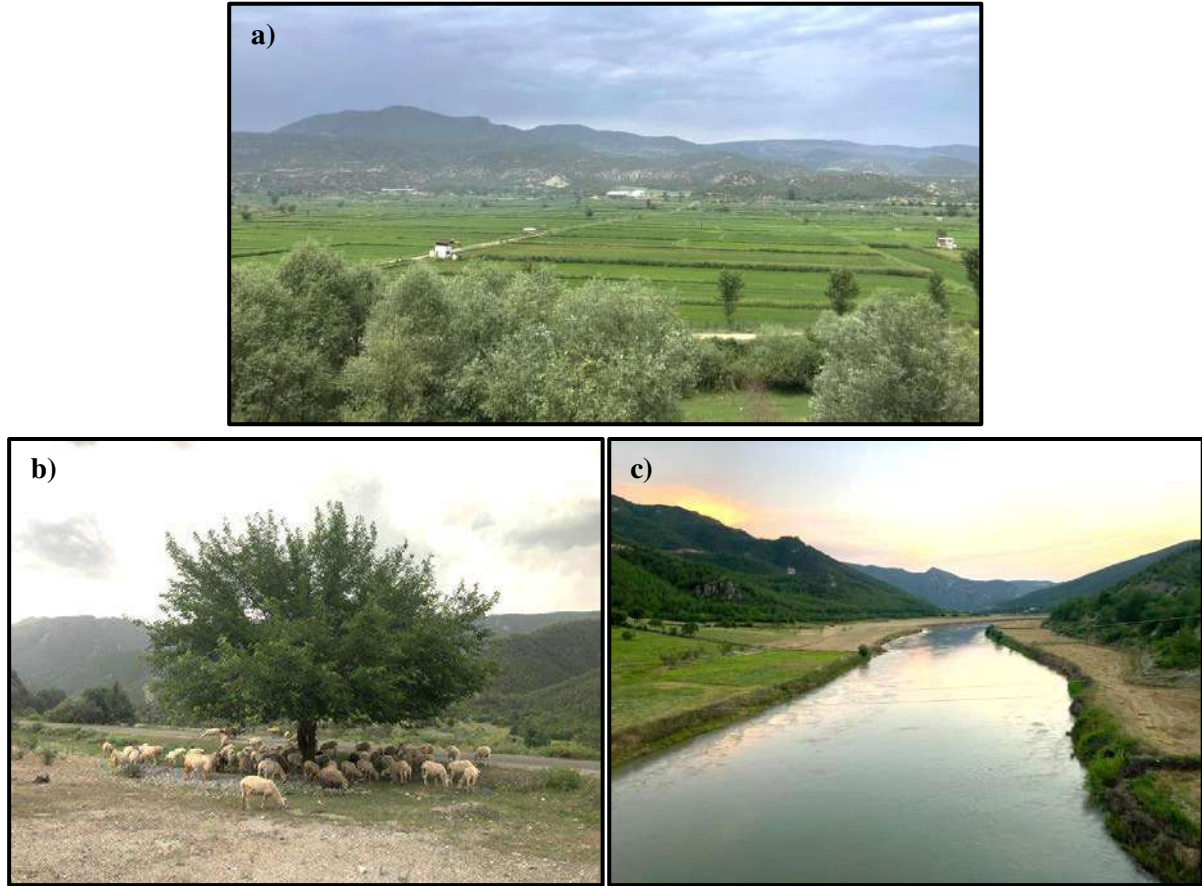
Durağan'ın iklim özellikleri Sinop ili kıyı kuşağı ile farklılıklar göstermektedir. Sinop ili kıyı kesimlerinde karakteristik Karadeniz iklimi etkili olurken; güneyde yer alan Durağan'da karasal iklime benzer koşullar görülmektedir. Bu durum üzerinde Karadeniz'e paralel uzanan ve denizel etkinin iç kesimlere sokulmasını engelleyen dağların varlığı ile Durağan'ın bir depresyon sahasında yer alması etkili olmuştur. Sinop ve Durağan Meteoroloji İstasyonları verileri incelendiğinde; Sinop merkez yıllık ortalama 686 mm civarında yağış alırken, Durağan 502 mm civarında yağış almaktadır. Sinop il merkezi en fazla yağışı sonbahar mevsiminde (236,4 mm) alırken, Durağan en fazla yağışı ilkbahar mevsiminde (188,5 mm) almaktadır (<https://www.mgm.gov.tr>), (Şekil 2).

Durağan'ın kuzeyine doğru gidildikçe yükseltinin ve yağışın artmasına bağlı olarak bitki örtüsü yoğunlaşmaktadır. İlçenin kuzey kesimlerinde ormanlar geniş yer kaplamaktadır. Sahada genellikle karaçam, sarıçam, kızılçam, fıstıkçamı, gürgen ve kayın gibi ağaçlar ile meşe, katran ardıcı, akçakesme, menengiç, sandal gibi kurakçıl bitki türleri görülmektedir. Kızılırmak Kanyonu'nun bulunduğu bölgede ise saçlı meşe, gürgen, kızılçam, sapsız meşe, ardıç, yabani zeytin gibi bitki türleri bulunmaktadır. Kanyon çevresinde en fazla yayılışa sahip olan bitki türü kızılçamlardır. Ayrıca Kızılırmak Kanyonu çevresinde yabani zeytin ve bazı maki türleri de görülmektedir (<https://www.ogm.gov.tr>).

Durağan tarihi oldukça eskiye dayanan bir yerleşim yeridir. Yörede Danişmentliler, Selçuklular, Candaroğulları ve Osmanlı İmparatorluğu hüküm sürmüştür. Cumhuriyet döneminde ise Durağan, 1923-1954 tarihine kadar Boyabat'a bağlı bir nahiye durumundayken, 1954 yılında ilçe olmuştur. Tarihi ticaret yolları güzergahı üzerinde yer alan ilçe, adını tarihi Durakhan'dan almaktadır. Bugün Kastamonu ve Samsun bağlantısını sağlayan Durağan'ın toplam yüzölçümü 1034 km²'dir (<http://www.sinop.gov.tr>, <http://www.duragan.gov.tr>).

TÜİK (2021) verilerine göre Durağan ilçe merkezinin nüfusu 7947 kişi, köy nüfusu ise 9914 kişi olup; toplam nüfusu 17.861 kişidir. Toplam nüfusun %44'ü şehirde, %56'sı ise köylerde yaşamaktadır. Nüfusun kır-kent dağılışıma bakıldığında şehirleşme oranının düşük, kırsal oranın yüksek olduğu görülmektedir (<https://www.tuik.gov.tr/>).

Durağan'da temel geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Gökırmak ve Kızılırmak nehirlerinin geniş tabanlı vadilerinde genelde çeltik tarımı yapılmaktadır. İlçenin büyük bölümünde arazinin engebeli ve sulama koşullarının yetersiz olması yöre halkını kuru tarıma yöneltmiştir. Nadas uygulamasının yoğun olduğu alanlarda daha çok buğday tarımı yapılmaktadır. Yörede tarım alanlarının sınırlı olması, hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olmasına neden olmuştur. Hayvancılık faaliyetleri içinde küçükbaş hayvancılığın payı büyüktür. Koyun, sığır ve keçi en fazla yetiştirilen hayvan türleridir (TÜİK, 2021), (Şekil 3).

Şekil 3: a) Gökırmak Nehri Vadi Tabanında Çeltik Tarlaları, b) Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetleri, c) Kızılırmak Nehri Yamaçlarında Tarımsal Faaliyetler.

3.2. Kızılırmak Kanyonu

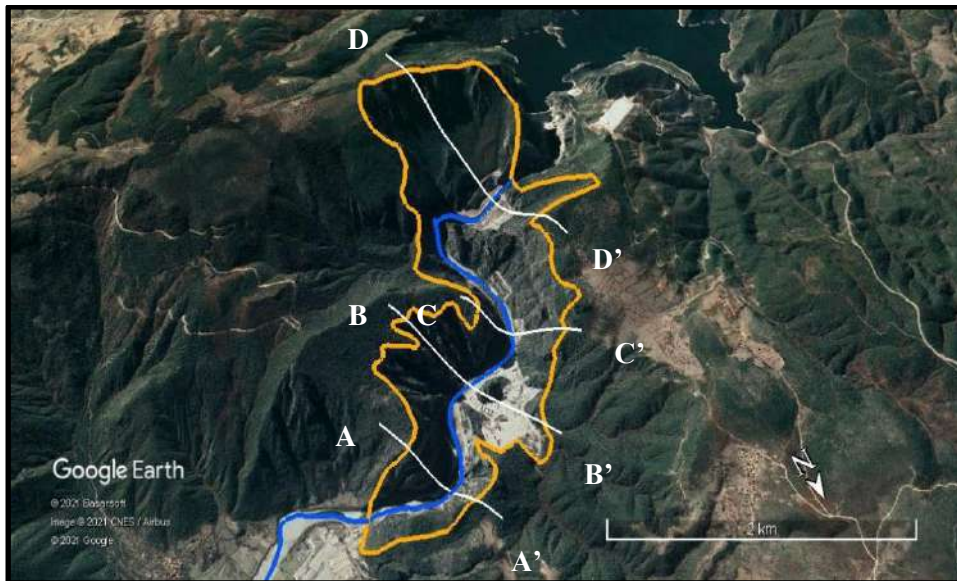
Kızılırmak Kanyonu adını, kendisini oluşturan ve Türkiye'nin en uzun nehri olan Kızılırmak'tan almaktadır. Kanyon, Durağan ilçesinin güneybatısındadır. Kızılırmak Kanyonu'nun yapısını açık gri-gri renkli ve kalın tabakalı kireçtaşları oluşturmaktadır. Bu kireçtaşları Üst Kretase-Alt Jura yaşlı neritik

kireçtaşlarıdır (Uğuz ve Sevin, 2009a; Uğuz ve Sevin, 2009b). Kuvarterner’de etkili olan tektonik hareketler, araştırma sahasındaki neritik kireçtaşları üzerine yerleşmiş olan Kızılırmak Nehri’nin yatağına gömülmesine neden olmuştur. Kızılırmak Nehri’nin yatağına g m lme hızının sahadaki yükselme hızından fazla olması, nehrin burada kanyon oluşturmasını sağlamıştır (şekil 4).

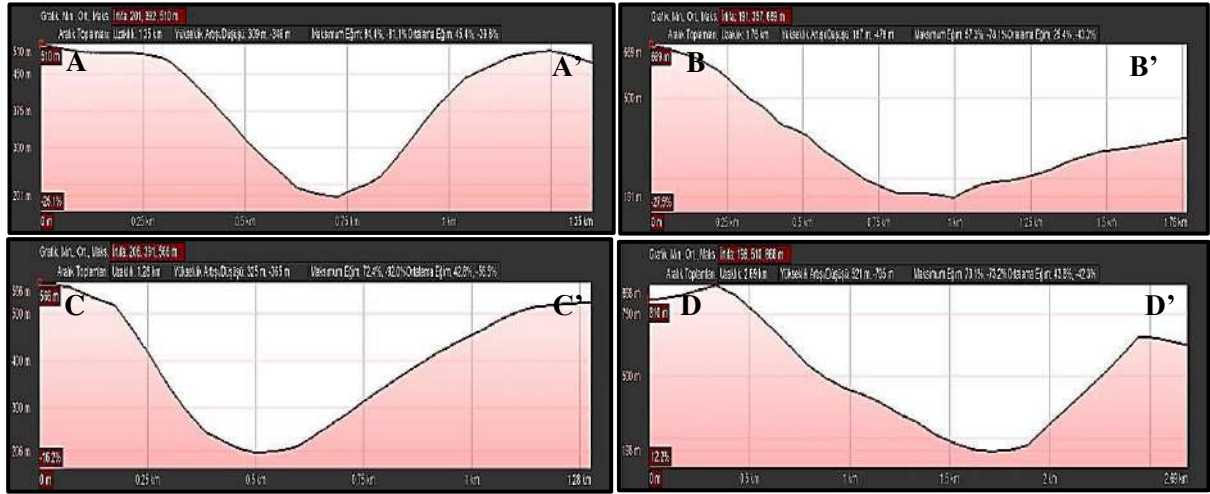

şekil 4: Kızılırmak Kanyonu’ndan Görünüm, a) Kanyonun Panoramik Görünümü, b) Kanyonun Başlangıç Kısımından Güneybatıya Bakış, c) Kanyonun Orta Kesimlerinden Kuzeydoğuya Bakış.

Kızılırmak Kanyonu, güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda uzanış göstermektedir. Yaklaşık uzunluğu 5 km olan kanyonda, eğim değerleri %90’lara kadar ulaşmaktadır. Eğim değerlerindeki değişim, kanyonun vadi genişliğini de etkilemiştir. Kızılırmak Kanyonu’nun başlangıç kısmı daha dar vadi genişliğine sahipken, Durağan-Boyabat Barajı’na doğru yaklaştı ça vadi genişlikleri artış göstermektedir (şekil 5,6).

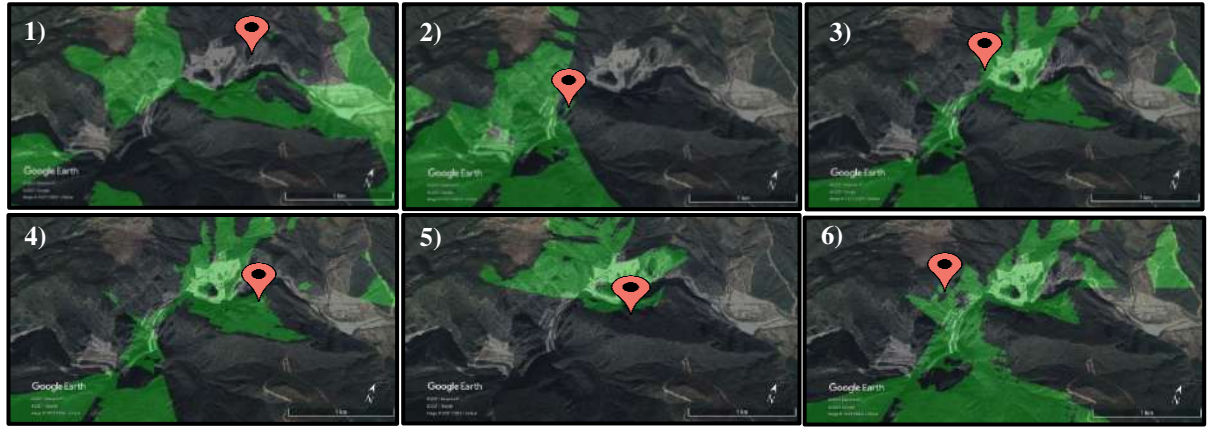

şekil 5: Kızılırmak Kanyonu’nun 03.09.2020 Tarihli Uydu Görüntüsü.

Şekil 6: Kızılırmak Kanyonu'nun Enine Profil Serileri.

Kızılırmak Kanyonu, sahip olduğu özellikler itibariyle turizm potansiyeline sahiptir. Kanyon, eğimli yamaçları ve derin vadisiyle ziyaretçilerini etkileyebilmektedir. Ayrıca kanyonun panoramik görüş açısı sunması hem fotoğrafçılık hem de ekoturizm etkinlikleri açısından avantaj sağlamaktadır. Yapılacak planlamalarla kanyon turizme kazandırıldığında yöre ekonomisine katkı sağlayacaktır (Karadurak, 2021: 112), (Şekil 8). Günümüzde Kızılırmak Kanyonu için belirlenmiş bir seyir noktası bulunmamaktadır. Bu nedenle kanyonunun daha iyi izlenebilmesi için seyir noktaları belirlenmiştir. Seyir noktaları belirlenirken Durağan-Boyabat Barajı dikkate alınmış ve kanyonun belirli bir bölümü için seyir noktası oluşturulmuştur. Bu seyir noktalarında en iyi görüş açısını 4 ve 6 numaralı seyir noktaları sunmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7: Kızılırmak Kanyonu "Visibility" Analizi: Kırmızı Simgeler Seyir Alanlarını, Yeşil Alanlar İse Seyir Noktalarından Görülebilen Alanları Göstermektedir (03.09.2020 Tarihli Uydu Görüntüsü).

Şekil 8: Kızılırmak Kanyonu'nun Eğimli Yamaçları ve Derin Vadisi.

3.3.Kızılırmak Kanyonu ve Yakın Çevresi Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi

SWOT sözcüğü, İngilizce Strengths (Avantajlar), Weaknesses (Dezavantajlar), Opportunities (Fırsatlar), ve Threats (Tehditler) sözcüklerinin baş harflerinden oluşturulmuştur (Güngör ve Arslan, 2004: 68). Türkçede kimi zamanda güçlü, zayıf, fırsat ve tehdit sözcüklerinin kısaltılmış hali olan GZFT şeklinde de kullanılmaktadır (Eriş, 2019: 1291).

SWOT analizi; herhangi bir ürünün ya da işletmenin sektördeki diğer rakiplerine göre avantaj ve dezavantajlarının farkına varılmasına, karşısına çıkabilecek fırsatları ve tehditleri önceden belirlemeye yardımcı olur (Güngör ve Arslan, 2004: 68). SWOT analizi, işletmenin ya da ürünün ilgili sektörde rekabet gücünü artıran, üstün ve zayıf yönlerinin tespit edilmesini sağlayarak stratejik planların yapılmasına katkı sağlayan bir yöntemdir (İlhan vd., 2017: 326). Ayrıca SWOT analizi, ülkenin (bölge, yöre) alternatif turizm özelliklerinin değerlendirilmesine, oluşabilecek hataların belirlenmesine ve bunların düzeltilmesine imkân veren bir yöntemdir (Yeşiltaş vd., 2009: 252).

Ülkelerin turizm hedeflerinin oluşturulmasında SWOT yönteminden faydalanılmalı, ülke turizminin içsel (güçlü ve zayıf yanları) ve dışsal (fırsatlar ve tehditler) özellikleri ortaya konulmalıdır. Böylece ülke turizminde hangi yönlerin güçlü ve zayıf olduğu bilinecektir. Elde edilen verilerin analiz edilmesi ile turizme yönelik stratejik planlamalarda fayda sağlayacaktır (Güngör ve Arslan, 2004: 68). Bu bağlamda Kızılırmak Kanyonu ve yakın çevresinin SWOT analizi yapılarak ekoturizm özelliklerinin güçlü, zayıf yönleri ve karşılaşılabileceği fırsatlar, tehditler ortaya konulmaya çalışılmıştır (Tablo 2,3,4). Ayrıca çalışma alanının coğrafi konumu ve ulaşımı ile alt yapı ve imaj etkisi SWOT analizi ile değerlendirilmiştir (Tablo 3,4).

Tablo 2. Araştırma Sahasının Turizm Koşulları SWOT Analizi Tablosu.

Faktörler	SWOT analizine ilişkin maddeler
Güçlü Yönler (S)	Canyoning/Kanyon yürüyüşü imkânı Doğal (bozulmamış) güzellikler Yeşil alanların varlığı ve temiz havası Sportif amaçlı olta balıkçılığı imkânı Dağ-yayla gezisi imkânı Zengin flora ve faunasının bulunması Yöre halkının konuk severliği Buzluk Tabiat Parkının bulunması Jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların varlığı Yöreye özgün yerel ürünlerin varlığı Bakir doğal alanların varlığı Farklı dönemlerde yapılmış tarihi eserlerin varlığı Çeşitli doğa sporlarına uygun alanların varlığı
Zayıf Yönler (W)	Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin eksikliği Konaklama tesislerinin ve hizmet çeşitliliğinin yetersizliği Kanyon ve çevresinde bulunan doğal ve beşerî unsurların tanıtımının yapılmaması Nitelikli eleman eksikliği Durağan ilçesinin göç vermesi Ekoturizm bilincinin yeterince gelişmemiş olması
Fırsatlar (O)	Her mevsim farklı rekreatif ve turistik aktivitelere imkân vermesi Doğa turizminin yıl boyunca yapılabilmesi Alternatif turizme ilginin her geçen yıl artması Talebin bilinen varış noktalarından bilinmeyen ya da az bilinen noktalara doğru kayması İç turizme ilginin artması Ekoturizme kazandırılacak çok sayıda doğal unsurun varlığı Yaz mevsiminde ilçeye ziyaretlerin artması Sosyal medya kullanım oranının yüksek olması Kanyonun girişinde, mesire alanı, otopark, çocuk parkı, karavan parkı vs. gibi amaçlar ile değerlendirilebilecek geniş bir alanın yer alması Zipline ve kaya tırmanışına uygun dik ve yüksek yamaçlarının bulunması
Tehditler (T)	Doğal çevrenin bilinçsizce kullanımı sonucunda çevre sorunlarının yaşanabilmesi Ekoturizm faaliyetleri sonucunda doğanın tahribi ve kirletilmesi Yörenin sosyokültürel yapısının bozulması Kaya düşmesi ihtimali

Kızılırmak Kanyonu boyunca yürüyüş yapılabilme olanağı vardır. Kanyonun yamacında Durağan-Boyabat Barajı'na ulaşan asfalt yol bulunmaktadır. Bu yol, ziyaretçilerin kanyona ulaşımını ve kanyonu gezebilmesini sağlamaktadır (Şekil 9). Ayrıca kanyonda sportif amaçlı olta balıkçılığı da yapılmaktadır. Kızılırmak Kanyonu, çevresindeki doğal ve kültürel destinasyonlar ile ziyaretçilerine turizm etkinlikleri kapsamında alternatifler de sunmaktadır. Yaz aylarında ilçeden göç edenler yöreyi ziyaretlerinde hem Kızılırmak Kanyonu'nu hem de diğer destinasyonları gezip görebilirler (Tablo 2).

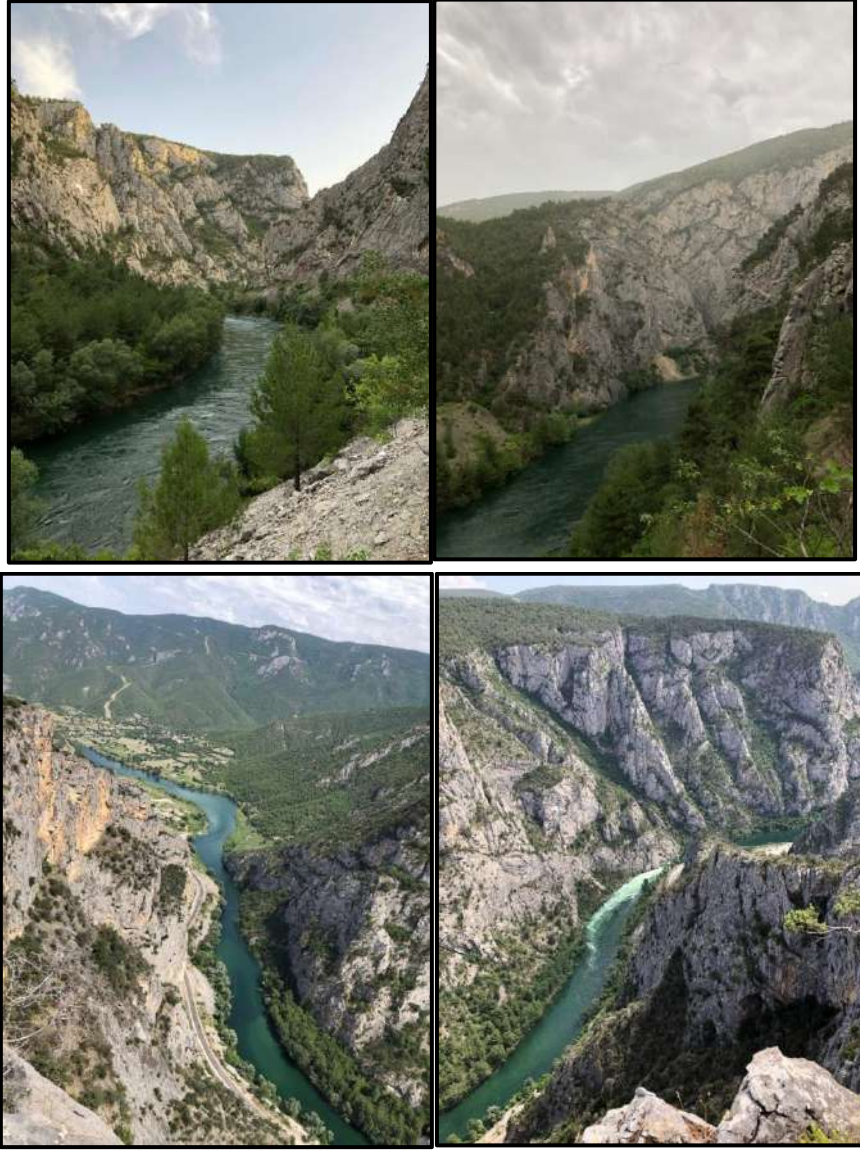

Şekil 9: Kızılırmak Kanyonu Yamacındaki Asfalt Yol.

Kızılırmak Kanyonu’nun başladığı noktada geniş düzlük alan vardır (Şekil 10). Atıl durumdaki bu saha mesire alanı, otopark, çocuk parkı ve yöresel ürünlerin satıldığı yer olarak değerlendirilebilir. İnsanlar aileleriyle birlikte kalabalıktan uzak, doğa ile iç içe olabilecekleri turizm faaliyetlerini tercih etmektedir. Buna imkân sağlayan karavan turizmüne her geçen gün ilginin arttığı görülmektedir. Bu turizm çeşidinde karavan park alanlarının olması önemli rol oynamaktadır. Ziyaretler karavan park alanlarının bulunduğu yerlere doğru gerçekleşmektedir. Kanyonun giriş kısmında yer alan geniş düz arazinin bu kapsamda planlanması, karavan tutkunlarının yöreyi ziyaret etmesini sağlayabilir. Bununla birlikte Kızılırmak Kanyonu zipline (ipte kayma) ve kaya tırmanışı gibi ekstrem doğa sporlarının yapılabileceği uygun koşullara sahiptir. Kanyonun sahip olduğu bu özellikler, fırsatları arasında değerlendirilebilir (Tablo 2, Şekil 10, 11).

Şekil 10: Kızılırmak Kanyonu’nun Girişi ve Önündeki Geniş Düz Alan.

Şekil 11: Kızılırmak Kanyonu'nun Eğimli Yamaçları.

Kızılırmak Kanyonu ve yakın çevresindeki destinasyonların tanıtım ve pazarlama eksikliği, konaklama tesislerinin ve hizmet çeşitliliğinin yetersizliği, nitelikli eleman eksikliği, ilçenin g   vermesi, ekoturizm bilincinin yeterince geli memi  olması, yörenin turizm koşulları açısından zayıf yönleridir. Ziyaretçilerin artmasına bağlı olarak doğal çevrenin kirletilmesi ve tahrip edilmesi, kaya d  mesi ihtimali ve yörenin sosyokültürel yapısının bozulması gibi ihtimaller başlıca tehditlerdir (Tablo 2,  ekil 12).

Şekil 12: Kızılırmak Kanyonu'nda Kaya D  mesini   nemeye Yönelik Yapılmış Olan Tel   rg .

Araştırma sahasının coğrafi konum ve ulaşım  zelliklerinin SWOT analizi ile değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Kızılırmak Kanyonu, Durağan-Vezirköprü-Havza yolu üzerinde yer almaktadır (şekil 13). Bu durum kanyonun güçlü y nlerinden birini oluşturmaktadır. Ancak Durağan’da otobüs seferleri düzensiz ve yetersizdir. Kızılırmak Kanyonu’na ve yakın çevresindeki diğer destinasyonlara toplu taşıma araçları bulunmamaktadır. Bu destinasyonlara ulaşım hususi araçlar ile sağlanmaktadır. Ulaşımdaki bu sorunlar Kızılırmak Kanyonu’nun yeterince bilinmemesine neden olmuştur (Tablo 3).

şekil 13: Durağan-Vezirköprü Yolu ve Kızılırmak Kanyonuna Ulaşımı Sağlayan Asfalt Yol.

Tablo 3. Araştırma Sahasının Coğrafi Konumu ve Ulaşım SWOT Analizi Tablosu.

Faktörler	SWOT analizine ilişkin maddeler
Güçlü Yönler (S)	Ulusal ana ulaşım ağı içerisinde yer alması Birbirinden farklı rekreatif ve turizm faaliyetlerine imkân veren topografik yapının varlığı Sinop havalimanının varlığı Düşük nem miktarı Durağan’dan Vezirköprü ve Havza ilçelerine giden ulaşım güzergâhında yer alması
Zayıf Yönler (W)	�l�e içerisinde toplu taşımının olmaması Kanyon veya çevresindeki destinasyonlara ulaşımın zor olması çevredeki havalimanlarına uzaklığı Turizm değeri taşıyan unsurlara toplu taşımının olmaması �l�e ve çevresi arasında ulaşımın yetersiz olması Otobüs seferlerinin düzensiz ve yetersiz olması
Fırsatlar (O)	Yöre halkından ekonomik koşulları iyi olanların yöreleri için yatırım yapması
Tehditler (T)	Kış mevsiminde kar yağışlarının ulaşımı zaman zaman olumsuz etkilemesi

Kızılırmak Kanyonu’nu ziyaret edenler yöresel ürünlerden alabilir veya tadabilir. Durağan’da mahrama ve peşkir gibi el sanatları ile Kemberbahçe inciri ve incir uyuşturması gibi yöresel ürünler bulunmaktadır. Ayrıca ekoturizm bakımından potansiyel alanların da bulunması çalışma alanındaki güçlü yönleri ve fırsatlar arasındadır (Tablo 4).

Kızılırmak Kanyonu'nun bilinirliği azdır. Kanyonun tanıtımına yönelik uygulamaların yetersiz olması, ulaşımda kullanılan yollarda yönlendirme levhalarının olmaması çalışma alanının zayıf yönlerini oluşturmaktadır. Ayrıca Kızılırmak Kanyonu çevresinde ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri seyyar tuvalet, çay bahçesi gibi yerler bulunmamaktadır. Yöre halkı tarafından zaman zaman ziyaret edilen kanyonda çöp kutusu ve konteynır da yoktur. Bu durum çevre kirliliğinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. *Araştırma Sahası ve Yakın Çevresinin Alt Yapı ve İmaj Etkisi SWOT Analizi Tablosu.*

Faktörler	SWOT analizine ilişkin maddeler
Güçlü Yönler (S)	Nüfusun az olması, kalabalık olmaması Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksek Okulu'nun varlığı Yöresel el sanatları ve yemek türlerinin bulunması Bolluk aşısı gibi şenliklerin yapılması
Zayıf Yönler (W)	Tanıtım ve trafik işaretlerinin yetersizliği İlçede bulunan destinasyon alanlarına karayollarının ve bakımının yetersiz olması Turizm ve rekreasyon potansiyeli bulunan alanların büyük bir bölümünün fark edilmemesi ve temel altyapı hizmetlerinin götürülmemiş olması İlçedeki ticari dokunun yetersiz olması Konaklama tesisi ve hizmet kalitesinin yetersiz olması Restoran/kafe sayısının yetersiz olması
Fırsatlar (O)	Ekoturizm yönünden potansiyelinin olması
Tehditler (T)	Kanyonda meydana gelebilecek çevre kirliliği riskinin olması

Sonuç ve Öneriler

“Kızılırmak Kanyonu'nun (Durağan, Sinop) Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışma ile ulaşılan bulgular ve ekoturizm potansiyeline yönelik öneriler şöyledir:

- Kızılırmak Kanyonu, Batı Karadeniz Bölümü'nde, Sinop ili Durağan ilçesindedir. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan kanyon yaklaşık 5 km uzunluğundadır.
- Kanyon, Kızılırmak Nehri tarafından oluşturulmuştur. Vadi genişliği ve eğim değerleri kanyon boyunca farklılık göstermektedir. Eğim değerleri %90'lara kadar çıkmaktadır.
- Kızılırmak Kanyonu'nun daha iyi izlenebilmesine yönelik “visibility” analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda en iyi görüşü sağlayan noktalar tespit edilmiştir. Bu seyir noktaları dikkate alınarak cam veya ahşap seyir terası yapılarak kanyonun panoramik görüş açısıyla izlenmesi sağlanabilir.
- Kızılırmak Kanyonu'nun gezilebilmesi için kanyon boyunca ahşap yürüyüş parkurları yapılabilir. Bu parkurlarda belirli aralıklarla kanyonun yamaçları arasında ahşap köprü yapılarak Kızılırmak Kanyonu'nun daha iyi izlenmesi sağlanabilir.
- Kızılırmak Kanyonu sarp yamaçlara sahiptir. Bu yönüyle ferrata (kayaya sabitlenmiş metal merdivenleri kullanarak yapılan tırmanma) gibi doğa sporları kapsamında da değerlendirilebilir.
- Kanyonun başlangıç kısmında geniş bir düzlük bulunmaktadır. Bu düzlük alan kanyonun turizm potansiyeli artırmaya yönelik değerlendirilebilir. Bu alan düzenlenerek incir uyuşturması, sırık kebabı, taktak helva, höbelen ve kanlıca mantarı gibi gastronomik ürünler ile peşkir, mahrama ve Durağan çemberi gibi yöresel ürünler ziyaretçilere sunulabilir.

- Kızılırmak Kanyonu ve çevresinde ziyaretçilerin ihtiyaçlarını giderebilecekleri bir uygulama bulunmamaktadır. Kanyonun giriş kısmındaki düzlük; mesire alanı, kampçılık, karavan turizmi gibi etkinliklerin düzenlenmesi açısından da uygundur.
- Kanyon çevresinde çöp kutusu ve konteynır bulunmamaktadır. Bu durum yöre halkı tarafından ziyaret edilen kanyonda kirliliğe neden olmaktadır. Bu nedenle Kızılırmak Kanyonu'nda uygun yerlere çöp kutusu ve konteynırları konulmalıdır.
- Kızılırmak Kanyonu'na ulaşım asfalt niteliğinde yollardan sağlanmaktadır. Ancak kanyona ulaşımındaki yollarda dönüş alanlarında yönlendirme levhası bulunmamaktadır. Bu nedenle kanyona ulaşımı sağlayan yollarda dönüş yerlerine yönlendirme levhası konulmalıdır.
- Kızılırmak Kanyonu'nun yer aldığı Durağan'da ekoturizm kapsamında değerlendirilebilecek Terek ve Ambarkaya Kaya Mezarı, Karakaya Kayalıkları, Karataş Şelalesi ve tufaları, Koyun Gölü Şelalesi, Erenköy volkanitleri, Buzluk ve Ağaçal Mağaraları, Çöve Şelalesi gibi jeomorfositler de bulunmaktadır. Dolayısıyla Kızılırmak Kanyonu Durağan'daki diğer destinasyonlarla birlikte bir bütün olarak değerlendirilmeli ve günübirlik turizm etkinliklerindeki rotalardan biri olmalıdır.
- Hem Türkiye'de hem de farklı ülkelerde turizme kazandırılmış birçok kanyon, bulundukları yere ekonomik açıdan katkı sağlamaktadır. Ekoturizm etkinlikleri içinde değerlendirilebilecek olan Kızılırmak Kanyonu da turizme kazandırıldığında yöre ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Kızılırmak Kanyonu ekoturizme kazandırılmasına yönelik getirmiş olduğumuz öneriler sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda planlanarak hayata geçirilmelidir. Planlamaların ekonomik kaygıyla yapılması doğaya geri dönüşü olmayan zararların verilmesine neden olabilir. Bu nedenle Kızılırmak Kanyonu'nun turizme kazandırılmasına yönelik yapılacak uygulamalarda uzman görüşü alınmalı ve mümkün olduğu kadar doğaya zarar verilmemelidir.

Kaynakça

- Arslan, Y. (2005). Erdek ve Çevresinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(13), 29-53.
- Böyükıyılmaz, S. ve Oğan, Y. (2020). Kastamonu İlinde Bulunan Kanyonların Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir İnceleme. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 3 (2), 203-222.
- Doğaner, D. M. S. Turizm Coğrafyası. Ders Notları
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15 (1-2), 51-59.
- Eriş, H. (2019). Şanlıurfa Sağlık Turizmi Swot Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (71), 1278-1298.
- Güngör, S. ve Arslan, M. (2004). Turizm ve Rekreasyon Stratejileri İçin Swot Analizi, Görsel Kalite Değerlendirmesi, Turizm Tesislerinin Beğenilirliği ve Turizm Tesisleri Durum Analizi Uygulaması: Beyşehir İlçesi Örneği. *S.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 18 (33), 68-72.
- Hoşgören, M. Y. (2007). Jeomorfoloji'nin Ana Çizgileri 1. İstanbul: Çantay Kitabevi
- İbret, B. Ü. ve Cansız, E. (2016). Kanyon Turizmi ve Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi Gereken Bir Yöre: Küre Ersizlerdere-Karacehennem Kanyonu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (34), 107-117.
- İlhan, A., Çelik, M.A., Gülersoy, A.E. ve Gümüş, N. (2017). Cehennem Deresi Kanyonu'nun (Ardanuç, Artvin) Ekoturizm Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi ve Planlama Önerileri. *Turkish Studies*, 12 (3), 309-340.
- Karadurak, S. (2021). *Durağan'daki (Sinop) Jeomorfositler ve Sürdürülebilir Kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Samsun.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte olan ülkeler için alternatif turizm faaliyetleri üzerine teorik bir çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (10), 183-195.

- Tetik, N. (2012). Turist rehberlerinin ekoturizm alanındaki yeterlilikleri: Doğu Karadeniz rneği. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir.
- Uğuz, M. F. ve Sevin, M. (2009a). *1/100000 lęekli Türkiye Jeoloji Haritaları No:115 Sinop F-33 Paftası*. MTA, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.
- Uğuz, M. F. ve Sevin, M. (2009b). *1/100000 lęekli Türkiye Jeoloji Haritaları No:116 Sinop F-34 Paftası*. MTA, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.
- Yeşiltaş, M., eken, H. ve ztrk, İ. (2009). Karadeniz Bölgesindeki Turizm Olanaklarının SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (3), 250-269.
- Yücel, C. (2002). Turizmde yükselen değer: Ekoturizm. *TÜRSAB Dergisi*, 219, 1-7.

İnternet Kaynakçası

- <http://www.duragan.gov.tr>, Erişim Tarihi: 17.05.2021
- <https://cbs.ogm.gov.tr/vatandas/>, Erişim Tarihi: 26.05.2021
- <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=SINOP>, Erişim Tarihi: 20.05.2021
- <http://www.sinop.gov.tr/duragan>, Erişim Tarihi: 17.05.2021
- <https://www.tuik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 28.05.2021

GELENEKSEL DURAĞAN ÇEMBER DOKUMACILIĞI

Ali ŞAHİN*
Seher DİNÇKAN*

Öz

Dokumacılık, köklü geçmişe sahip bir el sanatı ve üretim alanı olarak Anadolu kültürünün zenginliklerinden birini oluşturmaktadır. Tarih öncesi çağlardan günümüze kadar, ihtiyaçlar doğrultusunda gelişerek ve değişerek var olan bu sanat, aynı zamanda insanların ve kültürlerin ifade aracı olmuştur. Zamanla gelişen süsleme merakı, deneysel arayışlar, değişim isteği ve kişisel beğeniler Anadolu’da bugünkü desenli dokuma çeşitliliğini oluşturmuştur. Anadolu’daki dokuma kültürü, değişen ve gelişen bu özgünlük eylemi ile birçok desenlendirme metodu ve bu metotlara bağlı yöresel teknikler kazanmıştır. Geleneksel bir el sanatımız olan Durağan Çember dokumacılığı da geçmişten günümüze gelen bu yöresel tekniklerden biridir. Bu yöresel bez, geçmişte kadınlar tarafından başörtüsü olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise hediyelik eşya olarak satıldığı gibi, evlerde masa örtüsü ve benzeri ev tekstili ürünü olarak ta kullanılmaktadır. Durağan Çember dokumacılığı, insanların ihtiyaçlarının değişmesi, teknolojik gelişmeler ve göç gibi nedenlerle üretimi giderek azalmıştır. Günümüzde ise az sayıda da olsa dokunmaktadır. Bu çalışma çember dokumacılığı konusunda toplumsal hafızayı canlandırmak amacıyla, Sinop ili Durağan ilçesi çember dokumalarının tarihsel gelişimi, teknik özellikleri, üretim aşamaları, boyutları, kullanılan araç gereçler, renk motif ve kompozisyon özellikleri fotoğraflarla incelenmiştir. Üretim basamakları fotoğraflanarak çemberin üretim aşamaları sırasıyla gösterilerek açıklanmıştır. Sinop ili Durağan ilçesinde bulunan çemberlerin bu anlamda yöresel özelliklerinin korunup, sürdürülebilirliğin sağlanması, yöreye özgü çemberlerin özgünlüğünün yaşatılması, kültürümüzün bozulmadan gelecek kuşaklara aktarılması bakımından bu çalışma önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dokumacılık, Durağan El Dokumaları, Çember Dokuma, El sanatları, Dokuma Tezgâhı.

Traditional Durağan Circle Weaving

Abstract

Weaving constitutes one of the riches of Anatolian culture, as a handicraft and production area with a long history. This art, which has existed since prehistoric times by developing and changing in line with the needs, has also been a means of expressing people and their cultures. Curiosity for ornament, experimental searches, desire for change and personal tastes that marching forward in time have created the patterned weaving variety in Anatolia today. Weaving culture in Anatolia has gained many patterning methods and local techniques related to these methods with this changing and developing act of originality. Durağan Circle weaving, which is a traditional handicraft, is one of these local techniques from the past to the present. This local fabric was used as a headscarf by women in the past. Today, it is sold as a souvenir. Besides, it is used as a tablecloth and similar home textile product in homes. The production of Durağan Circle weaving has gradually decreased due to changes in people's needs, technological developments and migration. Today, it is weaved in small numbers. In this study, the historical development, technical features, production stages, dimensions, tools used, color motive and design features of the circle weavings in Durağan district of Sinop province were examined with photographs in order to keep them alive memory on the subject of circle weaving. Production steps were photographed and the production stages of the circle were shown respectively. This study is important in terms of preserving the local characteristics

* Sınıf Öğretmeni, MEB, Durağan Halk Eğitimi Merkezi, Sinop, alisahin570@gmail.com.tr - <https://orcid.org/0000-0002-1027-4852>.

* Tekstil Eğitimi Terbiye Öğretmeni, MEB, Durağan Halk Eğitimi Merkezi, Sinop, seherdinckan@gmail.com.tr - <https://orcid.org/0000-0002-4431-5747>.

of the circle in the Durağan district of Sinop, ensuring sustainability, keeping the authenticity of the local circle alive, and transferring our culture to future generations without deteriorating.

Keywords: Weaving, Durağan Hand Weaving, Circle Weaving, Handicrafts, Loom.

Giriş

El sanatları, tarih öncesi çağlardan bu yana doğal koşullar neticesinde insanların çeşitli ihtiyaçlarına karşılık olarak ortaya çıkmış, ilk örneklerini korunmak, örtünmek ve ihtiyaçların karşılanmasına yönelik vermiştir. Sonrasında çevre şartlarına bağlı olarak değişen ve gelişen el sanatları yaşadığı toplumun duygularını, düşüncelerini, estetik algılarını ve kültürel özelliklerini yansıtarak “geleneksel” niteliği kazanmıştır. Geleneksel Türk El Sanatları yaşadığı toplumun binlerce yıl öncesinden gelen kültürel mirasıyla, bulunduğu zamanın kültürel değerlerini de alarak yeni ve zengin bir mozaik oluşturmuştur. Geçmiş çok eski zamanlara dayanan Türk El sanatları somut kültür varlığın en kıymetli kanıtları olarak nesilden nesle aktararak toplumun kültürel yapı taşı oluşturmuştur (Korkmaz, 2016). Günümüzde makine üretiminin gelişmesiyle daha az maliyetle üretilen ürünler sonucu, el sanatları bir geçim kaynağı olmaktan uzaklaşsa da kültürel bir değer olarak geleceğe aktarılması bakımından korunması gereken bir alan olmaya devam etmektedir (Atmaca, 2018).

Dokuma, Orta Asya’dan günümüze kadar gelen köklü bir geçmişe sahip olan el sanatlarımızdan biridir. İnsanoğlu geçmişte kendi olanakları ile yaşadıkları yerleri dış etkenlerden korumak için dokumayı geliştirmiş, bulundukları yerin fiziki şartlarına göre de uygun malzemeleri kullanarak dokuma çeşitlerini üretmişlerdir (Öztürk, 2010). Dokuma, iki iplik grubunun birbirinin altından ve üstünden geçirilmesiyle ortaya çıkan yüzeylerdir (Korkmaz, 2016). Dokuma sanatı geçmişten günümüze sürekli olarak gelişim göstermiştir. Bu gelişmeler; farklı yer ve zamanda, farklı hammadde ve tekniklerle her toplumun kendine özgü bir dokuma anlayışı oluşturmaya neden olmuş ve bu özgün görsel değişim dokuma yüzeylere yöresel kimlik kazandırmıştır (Sarıgül, 2013).

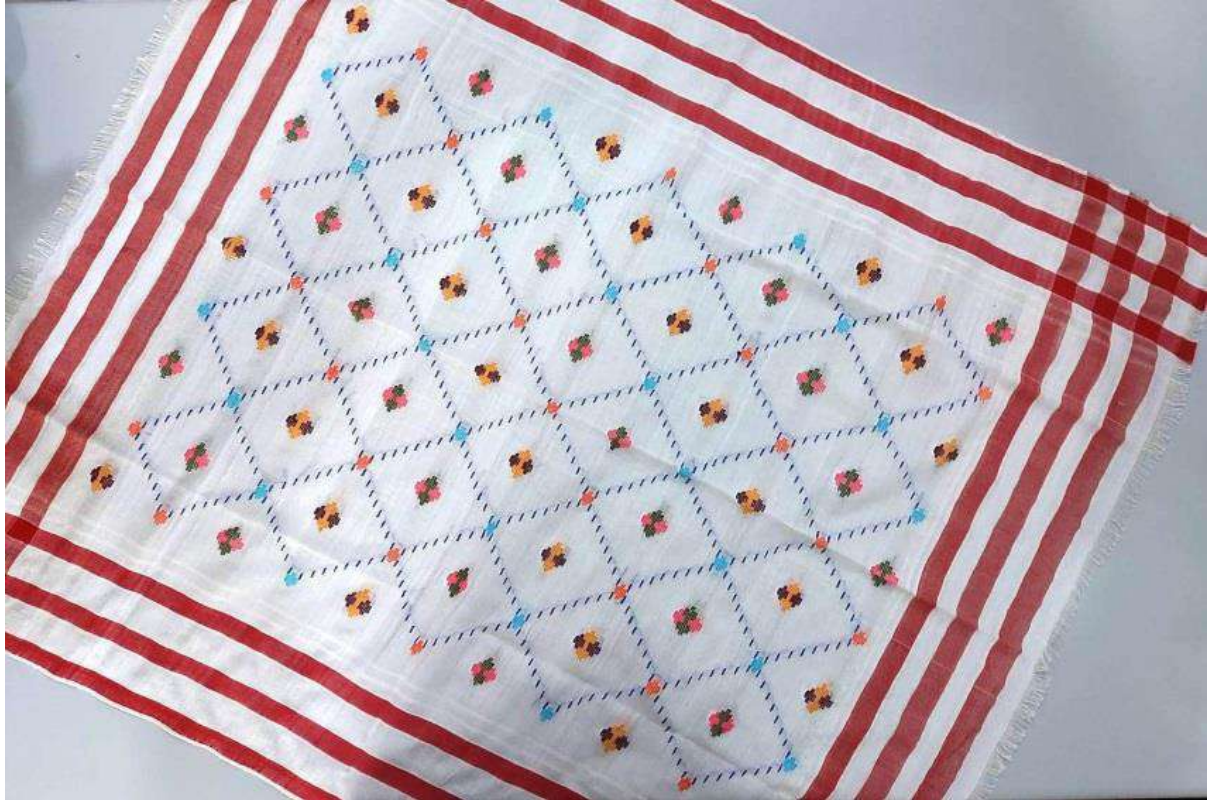
Tarihsel süreç içinde çok fazla uygarlığı barındırmış olan Sinop şehrinde el dokumacılığı oldukça mühim bir alan oluşturmaktadır. Yerel dokumacılık bulunduğu bölgenin kültürel yansıması olarak yöre insanının hayat biçimleri ile ilgili bilgiler vermektedir. Günümüzde bu kültürel yansımanın aktarılması amacıyla geleneksel tezgâhlarda yapılan dokumacılık geliştirilerek devam ettirilmeye çalışılmaktadır (Tüm Cebeci, 2019).

Geleneksel Durağan Çember dokumacılığı da geçmişten günümüze gelen bu yöresel dokumalardan biridir. Durağan çember dokumacılığı, insanların ihtiyaçlarının değişmesi, teknolojinin gelişmesi ile üretimi giderek azalmıştır. Günümüzde ise az sayıda da olsa dokumacılık devam etmektedir. Sinop ili Durağan ilçesinde bulunan çemberlerin bu anlamda yöresel özelliklerinin korunup, sürdürülebilirliğin sağlanması, yöreye özgü çemberlerin kimliklerinin özgünlüğünün yaşatılması, kültürümüzün bozulmadan geleceğe aktarılması bakımından önem taşımaktadır. Bu amaçla, çalışma kapsamında çember dokumacılığı hakkında toplumsal hafızayı canlandırmak amacıyla Sinop ili Durağan ilçesi çember dokumalarının tarihsel gelişimi, teknik özellikleri, üretim aşamaları, renk motif ve kompozisyon özelliklerini fotoğraflarla incelemiştir. Üretim basamakları fotoğraflanarak çemberin üretim aşamaları sırasıyla gösterilerek açıklanmıştır.

1. Durağan İlçesi Çember Dokumacılığı

Sinop'un güneydoğusunda, Samsun il sınırında yer alan Durağan; Anadolu'nun en büyük ırmağı Kızılırmak ile Karadeniz Bölgesi'nin en büyük ırmağı Gökırmak'ın birleştiği noktada kurulu ilçedir. Sinop ili Durağan ilçesinde unutulmaya yüz tutmuş geleneksel ürünlerinden çember dokumacılığı, geçmişten günümüze kadar gelebilen en önemli kültürel değerlerimizden biridir.

Durağan emberi; Sinop ilinin Durağan ilçesinde uzun yıllardır başörtüsü olarak kullanılan, çevresi bordo renkle çevrili, ortası renkli orlon ipliklerle elde edilen yöresel motiflerle süslenmiş, yaklaşık 1 m² ölçülerinde bez ayağı ince bir dokumadır. Geçmişte Durağan’da kadınlar bu çemberi sıklıkla kullanırdı. Geleneksel olarak değişik bağlama şekilleri vardır. Genç kızlar ve yaşlılar üçgen şekline getirerek doğrudan saın üzerine bağlarken, orta yaşlı kadınlar ve gelinler ise fes denilen bir ta üzerine çemberi giyerlerdi. Çember üstündeki motif yoğunluğu ve ağır desenler çemberi kullanan kadının statüsü hakkında bilgi verir. Bu yöresel dokumanın başörtüsü dışında evlerde sehpa ya da masa örtüsü gibi muhtelif kullanım alanları da bulunur. Durağan Belediyesi tarafından da 2018 yılında Durağan emberi için C2018/222 numaralı coğrafi işaret patent başvurusu yapılmıştır (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018).

Fotoğraf 1. *Durağan emberi*

Durağan emberinin kenarlarında çemberi çepeçevre kuşatan üç sıra beyaz şeritli bordo renkli geniş ve yine iki sıra beyaz renkli ince bordürler vardır. Motifler beyaz zemin üzerinde belirli bir sisteme göre serpilir. Özellikle yörede baklava dilimleri arasında kullanılan motiflere, dokuyucu dokuma anındaki duygu ve hayallerini desen olarak yansıtır. Kullanıcının zevkine ve ekonomik durumuna göre renklerin canlılığı ve desenlerin yoğunluğu artar (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018).

Durağan emberinin yapımında muhtelif ipler kullanılır. Çok eskiden pamuk eğrilir, işlenir, boyanır ve istenilen kalınlıkta kullanılırdı. Günümüzde ise daha çok atkı ve zĖĖ ipi denilen iki temel ip kullanılır. Bunun yanında motif ve desen yapımında kalınlıkları farklı renkli orlon ipler kullanılır. Kenar bordrlerinin zĖsnde ise makam denilen ip kullanılır (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018)

Günümüzde Durağan emberi, Durağan Halk EĞitimi Merkezi El sanatları atölyelerinde, kursiyerlere dokumalarının orijinalliği bozulmadan öğretilmekte ve üretimi gerçekleştirilmektedir.

1.1. Hazırlık İşlemleri

Dokuma; birbirine dik açt yapan iki iplik grubunun kesişmesi, birbiri ile bağlantı yaparak birleşmesi sonucu doku oluşturmast olarak tanımlanabilir (Yılmaz, 2013). İplikhanede oluşturulan ipliğin dokuma işlemlerinde kullanılabilecek duruma getirilmesi için yapılan işlemlere “dokuma hazırlık işlemleri” denir. Bu işlemler, ipliklerin dokumada kullanılmaya uygun olacak şekilde bobinlere sarılması, çözgünün istenen ölçü ve metrelerde leventlere sarılması, çözgölere mukavemet kazandırmak amacıyla haşıl işlemleri uygulanması olarak sıralanabilir (Megep, Rize Bezi (Feretiko) Dokumaya Hazırlık, 2009).

Dokuma işleminin sorunsuz bir şekilde ilerlemesi açısından dokuma hazırlık işlemleri oldukça önemlidir. Bu aşamada yapılacak herhangi bir hata ya da işlem eksikliği doğrudan dokuma işleminin verimini ve oluşacak kumaşın kalitesini etkiler.

1.2. Atkı ve Desen İplik Özellikleri

İplik; yaşamımızın birçok alanında kullandığımız, kumaş, giyim, halı gibi mamullerin; ham pamuk, yün, polyester ya da keten gibi elyaf özelliği olan liflerin bir araya getirilerek aralarındaki bağlantının çeşitli yollarla güçlendirilmesi ile makine ya da dokuma tezgâhlarında bükölerek oluşturulduğu işlenebilir tekstil hammaddesidir (Megep, Tekstil Teknolojisi Doğal Lifler, 2014).

Normal dokuma kumaş sisteminde “atkı” ve “çözgü” olmak üzere iki iplik yapısı vardır. Atkı iplikleri kumaş enince, çözgü iplikleri ise kumaş boyunca uzanır. Çözgü ve atkı ipliklerinin birbirleriyle değişik şekillerde bağlanmaları farklı dokuma yapılarını oluşturur (Öncü, 2002).

Durağan Çemberinin yapımında çözgü ve atkı ipliği olarak pamuk ipliği kullanılır. Bunun yanında motif ve desen yapımında kalınlıkları farklı renkli orlon ipler kullanılır. Çözgü ve atkı yönünde bordo bordürleri oluşturan ve “makam ipi” olarak bilinen iplik ise bordo pamuk ipliğidir.

1.3. Çirişleme (Haşılama)

İpliğin mukavemetinin artırılmasına dayanan dokuma hazırlık işlemlerinden olan Çirişleme; dokumada kullanılacak olan çözgü ipliklerinin, dokuma işlemi esnasında etkileneceği mekanik sürtünmelere karşı dayanıklılığını artırmak amacı ile yapılır. Haşılama çözgü ipliklerinin yapışkan niteliği bulunan kıvamlı bir çözelti içerisinde geçirilerek koruyucu bir film tabakası ile kaplanması işlemidir (Megep, Rize Bezi (Feretiko) Dokumaya Hazırlık, 2009).

Durağan Çemberi pamuk ipliği temel hammadde olmasına rağmen geçmişte çemberde kullanılan ipler önce çirişlenirdi.

Çirişleme; pamuk ipliği bir saat su içerisinde kaynatılır daha sonra az miktarda un ve yağ eklenerek kaynayan iplerin üzerine eklenir. Toplamda 3 saat boyunca bu işleme devam edilir. Kazandan çıkarılan ipler soğuduktan sonra çıkık yardımıyla masuralara sarılır. Haşılanmış iplikler yüzeyine yerleştirilen motifler daha net bir görünüme sahip olur. Günümüzde ise hazır çirişlenmiş masuralara bölünmüş pamuk ipliği kullanılır.

1.4. Çözgü Çözme

Haşılanmış ve bobinlere sarılmış iplikler cağık sistemi ile duvarda, çözgü dolabında çözülme-ktedir (Fotoğraf 2).

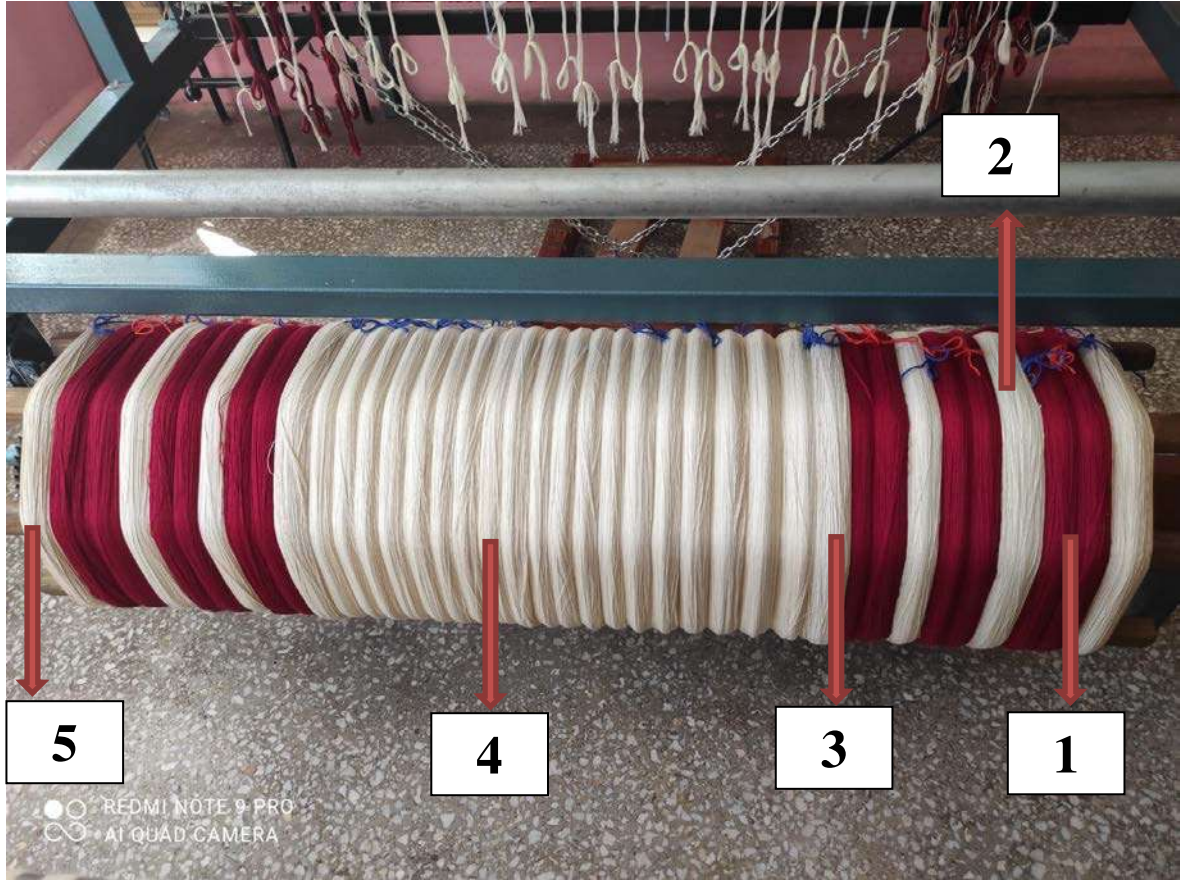

Fotoğraf 2. *Durağan Çemberi Çözümü-1*

Çözümde kullanacağımız iplerimizi çözgü dolabımıza (çağlık) yerleştirdikten sonra önce tarak daha sonra da ağızlık aparatının dişlerinin arasından geçirilerek levante bağlanır. Sorasında gerçekleşen çözüm aşamaları şu şekildedir:

1.4.1. Birinci Aşama

Kenar makamlarını yapmak için 32 makam ipi çözgü dolabına çağlığa yerleştirilip tarak ve ağızlık aparatından geçirildikten sonra levante makam iplerinin ucu toplu bir şekilde bağlanır ve istenilen metre kadar levante sarılır. Alt ve üst ağızlık çapraz olacak bir şekilde yapıldıktan sonra arasına kalın renkli bir ip geçirilir ve renkli ipin ucu kurdele şeklinde bağlanır. Çözüm yapılan makam ipleri çözlen guruba bağlanacak kadar mesafe bırakıldıktan sonra kesilip levante sarılan makam gurubuna sıkıca bağlanır. Çember çözümünde leventin sağında 3 solunda 3 olmak üzere 6 grup makam çözgs yapılır.

Fotoğraf 3. *Duraĝan emberi  z m -2*

1.4.2. İkinci Aşama

3 makam grubu arasına yapılan ince krem ip guruplarını yapmak için çözüm dolabına (aĝlıĝa) 30 krem ip ve iki kenarına 2’şer fitil yerleştirerek leventin saĝına 2, soluna 2 grup olmak üzere dört grup makam arası ince krem ip  zĝ s  yapılır.  zĝ  dolabına (aĝlıĝa) yerleştirilen ipler tarak ve aĝızlık aparatından geçirildikten sonra levente ince krem iplerin ucu toplu bir şekilde baĝlanır, istenilen metre kadar levente sarılır. Alt ve üst aĝızlık çapraz olacak bir şekilde yapıldıktan sonra arasına kalın renkli bir ip geçirilir ve renkli ipin ucu kurdele şeklinde baĝlanır.  z m yapılan ince krem ipler ce fitiller  z len gruba baĝlanacak kadar mesafe bırakıldıktan sonra kesilip makam arası ince krem ip grubuna sıkıca baĝlanır.

1.4.3.  ç nc  Aşama

Çemberin kenardan 3. makam yanına fitil ve ince ip grubunu yapmak için  zĝ  dolabına (aĝlıĝa) 2 fitil, 12 ince krem ip, 4 fitil, 12 ince krem ip, 4 fitil olmak üzere leventin saĝına 3 makam yanında 1, soluna kenardan 3. makam yanında 1 grup olmak üzere 2 grup fitil ve ince krem ip  zĝ s  yapılır.  zĝ  dolabına(aĝlıĝa) yerleştirilen iplikler tarak ve aĝızlık aparatından geçirildikten sonra levente iplerin ucu toplu bir şekilde baĝlanır. İstenilen metre kadar levente sarılır. Alt ve üst aĝızlık çapraz olacak bir şekilde yapıldıktan sonra arasına kalın renkli bir ip geçirilir. Renkli ipin ucu kurdele şeklinde baĝlanır.  z m yapılan iplikler ise  z len fitil ve ince grubuna baĝlanacak kadar mesafe bırakıldıktan sonra kesilip fitil ve ince krem ip grubuna sıkıca baĝlanır.

1.4.4. Dördüncü Aşama

Çemberin  rnek işleminin yapıldıĝı ince krem ip grubunu yapmak için çözüm dolabına (aĝlıĝa) 40 ya da 42 ince krem iplik yerleştirerek tarak ve aĝızlık aparatından geçirildikten sonra levente iplerin ucu toplu bir şekilde baĝlanır. 18 ya da 19 grup olmak üzere fitil ve ince ip guruplarının arasına yeni

leventin orta kısmına istenilen metre kadar sarılır. Alt ve üst ağızlık çapraz olacak bir şekilde yapıldıktan sonra kalın renkli bir ip geçirilir. Ve renkli ipin ucu kurdele şeklinde bağlanır.   z m yapılan ince krem ipleri ise   z len gruba bağlanacak kadar mesafe bırakıldıktan sonra kesilip levente sarılan ince krem ip grubuna sıkıca bağlanır.

1.4.5. Beşinci Aşama

Çemberin kenar kısmını oluşturan 6 fitil çözgü dolabına( ağlığa) yerleştirilip tarak ve ağızlık aparatından geçirildikten sonra levent fitillerinin ucu toplu bir şekilde bağlanır ve leventin sağına 1, soluna 1 grup olmak üzere 2 grup istenilen metre kadar levente sarılır. Alt ve üst ağızlık çapraz olacak bir şekilde yapıldıktan sonra arasına kalın renkli bir ip geçirilir ve renkli ipin ucu kurdele şeklinde bağlanır.   z m yapılan fitiller ise   z len fitil grubuna bağlanacak kadar mesafe bırakıldıktan sonra kesilip levente sarılan fitil grubuna sıkıca bağlanır (Gökmen, 2021).

1  emberde en az 1180- en çok 1226 ip bulunmaktadır.

Makamı: 192 adet

Ara ince krem ipi: 136 adet (Bunun 16 tanesi fitil 120 tanesi ince krem ip)

Fitil ve ince krem ip: 88 adet (Bunun 20 tanesi fitil 68 tanesi krem ip)

 rnek ince krem ipi: (40) 760 krem ip- (42) 798 ince krem ip

Kenar fitil: 12 adet

2. Üretim

Kullanılan  ember tezg hi; genelde demir malzemeden üretilen, dikdörtgen prizma şeklinde oturaklı, taraklı, g c l , pedallı ve ortalama 1,60 m (y seklik) x 2,20 m (en) x 1,80 m (uzunluk)  l  lerinde ve 3 metre karelik yer kaplayan bir dokuma aracıdır. Çember dokuma işlemi, genel olarak 120 cm tarak eninde yapılmaktadır. Dokunan ürününün eni 100-110 cm'lik geni liklerde olmalıdır (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018).

2.1. Dokuma işlemi

Üretim aşamasında; tezgâh boyuna göre hazırlanmış çözgü iplikleri tek tek tarak ve g c den geçirilir. İplikler, dokuyan kişinin önünde yer alan ve genişliği en az 150 cm olan kalın mile sarılır. Diğer kısmı da levent adı verilen dolapta tezgâhın  n kısmındaki yerine yerleştirilir. Dokuma yapıldıkça gereken ip bu leventlerden sağlanır. İplerin tezg htan geçirilmesinde dikkat edilmesi gereken önemli bir husus daha vardır. Kenarlar kırmızı ve beyaz çizgilerden oluşacağı için kenar çizgi kalınlıklarına karar verilmelidir. Çünkü çizgiler dokuma boyunca aynı kalacaktır. Durağan  emberi 100-110 cm x 100-110 cm ölçülerinde tek parça şeklinde dokunur. 100-110 cm ebatlarında kare şeklinde bütün bir çember elde edilir (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018).

Dokuma işlemine sağ pedala (ayakçılık) basarak ba lanmaktadır. Sağ pedal (ayakçılık)  n gücüye, sol pedal (ayakçılık) arka gücüye bağlıdır. Sağ pedala basıldığında  n gücü ve  n g c den geçen çözgü ipleri aşağıya doğru inerken, arka gücüde ve arka g c den geçen çözgü ipleri ise yukarıya doğru kalkmaktadır. Bu şekilde çözgü ipleri bezayağı örgüsünü meydana getirecek şekilde aşağı ve yukarı olmak üzere iki kısıma ayrılarak ağızlığın açılması sağlanmaktadır. Kam ılı tezgâhta sağ pedala (ağızlığa) basılarak açılan ağızlıktan sağdan sola doğru atılan mekiği soldaki mekik yuvası karşılarken tefe sol el ile öne doğru çekilerek atılan atkı ipliği sıkı tırılmaktadır. Daha sonra sol pedala (ayak ılığa) basılarak tefe geriye doğru itilir ve mekik soldan sağa doğru atılır. Atılan mekiği sağdaki mekik yuvası karşılarken tefe sol el ile öne doğru çekilerek atılan atkı ipliği sıkı tırılmaktadır. Bu işlem adımlarının birbirini tekrar etmesi sonucu çember dokumaları oluşmaktadır. (Gökmen, 2021)

2.2. Dokuma işleminde Motif ve Kompozisyon Oluşturulması

Desenlendirme kumaşın arka yüzünden mekik ve el yardımıyla yapılmaktadır. Kumaşın çevresindeki makam denilen (kırmızı veya bordo tonlarında) renkli kalın şeritler ve kenarındaki ince krem sınır şeritleri mekik ile uygulanmaktadır. Çemberin orta zemininde bulunan motifler ise belli uzunluklarda kesilip hazırlanan etamin renkli ipliklerinin, el yordamıyla bezayağı örgü hareketi ile dokuya dâhil edilmesiyle oluşturulmaktadır.

Çember dokumasının ilk başlangıcında 1 cm genişliğinde ince krem ip ile bezayağı dokuma yapılır. Arasına 2 fitil daha sonra 2,5 cm makam, 2 fitil, 2,5 cm ince krem ip, 2 fitil, 2,5 cm makam, 2 fitil, 2,5 cm ince krem ip, 2 fitil, 2,5 cm makam, 2 fitil, 1 cm ince krem ip, 4 fitil, 1 cm ince krem ip, 4 fitil, 1 cm ince krem ip bezayağı dokuma ile çemberin başlangıç noktası bitirilir. Çemberin bitiş kısmını da başlangıçta yapılanın tersi uygulanarak bitirilir.

Fotoğraf 4. Durağan Çemberi Dokuma Esnasında

Fotoğraf 5. 1. Aşama: Çemberin Kenar Makamının Üç Makam Rengi İki Beyaz ve Aralarına Fitil Atılarak Tamamlanması

Fotoğraf 6. 2. Aşama: Aralarına Dörder Fitil Atılarak Beyaz İplikten Bezayağı Dokuma ile İki Şerit Atılması Üç Makam Rengi İki Beyaz ve Aralarına Fitil Atılarak Tamamlanması

Daha sonra orta kısımdaki ince krem ip olan çözgü ipleri sayılara uygun bir Şekilde motifler çemberin iki kenar makamlarının orta zeminine yerleştirilir. Motifler, etamin (orlon) renkli ipliklerden oluşturulur. Orta alanda motif etamin renkli iplerini sağ pedala (ayakılığa) basarak uygun sayıda yerleştirilir ve sol pedala basarak aynı üzerinden renkli etamin ipleri sol tarafa çözgü ipleri arasından geçirilir. Tekrar sağ pedala (ayakılığa) basılıp mekikle gidiş dönüş yapıp bezayağı dokuma hareketi tamamlanır.

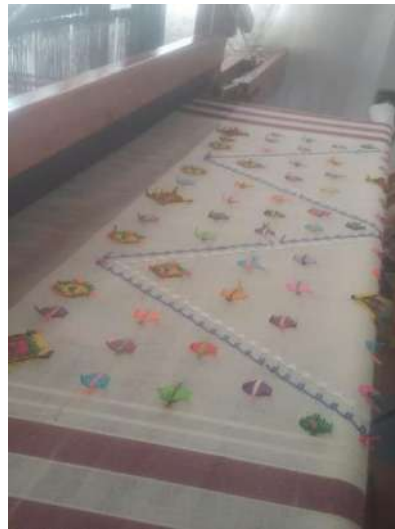

Fotoğraf 7. 3.Aşama: Renk Uyumu Dâhilinde İplikler Sayılarak Yapılacak Örneğin Yerleştirilmesi

Bu sistem iki motif atkısı, iki zemin atkısı düzeninde devam eder. Baklava deseni gibi tüm yüze basamaklar Şeklinde uygulanan motiflendirme ise iki sıra motif atkısı on ile on dört arasında da zemin atkısı kullanılır. Bu motiflendirmede atlamalar daha uzun olup hareket tek taraftan uygulanmaktadır. Küçük motifler ise zemine serpme Şeklinde uygulanır, her motif bitiminde iplikler makas yardımıyla uygun mesafe bırakıldıktan sonra kesilir. Motifler beyaz zemin üzerine belli sisteme göre serpilir. Özellikle baklava dilimleri arasında yörede kullanılan motifler, o an da dokuyucunun duyguları hayalleri de desen olarak yansır. Kullanıcının zevkine isteğine bağlı olarak renklerin canlılığı ve desenlerin yoğunluğu değişir.

Fotoğraf 8. 4.Aşama: Dokunan emberin 50-55 Cm Olup Olmadığının llerek Geri Kalan Örneğin Hesaplanması

Fotoğraf 9. 5.Aşama: Çember Deseninin Bitişi ve İplerin Temizlenmesi

Fotoğraf 10. 6.Aşama: Aralarına Drder Fitol Atılarak ç Makam Rengi, Beyaz İplikten İnce şerit Halinde Bezayağı Dokum

Fotoğraf 11. 7.Aşama: Çemberin Diğerk Kenar Makamının İki Beyaz ve Aralarına İkişer Fitol Atılarak Bezayağı Dokuma ile Tamamlanması

Durağan çember dokumlarında; tek çalım, çift çalım, tek zincir, çift zincir, şeklinde baklava motifi oluşturulmaktadır. Büyük demirkırat, küçük demirkırat, aydoğdu, para serpme, yayık fişeğı, sepetli, dokuz top, kayma serpme, koyungz, sinekli kullanılan bazı motif isimlerindendir.

Fotoğraf 12. Büyük Demir Kırat

Fotoğraf 13. Para Serpme- Papatyalı Top Serpme

Fotoğraf 14. *Top Serpme- ift Zincir-Sepetli*

Fotoğraf 15. *Küçük Demirkirat*

Fotoğraf 16. *Büyük Bir Ayna*

Fotoğraf 17. *Tek Zincir-Sinekli*

Fotoğraf 18. *Kibrit Kabı*

Fotoğraf 19. *Makam- Fitil- Beyaz*

Durağan emberleri yöreye has motifleri ve bu motiflerden elde edilen desenleriyle ilgi çekmektedir. Motifler adlandırılırken doğadan, o dönemin önemli toplumsal ve politik hadiselerinden yararlanılmıştır.

Sonuç

Kültürümüzün geçmişten günümüze taşınan en önemli el sanatları dallarından biri olan dokumacılık, insanların doğanın zorlu koşullarından korunma ve süslenme ihtiyaçlarından doğmuştur. İnsanoğlu korunma, beslenme, barınma, giyinme, süslenme, evlenme gibi ihtiyaçlarını karşılarken dokuma ürünlerinden faydalanmışlardır. Dokumacılık, insanın toplumsal hayatındaki ilerleme, iletişim ve değişimiyle bağı olan bir üretim biçimidir. Dokuma ürünler, dokuyucunun duygu, düşünce, beğenileri ile yaşadığı toplumun gelenek göreneklerini yansıtan kaynaklar olması bakımından önemlidir. El dokumalarımız üretildikleri devirlere şahitlik eden geleceğimize ışık tutan ve geçmişle köprü kurmamızı sağlayan Somut kültürel varlığımızın en özel ve önemli belgeleri olarak nitelendirilir. Sinop ili Durağan ilçesinde bir dokuma ürünü olarak üretilen Durağan Çemberleri maddi kültürel varlığımızın en değerli varlıklarından biridir. Yaptığımız çalışma ile Durağan Çemberini kayıt altına alınması hedeflenmiş, bu önemli maddi kültürel varlığımızı gelecek nesillere aktararak eski ile yenin iç içe yaşaması sağlanmaya çalışılmıştır. Geçmişte hemen hemen her evde dokunan Durağan Çemberi, günümüzde göç ve teknolojik gelişmeler sonucunda önemini yitirerek üretimi azalmış ve az sayıda tezgâhta dokunmaya devam etmiştir. Durağan Çemberi ilçenin tanıtımında da önemli bir yere sahiptir. Durağan Çemberi; uzun yıllardır başörtüsü olarak kullanılan, çevresi bordo renkle çevrili, ortası renkli orlon ipliklerle elde edilen yöresel motiflerle süslenmiş, yaklaşık 1 m² ölçülerinde bezayağı ince bir dokumadır. Çember üstündeki motif yoğunluğu ve ağır desenler çemberi kullanan kadının statüsü hakkında bilgi verir. Durağan çemberlerinde en çok kullanılan motifler büyük demirkırat, küçük demirkırat, top serpme gibi desenlerdir. Bu yöresel dokumanın günümüzde başörtüsü dışında evlerde sehpa ya da masa örtüsü gibi muhtelif kullanım alanları da bulunur. Günümüzde Durağan Çemberi, Durağan Halk Eğitimi Merkezi El sanatları atölyelerinde, kursiyerlere dokumalarının orijinalliği bozulmadan öğretilmekte ve üretimi gerçekleştirilmektedir. Durağan Halk Eğitimi Merkezi yöresel el sanatları atölyelerinde açılan dokuma kursları ile Durağan Çemberi sanatı canlandırılarak sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Kaynakça

- Atmaca, S. (2018). *Sivas'ta Dokumacılık*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222. (2018). *Patent No. C2018/222*. Türkiye.
- Gökmen, Y. (2021).
- Korkmaz, E. (2016). *Denizli İli Yaşayan El Sanatları*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Megep. (2009). *Rize Bezi (Feretiko) Dokumaya Hazırlık*. Ankara.
- Megep. (2014). *Tekstil Teknolojisi Doğal Lifler*. Ankara.
- Öncü, G. (2002). *Dokuma Makinelerinde Dokuma İpliklerinin Kayıpların İncelenmesi ve Mukavemetlerinin Arttırılması*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, G. (2010). *Taraklı ve Kaynarca Bez Dokumaları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıgüzel, S. (2013). *Günümüz Bolu Göynük Yöresi Dokuma Kumaşlarının İncelenmesi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tüm Cebeci, D. (2019). Peşkir ve Mahrama Dokumalarının Sinop El Dokumacılığındaki Yeri. *İdil Dergisi*, 1187-1198.
- Yılmaz, S. v. (2013). Feretiko'nun giysi tasarımlarıyla canlanması. *Akdeniz Sanat*, 6(12).

GELENEKSEL DURAĞAN MAHRAMA DOKUMACILIĞI

Ali ŞAHİN*

Ahmet Hüsamettin BARAN*

Öz

Yöresel dokumacılık insanlık tarihinin en eski sanatlarından biri olup, geleneksel özellik taşıyan kültürümüzün bir parçasıdır. Dokumacılık; ihtiyacı gidermek için ürün ortaya çıkaran teknik bir faaliyetken aynı zamanda yöre halkının duygularını, düşüncelerini ve beğenilerini aktaran bir ifade biçimidir. Dokuyucunun özgür seçimi ve el becerisiyle oluşturduğu teknikler kumaşa yöresel kimlik kazandırmaktadır. Dokumacılık; Türkiye'nin çoğu bölgesinde asırlardır devam eden bir gelenek ve maddi kültürümüzün korunması için gerekli bir unsurdur. Dokuma kültürüne sahip yörelerden birisi de Sinop ili Durağan ilçesidir. Durağan ilçesindeki geleneksel mahrama dokumacılığı geçmişten günümüze gelen kültürel varlığımızın en önemli ve özel unsurlarından biridir. Bu yöresel bez, geçmişte evlilik törenlerinde damadın beline kuşak olarak bağlanmış, evlerde ise havlu olarak kullanılmıştır. Günümüzde hediyeelik eşya olarak satıldığı gibi, evlerde masa örtüsü veya çeşitli ev aksesuarı olarak da kullanılmaktadır. Dayanıklı, estetik ve renkli bir bez olduğu için, oldukça geniş bir kullanım alanı vardır. Ancak teknolojik gelişmeler ve göç nedeniyle mahrama dokumacılığı giderek azalmıştır. Bu çalışma ile geleneksel el sanatı olarak mahrama dokumacılığı sanatının yaşatılması, bölgedeki kadınlara ilave gelir sunması ve kültürel bir miras olarak gelecek nesillere aktarılması hedeflenmiştir. Bu çalışmada Durağan mahramalarının teknik özellikleri, dokumaya hazırlık aşamaları, renk, motif ve kompozisyon özellikleri, üretim yöntem ve basamakları, fotoğraflarla belgeyerek açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dokumacılık, Durağan Mahraması, Mekikli Dokuma, El sanatları, Dokuma Tezgâhı.

Traditional Mahrama Weaving in Durağan District

Abstract

Local weaving is one of the oldest arts in human history and is a part of our traditional culture. While weaving is a technical activity that releases products to meet the needs, it is also an explanandum that conveys the feelings, thoughts and tastes of the local people. The techniques created by the weaver's free choice and manual dexterity give the fabric a local identity. Weaving is a centuries-old tradition in many regions of Turkey and a cultural element that needs to be preserved. Durağan district of Sinop province is one of the regions with weaving culture. Traditional mahrama weaving in Durağan district is one of the most important and special elements of our cultural existence from the past to the present. This local fabric was tied to the groom's waist as a belt in marriage ceremonies in the past, and was used as a towel in homes. Today, it is sold as a souvenir. Besides, it is used as a tablecloth or various home accessories in homes. It has a wide range of uses as it is a durable, aesthetic and colorful cloth. Mahrama weaving has gradually decreased due to technological developments and migration. With this study, it is aimed to keep the art of mahrama weaving as a traditional handicraft alive, to provide additional income to the women in the region and to transfer it to future generations as a cultural heritage. In this study, the technical features of Durağan Mahrama weaving, the stages of weaving preparation, color, motive and design features, production methods and steps are explained with documentable photographs. This study is important in terms of transferring mahrama weaving in Durağan district of Sinop province to future generations and preserving existing values.

Keywords: Weaving, Durağan Mahrama, Shuttle Weaving, Handicrafts, Loom.

* Sınıf Öğretmeni, MEB Durağan Halk Eğitimi Merkezi, Sinop, alisahin570@gmail.com.tr - <https://orcid.org/0000-0002-1027-4852>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Bölümü, abaran@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-0830-313X>.

Giriş

Bilinen en eski tarihlerden itibaren toplumlar el sanatlarıyla iç içe yaşamış ve yaşamaktadır. El sanatları, yaşadığı toplumun kimliğini gösteren ve toplumların gelişimsel süreçlerini günümüze taşıyan en özel kaynaklardır. Toplumun gelenek ve göreneklerini, bireylerin duygu, düşünce ve yeteneklerini yansıtan, doğal hammaddelerin kullanıldığı ürünler el sanatlarını oluşturmaktadır. Kùltürümüzün en özel ve güzel örnekleri olan el sanatları, geçmişinin çok eskilere dayanması ve sanatsal değer taşıması nedeniyle dünya el sanatları içinde önemli bir yere sahiptir (Korkmaz, 2016). Bir milletin tarihini, gelenek ve göreneklerini en iyi şekilde, el sanatları ortaya koymakta ve toplumun kùltürel zenginliğini oluşturmaktadır. Devletin görevlerinden bir tanesi de, unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarını desteklemek, tanıtmak, yeni nesillere aktarılmasına katkıda bulunmak ve icra eden üreticisine sahip çıkmaktır (Korkmaz, 2016).

Geleneksel el sanatları, kùltürümüzün özünü oluşturan, besleyen, yaşatan aynı zamanda geçmiş ile günümüz arasında bağ oluşturarak kùltürümüzün gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol almaktadır. Geleneksel el sanatları, üreten kişinin olduğu kadar, yaşadığı toplumun da duygu, düşünce, hayat tarzı ve inançlarını yansıtmaktadır. Yurdumuzun her tarafında binlerce tür el sanatının var olduğu ve bu sanatların bulunduğu alanın yerel özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Üretilen ürünlerdeki motif ve desenler her yöreye göre farklı anlam taşıdığı aynı zaman da bu motif ve desenlerin iletişim aracı olarak da kullanıldığı bilinmektedir (Şahinoğlu Akpınar, 2012).

Anadolu'daki el sanatlarımızın en eski ve zengin örneklerinden birisi de dokumacılıktır. Dokuma; insanların giyinme, dış etkenlerden korunma, barınma ihtiyaçlarından ortaya çıkmıştır. Zamanla temel gereksinimleri gidermenin yanında, farklı liflerin ve yöntemlerin kullanımıyla çeşitlilik göstermiştir (Şahinoğlu Akpınar, 2012). İplik gruplarının çeşitli düzenlerde birbirinin üstünden ve altından geçerek birleşmesiyle oluşan ürünlere "dokuma" denir. İnsanoğlu dokuma hammaddesi olarak en eski tarihlerden itibaren bitki ve hayvan kaynaklarından yararlanmıştır. Genellikle keten, pamuk, kenevir gibi bitkisel lifler el dokumacılığında kullanılan malzemelerdir. Dokumacılık, bulunduğu yörenin kendine has kùltürünün ortaya çıkmasında da önemli bir yere sahiptir (Bakır, 2019).

Dokuma kùltürüne sahip yörelerden birisi de Sinop ili Durağan ilçesidir. Durağan ilçesindeki geleneksel mahrama dokumacılığı geçmişten günümüze gelen kùltürel varlığımızın en önemli unsurlarından biridir. Teknolojik, endüstriyel gelişmeler ve göç nedeniyle mahrama dokumacılığı giderek azalmıştır. Geleneksel el sanatı olarak mahrama dokumacılığı sanatının yaşatılması bölgedeki kadınlara ek gelir sunması ve kùltürel bir miras olarak gelecek nesillere aktarılması bakımından önemlidir.

Bu çalışmada Durağan mahramalarının teknik özellikleri, dokumaya hazırlık aşamaları, renk, motif ve kompozisyon özellikleri, üretim yöntem ve basamakları, fotoğraflarla belgelenerek açıklanmıştır. Bu çalışma Sinop ili Durağan ilçesi mahrama dokumacılığının gelecek nesillere aktarılması ve var olan değerlerin korunması bakımından önemlidir.

1. Durağan İlçesi Mahrama Dokumacılığı

Anadolu'nun el dokuması bezi örneklerinin bulunduğu yerlerinden birisi de Sinop ili Durağan ilçesidir. Durağan, Kızılırmak ile Gökırmak'ın kesiştiği yerde Boyabat, Dikmen ve Saraydüzü ilçeleri ile sınır komşusu olan bir ilçedir.

Durağan'da pamuk liflerinden üretilen mahrama, bulunduğu yörenin Geleneksel Türk El dokuması çeşitlerinden bir tanesidir. Mahramanın kelime anlamı Arapça olan mahremden gelmekte olup gizli, saklı anlamına gelmektedir (Bakır, 2019). Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise mahrama kadınların sokağa çıkarken başlarına örttükleri işlemeli geniş örtü olarak açıklanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021).

Fotoğraf 1. Durağan Mahraması

Mahramalar geçmişte evlilik törenlerinde damadın belinde kuşak olarak kullanılmıştır. Bir başka kullanımı ise düğün öncesi damadın boynundan sarkıtılmasıdır. Mahrama; evlenecek olan kişinin çevresine düğününe daveti olarak kullanılmaktadır. Günümüzde ev tekstili ürünlerinde çeşitli uygulamaları mevcuttur (Atalayer ve Balota, 2016).

Durağan Mahramasının yapımında muhtelif ipler kullanılır. Çok eskiden pamuk eğrilir, işlenir, boyanır ve istenilen kalınlıkta kullanılırdı. Günümüzde ise daha çok atkı ve çözgü ipi denilen iki temel ip kullanılır. Bunun yanında motif ve desen yapımında kalınlıkları farklı renkli orlon ipler kullanılır (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018).

Durağan Mahramasında bez ayağı denilen dokuma örgüsü uygulanır. Dokuma ürününde bulunan desenler; değişik renk ve kalınlıktaki atkı iplerinin çözgü iplikleriyle, bez ayağı bağlantısı kurması sureti ile dokumanın arka yüzünde oluşturulur. Mahrama dokumalarında desen oluşturan atkı ipleri el yardımıyla yapılacak desenin belirlendiği çözgü sınırları içinde bez ayağı bağlantısı kurarak gidiş ve dönüş yapmakta, her gidiş ve dönüş sırasında boydan boya geçirilen iki sıra zemin atkısı ile sıkıştırılmaktadır (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018).

Durağan Mahraması, 50-55 cm eninde, 1 - 1,5 m uzunluğundadır. Renkli motiflerle süslenmiş olup, sık dokunur ve ağız kısmına çiğ iplik atılır. Kenarları desenle işlenen, el dokuması bir eserdir. Bu yöresel bez, günümüzde turistik eşya olarak satıldığı gibi, evlerde sehpa örtüsü olarak da kullanılmaktadır. Estetik, sağlam ve renkli bir bez olduğu için, oldukça geniş bir kullanım alanı vardır. (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018)

Günümüzde Durağan Mahraması, Durağan Halk Eğitimi Merkezin El sanatları atölyelerinde, kursiyerlere dokumalarının orijinallliği bozulmadan öğretilmekte ve üretimi gerçekleştirilmektedir.

1.1. Hazırlık İşlemleri

Dokuma kumaşları, çözgü ve atkı olarak adlandırılan iki iplik yapısının birbiri ile bağlantı yapılarak birleştirilmesinden oluşur. Hazırlanan ipliklerden dokuma tezgâhlarında kumaş üretebilmek için, bu iplikler bazı hazırlık işlemlerinden geçirilir. Bu işlemler, ipliklerin bobinlere sarılması, çözgünün istenen sayı, genişlik ve uzunlukta leventlere sarılması, çözgüleri çirileme işlemi uygulanması olarak sıralanabilir. Bu yapılan işlemlere genel olarak “dokuma hazırlık işlemleri” denir.

Dokuma hazırlık işlemelerinin kaliteli olması, elde edilecek olan dokuma ürünlerinin kaliteli olmasını sağlar. Kaliteli yapılmayan dokuma hazırlık işlemleri dokuma kumaşının kalitesini d ř recekęi gibi verimi ve bazı durumlarda dokuma işlemini yapılamaz duruma getirebilir (Eren, 2010).

1.2. Atkı ve Desen  plik özellikleri

 plik, üretenin isteğine bağlı olarak büküm ve kat verilmiş, kullanıma hazır bir şekilde işlenmiş lifler topluluğuna denir. Hammaddelerine göre keten, pamuk, y n gibi çeşitlere ayrılır (Megep, 2011). Dokuma kumaş yapısında yer alan iki  plik sisteminden biri çözgü diğeri ise atkıdır. Kumaş yapısında dikey olarak yer alan  plikler “  zg ”, yatay olarak yer alan  plikler “atkı” olarak nitelendirilir. Çözgü ve atkı  pliklerinin birbirleriyle değişik şekillerde bağlanmaları farklı dokuma yapılarını oluşturur ( nc , 2002).

Durağan yöresinde yapılan mahrama dokumalarında çözgü ve atkı  pliği olarak pamuk  pliği kullanılır. Motif ve desen yapımında ise kalınlıkları farklı olabilen renkli orlon ipler kullanılır. Durağan Mahramasının en belirgin özelliklerinden biri de kök boya ile  pliklerin, dokuyucu tarafından boyanmasıdır. Günümüzde kök boya kullanılmamaktadır. Kök boya ile renklendirme yerine hazır boyalı  plikler kullanılır. Çözgü ve atkı  plikleri Kastamonu’nun Tosya ilçesinden, motif ve desen  plikleri ise tuhafiyecilerden temin edilmektedir (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018)

1.3.  irişleme (Haşılama)

 irişleme, dokumadan önce yapılan dokumaya hazırlık işlemidir. Çözgü ipleri dokuma esnasında sürtünür ve gerilir.  pliklerin mukavemetini artırmak için Çirişleme işlemi önemli ve gereklidir.  irişlemedeki amaç, dokuma esnasındaki yıpratıcı etkilerden  plikleri korumaktır.  irişleme, dokuma kumaşına sert bir tutum kazandırır.

Pamuk  pliği temel hammadde olmasına nedeniyle geçmişte mahramada kullanılan iplerin dayanıklılığını arttırmak amacıyla önce  irişlenirdi.  irişleme işlemi; pamuk  pliğinin bir saat su içerisinde kaynatılması ve daha sonra az miktarda un ve yağ eklenerek kaynayan iplerin üzerine dökülmesi suretiyle yapılır. Toplamda 3 saat boyunca bu işleme devam edilir. Kazandan  ıkarılan ipler soğuduktan sonra  ıkrık yardımıyla masuralara sarılır. Haşıllanmış  plikler üzerine atılan motifler daha güzel ve ilgi çekici görünür. Günümüzde ise hazır  irişlenmiş masuralara bölünmüş pamuk  pliği kullanılır (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018).

1.4. Çözgü   zme

Çözgü;  pliklerin dokuma tezgâhlarında dokunabilmesi için birbirine paralel olacak bir şekilde getirilme durumudur. Haşıllanmış ve bobinlere sarılmış  plikler  ağlık sistemi ile duvarda, çözgü dolabında çözülmektedir.

Çözümde kullanacağımız iplerimizi çözgü dolabımıza ( ağlık) yerleştirdikten sonra gerçekleşen çözüm aşamaları ř  şekildedir:

Fotoğraf 2. *Durağan Mahraması Çözümü-1*

Mahrama çözümü tek aşamadan oluşmaktadır. Haşıllanmış ve masuralara sarılmış 40 ya da 42 krem ince iplikler çözgü dolabına (cağlığa) yerleştirilip tarak ve ağızlık aparatından geçirildikten sonra levente krem ince ipliklerin ucu toplu bir şekilde bağlanır. Levente bağlanan iplikler istenilen metre kadar levente sarılır. Alt ve üst ağızlık çapraz bir şekilde arasına kalın renkli bir ip geçirilir ve renkli ipin ucu kurdele şeklinde bağlanır. Çözüm yapılan krem ince iplikler çözlen krem ince iplik grubuna bağlanacak kadar mesafe bırakıldıktan sonra kesilip levente sarılan krem ince ip grubuna sıkıca bağlanır. Çözüm bittikten sonra leventin ilk ve son başına kenarların daha sağlam olması için isteğe göre kenar kısımlarına da 3 ya da 4 krem ince iplik çözüm dolabına (cağlığa) yerleştirilerek istenilen metre kadar aynı şekilde çözümü yapılabilir. Mahrama çözgs en az 16 grup en fazla 17 gruptan oluşmaktadır. Bir mahramada en az 630 en çok 680 ip bulunmaktadır (Sözlü Görüşme Elmas Şahin, 2021).

Fotoğraf 3. *Durağan Mahraması Çözümü-2*

2. Üretim

Durağan Mahraması tezgâhı; genelde tahta malzemeden yapılan, dikdörtgen prizması şeklinde, oturaklı, gücölü, pedallı, taraklı ve ortalama 1,60 m (yükseklik) x 1 m (en) x 1,80 m (uzunluk) ebatlarında ve ortalama 2 m² yer kaplayan bir dokuma aracıdır. Mahrama dokuma işlemi genel olarak 60 cm tarak eninde yapılmaktadır. Tezgâhtan çıktıktan sonra Dokunan ürünün eni genelde 50- 55 cm'lik genişliklerde olmalıdır (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018).

2.1. Dokuma işlemi

Üretim aşamasında; tezgâh boyuna göre hazırlanmış uzun iplikler tek tek tarak ve gücöden geçirilir. İplikler, dokuyan kişinin önünde yer alan ve genişliği en az 60 cm olan kalın mile sarılır. Diğer kısmı da, üçgen bir yapı gösteren tezgâhın en uç noktasına doğru düzenli bir şekilde daraltılır. Sonra üstten alınarak, dokuyucunun arkasındaki bir tarafa getirilir ve orada fazla ip bir torba içinde toplanır. Dokuma yapıldıkça lazım olacak ip bu toplanan torbadan sağlanır (Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222, 2018).

Fotoğraf 4. *Durağın Mahraması Dokuma Esnasında*

Dokuma işlemine sağ pedala (ayakçılık) basarak başlanmaktadır. Sağ pedal (ayakçılık) ön gücüye, sol pedal (ayakçılık) arka gücüye bağlıdır. Sağ pedala basıldığında ön gücü ve ön gücünden geçen çözgü ipleri aşağıya doğru inerken, arka gücüde ve arka gücünden geçen çözgü ipleri ise yukarıya doğru kalkmaktadır. Bu şekilde çözgü ipleri bezayağı örgüsünü oluşturacak şekilde aşağı ve yukarı olmak üzere iki bölüme ayrılarak ağızlığın açılması sağlanmaktadır. Daha sonra sağ pedala (ayakçılığa) basılarak açılan ağızlıktan sağdan sola doğru atılan mekik sol el ile karşılanır ve tefe sağ el ile öne doğru çekilerek atılan atkı ipliği sıkıştırılır. Sol pedala basılarak tefe geriye doğru itilir ve mekik soldan sağa doğru atılır. Mekik sağ el ile karşılanırken sol el ile tefe öne doğru çekilerek atılan atkı ipliği sıkıştırılır. Durağan mahraması bu dokuma hareketlerinin birbirini tekrar etmesi sonucu oluşmaktadır.

2.2. Dokuma işleminde Motif ve Kompozisyon Oluşturulması

Desenler kumaşın arka yüzünden el yardımıyla yapılmaktadır. Değişik renklerde kullanılan bu iplikler desen içindeki renk ayrımına göre çözgüler arasından bir alt ve bir üst gidiş dönüş yapılır. Renkli ipliklerin bitiminde ipliğin ucu çözgüler arasından yapılan motiflerin arasına kaynaştırılır. Bu teknikle mahramanın ön ve arka yönü de kullanılabilir.

Mahrama dokumasının ilk başlangıcında 6 veya 8 cm genişliğinde bezayağı dokuma yapılır. Daha sonra mekiklere takılan renkli ipliklerle ince şeritler atılır. Şeritlerden sonra 3-4 cm genişliğinde kalın krem ince ip ile bezayağı dokuma uygulanır. Tekrardan mekiklerdeki renkli ipliklerle ince şeritler atılır. Daha sonra mahramanın suyu adı verilen motifler sağ pedala (ayakçılık) basarak çözgü iplerinin arasından motifin özelliğine göre el yardımı ile kilim tekniği kullanılarak dokumanın zeminine simetrik olarak yerleştirilir.

Fotoğraf 5. Başlangıç Aşaması

Fotoğraf 6. Bezayağı Örgü

Mahramanın suyu adı verilen motif ile ana deseni ayırtırmak için arasına tekrardan mekiklerdeki renkli ipliklerle ince şeritler atılır. Renkli şeritlerin bitiminden sonra mahramanın ana deseni çözgü ipliklerinin arasından sağ pedala (ayakçılık) basılarak motifin özelliğine göre el yardımıyla kilim tekniği kullanılarak dokumanın zeminine simetrik bir şekilde yerleştirilir. Motifler oluşturulurken hiç atkılı ipliği kullanılmamaktadır. Yöremizde bu tekniğe “mekiksiz yığma tekniği” denilmektedir. Mahramanın ana deseni mekiksiz yığma tekniği ile motifin bitişine kadar devam etmektedir. Ana desenin bitişine başta uyguladığımız renkli şeritler ve mahramanın suyu bitişine de aynı şekilde uygulanır. Mahramanın birinci bölümü böylece tamamlanmış olur.

Fotoğraf 7. Mahramanın Suyu Başlangıç

Fotoğraf 8. Mahramanın Suyu

Fotoğraf 9. Mahramanın Suyunun Bitişi

Mahramanın zemin ipliği krem pamuk iplikten olup, desenlerde ise lacivert, kırmızı, bordo, yeşil, sarı, mavi, turuncu, beyaz, siyah gibi birçok renk kullanılmaktadır. Mahramada motifler belli uzunluklarda kesilip hazırlanan etamin renkli ipliklerin el müdahalesiyle dokumaya katılmasıyla meydana gelmektedir. Motifler tamamlandıktan sonra renkli iplikler sıfırdan kesilir. Mahramanın ara bölümü ise mahramanın desenine göre değişmektedir. Aralarına da renkli ipliklerle şeritler atılarak istenilen metre kadar bezayağı dokuma yapılır. Mahramanın teknik özelliklerinden birisi de birinci başında yapılan desen ve renklerin aynı sayıda yerleştirilerek ikinci başında aynı motiflerle simetrik olarak tamamlanması gerekmektedir. Günümüzde mahrama 50-60 cm eninde, 120-140 cm boyunda dikdörtgen bir şekil elde edilmektedir.

Fotoğraf 10. Mahramanın Motif Başlangıcı

Fotoğraf 11. Motifin 1. Aşaması

Fotoğraf 12. Motifin Aması ve Kapanması

Fotoğraf 13. Mahramanın Son Hali

Mahrama motiflerinden bazılarının isimleri nesnelere benzetilerek adlandırılmıştır. Örneğin; “Heybeli” eskiden binek hayvanlarında yk taşımak için çıkarılan bir örnektir. “etin ceviz” ise yapılması zor olan bir motif olduğu için bu isim verilmiştir.

Fotoğraf 14. engelli

Fotoğraf 15. Muhacir

Fotoğraf 16. Heybeli Tek Ayna

Fotoğraf 17. Heybeli

Muhacir, engelli, tekneli, iki ayna, heybeli, tek ayna, Durağan mahraması dokumalarında kullanılan motif desenlerin isimlerinden bazılarıdır.

Sonuç

Geleneksel el sanatları, kültürümüzün özünü oluşturan, besleyen, yaşatan aynı zamanda geçmiş ile günümüz arasında bağ oluşturarak kültürümüzün gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynayan alandır. Bir milletin tarihini, gelenek ve göreneklerini en iyi şekilde, el sanatları ortaya koymakta ve toplumun kültürel zenginliğini oluşturmaktadır. Dokumacılık da bulunduğu yörenin kendine has kültürünün ortaya çıkmasında önemli bir yere sahiptir. Yöresel dokumalarımız kültürel varlığımızın en önemli kaynaklarından biridir. Sinop ili Durağan ilçesinde yapılan Durağan Mahraması da yöresel bez

dokumacılığında geçmişten günümüze gelebilmiş kültürel bir değerimizdir. Bu özgün ve geleneksel dokumalar bölgenin tanıtımında oldukça önemli bir yere sahiptir. Durağan Mahrama dokumaları pamuk krem iplik ile bezayağı zemin örgüsünde üretilmektedir. Motiflerin oluşumu el yardımıyla renkli orlon atkı ipliklerinin tek tek eklenmesi ile gerçekleşir. Durağan Mahrama dokumalarında daha çok geleneksel desenler heybeli, muhacir ve çengelli kullanılmaktadır. Geçmişte hemen hemen her evde dokunan Durağan Mahraması günümüzde göç, teknolojik ve endüstriyel gelişmeler sonucunda önemini yitirerek üretimi azalmıştır. Bu nedenle günümüzde yöreye ait mahrama dokumalarının üretiminin sürdürülmesini sağlamak için Durağan Halk Eğitimi Merkezi el sanatları atölyelerinde, kursiyerlere öncelikle Durağan Mahramasının üretim aşamaları orijinallığı bozulmadan öğretilmekte ve üretimi gerçekleştirilmektedir. Durağan Mahramalarının günümüzde de yaşatılması, geliştirilmesi, el dokuması ürünlerin devamının sağlanması için bugünün modasına, yeniliklerine ve dekorasyonuna uygun ev tekstili, giysi gibi çeşitli ürünlerin tasarlanması ve üretilmesi dokumaların devamının sağlanıp gelecek kuşaklara aktarımının sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Atalayer ve Balota, G. (2016). Karadağ'dan Geleneksel Bir Karşılama. (s. 483). İstanbul: 7. Uluslararası İstanbul Tekstil Konferansı.
- Bakır, G. (2019). *Sinop İli Durağan İlçesi Mahrama Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*. Ankara: Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Durağan Belediyesi, Patent Başvuru No:C2018/222. (2018). *Türkiye Patent No. C2018/222*.
- Eren, R. (2010). *Dokuma Hazırlık Teknolojisi*. İstanbul: MKM-Marmara Kitap Merkezi.
- <https://sozluk.gov.tr/>. (2021).
- Korkmaz, E. (2016). *Denizli İli Yaşayan El Sanatları*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Megep. (2011). *Tekstil Lifleri*. Ankara.
- Öncü, G. (2002). *Dokuma Makinelerinde Dokuma İpliklerinin Kayıpların İncelenmesi ve Mukavemetlerinin Arttırılması*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sözlü Görüşme Elmas Şahin. (2021).
- Şahinoğlu Akpınar, T. (2012). *Trabzon İli Düzköy İlçesinde Kolan Dokumacılık*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

YAŞAYAN TARİH TERELEK KAYA MEZARLARI

İbrahim SADIK*

Samet DİNÇER*

Ahmet Hüsamettin BARAN*

Öz

Tarihi eserler bulunduğu toplumun ve bölgenin geçmişi hakkında detaylı bilgiler verir. Yazının icadından evvel insanlık tarihine ışık tutmada en önemli kaynaklardan birisi de mezarlardır. İlk bilinçli ölü gömme geleneği insanlık tarihi kadar eskidir. Tarihin akışı içinde ölü gömme gelenekleri o günkü din ve inanışa, kültürel yapıya göre değişiklikler göstermiştir. Kaya mezarları ise bu dayanıklı yapıları ile günümüze kadar ulaşmayı başarmış bu gelenekleri anlamamızı sağlayan önemli kaynaklardır. Paflagonya Bölgesi sınırları içinde yer alan Sinop ilinin Durağan ilçesine bağlı Köklen köyü ile Kemerbahçe köyü sınır bölgesinde yer alan Terelek Kaya Mezarları da kaya mezar geleneğinin Anadolu'nun kuzeyine de yayılıp burada kendine özgü bir hâl aldığıın göstergesidir. Bunca tarihi geçmişine rağmen günümüzde gereken değeri görmemiş ve benzerlerine nispeten turizm potansiyeli fark edilmemiştir. Bu kapsamda burayı ziyaret edenlerin bu eser hakkında bilgi edinmesinin yanında çevresinde güzel vakit geçirebileceği ortamlardan da haberdar olup buraların en iyi şekilde turizme kazandırılması gerekmektedir. Piknik alanı, manzarası ve tarih ile iç içe bir bütün olarak değerlendirilmesi hem Durağan hem de çevre köyler için maddi ve manevi kazanç olacaktır. Bu çalışmada saha ve literatür çalışmalarıyla Terelek Kaya Mezarları hakkında detaylı bilgi vererek turizm potansiyelinin fark edilmesini amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler; Paflagonya, Terelek Kaya Mezarları, Sinop, Durağan, Turizm.

A Living History: The Terelek Rock Tombs

Abstract

Historical artifacts give detailed information concerning the history of the society and the region in which they were found. Before the invention of writing, one of the most significant sources in shedding light on the history of mankind was tombs. The first conscious burial traditions date back to human history. In the course of history, burial traditions have varied according to religion, beliefs and cultural structure of the day. Rock tombs, on the other hand, are essential sources which succeeded in reaching present with their durable construction and helped us understand these traditions. The Terelek Rock Tomb located in the border region of Köklen village and Kemerbahçe village of Durağan, a district of Sinop within the borders of Paphlagonia Region, is also an indication that the rock tomb tradition has spread to the north of Anatolia and has become unique here. Despite its history, it has not been given required importance and its tourism potential has not been recognized compared to its counterparts. Visitors should not be informed about only this monument but also the surroundings where they can enjoy themselves, and it must be introduced to tourism in the best way possible. Regarding the picnic area as a whole, intertwined with its scenery and history, will provide tangible and intangible benefits for both Durağan and nearby villages. In this study, we aimed at highlighting the tourism potential by providing detailed information on the Terelek Rock Tomb with field and literature studies.

Keywords: Paphlagonia, Terelek Rock Tombs, Sinop, Durağan, Tourism.

* Türkçe Öğretmeni, 75.Yıl Cumhuriyet YBO, Durağan/Sinop, derbederber@hotmail.com.

* Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksekokulu Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Sinop, sdincer@sinop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8498-2408>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Bölümü, abaran@sinop.edu.tr- <https://orcid.org/0000-0003-0830-313X>.

Giriş

Makalemizin konusu Sinop ilinin Durağan ilçesinde bulunan Terelek Kaya Mezarlarıdır. Burası tarihi yapısı ve dokusu ile tarihe ışık tutmaktadır. Bunun yanında hem ilçenin tarihini tanıtmaya hem de turizm faaliyetlerine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Bulunduğu bölgenin tarihini, tarihi eserlerini ve kültürünü bilmemek bu mirasların unutulmasına ve yok olmasına sebep olur. Bu makalenin amacı, bu zenginliklerin unutulmaması ve değerlendirilmesi konusunda sizleri bilgilendirmeye çalışmaktır. Terelek Kaya Mezarlarının ve çevresinin birlikte ele alınıp değerlendirilmesi turizm açısından da önemli olacaktır. Terelek Kaya Mezarlarının ilk defa 1944 yılında Ahmet Gökoğlu adında bir araştırmacı tarafından incelenmiştir (Durağan Belediyesi, 2017). Ahmet GÖKOĞLU, 1952 yılında yayınlanan Paphlagonia adlı eserinde kısaca değinmiştir (F. E. DÖKÜ, Güven, & ŞİMŞEK, 2006). Daha sonra bu alanda F.Eray Dökü doktora tezi olarak kapsamlı bir çalışma yapmıştır (F. Dökü, 2008). Makale yazımına başlanmadan evvel konumuz olan Terelek Kaya Mezarları'nı yerinde görmek, daha güncel ve nesnel bilgiler elde etmek maksadıyla bu bölge ziyaret edilmiştir. Burada tarihi eserimizin son hâli dikkatli bir şekilde incelenmiştir. Yani bir nevi tarihe yerinde tanıklık edilmiştir. Yapılan yerinde incelemeler daha sonra bu alanda yapılmış olan çalışmalardan elde edilen veriler ile birleştirilip daha güncel bir eser ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu ve bunun gibi eserler emsallerine oranla hak ettiği değeri görememiştir. Bu yerlerin tarihini ve günümüzdeki durumu değerlendirilip çalışma tamamlanmıştır.

1. Mimari Özellikleri

1.2. Dış Görünüş

Terelek Kaya Mezarları Durağan ilçesine 12 kilometre uzaklıkta olup yolu asfalttır. Ulaşımında herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır (Durağan Belediyesi, 2021). Yine Durağan ilçesinde bulunan Ambarkaya Kaya Mezarları'ndan yaklaşık 100 sene daha yeni olduğu tahmin edilmektedir. Bu tezin ortaya çıkma düşüncesi ise Ambarkaya Kaya Mezarları'nda herhangi bir kabartma figürü bulunmazken Terelek Kaya Mezarları'nda daha ileri bir teknik olan kabartma figürlerine yer verilmiş olmasıdır. Bu taş oymacılığının daha ileri bir evresini temsil etmektedir (F. Dökü, 2008).

Fotoğraf 1 (Terelek Kaya Mezarları, Dış Görünüş)

Terelek Kayası Kaya Mezarları Durağan ilçesinin Kemerbahçe köyü ile Köklen köyü sınır bölgesinde olup Köklen köyüne giderken anayolun sağ tarafında yaklaşık 100-150 metre mesafesinde bulunmaktadır. Ön yüzünden bakıldığında bulunduğu konumdan yüksekliği 5-6 metre civarındadır. Ortada 3 sütun (2,77 cm) üzerine ve kenarlarında da dört sıra kademeli girişler üzerinde durmaktadır. Yüksekliği 2,77 metre ve 2,40 metre eninde 6.90 metre genişliğindeki ön kısımda herhangi bir yapıya rastlanmamaktadır (F. Dökü, 2008). Sağdaki sütunun üzerinde Herakles Nemea aslanı mücadelesi görselleştirilmiştir. Yarı eğilmiş şekilde bir aslanın boğazından tutmuş sol dizi aslanın alt boynuna gelecek şekilde aslanı kavramış vaziyette adeta güreş eder biçimde görselleştirilmiştir. Bu görselde başını aslanın sırtına gelece şekilde görülen bu görselde yüzü ise cepheye dönüktür. Burada insanın aslana üstünlük sağlamakta olduğu görülmektedir. Yine sağ ve orta sütunun tepe noktalarında yarı çapları 30-40 cm civarında olan oyuklar bulunmaktadır. Bu oyukların şeklin doğal yapısında değil insanların tahrip etmesi sonucu ortaya çıktığı aşıkardır. Bölge zaman zaman hazine avcıları tarafından bilinçsizce tahribe uğratılmıştır. Bu da tarihin her geçen gün daha da yok olmaya yüz tuttuğunu bizlere göstermektedir (TürkiyeKültürPortali, 2013).

En solda yani cephenin batı kısmında yer alan sütun üzerinde ise idol formlu ana tanrıça figürüne rastlanmaktadır. Ne yazık ki bu figürün baş bölümü ve boynuz şeklinde tasvir edilen kolları tahrip edilmiştir. Ana tanrıçada olduğu gibi kadın motifleri Anadolu medeniyetlerinde de çokça kullanılmıştır. Bu sebeple Anadolu'nun izlerini görmek de mümkündür.

Mezarın batı kısmının köşe noktasında yerden biraz yüksekte oturur vaziyette bir aslan figürü bulunmaktadır. Ancak bu figürün tahrip edilmesi sonucu sağlıklı bir görsel kalmamıştır. Sadece gövdenin dolgun olduğu görülmektedir.

Terelek Kaya Mezarları'nın üzerine inşa edildiği 3 sütun aşağıdan yukarı doğru incelenmektedir. Bununla birlikte sütunların zeminle olan ilişkisini daha da güçlendirmek için alt kısımları tonozlu yapıdadır. Bu tonozlar yapının daha da sağlam olmasında önemli rol oynamaktadır.

1.2. İç Yapı ve Özellikleri

Terelek Kaya Mezarları'nın iç bölgeye geçerken yapının doğu yakasına yakın tarafından 0.72 metre eninde ve 0.60 metre boyunda bir kapıdan içeri girilmektedir. Kapı dikdörtgene benzer şekilde oyulmuştur. Bu kapıdan 2,10 metre ile 3.30 metre boyutlarında ve 1.83 metre yüksekliğinde biraz tonozlu mezar odası bulunmaktadır. Burada batı ve kuzey kısımların tamamına yakın kısmını kaplayan iki adet mezar bulunur. Batı taraftaki 0.72 metre ile 2.40 metre ölçülerinde ve 60 cm yüksekliğindeki yatak bölümünün yanında ise 1.80 metre ile 0.60 cm ölçülerindeki yatak tahrip olmuştur (F. Dökü, 2008).

Fotoğraf 2 (Terelek Kaya Mezarları, İç Görünüş)

2. evresi ve zellikleri

Terelek Kaya Mezarları Amniası yüksekten görür Şekilde oyulmuştur. Durağan ilçesinin yaklaşık 12 km doğusundaki bu eserin yaklaşık 200 metre uzağında ve yolun hemen solunda biraz daha yüksek bir alanda daha önce yerleşim izlerinin görüldüğü düzlük bir alan bulunmaktadır. Bu alanın hemen kenarından su değirmenine gittiği belirtilen su akmaktadır. Hem sulamada hem de değirmen için kullanıldığı bilinmektedir.

Terelek Kaya Mezarları'nın bulunduğu kayanın doğu yönünde sıradağlar Şeklinde yükseklikleri giderek artan  kaya daha bulunmaktadır. Bu kayalar daha çok bir dağ Şeklindedir ve üzerlerinde bitkiler bulunmaktadır. Buralara ulaşım biraz daha zordur. Bu bölgenin daha önce yaşam alanı olduğuna dair izler de mevcuttur. Bunun yanında kaynaklarda Gökırmak (Amnias) olarak yer alan ve Altnkaya Barajı'na menderesler çizerek akan akarsuyu ise güzel bir görüntü sergilemektedir.

Fotoğraf 3 (Terelek Kaya Mezarları ve Doğusundaki Kayalıklar)

Fotoğraf 4 (Terelek Kaya Mezarları, evreden Görünüm)

Sonuç

Sinop ili küçük bir yer olmasına rağmen gerek denizi gerekse doğal güzellikleriyle turizm açısından ülkemizin ve bölgemizin önde gelen şehirlerinden birisidir. Burada yer alan Durağan ilçesinde de pek çok yer ve eser olmasına rağmen günümüzde turizm açısından yeterli önemi görememiştir. Hak ettiği değeri yakalaması açısından bu tarz çalışmaların önemi büyüktür. Çalışmamızda Terelek Kaya Mezarları ve çevresinin özellikleri tanıtılmaya ve yapılan çalışmalar siz değerli okuyucularımıza imkanlar ölçüsünde sunulmaya çalışılmıştır. Bilindiği üzere tarihine ve kültürüne sahip çıkmayan, onu anlayıp korumayan milletler şimdiki tarihlerini de yazamamakta ve gelecek nesillere bırakamamaktadırlar. Bunların bölgenin turizmde önemli bir yere sahip olması bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında Terelek Kaya Mezarlarının uzman kişilerce araştırılıp tescil edildikten sonra koruma altına alınması bu tür miraslar için önemli bir yer tutmaktadır. Tahrip edilen eserlerin en azından bundan sonra daha fazla tahribata uğramaması ve en titiz şekilde korunması tarafımızca umulmaktadır. Bu vesileyle Terelek Kaya Mezarları'nın turizm faaliyetlerine dahil edilebilmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Böylelikle kazanan başta tarihimiz olmak üzere Durağan olacaktır.

Kaynakça

- Dökü, F. (2008). Paphlagonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Antalya.
- Dökü, F. E., Güven, D., & Şimşek, F. (2006). Ahmet Gökoğlu Not Defterleri: Paphlagonia Bölgesi İlk Kültür Envanteri. Anadolu(30), 65-82.
- Durağan Belediyesi. (2017). Kültür.
- Türkiye Kültür Portalı. (2013). Terelek Kaya Mezarı - Sinop.
- Fotoğraf 1: Terelek Kaya Mezarı Dış Görünüş (İbrahim Sadık).
- Fotoğraf 2: Terelek Kaya Mezarı İç Görünüş (Durağan Belediyesi).
- Fotoğraf 3: Terelek Kaya Mezarları ve Doğusunaki Kayalıklar (İsmail Ulaş).
- Fotoğraf 4: Terelek Kaya Mezarı Çevresi (Cengiz Günay).

ERENKÖY (DURAĞAN/SİNOP) VOLKANİK ŞEKİLLERİ

Mustafa KARADURAK*

Harun Reşit BAĞCI*

Öz

Bu çalışmada, Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde, Sinop ili Durağan ilçesi, Erenköy mevkiinde yer alan peribacası, yastık lav ve tor topoğrafyası gibi volkanik şekiller ele alınmıştır. Çalışmanın amacı; tespit edilen volkanik şekillerin oluşumu ve gelişimini açıklayarak, mevcut durumunu ortaya koymaktır. Ayrıca sahanın coğrafi özelliklerinin ve tespit edilen şekillerin ulaşılabilirliğinin belirlenmesi de hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, arazi çalışmaları gerçekleştirilmiş, literatürden faydalanılmıştır. Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama teknikleri ile görsel malzemeler üretilerek, konunun açıklanmasında kullanılmıştır. Ayrıca SWOT analizi ile araştırma sahası turizm potansiyeli açısından değerlendirilmiştir. Durağan ilçe merkezinin kuzeyindeki Erenköy'de yer alan volkanik şekillerin ilçe merkezine uzaklığı yaklaşık 22 km'dir. Volkanik şekiller, Üst Kretase'de yörede etkili olan volkanizmaya bağlı olarak ortaya çıkan yapının, dış etken ve süreçlerle işlenmesine bağlı olarak meydana gelmiştir. Volkanik topoğrafyanın, akarsu ve sel sularına, fiziksel ve kimyasal aşınmaya maruz kalmasıyla yörede; peribacası, yastık lav ve tor topoğrafyası gibi şekiller oluşmuştur. Alince Dağı'nın doğu yamacında yaklaşık 530 m²'lik alanda yayılış gösteren Erenköy volkanitlerinin deniz seviyesinden yüksekliği 800 ile 1100 m arasında değişmektedir. Saha doğal ortam özellikleriyle doğa sporları ve ekoturizm bakımından da ilgi çekicidir. Erenköy volkanitleri konumu ve literatür eksikliğine bağlı olarak henüz yeterince bilinmemektedir. Yapılacak tanıtım ve sürdürülebilir kullanıma yönelik planlamalar ile volkanik şekiller turizme kazandırılabilir. Bu sayede saha hem jeolojik, jeomorfolojik bir miras olarak korunabilecek, hem de yöre ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Durağan, Erenköy, Peribacası, Tor Topoğrafyası, Yastık Lav.

Erenköy (Durağan/Sinop) Volcanic Forms

Abstract

In this study, volcanic shapes such as earth pillar, pillow lava and tor topography located in the Western Black Sea Region of the Black Sea Region, in the Durağan town of Sinop, Erenköy locality were discussed. Purpose of the study; The aim is to explain the formation and development of the detected volcanic shapes and to reveal the current situation. It is also aimed to determine the geographical features of the site and the accessibility of the identified shapes. In this direction, field studies were carried out and literature was used. Visual materials were produced with Geographical Information Systems and Remote Sensing techniques and used to explain the subject. In addition, the research area was evaluated in terms of tourism potential with SWOT analysis. The distance of the volcanic forms located in Erenköy to the north of the Durağan district center is approximately 22 km from the district center. Volcanic shapes were formed due to the processing of the structure, which emerged due to the volcanism that was effective in the region in the Upper Cretaceous, with external factors and processes. In the region, the volcanic topography is exposed to streams and flood waters, as well as physical and chemical erosion; shapes such as earth pillar, pillow lava and tor topography were formed. The Erenköy volcanics, which are spread over an area of approximately 530 m² on the eastern slope of Alince Mountain, vary between 800 and 1100 m

* Coğrafya Öğretmeni, MEB Gerze Anadolu İmam Hatip Lisesi, Sinop, sumtafa06@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0002-7242-166X>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, harun.bagci@omu.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-1833-6293>.

above sea level. The field is also interesting in terms of nature sports and ecotourism with its natural environment features. Due to its location and lack of literature, the Erenköy volcanics are not yet known enough. Volcanic shapes can be brought into tourism with plans for promotion and sustainable use. In this way, the site will be protected as a geological and geomorphological heritage and will contribute to the local economy.

Keywords: Durağan, Erenköy, Earth Pillar, Tor Topography, Pillow Lava.

Giriş

Turizm, insanların yerleşmeye dönüşmemek ve en az 24 saat olmak koşuluyla bulundukları yerden başka bir yere gerçekleştirdikleri, ekonomik boyutu olan bir eylemdir (Güngördü, 2007: 6; Özçağlar, 2006: 181). Turizmin; deniz, yat, dağ, sağlık, kongre, dinsel, termal, yayla, yer şekilleri turizmi (jeomorfoturizm) gibi türleri bulunmaktadır (Özçağlar, 2006: 183; Güngördü, 2007: 9).

Türkiye, doğal, kültürel ve tarihi açıdan turizm potansiyeli yüksek olan bir ülkedir. Yeryüzü şekillerinin çeşitlilik gösterdiği ülkemizde jeomorfoturizm de önemli bir yere sahiptir. Jeomorfoturizm, bilimsel, kültürel, görsel değeri olan ve turizme konu olan yer şekilleri için kullanılan bir kavramdır. Mağaralar, şelaleler, volkanik şekiller, kanyonlar, falezler vb. jeomorfoturizm içinde değerlendirilmektedir (Ekinci ve Doğaner, 2012: 396). Jeomorfoturizm, ülkelere ve yörelere ekonomik açıdan önemli katkılar sağlayabilmektedir. Türkiye'deki Pamukkale travertenleri, Ürgüp peribacaları, Antalya Düden Şelalesi, Uludağ (Bursa) gibi pek çok yer yıl içinde çok sayıda kişi tarafından ziyaret edilmekte ve bulundukları yere ekonomik katkı sağlamaktadır (Karabağ ve Şahin, 2009: 315). Bununla birlikte henüz turizme kazandırılmamış ve jeomorfoturizm potansiyeli olan yer şekilleri de bulunmaktadır.

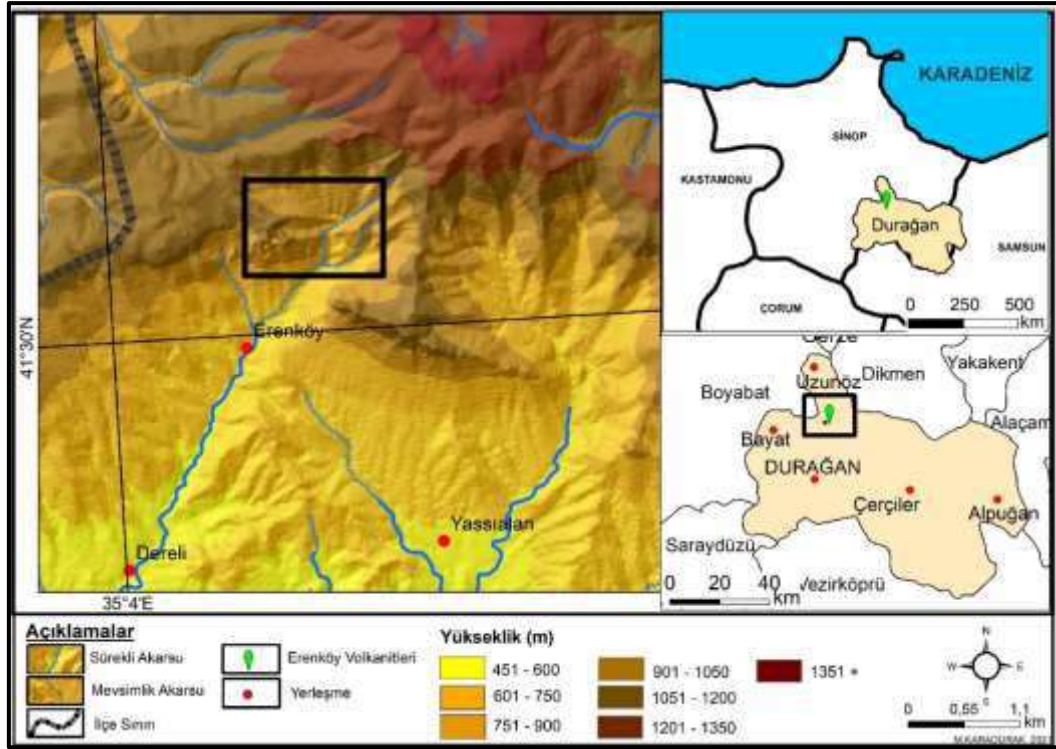
Erenköy volkanitleri; tor topoğrafyası, yastık lav ve peribacası gibi şekillerden oluşmaktadır. Tor topoğrafyası, genellikle kurak ve yarı kurak iklim bölgelerinde, granitlerin ayrışma ve günlenme süreçlerine bağlı olarak, kayaların bloklar halinde çözünüp ufalanmaları ile meydana gelmektedir (Erinç, 2000: 272). Bununla birlikte torların, farklı volkanik yapı ve iklim bölgelerinde oluşabildiği de bilinmektedir (Uzun vd., 2012: 2). Yastık lavlar, volkanizma sırasında çok akışkan olmayan ve çabuk soğuyan lavların, yüzeye çıktıkları yerlerde çok geniş alanlara yayılmadan soğuyup katılaşmasıyla oluşurlar (Erinç, 2000: 209). Peribacaları ise, farklı dirençteki volkanik kayaçların dış kuvvetlerin etkisiyle aşınması sonucu oluşur (Ege, 2019). Peribacaları genellikle şapkalı olup, üstte dirençli yapıdaki andezit, bazalt gibi kayaçlar, alt kısımda ise dirençsiz tüfler yer alır. Bununla birlikte şapkasız olan ve sadece tüflerden oluşan peribacaları da görülebilmektedir.

Çalışmanın amacı, Durağan ilçesi sınırlarında yer alan Erenköy volkanitlerinin; coğrafi özelliklerini ve oluşumunu açıklamak, turizm potansiyelini belirlemek ve ulaşılabilirliğini ortaya koymaktır. Doğal özelliklerini koruyabilmiş olan Erenköy volkanitleri, yöre halkı tarafından yeterince bilinmemektedir. Volkanitler, Durağan Doğa Sporları Yürüyüş Grubu'nun etkinlikleri ile tanıtılmaya çalışılmakta, bu ise yetersiz kalmaktadır. Erenköy volkanitlerinin çevresinde herhangi bir düzenlemenin olmaması ziyaretçiler ve volkanitler için risk oluşturmaktadır. Bu nedenle sahanın sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda planlanarak turizme kazandırılması önemlidir.

Bu çalışmayla, Erenköy volkanitlerinin bilinirliğini artırmak amaçlanmıştır. Çalışmanın, yöreyle ilgili literatüre katkı sağlayacağı, yöreyle ilgili planlamalar yapan yönetim mekanizmalarına fikir vereceği düşünülmektedir.

1. Araştırma Sahasının Yeri ve Kısa Tanıtımı

Tespit edilen yer şekilleri, Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde, Sinop ili Durağan ilçesi, Erenköy sınırlarında yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma Alanının Lokasyon ve Yükselti Basamakları Haritası

Küre Dağları'nın uzantılarından biri olan Alince Dağı'nın doğu yamaçları üzerindeki Erenköy volkanitlerinin bulunduğu sahada yükselti değerleri 1100 m'leri bulmaktadır. Bu dağlık saha akarsular tarafından şekillendirilmiş, vadi, sırt, yamaç gibi morfolojik birimler oluşmuştur. Duragan Meteoroloji İstasyonu'nun verilerine göre çalışma alanında yıllık ortalama sıcaklık 9,4 °C ile 10,3 °C arasında, yağış ise 600 mm'dir (Sinop Meteoroloji Müdürlüğü, 2020). Erenköy volkanitlerinin Duragan ilçe merkezinden yüksekte yer alması, ilçe merkezine göre yıllık ortalama sıcaklıkların düşük, yıllık yağışın ise yüksek olmasına neden olmuştur. Araştırma sahasının iklim özellikleri bitki örtüsünü de etkilemiştir. Volkanitlerin çevresinde bitki örtüsü karaçam (*Pinus nigra*), göknar (*Abies nordmanniana*), meşe (*Quercus sp.*) gibi ağaçlar ile bazı çalı ve ot formundaki bitkilerden oluşmaktadır.

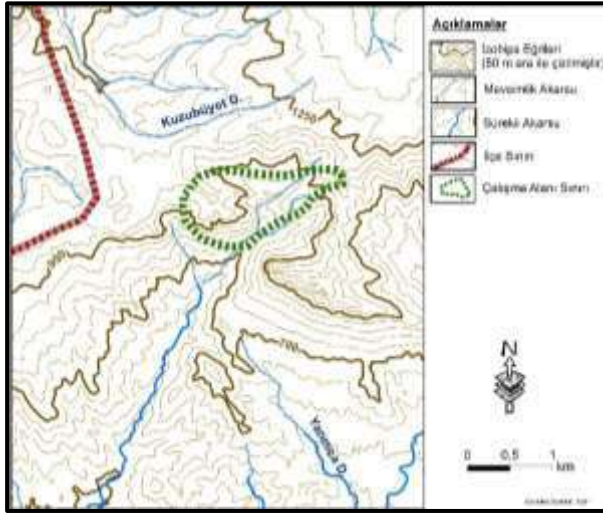
2. Materyal ve Metod

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Nitel araştırma yöntemleri; gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı yöntemlerdir (Mazlum ve Atalay Mazlum, 2017: 7). Buradan hareketle, literatür taraması, arazi çalışması, ikincil veri temini gibi uygulamalar yapılarak ulaşılan veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Bu süreçte kullanılan materyal ve yöntemler genel olarak şöyledir:

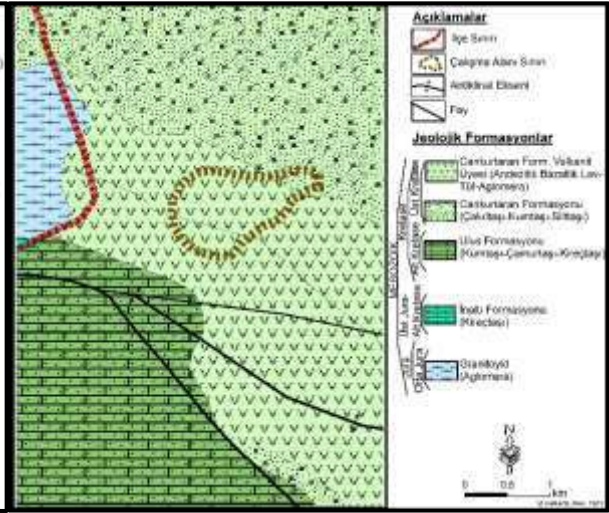
- Çalışma alanı ve konusuyla ilgili literatür taranarak yerli ve yabancı çalışmalara ulaşılmıştır.
- Çalışmanın temel veri kaynaklarını arazi çalışmaları oluşturmaktadır. Bu çalışmalarla sahada incelemelerde bulunulmuş, fotoğraf ve video çekimleri yapılmıştır.
- Harita Genel Müdürlüğü'nden 1/25.000 ölçekli topoğrafya, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü'nden 1/100.000 ölçekli jeoloji paftaları temin edilerek kullanılmıştır.
- Haritaların hazırlanmasında Google Earth uydu görüntüleri ve ArcGIS 10.8 programından yararlanılmıştır.
- Araştırma sahasına "Strenghts (Güçlü yönler), Weaknesses (Zayıflıklar), Opportunities (Fırsatlar) ve Threats (Tehditler)" sözcüklerinin baş harflerinden oluşan SWOT analizi uygulanmıştır.

3. Bulgular

Erenköy volkanitlerinin deniz seviyesinden yüksekliği 800-1000 m aralığında değişmektedir. Çalışma alanında topoğrafya engebeli bir yapıya sahiptir. Buna bağlı olarak eğim değerlerinin de yer yer arttığı söylenebilir. Çalışma alanı, akarsu aşındırmasına bağlı olarak arızalı bir görünüm kazanmıştır (Şekil 2). Volkanitlerin yapısını, andezitik-bazaltik lav, aglomera ve tüfler oluşturmaktadır (Uğuz ve Sevin, 2009). Bu yapı, Üst Kretase yaşlı Cankurtaran formasyonunun çökelişi sırasında etkili olan volkanizmanın sonucunda oluşmuştur. Kalın tabakalanmanın olduğu bu birim, yer yer kumtaşı-silttaşı-şeyllerden oluşan ince tabakalar içermektedir (MTA, 2009) (Şekil 3).

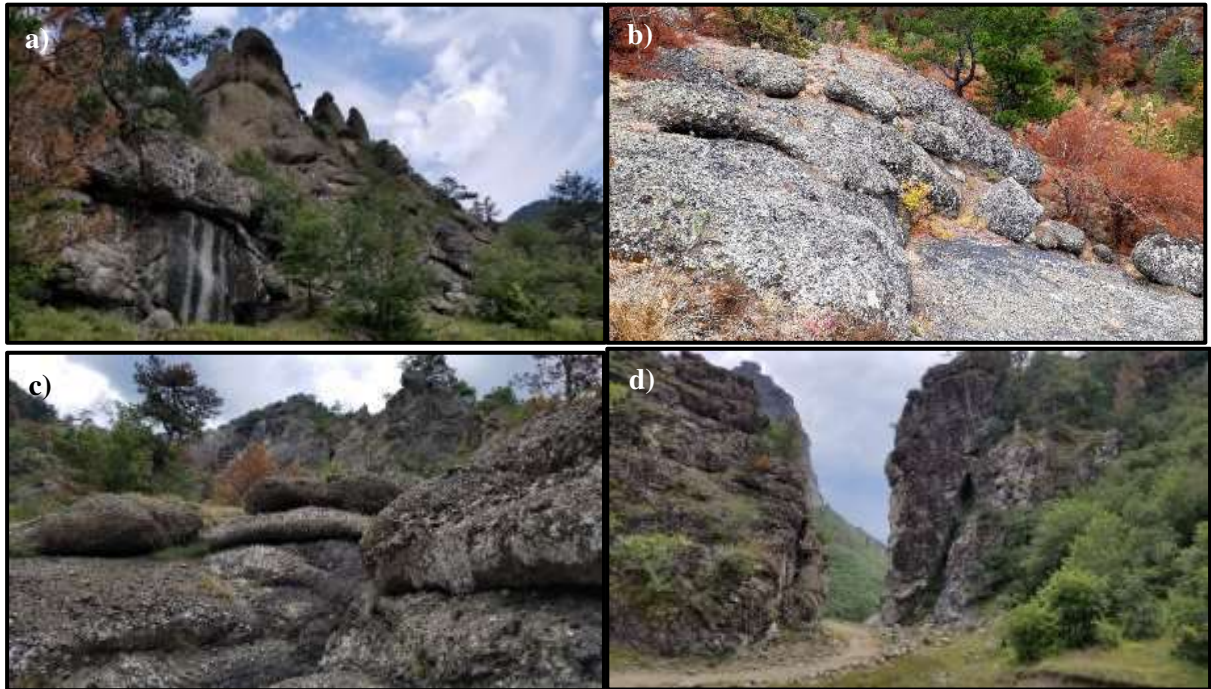

Şekil 2: Çalışma Alanının Topoğrafya Haritası

Şekil 3: Çalışma Alanının Jeoloji Haritası

Sahadaki volkanik yapı, akarsuların, sellenmelerin ve kısmen de rüzgârların etkisiyle aşınmış, farklı görünümde volkan topoğrafyasına ait yer şekilleri meydana gelmiştir (Karadurak, 2021). Çalışma alanındaki bu volkanik şekiller; peribacası, yastık lav ve tor topoğrafyasından oluşmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4: Erenköy Volkanitleri a) Peribacaları, b) Yastık Lavlar, c-d) Tor Topoğrafyası

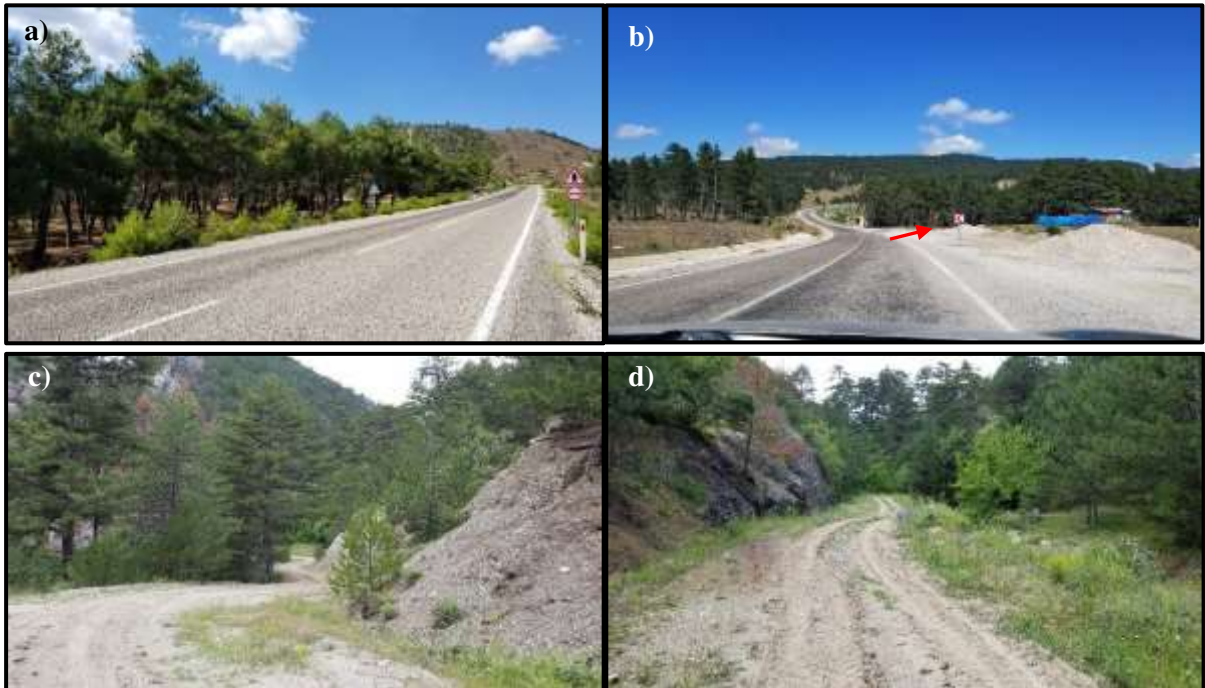
Erenköy volkanitleri, Alince Dağı'nın doğu yamaçları üzerinde yer almaktadır. Volkanitler, yaklaşık 530 m²'lik bir alanda yayılış göstermektedir. Kirencik Deresi ve onu besleyen bazı mevsimlik

akarsular sahayı işleyerek hem çalışmaya konu olan şekillerin oluşmasına katkı sunmuş hem de topoğrafyanın engebeli bir görünüm kazanmasını sağlamıştır (şekil 5).

şekil 5: *Alince Dağı'nın Doğu Yamacındaki Erenköy Volkanitleri*

Erenköy volkanitlerinin, Durağan ilçe merkezine uzaklığı 22, Sinop il merkezine uzaklığı ise 134 km'dir. Volkanitlere ulaşan yolların büyük bir kısmı asfalt niteliğinde olup, yaklaşık 2.5 km'si topraktır. Dağlık ve engebeli bir sahada bulunan Erenköy volkanitlerine ulaşan yollar genellikle virajlı ve eğimlidir. Bu durum ulaşım konforunu olumsuz etkilemektedir. Ancak ulaşımda kullanılan asfalt yolun yeni ve geniş olması avantajdır (şekil 6).

şekil 6: *Erenköy Volkanitlerine Ulaşan Yollar. a) Asfalt Yol, b) Asfalt Yoldan Toprak Yola Geçiş, c-d) Toprak Yol.*

Araştırma sahasının turizm potansiyelini ortaya koymak için SWOT analizi yapılmıştır. Bu analiz, içsel nitelikleri (üstün ve zayıf yönleri) ile karşılaşılan dışsal etmenler (fırsatlar ve tehditler) arasındaki uygunluğa bağlı olarak, sahanın analizinde ve turizm potansiyelinin belirlenmesinde strateji geliştirebilmeyi sağlamaktadır (Akbulak, 2016: 15; Yeşiltaş vd., 2009: 252; Ongun vd., 2016: 84; Kızılaslan, 2014: 55). SWOT analizinin veri kaynaklarını; literatür ve arazi çalışması oluşturmaktadır. Böylece Erenköy volkanitlerinin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri belirlenmeye çalışılmıştır (Tablo 1). Analiz sonuçlarına göre:

- ✓ Erenköy volkanitleri çevresinde, bitki örtüsünün gür olması ve sanayi faaliyetlerinin gelişmemesi hava kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Bununla birlikte volkanitler trekking gibi doğa sporlarının yapılabileceği bir yerde bulunmaktadır. Ayrıca Erenköy volkanitleri, doğal yapısını koruyarak günümüze kadar gelebilmiştir. Söz konusu bulgular çalışma alanının güçlü yönlerini oluşturmaktadır.
- ✓ Tanıtım faaliyetlerinin eksikliği, saha ile ilgili bilimsel çalışmaların yetersiz olması veri eksikliğine neden olmuştur. Ayrıca çalışma alanında turizme yönelik uygulama ve yatırım eksikliği söz konusudur. Tur rehberi ve servisi bulunmamaktadır. Tanıtım etkinlikleri yetersizdir. Bunlar, sahanın en önemli zayıf yönleri olarak değerlendirilmektedir.
- ✓ Erenköy volkanitleri Durağan-Dikmen yolu güzergâhında bulunmaktadır. Bu yol yapım aşamasında olup tamamlanması için yaklaşık 15 km'lik bir bölüm kalmıştır. Yol tamamlandığında, Durağan doğrudan Karadeniz Sahil Yolu'na bağlanacaktır. Böylece volkanitler, tanıtımları yapılsa daha fazla ziyaret edilebilecektir. Bu durum çalışma alanı için önemli fırsatlarından biri olarak değerlendirilmektedir.
- ✓ Erenköy volkanitleri üzerindeki en büyük tehdit, sahayla ilgili herhangi bir düzenlemenin olmamasıdır. Bu durum, hem ziyaret edenler hem de volkanitler için risk oluşturabilir. Volkanitler, ziyaret edenler tarafından tahribe uğrayabilir. Ayrıca sahada çöp kutusu bulunmaması çevre kirliliğine neden olabilir. Volkanitlerin gezilmesini sağlayan bir yürüyüş platformu bulunmamaktadır. Bu durum kayıp düşmeye neden olabilir.

Tablo 1: Çalışma Alanının SWOT Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
✓ Bitki örtüsü varlığı ✓ Farklı turizm etkinliklerine (trekking, kampçılık, oryantiring vb.) yönelik alternatif değerlerinin bulunması ✓ Diğer destinasyonlara yakınlığı (Terelek Kaya Mezarı, Ambarkaya Kaya Mezarı vb.) ✓ Yöre halkının konukseverliği ✓ Bozulmamış doğal yapısı ✓ Karbon salınımının çok az olması	✓ Tanıtım eksikliği ✓ Yörede turizm faaliyetlerinin yeterince gelişmemesi ✓ Yolların bakımsız olması (Volkanitlere ulaşan toprak yol) ✓ Yönlendirme levhalarının olmaması ✓ Tur düzenleyen acentelerin olmaması ✓ Saha ile ilgili bilimsel çalışmaların yetersizliği
FIRSATLAR	TEHDİTLER
✓ Temiz havası ✓ Durağan-Dikmen yolu güzergâhında bulunması ✓ Sinop Üniversitesi bünyesindeki Durağan MYO'nun varlığı	✓ Kırsal turizm algısının zayıf olması ✓ Saha ile ilgili herhangi bir düzenlemenin bulunmaması ✓ Durağan'ın göç vermesi

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak; Erenköy volkanitleri, Coğrafya başta olmak üzere jeoloji, jeomorfoloji eğitimi almış kişiler ve doğa meraklılarının ilgisini çekebilecek potansiyele sahiptir. Araştırılan sahada; peribacaları, yastık lavlar ve torlar gibi bilimsel ve turistik değere sahip şekillerin var olduğu, bu şekillerin konumuna ve özelliklerine bağlı olarak doğal halleriyle günümüze kadar gelebildiği tespit edilmiştir. Yörenin tanıtımı, korunması, eğitim ve turizm amacıyla sürdürülebilir kullanımına yönelik öneriler şöyledir;

- ✓ Volkanitler; Terek Kaya Mezarı, Ambarkaya Kaya Mezarı gibi turizm etkinlikleri içinde değerlendirilebilecek yerlere yakındır. Bu yönüyle saha oluşturulacak turizm rotalarında alternatif durak noktalarından biri olabilir.
- ✓ Volkanitlere ulaşan yollarda yönlendirme levhası bulunmamaktadır. Yol güzergahlarına yönlendirme levhaları konulmalı, bunun yanı sıra söz konusu şekiller hakkında bilgilendirici metinler hazırlanarak ziyaretçilerin okuyabileceği şekilde konumlandırılmalıdır.
- ✓ Erenköy volkanitleri yeterince bilinmemektedir. Sahanın tanıtımı için yazılı ve görsel medya kullanılabilir.
- ✓ Volkanitlere ulaşan yol, doğal dokuyu bozmayacak şekilde güvenli ve konforlu hale getirilmelidir.
- ✓ Volkanitlerin rahat ve güvenli bir şekilde gezilmesini sağlamaya yönelik gezi platformu yapılabilir.
- ✓ Erenköy volkanitleri çevresinde, ziyaret edenlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri herhangi bir uygulama bulunmamaktadır. Bu nedenle seyyar tuvalet, çöp kutusu gibi uygulamalar yapılabilir. Böylece çevre kirliliği de engellenmiş olacaktır.

Çalışma alanının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda turizme kazandırılması ile hem yöre ekonomisine katkı sağlanabilecek hem de volkanitler korunacaktır.

Kaynakça

- Akbulak, C. (2016). "Ardahan ilinde kırsal turizm potansiyelinin sayısallaştırılmış swot analizi ile değerlendirilmesi". *Humanitas*. 4 (7). 1-30.
- Ege, İ. (2019). "Kula (Kula/Manisa) Peribacaları'nın jeomorfolojik özellikleri ve oluşumlarında erozyon etkisinin Rusle yöntemi ile belirlenmesi". *The Journal of Academic Social Science Studies*. (74). 455-479.
- Ekinci, D. ve Doğaner, S. (2012). "Jeomorfoturizm açısından Simav (Yeniköy) peribacaları". H. Korkmaz ve A. Karataş (ed.). *III. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu (UJES)*, (s. 395- 410). Hatay: Color Ofset.
- Erinç, S. (2000). *Jeomorfoloji-I*. İstanbul: DER Yayınları.
- Güngördü, E. (2007). *Türkiye'nin turizm coğrafyası*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım
- Karabağ, S. ve Şahin, S. (2009). *Türkiye beşeri ve ekonomik coğrafyası*. Ankara. Gazi Kitabevi.
- Karadurak, S. (2021). *Durağan'daki (Sinop) Jeomorfositler ve Sürdürülebilir Kullanımı*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Samsun.
- Kızılaslan, N. ve Ünal, T. (2014). "Tokat ilinin ekoturizm/kırsal turizm potansiyeli ve swot analizi". *Gazi-osmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*. (9). 45-61.
- Mazlum, M. M. ve Atalay Mazlum, A. (2017). "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yönteminin Belirlenmesi". *Route Educational and Social Science Journal*. 4 (4). 1-21.
- Sinop Meteoroloji Müdürlüğü (2020). *Durağan Meteoroloji İstasyonu Yayınlanmamış İklim Parametreleri Ölçüm Değerleri*.
- MTA (2009). 1/100.000 ölçekli jeoloji paftaları
- Ongun, U., Gövdere, B. ve Çiçek, U. (2016). "Yeşilova'nın kırsal turizm potansiyelinin swot analizi ile değerlendirilmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 7 (16), 75-88.

- Özçağlar, A. (2006). *Coğrafyaya giriş*. Ankara: Hili Usta Matbaacılık.
- Uğuz, M. F. ve Sevin, M. (2009). *1/100000 lekli Türkiye Jeoloji Haritaları No:115 Sinop F-33 Paftası*. MTA, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.
- Uzun, A., Zeybek, H.İ., Hatipoğlu, İ.K. (2013). “Bazaltik aglomeralar üzerinde tor oluşumu, Giresun”. H. Korkmaz ve A. Karataş (ed.). *III. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu (UJES 2012) Bildiriler Kitabı*. (s. 3-13). Hatay: Color Ofset.
- Yeşiltaş, M., eken, H. ve ztrk, İ. (2009). “Karadeniz bölgesindeki turizm olanaklarının swot analizi ile değerlendirilmesi”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2 (3), 250-269.

BUZLUK TABİAT PARKI (DURAĞAN/SİNOP)

Mustafa KARADURAK*

Harun Reşit BAĞCI*

Öz

Bu çalışmada, Karadeniz Bölgesi'nin, Batı Karadeniz Bölümü'nde, Sinop ili Durağan ilçesinde yer alan Buzluk Tabiat Parkı ele alınmıştır. Durağan ilçe merkezinin kuzeyinde, Buzluk Mevki olarak adlandırılan yerde bulunan tabiat parkı 51.60 ha alan kaplamaktadır. Çalışmanın amacı; Buzluk Tabiat Parkı'nın konumunu ve coğrafi özelliklerini açıklamak, ulaşılabilirliğini belirlemektir. Ayrıca sahanın doğal ortam özelliklerinin ortaya konulması da hedeflenmiştir. Bu doğrultuda literatür taraması, arazi çalışmaları yapılmış, sahayla ilgili ikincil veriler temin edilmiştir. Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama teknikleriyle ulaşılan veriler görselleştirilmiştir. Çalışmanın, Buzluk Tabiat Parkı'nın tanıtımı ve korunmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buzluk Tabiat Parkı, 1216 m rakımlı Alinece Dağı'nın güney yamaçlarında bulunmaktadır. Topoğrafyası, iklimi ve florası ile Durağan ilçe merkezinden farklılık gösteren saha dikkat çekicidir. Bu farklılığın ortaya çıkmasında jeolojik ve jeomorfolojik özellikler belirleyici olmuştur. Mostra vermiş kayaları, serin ve temiz havası, karaçam, sarıçam ve gürgen gibi ağaçların hâkim olduğu bitki örtüsü ile turistik anlamda önemli bir yerdir. Ayrıca tabiat parkı içinde yer alan Buzluk Mağarası da yörenin turistik değerini artırmaktadır. Tabiat parkı çevresinde, Karakaya Kayalıkları, Erenköy Volkanitleri, Koyun Gölü Şelalesi gibi destinasyonlar bulunmaktadır. Buzluk Tabiat Parkı, Durağan ilçe merkezine 14.6 km uzaklıkta olup, ulaşım Durağan-Dikmen yolundan sağlanmaktadır. Buzluk Tabiat Parkı, doğal ortam özellikleriyle ekoturizme ilgi duyanları kendine çekebilecek niteliktedir. Araştırma sahası kamping, trekking, karavan, dağ, mağara ve kış turizmi açısından uygun koşullara sahiptir. Akılcı ve sürdürülebilir planlamalarla Buzluk Tabiat Parkı, korunup, turizme kazandırılırsa Durağan'ın tanıtımına ve ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Durağan, Buzluk Tabiat Parkı, Ekoturizm, Sürdürülebilirlik.

Buzluk Nature Park (Durağan/Sinop)

Abstract

In this study, Buzluk Nature Park, which is located in the Western Black Sea Region of the Black Sea Region, in the Durağan district of Sinop province, is discussed. Located in the north of the Durağan district center, at the place called Buzluk Mevki, the nature park covers an area of 51.60 ha. Purpose of the study; To explain the location and geographical features of Buzluk Nature Park and to determine its accessibility. It is also aimed to reveal the natural environment characteristics of the field. In this direction, literature review, field studies were carried out, and secondary data related to the field were obtained. The data obtained by Geographical Information Systems and Remote Sensing techniques have been visualized. It is thought that the study will contribute to the promotion and protection of Buzluk Nature Park. Buzluk Nature Park is located on the southern slopes of Alinece Mountain at an altitude of 1216 m. The area, which differs from the Durağan district center with its topography, climate and flora, is remarkable. The geological and geomorphological features have been decisive in the emergence of this difference. It is an important touristic place with its outcrop rocks, cool and clean air, vegetation dominated by

* Coğrafya Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Gerze Anadolu İmam Hatip Lisesi, sumtafa06@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0002-7242-166X>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, harun.bagci@omu.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-1833-6293>.

trees such as larch, yellow pine and hornbeam. In addition, the Buzluk Cave, located in the nature park, increases the touristic value of the region. Around the nature park, there are destinations such as Kara-kaya Rocks, Erenköy Volcanites, Koyun Lake Waterfall. Buzluk Nature Park is 14.6 km away from Durağan town center and transportation is provided from Durağan-Dikmen road. Buzluk Nature Park can attract those who are interested in ecotourism with its natural environment features. The research area has suitable conditions for camping, trekking, caravan, mountain, cave and winter tourism. If Buzluk Nature Park is protected and brought into tourism with rational and sustainable planning, it will contribute to the promotion and economy of Durağan.

Keywords: Durağan, Buzluk Nature Park, Ecotourism, Sustainability.

Giriş

İnsanlar, tarih boyunca doğadan çeşitli şekillerde faydalanmıştır. Ancak bu durum plansız ve aşırı şekilde olunca büyük tahribatlara neden olabilmektedir. Her geçen gün artan nüfus ve nüfusun çeşitlenen ihtiyaçları doğal ortamlar üzerinde baskı oluşturmakta, doğal ortamlarda bozulmalara yol açmaktadır (Bağcı, 2017: 1). Bu nedenle doğal ortamların korunması ve bozulmadan gelecek nesillere aktarılması oldukça önemlidir. Doğal alanların korunması, ona verilen değer, ilgi ve saygıyla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda doğanın korunması ve gelecek nesillere aktarılması ancak bazı koruma uygulamaları ile gerçekleştirilebilmektedir. Tabiat parkı, tabiat anıtı, milli park, sit alanı gibi koruma uygulamaları bunlardan bazılarıdır (Sezer ve Bekdemir, 2016: 45).

Günümüzde birçok ülke doğa koruma alanlarını genişletmeye ve koruma yaklaşımını daha nitelikli ve sürdürülebilir hâle getirmeye çalışmaktadır. 2020 yılı itibarıyla bazı ülkelerin yüzölçümlerine oranla koruma alanı oranları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Bazı Ülkelerin Yıllara Göre Karasal Koruma Alanlarının Ülke Yüzölçümüne Oranı (%)

Ülkeler/Yıllar	1990	2010	2015	2020
Polonya	13,6	29,9	39,6	39,7
Almanya	14,2	23,9	36,2	37,1
Yunanistan	8,6	22,0	34,8	34,8
İspanya	7,4	24,2	28,0	28,0
İngiltere	20,6	23,0	27,6	27,6
Fransa	10,2	16,3	24,7	26,1
Türkiye	3,0	4,3	7,7	8,7
Dünya	6,6	9,1	12,9	13,2

Kaynak: (URL-1)

Koruma alanlarının ülke yüzölçümlerine oranına bakıldığında Türkiye’nin dünya ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Ancak Türkiye’de de doğa koruma alanları geçmişten günümüze artmaktadır. Türkiye’de doğal alanları korumaya yönelik uygulamalar 1958 yılında Yozgat Çamlığı Milli Parkı’nın ilânıyla başlamıştır (Çalık ve Pir, 2019: 160). Başlangıçta ormanların korunmasına yönelik olan bu uygulamanın kapsamı zamanla genişlemiştir (Sezer ve Bekdemir, 2016: 46) Bugün Türkiye’de doğal alan ve hayatı korumaya yönelik kanunların sayısı artmıştır (Tablo 2). Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Tabiatı Koruma Durum Raporu (2020) verilerine göre ülkemizde: 45 milli park, 115 tabiat anıtı, 31 tabiat koruma alanı, 86 sulak alan, 84 yaban hayatı geliştirme sahası ve 250 tabiat parkı bulunmaktadır (URL-2). 2020 yılında tabiat parkı ilân edilen Buzluk Tabiat Parkı Türkiye’nin 250. tabiat parkıdır.

Tablo 2: Korunan Alanlarla İlgili Mevcut Yasalarımız

Yürürlük Tarihi	Adı	Önemi
21.07.1983	Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	Kanunun yürürlüğe girmesi ile çok sayıda alan doğal sit alanı ilân edildi.
09.08.1983	Çevre Kanunu	1989 yılında kanunun 9. Maddesinde yapılan değişiklikle ÖÇKB'nin ilânı hükme bağlandı.
11.08.1983	Milli Parklar Kanunu	Milli parkların yanı sıra tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanları da koruma statüsü olarak tanımlandı.
01.07.2003	Kara Avcılığı Kanunu	Yaban hayatı koruma sahası ile yaban hayatı geliştirme sahası tanımlandı.
04.04.1990	Kıyı Kanunu	Kıyılarda sanayai, ticaret ve rekreasyonel faaliyetlere bağlı olarak ortaya çıkacak baskı engelenerek kıyılar koruma altına alındı.
04.04.2014	Sulak Alanları Korunması Yönetmeliği	Sulak alanların doğal ve ekolojik yapılarının korunması amaçlandı.
13.11.1989	Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname	Ekolojik öneme sahip yerler koruma altına alınarak gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmıştır.
19.07.2012	Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik	Milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı ve sulak alanların tescil, onay ve ilânı ile tabiat varlığı, doğal sit alanı ve özel çevre koruma bölgelerinin tespit, tescil, onay, değişiklik ve ilânına dair usul ve esasları belirlenmiştir.

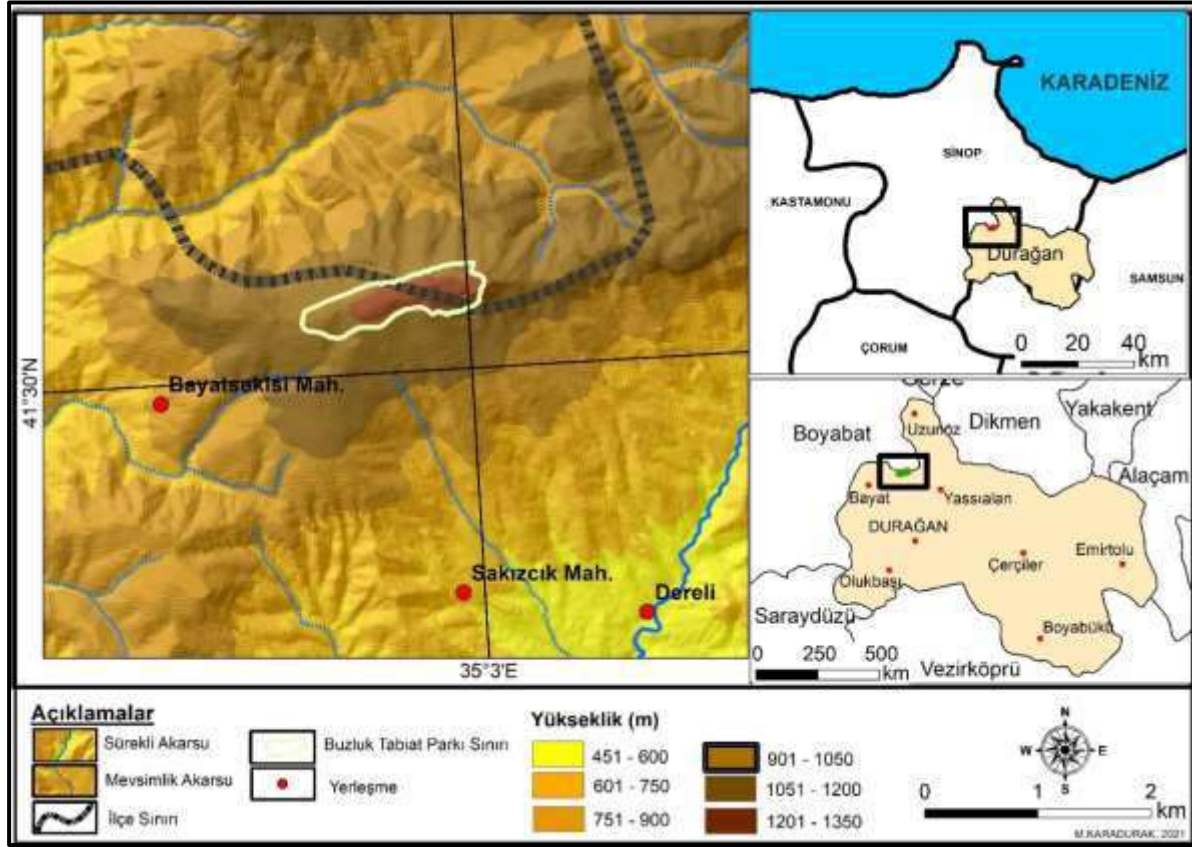
Kaynak: (URL-1).

Tabiat parkı, bitki örtüsü ve yaban hayatı açısından önemli olan, insanların dinlenme ve eğlenme gibi etkinliklerine uygun, korumaya alınmış doğa parçalarıdır (Başkaya, 2017: 166; Koday vd., 2018: 125; Birinci vd., 2016: 286). Rekreatif faaliyetlerde önemli bir yere sahip olan tabiat parklarının ekoturizm açısından da potansiyelleri yüksektir. Tabiat parkları, doğal ve kültürel özelliklerine bağlı olarak çok sayıda insanı kendine çekebilmektedir. Özellikle şehirlerin gürültüsünden, yoğun iş temposundan uzaklaşmak isteyenler doğaya yönelmekte ve çeşitli rekreasyon etkinliklerinin olduğu yerleri ziyaret etmektedir (Özçalık ve Kumru, 2019: 131; Çalık ve Pir, 2019: 160). Bu durum, doğal ve beşeri kaynakların korunduğu, tabiat parklarının ziyaret edilmesini de artırmıştır (Çalık ve Pir, 2019: 160). Tabiat parkları, insanlara açık hava etkinlikleri sunarak ekoturizm aktivitelerine olanak tanımakta ve onları kapalı alan etkinliklerinden uzaklaştırmaktadır (Sezer ve Bekdemir, 2017: 509).

Çalışmanın konusunu, ekoturizm potansiyeli yüksek olan Buzluk Tabiat Parkı oluşturmaktadır. Araştırma sahası 23.08.2020 tarihinde tabiat parkı olarak ilân edilmiştir. Yöre halkı dışında pek bilinmeyen sahayla ilgili, akademik çalışmalar da yeni yeni yapılmaya başlanmıştır. Çalışmanın amacı, Buzluk Tabiat Parkı'nın coğrafi özelliklerini açıklamak, ulaşılabilirliğini ortaya koymak ve tanıtımına katkı sağlamaktır. Çalışmanın sahayla ilgili literatüre ve planlama mekanizmalarına katkı sunacağı düşünülmektedir.

1. Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Coğrafi  zellikleri

Buzluk Tabiat Parkı, Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde Sinop ili Durağın ilçesinde yer almaktadır. Buzluk yaylası olarak da bilinen saha, Durağın ilçe merkezinin kuzeyindeki, Bayat köyündedir (şekil 1).

şekil 1: Çalışma Alanının Lokasyon ve Yükselti Basamakları Haritası

Sinop ili, idari sınırları içindeki yedi tabiat parkından biri olan Buzluk Tabiat Parkı, Alince Dağı (1216 m)  zerinde 51.6 hektarlık bir alanı kaplamaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: Sinop İlindeki Tabiat Parkları

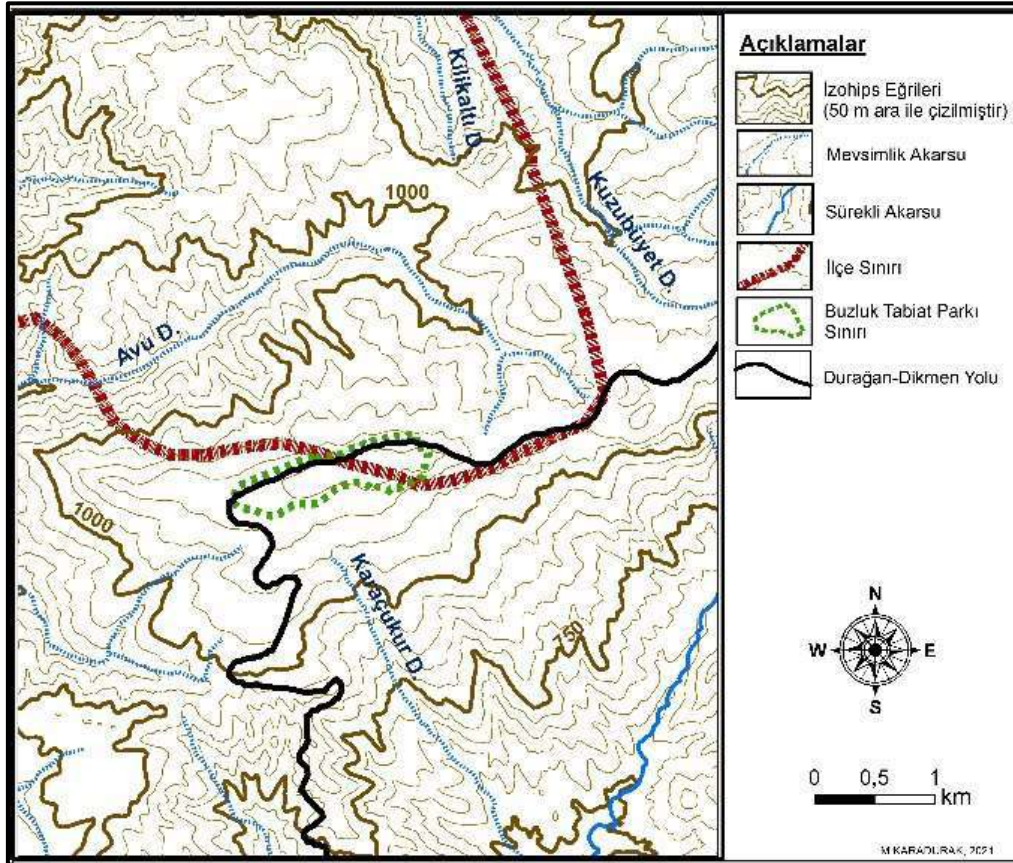
Sıra No	Adı	İ�esi
1.	Hamsilos Tabiat Parkı	Merkez İ�e
2.	Tatlıca şelaleleri Tabiat Parkı	Erfelek
3.	Topalçam Tabiat Parkı	Boyabat
4.	�atak Kanyonu Tabiat Parkı	Türkeli
5.	Akgöl Tabiat Parkı	Ayancık
6.	İnaltı Mağarası Tabiat Parkı	Ayancık
7.	Buzluk Tabiat Parkı	Durağın

Kaynak: (URL-3)

Çalışma alanı jeolojik olarak Mesozoik yaşlı İnaltı formasyonu ile Ulus formasyonuna ait birimlerden oluşmuştur. Geç Jura-Erken Kretase yaşlı İnaltı formasyonu şelf özellikli, beyaz, açık gri-gri renkli kireçtaşları içermektedir (Uğuz ve Sevin, 2009a). İnaltı formasyonu, çalışma alanındaki diğ r birim olan Alt Kretase yaşlı Ulus formasyonunun tortul  okelleriyle geçişli olarak  zerlenmiştir. Ulus formasyonu, kumtaşı-silttaşı-şeyl ardalanması gösteren siyahımsı-mavimsi, k l renkli karbonatlı

tabakalardan oluşmaktadır. Araştırma sahasından geçen Suutuğu Fayı sahanın, güneyine göre yükselmesine neden olmuştur (Uğuz ve Sevin, 2009b).

Buzluk Tabiat Parkı'nın yükseltisi 1150 m'nin üzerindedir. Tabiat parkında yükselti güneyden kuzeye doğru artmaktadır. Araştırma sahasında ana şekillendirici unsur olan akarsular, topoğrafyayı işlemiş ve farklı jeomorfolojik birimler ortaya çıkmıştır (şekil 2). Bu jeomorfolojik birimler dağ, tepe, sırt ve yamaçlardan oluşmaktadır. Sahanın jeolojisi ve geçirdiği süreçlere bağlı olarak, bir jeomorfosit olma potansiyeline sahip olan Buzluk Mağarası'nın oluşmuştur. Geçmişte yöre halkı tarafından yaz aylarında soğuk su ihtiyaının karşılanmasında kullanılan bu mağaranın bir bölümü 2020 yılında  km ştir (Karadurak, 2021).

şekil 2: Çalışma Alanının Topoğrafya Haritası

Çalışma alanı iklim açısından Karadeniz ikliminin nemli iklimine yakın özellik göstermektedir. Yıllık ortalama sıcaklık değerleri 8-9  C civarındadır. Yükselti değerlerinin fazla olması yıllık ortalama sıcaklıkların çevresine göre düşük olmasına neden olmuştur. Durağan Meteoroloji İstasyonu'nun verilerine göre çalışma alanındaki yıllık ortalama yağış değerleri yaklaşık 700 mm'dir (Sinop Meteoroloji Müdürlüğü, 2020). Gökırmak depresyonunun kuzeyinde, yüksek bir topoğrafyada bulunan tabiat parkındaki yağış değerleri, güneyindeki sahaya göre artış göstermiştir.

2. Materyal ve Metot

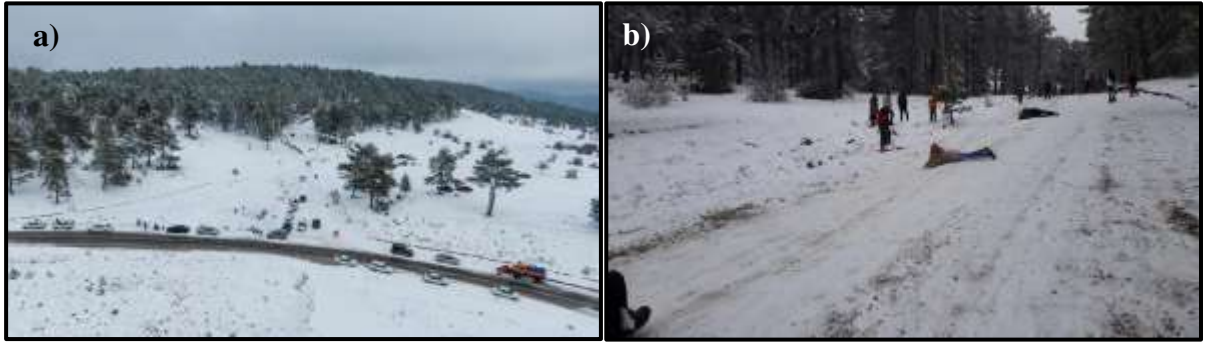
Çalışmada, nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla inceleyen, algıların ve olayların doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya koymaya yönelik bir sürecin izlendiği yöntemdir (Karataş, 2015: 63). Buradan hareketle; kaynak değerlendirmesi, arazide yapılan gözlemler ve bulgulara dayalı yorum ve analizler nitel araştırma yöntemleri desenlerinden durum çalışması olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma sürecinde kullanılan materyal ve yöntemler özetle şöyledir:

- Literatür araştırmasıyla konu ve sahayla ilgili kaynaklara ulaşılmıştır.
- Arazi çalışmalarıyla inceleme ve gözlemlerde bulunulmuştur.
- Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Uzaktan Algılama (UA) ile çalışmada kullanılan lokasyon, yükselti basamakları ve ulaşılabilirlik haritaları hazırlanmıştır.
- Sinop Meteoroloji Müdürlüğü'nden çalışma alanının iklim verileri temin edilerek kullanılmıştır.
- MTA'dan (Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü) sahanın 1/100.000 jeoloji paftaları ve raporları temin edilmiş, konunun açıklanmasında kullanılmıştır.
- Durağın Belediyesi'nden Buzluk Tabiat Parkı ile ilgili dökümanlara ulaşılmış, tabiat parkının sınırlarına ait enlem ve boylam değerleri, ArcGIS 10.8 programına girilerek parkın sınırları sayısallaştırılmıştır.

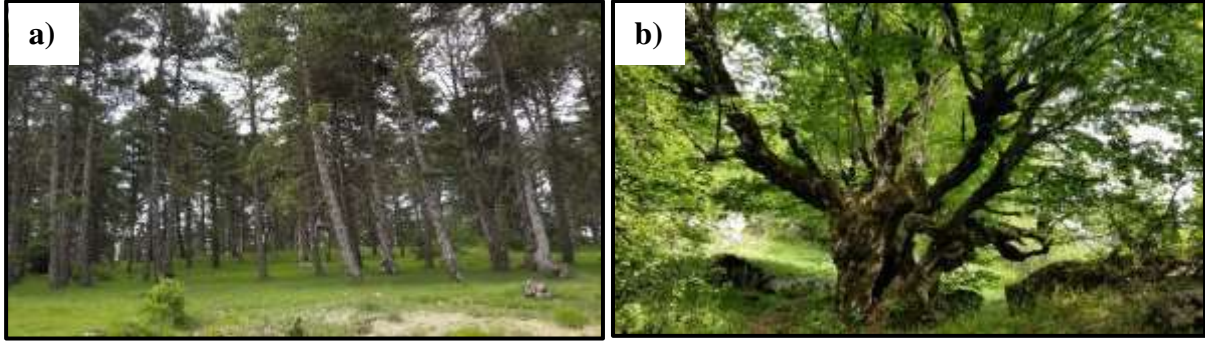
3. Bulgular

Buzluk Tabiat Parkı'nın iklim özellikleri, sahanın kış aylarında insanlar tarafından ziyaret edilmesine neden olmuştur. Kış aylarında etkili olan kar yağışları, kış turizmine olanak sağlamıştır. Kayak ve mangal yapmak isteyenler tarafından büyük ilgi gören saha, Durağın'ın ekoturizm alanlarından birini oluşturmaktadır (şekil 3).

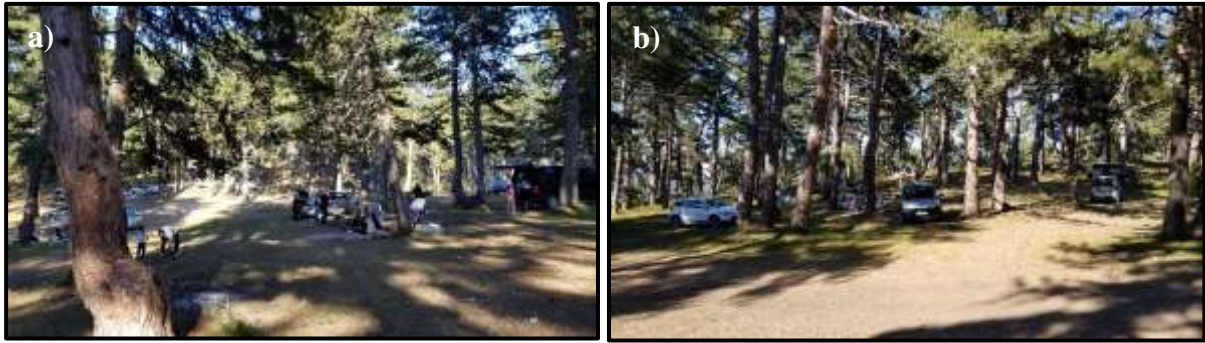

şekil 3: Kış Aylarında Buzluk Tabiat Parkı'ndan Görünüm, a) Tabiat Parkına Batıdan Bakış, b) Tabiat Parkında Yapılan Etkinlikler (Kaynak: Cengiz GÜNAY).

Buzluk Tabiat Parkı'nda orman formasyonu oldukça gelişmiştir. Bitki örtüsünü genel olarak karaçam (*Pinus nigra*) ağaçları oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra g rɡen (*Carpinus betulus*), meşe (*Quercus sp.*), kayın (*Fagus orientalis*) gibi geniş yapraklı ağaç türlerini de görmek mümkündür (şekil 4a). Tabiat parkı sınırları içinde yaşı 500 yıl olarak tahmin edilen g rɡen (*Carpinus betulus*) ağacı bulunmaktadır (URL-4) (şekil 4b). Buzluk Tabiat Parkı'nda çalı ve ot formunda bitkiler de bulunmaktadır. Çalı formundaki bitkilerden bazıları; böğürtlen (*Rubus fruticosus L.*), diken  alısidir (*Sarcopoterium spinosum*). Ot formundaki türler arasında ise kekik (*Tymus sp.*),   ğ l (*Trifolium sp.*), sütleğen (*Euphorbia sp.*) gibi bitki formları yer almaktadır (Karadurak, 2021). Bitki  rt s  açısından zengin olan saha yaz aylarında yöre halkı ve diğer yerleşim yerlerinden gelenler tarafından mesire alanı olarak kullanılmaktadır (şekil 5).

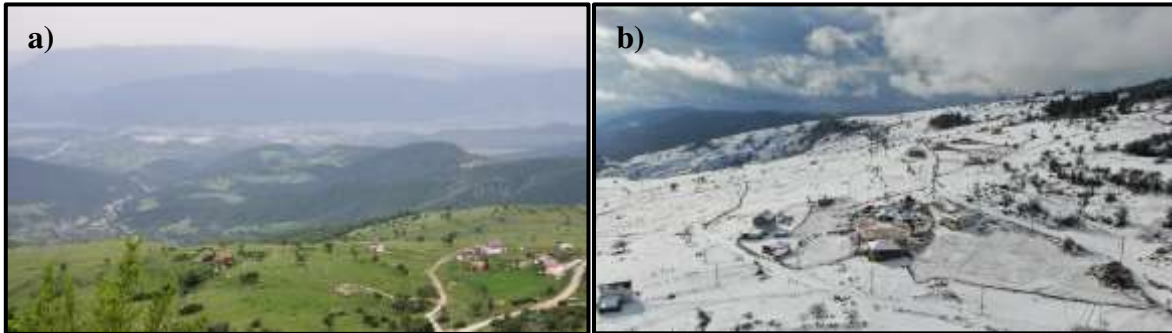

Şekil 4: a) Buzluk Tabiat Parkı'ndaki Karaçam (Pinus nigra) Ormanları, b) 500 Yaşında Olduğu Düşünülen G rg n (Carpinus betulus) Ağacı.

Şekil 5: Buzluk Tabiat Parkı Yaz Aylarında Mesire Alanı Olarak Kullanılmaktadır. a) Doğuya Bakış, b) Kuzeye Bakış

Tabiat parkının yer aldığı Buzluk Mevki'nde, kullanılmaya devam eden Buzluk yaylası da bulunmaktadır. Buzluk yaylası yörede, hayvanların taze ot ihtiya ının karşılanmasında kullanılan yaylalardan biridir. Yaylacılar, mayıs ayında yaylaya çıkmakta ve ekim ayında daimi ik metlerine geri dönmektedir. Buzluk Tabiat Parkı, yaylanın hemen kuzeyinde yer almaktadır ( ekil 6). Hem yaylacılık faaliyetleri hem de geçmiş yıllarda kullanılan Durağan Buzluk Mağarası,  alışma alanının yöre halkının yaşantısında önemli bir yer edinmesini sağlamıştır.

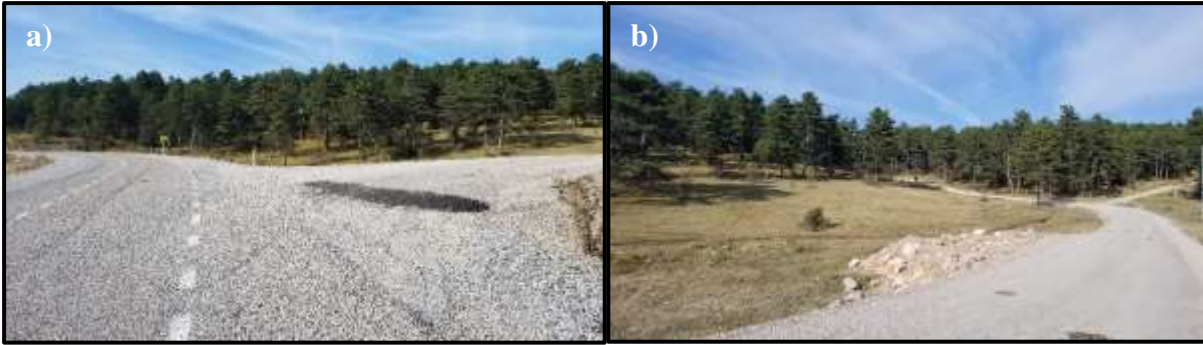
Şekil 6: a) Buzluk Tabiat Parkı'ndan Buzluk Yaylasının Yaz Mevsiminde Görünümü, b) Buzluk Yaylasından Kız Mevsiminde Görünüm (Kaynak: Cengiz GÜNAY)

Buzluk Tabiat Parkı, ekoturizm açısından önemli kaynak değerler arasında yer almaktadır. Çalışma alanı, sahip olduğu doğal ortam özellikleriyle birçok ekoturizm ve rekreasyon etkinliğine olanak tanımaktadır. Kampçılık, karavan turizmi, dağ bisikletçiliği, fotoğrafçılık, botanik gezileri gibi turizm etkinliklerine uygun koşullara sahiptir ( ekil 7). Buzluk Tabiat Parkı'nda haziran, temmuz, ağustos, eylül ve ekim aylarında kampçılık yapılabilir. Tabiat parkının ilçeye hâkim bir konumda olması panoramik görüş açısı sunmakta, bu da ziyaretçileri etkilemektedir. Bitki  rt s  açısından oldukça zengin olan çalışma alanı botanik gezilerinin düzenlenebileceği doğa alanlarına sahiptir.

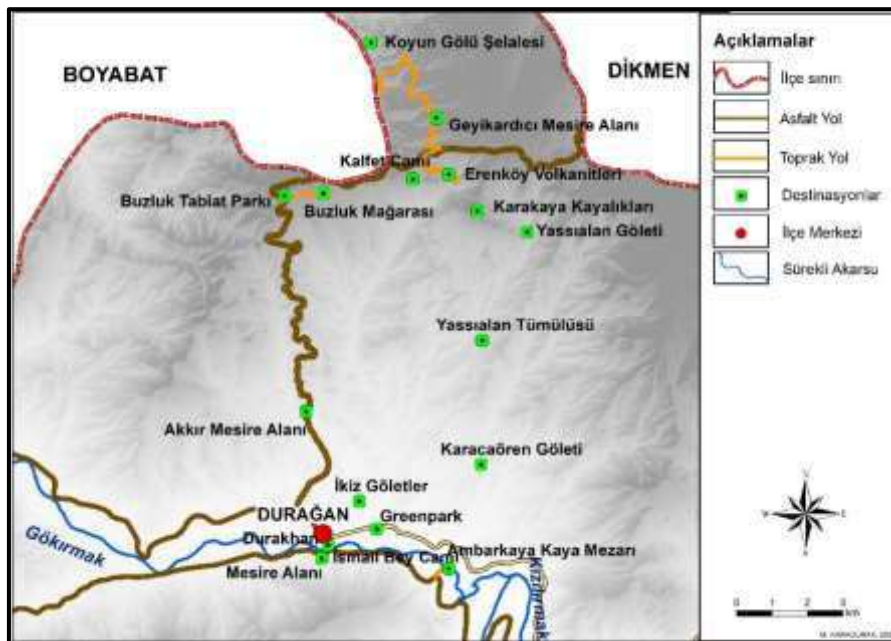

Şekil 7: Buzluk Tabiat Parkı'nda Kampçılık Yapılmaktadır.

Durağan ilçesinin kuzeyinde yer alan Buzluk Tabiat Parkı, Durağan ilçe merkezine 14.6 km uzaklıktadır. Tabiat parkına ulaşım, asfalt niteliğindeki Durağan-Dikmen yolundan sağlanmaktadır (Şekil 8). Tabiat parkı çevresinde, ziyaret edenlerin ilgisini çekebilecek destinasyonlar bulunmaktadır. Bu destinasyonlardan bazıları Buzluk Mağarası, Kalfet Cami, Karakaya Kayalıkları, Erenköy volkanitleri, Koyun Gölü Şelalesi, Yassıalan Göleti ve Geyikardıcı Mesire alanıdır (Şekil 9). Bu durum ziyaretçilere, daha fazla turizm etkinliği sunmakta ve tabiat parkının ekoturizm potansiyelini artırmaktadır.

Şekil 8: Buzluk Tabiat Parkı'na Ulaşan Yollar: a) Asfalt Yol, b) Toprak Yol

Şekil 9: Buzluk Tabiat Parkı'nın Konumu, Ulaşılabilirliği ve Çevresindeki Diğer Destinasyonlar

Sonuç ve Öneriler

Buzluk Tabiat Parkı doğal ortam özellikleri ile ekoturizm, mağara turizmi gibi alternatif turizm faaliyetleri açısından ziyaretçilerine önemli olanaklar sunmaktadır. Çalışılan sahada; bitki örtüsü çeşitliliğinin olduğu, çevresinde hem doğal hem de kültürel öneme sahip destinasyonların bulunduğu tespit edilmiştir. Tabiat parkının korunması, tanıtımı ve ekoturizm etkinliklerine yönelik öneriler şöyledir:

- Buzluk Tabiat Parkı, 23.08.2020 tarihinde koruma statüsüne ulaşmıştır. Tabiat parkının korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanabilmesi için yönetim, planlama ve koruma gibi hususlarda gerekli alt yapı ve uygulamalar bir an önce hayata geçirilmelidir.
- Buzluk Tabiat Parkı ile ilgili yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan çalışmanın, literatüre katkı sağlayacağı ve diğer çalışmalar için kaynak oluşturacağı aşikârdır.
- Tabiat parkı; kar yürüyüşü, karavan, kamp, oryantiring, dağ bisikletçiliği gibi etkinlikler açısından uygun koşullara sahiptir.
- Tabiat parkı yöre halkı tarafından mesire alanı olarak kullanılmaktadır. Ancak sahada mangal yakma yerleri bulunmamaktadır. Bu durum ağaçların zarar görmesine, yanmasına neden olabilmektedir.
- Tabiat parkını ziyaret eden insanlar sahaya taşıtlarıyla girmektedir. Taşıtlar için ayrı bir yerin belirlenmesi ve tabiat parkı içine taşıtların girmemesi, Buzluk Tabiat Parkı'nın korunmasına fayda sağlayacaktır.
- Tabiat parkına gelen ziyaretçiler genellikle günübirlik gelmektedir. Ziyaretçilerin kalış süresini uzatmaya yönelik konaklama imkânlarının artırılması gerekmektedir.
- Ziyaretçilerin kalış sürelerini uzatmak amacıyla belirli sayıda ve uygun yerlere hobbit veya bungalov tarzı ahşap konaklama yerleri yapılabilir. Ancak burada bitki örtüsüne zarar verilmemesi ve doğal yapının korunması oldukça önem arz etmektedir.
- Buzluk Tabiat Parkı'nın tanıtım faaliyetleri artırılarak yerli ve yabancı turistlerin ziyaret etmesi sağlanmalıdır.
- Tabiat parkındaki çöp kutularının sayısı artırılmalı ve düzenli olarak boşaltılmalıdır. Var olan çöp kutuları yetersiz kalmakta ve çevre kirliliğine neden olmaktadır.

Kaynakça

- Bağcı, H.R. (2017). Yeşilirmak Deltası'nda (Çarşamba/Samsun) Doğal Ortam İnsan İlişkileri ve Doğal Çevre Planlaması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Samsun.
- Başkaya, Z. (2017). Küçükemal Tabiat Parkı'nın (Pazaryeri-Bilecik) Eko-Turizm Ve Rekreasyonel Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (60). 164-188
- Birinci, S., Zaman, M. ve Bulut, İ. (2016). Limni Gölü Tabiat Parkının (Gümüşhane) Rekreasyon Potansiyeli. *Journal of International Social Research*, 9 (46). 285-294
- Çalık, İ. ve Pir, B. (2019). "Korunan alanların sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilmesi: Gümüşhane Limni Gölü Tabiat Parkı örneği". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*. 10. 159-169.
- Karadurak, S. (2021). *Durağan'daki (Sinop) Jeomorfositler ve Sürdürülebilir Kullanımı*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Samsun.
- Karataş, Z. (2015). "Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri". *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1 (1). 62-80.
- Koday, S., Kaymaz, H. ve Kaya, G. (2018). "Kuzalan Tabiat Parkı'nın Doğa Turizm Potansiyeli (Dereli-Giresun)". *Marmara Coğrafya Dergisi*. (37). 124-143.

- Sinop Meteoroloji Müdürlüğü (2020). Durağan Meteoroloji İstasyonu Yayınlanmamış İklım Parametreleri lm Değerleri.
- MTA (2009). 1/100.000 lekli jeoloji paftaları.
- zalık, M. ve Kumru, S. N. (2019). "Kapıam Tabiat Parkı'nın Gülez Yöntemine Göre Rekreatyon Potansiyelinin Belirlenmesi". *Turkish Journal of Forest Science*. 3 (2). 129-141.
- Sezer, İ. ve Bekdemir, . (2016). Yedi Değirmenler ve Mağarası Tabiat Parkı'nın coğrafı özellikleri ile ekoturizm olanaklarının değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 21 (36), 43-78.
- Sezer, İ. ve Bekdemir, . (2017). Kuzalan Şelalesi Tabiat Parkı'nın Coğrafı zellikleri İle Ekoturizm Ve Rekreatyon Olanakları Bakımından İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 12(29). 505-544.
- ğz, M. F. ve Sevin, M. (2009a). *1/100000 lekli Türkiye Jeoloji Haritaları No:115 Sinop F-33 Paftası*. MTA, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.
- ğz, M. F. ve Sevin, M. (2009b). *1/100000 lekli Türkiye Jeoloji Haritaları No:116 Sinop F-34 Paftası*. MTA, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.

Yararlanılan İnternet Adresleri

- URL 1:https://wwftr.awsassets.panda.org/downloads/korunanalanlar_korumazsakkaybederiz__rapor__web.pdf (Erişim Tarihi: 23.06.2021)
- URL 2: <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP> (Erişim Tarihi: 23.06.2021)
- URL 3: <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/Korunan%20Alanlar%20Listesi/2-%20Tabiat%20Parklar%C4%B1.pdf> (Erişim Tarihi: 25.06.2021)
- URL-4: <https://bolge10.tarimorman.gov.tr/Haber/943/Ulkemizin-250-Tabiat-Parki-Sinopun-Buzluk-Mevkii-Sinirlarinda-Yer-Alan-%E2%80%98buzluk-Tabiat-Parki-Oldu%E2%80%A6> (Erişim Tarihi: 25.06.2021)

DURAĞAN'IN UNUTULMAYA YÜZ TUTMUŞ DİNİ ESERLERİ

Ufuk BOSTAN*

Ahmet Hüsamettin BARAN*

Öz

Camiler Müslümanların bir araya gelerek ibadet yaptıkları yerlerdir. Türbeler ise genellikle özel kimseler için yapılmış anıt mezarlardır. Türkler Müslüman olduktan sonra cami ve türbe yapımına önem vermiş, fethettikleri yerleri Türk- İslam eserleriyle donatmışlardır. Ecdadımızdan kalma eserlerimizden bazıları gereken ilgi ve alakanın gösterilmemesinden dolayı kaderine terk edilmiş, bunun sonucunda da bazıları ya tamamen yıkılmış ya da harabe bir durumda ayakta kalmaya çalışmaktadır. Yıkılmamak için ayakta durmaya çalışan eserlerimizden biri de Durağan'da bulunan Yağıbasan Türbesi'dir. Bu eserimiz geçmişte gereken önemin verilmemesinden dolayı yıkılmaya yüz tutmuş harabe bir durumda bulunmaktadır. Durağan'daki Yeşilyurt Cami'si de yıkılmaya yüz tutmuşken yakın zamanda yapılan restorasyon çalışmaları sonucunda yeniden Durağan'a kazandırılmıştır. Kalfet Cami'si de onarım görmüş ve aslına uygun olmayan bir şekilde yapının ön tarafına eklemeye yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı şu an harabe bir durumda bulunan Yağıbasan Türbesi'ne dikkatleri çekmek, yapılacak restorasyon çalışmalarıyla bu eserimizi Durağan'ımıza yeniden kazandırarak inanç turizmine katkı sağlamaktır. Bu amaçla, literatür taraması ve saha çalışmaları gerçekleştireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Yağıbasan Türbesi, Kalfet Camisi, Yeşilyurt Camisi, İnanç Turizmi, Durağan.

Durağan's Sinking into Oblivion Religious Works

Abstract

Mosques are places where Muslims gather and pray. Shrines are usually graves built for private people. After the Turks became Muslims, they gave importance to the construction of mosques and shrines, and decorated the conquered places with Turkish-Islamic works. Some of our ancestral artifacts have been left to their fate due to lack of attention and care, and as a result, some of them are either completely destroyed or are trying to survive as a ruin. One of our artifacts that tries to stand up in order not to collapse is Yağıbasan Shrine in Durağan. This artifact is on the verge of being demolished, due to the lack of attention given to it in the past. While the Yeşilyurt Mosque in Durağan was on the verge of collapse, it was brought back to Durağan as a result of the recent restoration work. Kalfet Mosque was also repaired and additions were made to the front of the building in a way that did not conform to the original. The aim of this study is to draw attention to Yağıbasan Shrine, which is ruined building, and to contribute to religious tourism by bringing this work back to Durağan with the restoration works to be done. For this purpose, we will perform literature search and fieldworks.

Keywords: Yağıbasan Tomb, Kalfet Mosque, Yeşilyurt Mosque, Religious Tourism, Durağan.

Giriş

Durağan'da ecdadımızdan kalma önemli eserler bulunmaktadır. Bu çalışmamızda Yağıbasan Türbesi, Kalfet Cami ve Yeşilyurt Cami'sine dikkatleri çekmeye çalıştık. Bu eserlerimizden Yeşilyurt Cami'si yıkılmak üzereyken gerekli restorasyon çalışmaları yapılarak yeniden tarihi bir değer olarak

* Tarih Öğretmeni, MEB Durağan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Sinop, Ufuk_bostan57@hotmail.com.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Bölümü, abaran@sinop.edu.tr- <https://orcid.org/0000-0003-0830-313X>.

Durağan'a kazandırılmıştır. Ancak Yağıbasan Türbesi'nin bakımsızlıktan dolayı kubbesi çökmüş, duvarlarının sıvaları dökülmüştür. Yağıbasan Türbe'si harabe bir durumda tamamen yok olmamak için bir yardım eli beklemektedir(Oral, 1956).

Kalfet Cami'si onarım görmüş fakat yapının aslını bozan bir şekilde giriş kapısının olduğu yere ekleme yapılmıştır. Kalfet Cami'si ile ilgili yapmış olduğumuz literatür taramasında yeterli bilgiye rastlayamadık. Bu çalışmanın amacı da bu eserlere dikkatleri çekmek, bu eserlerle ilgili gerekli çalışmaların yapılabilmesini sağlamaktır.

1. Yağıbasan Türbesi

1.2. Yeri

Yağıbasan köyü Alan Mahallesi'nde bulunmaktadır (TürkiyeKültürPortalı, 2021). Türbenin bulunduğu yer dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Türbe yolun hemen kenarında bulunmaktadır. Bakımsızlıktan dolayı Türbenin etrafı ağaç ve dikenlerle çevrelenmiştir.

1.3. Tarihi

1395 yılında Candaroğulları Beyliği zamanında yapılmış bir türbedir(TürkiyeKültürPortalı, 2021).

1.4. Kitabesi

Türbede iki kitabe bulunmaktadır. Kitabenin birisi türbenin içinde yerde durmaktadır (Fotoğraf 1-2).

Fotoğraf 1: Türbenin İçinde Yerde Bulunan Kitabe 1.

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 2: Türbenin İçinde Yerde Bulunan Kitabe 2.

Kaynak: Yazara aittir.

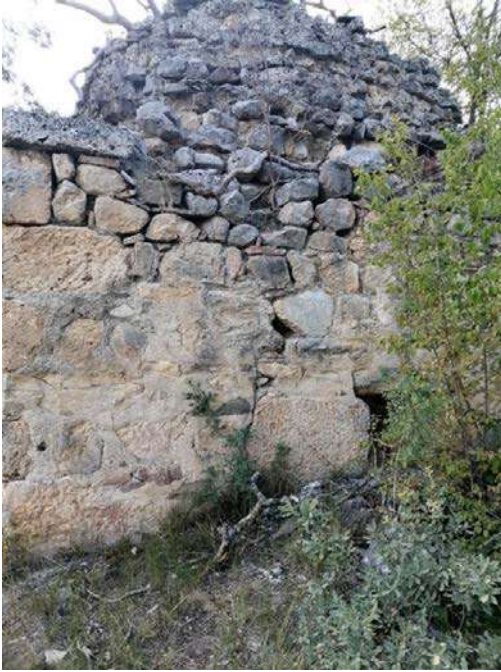
Kitabede üç satır yazı vardır:

- 1 - عمرّ هذه القبة الامير الكبير امير حسن بن سليمان
- 2 - في وفات اخيه پولاد بك في سنه اثني وتسعين وسبعماية
- 3 - وفات بعده المرحوم قتلوشاه بك في سنه سبع وتسعين وسبعماية

Türkçesi “Süleyman Bey oğlu Büyük Emir Hasan Bey bu kubbeyi (türbeyi) yaptırdı. Kardeşi Polat Bey'in ölümü 792 yılındadır. Ondan sonra Kutluşah Bey de 797 yılında vefat etti.” yazmaktadır(Oral, 1956).

Türbenin duvarına yerleştirilmiş bir kitabe daha bulunmaktadır (Fotoğraf 3-4).

Fotoğraf 3: Türbenin Dış Duvarında Bulunan Kitabe 1. Fotoğraf 4: Türbenin Dış Duvarında Bulunan Kitabe 2.

Kaynak: Yazara aittir.

Kaynak: Yazara aittir.

1 - وفات مرحوم مغفور فخرالدين پولاد بك بن
2 - سليمان بك در تاريخ سنه اثني وتسعين وسبعماية

Türkçesi “Süleyman Bey oğlu rahmet olunmuş, esirgenmiş olan Fahrüd- din Polat Bey 792 yılında vefat etti.” yazmaktadır(Oral, 1956).

Kitabelerde dört kişinin ismi geçmektedir: Birincisi Süleyman Bey, ikincisi Beylerin büyüğü manasına gelen ve o devirde çoğunlukla müstakil ümera tarafından kullanılan ve Emir Ül-Kebir elkabını alan Hasan Bey’dir. Diğer ikisi ise Hasan Bey’in kardeşleri Polat ve Kutluşah Beyler’dir. Türbenin bir kilometre batısında Sarı Saltık ve üç kilometre batısında Polat Bey mezarları bulunduğunu köylüler söylediler. Mezarlarda yazı yokmuş.

Kitabelerde adı geçen Polat, Kutluşah Beyler’in ve Emir Ül-Kebir Hasan Bey ile babaları Süleyman Bey’in kim olduklarını kaynaklardan araştırdık. Bu tarihlerde bahse konu olan türbe ve muhiti ile ilgili sayılabilecek iki hükümdarlık ailesi arasında üç Süleyman Bey vardır. Bunlardan ikisi İsfendiyaroğulları sülalesinden, birisi de Pervaneoğullarından Süleyman Bey’dir. İsfendiyar soyundan olan I. Süleyman Bey 740 H. tarihinde hükümdardır. Zamanında Sinop’u zapt ederek oğlu İbrahim Bey’e vermiştir. İbn-i Batuta seyahatnamesinde ve ondan naklen diğer kitaplarda bu Süleyman Bey’in oğullarının adları yazılıdır. Aralarında kitabede yazılı isimler yoktur. İsfendiyaroğlu II. Süleyman’ın adı Süleyman Paşa olmakla beraber evlatsız ölmüştür. Pervaneoğullarından Süleyman Bey’e gelince: Emir Alemüddin Süleyman Bey diye tarihlere geçmiş olan bu zat önce Sinop Beyi’dir. Mühezzipüddin Mes’ut Çelebi’nin oğlu Ahmet Gazi’nin oğludur. İsfendiyaroğlu I. Süleyman Bey Sinop’u bunun elinden almış Alemüddin Süleyman Bey de Amasya’ya iltica etmiştir. Amasya ümerasının Sultan Tacüddin Altunbaş hükümdar ilan etmeleri üzerine akrabalıkları dolayısıyla Altunbaş’ın veziri olmuştur. Bundan sonra Alemüddin Süleyman Bey’i Amasya ümerası arasında görüyoruz. Türbe kitabesinde adı geçen Süleyman Bey’in Pervaneoğullarından Süleyman Bey olduğunu kabul ediyoruz(Oral, 1956).

1.3. Mimarisi

Türbe 5,65 metre X 5,65 metre boyutlarında kare planlıdır. Doğu- batı konumludur. Yöresel küfeki taşı ve moloz taş, örgü duvarlarda yer yer tuğla kullanılmıştır. Giriş doğu cephede yer almaktadır. Girişin üzerinde blok bir taştan lento yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 83 cm'dir. 3 metre yüksekliğinde olup, bu yükseklikten sonra kubbe yer almaktadır. Türbenin kubbesi çökmüştür. Kubbe mevcut kalıntılara göre 2,30 metre yüksekliktedir. Türbenin içinde merkezde 2,60 X 2,10 metre ebatlarında bir yatır, moloz taşlardan dairevi formlu olarak dağınık bir şekilde yer almaktadır. Mezar üzerinde İslami bir kitabe mevcuttur. Türbenin duvarları iç kısımda sıvalıdır. Köşelerde kubbeye geçişte pandantif kullanılmıştır(TürkiyeKültürPortali, 2021).

1.4. Onarım ve son durumu

Yağlıbasan Türbesi, kubbesi çökmüş perişan bir durumda restore edilmeyi beklemektedir(Oral, 1956).

Fotoğraf 5: Türbenin Uzaktan Görünüşü.

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 6: Türbenin Tepeden Görünüşü.

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 7: Türbenin Giriş Kısım

Kaynak: Yazara Aittir.

Fotoğraf 8: Türbenin İçten Görünüşü

Kaynak: Yazara Aittir.

2. Kalfet Cami

2.2. Yeri

Durağan Buzluk Yaylası'nda bulunmaktadır. Ana yola yakın mesafededir(DurağanBelediyesi, 2017). Coğrafi olarak baktığımızda cami yüksekçe bir tepeye ve eğimin düşük olduğu yere kurulmuştur. Caminin etrafı yemyeşil bitki örtüsüyle kaplıdır.

2.3. Tarihi

Yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Etrafında bulunan köylülerin toplanıp cuma namazı klmaları için yapılmıştır(DurağanBelediyesi, 2017).

2.4. Mimarisi

Çevrenin en eski yumru ağaçtan yapılmış camisidir(DurağanBelediyesi, 2017).

2.5. Onarım ve son durumu

Onarım geirmış fakat aslına uygun olmayan bir şekilde caminin giriş kapısının olduğu yere ekleme yapılmıştır.

Fotoğraf 9: Caminin Uzaktan Görünüşü.

Kaynak: Yazara Aittir.

Fotoğraf 10: Caminin Arka Tarafından Görünüşü.

Kaynak: Yazara Aittir.

Fotoğraf 11: Caminin Yandan Görünüşü.

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 12: Caminin Giriş Kapısı.

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 13: Caminin İçten Görünüşü.

Kaynak: Yazara aittir.

3. Yeşilyurt Cami

3.2. Yeri

Durağan'a bağlı Yeşilyurt (Eski adı Dutluca) köyü'nde bulunmaktadır. Kaplangı, Sarpın Mahallesi, Aşağı Alınca, Ulupınar köyleri cuma namazını kılmaya bu köye geliyorlarmış(al, 2014).

3.3. Tarihi

Mescid olan bu yapı Hüseyin bin Osman tarafından camiye dnştrlmştir. Bu eser ile ilgili kayıt 1812 yılındadır. Tavan göbeğinin üslubu 1812 yılı ile uyumludur. 28 Mayıs 1907 tarihinde köye yeni bir cami ve eşme yapılması istenmiştir. Mevcut caminin bu iki tarihten hangisinde yapılanı olduğunu gösterecek tek ipucu tavan göbeğidir. Ancak tavan göbeği eski camiden sklerek kullanılabileceği gibi, daha az bir ihtimalle de olsa 1907 yılında yapılmış olması mümkündür(al, 2014).

3.4. Mimarisi

Caminin duvarları taştan, çatısı ise ahşaptan yapılmıştır. Mevcut cami batıdan- doğuya doğru inen eğimli araziye kurulmuştur. İçeriye baktığımızda mihrap duvardan taşkın ve u planlıdır. Tavanın mihraba yakın kısmında kare bir alan çökertilmiş ve içine yüzeyden taşkın, ongen, yüzeyi on kollu yıldız geçmesi ile doldurulmuş bir göbek yer alır. Etrafındaki yüzeye ince çubuklarla yapılmış beş kollu yıldızlar serpiştirilmiştir. Gbekteki düzenleme klasik üsluptadır. Bunun başka bir yerden getirilmiş olması olasılığı da vardır(al, 2014).

3.5. Onarım ve son durumu

Cami restore edilmiş ve ibadete açık bir durumdadır. Tarihi havasıyla ziyaretçilerini beklemektedir.

Fotoğraf 14: *Caminin Uzaktan Görünüşü.*

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 15: *Caminin Girişi.*

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 16: *Caminin eşmesi*

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 17: *Caminin Giriş Kapısı*

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 18: Caminin İçten Görünüşü.

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 19: Caminin İçten Görünüşü.

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 20: Caminin Tavanı.

Kaynak: Yazara aittir.

Fotoğraf 21: Caminin Mihrap Tarafında Bulunan Camları.

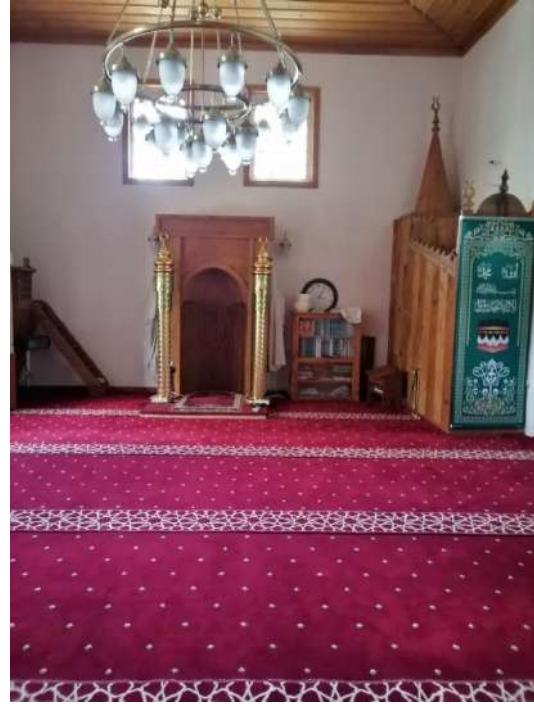
Kaynak: Yazara Aittir.

Fotoğraf 22: İmanın Vaaz Verdiği Yer.

Kaynak: Yazara Aittir.

Fotoğraf 23: Caminin İçten Görünüşü.

Kaynak: Yazara Aittir.

Sonuç

Türklerin İslamiyet'i kabulünden günümüze kadar olan süreçte Türkler İslam dininin bayraktarlığını yapmış, İslam dünyasını iç ve dış saldırılara karşı korumuştur. Türkler, Haçlı Seferleri'ne karşı göğsünü siper etmiş, Anadolu topraklarının ve diğer İslam topraklarının yeniden Hristiyanların eline geçmesini engellemiştir. Türkler gaza ve cihat ruhuyla fethettikleri toprakları kısa süre içerisinde İslam eserleriyle donatarak oraları Türk- İslam şehri durumuna getirmiştir. Gerek Türkiye Selçuklu Devleti, gerek Osmanlı Devleti zamanında Anadolu topraklarında önemli eserler inşa edilmiştir. Bu eserlerden bazıları tarihsel süreç içerisinde gereken önemin verilmemesinden dolayı kaderine terk edilmiş, bunun sonucunda da ya tamamen yıkılmış ya da harabe bir duruma gelmiştir. Durağan'da da bu şekilde kaderine terk edilmiş bir eser bulunmaktadır. Bu eser Yağlıbasan Türbesi'dir. Yağlıbasan Türbesi yıllara meydan okumasına rağmen artık ayakta kalmaya gücü kalmamış, kendine uzanacak bir yardım eli beklemektedir. Müslümanlığın bir gereği olarak böyle önemli bir dini eseri yeniden ayağa kaldırmak ecdadımıza olan saygının bir göstergesi olacaktır. Biz de bu çalışmamızda bu eseri tamamen yok olmadan kurtarmak ve gelecek nesillere tıpkı Yeşilyurt Cami'sinde olduğu gibi restore edilmiş bir şekilde aktarabilmeyi amaçlamaktayız. Kalfet Cami, Yeşilyurt Cami ve Yağlıbasan Türbesi gerek tarihi özellikleri gerek doğa ile iç içe bulunmaları dolayısıyla yapılacak tanıtım çalışmalarıyla Durağan turizmine önemli katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Çal, H. J. B., Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı. (2014). *Boyovası/Boyabat Kazasında Türk Mimarisi*. DurağanBelediyesi. (2017). Kültür. Retrieved from <http://www.duragan.bel.tr/index.php/duragan/kultur>Erişim: 28.07.2021
- Oral, M. Z. J. B. (1956). *Durağan ve Bafra'da iki türbe*. 20, 385-410.
- TürkiyeKültürPortali. (2021). *Yağlıbasan Türbesi-Sinop*.Erişim:28.07.2021

DURAĞAN'DA YAŞAYAN LEZZETLER

Serkan ASLAN*

Ümran DEMİRCAN*

Ahmet Hüsamettin BARAN*

Öz

Türk mutfağına baktığımızda, değişen coğrafya, iklim ve farklı kültürlerle etkileşim halinde olması birçok dünya mutfağının lezzetlerini kendi bünyesinde toplamıştır. Bu durum Türk mutfağının kültürel zenginliğine katkı sağlamıştır. Modern Türk mutfağının zenginliğini gösteren unsurlardan birisi de bölgeden bölgeye değişen köklü lezzet tatlarıdır. Karadeniz bölgesinin mutfağına baktığımızda da bu bölgede yetişen ürünler yemek kültürünün zenginliğini artırmaktadır. Ayrıca Karadeniz bölgesinin geniş bir coğrafyaya hâkim olması ve homojen olmayan kültürel yapısı, farklı yöresel lezzetlerin doğmasına da imkân sağlamıştır. Sinop mutfağı da bu farklılığı temsil eden önemli bir mutfak konumundadır. Durağan mutfağı lezzetleri de bu farklılığı destekleyen kaynaklardan birisidir. Bu derleme, Durağan mutfak lezzetlerinin tarihsel süreç içerisindeki değişimine ve lezzetinin daha iyi tanıtımına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu derleme Durağan mutfak lezzetlerinin tarihsel süreç içerisindeki oluşumunu ve değişimini literatür doğrultusunda gözden geçirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada Google Scholar veri tabanı konu ile ilgili literatür taranarak yayınlanan çalışmalarla ilgili makaleler tarandı. Konunun temeline inebilmek için derleme yöntemine başvurulmuştur. Çalışmaların bulgularına baktığımızda Durağan mutfağı geleneksel Türk lezzetlerinin yansımasını taşımakta ve yaşatmaktadır. Durağan mutfağına yönelik farklı lezzetler Bolluk Aşı, Tirit, Sırık Kebabı, Taktak Helva, Höbelen, Kanlıca Mantarı, İncir Uyuşturması, Kiren Ekşisi, Pirinç olarak belirtilmektedir. Bu lezzetler geçmişten günümüze kadar varlıklarını korumaktadır. Ayrıca literatüre bakıldığında konu ile ilgili yeterli çalışmaların yapılmaması da dikkat çekmektedir. Günden güne unutulmaya başlamış olan bu yöresel ürünleri tanıtmak için farklı araştırmalarla ilgili literatür desteklenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sinop Yemekleri, Durağan Mutfağı, Bolluk Aşı, Höbelen, Türk Mutfağı.

Living Flavors in Durağan

Abstract

When we look at Turkish Cuisine, with the changing geography, climate and interaction with different cultures it has gathered the flavors of many world cuisines in itself. This has contributed to the cultural richness of Turkish Cuisine. One of the elements that show the richness of modern Turkish Cuisine is the deep-rooted flavors that vary from region to region. When we look at the cuisine of the Black Sea region, the products grown in this region ramp up the richness of the food culture. In addition, the having of the Black Sea region a wide geography and its non-homogeneous cultural structure have also enabled the emergence of different local flavors. Sinop Cuisine is also an important cuisine that represents this difference. The flavors of the Durağan Cuisine are also one of the sources that support this difference. This review aims to contribute to the change of Durağan Cuisine flavors in the historical process and to better promotion of its taste. This review aims to review the formation and change of Durağan Cuisine flavors in the historical process in line with the literature. In the study, the literature on the subject of Google Scholar database was searched and articles related to the published studies were scanned. In order to get

* MEB 75. Yıl Cumhuriyet Yatılı Bölge Ortaokulu, Durağan/Sinop, serkanarslana@homail.com.

* Öğr. Gör, Sinop Üniversitesi, Durağan MYO, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, umrnalti-noz@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2975-4581>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Durağan MYO, Eczane Hizmetleri Bölümü, abaran@sinop.edu.tr-<https://orcid.org/0000-0003-0830-313X>.

to the bottom of the basis, the compilation method was used. When we look at the findings of the studies, Durağan Cuisine carries the reflection of traditional Turkish tastes and keeps them alive. Different flavors for the Durağan Cuisine are stated Bolluk Aşı (Wheat soup), Tirit(boiled minced meat sauce poured on diced stale bread), Sırık Kebab(spit roasted lamb), Taktak Halva(a kind of Halva with nut), Hobelen(narrowhead morel), Kanlıca Mushroom, İncir Uyuşturma(a desert which is made with fig, milk,and sugar), Kızılcık Ekşisi (Cornelian cherry Marmelade) , Rice. These flavors preserve their existence from the past to the present. In addition, when the literature is examined, there are not enough studies on the subject. Literature related to different researches can be supported in order to introduce these local products, which have begun to be forgotten day by day.

Keywords: Sinop Food, Durağan Cuisine, Bolluk Aşı, Hobelen (Narrowhead Morel), Turkish Cuisine.

Giriş

Biyolojik gereksinim anlamında tüm canlıların ortak noktası beslenme ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç insanlar açısından zamanla bir gereksinim olmaktan çıkmış, kültürel davranış kalıplarını da bünyesinde barındıran bir zevke evrilmiştir. Beslenmenin temel amacı karın doyurmak gibi görünse de bu eylem büyük bir kültürel farklılık arz etmektedir. Bu nedenle yemek ve mutfak kültürü denilen olgu topluluklar arasında ortaya çıkan ayrımları ortaya koyan en önemli etkenlerden birisi haline gelmiştir (Türk ve Şahin, 2004). Topluların her birisini kültürel ve beslenmeye yönelik davranış kalıpları ve alışkanlıkları birbirinden ayırmaktadır. Bu ayrışmanın kökeninde tarihsel benlik, tarım ile ilgili üretim tarzları, ekonomik, sosyolojik ve kültürel yapılarda gözlemlenmekte olan farklılıklar yatmaktadır. Ülkelerin sahip oldukları hayat tarzları ve kültürel değer yargıları mutfak kültürlerinin oluşmasında ve yeme içme alışkanlıkları üzerinde etkili olan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye birçok etnik yapının bir arada yaşamını sürdüğü bir ülke konumundadır, bu durum çok büyük bir kültürel çeşitliliğe de zemin hazırlamıştır. Özellikle yemek çeşitleri, tatları ve nitelikleri açısından her etnik grubun kendi kültürel kimliğini yansıtan birtakım standartları meydana gelmiştir. Türk toplulukları tarihsel süreçte yemek yeme ve mutfak alışkanlıklarını hayat tarzlarına göre biçimlendirmiştir. Yeme içme kültürü Türk toplumlarında her zaman önemli bir yere sahiptir, bu anlamda toplumu yönetenler, bakmakla yükümlü oldukları tebaalarını aç ve açıkta bırakmamayı yönetimin temel amacı olarak görmüşlerdir. Türk mutfağı kültürümüzün en önemli parametrelerinden birisi olarak hala önemini korumaktadır. Bu niteliği Türk mutfağının dünya mutfakları içinde çok önemli bir yere gelmesine zemin hazırlamıştır. Ülkenin mutfak kültürü zenginliğini ve çeşitliliğini tarihsel süreçte birçok faktörden etkilenerek günümüze kadar taşıyabilmiştir. Mutfak kültürü olarak tanımlanan kavram, geçmişten günümüze kadar yaşamış toplulukların beslenme ihtiyaçlarını gidermek için kullandıkları gıda malzemeleri, bu malzemelerin pişirilerek hazırlanması, belli koşullarda bunların korunabilmesi, bu işlemlerin yapılabilmesi amacıyla kullanılan materyaller, pişirme, saklama ve korunma teknikleri, mutfak ortamında yapılagelen tüm uygulamalar, mutfağa yönelik inanışlar ve yeme içme alışkanlıklarının tümünü ifade etmektedir. Yüzyıllardır süre gelen devamlılığı neticesinde Türk mutfağı yemek pişirme teknikleri, sofraya hazırlama yöntemleri, düzen, servis yapma teknikleri ve yiyecek çeşitliliği gibi kriterler açısından kendine has nitelikleri bulunan bir kültür olarak karşımıza çıkmaktadır (Güler, 2010).

Türklerin İslam dini ile tanışmaları neticesinde ortaya birçok örf adet ve uygulama çıkmıştır. On birinci ve on ikinci yüzyıl sonunda dini birtakım kurumlar ve gruplar sosyal hayatın şekillenmesine yön vermişlerdir. Bu kurumlardan imarethaneler ve tekkeler adeta halkın mutfağı konumundadırlar. Yemeklerden sonra yaratıcıya topluma sunmuş olduğu tüm nimetler için dua edilmesi yaygın bir ritüel haline gelmiştir. Selçuklu devletinde sebze ile hazırlanan yemeklerin tüketimi düşmüş ve sakatat ile hazırlanan yemekler daha fazla hazırlanmaya başlamıştır. İslam dini tarafından yemesinin haram olarak

gösterildiği ve yasaklanan sürüngenler, domuz, kurbağa, tek tırnaklı hayvanların etleri, tilki gibi hayvanlar Türk mutfağında kullanılmayan gıda kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam kültürünün gelişmesi ile birlikte Türk mutfağında Arap mutfağının da izleri görülmeye başlamıştır. Yemeklerde kullanılmakta olan acı baharatlar bu durumun en güzel örneklerinden birisidir. Aynı şekilde Türk toplulukları da Anadolu'ya göç ettiklerinde burada yaşamakta olan toplumların mutfak kültürlerini etkilemişlerdir. Türk mutfak kültürü ile burada yaşayan milletlerin mutfakları iç içe geçerek daha zengin bir lezzet kültürünün oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Türkiye'nin en güzel bölgelerinden birisi olan Karadeniz bölgesi de bu kültürel zenginlikten nasibini almıştır. Bu bölgenin kıyı ve iç kesimleri yeme içme alışkanlıkları ve mutfak kültürü bakımından birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bu bölgenin her mevsim yoğun olarak yağış alması ve ikliminin ılıman oluşu, coğrafi koşullarının zorluğu nedeniyle zamanla kendine has diğer bölgeler ile karşılaştırma yapılamayacak kadar çeşitli ve zengin bir mutfak kültürü ortaya koymuştur. Bu bölgede yaşamını sürdüren halkın büyük çoğunluğu hayatlarını tarımdan kazanmaktadır. Bu sebeple farklı bitkilerden, tahıllardan ve baklagillerden hazırlanan besinler ve yemekler sayıca diğer bölgelere oranla daha fazladır. Bilindiği üzere çay üretiminin %65'i, fındık üretiminin %80'i ve mısır üretiminin %45'i bu bölgeden sağlanmaktadır (Demirel ve Ayyıldız, 2017).

Sinop ili Doğu ve Batı Karadeniz bölgesi arasında yer almaktadır. Türkiye'nin Karadeniz'e uzanan en kuzey ucunda üç tarafı denizlerle çevrili yarımada üzerine kurulmuştur. Birbirinden farklı birçok kültüre ev sahipliği yapmakta olan Türkiye, bu niteliği sayesinde çok zengin bir mutfak kültürüne de sahiptir. Bu zengin mutfak kültürü gelenekler, örf ve adetler, kadim bir kültürel etkileşim, ekonomik süreçler, tarihsel döngü, ekolojik çevre şartları, coğrafi koşullar gibi birçok faktörden etkilenmek suretiyle bu günkü halini almıştır. Türk mutfağını coğrafi bölgeler açısından ele aldığımızda Karadeniz Bölgesi'nin, karakteristik coğrafi yapısı ve ikliminin etkisi ile kendi mutfak kültürünü yarattığı görülmektedir. Karadeniz mutfağı kendi bünyesinde de birtakım farklılıklar barındırmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nin güzide şehirlerinden birisi olan Sinop İli de Karadeniz mutfağını temsil eden mutfak kültürlerinin başında gelmektedir. Sinop ili'ne bağlı olan Durağan ilçesi de bu ilin mutfak kültürüne büyük katkıları olan bir ilçe konumundadır. Sinop ili ve çevresinde birçok farklı kültürün yaşamış olması, burada çok çeşitli mutfak kültürlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan yegâne etkenlerden birisidir.

Sinop ili ve Durağan ilçesi özelinde bu yöreye ait mutfak kültürü incelendiğinde beslenme yapısının temelinde tahıl ürünlerinin yer aldığı görülmektedir. Sinop'un Karadeniz'e kıyısı bulunmasından dolayı ayırcı balık ve balık ürünlerinden hazırlanan birçok yemeğe ve ürüne ev sahipliği de yapmaktadır. Durağan ilçesi mutfak kültürü tirit, kaşık çıkartması, nokul, pilaki, mısır pastası, katlama ve ıslama gibi yöresel yemekleri ile ün yapmıştır. Özellikle düğün gibi özel günlerde hazırlanmakta olan yemekler buradaki zengin mutfak kültürünün oluşmasına katkı sağlamıştır.

1. Yöntem

Sinop mutfağı, farklı yöresel lezzetlerin doğmasına temsil eden önemli bir mutfak konumunda olduğu için Durağan mutfağı lezzetleri de bu farklılığı destekleyen kaynaklardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Durağan mutfak lezzetlerinin tarihsel süreç içerisindeki değişimine ve lezzetlerinin daha iyi tanıtımına katkı sağlamaktır. Bu derleme Durağan mutfak lezzetlerinin tarihsel süreç içerisindeki oluşumunu ve değişimini literatür doğrultusunda gözden geçirerek veri toplama ve sınıflandırmayı kapsamaktadır. Çalışmada Google Scholar veri tabanı ile ilgili literatür taranarak yayınlanan çalışmalarla ilgili makaleler taranmıştır.

2. Bulgular

Turizm kavramı, bireylerin yaşamakta oldukları ikametlerinden farklı bir yerleşim birimine hareket etmeleri, devam edegelen motivasyonlarından haz duymaları ile alakalı ekonomik ve sosyo-kültürel bir kavram şeklinde ifade edilmektedir (International Recommendations for Tourism Statistics, 2010). Her geçen gün daha da gelişim göstermekle birlikte tarihi süreç incelendiğinde Avrupa Birliği ve diğer Avrupa ülkelerinin dünyanın önemli turizm merkezlerini teşkil ettiğini söylemek mümkündür (Emekli, 2005). Gastronomi turizmi ise insanların arayışları sonucunda ortaya çıkmış bir alternatif turizm türüdür. Sektörel bazda incelendiğinde turizm arayışlarındaki farklılaşma, bir takım alternatif yolları zorunlu kılmış ve bu durumun sonucunda turizm tarzları değişim göstermeye başlamıştır. Termal turizm, gastronomi turizmi, yayla turizmi, ekoturizm, sağlık turizmi, kültürel turizm gibi türler bu değişim sonucunda ortaya çıkmıştır (Emekli, 2005).

Gastronomi turizmi gıda maddelerinin, bu ürünleri üreten sanayi kollarındaki yeri sebebiyle iktisadi ve sosyal kalkınmaya fayda sağlanabilecek bir turizm çeşidi özelliği göstermektedir (Cömert ve Sökmen, 2017),

Gastronomi turizmi, gıda maddeleri ile turizm arasında ortaya çıkan bağı ifade etmektedir ve daha çok yerel gıda maddelerinin bulunmakta olduğu bölgelere yönelik olarak gerçekleştirilen iç turizm hareketleridir (Cömert ve Sökmen, 2017).

Gastronomi turizmi tek başına yerel bölgelerdeki lokanta ve yemeklerden ibaret değildir, yemek programları, aşçılık okulları, bu alanda hizmet vermekte olan tur operatörleri, şarap bağları ve bira fabrikaları gibi birçok oluşumu da kapsamaktadır. Bu sayılanların dışında yerelde düzenlenmekte olan birçok festival, organizasyon ve sempozyumlar da gastronomi turizmi kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda gastronomi turizmi, neticesinde ortaya çıkan birtakım fırsatlar ve imkanların sayesinde bazı insanların yaşam biçimi haline gelmiş ve değişik bilgiler öğrenme, tanımadığı başka kültürler ile etkileşim kurabilme, deney yapabilme ve yerelde yaşatılan mutfak kültürünün öğrenilmesi şeklinde imkanlar ortaya çıkarmaktadır (Sormaz, 2015).

Mutfak kültürü ve gıda ürünlerinin nitelikleri halkları ve ülkeleri daha yakından tanımak için bir araç olarak kullanılabilir. Bu durumun neticesinde son yıllarda yiyecekler, seyahat deneyimlerinin odak noktası haline gelmiştir. Bu yönde yapılan araştırmalarda, gıda maddelerine olan alakanın artması ile birlikte, turistler için o yiyeceğin tüketildiği yörelerin çekiciliğinin de artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Lopez & Martin, 2006). Yöresel yiyecekler ve gıda maddeleri gastronomi turizmi için önemli bir yer tutmaktadır, gelen turistler ister gastronomi turizmi için gelsin ister ise başka tarzda bir turistik gezi ile gelsin, yine de yiyecek maddelerine ilgi göstermekte, mutfak kültürü turistik geziler için başlı başına bir motivasyon sağlamaktadır.

Türk mutfağı dünyanın en önemli mutfaklarından birisi olarak gösterilmektedir. Türk mutfağının bu günkü durumuna gelmesinde elbette ki Karadeniz mutfağının da payı büyüktür. Bu mutfak kültürü kendine has ürünleri ve pişirme teknikleri ile ülkemizde gastronomi turizminin gelişim göstermesinde büyük katkı sunan eşsiz mutfak kültürlerinden birisidir. Karadeniz mutfağının en karakteristik özelliği geçmişten günümüze kadar bozulmadan, özgün yapısını korumasıdır. Bu mutfak kültürünü yaşatan Karadeniz toplumunda, sofralarda tercih edilmekte olan gıda maddeleri incelendiğinde, geçmişten günümüze kadar aynı ürünlerin tüketilmekte olduğu görülmektedir (Aslan, Güneren ve Çoban, 2014).

Sinop mutfağı, Karadeniz mutfağının en güzide örneklerinden biridir. Bir takım alternatif turizm tarzlarının gelişim gösterdiği günümüz koşullarında gastronomi turizmi de bu gelişimden nasibini almıştır. Son yıllarda Türkiye’de de büyük bir gelişim gösteren gastronomi turizmi açısından bakıldığında,

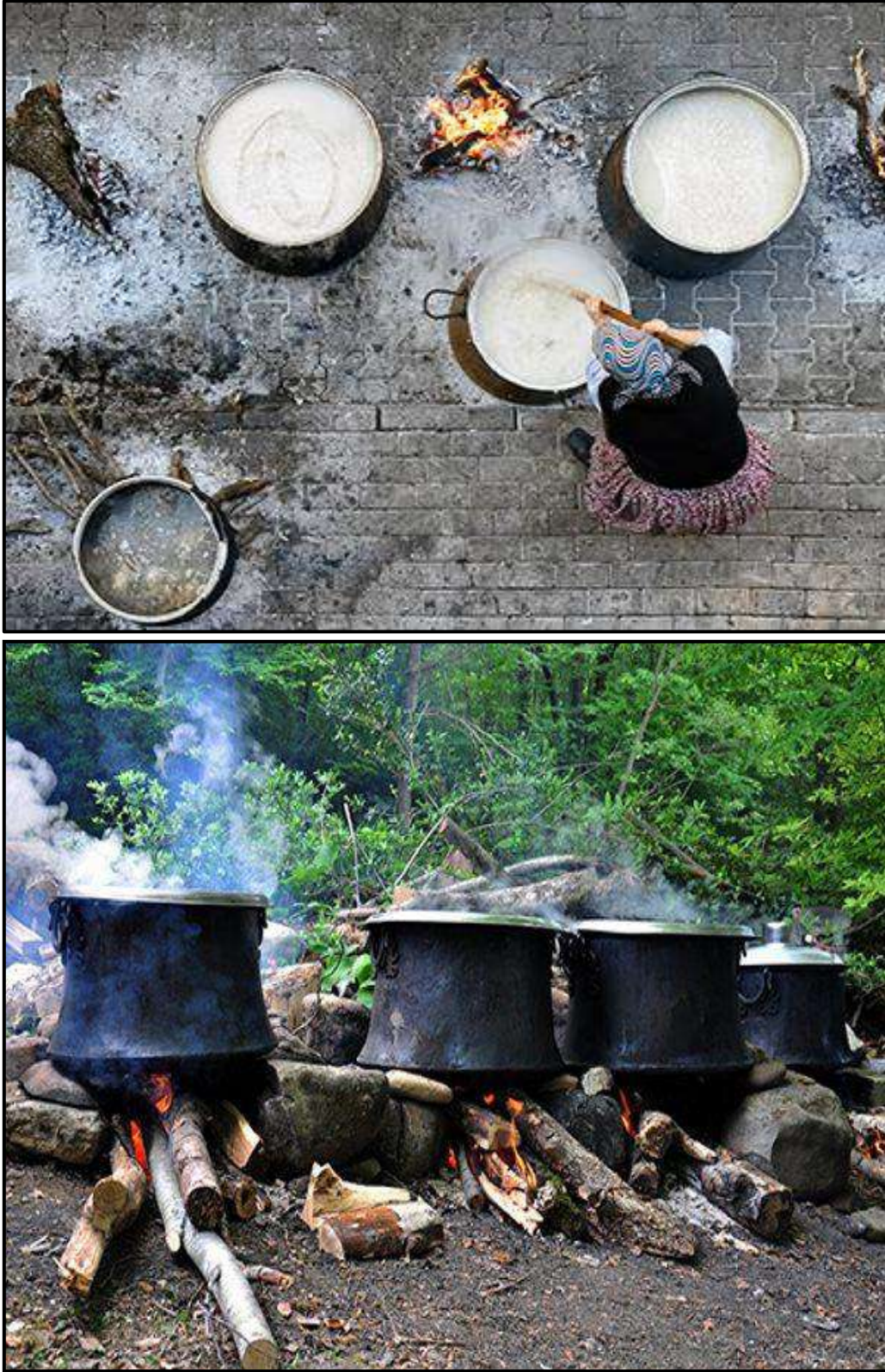
yöresel tatlarla ve gıda maddelerine verilen önemin giderek arttığı, bu ürünlerin gastronomi dalı çerçevesinde incelendiği ve tanıtımlarının yapıldığı, bu sayede de Türk mutfağının gastronomi turizmi açısından öneminin gün geçtikçe arttığı gözlemlenmektedir. Sinop ili özelinde geçmiş yıllarda tüketimi sürekli olarak yapılan, günümüze kadar gelememiş ve unutulmaya yüz tutmuş tatların, yöresel yemeklerin belirlenmesi maksadıyla bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda Sinop ili ve bağlı ilçelerinde et yemeklerinde av hayvanları, küçükbaş, büyükbaş ve kümes hayvanlarının genel olarak tüketildiği neticesine ulaşılmıştır (Özdemir ve Güngör, 2016).

Durağan 1.011 km² yüzölçümü ile Sinop'ta Boyabat'ın ardından en büyük 2. ilçedir. Sinop toplam yüzölçümünün %17'sini oluşturmaktadır. 2011 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 21.626 olan nüfusu ile Sinop toplam nüfusunun %11'ini oluşturmaktadır. Sinop ili gibi Durağan ilçesinde de halk, genelde kendi besledikleri hayvanlar ve av hayvanları vasıtasıyla et ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bu yörenin mutfak kültürü incelendiğinde av hayvanları kullanılarak yapılan yemekler karatavuk kavurması, tavşan kavurması ve ördek dolmasıdır. Burada yapılan hamur işi ve ekmek gibi ürünlerde farklı farklı pişirme tekniklerinin kullanılmakta olduğu görülmektedir. Fırın ekmeği, şekerli ekmek, Boyabat pidesi, unlu basma gibi ekmek çeşitleri buna örnek teşkil etmektedir. Sinop geneli gibi Durağan ilçesinde de ekmek yapımında mısır unu ve buğday ununun kullanıldığı görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 2: Durağan'ın Yörese Tatları (Kaynak Selvi Türkoğlu Yanık)

Durağan ilçesi başta olmak üzere Boyabat, Saraydüzü gibi ilçelerde, belde ve köylerde, geçimi hayvancılık ve tarım olan kırsal kesimdeki halkın bir kültür mirası olarak günümüze kadar getirdiği bolluk aşına ayrı bir paragraf açmak gereklidir. Bu gelenek yörede kuraklık ve yağışlara bağlı olarak isim değiştirse de uygulanış ritüeli bakımından benzer özellikler taşımaktadır. Yağışların tarımsal verim ve otlaklar için yeterli düzeyde düştüğü yıllarda bolluk aş, şükür duası şeklinde uygulanırken, yağışın yetersiz düştüğü yıllarda yağmur duasına, dolu gibi verimi olumsuz etkileyen yağışların fazla olması ile de afat duasına dönüşen geleneksel bir törendir. Bolluk aş geleneği, geleneksel dokusu ve uygulanış ritüeli ile gelecek nesillere aktarılması ve yaşatılması gereken önemli toplumsal uygulamalardandır. Kırıydan iç kesimlerdeki ilçeler ve çevresinde yerel halk, yılın bereketli geçmesi için ilkbahar mevsiminde (Nisan, Mayıs ayları) “bolluk aş” adında geleneksel bir toplumsal tören icra etmektedir (Genç ve Seçim, 2019) (Şekil 2).

Şekil 2: *Durağan'da Bolluk Aşı, Kazanlarda ve Odun Ateşinde Pişirilmektedir* (kulturportali.gov.tr)

Sinop ili ve Durağan gibi bir çok ilçede Karadeniz mutfağından çok güzel örnekler sunan restoranlar ve kafeler bulunmaktadır, bu mekanlarda Karadeniz'in lezzetli balıklarından Sinop'a özgü bir mantı türü olan kulak hamuruna kadar birçok farklı yemek türü sunulmaktadır. Sinop mantısı, turistlerin en çok tercih ettiği yerel yemek türüdür (Şekil 3). orbalar, pide, döner ve et yemekleri

müşterilerinin en çok tercih ettiğı yemeklerdir. Islama, Çerkez tavuğı, nokul, katlama, etli ekmek, mısır tarhanası, mısır pastası, pırasa böreğı, kiren turşusu, turşu kavuşturması, incir uyuşturması gibi yerel yiyecekler de çok popülerdir.

Şekil 3: Sinop Mantısı Yapım Aşaması (Kaynak Selvi Türkoğlu Yanık)

Sonuç

Sonuç olarak: Türk mutfağı Dünyanın en önde gelen mutfaklara arasında yer almaktadır. Türk mutfağının gelişim göstermesinde ve bu kadar büyük bir çeşitliliğe sahip olmasında büyük rolü olan yöresel mutfakların arasında Karadeniz mutfağı da yer almaktadır. Karadeniz mutfağının kendine has ürün çeşitliliğı ve yemek pişirme teknikleri Türk gastronomi turizmine de büyük katkılar sağlamaktadır. Karadeniz mutfağının en karakteristik niteliğı geçmişten günümüze kadar özgün kimliğini koruması ve büyük değişimlere sahne olmamasıdır. Geçmişte yemeklerde tüketilmekte olan maddelerin halen değişmeden kullanılageldiğı görölmektedir.

Sinop mutfağı ise Karadeniz Bölgesinin en nadide mutfaklarından birisini oluşturmaktadır. Gastronomi turizminin son yıllarda hızla geliştiğı Türkiye’de yöresel yiyeceklere verilen önemin artmasıyla birlikte bu ürünlerin gastronomik bir ürüne dönüştürölmesi ve tanıtımının yapılması Türk mutfağı açısından oldukça önemli bir hale gelmiştir. Sinop iline bağılı Durağan İlçesinde geçmişten günümüze tüketimi sıklıkla yapılan yöresel lezzetlerin belirlenmesi ve bu zengin mutfak kültürünün tanıtılması amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde Sinop ilinde ve Durağan İlçesinde et yemeklerinde; küçükbaş, büyükbaş, kümes ve av hayvanlarının sıklıkla tüketimi yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Durağan İlçesinde halk genellikle et ihtiyaçlarını kendi besledikleri hayvanlardan ve avladıkları hayvanlardan sağlamaktadırlar. Bölgede tüketilen et yemeklerine incelendiğinde av hayvanları ile yapılan yemeklere tavşan kavurması, ördek dolması, karatavuk kavurmasının sık tüketildiğı görölmüştür. Et ilavesi ile yapılan baklagil yemeklerinde ise etli nohut, keşkek ve nohutlu tavuk yemeğinin sıklıkla tüketildiğı gözlemlenmiştir. Bölgede yapılan ekmekler ve hamur işleri ürünlerinde ise farklı pişirme teknikleri kullanılarak yapılan ekmekler göze çarpmaktadır. Pişirme tekniğı olarak fırın ekmeğı, Boyabat pidesi, şekerli ekmek, unlu basma gibi ekmek çeşitleri fırında pişirilirken, sac ekmeğı, saraylı ekmeğı, köy ekmeğı ise sacda pişirilen ekmekler arasındadır.

Kaynakça

- Aslan, Z., Güneren, E. ve Çoban, G. (2014). Destinasyon markalaşma sürecinde yöresel mutfağın rolü: Nevşehir örneğı. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2 (4), 3-13.
- Cömert, M. ve Sökmen, A. (2017). Türkiye’de gastronomi turizmi: Antalya’da konaklayan turistler üzerine bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliğı Dergisi*, 14 (3), 6-26.

- Emekli, G. (2005). Avrupa Birliği'nde turizm politikaları ve Türkiye'de kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14 (1-2), 99-107.
- Genç, N.A. ve Seçim Y. (2019). Sinop Yöresel Mutfağının Unutulmaya Yüz Tutmuş Tatlarının Değerlendirilmesi, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (44), 302-319.
- Güler, S. (2010). Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları. Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 24-30.
- Demirel, H. ve Ayyıldız, S. (2017). Mutfak Kültürü ve Değişimi; Giresun İli rneği. *Mutfak Kültürü ve Değişimi; Giresun İli rneği (Culinary Culture and Change; Example. Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 280, 298.
- IRTS. (2010). International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (Department). New York: United Nations Publication.
- Lopez, X. A. A. ve Martin, B. G. (2006). Tourism and quality agro-food products: an opportunity for the Spanish countryside. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 97 (2), 166-177.
- zdemir, F. ve Güngör, B. (2016). Kltrel bir değer olarak unutulmaya yz tutmuş geleneksel Hatay yemekleri ve bu kültürel değerin korunması nerileri. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4 (Special issue1), 190-199.
- Sormaz, ., zata, E. ve Güneş, E. (2015). Turizmde Gastronomi. *osyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 67-73.
- Türk, H. ve şahin, K. (2004). Antakya Geleneksel Yemek Kültürü. *Antakya Geleneksel Yemek Kültürü, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (2). 115-132.

DURAĞAN İLÇESİNDEKİ ÇELTİK ZİRAATI

Emine CEBECİ*

Zehra BAŞHAN*

Öz

Çeltik bitkisinin ülkemizde 500 yıllık bir geçmişe sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Durağan bölgesinde yetiştirilen çeltiğin durumunu ortaya koymak, Türkiye'deki çeltik yetiştiriciliği içerisinde konumunu saptamaktır. Çeltik (*Oryza Sativa L.*) dünyanın en çok tüketilen temel besin maddelerinin başında gelmektedir. Çeltik diğer tahıl ürünlerine kıyasla en yüksek verimin elde edildiği tahıl olup, yurt içi ve yurt dışı piyasalarda da en yüksek ekonomik getiriyi sağlamasından dolayı tercih sebebi olabilecek önemli ve stratejik bir tarım ürünüdür. Çeltik üretiminde Türkiye'de 2. Sırayı alan Karadeniz Bölgesi önemli çeltik üretim merkezlerindendir. Sinop ili Durağan ilçesi de Karadeniz Bölgesi'ndeki bu üretim merkezlerinden birisidir. İlçede 6000 dekarlık bir alanda ortalama 765 da/kg verimle tavalarda ekim yapılmaktadır. Gelişen teknoloji ve yapılan ıslah çalışmaları çeltiğin çeşitlenmesine neden olmuştur. Ancak Durağan yöresinde daha çok Osmancık ve Cameo çeşitleri üretilmektedir. Durağan ilçesinde çeltik ekimi Mayıs başı Haziran ortalarını bulmaktadır. Bu durum kışlık ara ürün yetiştiriciliğine imkân sağlamaktadır. Hasat sonrası çeltiğin işlenme aşamasında da pirinç alındıktan sonra kalan ürünler (kavuz, kepek, kırık ve hasarlı pirinç) farklı alanlarda değerlendirilmektedir. Ayrıca hasat sonrası tarlada kalan saman da her ne kadar besin değeri düşük olsa da hayvanlar için kaba yem olarak kullanılabilir. Durağan ilçe ekonomisinin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Çeltik tarımı ilçenin en önemli ürünlerinden birisidir. Uygun çeşit seçimi, bilinçli gübre ve ilaç kullanımı noktasında çiftçiye gerekli destekler verilmeye çalışılarak dekara düşen verim miktarını artırmak amaçlanmalıdır. Damla sulama yöntemi ile çeltik üretimi için de çalışmalara başlanmıştır. İlçedeki Durağan Tarım İlçe Müdürlüğü başta olmak üzere çeltik üretim alanını daha da genişletilerek dekara düşen verimi artırılması ve iç göçün yönünü tersine çevirmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Durağan, Çeltik Üretimi, Osmancık, Cameo, Tarım.

Paddy Agriculture in Durağan

Abstract

Paddy is estimated that paddy plant has had a history for nearly 500 years in our country. The aim of this research is to present of the condition of the paddy grown in Durağan location and to determine the status of it in the paddy planting field in Turkey. Paddy (*Oryza Sativa L.*) is one of the first of the main nutrients consumed around the world. While paddy is the most profitable cereal product compared the others, it is also the very important and strategic agricultural product as it provides a pretty high financial income in both foreign and domestic markets. Black Sea Region which has the second place in paddy planting in Turkey is one of the important producing centers. Durağan county which locates in Sinop is one these producing places in Black Sea Region. In Durağan county, sowing is done 6000 decares of paddy fields with an average 765 da/kg yield. Developing technology and soil improvement has caused paddy diversity. However in Durağan, mostly Osmancık and Cameo kinds are grown. In Durağan, paddy planting starts from early May to middle of June. This also gives a chance to grow a midproduct. After harvest while processing crop, rest of the crops (hask, bran, broken and defective rice) are used

* Ziraat Mühendisi, Durağan İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, emine.cebeci@tarimorman.gov.tr - <https://orcid.org/0000-0003-1803-587X>.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Böl., zbashan@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-1355-4016>.

in different areas. Also the straw left after the harvest is used as food for animals even though it has a low nutritive value. Agriculture and livestock build up the structure of Durağan economy. Paddy is one of the most important product of the county. It is aimed to raise the productivity per decare by supporting the farmers in terms of selecting appropriate kind and using the fertilizer and pesticide consciously. It is also aimed to reverse domestic migration and raise the productivity per decare more by widen paddy fields under the leadership of Durağan District Directorate of Agriculture.

Keywords: Durağan, Paddy Planting, Osmancık, Cameo, Agriculture.

Giriş

Buğdaygiller familyasına ait tahıllardan birisi olan çeltik, pirincin kabuğundan ayrılmamış halidir. Dünyada tüketilen önemli ve temel tahıl ürünlerinden bir tanesidir (Taşlıgil ve ark., 2011). Çeltik yetiştiriciliği M.Ö 3000’li yıllara dayanmakta ülkemizde ise 500 yıllık bir geçmişi olduğu tahmin edilmektedir (Türkoğlu, 1979). (Taşlıgil ve ark., 2011). Yetiştirme koşullarından dolayı sıtma hastalığı gibi sağlık sorunlarına yol açabilme tehlikesinden dolayı izne tabi bir tarım ürünüdür. Ülkemizde çeltik yetiştiriciliği 11.06.1936 tarih ve 3039 sayılı Çeltik Kanun ve 14.09.1936 tarihli ve 5332 sayılı kararnameyle yapılmaktadır (Taşlıgil ve ark., 2011).

Durağan Sinop’un yüzölçümü açısından 2. en büyük ilçesidir. İlçenin deniz seviyesinden yüksekliği 220m’dir ve Gökırmak vadisi üzerinde kuruludur. İlçenin %80’i dağlıktır (www.kuzka.gov.tr). Bu nedenle çeltik ekimi daha çok Gökırmak çevresindeki ovada yoğunlaşmıştır.

2. Çeltik Yetiştiriciliği

Çeltik bitkisi yetiştiriciliğinde yüksek nem ve yağışa gereksinim duymaktadır. Vejetasyon dönemi boyunca senelik yağışın 1000-1200 mm’nin, sıcaklığın ise 20 °C’nin altına düşmemesi gerekir. Ancak ülkemizde bu kriterleri sadece doğu Karadeniz bölgesi sağlamaktadır. Burada da arazinin engeli yapısından dolayı tercih sebebi değildir. Bu nedenlerden dolayı çeltik yetiştiriciliği ülkemizde sulama ile yapılmaktadır (Şahin, 2002).

Çeltik ekim zamanı sıcaklığa bağlı olarak bölgelere göre farklılık göstermektedir. Nisan ortalarında başlayıp Haziran sonuna kadar uzanan 2,5 aylık zaman diliminde ekimi yapılabilir. Toprak isteği olarak çok seçici olmamakla birlikte su geçirgenliği az, tınlı, ağır ve mineral maddelerce zengin topraklarda verim çok daha yüksek olmaktadır. Çimlenme için minimum 12°C sıcaklık gerekir ancak iyi gelişmesi için 20 °C’nin altına düşmemesi gerekir. Toplamda 5-6 ayda gelişimini tamamlamaktadır (Şahin, 2002). Gelişim sürecinde yağışın fazla olması nemi artırmakta, güneşlenme süresini azaltmakta, bu durum ise fungal hastalıklara neden olmaktadır. Hasat dönemindeki yağış ise mahsulün yatmasına, tanelerin dökülmesine ve kalitenin bozulmasına neden olmaktadır (Nihal E. ve Niyazi G., 2012).

Çeltik yetiştiriciliği, genişliği 30-40 cm’lik, yüksekliği 30-50 cm’lik seddelerle çevrili tava dediğimiz tarlalarda yapılır. Tavaların çok büyük olması suyu boşaltma ve doldurmadaki kontrolü güçleştirmektedir. Suyun rüzgârla dalgalanmasına neden olarak vejetasyon döneminin ilk zamanlarında köklerin tutunmasını zorlaştırmaktadır. Tavaların çok küçük olması ise bakım, sulama ve hasat işlemlerinin gecikmesine neden olmaktadır. Tavaların ebatları ile ilgili belli bir büyüklük vermek ise mümkün değildir.

Çeltik ekiminde farklı metotlar kullanılabilir. Ancak Durağan ilçesinde elle serpmeye yöntemi kullanılmaktadır. Ekimden önce tohumların su üstüne çıkmasını engellemek için ön çimlendirme yapılmaktadır. Ön çimlendirme yapılan tohumlar bulandırılmış su dolu tavalara elle atılır. Ön çimlendirme ile ağırlaşan tohumlar suyun altına çöker ve kök gelişimi başlar (Şahin, 2002). Suyun içerisinde

büyüyüp gelişmeye başlayan bitkinin gelişim evrelerine göre su seviyesi giderek artırılır ve harmandan 10-15 gün öncesinde tavalardaki su boşaltılır. Ürünün %80'i sarardığında hasat edilir. Bölgelere göre farklılık göstermekle birlikte hasat eylül başından ekim sonuna kadar devam edebilmektedir (Nuran ve Güven, 2011).

Çeltik kuru madde oranı yüksek olan bir bitki olduğu için gübreleme çok önemlidir. (Şahin, 2002). Özellikle azotlu ve fosforlu gübrelemeye ihtiyaç duyulmaktadır (Nuran T. Ve Güven Ş., 2011). Düzgün bir çimlenme için iyi bir gelişim ve tane verimi için azotlu gübreleme gerekmektedir (Şahin, 2002). Sapa kalkma ve başaklanma arasındaki vejetasyon döneminde ihtiyacı olan fosforu karşılaması için triple süper fosfat (TSP) ve amonyum fosfat gübreleri kullanılmalıdır (Nuran ve Güven, 2011).

Durağanda çeltik tarlalarında genellikle münavebe yapılmamaktadır. Münavebe yapılmadığı zaman yabancı ot kontrolü zorlaşmakta ve verimi olumsuz yönde etkilemektedir (Şahin, 2002). İlçede çeltik ekimi Mayıs başı Haziran ortalarını bulması sebebiyle ve iklim şartları da buna olanak sağladığı için kışlık ara ürün üretimi yapılabilmektedir. Bu durum çok yaygın olmasa da bunu yaygınlaştırmak adına çalışmalar devam etmektedir.

3. Çeltik Üretimi ve Verimi

1980'li yıllarda ülkemizde çeltik yetiştiriciliği geleneksel yöntemlerle, insan gücü kullanılarak yapılmaktaydı. İç piyasada üretilen pirinç tüketimi karşılamamaktaydı. Günümüzde de ihtiyacı karşılamasa da dışa bağımlılık oldukça azalmıştır. 2000'li yıllarda verimi çok daha yüksek olan çeşitlerin yetiştiriciliği artmaya başlamıştır. Ekimden hasata kadar olan süreçte insan gücü yerine modern makine ekipmanlar kullanılmaya başlanmıştır. Bu faktörlerde verimde önemli artışını sağlamıştır (Halil S., 2019)

Dünya genelindeki 1,5 milyar ha tarım arazisinin 2010 yılı ile 158,3 milyon ha çeltik yetiştiriciliği yapılmaktadır. Dünyada ülkeler arasında çeltik ihtiyacının %50 den fazlasını Hindistan, Endonezya ve Çin karşılamaktadır (bakınız Tablo 1) (Nihal E. ve Niyazi G., 2012).

Tablo 1. Dünya Pirinç Üretim İndeksi (2000-2001 =100) (Nihal E. ve Niyazi G., 2012).

Ülkeler	2000-2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Çin	100	94.5	92.9	85.5	95.3	96.1	96.7	99.0	102.1	104.1
Hindistan	100	109.7	84.4	104.1	97.7	108.0	109.8	113.7	116.7	104.8
Endonezya	100	100	101.2	106.0	105.4	106.0	106.9	112.1	116.0	110.3
Bangladeş	100	96.8	100.3	104.3	101.9	114.7	115.5	114.7	123.5	123.5
Vietnam	100	102.4	104.8	107.8	110.7	111.2	111.7	119.0	119.0	121.9
Tayland	100	102.3	100.5	105.2	101.7	106.4	107.0	115.7	116.3	118.7
Filipinler	100	104.9	104.9	113.5	116.0	120.9	120.9	129.6	133.3	120.9
Türkiye	100	100	103.2	136.1	166.6	193.0	179.6	208.7	208.3	238.8
Diğer	100	98.8	100	102.4	105.1	108.2	107.0	109.7	112.4	116.3
Dünya	100	100.2	94.8	98.2	100.5	104.7	105.3	108.5	112.1	110.3

Ülkemizde 2002 yılında 60.000 ha alanda çeltik yetiştiriciliği yapılırken, 2018 yılında bu alan 120.137 ha'a yükselmiştir. 2002 yılında 360.000 ton çeltik üretiliyorken, 2018 senesinde bu sayı 940.000 ton olmuştur.

Tablo.2.Yıllara Göre, Ülkemiz Çeltik Ekim Alanı ve Üretim Miktarları. (Halil, 2019).

Yıllar	Ekim Alanı (1000 ha)	Üretim (1000 ton)	Çeltik Verimi (kg/da)
1928-1930	18,9	46,7	247
1931-1940	29	94,2	330
1941-1950	24,4	83,3	346
1951-1960	46,3	161	354
1961-1970	51,9	208	405
1971-1980	59,7	273	452
1981-1990	61,5	292	478
1991-1995	43,8	218	498
1996-2000	58,6	312	532
2001-2005	67,8	436	638
2006-2010	97,6	742	759
2011	99,4	900	906
2012	119,7	880	735
2013	110,6	900	814
2014	110,9	830	764
2015	115,9	920	794
2016	116,6	920	793
2017	109,5	900	822
2018	120,1	940	782

Çeltik üretiminde 5 ilimizin üretimi totaldeki üretimin %83'ünü kapsamaktadır. Edirne %44'lük, Samsun %14'lük, Balıkesir %12'lik, Çanakkale %7'lik ve Çorum %6'luk orana sahiptir. Sinop ise kalan %17'lik dilim içerisinde yer almaktadır (Halil S., 2019).

Tablo.3. Önemli Çeltik Üreticisi İllerimizin Çeltik Ekim Alanı, Üretimi ve Verimleri (20018). (Halil, 2019).

İller	Çeltik Ekim Alanı (1000 da)	Çeltik Üretimi (1000 Ton)	ÜretimdekiPayı (%)	Çeltik Verimi (kg/da)
Edirne	485,9	410,7	43,6	845
Samsun	180,6	133,2	14,2	738
Balıkesir	152,9	114,9	12,2	752
Çanakkale	83,7	63,0	6,7	755
Çorum	76,0	60,4	6,4	795
Tekirdağ	38,8	29,2	3,5	752
Sinop	42,1	32,2	3,1	765
Bursa	27,7	19,6	2,2	708
Kırklareli	25,5	20,9	2,1	821
Çankırı	23,5	15,6	2,2	664
Diyarbakır	15,9	7,4	0,8	468
Mersin	14,5	9,8	1,0	681
Kastamonu	11,1	7,3	0,8	665
Şanlıurfa	6,0	2,3	0,2	375
Diğer iller	17,2	13,5	1,4	754

Kaynak: Halil, 2019.

Türkiyede çeltik üretiminde Marmara bölgesi %70 ile 1. sırada karadeniz bölgesi ise %25'lik üretim kapasitesi ile 2. sırada yer almaktadır (Halil, 2019).

Tablo.4. Bölgelerimizdeki Çeltik Ekim Alanları ve Üretimleri

Bölgeler	2017 Ekim (Ha)	Alanı	Üretim (Ton)	2018 Ekilen (Ha)	Alan	Üretim (Ton)
Marmara Bölgesi	74.248		628.076	81.716		660.654
Ege Bölgesi	0		0	0		0
Akdeniz Bölgesi	1.217		8.411	1.450		9.858
İç Anadolu Bölgesi	2.672		20.108	3.045		22.082
Karadeniz Bölgesi	29.165		233.625	31.479		236.681
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	2.103		9.571	2.349		10.548
Doğu Anadolu Bölgesi	100		209	97		177
	109.505		900.00	120.136		940.000

4. Durağan'da Çeltik Üretimi ve Verimi

Durağan ilçesi yüzölçümü açısından Sinop'un en büyük 2. ilçesidir. Gökırmak vadisi üzerinde bulunmakta ve ilçe merkezinden Gökırmak geçmektedir (www.kuzka.gov.tr). Verimli topraklara sahip olan geçimini ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılıktan sağlayan ilçede Gökırmak sayesinde çeltik tarımı için uygun şartların oluşması sağlanmıştır. Çeltik diğer tarım ürünlerine göre ekonomik olarak çok daha değerli bir ürün olduğu için ilçe ekonomisine büyük katkıda bulunmaktadır.

İlçeye bağlı 70 köy vardır. Bunlardan Dağdelen, Akçabük, İncir, Yandak, Hacıoğlu, Yalnızkavak, Yeşilkent, Alpaşalı, Yeşilyurt köylerinde ve merkeze bağlı tarlalarda çeltik yetiştiriciliği yapılmaktadır (Resim 1). Toplamda 6000 kadar bir alanda 850 da/kg verimle tavalarda ekim yapılmaktadır.

Resim.1. Durağan İlçesi

Kaynak: <https://www.google.com/maps/place/>

İlçede 2000'li yılların başında ribe, rocca, karakılçık, sarıkılçık gibi çeşitler kullanılıyorken verimi düşük olduğu için bu çeşitlerin yerini zamanla osmancık-97, cammeo, halilbey, yatkın, efe, vasco çeşitleri almıştır.

Osmancık-97:

- Bitki boyu 95-100 cm'dir.
- Sağlam saplı ve yatmaya dayanıklıdır.
- Çeltik 1000 tane ağırlığı 33-34 gr'dır. Piriñ 1000 tane ağırlığı 24-25 gr'dır.
- Piriñ randımanı %60-65'dir.

Cammeo:

- Bitki boyu 85-90 cm'dir.
- 1000 tane ağırlığı 28-31 gr'dır.
- Piriñ randımanı %57-62'dir.

Halilbey:

- Bitki boyu 95-100 cm'dir.
- Çeltik 1000 tane ağırlığı 33-34 gr'dır. Piriñ 1000 tane ağırlığı 25-26 gr'dır.
- Tanesi uzun, camsı ve mat görünümlüdür.

Yatkın:

- Bitki boyu 95-100 cm'dir.
- Sağlam saplı, yatmaya dayanıklıdır.
- Çeltik 1000 tane ağırlığı 33 gr'dır.
- Çeltik taneleri sarı renkli ve uzundur.

Efe:

- Bitki boyu 100-105 cm'dir.
- Sağlam saplı ve yatmaya dayanıklıdır.

-Çeltik taneleri sarı renkli ve uzundur.

-Çeltik 1000 tane ağırlığı 36-37 gr'dır.

Vasco:

-Bitki boyu 65-75 cm'dir.

-Tanesi sarı renkli ve uzundur.

Çeltik 1000 tane ağırlığı 24-26 gr'dır.

Çeltik randımanı %62-68'dir.

Dünya ve Türkiye genelinde çeltik yetiştiriciliğinde gölledirme ile sulama tekniği kullanılmaktadır. Bu teknik ile bitki iyi gelişim göstermekte, güzel sonuçlar vermektedir. Ancak su kaynaklarının giderek azaldığı günümüzde en büyük dezavantajı fazla su kullanımıdır. 1 kg ürün alabilmek için kullanılması gereken su miktarı 1000-1200 litre iken bu 4000-5000 litre suyu bulmaktadır. Suyun çok önemli olmaya başladığı günümüzde başka teknikler araştırılmaya ve geliştirilmeye çalışılmaktadır. Başka bölge ve şehirlerde denenilen damla sulama yöntemi giderek popülerite kazanmaya başlamıştır. Bu yöntem gölledirme ile çeltik üretiminin birçok dezavantajını ortadan kaldırıyor. Bu teknik ile düz olmayan arazilerde de çeltik üretimi yapılabilmekte, fazla su kullanımı azalmakta, tesfiye masrafları çok daha azaltmaktadır (Hakan N., Gökhan Ç. ve Kürşad D., 2018)

Damla sulama ile çeltik ekimi Sinop'ta da ilk kez Durağan ilçesinde denenmeye başlamıştır. Proje Tarım ve Orman Bakanlığı %100 hibesi ile Yukarıkaracaören Köyü Eymir ovasında 185 da alanda yürütülmektedir. Bu alanda daha önce çeltik yetiştiriciliği yapılmıyordur. İlk kez damla sulama ile çeltik yapılıyor. Çalışmada dante çeltik çeşiti kullanılmıştır. Çeşitin olgunlaşma süresi 125-130 gündür. Çalışmanın amacı çeltik üretimi yapılmayan arazileri çeltik yetiştiriciliğine kazandırmak ve en önemlisi ise su tüketimini aza indirerek, kaliteli çeltikler yetiştirmektir.

Sonuç

Durağandaki çeltik üretimini ve verimini artırmak için çalışmalar yapılmaktadır. Ancak yer üstü ve yer altı su kaynaklarının azalması, girdi fiyatlarının yüksek olması, arazilerin çok parçalı ve hisseli olması gibi durumlar çeltik yetiştiriciliğini olumsuz etkilemektedir. En kısa zamanda arazi toplulaştırması yapılarak iş gücü ve zamandan tasarrufun sağlanması gerekmektedir. Suyun daha tasarruflu kullanılması için başta damla sulama çeltik yetiştiriciliği gibi başka alternatifler de bulunarak çiftçiler teşvik edilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Çamoğlu, G., DEMİREL, K., &NAR, H. (2018). Çeltikte Damla Sulama ile Su Tutma Bariyerinin Kullanımı. ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 6(2), 73-82.
- Eraslan, Z. M. N., & Gümüş, Ö. G. N. (2012). Tosya Çeltik Tarımının Değerlendirilmesi. Gth Tosya İlçe Müdürlüğü, Kastamonu Üniversitesi, Tosya Meslek Yüksekokulu, Kastamonu'nun Doğal Zenginlikleri Sempozyumu, Kastamonu, 111-116.
- Şahin, S. (2002). Tosya Osmancık ve Kargı İlçelerinde Çeltik Ziraatı. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(3).
- Sürek, H. (2019). Ülkemizde Çeltik Tarımı ve Çeşit Geliştirme Çalışmalarında Elde Edilen Gelişmeler. Gönen Vizyon 2023 Tarım Çalıştayı, 16 -17 Eylül - 2019 / Gönen- Balıkesir / Turkey.
- Taşligil, N., & Şahin, G. (2011). Türkiye'de Çeltik (Oryza Sativa L.) Yetiştiriciliği ve Coğrafi Dağılımı. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (6), 182-203.
- Türkoğlu, A., 1979. "Gıda Maddeleri", İktisadi Coğrafya I. Kitap, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yay. No: 438, İstanbul.
- www.kuzka.gov.tr.

DURAĞAN İLÇESİNDEKİ SUMAK VE MENENGİÇ AĞAÇLARI

Emine CEBECİ*

Zehra BAŞHAN*

Öz

Sumak ve Menengiç ağaçları yüzyıllardır Türkiye’de bulunmaktadır. Uzun ömürlü olmalarının yanı sıra, hastalık ve zararlılara karşı dayanıklı bir yapıya sahiptirler. Gerek meyveleri gerekse yaprakları farklı alanlarda kullanılmaktadır. Sumak (*Rhus coriaria* L.) ve menengiç (*Pistacia terebinthus* L.) bitkileri Anacardiaceae familyasına ait olup Türkiye’de Kuzey ve Güney Anadolu, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde yetişmektedir. Ilman iklim kuşağı ve dağlık ormanlık alanlarda yoğun olarak bulunurlar. Bu çalışmanın amacı Durağan bölgesinde yetişen sumak ve menengiç ağaçlarının durumunu ortaya koymak, Türkiye’de yetişen diğer sumak ve menengiç ağaçları arasındaki konumunu saptamaktır. Sumak bitkisinin yaprak ve meyveleri, içerdikleri çeşitli maddelerden dolayı uzun yıllardır ilaç hammaddesi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca yaprakları deri, ipek ve yün boyamada ve deri tabaklamada kullanılır. Sumak baharatı *Rhus coriaria* L. türüne giren bitkilerin meyvelerinin kurutulduktan sonra belirli oranda sofrata tuzu katılarak öğütülmüş halidir. Menengiç yörelere göre çitlenbik, çedene, çitlik, çitemik, bittim gibi farklı isimlerle anılır. Durağan ilçesinde ise çıtık ve sakızlık ağacı olarak anılmaktadır. Reçine bileşenleri ve tanen bakımından zengin olmasından dolayı, menengiç bitkisinin antik çağlardan beri tıbbi bitki sınıfında olduğu bilinmektedir. Genel olarak bitkinin kökleri, genç sürgünleri ve meyve kısımları kullanılmaktadır. Nisan-haziran ayında çiçek açan menengiç bitkisinin pembe renkteki meyveleri eylül ayında toplanmaktadır. Olgunlaştıkça meyvenin rengi yeşil ve mavi rengini almaktadır. Dünyanın değişik yerlerinde menengiç ağacının farklı organlarından çok yönlü yararlanılmaktadır. Türkiye’de ise genel olarak kahve ve çerez olarak tüketilmektedir. Menengiç, antepfıstığı (*Pistacia vera*) ile aynı familyaya aittir. Son zamanlarda gelişmiş kök sistemleri nedeniyle menengiçe vejetatif bitki üretiminde antep fıstığı aşılanmaktadır. Sinop ili Durağan ilçesi sınırlarında yer alan Altınkaya barajı, Gökırmak, Kızılırmak ve bitki örtüsü ile sumak ve menengiç bitkileri için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Durağan ilçe genelinde yoğun olarak bulunan sumak ve menengiç ağaçlarından farklı şekillerde yararlanılmaktadır. Çampaşasakızı ve Yandak köylerinde de menengiç ağacına antepfıstığı aşılama çalışmaları yapılmıştır. Menengiç meyveleri toplanarak çerez olarak kullanılmakta, sakızı ise toplanılarak satılmaktadır. Sumaktan ise baharat olarak faydalanılmaktadır. İlçede bu ağaçlar geniş bir yayılım göstermesine rağmen henüz ticari olarak değerlendirilmemektedir. İlçedeki Durağan Tarım İlçe Müdürlüğü başta olmak üzere kurumların iş birliğiyle sumak ve menengiç ağaçlarının değerinin anlatılması ve ticari olarak faydalanılması için çalışmaların sürdürülmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Durağan, Menengiç, *Pistacia Terebinthus* L., *Rhus Coriaria* L., Sumak.

Sumac and Terebinth Trees in Durağan

Abstract

The trees of sumac (*Rhus coriaria* L.) and terebinth (*Pistacia terebinthus* L.) have existed in Turkey for centuries. As well as having a long life, they are durable for diseases and pests. Both their fruits and leaves are used in different areas. Belonging to the Anacardiaceae family, the plants of sumac and terebinth are grown in Northern

* Ziraat Mühendisi, Durağan İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, emine.cebeci@tarimorman.gov.tr - <https://orcid.org/0000-0003-1803-587X>.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, zbashan@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-1355-4016>.

and Southern Anatolia. They are found intensively in mild temperature zones and mountainous forested land. The aim of this study is to reveal the situation of the sumac and terebinth trees grown in Durağan district, and determine its position between other sumac and terebinth trees grown in Turkey. Due to including various substances, the leaves and the fruits of sumac plant are utilised as pharmaceutical raw material for years. Besides, its leaves are used for the coloring of leather, silk and wool and alutation. Sumac spice is the ground form of the fruits of the plants that belong to the species of *Rhus coriaria* after being dried adding table salt at a certain proportion. Terebinth is called as çitlenbik, çedene, çitlik, çitemik, bittim by the region. Yet, it is called as çitık and sakızlık tree in Durağan district. Thanks to the richness in terms of resin components and piece, the terebinth plant has been known to be in the medical plant class since ancient times. In general, its roots, young lance and parts of the fruits are used. The pink fruits of the terebinth, which blooms in April-June, are picked in September. As it ripens, its color turns into blue and green. In many parts of the world, the different organs of the terebinth tree are widely utilised in many ways. As for Turkey, it is consumed as coffee and nuts. The terebinth tree belongs to the same familia with pistachio (*Pistacia vera*). Recently, pistachios have been grafted onto the terebinth tree in plant production thanks to the advanced root systems. Located on the borders of Durağan district of Sinop, the Altınkaya Dam, Gökırmak river, Kızılırmak river and the vegetation provide a suitable environment for the sumac and terebinth plants. Sumac and Terebinth trees, which densely appear throughout the Durağan district, are used in distinct ways. The practice of grafting pistachio onto the terebinth tree was carried out in Çampaşasakızı and Yandak villages. The fruits of the terebinth tree are consumed as nuts while its resin is sold. Sumac, on the other hand, is used for spice. Even though these trees sprawl to a wide area, they have not still been valued commercially. It is necessary that the Durağan Directorate District of Agriculture, in particular, carry on studies in cooperation with other institutions to emphasize the importance of sumac and terebinth trees and to profit from the plants commercially.

Keywords: Durağan, Terebinth, *Pistacia Terebinthus* L., *Rhus Coriaria* L, Sumac.

Giriş

Sumak ve menengiç bitkileri dağlık, ormanlık alanlarda yabani olarak yetişen ağaç formunda önemli tıbbi aromatik bitkilerdir. Ülkemizde tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği sınırlı bölge ve yerlerde yapılmakta olup genellikle yabani bitki türlerden toplanılmaktadır. Avrupa kıtasında da ticareti yapılan yaklaşık 2000 tıbbi aromatik bitkinin %90'ı doğal koşullarda yetişen bitkilerden elde edilmektedir (Aykut G. ve Ahmet D. Ç., 2016). Türkiye, dünyada sumağın en fazla doğal alanlardan toplandığı ülkelerdendir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020). Sumak Farsça, Türkçe ve Arapçada kullanılan ve “kırmızı” anlamına gelen Süryanice bir kelimedir. Anacardiaceae (Antepfıstığıgiller) familyasına ait yaklaşık 150 tür vardır (H.S. Şanlı ve O. Kabalcı, 2019). Ülkemizde bu famiyaya ait 3 tür yetişmektedir: Derici sumağı, boyacı sumağı ve *Rhus chinensis* türleridir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020). Baharat olarak tüketilen sumak 31 Temmuz, 2000 tarih ve 24126 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı’nın 2000/16 sayılı tebliğinde *Rhus coriaria* (derici sumağı) türüne giren bitkilerin meyvelerinin uygun şekilde kurutulup belirli oranda sofrata tuzu ile karıştırılıp öğütülmüş hali olarak tanımlanmıştır (A. Ünver ve M. M.Özcan, 2006). Menengiç (*Pistacia terebinthus* L.) bölgelere göre çitlenbik, çedene, çitlik, çitemik, bittim gibi farklı isimlerle bilinmektedir (F. Kaya, 2012). Durağan ilçesinde ise çitık ve sakızlık ağacı olarak anılmaktadır. Menengiç bitkisinin içeriğindeki reçine ve tanenden dolayı antik çağlardan günümüze tıbbi bitkiler içerisinde yer almaktadır. *Pistacia* sınıfı içinde bulunan 11 değişik türden yalnızca antep fıstığı diye anılan *Pistacia vera* L. ticari olarak yetiştirilmektedir. Bu türden sonra ülkemizde yabani olarak en fazla menengiç (*Pistacia terebinthus* L.) ağacı bulunur (E. Altuntaş, E. N. GÜL ve H. Gök, 2020). Sinop ili Durağan ilçesi sınırlarında yer alan Altınkaya barajı, Gökırmak, Kızılırmak ve bitki örtüsü ile sumak ve menengiç bitkileri için uygun bir ortam oluşturmaktadır.

1. Sumak Yetiştiriciliği ve Verimi

Sumak 1-3 m kadar uzayabilen çalı formunda bir ağaçtır (H.S. Şanlı ve O. Kabalcı, 2019). Sür-günleri kadifemsi, tüylü ve kırmızı tonlarındadır. Yaprakları sarmal yapıda 11-31 yaprakçıktan oluşur. Dişi ve erkek çiçekler farklı ağaçlarda bulunur. Erkek çiçekler sarı-yeşil renkte, dişi çiçekler ise kırmızı renktedir. Tomurcukların belirginleşmeye başlamasından yaprak dökümüne kadar geçen süre yaklaşık olarak 9 aydır. Sumak meyveleri eylül-kasım arası olgunlaşır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020). Olgunlaşan meyveler esmer kırmızı bir renge dönüşür ve temmuz-eylül arasında hasat edilir (H.S. Şanlı ve O. Kabalcı, 2019)

Resim 1. Olgunlaşmamış Meyveler (Kaynak: F. Z. Saltan ve D.Ünder, 2019)

Resim 2. Olgunlaşmış Sumak Meyveleri (H.S. Şanlı ve O. Kabalcı, 2019)

Genellikle kayalık, kireçli topraklarda yetişir. Kuraklığa karşı toleransı yüksektir, sıcaklığı sever. Sumak aşılama yoluyla, çelikle ve rizomları ile çoğaltılabilmektedir. En iyi rizomları ile çoğaltılabilir. Aşılama tutma oranı %20-30 arasında, çelikle çoğaltmada ise %3-5 arasındadır bu oran. Suyu gereksinimi azdır, gereğinden fazla sulandığında ekşilik tadında azalma olur. 2 yaşından itibaren 1-1,5 kg arasında 6 yaşından itibaren ise 7-8 kg sumak vermeye başlar (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020).

2. Sumak Üretimi ve Kullanım Alanları

Sumaklar toplanıp güneşte iyice kurutulduktan sonra senelerce bozulmadan saklanabilir. Kuru-tulmadan suda bekletilip ekşisi alınıp ekşi olarak geri kalan kısmı ise baharat işleyen yerlere satılarak da kullanılabilir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020). Sumak meyveleri içeriğindeki yüksek yağ ve yağ asitinden dolayı sumak yağı olarak gıda sektöründe kullanılabilir (Ö. Karadaş, İ. Yılmaz ve Ü. Geçgel, 2020). Yaprak ve meyvelerinin içerdiği maddelerden dolayı eski zamanlardan beri ilaç hammaddesi olarak kullanılmaktadır. Yöresel olarak halk arasında diyabet hastalığı ve ağızda oluşan yaralar için kullanılmaktadır. Yaprakları yün, ipek, deri boyama ve tabaklama işlemleri için de kullanılmaktadır. Hayvanlardaki ishal ve şap hastalığı gibi rahatsızlıklara karşı da kullanılmaktadır (A. Ünver ve M.

M.Özcan, 2006). Bu gibi birçok alanda kullanılabilmesi nedeniyle ve kolay yetiştirilebilmesinden dolayı ekonomik önemini artırmaktadır (Ö. Karadaş, İ. Yılmaz ve Ü. Geçgel, 2020).

Türkiye sumağın ormanlık alanlardan en fazla elde edildiği ülkelerdendir. Ormanlık alandan toplanan sumak miktarı 2012 yılında 3 ton iken 2019 yılında bu neredeyse 18 ton olmuştur (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020).

Tablo.1. 2010-2019 Yılları arası Sumak Miktarı (kg)

Yıllar	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Sumak	0	3.000	0	5.000	0	1.500	12.450	20.456	17.830

Resim.3. Sumak Bitkisi (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020).

Türkiye genelinde 14.250 ha alanda toplandığı takdirde 1.687 ton ürün kapasitesi mevcuttur. Durağan Kastamonu orman bölge müdürlüğü sınırları içerisinde yer almaktadır. İlçe ormanlarında sumak ağacı potansiyeli olsa da henüz toplanıp ticari olarak değerlendirilmemektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020).

Tablo.2. Sumak Bitkisinin Yayılış Alanı ve Yararlanma Miktarı (2019)

Sumak	Faydalanma Miktarı (kg)	Yayılış Alanı (ha)
Şanlıurfa Orman Bölge Müdürlüğü	1.327.413,00	3.348,21
Antalya Orman Bölge Müdürlüğü	125.434,00	3.320,59
Isparta Orman Bölge Müdürlüğü	50.520,93	623,30
İzmir Orman Bölge Müdürlüğü	50.325,78	2.617,30
Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü	43.466,00	156,68
Amasya Orman Bölge Müdürlüğü	32.191,56	298,07
Elazığ Orman Bölge Müdürlüğü	21.513,89	1.637,77
Denizli Orman Bölge Müdürlüğü	16.849,13	345,91
Artvin Orman Bölge Müdürlüğü	13.503,48	1.790,13
Erzurum Orman Bölge Müdürlüğü	6.346,78	71,30
Eskişehir Orman Bölge Müdürlüğü	296,32	41,61
Toplam	1.687.862,40	14.250,87

3. Menengiç Yetiştiriciliği

Türkiye’de her iklim şartına rahat bir şekilde uyum sağlayabilen ve her bölgede bulunan menengiç bitkisi 2-2,5 m boyunda çalı formunda ağaççıklardır (M.M. Tuncer, Ö. N. Kaya, 2010). Her ne kadar bütün ortamlara uyum sağlayabilse de donlara karşı hassastır. Derin drenajı iyi ve geçirimli topraklarda daha iyi gelişim gösterir. Ağacın dış gövdesi gri, sarı renkli ve çatlaklar vardır. Tohumla ve çelikle çoğaltılabilir. Genç sürgünler tüysüzdür ve güzel kokulu bir ağaçtır (M. Genç, 2020). Mart-Nisan

aylarında kırmızımsı çiçekleri oluşmaya başlar. Meyveler Ağustos-Eylül ayında yeşilden maviye dönüşerek toplama olgunluğuna erişir (F. Kaya, 2012).

Resim 4. Olgunlaşmamış Menengiç Meyvesi (F. Kaya, 2012).

4. Menengiç Kullanım Alanları

Antepfıstığı (*Pistacia vera*) ile aynı familyaya sahip olan menengiç ağaçları gelişmiş kök sisteminden dolayı çöğür olarak kullanılıp bunlara antepfıstığı aşılanabilmektedir (İ.F. Hashım, M.A. Aşkın ve A.N. Yıldırım, 2018). Durağan ilçesinde de geniş yayılım gösteren menengiç ağaçları vardır. Çam-paşasakızı köyü ve Yandak mahallesinde bulunan menengiç ağaçlarına da antepfıstığı aşılama çalışması yapılmış ancak iklim şartlarına uyum sağlayamadıkları için verim alınamamıştır. Durağandaki diğer menengiç meyvelerinden ise genellikle çerezlik olarak yararlanılmaktadır. Sakızını toplayıp satarak yararlananlar da mevcuttur. Dünya genelinde ise menengiç bitkisinin kökleri, meyveleri ve genç sürgünleri halk arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Meyvelerinden fırıncılıkta, çerez ve kahve olarak yararlanılabilmektedir. Ayrıca romatizmal hastalık ve öksürük içinde kullanılmaktadır. Kökleri ise kaynatılarak yaralar için kullanılmaktadır. Meyvelerden elde edilen yağdan gıda sektöründe yararlanılabilmektedir (E. Altuntaş, E. N. GÜL ve H. Gök, 2020).

Sonuç

Durağanda sumak ve menengiç ağaçları geniş yer kaplamaktadır. Yetiştirilmesi kolay olan ve birçok alanda kullanılan bu ağaçlardan Durağanda ticari olarak henüz yararlanılmamaktadır. Türkiye genelinde sumak yetiştiriciliği son yıllarda giderek artmakta kapama meyve bahçeleri kurulmaktadır. Durağanın var olan potansiyelinden yararlanılarak halk arasında farkındalık oluşturulup çiftçiler kapama meyve bahçeleri için teşvik edilmelidir. Menengiç meyvesi de birçok sektörde kullanılmaktadır. İnsanlara önemi ve kullanım alanları anlatılmalı. Tıbbi ve aromatik bitkilerinin öneminin giderek artmaya ve yaygınlaşmaya başladığı günümüzde var olan potansiyelin değerlendirilmesi ve artırılmaya çalışması çok önemlidir.

Kaynakça

- Altuntaş, E., Gül, E. N., & Hüsne, G. Ö. K. (2020). Menengiç Meyve Ve Tohumlarının Fiziksel, Mekanik Ve Kimyasal Özelliklerinin Belirlenmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi, 23(6), 1518-1528.
- Bakanlığı, T. V. O., & Müdürlüğü, B. Ü. G. Sumak.
- Çelik, A. D., & Aykut, G. Ü. L. (2016). Tıbbi ve Aromatik Bitki Yetiştiriciliği ve Dış Ticareti: Hatay İli Örneği. Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 21(2).

- Hashim, İ. F., Aşkin, M. A., & Yildirim, A. N. (2018). Bazı Uygulamaların Menengiç (*Pistacia Terebinthus* L.) Tohumlarının Çimlenmesi ve Çıkışı Üzerine Etkileri. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 27-39.
- Karadaş, Ö., Yılmaz, İ., & Geçgel, U. Sumak (*Rhus Coriaria* L.) Meyvesinin Fizikokimyasal Özellikleri. *Trakya Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 21(2), 87-94.
- Kaya, F. (2012). Menengıç Tohumlarından Yağ Ekstraksiyonu Şartlarının Belirlenmesi / Yüksek Lisans Tezi Kimya Mühendisi Fatih Kaya / Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, F. (2012). Menengiç Tohumlarından Yağ Ekstraksiyonu Şartlarının Belirlenmesi/Determination Of Conditions For Oil Extraction From Seeds Of Terebinth.
- Saltan, F. Z., & Ünder, D. Sumak ve Önemli Biyolojik Etkileri. *Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 34(1), 69-78.
- Şanlı, H. S., & Kabalci, O. (2019). Gaziantep Yöresinde Yetişen Sumak (*Rhus Coriaria* L.) Bitkisinden Elde Edilen Renklerle Yün Hali İpliklerinin Boyanması. *Arış Dergisi*, (15), 62-77.
- Şanlı, H. S., & Kabalci, O. (2019). Gaziantep Yöresinde Yetişen Sumak (*Rhus Coriaria* L.) Bitkisinden Elde Edilen Renklerle Yün Hali İpliklerinin Boyanması. *Arış Dergisi*, (15), 62-77.
- Ünver, A., & Özcan, M. M. (2006). Türkiye’de Yabani Olarak Yetişen Bazi Sumak (*Rhus Coriaria* L.) Meyvelerinin Fiziksel ve Kimyasal Özelliklerinin Belirlenmesi. *Selcuk Journal Of Agriculture And Food Sciences*, 20(40), 111-116.
- Genç, M. (2020). *TIBBİ VE AROMATİK Bitkiler Yetiştiriciliği: Türkiye Ormanlarında Doğal Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkilerde Fidan Üretme ve Yetiştirme Esasları*. Musa Genç Kitaplığı.

DURAĞAN KEMERBAHÇE İNCİRİ

Nazmiye ÖZ*

Öner EKİCİ*

Öz

İlçemize 15 km uzaklıkta bulunan Kemerbahçe köyü Durağan İlçesinin sebze ve meyve ihtiyacının yarısından fazlasını karşılamaktadır. Sulama konusunda sıkıntı yaşamaması ve toprağının kumlu-killi –derin ve taban suyunun olmaması nedeniyle bu bölgede verimli bir saha ve incir üretim alanı oluşmuştur. Kemerbahçe inciri 50 yılı aşkın bir zamandan, bu zamana kadar üretiminin yapıldığı, yörenin insanının önemli bir geçim kaynağı olarak yetiştirilen, sevilen ve ilçe kültürüne yerleşmiş bir üründür. Sahip olduğu mineralleri yağmur suyundan ve topraktan edinen Kemerbahçe incirini yetiştirirken herhangi bir kimyasal maddeye ihtiyaç duyulmaz. Türkiye’de yetiştirilen birçok incir tipi ve çeşidinden farklı morfolojik yapısı ile kendine has aroma, tat özelliklerini gösteren, bunun yanı sıra yörede yıllardır yetiştirildiğinden belirli düzeyde saflaştığı ve homojen yapısıyla bir anlamda köy çeşidi özelliği kazanan Kemerbahçe inciri yüksek lezzeti ve kendine has aromasıyla öne çıkmaktadır. Kemerbahçe mor inciri, orta irilikte, ince ve yumuşak kabuklu olup hasattan sonra ömrü kısa olduğu için taze tüketime uygun olup, uzun mesafeli nakliye için uygun değildir. Siyah incir, mor incire göre daha küçük ve kabuğu daha kalın olmasından dolayı ömrü daha uzundur. Muhafazası daha kolaydır. Yumuşak meyve etine sahip olan bu incirler lezzet, aroma, çekirdeklerinin küçük olması ile civar ilçeler tarafından da fazlaca tercih edilmektedir. Ürünün ilk hasadı eylül ayının ilk haftasında başlamakta iklim ve ürünün durumuna göre 2-3 günde bir hasat yapılmakta, ekim ayının son haftalarına kadar devam etmekte ortalama 10- 15 defa yapılmakta ve ağaç başına 70-80 kg ürün alınmaktadır. Sempozyuma konu olan ve bu konu kapsamında özellikleri incelenen, bölgemize özgü Kemerbahçe İncirine ait önceden yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bu durum, çalışmayı özgün hale getirmekte ve ilerisi için daha detaylı bilimsel çalışmalar yapılarak literatürde yer kazanmasına sebep olacaktır. Bu da çalışmanın sürdürülebilirliği açısından önemli bir noktadır.

Anahtar Kelimeler: Kemerbahçe, Mor İncir, Siyah İncir, Durağan, Coğrafi İşaret, Morfolojik Yapı.

Kemerbahçe Figs of Durağan

Abstract

Kemerbahçe village, which is 15 kilometers away, meets the need of more than half of the fruits and vegetables of Durağan district. A fertile field and fig production area has been formed in this region due to the fact that there is no problem in irrigation and the soil is sandy-clay-deep as well as having no ground water. Kemerbahçe fig has been cultivated for more than 50 years as an important source of income for the people of the region and is a popular product that has been adopted in the culture of the district. No chemicals are needed when growing Kemerbahçe figs, which acquire its minerals from rain water and soil. Kemerbahçe fig shows its unique aroma and taste characteristics with its morphological structure unlike many fig types and varieties grown in Turkey. Additionally, it becomes prominent with its high taste and its peculiar aroma as it has been cultivated in the region for years and has been purified at a certain level and has gained the characteristic of a village variety with its homogeneous structure. The purple figs of Kemerbahçe are medium-sized, thin and soft-skinned, and are suitable for

* Ziraat Mühendisi, Durağan İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, nazmiye.oz@tarimorman.gov.tr - <https://orcid.org/0000-0002-9383-6127>

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Bölümü oekici@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-5800-5021>.

fresh consumption, since they have a short lifespan after harvest and are not suitable for long-distance transportation. Black figs have a longer lifespan because they are smaller and have a thicker rind than purple figs. It is easier to be conserved. These figs, which have a soft form, are preferred by the nearby districts with their taste, aroma and small seeds. The first harvest of the fruit starts in the first week of September, it is harvested every 2-3 days depending on the climate and the condition of the product, it continues until the last weeks of October, it is done 10-15 times on average and about 70-80 kilograms of fruit are obtained per tree. The fact that there are no previous studies as to Kemberbahçe fig, which is peculiar to our region and researched within the scope of the symposium, makes this study original. It paves the way for subject to have a place in literature by being conducted more detailed scientific researches ahead. In a nutshell, it is a considerably important point in terms of the sustainability of the study.

Keywords: Kemberbahçe, Purple Fig, Black Fig, Durağan, Geographical Indication, Morphological Structure.

Giriş

İncir (*Ficus carica* L.), *Urticales* (Isırganlar) takımının *Moraceae* (Dutgiller) familyasında yer almaktadır. Bu familyada 1.400'den fazla tür bulunmaktadır. *Ficus* cinsi ise yaklaşık 700 tür içermektedir. Bu cins içerisinde yer alan incir dioik bir tür olup, diğer meyve türlerinden farklı olarak çiçekleri meyve kılıfı (reseptakulum) içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle meyve tutumu tozlayıcı (ilek) arıcılığı ile gerçekleşmektedir. İncir Anadolu'da çok uzun zamandır yetiştiriciliği yapılan önemli meyve türlerinden biridir. Ülkemiz hem kurutmalık hem de sofralık incir üretim ve ihracatında dünyada en önemli ülkelerin başında gelmektedir. Bu değerlendirme şekli yanında meyvelerinin reçel, marmelat, pekmez, lokum, dondurma ve bisküvi gibi farklı değerlendirme şekilleriyle de ticari değeri olan meyve türlerinden biridir. Beslenme bakımından, incir ham ve indirgen lif, mineral ve polifenoller bakımından mükemmel bir besin kaynağıdır. Sodyum içeriği düşüktür ve yağ ile kolesterol içermemektedir. Ayrıca, incir önemli miktarda, vitamin, amino asit, şeker ve antioksidan bileşikler içermektedir. (O. Çalışkan, 2012). Ülkemizde üretilen incirin %30'u taze olarak iç pazarda, %70'i kuru incir olarak iç ve dış pazarda tüketilmektedir. Kuru incirde meyve kalitesi bakımından en ideal ekolojik koşullara sahip olan bölge Ege Bölgesi'dir. Karadeniz sahil şeridi de taze incir yönünden önemli gen kaynaklarına sahiptir. Bunlardan biri de Sinop ilidir (N. A. Uslu, E. Aydın, E. Er ve M. Özcan, 2018).

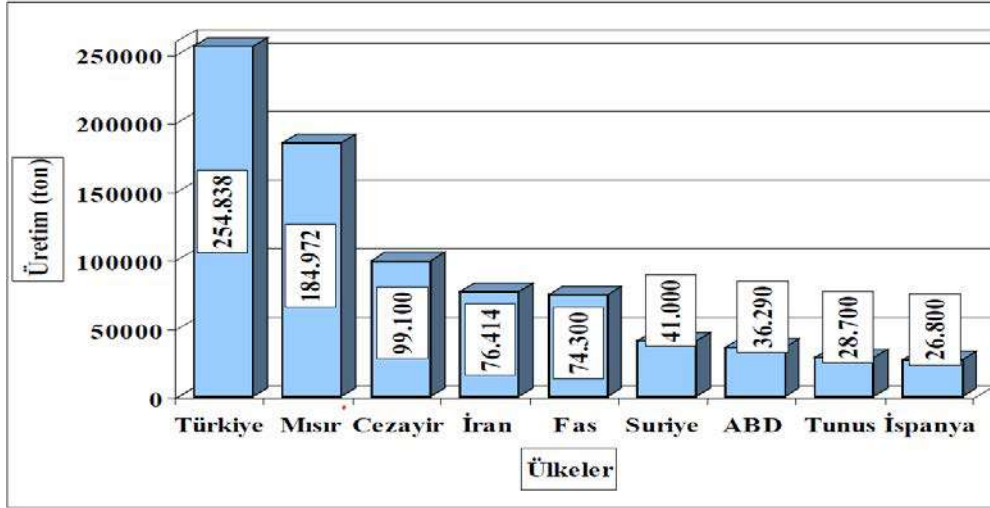
1. İncir Yetiştiriciliği

İncir her ne kadar subtropik bir meyve olsa da geniş ekolojik uyum kabiliyeti nedeniyle yurdumuzun tüm sahil kuşağında ticari olarak yetiştirilmekte olup, kuru ve taze incir üretim amacı ile Büyük ve Küçük Menderes havzalarında yoğun olarak üretimi yapılmaktadır. Kışları ılık, yazları sıcak ve kuru yerler ister. Yıllık ortalama sıcaklığın 18-20 °C olduğu yerlerde yetişir. Meyve doğuşundan hasat sonuna kadar olan Mayıs-Ekim aylarında, daha yüksek ortalama sıcaklıklar ve özellikle meyve olgunluğu ve kurutma döneminde (Ağustos-Eylül ayları) 30 °C'ye kadar çıkan ortalama sıcaklıklar istenir. Ekonomik olarak incir yetiştiriciliğinde optimal sıcaklık en çok 38-40 °C, en düşük -7,-8 °C'den farklı olmamalıdır. İncir, *Ficus carica* L., kışın yaprağını döken bir bitkidir. Çok az miktarda kış soğuklamasına ihtiyaç duyar. Çok kısa devam eden -9 °C üstündeki sıcaklıklar zararlı olabilir. Ekim-Kasım aylarında -3, -4 °C kadar düşen erken donlardan genç ağaçlar zarar görebilir. Birçok bölgede incir yetiştiriciliği ev bahçelerindeki tek tük ağaçlarla sınırlı kalmıştır. Kışın -6, -8 °C'de genç ağaçlar ölebilir. Mart sonu ve Nisan'da -1 °C ve daha düşük ilkbahar donları yeni sürgün büyümesini zarara uğratar ve ürün azalmasına neden olur. Kış sonlarında hava sıcaklığında -4, -7 °C kadar olan değişimler erkek incirlerde boğa ürünü; dolayısıyla ilek arısının zarar görmesine neden olur. Optimal yıllık yağış isteği 625 mm'dir. Yağış

miktarının 550 mm'nin altına düşmesi durumunda sulanması gerekir. Çok yağış alan yerlerde ağaçlar fazla büyür ve meyveler de tatsız olur (G. Çatmadım, 2018).

2. İncir Üretimi ve Verimi

Dünya incir üretimi genel olarak değerlendirildiğinde, incirin ekonomik önemini koruyacağı tahmin edilmektedir. 2010 yılı verilerine göre, Türkiye 254.838 ton ile dünya incir üretiminde ilk sırada yer alırken, bunu sırasıyla, 184.972 ton ile Mısır ve 99.100 ton ile Cezayir izlemektedir (Şekil 1). Ayrıca, İran, Fas, Suriye, Tunus, İspanya ve ABD önemli incir üretici ülkelerdir (O. Çalışkan, 2012).

Şekil 1. Dünya İncir Üretiminin Ülkelere Göre Dağılımı (O. Çalışkan, 2012).

Türkiye ürettiği incirin 12.971 tonunu sofralık incir olarak dünyanın 31 farklı ülkesine ihraç ederek, 25.989.000\$ gelir sağlamaktadır. Bu ihracat değeriyle, dünya toplam sofralık incir ihracatının %38,4'ünü karşılamaktadır. İhracatın %60'ından fazlasını sırasıyla, Almanya, Fransa, Hollanda ve İngiltere'ye gerçekleştirilmektedir (sırasıyla; 4.081, 2.052, 1.768 ve 1.276 ton). Bu ülkelerden Almanya'nın toplam sofralık incir ithalatının %93'ünü, Hollanda'nın %87'sini ve İngiltere'nin %62,4'ünü tek başına Türkiye karşılamaktadır.

3. Durağan'da Çeltik Üretimi ve Verimi

İlçemize 15 km uzaklıkta bulunan Kemberbahçe köyü Durağan İlçesinin sebze ve meyve ihtiyacının yarısından fazlasını karşılamaktadır. Sulama konusunda sıkıntı yaşamaması ve toprağının kumlu-killi –derin ve taban suyunun olmaması nedeniyle bu bölgede verimli bir saha ve incir üretim alanı oluşmuştur. Kemberbahçe inciri 50 yılı aşkın bir zamandan, bu zamana kadar üretiminin yapıldığı, yörenin insanının önemli bir geçim kaynağı olarak yetiştirilen, sevilen ve ilçe kültürüne yerleşmiş bir üründür. Sahip olduğu mineralleri yağmur suyundan ve topraktan edinen Kemberbahçe incirini yetiştirirken herhangi bir kimyasal maddeye ihtiyaç duyulmaz. Türkiye'de yetişen birçok incir tipi ve çeşidinden farklı morfolojik yapısı ile kendine has aroma, tat özelliklerini gösteren, bunun yanı sıra yörede yıllardır yetiştirildiğinden belirli düzeyde saflaştığı ve homojen yapısıyla bir anlamda köy çeşiti özelliği kazanan Kemberbahçe inciri yüksek lezzeti ve kendine has aromasıyla öne çıkmaktadır. Kemberbahçe mor inciri, orta irilikte, ince ve yumuşak kabuklu olup hasattan sonra ömrü kısa olduğu için taze tüketime uygun olup, uzun mesafeli nakliyyeye uygun değildir. Siyah incir, mor incire göre daha küçük ve kabuğu daha kalın olmasından dolayı ömrü daha uzundur. Muhafazası daha kolaydır. Yumuşak meyve etine sahip

olan bu incirler lezzet,aroma, çekirdeklerinin küçük olması ile civar ilçeler tarafından da fazlaca tercih edilmektedir.ürünün ilk hasadı eylül ayının ilk haftasında başlamakta iklim ve ürünün durumuna göre 2-3 günde bir hasat yapılmakta, ekim ayının son haftalarına kadar devam etmekte ortalama 10- 15 defa yapılmakta ve aēa başına 70-80 kg ürün alınmaktadır.

Sonuç

Tek tek olan incir aēalarının kapama meyve bahçesine dönüştürülerek çiftçilerin bu işi daha profesyonel yapmaları gerekmektedir. Kemerbahçe inciri Duraēan içinde kendisine bir etiket oluşturmuştur. Tanıtımı yapılarak bunun diēer ilçe ve illerde de tanınması saēlanmalıdır.

Kaynakça

- Çalışkan, O. (2012). türkiye'de sofralık incir yetiřtiriciliēinin mevcut durumu ve geleceēi. *Uludaē Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 26(2), 71-87.
- Nilüfer, A. K. S. U., AYDIN, E., Ercan, E. R., & ÖZCAN, M. (2018). Sinop İli İncir Seleksiyonu. *International Journal of Agricultural and Natural Sciences*, 1(2), 146-149.
- Yılmaz, Y. (2018). İncirde (*Ficus carica* L.) erkek ve dişi genotipler arasındaki genetik eřitliliēin belirlenmesi ve erkek/dişi bireylere özgü moleküler markır geliştirme.

DURAĞANDA ZEYTİN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Nazmiye ÖZ*
Öner EKİCİ*

Öz

Zeytin ağacı ömrü ve verim yılları yüzlerle ifade edilen tek ağaçtır. Zeytin ağacı ve meyvesi çok değerli olmasına karşılık ülkemizde zeytin tarımı çoğunlukla fakir ve kıraç alanlarda yapılmaktadır. Diğer meyvelerin yetişmediği ve meyve veremediği alanlarda meyve verme özelliğine sahiptir. Ancak gerçek verimlilik için toprak isteği önemlidir. Toplam ağaç varlığı ile Dünya 4.sü olan ülkemizde eski bahçeleri ıslah ederek ve modern yöntem ve çeşitlerle yeni bahçeler kurarak zeytincilikte gelecekte söz sahibi olacak adımları atmalıyız. İlçemiz Yağbasan köyünde de 150 yıldan öncesinden günümüze zeytin bitkisi bulunduğu bilinmektedir. 1999-2000 yıllarında meyve bahçesi kurulumu yapılmış. Ancak bahçelerin budama ve bakımları ile zirai zararlılar ile mücadele edilmemesinden kaynaklanan bakımsız ve verimsiz durumlarından dolayı bu bölgede yetişen zeytinler gerekli ekonomik değere ulaşamamışlardır. Bölgeye Gemlik ve Memecik çeşitlerinin adapte olması Yağbasan çiftçisinin vazgeçilmez bir tarım kolu ve çiftçilerin zeytinini temel gelir kaynağı haline getirebilmek için bakım ve aşılama çalışmaları ile üretim artışı ve yeni zeytin bahçelerinin kurulması ile istihdam artışları sağlanacaktır. Bu nedenle Durağan İlçe Tarım ve Durağan Kaymakamlığının ortaklaşa çalışması ile Yağbasan Köyünde örnek bir çiftçimize 5 dekarlık alanda Domat, Gemlik, Memecik, Ayvalık çeşitleri ile kurabileceği zeytin fidanları, damla sulama boruları ile bahçeyi muhafaza edebilmek için telleri bedelsiz olarak teslim edilmiş olup, İlçe Müdürlüğümüz tarafından kontrolleri yapılarak bölge ekonomisine katkı sağlayacağı ve diğer çiftçilere örnek olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Zeytin, Durağan, Morfolojik yapı, Zeytin Tüketimi, Yağbasan Köyü.

Olive Growing in Stable

Abstract

The olive tree is the only tree whose life span and yield years are expressed in hundreds. Although the olive tree and its fruit are very valuable, olive cultivation in our country is mostly carried out in poor and barren areas. It has the feature of fruiting in areas where other fruits do not grow and cannot bear fruit. However, soil demand is important for real productivity. In our country, which is the 4th in the world with its total tree presence, we must take steps that will have a say in olive cultivation in the future by improving old orchards and establishing new gardens with modern methods and varieties. It is known that there are olive plants in Yagbasan district since 150 years ago. An orchard was established in 1999-2000. However, the olives grown in this region could not reach the necessary economic value due to the neglected and unproductive conditions caused by the pruning and maintenance of the gardens and the lack of agricultural pest control. To make olive an indispensable agricultural branch and main source of livelihood of Yağbasan Farmers and for adaptation of Gemlik and Memecik varieties to the region with the maintenance and vaccination studies, an increase in production and with the establishment of new olive groves, employment increase will be achieved. Therefore, Durağan District Agriculture and Durağan District Governorship have granted olive saplings which are Domat, Gemlik, Memecik and Ayvalık varieties, drip irrigation pipes and wires to preserve the garden to an exemplary farmer in Yağbasan Village establish on an area of

* Ziraat Mühendisi, Durağan İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, nazmiye.oz@tarimorman.gov.tr - <https://orcid.org/0000-0002-9383-6127>.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Bölümü oekici@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-5800-5021>.

5 decare costlessly and it is thought that it will contribute to the economy of the region and set an example for other farmers by being checked by our District Directorate.

Keywords: Olive, Durağan, Morphological structure, Olive Consumption, Yagbasan Village.

Giriş

Oleacea familyasının bir üyesi olan zeytinin (*Olea europaea* L.) anavatanı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni de içine alan Yukarı Mezopotamya ve Güney Ön Asya'dır. Yayılışı iki yoldan olmuştur. Birincisi Mısır üzerinden Tunus ve Fas'a, diğeri ise Anadolu boyunca Ege adaları, Yunanistan, İtalya ve İspanya'yadır (Şekil 1). İlk kültüre alınışı ve ıslahı Samiler tarafından olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nde zeytinciliğin ilk resmi temellerinin Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda Tarım Bakanlığının "Tarımda Tedrisatı İslah Kanunu" ile atılmasıyla başlayan gelişme 1929-1950 yıllarını kapsayan Teşkilatlı 1. Dönemde de devam etmiştir. Bunu izleyen 1950-1960 dönemlerinde gelişme durmamış fakat birinci döneme göre yavaşlamıştır. Bu dönemden sonra gelen 1. Beş Yıllık Kalkınma Plan döneminde ise Türkiye ilk kez ihracatçı ülkeler arasına girerek zeytinyağı ihraç eder konuma gelmiştir (E. Sakar ve H. Ünver, 2011). Günümüzde zeytin ve zeytinyağının sağlık yönünden önemi gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaya başlanmış ve buna paralel olarak dünyada olduğu gibi ülkemizde de zeytin ve zeytinyağına ilgi son yıllarda artış göstermiştir. Bu nedenle ülkemizde hemen her yerde zeytin fidanı dikimleri oldukça yoğun olarak yapılmakta ve zeytin yetiştiricilik alanlarında hızlı bir artış kaydedilmektedir (İ. Öztürk, A. İkinci ve İ. Bolat, 2019).

1. Zeytin Yetiştiriciliği

Zeytin ağacı (*Olea europaea*) ortalama boyu 4-10 m olan, narin ve uzun ömürlü bir ağaç olup bir zeytin ağacının ortalama ömrü 300-400 yıldır. Hatta 500 yılın üzerinde yaşayabilen zeytin ağaçlarının mevcut olduğu da bilinmektedir. Zeytinler için en uygun iklim, Akdeniz ılıman iklimidir. Kışları ılık ve yağışlı, yazları kuru ve sıcak geçen, yıllık 400-800 mm yağış alan yerler zeytin yetiştiriciliği için uygundur. Toprak konusunda pek seçici olmayıp, daha ziyade kalkerli-kumlu, derin ve besin maddelerince zengin toprakları sever. Diğer meyve türlerinde olduğu gibi zeytincilikte de fidan üretimi önemli bir sorundur. Zeytin fidanı genellikle vegetatif yöntemle elde edilirken, ekonomik soruna neden olan adventif kök oluşumu nedeniyle, ancak çöğür anaç üzerine aşı yapılarak çoğaltılmaları gerekir. Aşılı fidan üretiminin çelikten yapılan üretime göre daha uzun zaman alması ve iş gücü maliyetinin yüksek olması nedeniyle, aşılı fidanlar yaklaşık üç kat daha fazla fiyata satılmaktadır (İ. Öztürk, A. İkinci ve İ. Bolat, 2019).

2. Zeytin Üretimi ve Verimi

Dünya genelindeki zeytin yetiştiriciliğinin %90'lık bir kısmı Akdeniz havzası, geriye kalan kısmı ise Latin Amerika ülkelerinde yapılmaktadır. Dünyada yaklaşık 9 milyon hektar alanda 900 milyon zeytin ağacından yaklaşık 17 milyon ton dane zeytin elde edilmektedir. Dünya zeytinyağı üretimi son beş sezon ortalamasına göre 2 826 500 ton civarındadır. Önemli zeytinyağı üretici ülkeler sırasıyla; İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Türkiye, Tunus ve Suriye'dir. Üretimde AB ülkelerinin payı yıllara göre değişmekle birlikte ortalama %68 seviyelerindedir (İ. Öztürk, A. İkinci ve İ. Bolat, 2019).

Tablo 1. *Bölgelere Göre Sofralık Zeytin Miktarları* (İ. Öztürk, A. İkinci ve İ. Bolat, 2019).

Bölgeler	Üretim miktarı (ton)	Üretim alanı (da)	Ağaç başına ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşıta ağaç sayısı (adet)	Meyve vermeyen yaşıta ağaç sayısı (adet)	Toplam ağaç sayısı (adet)
Ege	201 987	1 077 325	9	22 463 333	3 284 717	25 748 050
Akdeniz	121 348	442 034	13	9 156 224	3 494 902	12 651 126
Marmara	99 667	652 147	8	14 108 133	1 253 573	15 361 706
Güneydoğu	3 969	71 145	3	1 242 572	475 074	1 717 646
İç Anadolu	2 462	17 081	12	198 754	109 737	308 491
Karadeniz	567	2 784	8	145 665	34 917	180 582

Durağan ilçemiz Yağbasan köyünde de 150 yıldan öncesinden günümüze zeytin bitkisi bulunduğu bilinmektedir. 1999-2000 yıllarında meyve bahçesi kurulumu yapılmış. Ancak bahçelerin budama ve bakımları ile zirai zararlılar ile mücadele edilmemesinden kaynaklanan bakımsız ve verimsiz durumlarından dolayı bu bölgede yetişen zeytinler gerekli ekonomik değere ulaşamamışlardır. Bölgeye Gemlik ve Memecik çeşitlerinin adapte olması Yağbasan çiftçisinin vazgeçilmez bir tarım kolu ve çiftçilerin zeytini temel gelir kaynağı haline getirebilmek için bakım ve aşılama çalışmaları ile üretim artışı ve yeni zeytin bahçelerinin kurulması ile istihdam artışları sağlanacaktır. Bu nedenle Durağan İlçe Tarım ve Durağan Kaymakamlığının ortaklaşa çalışması ile Yağbasan Köyünde örnek bir çiftçimize 5 dekarlık alanda Domat, Gemlik, Memecik, Ayvalık çeşitleri ile kurabileceği zeytin fidanları, damla sulama boruları ile bahçeyi muhafaza edebilmek için telleri bedelsiz olarak teslim edilmiş olup, İlçe Müdürlüğümüz tarafından kontrolleri yapılarak bölge ekonomisine katkı sağlayacağı ve diğer çiftçilere örnek olacağı düşünülmektedir.

Sonuç

Zeytin Durağan ilçesi için yeni bir ürün değildir. Ancak bilinçli bir şekilde yapılmadığı için önemi henüz anlaşılmış değildir. Çiftçilerin bu konuda bilinçlendirilip, ekonomik olarak ilçeye kazandırılması için gerekli çalışmalara başlanmıştır. En kısa zamanda demonstrasyon çalışmasının sonuç vermesi ve yapılan çiftçi toplantıları ile ilçede hak ettiği değeri kazanacaktır.

Kaynakça

- Sakar, E., & Ünver, H. (2011). Türkiye’de Zeytin Yetiştiriciliğinin Durumu ve Ülkemizde Yapılan Bazı Seleksiyon Ve Adaptasyon Çalışmaları. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 15(2), 19-25.
- Problemler, M. D. V. K., Öztürk, Z., İkinci, D., & Bolat, D. İ. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Zeytin Yetiştiriciliği.

PAPHLOGONIALILARDAN KALAN KÜLTÜREL MİRAS AMBARKAYA KAYA MEZARI

Fatma ALBAYRAKOĞLU*

Samet DİNÇER*

Ahmet Hüsamettin BARAN*

Öz

Kültürel miras, toplumların geçmişten günümüze kadar gerek doğayla gerek diğer kültürlerle gerekse kendi iç dinamizmi içerisinde meydana getirdiği ve günümüze kadar ulaştırdığı değerli kültür varlıklarıdır. Bu bağlamda baktığımızda Sinop iline bağlı Durağan ilçesi, tarihsel izleri bulunan pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış bir yerleşim yeridir. İlçede kültür turizmi açısından ele alınabilecek birçok kültürel miras bulunmaktadır. Konumuz olan Ambarkaya kaya mezarı bu kültürel miraslardan biri olup Paphlagonya döneminden günümüze kadar gelmiş tarihi bir yapıdır. Sinop'un Durağan ilçesinin doğusunda ve Gökırmak'ın güney kenarındaki Beybükü köyünün Karadığın Mahallesi'nde 20 metre yükseklikte kalker bir kayaya oyulmuştur. Paflagonya kaya mezar geleneğine sahip olan bu yapı, M.Ö.5. yy.'ın başları ile birlikte, Frigya kaya mezar düşüncesi ve mimari anlayışı etkisi ile özellikle bölgenin merkezi olan Amnias Vadisinde ortaya çıkar. Bu tarihi yapıda saha çalışması yapılarak, bölge halkından bilgi toplanarak ve literatür çalışmasında bulunularak gizli kalmış bu hazineyi tekrardan gün yüzüne çıkarıp kültürel turizme açma çalışması yapıldı. Bu kaya mezarının yeterli tanıtımı yapılmadığı için ilçeye herhangi bir fayda sağlayamamıştır bu konuda eksikliklerin belirlenip giderilmesi için çalışmalar yapılarak gerekli tanıtımın yapılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Paflagonya, Durağan, Kültürel Miras, Kaya Mezarı, Kültür Turizmi.

Ambarkaya Rock Tomb, a Cultural Heritage from Paphlogonians

Abstract

Cultural heritage is the valuable cultural property that societies have created from past to present both with nature, with other cultures, and within their own internal dynamism. In this respect, Durağan, the district of Sinop, is a settlement that has hosted many civilizations with historical traces. There are many cultural heritages in the district that can be considered in terms of cultural tourism. The Ambarkaya rock tomb in question is one of these cultural heritages and a historical structure that has survived from the Paphlagonian period. It was carved into a limestone rock at a height of 20 meters in a neighbourhood named Karadigin in Beybükü village on the southern edge of Gökırmak, and in the east of the Durağan district of Sinop. This structure, which has the Paphlagonia rock tomb tradition emerged specially in the Amnias Valley, which is the center of the region, with the influence of Phrygian rock tomb conception and architectural understanding at the early 5th century B.C. In this historical structure, an effort was made to unearth this hidden treasure and open it to cultural tourism by carrying out a field work, collecting information from local community and reviewing the literature. Since this rock tomb was not adequately introduced, it could not provide any benefit to the district. In this regard, it is aimed to make the necessary publicity by making studies to determine and eliminate the deficiencies.

Keywords: Paphlagonia, Duragan, Cultural Heritage, Rock Tomb, Cultural Tourism.

* Tarih Öğretmeni, MEB Durağan Anadolu Lisesi, Sinop, albayrakfatos55@hotmail.com - <https://orcid.org/0000-0002-8227-0367>.

* Öğr. Gör. Samet Dinçer, Sinop Üniversitesi, Durağan MYO, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, sdin-cer@sinop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8498-2408>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Bölümü, abaran@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-0830-313X>.

Giriş

Orta Karadeniz bölgesinde yer alan Sinop prehistorik dönemlerden itibaren Hitit, Frig, Lidya, Pers, Roma, Bizans gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Türkiye'nin tek doğal liman kentidir. Şehre ilk yerleşim Tunç Çağı ile başladığı bilinmektedir. Antik Çağ'da M.Ö. 7. yüzyılda Helen Kolonisi olarak kurulmuştur (Kaptangil, Gargacı, & Çetin, 2016). Çalışmamızın konusunu oluşturan kaya mezarlarının bulunduğu Durağan ilçesinin matematik konumu 35-36 doğu meridyenleri ile 41-42 kuzey paralelleri arasında yer alır. İlçe alüvyonlu toprak ile kaplı olup Gökırmak vadisi üzerindedir. Jeolojik olarak toprak 3. zamana aittir. Gökırmak ilçenin içerisinden akıp Kızılırmak'ın en büyük kolu durumundadır. İlçenin ilk kurulduğu yer 5 km kuzeyinde "Sakızören" denilen yerdir. Kaynak suyun kuruması ile Gökırmak'ın kıyısına inilerek bu bölgeye yerleşmişlerdir (Durağan Belediyesi, 2017)

Eski çağlarda Paflagonya Bölgesi olarak bilinen bu coğrafyada bir çok tarihi yapılar görmek mümkündür. Ambarkaya kaya mezarı da o yapılardan biridir. Mezar anıtının hiçbir yerinde kabartma veya süs yoktur. Bu sebeple kaya mezarının tarihlendirilmesi çok güçtür. Ancak, Terelek Kaya mezarının karşısında yer alması ve benzer görünüme sahip olması bu mezarın da MÖ VII. yüzyılda Paflagonyalılar tarafından yapıldığı izlenimini vermektedir. Ambarkaya Kral Mezarının bulunduğu alanı önemli yapan Anadolu'nun en büyük ırmağı Kızılırmak (Halys) ile Batı Karadeniz'in en büyük ırmağı Gökırmak'ın (Amnias) birbirine kavuştuğu yerde olmasıdır (Fotoğraf 1-2). Durağan ilçesinde bulunan Ambarkaya Kral Mezarı Samsun-Kastamonu karayolu kenarında olup Durağan İlçesi Beybükü Köyü Karadigin Mahallesi yanında bulunmaktadır. (Sinop Valiliği, 2013).

Fotoğraf 1: Gökırmak Vadisi (Amnias Vadisi)-1

Kaynak: Fatma Albayrakoğlu, 2021

Fotoğraf 2: Gökırmak Vadisi (Amnias Vadisi)-2

Kaynak: Fatma Albayrakoğlu, 2021

Bu makalede Paflagonya Bölgesi'ni, Ambarkaya kaya mezarının konumunu, mezarın mimari özelliklerini ve Durağan turizmine katkıları başlıklarına değinilecektir.

1. Paflagonyalılar ve Kültürel Miras Ambarkaya Kaya Mezarı

1.1. Paflagonya Bölgesi

Paflagonya, Kuzey Anadolu'da Karadeniz'in kıyısında, Pontus ve Bitinya bölgeleri arasında kalan eski bir yerleşim yeridir. Strabon'a göre Parthenius (Bartın çayı) ırmağı bölgesinin batı sınırı, Halys (Kızılırmak) ırmağı da doğu sınırını çiziyordu. Bölge doğuda Kızılırmak, batıda Sakarya ırmağı, güneyde Frigya ve Galatya, kuzeyde Karadeniz ile çevrilidir. Günümüzde Bartın, Karabük, Çankırı, Kastamonu ve Sinop bu bölge sınırları içinde bulunur. Çorum, Bolu Zonguldak ve Samsun şehirlerinin bir kısmı da bun bölgede yer alır. Bu bölge Küre Dağları, Ilgaz Dağları, Köroğlu Dağları ile bölündü-

ğünden engebeli bir coğrafyaya sahiptir. Coğrafi yapısından dolayı insanlar akarsu vadilerine yerleşmişlerdir. Ekonomik bir güce sahip olamayan bölge insanları güçlü bir siyasi yapı kuramamışlardır (Dökü, 2008).

Fotoğraf 3: Anadolu'daki Paflagonia Bölgesi Konumu

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Paflagonya>

Fotoğraf 4: Paflagonia'yı Gösteren 15.Y.Y Ait Bir Harita

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Paflagonya>

1.2. Paflagonia Bölgesinde Yapılan Araştırmalar

Paflagonia bölgesi 19.yy. da bilim insanlarının ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu bölgedeki kaya mezarlarının tarih sahnesine çıkması Avrupalı bilim insanlarından G. Hirschfeld, K. Kannenberg, K. Leonhard, G. Jacopi katkılarıyla olmuştur. Daha sonra özellikle Halys Vadisinde coğrafi çalışmalar yapan Prusyalı memurlardan Maercker, Kannenberg, Prittwitz ve Graffron; Terelik kayası, Kapılıkaya ve Asarköyü kaya mezarları yanında; Besdüt, Durağan Ambarkaya ve Osmancık kaya mezarlarını keşfetmişler ve Globus dergisinde önce Prittwitz ve Graffron ardından da Kannenberg yayınlamıştır (Dökü, 2008).

Ülkemizde ise Kastamonu müze müdürlüğü yapmış olan arkeolog A.Gökoğlu kaya mezarlarıyla ilgili geniş bir kültür envanteri çıkarmıştır. 1960'lı yıllardan sonra bu bölgede herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Son dönemlerde bölgede yeniden araştırma yapmaya Prof. Dr. Fahri Işık'ın önerisiyle Eray Dökü olmuştur.

G. Hirschfeld

Ahmet Gökoğlu

1.3. Paflagonia Bölgesinin Tarihsel Süreci

Paflagonia Bölgesi'nin tarihsel olarak ilk izleri Paleolitik döneme kadar geri giderken, yapılan yüzey araştırmalarında Neolitik ve Kalkolitik çağlara dair kalıntılar da ele geçmiştir (Dökü, 2008). İlk Çağ'da Hitit ve Palaların yaşadığı bölge olup M.Ö. 14. y.y. dan itibaren ise Kaşkaların vatanı olmuştur. M.Ö. 1230'da Frigler M.Ö. 695'te Kimmerler tarafından işgal edilen, Lydia Kralının Kimmerleri yenesinin ardından Kroissos döneminde (M.Ö. 561-546) Lidya hakimiyetine, M.Ö. 546 sonrası Pers hakimiyetine giren bölge halkı Homeros'a göre dünyanın en kadim milletlerinden birisidir. Bölge Pers hakimiyetinden sonra Büyük İskender hakimiyetine girmiştir. Büyük İskender'in ölümünden sonra Paflagonia'lı prenslikler tarafından yönetilmiş daha sonra doğu komşuları olan Pontus Krallarınca ele geçirilmiştir (Öztürk, 2016).

2. Kaya Mezarı

2.1. Kaya Mezarı Geleneği

Kaya mezarı; kayaya oyulmuş bir veya birden fazla odadan meydana gelen yerel bey ve yöneticilere ait mezar yapısıdır. Anadolu'da Frigler'le başlayan bu mezar geleneği Lidya, Hellenistik ve Roma çağlarında iyice yaygınlaşmıştır (Albayrak, 2018).

Anadolu'da kaya mezarı geleneğinin ilk örnekleri M.Ö. 8. yy son çeyreğinden M.Ö. 6. yy ikinci yarısına kadar uzanan zaman diliminin yapıtlarıdır. Paflagonya kaya mezarlarının bazı açılardan Phrygia kaya mimarisinin bir devamı olarak düşünebileceği ifade edilmiştir. Paflagonya Bölgesi kaya mezar geleneği denildiğinde ilk akla, sütunlarla taşınan beşik çatılı ya da düz damlı, ahşap bir konut cephesi mimarisinin kaya mezarının cephesine yansıtılması anlayışının olduğu belirtilmiştir. Mezarların tipolojik olarak cephe mimarisine göre, beşik çatılı ve düz damlı, planda ise ön odalı (çok odalı) ve tek odalı kaya mezarları olarak iki gruba ayrıldıkları görülmüştür. Bütün tek odalı kaya mezarlarının kapılarının dikdörtgen ve düz olduğu, herhangi bir silme ya da söve izinin görülmediği, bu mezarların olasılıkla düz bir kapı taşı ile kapatılmış olabileceği düşünülmüştür. Bu tarz kaya mezarlarında, genellikle ölü yataklarının basit örnekler olsa bile görüldüğü, tavanların üçgen, düz ve tonozlu formlarda şekillendirilmiş olduğu ve son zikredilen formun özellikle Geç Hellenistik ve Roma dönemlerinde bölgede yaygınlaştığı görülmüştür. (Tekin, 2020).

2.2. Ambarkaya Kaya Mezarı Mimari Özellikleri

Cephe: Beşik çatılı, üçgen alınlıklı üst örtüsü olan, başlıksız ve altlıksız silindir biçimli üç sütunu bulunan kaya mezarı cephesinde herhangi bir ikonografik anlatım yoktur. Mezarın cephesinde görülen üç adet başlıksız silindir biçimli sütunların altlıkları bulunmaz. Üstte dikdörtgen bir baştaban görülse de beşik çatının mertekleri işlenmemiş, alınlık kayaya oyulan negatif bir üçgen şeklinde gösterilmiştir (Dökü, 2008).

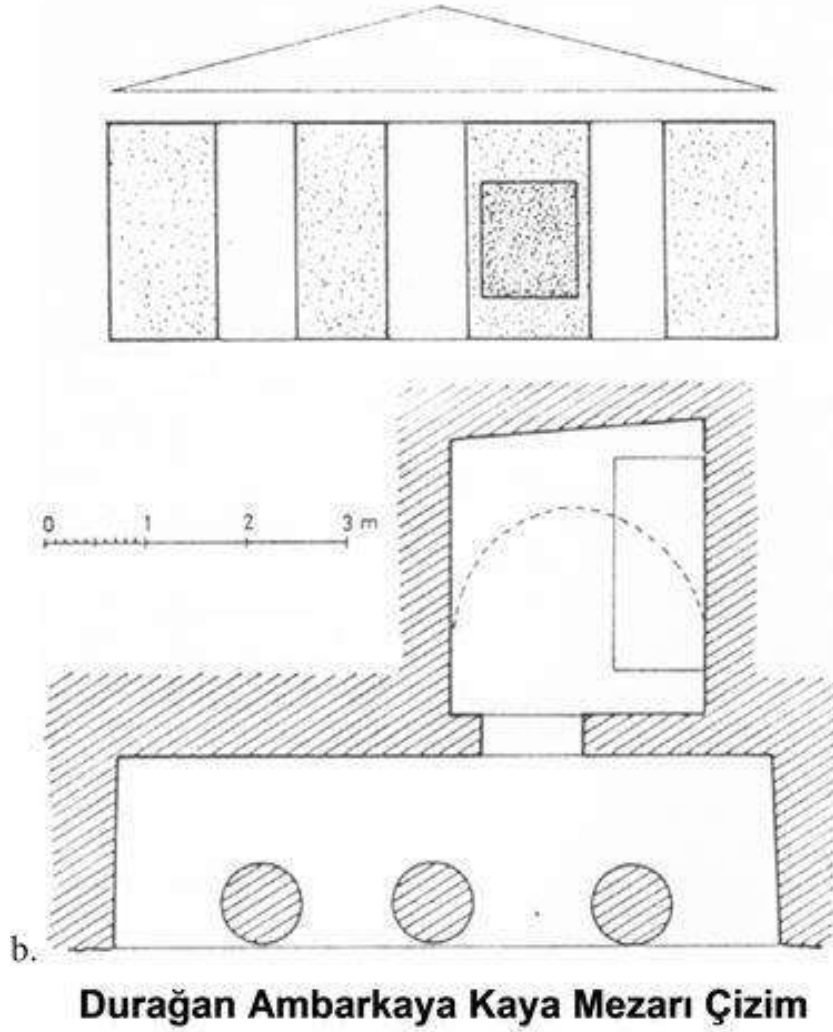
Plan: Sütunlu 1.78*6.50 m ölçülerinde bir ön alan görülür. Ancak ön sahanın tavanı bombeli bir biçimde mezar odasına ulaşır. Mezar odası 2.46*2.80 m ölçülerinde dikdörtgen bir planlıdır. Tavan tonozludur ve batı dar yüzde olasılıkla bir 0.90*2.24 m ölçülerinde bir ölü yatağı görülür bugün tahribat nedeniyle fark etmek zordur (Dökü, 2008).

Durağan'ın bir saat doğusunda ve Gökırmak'ın güney kenarında bulunan 20 metre yükseklikte bir kayaya oyulmuştur. Giriş yerinin duvarı düzdür. Mezarın tavanları ise tonozludur. Üç sütunun üzerine inşa edilmiştir. Sütunların kaide ve başlıkları yoktur. Çevremizde rastladığımız diğer (Terelek, Salar Köyü) Paflagonya mezar sütunlarından farklıdır. Onlarda sütunun altından üstüne doğru çıkıldıkça bir oran dâhilinde inceltme görünürken Ambarkaya sütunları dip noktasından tepe noktasına kadar aynı kalınlıkta inşa edilmiştir. Kaya mezarlarının içinde bir de oda vardır. Bu odaya mezar odası denir. Ambarkaya mezar odasına dikdörtgen biçiminde bir kapı ile girilmektedir (İrmak, 2014).

Oda giriş yeri boşluğunu tamamıyla doldurmaktadır. Sağ yanında bir tane ölü sediri vardır. Fakat bu taştan ölü sediri maalesef defineciler tarafından tahrip edilmiş bir halde olup şu anda sedir yerine sadece sedirden artan taş kalıntıları kalmıştır. Ambarkaya Kaya Mezarı'nın üstünde alınlık denilen muska şeklinde üçgen bir şekil vardır. Alınlık kornişleri çok basittir yan kornişler geniş bir açı ile birleşmişler ve bu suretle yassı bir alınlık meydana getirmişlerdir. Kaya yontmaya müsait olmadığından kabartma figürlere rastlanamamıştır. Bu nedenle hangi tarihi döneme ait olduğu tespit edilememiştir. Fakat mezarın plan itibarıyla diğer Paflagonya sütunlu mezarları ile aynı olması dolayısıyla belki de onlarla beraber yani M.Ö. 7.yy. 'da yapıldığı tahmin edilmektedir. Yapı tekniği açısından da hem Terelek'ten hem de Salar Köyü Kaya mezarlarından daha ilkel olmasından dolayı Ambarkaya'nın en az

100 yıl daha eski olduğu da düşünülmektedir. Bu durumda ise milattan önce 5-6. yüzyıllara tarihlenir. Her iki durumda da 2300-2500 yıllık tarihe sahip olan kültürel mirasımızdır (Irmak, 2014).

Fotoğraf 5: *Durağan Ambarkaya Mezarı* izim (Tosun, 2015)

Fotoğraf 6: *Ambarkaya Kaya Mezarı*

Kaynak: Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Fotoğraf 7: *Ambarkaya Kaya Mezarı*

Kaynak: Cengiz Günay, 2021

Fotoğraf 8: *Ambarkaya Kaya Mezarı*

Kaynak: Fatma Albayrakoğlu, 2021

Fotoğraf 9: *Ambarkaya Kaya Mezarı*

Kaynak: Fatma Albayrakoğlu, 2021

Fotoğraf 10: *Ambarkaya Kaya Mezarı*

Kaynak: Cengiz Günay, 2021

Fotoğraf 11: *Ambarkaya Kaya Mezarı*

Kaynak: Fatma Albayrakoğlu, 2021

Fotoğraf 12 *Kaya Mezarının Ön Taraftan Görünüm*

Kaynak: Fatma Albayrakoğlu, 2021

Fotoğraf 13: *Kaya Mezarının Arka Taraftan Görünüm*

Kaynak: Fatma Albayrakoğlu, 2021

2.3. Ambarkaya Kaya Mezarı'na Ulaşım

Ambarkaya kaya mezarı, Durağan ilçe merkezine 5,4 km uzaklıkta olup Durağan- Vezirköprü yolu üzerinde bulunmaktadır. Asfalt yoldan araçla 4.8 km'si gidildikten sonra sola dönülerek toprak yola geçilmektedir. Toprak yol üzerinde 290 m gidildikten sonra araç yolu bittikten sonra patika yol başlamaktadır. Kaya mezarına ulaşmak için yolun kalan kısmını yaya olarak tamamlanması gerekmektedir. Çalılıklar arasında yer alan patika yol takip edilerek 320 m yürüdükten sonra Ambarkaya kaya mezarına ulaşılabilir (Karadurak, 2021).

Fotoğraf 14: Kaya Mezarına Gidilen Patika Yol

Kaynak: Fatma Albayrakoğlu, 2021

Fotoğraf 15: Kaya Mezarına Gidilen Patika Yol

Kaynak: Fatma Albayrakoğlu, 2021

Sonuç

Doğal güzellikleri, tarihi geçmişi ve kültürel zenginlikleriyle Sinop turizm açısından zengin bir ilimizdir. Çok az nüfusuna ve küçük yüzölçümüne rağmen her yıl binlerce ziyaretçi ağırlamaktadır. Şehir merkezine biraz uzak olsa da Durağan ilçesinin de görülmeye değer doğal güzellikleri ve tarihi mekânları bulunmaktadır. İlçemizin eksikliği bu özelliklerin yeterli tanıtımının yapılmamasıdır. İşte burada en büyük rolü resmi ve özel kurum ile kuruluşlar almalı, ilçenin tanıtımı için gerekli sorumluluklar yerine getirilmelidir. Burada biz eğitimcilere düşen görev kendi branşımız adına tarihsel mirası tanıtabilmektir. Konumuz olan Ambarkaya kaya mezarına ulaşmak için ulaşım alt yapısının olmadığı, yönlendirici tabelaların konulmadığı tespit edilmiştir. İşte bu eksiklikleri gidererek başlayabiliriz. Kaya mezarının etrafında çevre düzenlemesi yapılabilir. Tarihi mekân hakkında televizyon, internet ve sosyal medya tanıtım için günün şartlarına uygun bir şekilde etkili olarak kullanılabilir. Konu başlığını Paflagonya bölgesi olarak seçmemin nedeni bu toprakların antik çağlarda bir ismi olduğunun ve bu bölgenin tarihi açıdan ne kadar önem arz ettiğinin halk tarafından da bilinmesini istememdir. Tarihi değerlere daha fazla sahip çıkılmalı, kültürel değerler daha iyi korunmalıdır.

Kaynakça

- Albayrak, Y. (2018). Şanlıurfa'dan Loculuslu Kaya Mezarları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*(37), 179-187.
- Dökü, F. (2008). Paphlagonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Antalya.
- Durağan Belediyesi. (2017). Coğrafi Yapı. Retrieved from <http://www.duragan.bel.tr/index.php/duragan/cogr-fi-yapi>
- Irmak, İ. (2014). Ambarkaya Kral Mezari. Retrieved from <https://www.vitrinhaber.com/ambarkaya-kral-mezari-makale,398.html>
- Kaptangil, K., Gargacı, A., & Çetin, H. (2016). Sinop İli Turizm İstatistiklerinin Değerlendirilmesi (1995-2015). *Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi*, 1(1), 31-42.
- Karadurak, S. (2021). Durağan'daki(Sinop) Jeomorfositler ve Sürdürülebilir Kullanımı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı*, Samsun.
- Öztürk, Ö. (2016). Pontus: Antik Çağ'dan Günümüze Karadeniz'in Etnik ve Siyasi Tarihi (Genişletilmiş 3. Baskı). *Ankara: Nika Yayınları*.
- Sinop Valiliği. (2013). *Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri*.

- Tekin, M. (2020). Pontos Bölgesi'nin İ Kesimindeki Kaya Mezar Geleneği zerine Bir Değerlendirme (Gaziura ve Zela rnekleri üzerinden). *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*(26), 131-147.
- Tosun, H. (2015). Paphlagonia Kaya Mezarları Sinop Turizmine Kazandırılmalı. Retrieved from <https://www.sualtigazetesi.com/paphlagonia-kaya-mezarlari-sinop-turizmine-kazandirilmali/>

TARİHİ VE KÜLTÜREL BİR DEĞER OLARAK “DURAKHAN”

Hasan ŞAHİN*

Ahmet Hüsamettin BARAN*

Öz

Tarihi yapılar bulunduğu toplumun geçmişi hakkında çok kapsamlı bilgiler verir. Geçmişten günümüze birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Sinop’un Durağan ilçesinde bulunan tarihi Durakhan, Türkiye Selçuklularının son dönem mimari eserlerindendir. Durakhan, Karadeniz Bölgesi’nde yapım tarihi belli olan tek kervansaraydır. III. Gıyasettin Keyhüsrev döneminde Pervane Muineddin Süleyman tarafından inşa edilmiştir. Tarihi ipek yolu üzerinde yer alan Han, Pervaneoğulları, Candaroğulları ve Osmanlı döneminde kervanların durak noktası olmuştur. Ticaret yollarının değişmesiyle birlikte Durakhan önemini kaybetmiştir. 1989 yılında restore edilen Han’ın günümüzde de restorasyon çalışmaları devam etmektedir. Durakhan hem yöre hem de bölge açısından önemli bir kültürel mirastır. Bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılması ve yöre halkına ek gelir getirecek şekilde turizm kapsamında kullanımına yönelik yapılacak planlamalar önem taşımaktadır. Çalışmamızda Durakhan’ın tarihî değerinin ortaya konması amacıyla, Durağan Kervansarayı ve Pervane Muineddin Süleyman Kervansarayı isimleriyle anılan Durakhan’ın mimari özelliklerine, kitabesine, işlevselliklerine, tarihî geçmişine ve değerine, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişime değinilmiştir. Bu kapsamda araştırmamızda saha çalışması ve literatürün analiz edilmesine dayanan bir metot izlenmiştir. Kervansaray’ın işlevsel olarak günümüzde nasıl değerlendirilebileceği, turizm açısından ilçeye katkılarının neler olabileceği konusunda öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Han, Kervansaray, Pervane Muineddin Süleyman, Durakhan, Kültür Turizmi.

A Historical and Cultural Value “Durakhan”

Abstract

Historical buildings provide comprehensive information about the history of the society in which they are located. The historical Durakhan, located in the Duragan district of Sinop, which has hosted many civilizations from the past to the present, is one of the last period architectural works of the Seljuks of Turkey. Durakhan is the only caravanserai whose construction date is known in the Black Sea Region. It was built by Muineddin Suleyman during the period of Gıyasettin Keyhüsrev the third. The Inn, located on the historical silk road, was the stopping point of caravans of Ottoman era such as Pervaneoğulları and Candaroğulları . Durakhan lost its importance with the change of trade routes. Restoration works of the Inn, which was also restored in 1989, continue today. Durakhan is both locally and regionally an important cultural heritage. It is important to transfer this heritage to the future generations and to plan for its use within the scope of tourism in a way that will bring additional income to the local people. In our study, in order to reveal the historical value of Durakhan, the architectural features, inscription, functionality, historical background and value of Durakhan, which is also known as Duragan Caravanserai and Pervane Muineddin Suleyman Caravanserai, and the change it has undergone in the historical process are mentioned. In this context, a method based on fieldwork and analysis of the literature was followed in our research. Suggestions have been presented on how the caravanserai can be evaluated functionally today and what its contributions to the district in terms of tourism can be.

Keywords: Khan, Caravanserai, Pervane Muineddin Suleyman, Durakhan, Cultural Tourism.

* Tarih Öğretmeni, MEB Durağan Anadolu İmam Hatip Lisesi, Sinop, hasnad183@hotmail.com- <https://orcid.org/0000-0002-4218-7673>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Durağan MYO, Eczane Hizmetleri Bölümü, abaran@sinop.edu.tr- <https://orcid.org/0000-0003-0830-313X>.

Giriş

İnsanoğlu yaşam serüvenine toplayıcılık ve avcılıkla başlamış sonrasında üretim faaliyetlerine geçmiştir. Tükettiğinden fazlası artı ürün olarak ortaya çıkmış, değiş tokuş usulüyle ticarete başlamıştır. Ticaret yolları ortaya çıkmıştır. Kara ticaret yolu olan ipek yolu ülkeler arasında hâkimiyet mücadelesine neden olmuştur. (Ersöz Tüğen; 2019) Bu süreçte yerel, bölgesel ve ülkelerarası alışveriş, ticaretin güvenli şekilde yapılmasını gerekli kılmıştır. (Günel, 2010) Kervan yolları üzerinde güvenli korunaklı mekânları meydana getirmiştir. Öncesinde ribat olarak adlandırılan bu yapılar sonrasında han, kervansaray adını almıştır. (Akalin, 2002). Savunma amaçlı yapılan ribatlar Karahanlılar'la birlikte görülmeye başlamıştır. (Acun, 2007) Zamanla ticaret mekânları olmuştur. Han, şehir içinde yer alan konaklama ve ticaret yapıları olup aynı zamanda bir üretim merkezidir ve üretimi yapılan malla isimlendirilmişlerdir. (Kılıçoğlu, 1985). Kervansaray ise ticaret yolları üzerindeki, genellikle 35-40 km aralıklarla yapılan kervanların konakladıkları, malların satımının yapıldığı mekânlardır. (Akalin, 2002). Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar devrinde kervansaray, han ve menzil hanı terimleri birbirinden farklı bir anlam taşımadığı gibi ribât terimi de aynı anlamda tutulmuş ve az da olsa yapıların isimlendirmesinde, kitabelerde yer almıştır. Kervansaraylar, sultanlar, eşleri, vezirler ve diğer büyük devlet adamları tarafından yaptırılmıştır. Vakfiyesi olan kervansaraylar olduğu gibi olmayanlarda vardır. Durakhan'ın vakfiyesi yoktur (Aladağ; Tuba, 2009).

Kervansarayın plan tipi ne olursa olsun hayvan-yolcu-yük üçlüsünün temel ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yapılmıştır. Kurt Erdmann, kervansarayları üç gruba ayırmış, daha sonra bunlara ek olarak Aysel Tükel Yavuz tarafından dördüncü bir gruba eklenmiştir (Tükel Yavuz, 1976).

1. Avlu ve barınağı olan kervansaraylar.
2. Sadece barınaktan ibaret hanlar.
3. Açık avlulu hanlar.
4. Eş odaklı hanlar.

İşlev ağırlıklı tipolojiye göre ise kervansaraylar; yalnız barınak kısmı olan hanlar, barınak ve servisleri olan hanlar olarak iki temel gruba ayrılmaktadır. Durakhan açık avlulu dikdörtgen planlı olup sultan hanlarının küçük örneklerindendir. (Aslanapa, 1984).

Selçuklular, Antalya ve Alanya'dan (Alaiyye) başlayıp Isparta, Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Erzincan ve Erzurum gibi büyük merkezlerden geçerek İran ve Türkistan'a ulaşan doğu-batı istikametindeki yol üzerinde; Konya-Akşehir istikametinden İstanbul'a ve Batı Anadolu vadilerine ulaşan yol üzerinde; Konya, Ankara, Çankırı, Kastamonu, Durağan, Sinop istikametindeki ve Sivas, Tokat, Amasya, Merzifon, Samsun hattıyla Sinop'a ulaşan güney-kuzey ve Elbistan, Malatya, Diyarbakır üzerinden Irak'a giden yollar üzerinde pek çok kervansaray yaptırdılar. Selçuklular zamanında Anadolu'da kurulan yol güzergâhları, Osmanlılar zamanında değişti. Bunun sonucu olarak bazı yerler ticari merkez olma durumunu kaybettiler (Tükel Yavuz, 1976).

Selçuklular dönemi mimari eserlerinden biri olan (Zekiye ve Özbek, 2020) Durakhan'ın inşa edilmesinin sebebi geçmişte Durağan'ın önemli ticaret yollarının kesiştiği bir yer olmasıdır. Bu ticaret yollarından en önemli olanları İstanbul- Amasya-Diyarbakır ile Trabzon- İran yollarıdır. Geçmişte Ticaret kervanları bugün bizim Durağan dediğimiz bu yerde bulunan hanlarda konaklardı. Bu hanlardan en eski olan ve hala varlığını sürdüren Durakhan'dır. Çok eski dönemden kalan bu hanın ismine uyulardan ilçeye Durakhan denmiş ancak zaman içinde Durakhan ses değişimine uğramış ve Durağan olarak telaffuz edilmeye başlanmıştır (Başoğlu, 1978).

Geçmişten günümüze birçok farklı millete ev sahipliği yapan Durağan'ın özgün kimliğinin en önemli parçası olan Durakhan, Pervane oğlu Süleyman tarafından 1266 yılında yaptırılmıştır. 755 yıllık oldukça eski bir geçmişe sahip olan Durakhan hem yöre hem de bölge açısından önemli bir kültürel

mirastır. Bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılması ve yöre halkına ek gelir getirecek şekilde turizm kapsamında kullanımına yönelik yapılacak planlamalar önem taşımaktadır. Çalışmamızda Durakhan'ın tarihî değerinin ortaya konması amacıyla Durağan Kervansarayı ve Pervane Muineddin Süleyman Kervansarayı isimleriyle anılan Durakhan'ın mimari özelliklerine, kitabesine, işlevsellğine, tarihî geçmişi ve değerine, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişime değinilmiştir.

1. Durakhan/Durağan

1.1. Yeri

Durakhan ismini bulunduğu ilçeye vermiştir. Durağan'da ilk yerleşme ilçenin 5 km kuzeyindeki "Sakızören" denilen yerde olmuştur. Buradaki kaynak suyunun kurumasıyla halk, Gökırmak nehrinin kenarına yerleşmiştir. (Durağan Belediyesi, 2017) Durağan'ın ismi ferman ve Şer'îye sicillerinde kadılık olarak geçmektedir. 15 Safer 1159h./1746 tarihli fermanla Durağan, kaza kadılığı olarak gösterilmiştir. (Başoğlu, 1978). Durağan 1864 yılında Boyabat'a bağlı bir nahiye iken 1954 yılında ilçe olmuştur. Durağan, Samsun-Kastamonu karayolu üzerindedir. İl merkezine uzaklığı 112 km dir (Başoğlu, 1978).

Eski bir yerleşim yeri olan Durağan tarihi ipek yolu üzerinde iç kesimleri Sinop bağlayan yollar üzerinde bulunmaktadır. Durakhan ilçe merkezinde, Gökırmak kenarında bulunmaktadır. (Günel, 2010). Sivas-Samsun kentlerini birbirine bağlayan kuzey-güney istikametli tali yol üzerinde, Sinop ve Trabzon limanlarına yakın bir mevkide inşa edilen Durak Han, Sinop-Çukurcaalan-Durağan-Vezirköprü-Amasya arasında inşa ettirilen tek kervansaray olmakla ayrıcalıklı bir yere sahiptir (Evcim vd., 2016).

1.2. Tarihi

Durakhan, Pervane Süleyman Hanı, Durağan Han (Özergin, 1965) Durağan Kervansarayı isimleriyle kaynaklarda yer almaktadır. Karadeniz bölgesi için tarihlenebilen en eski han Durağan'daki Durak Handır (Tütüncü, 2012). 1243 Köseadağ Savaşı yenilgisi sonrasında Anadolu'da Moğol hâkimiyetini kabul eden Selçuklu yöneticileri sınırları koruyamamış, 1254 yılında Trabzon Rum İmparatorluğu kargaşadan faydalanarak Sinop'u almıştır. (Şahin & Altınkaynak , 2020) Sinop'un geri alınması 1262 (661) yılında Pervane Muineddin Süleyman tarafından gerçekleştirilmiştir. (Şahin & Altınkaynak , 2020) Pervane Sinop'a kendi adıyla Medreseyi Durağan'a da Kervansarayı yaptırmıştır (Oral, 1956). Muineddin Süleyman Durakhan'ı yaptırdığında, katledilen IV. Kılıçaslan'ın yerine, küçük yaşta III. Gıyasettin Keyhüsrev geçmiştir. Hanın yer aldığı Durağan'da oğullarına ait mimari yatırımların bulunması, buranın sonraki dönemde de Pervane ailesi için önemini koruduğunu gösterir (Tütüncü, 2012). Kervansaray önemini Pervane Muineddin Süleyman'ın ordularıyla Sinop'a gelirken burada konaklamasından almıştır (Peker, 2003).

1.3. Kitabesi

(Fotoğraf1 *Durakhan Kitabesi*)

١ امر بعمارة هذه الخان المبرورة في أيام دولة السلطان
 ٢ الاعظم شهنشاه المعظم اعتبار الدنيا والدين أبو الفتح كيهسرو
 ٣ الاسفيسالار المعظم ملك ملوك الامراء والوزراء امين الدولة
 والدين عون الاسلام والمسلمين
 ٤ پروانه اعظم سليمان بن علي اعلى الله شأنه نظر اقل العابدين
 واحقرهم كوهرباش بن عبد الله في ذي الحجة سنة اربعون (١)
 وستين وستائة

Kitabenin transkripsiyonu;

- 1- Emere bi imareti hazihi'l-Han il-mebrure fi eyyami-ddev-letü es-Sultan
- 2- E1-azam Şehinşah el-mu'azzam itibar-üd-dünya ve'd-din Ebül-Feth Keyhüsrev
- 3- E1-isfehsar el-mu'azzam melik-i mülük el-ümera ve'l-vüzera emin-üd-devleti
ve' d dini avnü'l-İslam ve'l-Müslimiyn
- 4- Pervanehü a'zam Süleyman bin Ali ale'llahü şanehü na-zara ekall'ül-abidiyn
ve ahkarühüm Gevherbaş (Kühertaş) bin Ab-dullah fi Zilhicce sene erbaun
ve sittine ve sittemie. (Fotoğraf1)

Kitabenin Türkçesi;

“Bu hanın inşaatı kutsal Sultanın iradesi, güçlü, büyük, dünyanın ve dinin itibarı, fetih'ler babası Ulu Sultan Keyhüsrev emriyle, emirler emiri, güçlü idaresi, İslam ve müslümanların yardımcısı, Büyük Pervane Ali oğlu Süleyman -Allah onun gücünü yüceltsin- idaresindeki küçük ve alçak (gönüllü) hizmetçisi Gevherbaş b. Abdullah tarafından 664 senesinin zilhicce ayında yapıldı” şeklindedir. (Durağan Belediyesi, 2017; Esemeli, 1990.)

Bilinmeyen bir tarihte İsmail Bey Camisi'nin son cemaat yeri duvarının iç kısmına konulmuş olan kervansarayına ait olduğu anlaşılan kitabe, günümüzde yapının iç avlulu portaline yerleştirilmiştir. 150x150 cm. ölçülerindeki kitabe mermer olup Selçuklu neshi ile yazılmıştır (Esemeli, 1990).

1.4 Banisi

Durakhan, kitabesine göre III. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde, H. Zilhicce 664/M. Eylül-Ekim 1266 tarihinde tamamlanmıştır (Yavaş, 2010). Pervane Muineddin Süleyman tarafından inşa ettirilmiştir. (Aslanapa, 1984)

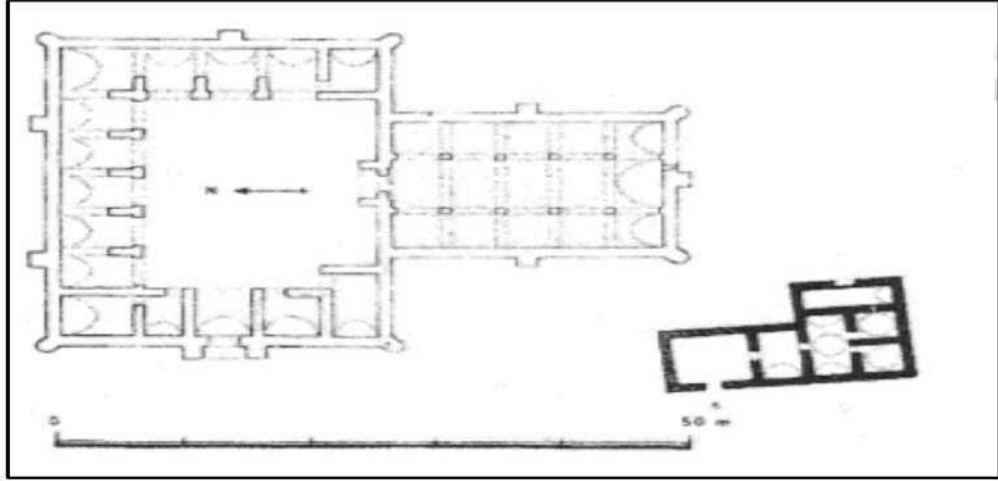
1.5. Mimarı

Mimarı kesin olarak bilinmemektedir. Kenan Çetin, yapının mimarının Gevherbaş (Küherbaş) bin Abdullah olduğunu yazmaktadır (Çetin, 2014). Ancak Esemeli “Bina emini Abdullah oğlu Güherbaş’tır. Sönmeze göre Kastamonu Yılanlı Darüşşifa kitabesinde Güherbaş, müteveli, Kayserili Sa'd ise mimar olarak açıkça belirtildiğinden, bu esere yakın tarihlerde yapılmış olan Durağan Hanı'nın da mimarı Sa'd olabilir.” demektedir (Esemeli, 1990).

2. Mimari Özellikleri

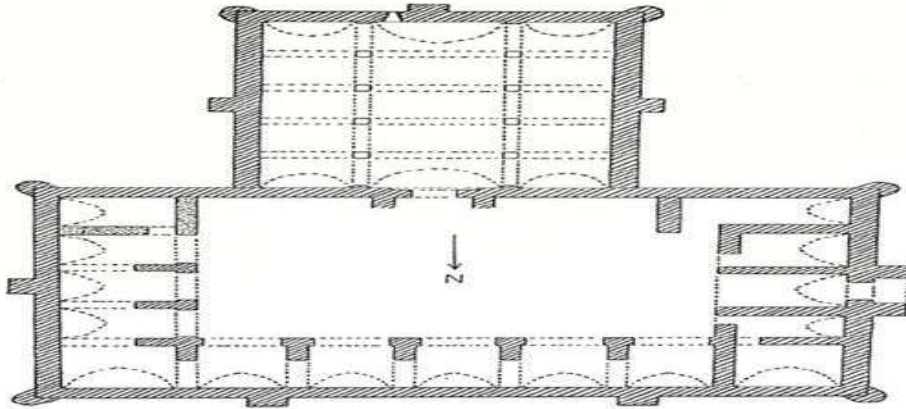
2.1. Mimarisi

Durakhan 1435 metrekairelik bir alanı kaplamaktadır. Bir külliye halinde yaptırıldığı anlaşılan yapının batısında ortadan kalkmış olan medresesi, güney batıda camii vardı.

Çizim 1. *Durak Han Hamamı ve Konumu* (Yavuz,2012)

Han'ın güney doğu cephesinden 5 m uzaklıkta harap, tonoz ve kubbeleri   km   ve içi toprakla dolu bir hamam kalıntısı vardı. Bu yapı da ortadan kaldırılmıştır. (Tükel Yavuz,2012). Hol ile avlunun ke i tiği güney batı köşeye dıştan bir depo yerleştirilmiş ve holün de güney batı ucuna bir tuvalet yapılmıştır (Esemenli, 1990).

 izim2. *Erdmann Tarafından  izilen Durak Han Planı* (Erdmann ve Erdmann, 1961)

Kervansaray birbirine bağlı iki binadan oluşmaktadır. İç avlu ve kapalı bölüm. (**Resim 2**). İ  avlulu bölümün batı yönünde dışa doğru çıkarılmış ve sivri kemerli portal, yani ana giriş yer almaktadır. (Avcı, 2016). Ana Portal tonozlu bir girişten ibarettir. (**Fotoğraf 2**). Portalın üstünde dikdörtgen biçimli içe doğru   kertilmi  yüzeyde, i  avlunun kitabesi yer alır.

(Fotoğraf 2. *Erdmann* (Erdmann ve Erdmann, 1961))

Ana portalın sivri kemeri kesme taştan ve hiçbir tutucu madde kullanılmadan yapılmıştır. Günümüze kadar sağlam olarak gelmiştir. **(Fotoğraf 2)** Ortasında 22,5 x 14 m ebatında bir avlu vardır. Avlu kapalı bölüme göre geniştir, doğu batı yönlü olarak yapılmıştır. Bu avlunun etrafında 13 oda sıralanmıştır. Odaların tavanları beşik tonozla kapatılmıştır. (TürkiyeKültürPortalı, 2014). Kapalı bölümün kuzey cephesini ve i  avlulu bölümün güney cephesini oluşturan duvar ortaktır. Yapının kapalı bölümü kuzey-güney doğrultusunda, i  avlulu bölümü ise doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir alana oturmaktadır. (Avcı, 2016).

(Fotoğraf 3. *Durakhan*)

Durakhan'ın dış duvarları payandalarla desteklenmiştir. Avlunun dış duvarlarının köşelerinde dört, barınak kısmının güney cephe köşelerinde iki, yuvarlak tabanlı silindirik biçimli payandalar yer almaktadır. Ayrıca avlunun kuzey duvarının orta yerinde iki, doğu duvarında bir; barınak bölümünün doğu, batı ve güney duvarlarının orta yerinde bir, dikdörtgen tabanlı dikdörtgen prizma biçimli payandalar konulmuştur. Payandalar arasında çörtenler yer almaktadır. (Fotoğraf 3)

Fotoğraf 4. *Erdmann* (Erdmann ve Erdmann, 1961)

Fotoğraf 5. *Erdmann* (Erdmann ve Erdmann, 1961)

2.2. Yapıda Kullanılan Malzeme

Yapıda moloz taş, düzgün kesme taş, kaba yontulmuş taş, mermer ve tuğla kullanılmıştır. Yapının cephelerinde beş sıra tuğla hatıllı moloz taş örgüsü görülmektedir. **(Fotoğraf 3)**. Tuğla hatıllar üç sıra tuğla  rg den oluşmaktadır. Ana Portal, avluda bulunan odaların kemerli dış duvarları ve kapalı bölümün ta  kapısında düzgün kesme taş ile kaplanmıştır. Kapalı bölüm üç neften oluşmaktadır, orta

nef daha geniştir. (Aslanapa, 1984). Kapalı bölümün örtüsü günümüze gelmediğinden dolayı malzemesi hakkında bir şeyler söylemek zordur. (Fotoğraf 4). Fakat diğer Selçuklu kervansaraylarına bakıldığında örtüde moloz taş ya da tuğla kullanılmış olabileceği söylenebilir (Evcim vd., 2016).

2.3. Süslemeler

Yapıda süslemelere rastlanmamaktadır. (Aslanapa, 1984). Sadece mermer kitabesinin sağ ve sol yanlarında süslemeler vardır. (Fotoğraf1)

3. Onarım /Son Durum

3.1. Onarımlar

Durak Han 1980'lere kadar harabe olarak kalmıştır. Bu süreçte Durakhan, depo olarak ya da hayvan satış yeri ve barınağı olarak kullanılmıştır. (Branning, 2001). Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 1982 yılında tescil edilmiştir. (TürkiyeKültürPortali, 2014). Han 1989-1992 yıllarında ilk restorasyonunu geçirmiştir (DurağanBelediyesi, 2017). 1992 yılında başlayan ikinci restorasyon 2007 yılına kadar devam etmiştir (Branning, 2001). Onarım sırasında portal kuruluşu yeniden düzenlenmiştir. Yıkık olan yan duvarları yeniden yapılmıştır. Avludaki revaklar onarılarak, odalar ahşap çerçeve ile kapatılmıştır. Kapalı bölüm çelik konstrüksiyon üzerine plastik bir çatı ile kapatılması sureti ile örtülmüştür. (Avcı, 2016).

3.2. Son durumu

(Fotoğraf 6. Durak Han Ana Portal Girişi)

En son yapılan restorasyon çalışması 2018 yılında başlamıştır. Önceki restorasyonda olduğu gibi giriş portalı kesme taştan yapılmıştır. Han kitabesi sivri kemerli ana portalın ön yüzünden alınıp kapı üstüne yerleştirilmiştir. Kuzey ve batı dış duvarları beş sıra moloz taş üzerine üç sıra tuğla hatıl eklenerek örülmüştür. Duvarların üstü beton harçla kapatılmıştır. (Fotoğraf 5)

(Fotoğraf 7. Durak Han Güney Cephe)

(Fotoğraf 8. Durak Han Doğu Cephe)

Güney ve doğu duvarları ise sadece moloz taşla örülmüştür. Yağmur suyunu atabilmek için dış kısımda çötenler kullanılmıştır. (Fotoğraf 7-8)

(Fotoğraf 9. *Durak Han, Avlu*)

(Fotoğraf 10. *Durak Han Avlu, Hücreler*)

Giriş eyvanı sıva ile kaplı iken, restorasyonda yan duvarları ve tavan moloz taşla örülmüştür. (Fotoğraf 9). Giriş portalının iç kısım duvarlarında ve avluda yer alan odaların dış duvarlarında, revaklarda kesme doğal taş kullanılmıştır. Revakların zeri ahşap payandalara bağlı örtü ile kapatılmıştır. Odalardaki ahşap çerçeveler korunmuş olup, odaların iç kısım duvarları sıvanmıştır. Hücreler sıvalı beşik tonoz ile kapatılmıştır. (Fotoğraf 10).

(Fotoğraf 11)

İ avlu ve kapalı bölümün ortak duvarının sağında ve solunda yer alan odalar kaldırılmış, kesme moloz taşla kapatılmıştır. (Fotoğraf 11)

(Fotoğraf 12. *Durak Han Kapalı Bölüm Ta Portalı*)

Böylece kapalı bölümün kesme doğal taştan sivri kemerli ta kapısının ihtişamı ortaya çıkarılmıştır. (Fotoğraf 12).

(Fotoğraf 13. *Durak Han, Kapalı Bölüm*)

Kapalı bölümdeki odalarda bulunan ahşap çerçeveler ve destek duvarları üzerinde yükselen çatıdaki çelik konstrüksiyon kaldırılmıştır. Bunun yerine kesme taştan kemerli revaklar üzerinde yükselen yığma tuğlalı hatıllarla destekli ve moloz taşlı beşik tonoz çatı yapılmıştır. 2019 yılında restorasyon çalışmasının bitirilmesi hedeflenirken, 2021 yılında hala devam etmektedir. (Fotoğraf 13).

4. Kültürel Turizmde Değerlendirme

Durakhan, ilçedeki konumuyla,  zenlenecek olan eğitim faaliyetleri alanında, kültürel ve sanatsal faaliyetlerde merkez olabilir. Yapılacak faaliyetler sürdürebilir olmalıdır. Bu kapsamda yöredeki alternatif etkinliklerle bütüncül olarak d   n lmelidir. Öncelikli olarak Sinop'ta yapılacak kültürel, turistik çalışmalar bütün ili kapsayacak şekilde planlanmalıdır. Buna bağlı olarak il ve ilçeler arasında turistik iz koridoru belirlenebilir. Öncelikli olarak yerel halk, sonrasında yabancı turistler bu koridor sayesinde şehirdeki kültürel ve tarihi güzelliklerden faydalanabilir. Tarihi ve kültürel yapılar alternatif turizm olanaklarıyla birlikte değerlendirilebilir. Bu yönüyle Durağan'ın sürdürülebilir turizmi gerçekleştirmesi yolunda turistik varış yerinde yer alan kültürel ve alternatif değerlerin mevcut yapılarının korunması, geliştirilmesi ve pazarlanması gerekmektedir. Kervansaraylar yapılı  amaçları itibariyle ticari faaliyet yapılarıdır. Durakhan da bu yönüyle d   n l p, değerlendirilmelidir.

Sonuç

Anadolu Selçuklu devleti sultanları siyasi anlamda Anadolu'ya hakim olmaya ba ladıktan sonra varlığını devam ettirebilmek için Konya'dan ba lamak üzere güney ve kuzey yönlü fetihlere giri mi tir. Güneyde Alaiye'nin, kuzeyde Sinop'un alınması Selçuklu sultanlarını "Sultanu'l Bahreyn ünvanına sahip kılmıştır. Bu süreçte ekonomik anlamda da hakimiyet oluşturmak için güneyden kuzeye Anadolu'da kervansaraylar inşa etmiştir. K sedağ Savaşından sonraki kaotik ortamda ortaya çıkan Pervane Muineddin Süleyman, İlhanlıların izniyle Sinop'u Pontus'lu Rumlardan geri almıştır. Sinop'u temlik olarak almasıyla birlikte H.644 (M.1266) yılında Durakhan'ı yaptırmıştır. Durakhan uzun yıllar kervanların uğrak yeri olmuş, Osmanlılarla birlikte ticaret yollarının değişmesiyle eski önemini kaybetmiştir. Durakhan açık avlulu ve barınak bölümüyle birlikte sultan hanlarının küçük bir örneğidir. Ana portal girişinin, yapılı  aksının ters yönünde olması, onu çoğu Selçuklu hanlarından farklı kılmaktadır. 755 yıllık bir süreci geçirmiş olan Durakhan, günümüzde de geçirdiği restorasyonla birlikte Durağan halkına ve onu görmek isteyenlere hizmetine devam edecektir.

Kaynakça

- Aladağ, İ. J.A.M. *Anadolu Selçukluları ve beylikler devrinde dini yapıların toplum hayatına etkileri*. 2(2), 1-18. Akalın Ş.(2002) . “Kervansaray”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25: 299-302. Ankara: İSAM Yay.
- Aslanapa O. (1984). *Kervansaraylar*, Türk Sanatı Cilt:2: 166, Kervan Yay. İstanbul.
- Avcı A. (2016) *Anadolu Selçuklu Devlet Adamlarının Yaptırdıkları Kervansaraylar*. Eskişehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Baçoğlu, B. (1978). *Sinop ili tarihi*: Ayyıldız matbaası.
- Branning, K. (2001). *Duragan han*. <http://www.turkishhan.org/duragan.html> Erişim: 15.05.2021
- Çetin, K. (2014). *Selçuklu medeniyeti tarihi*: Işık yayıncılık ticaret.
- Durağan Belediyesi. (2017). *Tarihimiz*. <http://www.duragan.bel.tr/index.php/duragan/tarihimiz> Erişim: 15.05.2021
- Erdmann, K., ve Erdmann, H. J.J., İ, Berlin. (1961). *Das Anatolische karavansaray des 13*.
- Esemenli, D. J.İ.Ü., istanbul. (1990). *Sinop ili türk dönemi mimarisi* (yayımlanmamış doktora tezi).
- Ersöz Tüğen A. (2019) “Kültürel bir değer olarak kervansaraylar” 1. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı. s. 126-134
- Evcim, S., Öztaşkın, G. K., Akder, F., Aktürk, G., Alp, S., Arslan, A., . . . Boyacı, M. (2016). *Anadolu Selçuklu devlet adamlarının yaptırdıkları kervansaraylar*.
- Günel G. (2010). Kebikeç, *Anadolu Selçuklu Döneminde Anadolu’da İpek Yolu-Kervansaraylar-Köprüler*, Sayı: 29, 133-146.
- Oral, M. Z. J. B. (1956). *Durağan ve Bafra’da iki türbe*. 20, 385-410.
- Özergin, M. J. T. D. (1965). *Anadolu’da Selçuklu kervansarayları*. 15(20), 141-170.
- Peker, B. (2003). *Pervaneoğulları beyliği*. Sakarya üniversitesi,
- Tuba, A. J.T.A.L.D. (2009). *Osmanlı kentinde ticari mekânlar: bedesten-han-arasta-çarşı mekânları literatür değerlendirmesi*. (13), 267-292.
- Tükel Yavuz, A. (1976). *Anadolu’da eşodaklı Selçuklu hanları*.
- Tükel Yavuz, A. (2012). *Anadolu Selçuklu Kervansaraylarında Hamamlar. Anadolu Medeniyetlerinde Hamam Kültürü: Mimari, Tarih ve İmgelem*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 99-181
- Türkiye Kültür Portalı. (2014). *Durakhan - Sinop*. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sinop/kulturenvanteri/durakhan> Erişim: 15.05.2021
- Tütüncü, M. (2012). *Sultan-ül-bahreyn iki denizin hakimi: Selçuklular zamanında Sinop ve Sinop-Alanya ticaret yolu*.
- Yavaş, A. J. T. B. A. (2010). *Anadolu Selçuklu banilerinin politik yaşamlarıyla mimari faaliyetleri arasındaki ilişkiler*. (28), 409-417.
- Zekiye, T., ve Özbek, A. J.S.Ü.T.A.D. (2020). *Sinop’ta Selçuklu mirası/Seljuks heritage in Sinop*. 1(48).

Fotoğraflar ve Çizim

- Fotoğraf1: *Durakhan Kitabesi (Hasan ŞAHİN)*
- Fotoğraf 2: *Erdmann* (Erdmann ve Erdmann, 1961)
- Fotoğraf 3: *Durakhan* (Türkiye Kültür Portalı)
- Fotoğraf 4: *Erdmann* (Erdmann ve Erdmann, 1961)
- Fotoğraf 5: *Erdmann* (Erdmann ve Erdmann, 1961)
- Fotoğraf 6: *Durak Han Ana Portal girişi (Hasan ŞAHİN)*
- Fotoğraf 7: *Durak Han Güney Cephe (Hasan ŞAHİN)*
- Fotoğraf 8: *Durak Han Doğu Cephe (Hasan ŞAHİN)*
- Fotoğraf 9: *Durak Han, Avlu (Hasan ŞAHİN)*
- Fotoğraf 10: *Durak Han Avlu, Hücreler (Hasan ŞAHİN)*
- Fotoğraf 11: Kapalı bölüm son restorasyon öncesi (Kaynak: Oğulcan AVCI 2016)
- Fotoğraf 12: *Durak Han kapalı bölüm taç portalı son restorasyon (Hasan ŞAHİN)*
- Fotoğraf 13: *Durak Han, kapalı bölüm, Orta nef (Hasan ŞAHİN)*
- Çizim 1.*Durak Han hamamı ve konumu (Kaynak. Ayşe Tükel Yavuz,2012)*
- Çizim2. *Erdmann tarafından çizilen Durak Han Planı* (Erdmann ve Erdmann, 1961)

DOĞA YÜRÜYÜŞLERİ KAPSAMINDA DURAĞAN VE ÇEVRESİNİN POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kübra AŞAN*

Olca SEZEN DOĞANCILI*

Recep BAKAR*

Öz

Doğa yürüyüşleri, doğadan keyif alma, macera, sosyallik, kaçış gibi motivasyonlarla bireylerin doğada tek başına ve grupla gerçekleştirdikleri rekreatif faaliyetlerdir. Durağan, bünyesinde barındırdığı doğal çekicilikler ve bozulmamış kaynaklarıyla doğa yürüyüşçülerinin ilgisini çekebilir. Çalışma Durağan ve çevresinin doğa yürüyüşleri kapsamında potansiyelinin değerlendirilmesini amaçlanmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, alan gözlemleri, görüşme ve anketler aracılığıyla toplanan verilere dayanan keşifsel bir araştırma derlenmiştir. Çalışmanın öne çıkan bulgularına göre Buzluk Tabiat Parkı ve Karataş Şelalesi bölgede en çok bilinen ve tercih edilen rota noktalarıdır. Bölge doğal çekicilikler yönünden zengin olsa da ulaşım, tesisleşme ve tanıtım konularında dezavantajları vardır. Çalışma sonucunda 5 farklı yürüyüş rotası önerilmektedir. Araştırma bölgedeki doğa yürüyüşü imkanlarının envanterini çıkarmaktan öte yürüyüş etkinliğine ilişkin arz ve talep boyutlarının birlikte incelenmesi bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Açık Alan Rekreasyonu, Doğa Temelli Turizm, Doğa Yürüyüşü, Durağan.

Evaluating the Potential of Durağan within the Scope of Nature Hiking

Abstract

Nature walking is a recreational activity that individuals perform alone or in groups in nature with motivations such as enjoying nature, adventure, sociability and escape. Durağan may attract the attention of hikers with its natural attractions and unspoiled resources. This study aims to evaluate the potential of Durağan and its surroundings within the scope of nature walking. An exploratory research was designed based on data collected through field observations, interviews and questionnaires. According to the prominent findings of the study, Buzluk Nature Park and Karataş Waterfall are the prominent route points in the region. Although the region is rich in terms of natural attractions, it has disadvantages in terms of transportation, establishment and promotion. As a result of the study, 5 different walking routes are suggested. The research is important in terms of examining the supply and demand dimensions of walking activity together, rather than taking an inventory of the trekking opportunities in the region.

Keywords: Outdoor Recreation, Nature-Based Tourism, Hiking, Durağan.

Giriş

Doğa yürüyüşü, özellikle kırsal alanlarda, sağlıklı yaşam kaynağına başarılı bir şekilde entegre edilebilen bir aktivite olarak ön plana çıkmaktadır (Selim, 2019). Turizm alanında doğa yürüyüşleri, temelde deniz-kum-güneş ürününü içeren kitle turizmine alternatif pazar arayışlarından doğan, doğa

* Ar..Gör. Dr., Sinop Üniversitesi, Sinop Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, kubra.asan@hotmail.com - <https://orcid.org/0000-0002-8739-3585>.

* Dr. Öğr. Üyesi., Sinop Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm Rehberliği Bölümü, o.dogancili@sinop.edu.tr <https://orcid.org/0000-0002-7070-4076>.

* Sinop Üniversitesi, rbakar@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-0854-5649>.

temelli turizm kapsamında bir uygulama olarak kavramsallaştırılmaktadır. Sadece turistler değil, olağan hayatlarında serbest zaman değerlendirme şeklinde doğa yürüyüşlerine katılan bireyler için de olumlu psikolojik ve sosyolojik faydalar sağlayan doğa yürüyüşleri, en yaygın açık alan rekreasyon etkinlikleri arasında yer almaktadır. Yerel düzeyde ve küçük ölçekte uygulanabilmesi, minimum çevresel etki yaratması gibi özellikleriyle doğa yürüyüşlerinin turistik bir ürün olarak sunumuna, ekoturizm ve sürdürülebilir turizm uygulamalarında sıklıkla başvurulmaktadır. Bu bağlamda gerçekleştirilecek doğa yürüyüşleri etkinlikleri, projeler ve tesisler, kırsal bölgelerin keşfedilmesine, tanınmasına, gelişmesine ve dolaylı olarak kalkınmasına hizmet edebilir.

Sinop'un yüzölçümü bakımından ikinci büyük ilçesi olan Durağan, su kaynakları ve verimli ovalarıyla zengin kırsal değerler ve doğal güzelliklere sahiptir. Şehrin diğer ilçelerine göre turizm ve rekreasyon anlamında fazla tanınmayan ilçede, doğa yürüyüş etkinlikleriyle ilgili geliştirilecek proje ve uygulamalar ilçenin tanıtımına ve gelişmesine fayda sağlayabilir. Bu kapsamda çalışmada, rekreatif ve turistik bir etkinlik olarak doğa yürüyüşü etkinlikleri kapsamında Durağan ilçesinin potansiyeline ilişkin incelemeler yapılmıştır. Çalışma bir dizi amaca hizmet etmektedir. Bu amaçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Durağan ve çevresinde doğa yürüyüşlerine ilişkin bugüne dek kamu ve özel girişimlerle yapılan planlama ve uygulamaları ortaya koymak
- Bölgenin doğa yürüyüşleri bakımından avantaj ve dezavantajlarını ortaya koymak
- Bölgede efektif ve/veya potansiyel doğa yürüyüşçülerinin profiline ilişkin genel bir çerçeve sunmak
- Bölgedeki mevcut yürüyüş rotalarını sıralamak
- Yeni yürüyüş rotaları için öneriler geliştirmek

Çalışmanın amacı doğrultusunda, alan gözlemleri, görüşme ve anketler aracılığıyla toplanan verilere dayanan keşifsel bir araştırma desenlenmiştir. Çalışma bölgedeki doğa yürüyüşü imkanlarının envanterini çıkarmaktan öte yürüyüş etkinliğine ilişkin arz ve talep boyutlarının bir arada incelenmesini içermesi bakımından önem taşır. Bu bağlamda bölgenin arz potansiyelini belirlemenin yanısıra bölgeye yönelik talebi oluşturan doğa yürüyüşçülerinin özellikleri ve tercihlerine ilişkin çıkarımlar elde edilmesi hedeflenmektedir. Araştırma sonuçlarının doğa yürüyüş etkinlikleri bağlamında ilçedeki mevcut durumu gösterme ve gelecekte yapılacak plan, proje ve uygulamalar için kaynak oluşturma anlamında fayda sağlaması beklenmektedir.

1. Doğa Yürüyüşleri

Doğa yürüyüşü, kampçılık ile desteklenen ve süre bakımından uzun süreli (trekking); zor doğa koşullarında gecelemleri olarak uzun süreli (expedition) ve kısa süreli (hiking) olmak üzere türlere ayrılan, aynı zamanda bilgi ve donanım gerektiren ve bu bilgi ve donanımı kullanabilme becerisi sayesinde doğada tek başına ve grupla gerçekleştirilen yürüyüş faaliyetidir (Güçlütürk Baran ve Özoğul, 2020). Özellikle herkesin yapabileceği, fazla teknik bilgi ve donanım gerektirmeyen kısa süreli (hiking) yürüyüşler en yaygın açık alan rekreasyonu etkinlikleri arasında yer alır (Kaplan Kalkan, 2017).

Bireyler sağlıklı hissetme, öğrenme, iyi zaman geçirme, doğayı gözlemleme ve sosyalleşme motivasyonlarıyla doğa yürüyüşlerine katılım sağlamaktadır (Ekinci vd., 2012). Beyşehir Gölü Milli Parkı örneğinde incelemeler yapan Gürsoy ve Tengilimoğlu (2019) doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin genel olarak orta yaş grubu, erkek ağırlıklı, lisans düzeyinde eğitilmiş ve orta düzey gelire sahip bireylerden oluştuğu sonucuna varmıştır. Bireylerin doğa yürüyüş etkinliklerine katılarak, genel olarak yaşamlarından memnuniyetlerini ifade eden yaşam doyumlarını artırabileceği görülmektedir

(Ardahan, 2012). Nitekim son yıllarda doğa yürüyüşlerine olan talebin arttığı kaydedilmektedir (Güçlütürk Baran ve Özoğul, 2020).

Artan doğa yürüyüşü talebine paralel olarak pek çok destinasyonda kitle turizmine alternatif olarak sunulan doğaya dayalı turizm türleri içinde doğa yürüyüş etkinliklerine ilişkin arzın da arttığı izlenmektedir. Kitle turizminin mevsimsellik özelliği söz konusu iken neredeyse bütün yıl ve çoğu destinasyonda uygulanabiliyor olan ve yatırım maliyeti oldukça düşük olan doğa yürüyüşleri, alternatif bir turizm türü olarak pek çok destinasyonda sunulmaktadır. Daha önemlisi yerel ve küçük ölçekli oluş, çevresel minimum etki gibi özellikler, doğa yürüyüşlerini sürdürülebilir kılmaktadır. Bu bağlamda ekoturizm uygulamalarında da sıklıkla doğa yürüyüşleri önerilmektedir (Wearing ve Neil, 2009).

Dünyanın pek çok yerinde doğa yürüyüşçülerinin kullanımına yönelik rotalar ve rota ağları geliştirilmektedir (Örneğin The Trans Canada Trail, E- paths/The European long-distance paths). Bilgi teknolojileri sayesinde internet ya da mobil cihazlar aracılığıyla söz konusu rotalara ilişkin bilgiler tüm dünya ile paylaşılmaktadır. Öyle ki sistemleştirilmiş bir rota ağı sayesinde, sadece rotaların belirlenmesi değil, güncellenmesi, sürdürülmesi ve ziyaretçi yönetimi mümkün kılınmaktadır.

Doğa yürüyüşlerinin gerçekleştirileceği rota ve parkurlar kapsamında sürdürülebilirlik anlayışıyla gerçekleştirilecek uygulamalar hayati önem arz eder (Peterson vd, 2018; Tomczyk vd., 2017). Böylece çok sayıda rekreasyonel ve turistik fırsat sunan rotalarda rekreasyon hizmetlerinin sunumu gerçekleştirildiği gibi ziyaretçi kullanımının yoğun olduğu noktalarda da doğal kaynakların korunması sağlanabilir (Farrell ve Marion, 2001). Çoğu doğa rotası, korunan alanlarda rekreasyona açık çekiciliklere ve cazibe noktalarına erişim sağlamaktadır. İyi tanımlanmış ve korunmuş rotalar, üzerinde geliştirilecek turistik ürün ve hizmetler için temel oluşturur ve gelecek nesillerin de bu kaynaklardan yararlanmasına imkân sağlar (Moore ve Shafer, 2001). Dahası rotalar, üzerine kurulu tesisler ve yerel rehberlik ile ekonomik fayda sağlar (Halpenny, 2004).

Doğa yürüyüşlerinin amaçlarına ulaşılabilmesi için güzergâhlarının doğru planlanması/ oluşturulması esastır (Selim, 2019). Yürüyüş güzergah, rota ya da parkurların belirlenmesinde durum analizi (SWOT) ve uzman görüşlerine dayalı uygunluk analizi ya da Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) tabanlı alan uygulamalarına başvurulabilir (Kiper ve Arslan, 2007; Selim, 2019). Özellikle yürüyüş rotalarının belirlenmesi ve haritalandırılmasında, büyük miktarda verinin işlenmesinde CBS teknolojileri hızlı, somut ve doğrudan sonuçlar üretebilir.

Yöntem ne olursa olsun rotaların belirlenmesinde dikkate alınması gereken bir dizi faktör mevcuttur. Bunlar doğa güzelliklerinin (örneğin özel jeolojik oluşumlar olan kanyonların varlığı, zengin su varlığı olmak üzere, tarımsal ve kültürel değerler) yanı sıra uygun yükseklik, eğim, iklim, yerleşime uzaklık, erişilebilirlik gibi faktörlerdir (Kiper, Arslan, 2007). Selim (2019) ise faaliyet özellikleri (amaç, süre uzunluk vb.) ve arazi özelliklerini (eğim, bakı, bitki örtüsü vb.) kapsayan rota verilerinin, zaman, mesafe ve güzergah tahminlerine imkan veren, depolama, planlama, yorumlama ve analiz işlevleri sağlayacak bir sistem içinde sunulmasını önermektedir.

Anlaşılabacağı üzere sadece rotaların belirlenmesi değil üzerinde çeşitli hizmetlerin tesis edilmesi bir başka ifadeyle yönetilmesi önem arz eder. Bu bağlamda Çetinkaya'nın (2017) Antalya'da doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin beklentilerini anlamaya yönelik gerçekleştirdiği çalışmasına göre her ne kadar temel beklentileri şehirden uzaklaşmak ve doğada olmak olsa da yürüyüşçüler, doğayı bozmayan çeşitli patika düzenlemeleri ve hizmetler talep etmektedir. Bu hizmetler, güvenlik ve rehberlik/ bilgilendirme hizmeti ve işaretleme hizmetleridir. Tüm bunlara ek olarak sürdürülebilir bir turizm etkinliği olarak tanımlansa da doğa yürüyüşlerinin de olumsuz çevresel etkileri olabilmektedir (Higham ve Lück, 2007). Bu etkilerin en aza indirilmesi için ziyaretçi izleme sistemleri ve alan yönetimlerinin geliştirilmesi elzemdir.

2. Durağan

İsmi, uğrak, han, dinlenme yeri olan “Durakhan”dan dönüşen Durağan ilçesi, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgelerini birbirine bağlayan yol hattı üzerinde yer almaktadır (Durağan Belediyesi, 2021). Durağan 1.011 km2 yüzölçümü ile Sinop’ta Boyabat’ın ardından en büyük 2. ilçedir ve Sinop’un toplam yüzölçümünün %17’sini oluşturmaktadır (KUZKA, 2021). Karadeniz kıyılarında hüküm süren Karadeniz iklimi ile iç kısımlarda hüküm süren karasal iklim arasında bir geçiş iklimi hakimiyeti olan ilçenin merkez ve yakın çevresi bol yeşil alana sahiptir (Durağan Kaymakamlığı, 2021). İlçede Kızılırmak ve bu ırmağın kolu olan Gökırmak akarsuları yer almakta olup bölgede verimli ovalar ve yaylalar bulunmaktadır. İlçede ekonomik gelir yaratma özelliği bakımından çeltik üretimi ön plana çıkmakta, sığır ve küçükbaş hayvan varlığı bakımından ilçe Sinop’un ötesinde bölge hayvan varlığında önemli bir yere sahiptir. Sanayisi bulunmayan ilçede kır nüfusu, toplam ilçe nüfusunun %64’ü oluşturur (KUZKA, 2013).

Durağan’ın kültürel çekicilikleri arasında Durağan Kervansarayı, Terelek Kaya Mezarı, Ambarkaya Mezarı, İsmail Bey Camii, Kalfet Camii ve Yağbasan Türbesi yer almaktadır (Durağan Belediyesi, 2021). Kıyı kuşağı gerisinde bulunan Durağan, Orta Asya Türk kültürünü sembolize eden Ok geleneği, Bolluk aşısı ve Ziyat geleneği gibi kültürel unsurlara sahiptir (Gül, 2019). El sanatları alanında Durağan bezi, mahrama, çember ve peşkir dokumaları el dokumacılığının teknik ve desen olarak önemli örneklerini barındırmaktadır (Bakır ve Ortaç, 2019).

Durağan’ın doğa çekiciliklerinin başında 23 Ağustos 2020 tarihinde koruma alanı ilan edilen Buzluk Tabiat Parkı yer almaktadır (DKMP, 2021). Bölgede bulunan karstik yapıdaki Buzluk Mağarası, kalın buz tabakaları ve sarkıtlarıyla oluşmuştur (Uzun, 1998). Buzluk Mağarası dışında Cevizlibağ Köyü Ağcaçal Mevkiinde bulunan Akcaçal Mağarası, bir bölümü defineci ve bilinçsiz vatandaşlar tarafından tahrip edilmiş olsa da Sinop ilinin doğa çekicilikleri arasında sıralanmaktadır (Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Altınkaya baraj gölü çevresi, Buzluk Ormanı, Gömlek Ormanı, Yassıalan, Geyikardı, Durağan Göleti ve Yukarıkaracaören Göleti önemli mesire alanlarıdır (Durağan Belediyesi, 2021). İlçede kuş gözlemciliği, sportif olta balıkçılığı, yayla turizmi ve mağara turizm gibi doğa etkinlikleri uygulanabilmektedir (KUZKA, 2013; Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

3. Yöntem

Çalışmanın amacı doğrultusunda Sinop’un Durağan ilçesi kapsamında keşifsel bir araştırma yürütülmüştür. Araştırma amaçlarına paralel olarak çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmaktadır:

Durağan ve çevresinde doğa yürüyüşlerine ilişkin planlama ve bu planların uygulanmalarına ilişkin mevcut durum nedir?

- Bölgenin doğa yürüyüşü aktiviteleri için avantaj ve dezavantajları nedir?
- Bölgeye yönelik talebe ilişkin bir profil çıkarılabilir mi?
- Bölgede bilinen/mevcut yürüyüş rotaları nelerdir?
- Bölgede yeni yürüyüş rotaları geliştirilebilir mi?

Araştırmanın verileri döküman tarama, alan gözlemleri ve görüşme ile toplanmıştır. Durağan ve çevresinde doğa yürüyüşleri konusunda planlamalara ilişkin mevcut durumu tespit etmek üzere aşağıdaki dökümanlar incelenmiştir:

- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (2011), Turizm Eylem Planı.
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (2013), Durağan İlçe Analizi.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (2013), Sinop Doğa Turizmi Master Planı.
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (2013), TR82 Düzey 2 Bölgesi (Kastamonu, Çankırı ve Sinop İlleri) Bölge Planı 2014 – 2023.
- Sinop Valiliği (2019), Sinop İl Turizm Eylem Planı 2019-2022.

Konuyla ilgili en detaylı bilgiler DoĒa Koruma ve Milli Parklar Genel M d rl Ē  tarafından 2013 yılında hazırlanan Sinop DoĒa Turizmi Master Planı'nda yer almaktadır. Bu planda Buzluk MaĒarası ve  evresinin DuraĒan-Dikmen sırtlarındaki yaylaların doĒa gezisine yönelik her türlü imkanı sunduĒu rapor edilerek buradaki sahaların Tabiat Parkı olarak ilan edilmesi ve yatırım yapılması önerilmektedir. Nitekim aynı kurum tarafından 23 AĒustos 2020 tarihinde alan, Tabiat Parkı ilan edilmiştir. Aynı planda kanyon yürüyüşü, yamaç paraşütü, daĒ bisikleti ve maĒaracılık için DuraĒan adres gösterilirken doĒa yürüyüşü konusunda önerilen rotalar  oĒunlukla Sinop merkez, Erfelek, Ayancık ve Boyabat civarındadır. Bununla birlikte raporda DuraĒan yaylalarında ( zellikle Tekir ve Buzluk) yayla gezileri ve doĒa fotoĒrafıcılıĒı yapılabileceĒi ifade edilmektedir.

Sinop İl Turizm Eylem Planı 2019-2022 kapsamında ise " zel İlgi Turizmi" fizibilitesinin yapılarak "macera, doĒa ve spor (bisiklet, motorkros, yürüyüş, kamp, karavan, dalış, su sporları gibi)  zel ilgi alanlarına yönelik Türkiye ve Dünya  rneklerinin incelenmesi, profesyonel destek alınması, gerekli parkurların hazırlanarak hizmete alınması" planlamasının yer aldıĒı görülmektedir. Uzun vadeli bu plan, planlama, araştırma, eĒitim, ulaşım gibi eylemleri içermektedir.

Genel olarak bakıldıĒından incelenen bu kamu planlamalarının stratejik düzeyde olup bunları takip edecek operasyonel ve taktiksel düzeyde eylemlere rehberlik edecek planların olmadıĒı görülmektedir. Ayrıca kamu tarafından y r t len bu planlama çabalarına ek olarak bölgede çok sınırlı olmakla birlikte doĒa yürüyüşlerini teşvik edecek diĒer girişimleri görmek mümkündür.  rneĒin DuraĒan DoĒa Sporları Yürüyüş Grubu, ilçede yaşayan yerel halka rekreatif anlamda hizmet sunan bir sivil toplum  rneĒidir. Dahası grup lideri ile yapılan görüşmelere göre grup sadece yerel halk deĒil,  evre il ve ilçelerden gelen ziyaretçilerle de faaliyetler yapmakta ve gönüllü bir aĒırlama görevi üstlenmektedir. Ek olarak alan gezisi yapılan Buzluk Tabiat Parkı'nda Kalfet KonaĒı  rneĒinde g zlemlendiĒi üzere bölgede doĒa y r y ş lerinin faydalanabileceĒi, yiyecek-içecek hizmeti sunan sınırlı sayıda özel girişim mevcuttur.

4.2. Bölgenin DoĒa Yürüyüşü Aktiviteleri için Avantaj ve Dezavantajları

Alan gözlemleri, görüşmeler ve ziyaretçi anketlerinden elde edilen bulgulara göre DuraĒan ve çevresinin doĒa yürüyüşleri için sahip olduĒu avantajları ve dezavantajları sıralamak mümkündür. İlk olarak bölgenin barındırdıĒı doĒal çevrenin  eřitliliĒi ve zenginliĒi (daĒ zirveleri, kaya oluşumları, nehir ve şelaleler, kanyonlar, tarihi doku) doĒa yürüyüşleri için çekicilik yaratmaktadır. Bununla birlikte doĒal çevrenin bozulmamış yapısı, insan yerleşiminin çok fazla olmaması bölgeyi bakir kılmaktadır. Bölge destinasyon olarak çok fazla bilinmediĒinden doĒa y r y ş lerinin keşfetme motivasyonlarını da tetikleyebilir. En önemli avantajlardan biri yerel yönetimin doĒa yürüyüşü ve doĒa etkinliklerine karşı olumlu yaklaşmasıdır. Ayrıca bölgede bir doĒa yürüyüş grubunun olması, gönüllü olarak rotaların geliştirilmesine ve tutundurulmasına hizmet ettiĒinden bir avantaj olarak görülebilir.

Avantajların yanı sıra dezavantajlar da bulunmaktadır. Dezavantajların başında ulaşım gelmektedir. Her ne kadar bölge İç Anadolu ve Karadeniz bölgeleri arasında geçiş yolu olarak tanımlansa da il merkezlerine uzaktır (Sinop 120 km, Samsun 130 km). Söz konusu uzaklık dezavantajı, özellikle günübirlik faaliyetler için Sinop'da Erfelek, Gerze, Ayancık ve Samsun'da Vezirköprü gibi doĒa yürüyüşleri için tercih edilen ilçelerle DuraĒan'ın rekabet etmesini zorlaştırmaktadır. Gün aşırı etkinlikler içinse ilçede henüz kamp ya da diĒer konaklama tesislerinin olmayışı bir başka dezavantajdır. Bununla birlikte kamp ekipman ve malzemelerine sahip doĒa y r y ş leri bir tesise ihtiyaç duymadan da bölgede geceleme yapabilir. Fakat burada da en büyük sorun bölgede henüz doĒa y r y ş leri için hazırlanmış tanımlı rotaların mevcut olmamasıdır. Tabela ve işaretlemelerin olduĒu, CBS ve web teknolojileriyle de uyumlu rota tanımlamalarına ihtiyaç vardır. Bilenen rotalar DuraĒan DoĒa Sporları

Yürüyüş Grubu çabalarıyla ziyaret edilebilmekte, örgütlü bir tanıtım ve tutundurma çabası bulunmamaktadır. Dolayısıyla bölge yeterince tanınmamaktadır.

4.3. Potansiyel Ziyaretçilerin Özellikleri

Bölgeyi ziyaret edecek doğa yürüyüşçülerinin özelliklerini anlamak ve bölgeye yönelik talebe ilişkin ipuçları elde etmek üzere anket çalışması yapılmıştır. Araştırmaya katılan 44 kişinin ilk olarak demografik özellikleri incelendiğinde Tablo 1’de çoğunluğun erkek olduğu görülmektedir. Yaşları değişmekle birlikte en fazla katılımcı 26-35 yaş aralığındadır. Meslek grupları incelendiğinde, kamu kurumlarında çalışan kişi sayısının öne çıktığı bunu diğer başlığı altında toplulaştırılan emekli ve serbest meslek erbaplarının takip ettiği görülmektedir. Bu sonuçlara göre kamuda çalışan kesimin iş saatlerinin ve izin tarihlerinin düzenli olması ve uygun bütçeye sahip olması dolayısıyla bu etkinliklere katılımını daha rahat planladıkları sonucu çıkarılabilir. Araştırmaya katılan kişilerin ikamet ettikleri şehirler incelendiğinde Sinop ilinin öne çıktığı görülmektedir. Bunun yanında farklı şehirlerden de katılımlar olduğu saptanmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Erkek	34	77,3
	Kadın	10	22,7
Yaş	18-25	10	22,7
	26-35	17	38,6
	36-45	5	11,4
	46-55	7	15,9
	56 ve üzeri	5	11,4
Meslek	Kamu Kuruluşu	26	59,1
	Özel Sektör	6	13,6
	Öğrenci	3	6,8
	Diğer	9	20,5
İkamet ettiğiniz il	Amasya	1	2,28
	Kastamonu	1	2,28
	Kilis	1	2,28
	Samsun	1	2,28
	Sinop	40	90,91

Katılımcıların doğa yürüyüşüne ilişkin tercihleri incelendiğinde (Tablo 2), katılımcıların yarısının yılda 10’dan fazla faaliyete katıldığı, Durağan’da yürüyüş yapanların da %40’ın üzerinde olduğu görülmektedir. Dikkat çeken bir bulgu da katılımcıların çoğunlukla (%77) grup faaliyeti şeklinde yürüyüşlere katılmalarıdır. Dahası Durağan’da doğa yürüyüşü faaliyetine ilişkin bilgiye sıklıkla arkadaş tavsiyesi (%40) ve grup etkinlikleri (%34) üzerinden ulaşıldığı görülmektedir. Genelde hafta sonunu tercih eden katılımcılar, kış ayları dışında, baskın olarak ilkbahar olmak üzere her mevsim yürüyüşlere katılmaktadır. Katılımcılara geceleme sayıları da sorulmuştur. Buna göre en fazla 1 günlük konaklama yapıldığı görülmektedir.

Katılımcılara Durağan’da doğa yürüyüşü esnasında karşılaştıkları sorunlar sorulmuştur. Buna göre “rotaların belirsiz ve yönlendirme tabelalarının olmaması” 11 kez ile, “ulaşımın zorluğu” 9 kez ile, “rotaların üzerinde belirlenmiş içinde ihtiyaçların karşılanacağı alanların bulunmaması” 7 kez ile en çok ifade edilen sorunlar olmuştur. Ayrıca “Bir sorunla karşılaşmadım” ifadesi 18 kez ile öne çıkmaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Doğa Yürüyüşüne İlişkin Tercihleri

Sorular	Gruplar	f	%
Yılda kaç defa doğa yürüyüşü faaliyetinde bulunursunuz?	1 defa	7	15,90
	2-5 defa	11	25,00
	6-10 defa	3	6,82
	10'dan fazla	23	52,28
Durağan'da kaç defa doğa yürüyüşü faaliyetinde bulundunuz?	1 defa	9	20,46
	2-5 defa	13	29,54
	6-10 defa	4	9,09
	10'dan fazla	18	40,91
Doğa yürüyüşü faaliyetlerine ne şekilde katılmayı tercih edersiniz.	Bireysel	10	22,70
	Grup	34	77,30
Durağan'da doğa yürüyüşü faaliyetine ilişkin bilgiye nereden ulaştınız?	Kendi araştırmalarımla	11	25,00
	Arkadaş tavsiyesi	18	40,91
	Sosyal medya üzerinden	8	18,19
	Dernek, grup, kulüp vb. üzerinden	15	34,09
	Diğer	1	2,28
Durağan'da yürüyüş için hangi zamanı tercih edersiniz?	Hafta içi	-	-
	Hafta sonu	33	75,00
	Fark etmez	11	25,00
Durağan'da doğa yürüyüşü için hangi mevsimi tercih edersiniz?	İlkbahar	19	43,20
	Yaz	12	27,30
	Sonbahar	12	27,30
	Kış	1	2,28
Durağan'a doğa yürüyüşü için geldiğinizde kaç gün konaklama yaparsınız?	1 gün	22	50,00
	2 gün	13	29,54
	3 gün	13	29,54
	4 gün	-	-
	5 gün ve üzeri	6	13,64
Durağan'da doğa yürüyüşü esnasında karşılaştığınız en büyük 3 problemi sıralayınız.	Rotaların belirsiz ve tabelalarının olmaması	11	29,8
	Rotaların üzerinde belirlenmiş içinde ihtiyaçların karşılanacağı (WC,su vb.) alanların bulunmaması	7	18,9
	Konaklama yapılacak alanların olmaması	2	5,4
	Ulaşımın zorluğu	9	24,3
	Çevre kirliliği	2	5,4
	Rehber olmaması	3	8,1
	Halkın bilgilendirilmesi	1	2,7
	Tanıtımın yetersizliği	1	2,7
	Güvenlik	1	2,7
Durağan'da doğa yürüyüşü güzergahlarında olması gerektiğini düşündüğünüz 3 işletmeyi yazınız.	Konaklama tesisi	14	25
	Yiyecek-içecek işletmesi (Cafe-restoran)	20	35,7
	Bağımsız tuvaletler	9	16,1
	Kamp alanları	6	10,7
	Diğer: İşletme olmasın	7	12,5
Durağan'da doğa yürüyüşü yapmayı tavsiye eder misiniz?	Kesinlikle tavsiye ederim	28	63,6
	Tavsiye ederim	12	27,3
	Karasızım	3	6,8
	Tavsiye etmem	2	2,4
	Kesinlikle tavsiye etmem	-	-

Katılımcılara Durağan'da doğa yürüyüşü güzergahlarında olması gerektiğini düşündüğü 3 işletme türü sorulmuştur. "Yiyecek-içecek işletmesi" 20 kez ile, "Konaklama tesisi" 14 kez ile öne çıkan ifadeler olmuştur. Dikkat çeken bir bulgu olarak bazı katılımcılar doğa alanlarda işletme olmaması

gerektiğini vurgulamıştır. Bu bulgu Çetinkaya'nın (2017) doğayı bozmayan düzenlemelere ilişkin beklentiler olduğunu ortaya koyan çalışmasıyla da paralellik göstermektedir.

Katılımcıların “Durağan’da doğa yürüyüşü yapmayı tavsiye eder misiniz?” sorusuna Likert ölçeğine göre 1 den (kesinlikle tavsiye etmem) 5 e kadar (kesinlikle tavsiye ederim) değerlendirme yapmaları istenmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtların analizine bakıldığında büyük çoğunluğunun olumlu bir yaklaşımda olduğu ve tavsiye ettiği görülmektedir. Ayrıca katılımcıların “tavsiye ve öneriler” başlığı altında ki ifadeleri incelendiğinde, öncelikle mevcut ve yeni açılacak rotaların belirlenerek gerekli düzenleme ve işaretlemelerinin yapılması gerektiği, yapılan bu çalışmalara kamu kurum ve kuruluşlarının öncülük ederek gerekli teknik ve lojistik desteği vermesi, bütüncül bir yaklaşım içerisinde Durağan ve çevresinin tanıtımı için kitap, broşür ve belgesel gibi içeriklerin oluşturularak bölgesel ve ulusal bazda bilinirliğinin artırılması, yapılan bu çalışmaların bir projeye dönüştürülerek Durağan turizmine katkı sağlanması gibi önerileri öne çıkmaktadır.

4.4. Bölgedeki Mevcut Doğa Yürüyüş Rotaları ve Öneriler

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından 2013 yılında hazırlanan Sinop Doğa Turizmi Master Planı’nda bölgede yürüyüş yapılabilecek çeşitli rotalar ya da rota noktaları şu şekilde sıralanabilir:

- Karataş Şelalesi devamı (Durağan İlçesi Kurt Hasan-Erdoğan arası) kanyon yürüyüşü için uygundur.
- Durağan Ulupınar Köyü (tarihi menengiç ağaçları ve tarihi mezarlar bulunmakta), kapsamında tabiata uyumlu-dokusu bozulmamış kırsal miras gezisi alanı için uygundur
- Durağan Buzluk Mevkii botanik gezilerine uygundur.
- Durağan Köklen Köyü Kemer Mahallesi Terelek Kral Kaya Mezarlığı çevresi, doğal taşlardan tabiat tarihi gezisi için uygundur.

Doğa yürüyüşçüleri ile yapılan anket çalışmasında katılımcılara Durağan’da yürüyüş yaptıkları alanlar sorulmuştur. Tablo 3’de görüldüğü üzere, “Buzluk yaylası” 23 kez, “Karataş şelalesi” 5 kez, “Terelek kaya mezarları” 4 kez ile en çok tercih edilen alanlar olarak öne çıkmıştır.

Tablo 3: Katılımcıların Durağanda Doğa Yürüyüşü Yaptığı Alanlar

Durağanda hangi alanda doğa yürüyüşü faaliyetinde bulundunuz?			
Doğa yürüyüşü yapılan alan/yer/bölge	f	Doğa yürüyüşü yapılan alan/yer/bölge	f
Buzluk yaylası	23	Koyun gölü şelalesi	1
Karataş şelalesi	5	Karlık	1
Terelek kaya mezarları	4	Kuyucak yaylası	1
Kızılırmak kanyonu	2	Ambarkaya kaya mezarları	1
Kurthasan	2	İkiz göletler	1
Ada dağı	1	Soyuk ormanları	1
Geyik ardıcı	1		

Durağan Doğa Sporları Yürüyüş Grubu temsilcisi Cengiz Günay ile yapılan görüşme ve alan ziyaretleri sonrasında aşağıdaki sıralanan rotaların, bölgede öncelikli olarak tanımlanması ve pazarlanması önerilmektedir.

- 1- Bayat Yaylası Mesire Alanı- Buzluk Mağarası- Yangın Kulesi-Yayla Evleri- Kalfet Yaylası (10 km)
- 2- Kalfet Yaylası-Karakaya Kayalıkları Zirve- Kalfet Yaylası (vadi içinden) (12 km)
- 3- Başkonat Yaylası-Koyun Gölü Şelalesi-Nehir Geçişi-Başkonat Yaylası (12 km)
- 4- Kızılırmak Köprüsü- Kızılırmak Kanyonu –Baraj Tünelleri-Kızılırmak Kanyonu (10 km)
- 5- Karataş Şelalesi-çevre yaylaları (12 km)

Sonuç

Modern toplumlarda özellikle bilgi ve teknolojik alanlarda yaşanan gelişim, insan hayatı, çalışma biçimi ve davranışları üzerinde kökten değişimler yaratmıştır. Bu değişimlerin olumlu izleri olduğu gibi insanlar üzerinde olumsuz etkileri de zamanla görülmeye başlanmıştır. Özellikle büyük metropollere sıkışan insan topluluğunun doğayla ilişkisi azalmış, bu durum bireyler üzerinde fiziksel ve zihinsel sorunlar oluşturmaya başlamış ve insanların çözüm arayışlarına yönelmelerine neden olmuştur. Bu bağlamda doğa yürüyüşleri özellikle kırsal alanlarda, sağlıklı yaşam kaynağına başarılı bir şekilde entegre edilebilen bir aktivite olarak ön plana çıkmaktadır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, alan gözlemleri, görüşme ve anketler aracılığıyla toplanan verilere dayanan keşifsel bir araştırma derlenmiştir. İlk olarak yapılan incelemelerde (sadece Durağan değil Sinop şehri için dahi) yapılan planların, uzun vadeli ve stratejik planlar olduğu görülmektedir. Oysa stratejilerin uygulanmasını sağlayacak orta ve kısa vadeli planlara da ihtiyaç vardır. Mevcut planlar bölge ya da şehir düzeyinde olduğu için Durağan ilçesi özelinde planlar görmek mümkün değildir. Sadece ilçe kapsamında önerilen doğa etkinliklerinden birinin doğa yürüyüşü olduğu ve öne çıkan doğa yürüyüşü noktaları (Buzluk, Karataş gibi) raporlarda kısmen yer almaktadır. Özetle doğa yürüyüşleri ya da doğa etkinlikleri kapsamında Durağan için operasyonel ya da taktiksel düzeyde bir planlama olmadığı görülmektedir. Oysa başarılı turizm gelişimi için planlama şarttır. İncelenen stratejik planlar kılavuz edinilerek alanda söz sahibi kurumların iş birliği içinde doğa yürüyüşlerine özel operasyonel ve taktiksel plan ve projeler üretmesi, yönetilebilir turizm gelişimi için önceliklidir.

Çalışmada, Durağan ve çevresinin doğa yürüyüşü potansiyelinin belirlenmesi amacı ile daha önce bölgede bu deneyimi yaşayan bireylere ulaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların doğa yürüyüşüne ilişkin tercihlerini belirlemek için yöneltilen ifadeler analiz edildiğinde; yılda 10 ve üzeri doğa yürüyüşü faaliyetinde bulunan kişilerin arkadaşlarının tavsiyeleri ile grup olarak daha çok yaz mevsiminde ve hafta sonları olmak üzere yoğunlukla 1 gün konaklamalı ve kendi araçlarıyla katıldıkları belirlenmiştir. Bu bulgular bölgede gerçekleştirilecek tutundurma faaliyetlerine kaynaklık edebilir. Örneğin doğa yürüyüş gruplarına yönelik tanıtım faaliyetleriyle çok sayıda yürüyüşçüye ulaşılabileceği anlaşılmaktadır.

İncelenen bölgenin doğal çekicilikleri büyük avantaj olmakla birlikte, ilçeye ulaşım mesafesinin özellikle gününbirlik yürüyüşler için fazla olması bir dezavantajdır. Öte yandan bölgede tesis edilecek kamp alanları ziyaretçilerin konaklama yaparak bölge ziyaret sürelerini uzatmasını teşvik edecektir. Benzer bir dezavantaj tanıtım konusundadır. İl tanıtımlarına bakıldığında doğa etkinlikleri konusunda Erfelek, Gerze, Boyabat gibi ilçelerin öne çıktığı görülmektedir. Bu noktada ilçe tanıtımlarının kendi başına yeterli olmayacağı, il teşkilatlarıyla ortaklaşa çalışılması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca alanlarda ihtiyaç olunan tesisler inşa edilirken yürüyüşçülerin doğal alanda yapılaşmaya ilişkin hassasiyetleri göz önünde bulundurulmalıdır. Buna göre ekolojik ve çevreye dost teknoloji ile bu tesislerin inşasına özen gösterilmelidir.

Ziyaretçilere yapılan anket sonuçlarına göre katılımcıların doğa yürüyüşü faaliyetlerinde daha çok Buzluk yaylası ve çevresi, Karataş şelalesi ve Terelek kaya mezarları ve çevresini tercih ettiği belirlenmiştir. Nitekim bu alanlar DKMP (2013) tarafından da önerilen cazibe noktalarıdır. Bu bulgular ve alan gözlemleri ışığında çalışmada bölgede öncelikli olarak tanımlanması ve pazarlanması için 5 farklı rota önerilmiştir. Bu alanlarda detaylı rota bilgisinin hazırlanması, gerekli işaret ve yönlendirme tabelalarının güzergah boyunca uygun aralıklarla yerleştirilmesi ile başlangıç ve bitiş noktalarının belirlenmesi, rotalar üzerinde bulunan uygun yerlere içinde tuvalet ve su ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kamp alanlarının belirlenmesi, güzergahların kesişme noktalarına doğa ile uyumlu konaklama ve yiyecek içecek hizmeti verebilecek küçük ölçekli tesislerin yapılması Durağan'da doğa turizminin gelişmesi

adına önemli adımlar olarak görülebilir. Alanda yapılacak düzenlemelere ek olarak, bu rotalara ilişkin güncel bilgilerin, fotoğrafların ve hatta ziyaretçi yorumlarının izlenebileceği ve güncellenebileceği mobil teknolojilerle destekli çevrimiçi platformların kurulması önerilmektedir. Bu girişimler gelecekte bölgede kurulacak rota ağlarının öncüsü olacaktır. Ayrıca bölgede bulunan dağcılık kulübü ve topluluklarının artması sayesinde bu alanlara ilgi artabilir. Son olarak yapılacak doğa kültür ve turizm festivali ile hem Durağan turizminin tanıtımı hemde sürdürülebilirliği yolunda önemli bir adım atılmış olabilir.

Kaynakça

- Ardahan, F. (2012). Doğa Yürüyüşü Yapanların Yaşam Doyum Düzeyleri ile Duygusal Zeka ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, II/1, 2012, 11-19.
- Bakır, G. ve Ortaç, H.S. (2019). Sinop İli Durağan İlçesi Mahrama Dokumalarının Motif ve kompozisyon Özellikleri, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(27), 716-733.
- Çetinkaya, G. (2017). Doğa yürüyüşüne katılan bireylerin doğa yürüyüşüne yönelik beklentilerinin belirlenmesi: Antalya- Beydağlar örneği. (Ed: F. Ardahan). *Açık Alan Rekreasyonu*. Ankara: Detay yayıncılık.
- DKMP- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü resmi web sitesi (2021). <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP> (Erişim Tarihi: 14.09.2021)
- Durağan Kaymakamlığı resmi web sitesi (2021). <http://www.duragan.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.09.2021)
- Ekinci, E., Yenel F. ve Sarol H. (2012). Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon Ölçeği : Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı. (ss. 222-228)
- Farrell, T. A. ve Marion, J. L. (2001) Trail Impacts and Trail Impact Management Related to Visitation at Torres del Paine National Park, Chile, *Leisure/Loisir*, 26:1-2, 31-59.
- Güçlütürk Baran, G. ve Özoğlu, G. (2020). Doğa yürüyüşlerinde rehberlik uygulamaları. (Ed: V. Altıntaş ve Z. Türkmen). *Alternatif Turizmde Rehberlik Uygulamaları*. Ankara: Detay yayıncılık.
- Gül, S. (2018). Sinop'un Kültür Coğrafyası. (Ed: Ö. Kıran) *Sosyal Bilimciler Gözüyle Sinop* (ss.41-77). Ankara: Berikan Yayıncılık.
- Gürsoy, Y. ve Tengilimoğlu, E. (2019). Doğa Yürüyüşlerinde Sosyo Demografik Özellikler ve Katılım Motivasyonları: Beyşehir Doğa Yürüyüşçüleri Üzerine Bir Araştırma, *Journal of Recreation and Tourism Research*, 6(2), 113–129. <https://doi.org/10.31771/jrtr.2019.20>
- Halpenny, E. (2004). Trails, J. Jenkins, and J. Pigram, *Encyclopedia of leisure and outdoor recreation* (p.509,510) Routledge.
- Higham, J., ve Lück, M. (2007). Ecotourism: Pondering the paradoxes. (Ed: J. Higham). *Critical Issues in Ecotourism* (ss. 135-153). Routledge.
- Kaplan Kalkan, A. (2017). Açık alan rekreasyonu ve doğa sporları. (Ed: F. Ardahan). *Açık Alan Rekreasyonu*. Ankara: Detay yayıncılık.
- Kiper, T., ve Arslan, M. (2007). Anadolu'da Doğa Turizmi Kapsamında Doğa Yürüyüşü Güzergahlarının Belirlemede Örnek Bir Çalışma. *Journal of Tekirdag Agricultural Faculty*, 4(2), 165–174.
- KUZKA- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı resmi web sitesi (2013). Durağan İlçe Analizi. https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_18_HM3C84DZ_duragan_ilce_analizi.pdf (Erişim Tarihi: 14.09.2021)
- Moore, R. L., ve Shafer, C. S. (2001). Introduction to special issue trails and greenways: Opportunities for planners, managers, and scholars. *Journal of park and recreation administration*, 19(3), 1-16.
- Peterson, B. A., Brownlee, M. T. J., ve Marion, J. L. (2018). Mapping the relationships between trail conditions and experiential elements of long-distance hiking. *Landscape and Urban Planning*, 180(December 2017), 60–75. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2018.06.010>
- Selim, S. (2019). En Uygun Güzergâh Algoritması ile Doğa Yürüyüşü Rotalarının Modellenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 341–348. <https://doi.org/10.19113/sdufenbed.567296>

- Sinop İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü resmi web sitesi (2021) <https://sinop.ktb.gov.tr/TR-74908/yayla--turizmi.html> (Erişim Tarihi: 14.09.2021)
- Tomczyk, A. M., Ewertowski, M. W., White, P. C. L., ve Kasprzak, L. (2017). A new framework for prioritising decisions on recreational trail management. *Landscape and Urban Planning*, 167(June), 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.05.009>
- Uzun, Ali (1998). Sinop İlinin Bazı Doğal Turistik Çekicilikleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakùltesi Dergisi*, Cilt: 11.
- Wearing, S., ve Neil, J. (2009). *Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities?* Oxford: Butterworth-Heinemann.

DURAĞAN VE ÇEVRESİNİN KAMP TURİZMİ POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Olca SEZEN DOĞANCILI*

Recep BAKAR*

Kübra AŞAN*

Öz

Kamp turizmi, alternatif turizm türlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek yerel halka gerekse de yerel ekonomiye sağladığı katkılarla rekabet avantajı sağlayan kamp turizmi, doğaya dayalı turizm aktivitelerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda çalışmada Sinop-Durağan ilçesinde yer alan alanların kamp turizmi açısından mevcut durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma amacına ulaşabilmek için Durağan’da kampçılık faaliyetlerine katılmış olan 13 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ve alanda keşif çalışması yapılarak veri toplanmıştır. Elde edilen veriler ışığında katılımcıların grup, dernek, kulüp vb. aracılığı ile Durağan kampçılığı hakkında bilgi edindiğini sonucuna ulaşılmıştır. Genellikle hafta sonu tercih edilerek 2 gün konaklama yapılarak gerçekleşen Durağan kamp alanlarında yiyecek içecek işletmelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Durağan, Kamp, Turizm, Potansiyel.

Evaluation of the Camping Tourism Potential of Durağan and Its Surrounding

Abstract

Camping tourism is one of the alternative tourism types. Camping tourism, which provides a competitive advantage with its contributions to both the local resident and the local economy, includes nature-based tourism activities. In this context, it is aimed to reveal the current situation of the areas in the Sinop-Durağan district in terms of camping tourism. In order to achieve the purpose of the study, data were collected by semi-structured interview method and field exploration with 13 people who participated in camping activities in Durağan. In the light of the data obtained, it was concluded that the participants obtained information about Durağan camping through groups, associations, clubs etc. Generally, there is a need for food and beverage businesses in the Durağan campgrounds, where accommodation is made for two days on weekends.

Keywords: Duragan, Camping, Tourism, Potential.

Giriş

Alternatif turizm “kitle turizminin negatif etkileri azaltan, turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirlerinin dengeli bir şekilde bölge halkına öncelikli olarak dağıtılmasını sağlayan ve bölge halkının refah seviyesini artıran turistik ürün ve hizmetleri içinde barındıran bir turizm çeşidi” olarak tanımlanmış ve deniz, kum, güneş üçlüsüne alternatif olarak geliştirilmiştir (Dursun, 2021, s. 34-35). Turizmin getirdiği olumsuz etkilerin ortaya çıkması, sürdürülebilirlik anlayışının gelişmesi, turizmin mevsimsellikten çıkması ve duyarlı tüketici davranışları sonucu ortaya çıkan alternatif turizm (Atalay, 2017, s. 5-

* Dr. Öğr. Üyesi., Sinop Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm Rehberliği Bölümü, o.dogancili@sinop.edu.tr-<https://orcid.org/0000-0002-7070-4076>.

* Sinop Üniversitesi, rbakar@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-0854-5649>.

* Ar. Gör. Dr., Sinop Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, kubra.asan@hotmail.com - <https://orcid.org/0000-0002-8739-3585>.

6) ile hem ülkesel bazda hem de işletme bazında rekabet edilebilirlik artmakta, rakiplerden ön plana çıkmak için kullanılabilecek bir strateji olarak oluşabilecek olumsuz durumlarda çıkış noktası olarak kullanılmaktadır (Sezen Doğancılı, 2017, s. 10).

Alternatif turizm, uzun vadeli turistik gelişim sağlayan, değişime ayak uyduran, çevreye saygı duyan ve çevreyle bütünleşmeyi esas almaktadır. Bu esas çerçevesinde bireysel turların ön planda yer aldığı, küçük ve orta büyüklükte işletmelerin tercih edilmektedir. Turistlerin ihtiyaçlarında yerel unsurların ve kültürel değerlerin yer aldığı alternatif turizm, yürüyüş, dağcılık, macera turizmi, rafting, kano, kayak, doğal yaşam incelemesi, kuş gözlemciliği, fotoğrafçılık, manzara seyri, küçük kasaba ve köy turları, kırsal festivaller, ırmak ve kanal yolculuğu, küçük ölçekli kongre ve konferanslar, çiftlik turizmi, yayla turizmi gibi birçok alt dala ayrılmaktadır (Bektöre, Korkmaz, Erşen, & Atak, 2018, s. 37).

Kamp turizmi, katılımcıların dış mekanda çadır veya özel tasarlanmış araçlarda geçici konaklama yaparak gerçekleştirdikleri boş zaman etkinliği olarak ifade edilmektedir. Genellikle parklar ve korunan alanlar gibi doğal destinasyonlarda gerçekleşen kamp turizmi, doğaya dayalı eğlence faaliyetleri olarak gerçekleşmektedir (Öztürk, 2019, s. 9).

Her gelir grubuna hitap eden alternatif turizmde kamp ve karavan turizmi genel olarak bir arada yer alsa da (Akpur & Zengin, 2019, s. 5) çalışma kapsamında sadece kampçılık boyutu ile ele alınmaktadır.

1. Kamp Turizmi

Kamp ifadesi Türk Dil Kurumu (TDK)' ya göre "Çadır, baraka vb. eğreti araçlardan oluşturulan konak yeri" olarak tanımlanmaktadır. Kamp turizminin gerçekleştiği alanlar ise kamping olarak anılmak ve "Deniz, göl, dağ gibi doğal güzelliği olan yerlerde kurulan ve genellikle müşterilerin kendi imkânlarıyla geceleme, yeme-içme, dinlenme, eğlence ve spor ihtiyaçlarını karşıladıkları en az on ünitelik tesislerdir." şeklinde tanımlanmaktadır (Turizm Tesislerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmelik).

Kentleşmiş alanların getirdiği olumsuz etkenlerin yanı sıra açık alanlardaki yetersizliklerden dolayı kent dışındaki alanlar açık alan faaliyeti olarak kampçılık açısından tercih edilmektedir. Doğada zaman geçirmek, sportif faaliyetlerde bulunmak, kısa süreli konaklama gerçekleştirmek ve dinlenmek gibi birçok amaçlarla uygulanan kamp turizmi, bazen çadırlarda bazen konaklama ünitelerinde (Gültekin & Girti Gültekin, 2012, s. 1) bazen de baraka gibi unsurlar ile gerçekleşen bir içeriğe sahiptir. Genellikle deniz, göl ve dağ gibi doğal güzellikleri bünyesinde barındırarak kişilerin kendi imkanları ile yeme içme, dinlenme, eğlenme ve sportif faaliyetlere katılım sağlanmaktadır (Gültekin, Kaya, & Uzun, 2018, s. 163).

Kampçılık faaliyetleri genel olarak doğa ile bütünleşmek, sağlık açısından avantajlar elde etmek, ilgi alanına hitap etmesi, monotonluktan kurtulmak, rahatlamak, iş verimliliğini artırmak, arkadaşlarla beraber etkinlik yapmak, yeni çevre edinmek, yalnızlıktan kurtulmak gibi birçok amaç doğrultusunda gerçekleşmektedir (Ardahan & Yerlisu Lapa, 2011, s. 1338). Kişilerin arasında olumlu etkileşimler oluşturan ve eğlence unsurunun odak noktası olan kamp deneyimleri katılımcılara sosyal etkileşim, kendini yenilemek, estetik duygusu katma, heyecan, macera, güzel anılar biriktirmek, rahatlatma, sosyalleşme gibi unsurlarla bir arada yer aldığı görülmektedir (Öztürk & Başarangel, 2019, s. 1190). Sağladığı avantajları elde etmek isteyen birçok kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından da sıklıkla tercih edilen kamp turizminde (Akpur & Zengin, 2019, s. 18) doğal çekicilikler ve iklimsel özelliklerin çekici motivasyonların yanı sıra kamp esnasındaki aktiviteler ve önemli olaylar kişileri etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şalk, Dumanlı, & Köroğlu, 2018, s. 142).

Kamp turizmi katılımcıları genellikle sosyal ve toplum bilincine sahip, kamp alanlarını seçme, kalış süresi, güzergâh oluşturma konusunda esnek, şehir hayatının yerine iletişim ve sosyalliği seçen doğayı seven kişilerden oluşmaktadır (Öztürk, 2019, s. 11). Söz konusu kişileri kamp alanlarına çekebilmek için kamp alanlarının tespit aşamasında katılımcıların dinlenmek, eğlenmek, öğrenmek ve yenilenmek için uygun alanlar olduğundan emin olmak gerekmektedir. Bu yüzden gürültü kirliliğine maruz kalmadan (Yerli, Aşıkkutlu, Demir, & Müderrisoğlu, 2012, s. 13), deniz, dağ, ova gibi manzara seyrine olanak sağlayan, flora, fauna ve jeomorfolojik açıdan gözlem yapmaya imkan tanıyan bir alanın tespit edilmesi gerekmektedir (Gültekin, Kaya, & Uzun, 2018, s. 163). Ayrıca kamp esnasında katılımcıların gerçekleştirdiği etkimliklerin doğal yaşam dengesine olumsuz etki oluşturmamasına da dikkat edilmesi gerekmektedir. Yaban hayatına müdahale sonucu hayvan davranışlarında deformasyonlar, kamp alanlarının hayvanların beslenme alanlarına yakınlığından oluşabilecek gürültü kirlilikleri, bireylerin avcılık faaliyetleri, kampçılıkta kullanılan yiyeceklerin atıkları (yağ atığı, plastik atıklar vb.) gibi birçok unsur kamp alanlarına zarar verebilmektedir. Bu tür olumsuzlukları önlemek amacı ile kamp alanlarında bilgilendirme ve yönlendirme unsurlarının bulunması gerekmektedir (Kement, 2015, s. 39-40) .

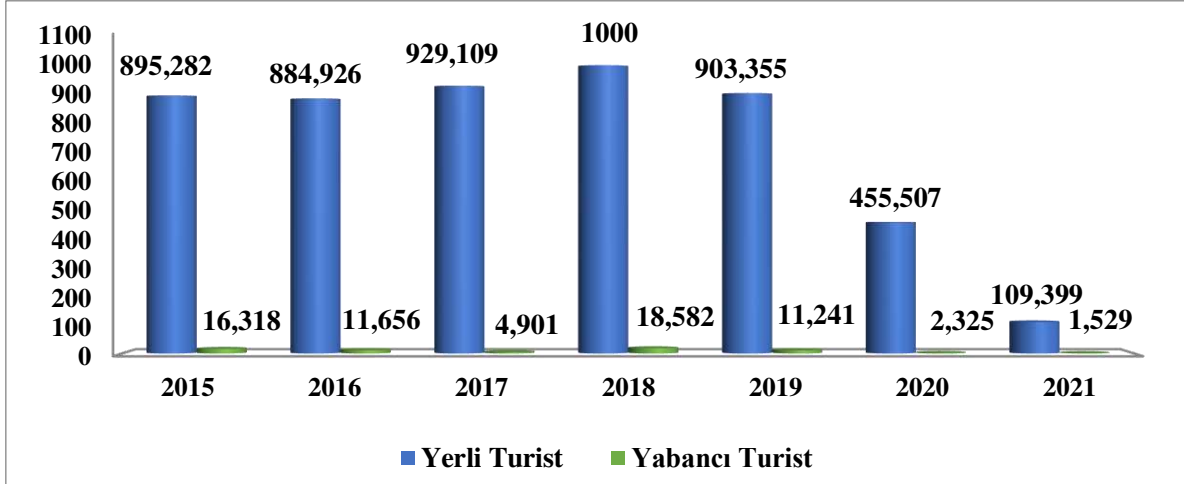
2. Sinop - Durağan

Karadeniz Bölgesi'nin önemli liman kentlerinden birisi olan Sinop, Kuzey Anadolu Dağları tarafından ikiye bölünen bir coğrafyada yer almaktadır (Koçak, 2003, s. 697). Farklı sosyokültürel grupların, etnik kökenlerin, göç ve din gibi unsurların etkisi ile tarım, mimari, yerleşim planları gibi birçok unsurda coğrafi etkisi görülmektedir (Gül, 2018, s. 73).

Ilıman, temiz ve güneşli havasının yanı sıra kumsal, deniz, göl, akarsu, orman, mağara ve dağ gibi birçok doğal çekiciliklere ev sahipliği yapan Sinop ili turistik açıdan da önemli bir merkez konumundadır. Ayancık'ta topografik şekiller, Aklıman'da biyojenetik şekiller, Hamsilos, Sarıkum, Karakum plajları, İnaltı ve Buzluk Mağaraları, Akgöl ve Sarıkum Gölü'nün yanı sıra (Uzun, 1998, s. 4) Tarihi Cezaevi ile hüznün turizmi kapsamında önemli yer edinmiştir (Sezen Doğancılı & Civelek Oruç, 2016).

Sinop'taki ekonomik faaliyetler arasında önemli bir yer tutan turizm sektörü Haziran- Eylül arasında yoğunlaşmaktadır. Turizm kenti olarak daha fazla ekonomik girdi sağlamak ve bünyesinde yer alan bakir doğası, tabiat parkları, gölleri, mağara ve yaban hayatının yanı sıra en az 5000 yıllık tarihi ile arkeolojik olarak da birçok alternatif turizm potansiyelini bünyesinde barındıran Sinop ili kültür ve turizm kenti olarak karşımıza çıkmaktadır (Aytuğ vd., 2020, s. 715). Bu kapsamda Sinop'a gelen yerli ve yabancı turistlere ilişkin bilgilere bakıldığında (Bknz Şekil 1) 2015 yılında yerli turist 895,282 iken 2018 yılında 1,000,000 kişiye ulaşmış ancak Covid 19 pandemisi sonrası 2020 yılında 455,507'ye gerilemiştir. Yabancı turist sayısı da 2015 yılında 16,318 iken 2017 yılında 4.901; 2018 yılında 18,582; 2021 yılında ise ilk 6 ayda 1,529 olarak saptanmıştır;

Şekil 1: Yıllara Göre Gelen Yerli-Yabancı Ziyaretçi Sayıları

*2021 yılı verileri ilk 6 ayı kapsamaktadır.

Kaynak: Sinop Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü

Sinop ili Karadeniz mutfağının güzide mutfaklarından birisi olarak balık eti ile ön plana  ık-maktadır. Balık bileke, balık yahnisi ve tuzlu balık gibi birçok  e iti olan balıkçılığın yanı sıra Boyabat pidesi,  ekerli ekmek, sirken otu a ı, ku ekmeğ  a ı, efelik dolması, kaldırayık kavurması, damar otu salatası, zılb t yaprağı dolması, kazıyak yoğurtlusunu, zılb t kavurması, madımak gibi birçok ot yemeğ  de yer almaktadır (Genç & Seçim, 2019, s. 316). Buna ek olarak  z ml , cevizli, kıymalı, yoğurtlu gibi pek çok çeşidi olan nokul da Sinop gastronomisinde önemli olan unsurlardan birisidir (Karaçar & Sezen Doğancılı, 2019, s. 1023).

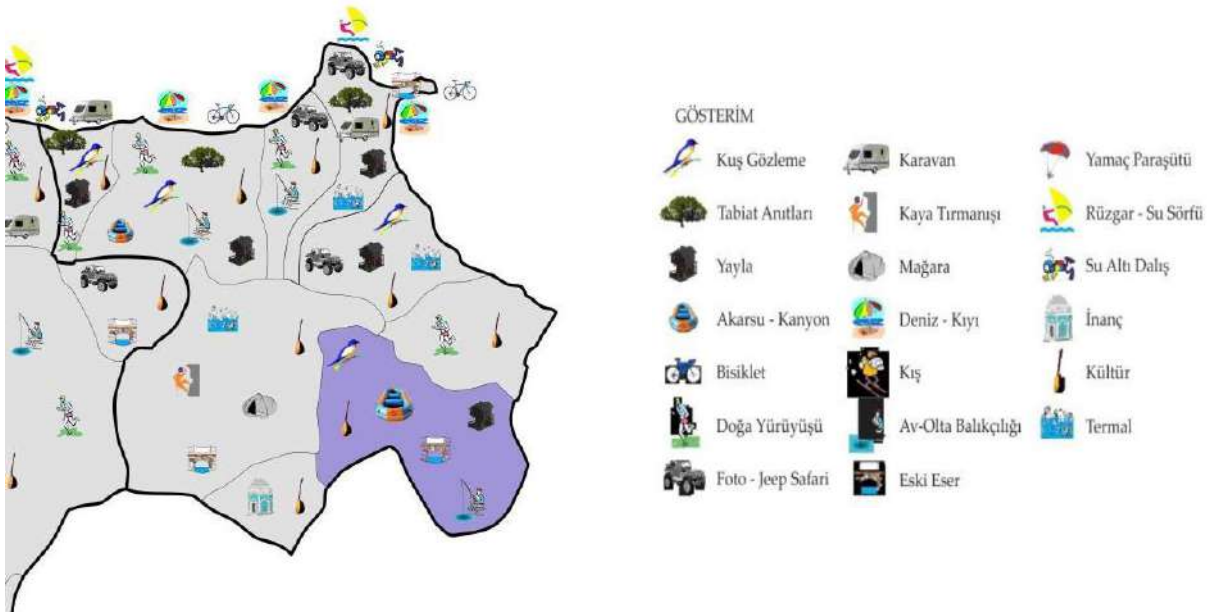
Sinop ilinin kamp turizmine ilişkin kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılan planlamalara bakıldığında; Türkiye Turizm Stratejileri (2023)’nde  ile-Sinop arasında “Batı Karadeniz Kıyı Kori-doru” oluşturulduğu görülmüş olup oto karavan ve  adırlı kamp ılığın geliştirilerek butik otelcilik, pan-siyonculuk ve kırsal turizm işletmelerinin geliştirilmesine ilişkin planlamaların yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Karadeniz Bölgesi’nde Bolu, Zonguldak, Bartın, Kastamonu ve Sinop illerini kapsayan illerle “GAP EkoTurizm Koridoru” oluşturulması planlanarak üretimde çeşitlilik, sürdürülebilirlik, el sanatları ve markalaşma gibi amaçlar ifade edilmiştir.

Sinop İl Turizm Eylem Planı 2019-2022 kapsamında ise “ zel İlgi Turizmi” fizibilitesinin ya-pılarak “Macera, doğa ve spor (bisiklet, motokros, yürüyüş, kamp, karavan, dalı , su sporları gibi)  zel ilgi alanlarına yönelik Türkiye ve Dünya  rneklerinin incelenmesi, profesyonel destek alınması, gerekli parkurların hazırlanarak hizmete alınması” planlamasının yer aldığı görülmektedir.

Durağan ilçesi ise İç Anadolu-Karadeniz yolunda olmasından dolayı önemli bir coğrafiyada yer almaktadır. %80’i dağlık olan ilçenin en yüksek tepesi 1451m ile Dedemin Tepesi (D tmen)’ dir. Kızı-lırmak ve bu ırmakın kolu olan G kırma  ilçeye ayrı bir güzellik katmakta (Durağan Kaymakanlığı, 2021), ayrıca kaybolmaya yüz tutmuş kültürel değerlerden birisi olan, pamuk lifinden üretilen mahrama dokumacılığı (Tüm Cebeci, 2019, s. 1187) geleneksel anlamda büyük önem taşımaktadır (Bakır & Ortaç, 2019, s. 716).

Turizm açısından bakıldığında Durağan ilçesi, ku  gözlemciliği, kültür, akarsu-kanyon, eski eserler, av-olta balıkçılığı ile yaylacılık faaliyetlerinde ön plana çıkmaktadır (Bknz  ekil 2);

Şekil 2: Durağan'da Turizm Varlığı

Kaynak: Durağan İlçe Analizi, 2013, s.37.

Şekil 2'ye göre Durağan ilçesi doğa içerisinde uygulanabilecek aktivite çeşitliliği bakımından kişilerin boş zamanını e lenerek, öğrenerek, dinlenerek geçirmesini sağlayacak turistik altyapıya sahip olduğu ileri sürülebilir.

Durağan ilçesinde kamp turizmi kapsamında Bayat Yaylası, Buzluk Yaylası, Kavacık Yaylası, Kalfet Yaylası, Karataş  elalesi, Koyun Gölü, Karakaya Zirvesi gibi birçok destinasyon yer almaktadır (Bknz Fotoğraf 1,2,3 ve 4). 2020 yılında Tabiat Parkı ilan edilen Buzluk Yaylası, yabani b   rtlen, kuşburnu, kızılçık, alı  gibi birçok tarımsal ürünün yanı sıra doğa yürüyüşü, manzara seyri, fotoğrafçılık, mağara gezisi gibi aktivitelere olanak sağlamaktadır.

Fotoğraf 1: Buzluk Yaylası

Fotoğraf 2: Karakaya Kayalıkları Zirvesi

Fotoğraf 3: Karataş Şelalesi

Fotoğraf 4: Kalfet Yaylası

3. Yöntem

Durağan ilçesi ormanlık alanla bütünleşmiş ve yerel kültürün yaşatıldığı destinasyonlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda Durağan'da turizm aktivitelerinin uygulanabilirliğini de artırarak hem bilinirliğini sağlayarak marka oluşturabilmek hem de gelişen turizm aktiviteleri sayesinde yerel halka ekonomik kazanç oluşturarak bölgesel kalkınma sağlamak çalışmanın önemini yansıtılmaktadır.

Çalışma kapsamında Durağan ilçesinde yer alan destinasyonların kamp turizmi kapsamında mevcut durumunu analiz etmek amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde;

- Durağan ve çevresinde doğa yürüyüşlerine ilişkin bugüne dek kamu ve özel girişimlerce ya-pılan planlama ve uygulamaları ortaya koymak,
- Bölgede en çok tercih edilen kamp alanlarını tespit etmek,
- Bölgenin kamp turizmi bakımından avantaj ve dezavantajlarını ortaya koymak,
- Kamp turizmi için turist profilini anlamak ve planlamalara kaynak oluşturmak gibi alt amaçlar benimsenmiştir.

Çalışma amaçlarına ulaşabilmek için ulusal ve uluslararası literatür taranarak ikincil kaynak oluşturulmuş, alanda keşif çalışması yapılmış ve Durağan'da kamp turizmine katılmış olan 13 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme soruları (Covid-19 pandemisinden dolayı) Google Form üzerinden katılımcılara yöneltilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları Tuncay (2018)'in çalışmasında yer alan görüşme sorularının çalışma amaçlı doğrultusunda düzenlenmiş hali olarak uygulanmış ve elde edilen veriler frekans analizi ile Word Art programı ile kelime bulutu oluşturularak aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır;

- Durağan ve çevresinde kamp alanlarına ilişkin planlama ve bu planların uygulanma düzeyi nedir?
- Mevcut durumda Durağan'ın kamp turizmi durumu nedir?
- Bölgede bilinen/mevcut kamp alanları nelerdir?
- Bölgenin kamp turizmi için avantaj ve dezavantajları nedir?
- Durağan kamp turizmi için turist profili nasıldır?

Çalışmada elde edilen verilere göre Durağan'da yer alan destinasyonlar kamp turizmi açısından avantajlarını, dezavantajlarını, ihtiyaç duyulan işletmeleri, en çok tercih edilen kamp alanları gibi bilgiler değerlendirilerek çeşitli kurum ve kuruluşlara birtakım önerilerde bulunulmuştur.

4. Bulgular

Sinop ili Durağan ilçesinde kampçılık faaliyetlerine bulunan 13 kişi ile uygulanan görüşme formuna göre katılımcıların 8'i (%61,5)'i kadın, 5'i (%38,5) erkektir. Katılımcıların 5'i (%38,5) 56 yaş üzeri, 5'i (%38,5) ise 46-55 yaş aralığında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların 2'si (%15,4) 36-45 yaş aralığında, 1'i (%7,7) ise 26-35 yaş aralığındadır.

Katılımcıların mesleklerine bakıldığında, 7'sinin (%53,8) kamu kurum ve kuruluşlarında çalıştığı, 4'ünün (%30,8) emekli, 2'sinin (%15,4) ise özel sektörde çalıştığı görülmektedir. Buna ek olarak katılımcıların 12'sinin (%92,3) Sinop'ta, 1'inin (%7,7) ise Karabük'te ikamet ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Bknz Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	N	Yüzde (%)	Meslek	N	Yüzde (%)
Kadın	8	61,5	Kamu kuruluşu	7	53,8
Erkek	5	38,5	Özel Sektör	2	15,4
Yaşınız	N	Yüzde (%)	Öğrenci	-	-
18-25	-	-	Emekli	4	30,8
26-35	1	7,7	İkamet ili	N	Yüzde (%)
36-45	2	15,4	Sinop	12	92,3
46-55	5	38,5	Karabük	1	7,7
56 ve üzeri	5	38,5			

Kamp faaliyetlerine katılımlarda kişilerin konaklama tercihlerine bakıldığında 10 katılımcının (%76,9) kendi çadırı ile 3 kişinin (%23,1) ise kamp alanının sunduğu hizmetlerle (bungalov, çadır, ahşap ev vb.) konaklamayı tercih ettiği ifade edilebilir. Ayrıca katılımcıların 6'sı (%46,2) yılda 2-5 defa kampçılık faaliyetinde bulunduğunu belirtirken 3'ü (%23,1) 10 defadan fazla ve 3'ü (%23,1) yılda 1 defa kamp turizmine dahil olmaktadır. Söz konusu kampçılık faaliyetlerinin Durağan'da gerçekleşme durumunda ise 7 katılımcı (%53,8) 1 defa, 5 katılımcı (%38,5) 2-5 defa Durağan'da kamp turizminde yer almıştır.

Durağan'da kamp turizminde Buzluk Yaylası en çok tercih edilen alan olurken katılımcıların 8'i (%61,5) grup, dernek, kulüp vb. ile beraber kamp faaliyetlerinde bulunmuştur. Ayrıca katılımcıların 4'ü (%30,8) arkadaşlarıyla Durağan'daki kamp alanlarına gelmeyi tercih etmektedir. Durağan'daki kampçılık faaliyetlerine ilişkin bilgilere ulaşılma aracı olarak katılımcıların 7'si (%53,8) grup, dernek, kulüpler üzerinden bilgi aldığını belirtirken 5'i (%38,5) ise arkadaş tavsiyesi ile bilgiye ulaştığını belirtmiştir.

Kamp turizmi için 8 katılımcı (%61,5) hafta sonunu tercih ederken 5 katılımcı (%38,5) hafta içi ve hafta sonu faaliyetlerine katılım sağladıklarını ifade etmiştir. Mevsim olarak ise 6 katılımcı (%46,2) Sonbahar, 4 katılımcı (%30,8) Yaz ve 3 katılımcı (%23,1) İlkbahar mevsimini tercih etmektedir. Katılımcıların kamp turizmine katılımlarında konaklama sayısına bakıldığında ise 8 katılımcının (%61,5) 2 gece, 3 katılımcının (%23,1) 3 gece konaklamayı tercih ettiği görülmektedir.

Katılımcıların 9'u (%69,2) Durağan'daki kamp alanlarına kendi aracı ile gitmeyi tercih ederken kamp turizminde uygulanan aktivitelerde 11 katılımcı doğa yürüyüşü ve 4 katılımcı hiking faaliyetlerini uyguladığını ifade etmiştir. Ayrıca dağcılık, kaya tırmanışı, yaban hayat gözlemi, müzik ve oyunlar da katılımcılar tarafından kamp turizmi kapsamında tercih edilen aktiviteler olarak belirtilmiştir. Durağan'da kamp turizmi faaliyetlerinde yaşanan sorunlar ise Şekil 3'deki gibidir;

Durağan kamp alanlarının birçok aktiviteye ev sahipliği yapabilecek potansiyele sahip olmasından dolayı özellikle gençlerin kamp hayatını öğrenmeleri ve çevre bilinci oluşturarak sürdürülebilir kullanım sayesinde (Şalk, Dumanlı, & Köroğlu, 2018, s. 143) koruyarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak gerekmektedir. Bu dengeyi sağlayabilmek adına rekreatif faaliyetlerin planlanmasında sürdürülebilirlik unsuru göz ardı edilmemelidir (Gültekin & Girti Gültekin, 2012, s. 9). Söz konusu planlamaların Tabiat Turizm Uygulama Eylem Planı kapsamında yer alması sağlanarak Sinop turizmi ile uyumlu bir gelişme sağlanması ve yapılacak işlemler, sorumlu birimler ve uygulanma zamanı gibi birçok unsurun planlanması önerilmektedir. Bu bağlamda bölgede faaliyet gösteren dağcılık, doğa ve spor kulüplerinin bölgede uygulanacak planlamalarda görüş, öneri ve deneyimlerinin değerlendirilmesi ayrıca faaliyetlerinde desteklenmesi önerilebilir.

Buzluk Yaylası Tabiat Parkı kapsamına alınan alanın doğal yapısı bozulmadan ziyaretler yapılacak şekilde planlanması önerilmektedir. Bu alana yakın konumda olan Bayat Yaylası, Kalfet Yaylası, Kavacık Yaylası kapsamında manzara seyir terasları, paintball, zipline, macera parkuru vb. rekreatif faaliyetler oluşturularak kişilerin kamp deneyimlerini artırılması; kır lokantası, büfe, yöresel ürün satış alanı gibi ünitelerle kampçıların yeme-içme ihtiyaçlarının desteklenmesi ve yerel halka ekonomik katkı sağlama fırsatı sunulması; ahşap bungalov ev ve kiralanmaya hazır kamp üniteleri ile kampçılara konaklama açısından alternatif sunarak doğal yapıya uygun bir şekilde geceleme imkânında iyileştirilmeler yapılması önerilmektedir. Birbirine yakın olan bu alanlarda yürüyüş rotalarının birleştirilerek gerekli işaretleme ve yönlendirme tabelalarının yapılarak birçok turizm türü için alternatif oluşturarak hizmete sunulması Durağan ilçesini turizm açısından geliştirecektir. Ayrıca Buzluk Mağarası ve Karakayalık Peribacaları (Bknz Ek) oluşumuna ilişkin mevcut durumunun uzmanlar tarafından ortaya konularak turizm sektöründe yer alması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Akpur, A., & Zengin, B. (2019). İznik Gölü ile Çevresinin Kamp ve Karavan Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 8(2), 4-20.
- Ardahan, F., & Yerlisu Lapa, T. (2011). Açıkalan Rekreatyonu: Bisiklet Kullanıcıları ve Yürüyüşçülerin Doğa Sporları Yapma Nedenleri ve Elde Ettikleri Faydalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1327-1341.
- Atalay, R. (2017). Alternatif Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Beyşehir Yöresi Örneği. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Aytuğ, H. K., Eryılmaz, Ç., Uçar, S., & Can, O. (2020). Sinop İlının Alternatif Turizm Çeşitleri Açısından Swot Analizi. *Karadeniz Araştırmaları*, 17(67), 715-736.
- Bakır, G., & Ortaç, H. S. (2019). Sinop İli Durağan İlçesi Mahrama Dokumalarının Motif ve Kompozisyon Özellikleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(27), 716-733.
- Bektöre, E., Korkmaz, E., Erşen, G., & Atak, A. (2018). Frig Vadisi Potansiyel Kamp Alanları ve Rotalarının CBS Aracılığıyla Belirlenmesi. *GSI Journals Serie C: Advancements in Information Sciences and Technologies*, 1(1), 35-50.
- Durağan İlçe Analizi (2013). T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. URL: https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_18_HM3C84DZ_duragan_ilce_analizi.pdf (Erişim Tarihi: 01.08.2021).
- Durağan Kaymakınlığı. URL: <http://www.duragan.gov.tr/cografya> (Erişim Tarihi: 28.07.2021).
- Dursun, Z. Ş. (2021). Aksaray İlının Alternatif Turizm Destinasyon İmajının İncelenmesi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Genç, N. A., & Seçim, Y. (2019). Sinop Yöresel Mutfağının Unutulmaya Yüz Tutmuş Tatlarının Değerlendirilmesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi* (44), 302-319.

- Gül, S. (2018). Sinop'un Kültür Coğrafyası. Editör: Ö. Kıran, *Sosyal Bilimciler Gözüyle Sinop*. Ankara: Berikan Yayıncılık.
- Gültekin, P., Kaya, S., & Uzun, S. (2018). Kamp ve Piknik Alanları Yer Seçiminde Doğal Peyzaj Elemanlarının Değerlendirilmesi: Düzce Topuk Yaylası Örneği. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*(6), 162-175.
- Gültekin, Y. S., & Girti Gültekin, P. (2012). Kabatepe Orman Kampı- Karavan ve Çadırli Kamp Alanının Rekreatif Değerinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Öneriler. *I. Rekreatif Araştırmaları Kongresi*. Antalya.
- Karaçar, E., & Sezen Doğancılı, O. (2019). Gastronomik Değerler Kapsamında Sinop Mutfağına Özgü Bir Değer: Nokul. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimlerde Akademik Çalışmalar-2019/2* (s. 1012-1026). IVPE.
- Kement, Ü. (2015). Doğaya Yönelik Gerçekleştirilen Rekreatif Etkinliklerde Tüketicilerin Çevre Dostu Rekreatif Davranışlarının İncelenmesi: Kamping Örneği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Koçak, Ö. (2003). Erken Sinop 'Yerleşmeler. *Belleten* (Cilt LXVII). Türk Tarih Kurumu.
- Öztürk, H. (2019). Kamp Deneyiminin Ziyaretçi Memnuniyeti ve Yeniden Ziyaret Etme Niyeti Üzerine Etkileri: Gökçetepe Tabiat Parkı Örneği. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Öztürk, H., & Başarangel, İ. (2019). Kamp Deneyiminin Ziyaretçi Memnuniyeti ve Yeniden Ziyaret Niyeti Üzerine Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 1189-1201.
- Sezen Doğancılı, O. (2017). Alternatif Turizm Bağlamında Göller Bölgesi Eko Turizm Değişim Planının Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Sezen Doğancılı, O., & Civelek Oruç, M. (2016). Cezaevlerinin Müzeye Dönüşüm Süreci: Sinop Cezaevi Örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 268-284.
- Sinop İl Turizm Eylem Planı 2019-2022. URL: https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_57_ZZ3M10VH_0-sinop-il-turizm-eylem-planı-2019-2022.pdf (Erişim Tarihi: 08.09.2021).
- Sinop Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (2021). <https://sinop.ktb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.07.2021).
- Şalk, S., Dumanlı, Ş., & Köroğlu, Ö. (2018). Tatilcilerin Çadırli Kamp Faaliyetlerine Katılım Motivasyonlarının Belirlenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi*, 10(2), 130-144.
- Tuncay, A. H.(2018). Uluslararası ve Ulusal Yüksek İrtifa ve Kamp Merkezlerinin Spor Turizminde Yönetim ve Organizasyon Boyutları ile İncelenmesi (Davraz'a Yeni Model Öngörüsü). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Turizm Tesislerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmelik. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1134&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi:28.07.2021).
- Türk Dil Kurumu (TDK). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.09.2021).
- Türkiye Turizm Stratejileri (2023). URL: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/03/20070302-17-1.doc> (Erişim Tarihi: 08.09.2021).
- Tüm Cebeci, D. (2019). Peşkir ve Mahrama Dokumalarının Sinop El Dokumacılığındaki Yeri. *İdil*, 1187- 1198.
- Uzun, A. (1998). Sinop İlinin Bazı Doğal Turistik Çekicilikleri. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 4-13.
- Yerli, Ö., Aşıkkutlu, H., Demir, Z., & Müderrisoğlu, H. (2012). Kamp Ve Pikniğe Dayalı Rekreatif Gürültüsünün Değerlendirilmesi: Yedigöller Milli Parkı Örneği. *I. Rekreatif Araştırma Kongresi*: 12-15 Nisan 2012, Kemer, Antalya.

Ekler

Fotoğraf 5: *Durağan Peribacası Oluşumu*

Fotoğraf 6: *Kalfet Yaylası*

Fotoğraf 7: *Buzluk Yaylası*

Fotoğraf 8: *Buzluk Mağarası*

Fotoğraf 9: *Buzluk Yaylası'ndan Manzara*

Fotoğraf 10: *Kalfet Yaylası*

DURAĞAN YAYLALARININ EKONOMİSİ VE TURİZMİ

Vedat PEHLİVAN*

Ahmet Hüsamettin BARAN*

Öz

Batı Karadeniz Bölgesinin Sinop iline bağlı olan Durağan ilçesi keşfedilmeye değer doğal güzellikleri içerisinde barındıran güzide ilçelerden birisidir. Tarihi ve doğal birçok güzelliğe sahip durağan ilçesinde yaylalar da önemli bir yere sahiptir. Tekir Yaylası, Buzluk Yaylası, Dibelik (Akpınar)-Karataş Yaylası ve Bozarmut Yaylası ilçedeki başta gelen yaylalardır. Buzluk Yaylası özel olarak çalışıldığı için bu çalışmada ayrıntılı olarak ele alınmamıştır. Bu yayların genelinde başta küçük ve büyük baş hayvancılık olmak üzere azda olsa tarım faaliyetleri de yapılmaktadır. Hayvancılıkta küçükbaşta koyun ve keçi, Büyükbaş hayvancılıkta ise yerli ırk hayvanlar beslenmektedir. Küçük çaplı da olsa sebze ve meyve üretimi de yapılmakta olup bu üretim daha çok temel ihtiyacı karşılamak için yapılmaktadır. Bu çalışmamızdaki temel amaç Durağan yaylalarının tanıtılmasının yanında bu yayların turizm potansiyelinin öne çıkarılmasıdır. Tekir Yaylası ilçenin Kuzey Doğu'sunda yer alır. İlçenin en büyük ve aynı zamanda yerleşim olarak da en kalabalık olan yaylasıdır. Bu yaylada bir yatılı bölge okulu da bulunmaktadır. Tarım ve hayvancılık ana geçim kaynağıdır. Alpuğan Köyü ve Kuzköy sınırları içinde yer alan yayla deniz seviyesinden yaklaşık 1200m yükseklikte ve ilçeye 30 km uzaklıktadır. Bozarmut Yaylası Dikmen ilçesi Bucak köyü sınırları içinde bulunmasına rağmen Durağan'ın Yassıalan ve Gürpınar köyleri de bu yaylayı kullanmaktadır. Ortalama yükseltisi 1400m olan yayla 30.000m²'lik alana sahiptir. Durağan ilçesine 18 km uzaklıkta olan yaylada hayvancılık önemli geçim kaynağıdır. Dibelik(Akpınar)-Karataş köyü yaylası Durağan'a yaklaşık 28km uzaklıkta ortalama 800 ile 1000 metre arası yükseltiye sahiptir. Yaylada ana geçim kaynağı hayvancılıktır. Temel İhtiyacı karşılamak amaçlı azda olsa tarım faaliyeti vardır.

Anahtar Kelimeler: Tekir, Bozarmut, Dibelik (Akpınar), Karataş, Yayla, Hayvancılık, Doğal Ortam ve Turizm.

Economy and Tourism of Durağan Plateaus

Abstract

Durağan, which is connected to the Sinop province of the Western Black Sea Region, is one of the distinguished towns with natural beauties worth exploring. Plateaus also have an important place in the Durağan, where has many historical and natural beauties. Tekir Plateau, Buzluk Plateau, Dibelik (Akpınar)-Karataş Plateau and Bozarmut Plateau are the main plateaus in the town. the Buzluk Plateau was studied. Therefore, it has not been discussed in detail in this study. In these plateaus, cattle and small cattle breeding and a small amount of agricultural activities are carried out. While sheep and goats are fed in small cattle breeding, local animals are fed in cattle breeding. Vegetables and fruits are produced less in town. This production meets the basic need. The main purpose of this study is to introduce Durağan Plateaus and to highlight the tourism potential of these plateaus. Tekir Plateau is located in the North East of the town. It is the largest and most populated plateau in the town. There is also a regional boarding school on this plateau. Agriculture and breeding are the main sources of livelihood. This plateau is located within the borders of Alpuğan Village and Kuzköy and it is at an altitude of 1200 meters above sea level. It is 30 km from the town. Bozarmut Plateau is located within the borders of Bucak village of Dikmen. However, Yassıalan and Gürpınar villages of Durağan also use this plateau. Its average altitude is 1400 meters. It has an area of 30.000 m². It is 18 km from the town of Durağan. Breeding is an important source of livelihood there. Dibelik

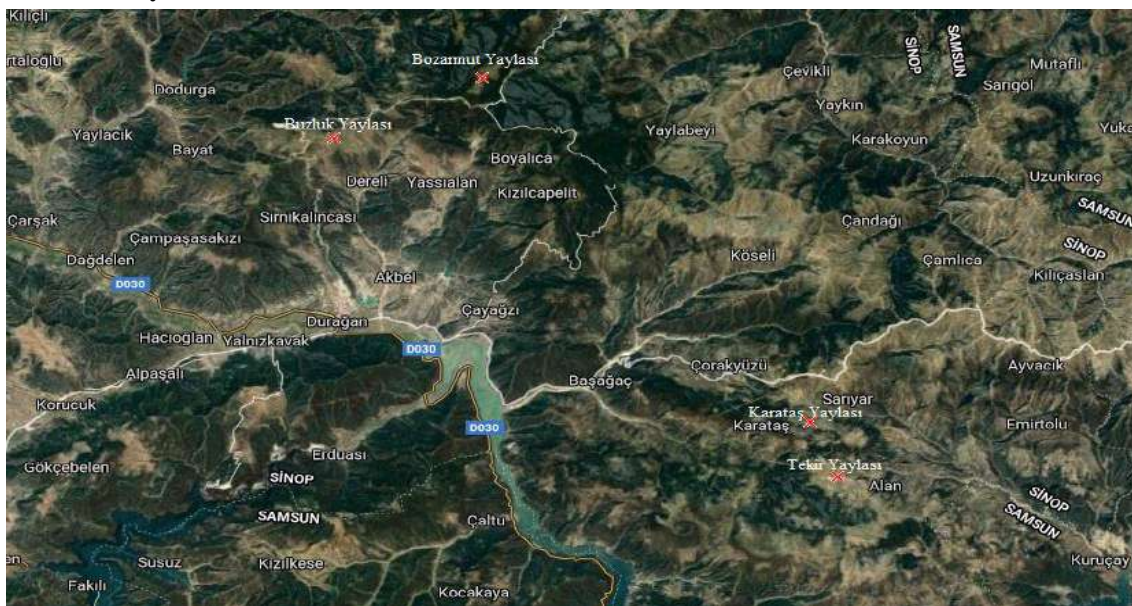
* Coğrafya Öğretmeni, MEB Durağan Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Sinop, vedat.vahide@gmail.com.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Durağan Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Bölümü, abaran@sinop.edu.tr- <https://orcid.org/0000-0003-0830-313X>.

Türkiye’de yaylacılık faaliyetlerine baktığımızda Karadeniz ve Akdeniz Bölgelerinde daha fazla olduğunu görmekteyiz. Yaylacılık denildiğinde akla gelen bu iki bölgenin dışında da azda olsa yaylacılık yapılmaktadır. “Fiziki bir coğrafya terimi olarak yayla;akarsularla derin bir şekilde yarılmış yüksek veya yüksekçe düzlüklerdir. Beşeri coğrafya terimi olarak ise; yazın çıkıp yerleşilebilen yüksek ve serin yer, bir geçici yerleşme şekli, yaz mevsimi boyunca ahır hayvanlarını beslemek ve bazılarında tarım yapmak için yararlanılan ekonomik faaliyeti ifade eder ”(Doğanay, 1997:273).Yayla bir yerleşim yeri olarak ele alındığında kır yerleşmelerinden köy altı yerleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Köy altı yerleşmeleri içinde de geçici köy altı yerleşmeleri içinde yer alır. Ülkemizde her bölgede yaylacılık faaliyeti farklı şekillerde yapılır. Karadeniz Bölgesi’nde hayvancılık amaçlı yapılan yaylacılık son yıllarda turizm amaçlı da kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle Doğu Karadeniz yaylarında düzenlenen şenlikler bu anlamda etkili olmaktadır. Akdeniz Bölgesi’nde yaylacılığın temelini yine hayvancılık oluşturmaktadır. Yörüklerin kıl çadırlar kurarak Toros Dağları yaylarında yapmış oldukları küçükbaş hayvancılık bu anlamda önemli bir yere sahiptir. Ege ve Marmara ve Akdeniz Bölgeleri’ndeki yaylalarda son yıllarda tatil ve turizm amaçlı yaylacılık faaliyetleri de gelişmektedir.

1. Durağan'daki Başlıca Yaylalar

1.1. Yaylaların Konumu

Şekil 1. Yaylaların Konumları

Durağandaki yayların genel konumlarına baktığımızda yayların ilçenin kuzey ve kuzey doğusunda yoğunlaştığını görmekteyiz. Tekir ve Karataş Yayları Kuzey Doğu, Buzluk ve Bozarmut Yayları ilçenin kuzeyinde yer almaktadır. Ortalama yükseltilerine baktığımızda Tekir ve Karataş Yayları 800-1200m yükseltileri arasında, Buzluk Yaylası 600-800m yükseltileri arasında bulunmaktadır. Bozarmut Yaylası 1400m Yükseltiye sahiptir. Bozarmut Yaylası Dikmen ilçesi Bucak köyü sınırları içinde bulunmasına rağmen Durağan'ın Yassıalan ve Gürpınar köyleri de bu yaylayı kullanmaktadır. İlçeye uzaklığı 18 km'dir. Alpuğan, Alan, Kuzköy, sınırları içinde bulunan Tekir Yaylası ilçeye 30 km uzaklıkta bulunur. Karataş-Akpınar(Dibelik), Sarıyar köylerinin ortak kullanım alanı olan Karataş Yaylası ilçeye 28 km uzaklıktadır.

1.2.Yayların Doğal Özellikleri

İklim özellikleri açısından baktığımızda Durağan yaylalarının Karadeniz İklimi etkisi altında olduğunu söyleyebiliriz. Yaylaların Kuzey Anadolu Dağları'nın güneye bakan yamaçlarında bulunması nedeniyle yağış ortalaması kıyı kesimlere göre daha düşüktür. Orta Karadeniz bölümünde dağların yükseltilerinin Batı ve Doğu Karadeniz bölümlerine göre daha az olmasına bağlı olarak Yamaç (konveksiyonel) yağış oluşumu daha azdır. Sinop Batı Karadeniz Bölümünde olmasına rağmen Durağan ilçesi Orta Karadeniz Bölümüne geçiş sınırındadır. Bu nedenle yağış miktarı Batı Karadeniz'e göre düşüktür.

Sıcaklık özelliklerine baktığımızda yaylaların yükseltilerine bağlı olarak ilçe merkezine göre daha düşüktür. Aynı gün içerisinde Durağan ilçe merkezi ile yaylaların sıcaklık farkı 10°C'yi bulabilmektedir. Bu farkın oluşmasında nemlilikte etkilidir. İlçe merkezi yakınlarında bulunan barajların etkisiyle Durağan merkezde özellikle yaz ayların da daha nemli ve bunaltıcı bir hava etkili olurken, yaylalar daha serin olmaktadır. Kış mevsiminde ise yine yükseltiye bağlı olarak yaylalara kar yağışı fazla olmaktadır. Kar yağışı nedeniyle yolların kapanması ve ulaşımın aksaması, buna bağlı olarak da taşıma eğitim faaliyetlerine de ara verildiği günler olmaktadır.

Karadeniz Bölgesinin doğal bitki örtüsü ormandır. Durağan yaylalarına baktığımızda da ormanların geniş yer kapladığını görmekteyiz. Ağaç formasyonunun bittiği yerlerde ise doğal çayırılar karşımıza çıkmaktadır. Bu ormanlar daha çok çam, meşe, kayın ve köknar ağaçları bulunmaktadır.

Yaylarımızın toprak özelliklerine baktığımızda kahverengi orman topraklarının geniş yer kapladığını görmekteyiz. Yaylaların ortalama yükseltilerine baktığımızda 800-1200m arasında değişmektedir. Doğu Karadeniz yaylarına göre Durağan'daki yaylaların hem yükseltileri hem eğim oranları daha düşüktür.

1.3. Yaylaların Ekonomik Özellikleri

Genel anlamda ülkemizdeki yaylalar tarım, hayvancılık ve turizm amaçlı kullanılmaktadır. Durağan yaylarında ise başta hayvancılık olmak üzere tarım azda olsa yapılmaktadır. Hayvancılık tarımsal faaliyetler her geçen gün azalmaktadır. Bunun en büyük nedeni köylerde ki genç nüfusun büyük şehirlere göç etmesidir. Bu nedenle yayla köylerinde yaşlı nüfusta fazladır. Yaylalardaki tarım arazilerinin birçoğu işlenmediği için çalı ve ağaçlarla kaplanmıştır.

Karataş yaylasında en önemli ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Küçük ve büyük baş hayvancılığın yapıldığı yaylada yerli ırk hayvanlar daha fazla beslenmektedir. Tarım temel ihtiyacı karşılamak amaçlı yapılmaktadır. Arazinin engebeli olması ve tarım arazilerinin az olması tarımsal üretimi sınırlandırın önemli etkenlerdir.

Karataş yaylasında küçük çaplıda olsa sebze üretimi de yapılmaktadır. Özellikle Karataş'ta yetiştirilen fasulye Durağan'da çok beğenilmekte ve ilçe halkı tarafından fazlasıyla tüketilmektedir. Ceviz ağalarının bulunduğu yaylada kaliteli ceviz yetişmektedir.

Fotoğraf 1. *Karataş Fasulyesi ve Karataş Cevizi*

Karataş ve diğler yaylalarda küçük çaplıda olsa organik doğal yayla balı üretimi da yapılmaktadır. Bozarmut Yaylası diğler yaylalarda olduğu gibi hayvancılığın yapıldığı bir yayladır. Yükseltisi diğler yaylalara göre daha fazla olan yaylaya kış aylarında çok fazla kar yağar. Bu nedenle yaylada kışları yaşayan yoktur. Diğler yaylalara göre yerleşmenin az olduğu bir yayladır.

Tekir Yaylası Durağan'ın en büyük ve en önemli yaylarından birisidir. Hem ekonomik anlamda hem de yerleşme yeri olarak diğler yaylalara nazaran daha geniş bir alana sahiptir. Birçok köyün kullanım alanı olan yaylada ana geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Tarım arazileri diğler yaylalara göre daha fazla olan yaylada tahıl tarımı yapılmaktadır. En fazla yetiştirilen tarım ürünleri buğday ve arpadır. Yulaf ve yonca bitkileri de hayvan besleyenler tarafında yetiştirilmektedir.

Fotoğraf 2. *Tekir Yaylası'nda Tarımsal Faaliyetler*

Tahıl tarımı yanında temel ihtiyacı karşılamak amaçlı sebze ve meyve üretimi de vardır. Hayvancılıkta büyük ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Büyükbaş hayvanlar doğal ortamda yayladaki otlaklarda beslenmektedir. Bu nedenle et verimi düşük olmasına rağmen et kalitesi çok iyidir. Daha çok yerli ırk hayvan türleri beslenmektedir. Bunun nedeni ise yerli ırk hayvanların doğal ortama iyi uyum sağlamasıdır. Halk dilinde karasığır denilen büyükbaş hayvanlar ile jersey ırkı büyükbaş hayvanlar en çok beslenen türlerdir.

Fotoğraf 3. Tekir Yaylası'nda Büyükbaş Hayvancılık

Küçükbaş hayvancılıkta yoğun olarak yapılmaktadır. En çok koyun ve keçi besiciliği yapılmaktadır.

Fotoğraf 4. Tekir Yaylası'nda Küçükbaş Hayvancılık

Hayvancılığın yoğun olmasına bağlı olarak çok eski tarihlerden buya devam eden bir hayvan pazarı cumartesi günleri kurulmaktadır. Çevre köylerden de bu pazara hayvan getirilmektedir. Ayrıca Durağan ilçe merkezinden gelen pazarcılarla birlikte bir panayır yeri haline gelmektedir. Köylülerin

verdiği bilgilere göre eski dönemlerde hayvan pazarının kurulduğu gün g reşler d zenlenirmiş. Kuzu kebabları yapılmış. Bunlardan günümüze sadece haftada bir kurulan hayvan pazarı kalmıştır.

Fotoğraf 5. Tekir Yaylası 'nda Kurulan Hayvan Pazarı

Son yıllarda Durağan'ın birçok köyünde yapılan ve adına ‘‘bolluk aşı’’ denilen günler düzenlenmektedir. Pandemiden dolayı son iki yıldır yapılamayan bolluk aşlarında yemekler yapılıp mevlid ve kur'an-ı kerim okunmaktadır. Bu bolluk aşlarından biriside Tekir Yaylasında yapılmaktadır.

Tekir Yaylası'ndaki yerleşmeye baktığımızda diğer yaylalara göre daha kalabalık ve beton binaların daha fazla olduğunu görmekteyiz. Bunun temel sebebi bir heyelan sonrası tekir yaylasına taşınan köyün yeniden inşa edilmesidir. Ayrıca yaylada bir de yatılı bölge okulu bulunmaktadır.

Buzluk Yaylası son dönemde ilçe halkının yoğun ilgi gösterdiği yaylalardan birisidir. Özellikle şehrin sıcak ve bunaltıcı havasında uzaklaşmak isteyenler için en kolay serinleme yeridir. Son dönemde yerleşme sayısı artmaktadır. Ayrıca milli park ilan edilmesi ve Buzluk Mağarası'nın da burada bulunması yaylanın önemini artırmaktadır.

2. Yaylaların Turistik Açıdan Değerlendirilmesi

Ülkemizin geneline baktığımızda son yıllarda yayla turizmi hızla gelişmektedir. Yayla Turizmi; ‘‘Bireylerin yaz aylarında sürekli olarak kaldıkları yerlerden belli bir süreliğine ayrılarak yaylalara çıkmaları, dinlenme, doğada yaşama, temiz hava alma ve yaylalarda gerçekleşen faaliyetlere katılmaları olarak ifade edilmektedir’’(Albayrak, 2013:220). Hem yerli hem de yabancı turistlerin yayla turizmine yoğun bir ilgisinin olduğu görülmektedir. Özellikle şehirlerin kalabalığından ve gürültüsünden uzaklaşmak isteyenler yaylalara akın etmektedir. Dinlenme ve temiz hava yanında yaylalarda birçok farklı aktivite turistlerin imkanına sunulmaktadır. Trekking, avcılık, kamp yapma gibi birçok farklı etkinlikler yapılmaktadır. Durağan yayları bu güne kadar fazla tanıtılmadığı ve bilinmediği için turizm amaçlı bu güne kadar kullanılmamıştır.

Bu alışmamızdaki esas amaçlardan birisi Durağan yaylalarının turizm amalıda değerlendirilmesine katkı sağlamaktır.

Buzluk Yaylası'nın milli park ilan edilmesiyle önemi daha da artmıştır. Burada bulunan Buzluk Mağarası turizm amaçlı değerlendirilebilir.

Karataş Yaylasında yetiştirilen özellikle fasulyesi ve cevizi coğrafi işaret alınarak tescillenebilir ve kültürel ürün olarak değerlendirilebilir.

Fotoğraf 6. *Karataş Yaylası*

Bölgenin en büyük yaylalarından olan Tekir Yaylası, önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Yaylada kurulan hayvan pazarında etkinlikler yapılarak katılım artırılabilir. Yılda bir defa da olsa güreş tarzı etkinlikler yapılarak tanıtılabilir. Ayrıca Tekir Yaylası Trekking ve kamp gibi faaliyetler içinde uygundur. Tekir Yaylasından Altınkaya Barajı'na da ulaşılabilmektedir. Bu nedenle Trekking ve kamp için gelen turistlere alternatif olarak olta balıkığı faaliyetleri de yaptırabilir.

Fotoğraf 7. *Tekir Yaylası*

Bozarmut Yaylası kış turizmi için uygun bir bölgedir. Kar yağışının fazla olması ve karın yerde kalma süresinin uzun olması nedeniyle kış turizmi açısından değerlendirilebilir. Murat ZL'n verdiği

bilgilere göre bir dönem Bozarmut Yaylası'na kayak tesisi kurulması için çalışma başlatılmış fakat sonrasında iptal edilmiştir. Bozarmut Yaylası'ndaki bu kayak tesisi çalışması gerekli değerlendirme çalışmalar yapılarak tekrardan gündeme alınabilir. Böylece ilçe turizmine büyük katkı sağlanmış olur.

Fotoğraf 8. Bozarmut Yaylası

Sonuç

Genel olarak baktığımızda Durağan yaylalarının hem ekonomik anlamda hem de turizm anlamında yeteri kadar değerlendirilmediğini görmekteyiz. Gerek yaylalarda nüfusun az ve yaşlı olması, gerek yaylaların tanıtımının yeteri kadar yapılamamasına bağlı olarak fazla bir gelişim sağlanamamıştır.

Bu nedenle yaylaların doğal özelliklerinin tanıtımının yapılarak yerli ve yabancı turistlerin bu bölgeleri de ziyaret etmeli sağlanmalıdır. Tabi ki bu faaliyetler için büyük yatırımlar gerekmektedir. Bunun için yetkili kurumların ve yöre halkının özverili olması da çok önemlidir. Bu bağlamda Durağan Kaymakamlığının büyük destekleri ile yapılan bu makale ve sempozyum çalışmalarının, Durağan yaylalarının geleceğini çok daha farklı düzeylere taşıyacağı ümidindeyim. Yöre halkının da desteği alınarak yapılacak çalışmalar en kısa zamanda meyvesini verecektir. Burada en önemli durumlardan birisi yaylalarda yaşayan yöre halkının çalışmamızda bahsettiğimiz konularda bilinçlendirilmesi gerekirse gerekli eğitimlerin verilmesidir. Çünkü bilinçli bir halk desteği ile yapılan çalışmalar mutlaka başarıya ulaşır.

Kaynakça

- Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm*. Ankara:Detay Yayıncılık.
- Doğanay, H. (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Durağan Haritası. (2021). *Yaylaların Konumları*. <http://www.google.com/maps>, Erişim: 15.08.2021.
- Bozarmut Yaylası (Fotoğraf 8). Durağan. Murat zl (Arzuhalci). 10.07.2021.
- Karataş Fasulyesi ve Karataş Cevizi (Fotoğraf 1). Durağan. Vedat Pehlivan (Durağan Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Müdür Yardımcısı). 09.08.2021.
- Karataş Yaylası (Fotoğraf 6). Durağan. Vedat Pehlivan (Durağan Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Müdür Yardımcısı). 16.06.2021.
- Tekir Yaylası'nda Tarımsal Faaliyetler (Fotoğraf 2). Durağan. şakir Turan (Tekir Yaylası Camii İmam Hatibi). 11.08.2021.
- Tekir Yaylası'nda büyükbaş hayvancılık (Fotoğraf 3). Durağan. şakir Turan (Tekir Yaylası Camii İmam Hatibi). 11.08.2021.
- Tekir Yaylası'nda küçükbaş hayvancılık (Fotoğraf 4). Durağan. şakir Turan (Tekir Yaylası Camii İmam Hatibi). 11.08.2021.
- Tekir Yaylası'nda kurulan hayvan pazarı (Fotoğraf 5). Durağan. şakir Turan (Tekir Yaylası Camii İmam Hatibi). 11.08.2021.
- Tekir Yaylası (Fotoğraf 7). Durağan. şakir Turan (Tekir Yaylası Camii İmam Hatibi). 11.08.2021.

GERZE P RAHMET KÖYÜ TAR H  GEL NL K  RNEĞ 

Yüksel DOĞDU*

Emel BULMUŞ*

 z

Kültür bir toplumun gelenek ve göreneklerinin yaŐamlarına yansıma Şeklidir. Toplumların kültürel yapıları incelendiğinde yaşam Şekilleri, beslenmeleri, giyinme ve davranış Şekilleri yıllar boyu biriktirip birbirlerine aktardıkları davranışlar yoluyla günümüze ulaşmıştır. Geçmişten günümüze birçok kültüre ev sahipliği yapan Gerze, çok çeşitli somut ve somut olmayan kültürel miras değerlerine sahiptir. Bu  alıŐma Gerze ilçesinde geleneksel gelin kültürünü tanıtmak ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Çalışmaya konu olan giysi  rneği giyildiği tarihte gelinlik olarak kullanılmış olup, gelinliği tamamlayan aksesuar olarak başörtüsü (yazma, yaŐmak) kullanılmıştır. Giysi üç kuşak tarafından sandıkta muhafaza edilerek korunmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu giysi örneğinin gün yüzüne çıkarılarak incelenmesi ve belgelenmesi amaçlanmaktadır. Giysi  rneği kumaş, dikiş, biçki ve genel görünüm itibariyle incelenerek kayıt altına alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Sinop, Gerze, Giyim, K lt r, Gelinlik.

Example of Historical Bridal Wedding in Gerze Pirahmet Village

Abstract

Culture is the way the traditions and customs of a society are reflected in their lives. When the cultural structures of societies are examined, their way of life, nutrition, dressing and behavior have reached today through the behaviors they have accumulated over the years and transferred to each other. Home to many cultures from the past to the present, Gerze has a wide variety of tangible and intangible cultural heritage values. This study was carried out in order to introduce the traditional bridal culture in Gerze district and to transfer it to future generations. The sample of the garment subject to the study was used as a wedding dress at the time of wearing, and the head cover (writing, aging) was used as the accessory to complete the wedding dress. The garment has been preserved by three generations in the chest and has survived to this day. It is aimed to unearth this garment sample, to examine and document it. The garment sample was examined and recorded in terms of fabric, sewing, form and general appearance.

Keywords: Sinop, Gerze, Dressing, Culture, Wedding Dress.

Giriş

Giyim bir kültür ürünüdür ve doğrudan insan ile ilgili olduğundan yaşam biçiminin göstergesidir. Giyim tarihi incelendiğinde Anadolu'da yaşamış olan pek çok topluluğun ve uygarlığın izleri görülmektedir. Anadolu'ya gelen her medeniyet bir öncekinden etkilenmiş ve kendi kültürüne ekleyerek gelişmeyi devam ettirmiŐtir. Bu Şekilde oluşan kültürler ortak değerlere sahip olmuştur (S r r, 1983: 78). Ülkemizin her yöresi kendine özgü kültürel özelliklere sahiptir. Her yörenin kültürü ise tarihi, coğrafî, ekonomik ve etnik olarak pek çok etmene bağlı oluşmuştur. Benzer  zellikler olmasına rağmen giyim biçimleri bölgelere göre değişmektedir (Tezcan, 1999: 264).

* ÖĞr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, TGDA Bölümü, yukseldogdu@sinop.edu.tr-
<https://orcid.org/0000-0002-8768-3523>.

* ÖĞr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, TGDA Bölümü, emelm@sinop.edu.tr – <https://orcid.org/0000-0001-6300-2677>.

Toplamları farklı kılan en önemli unsurlardan birisi de kültürel değerlerden olan geleneksel giysiler ve dokumalardır. Geleneksel dokumalar Türk tarihi ve Türk el sanatları içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. İnsanlığın başlangıcından günümüze kadar ulaşan dokumacılık kültürü özellikle ülkemiz sınırları içerisinde her bölgeye özgü farklılıklar ile zengin bir arşive sahiptir. Dokumacılık tarihi ipliğin eğrilmesiyle öğrenilmeye başlanmıştır. Daha sonraları eğrilen ipler sade renkleri ve kök boyalar ile boyanmış halleriyle ilk olarak basit tezgâhlarda dokunmaya başlanmıştır (YAĞAN, 1978: 14).

Pek çok bölgede olduğu gibi Karadeniz bölgesinde de el dokumacılığının tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Dokumacılık yapılan ilk tezgâh örnekleri ve yazılı belgeler bunu kanıtlar niteliktedir. Arşivlere bakıldığında Karadeniz bölgesinde ve özellikle Trabzon'da yapılan dokumalar çok kıymetli ve işçilikli olduğundan padişahlar tarafından kullanılmış ve saray arşivlerinde yer almıştır. Bölgenin coğrafi konumu itibarıyla keten ve kenevir yetiştiriciliği dokuma hammaddesinin seçiminde etkili bir faktör olmuştur. Yörede yetiştirilen ketenden elde edilen ipler ile yapılan dokumalar hayatın her alanında yoğun olarak kullanılmıştır (YAĞAN, 1978: 74).

Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden olan Sinop tarih boyunca pek çok medeniyetin uğrak yeri olmuştur (Envanter,2013:12). Sinop ve çevresinin kültürel zenginliğinin en önemli unsurlarından olan dokumacılık asırlardır süregelen bir sanattır. İlin hemen her ilçesinde kendine has keten dokumalar mevcuttur. Bu dokumalarda yoğun olarak keten ve pamuk ipi kullanılmıştır. Halen bölgenin en ücra köşelerinde dahi eski dokumalara ve dokumacılık yapan insanlara rastlamak mümkündür. Özellikle çeyiz geleneğimizin bize sağladığı güzelliklerden dolayı sandıklarda saklanan yıllar öncesine ait keten dokumadan göynek, pijama ve peşkir örnekleri bulunmaktadır (SARIKAYA, 2010:423).

Geleneksel kıyafetlerimiz arasında yer alan düğünlerde gelinlerin giydiği zengin ve değişik özellik gösteren gelinliklerin Türk giyimin de önemli bir yeri vardır. Çağlar boyunca insanlar yaşamlarının özel günü olan evlilik törenlerinde özel giysiler giymişlerdir. Kadınların düğün törenlerinde giymiş olduğu bu giysiler gelinlik olarak adlandırılmıştır (Gümüş, 1996: 82). Geleneksel gelin giyimleri arasında yer alan gelinlikler günümüze kadar değişikliğe uğrayarak bugünkü şeklini almıştır. Gelin Entarisi: Eski toplum hayatımızda bir kadının ömrü boyunca giydiği en pahalı ve en süslü entarinin adı şeklinde tanımlanmaktadır. Düğünde giyilir. Daha sonrada hatıra olarak saklanmaktadır (Koçu, 1967: 121). Yöresel gelinlikler diğer giyimlerde olduğu gibi bölge ve yörelerde kumaş, kesim, model ve süsleme yönünden farklılık göstermektedir. Ekonomik ve sosyal durum, gelenek ve görenekler gelinliğin seçimini önemli ölçüde etkilemektedir.

Gelinlik genel olarak Atlas, sevai, kadife ve üsküfe gibi kumaşlardan yapılır, Gelin elbisesi olarak kaftan, bindallı, telli, okkalık gibi giysiler kullanılırdı. Bazı bölgelerde renklerin anlamlarına göre de gelinlik dikilmiştir (Muratoğlu, 1995: 60). Gelinlikler de yoğun olarak kırmızı renk kullanılmıştır. Gelinliklerin özel bir modeli olmayıp zamanın modeline göre çeşitli kumaşlardan dikilmiştir. Gelin elbiseleri ile beraber içi kürklü kaftan yapılmıştır. Gelinliklerde sarayda kırmızı renk, halk genelinde ise kırmızı, mor, mavi renklerde gelinlikler giyilmiştir. Duvak ise daima kırmızı renkten yapılmıştır. (Önge, 1995: 36).

1. Yöntem

Araştırmayı Sinop İli Gerze İlçesi PirAhmet Köyünde bulunan gelin kıyafetinin incelenmesi oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında ele alınan gelinlik ve başörtüsü gözlem ve doküman incelemesi teknikleriyle incelenerek belgelenmiştir. Çalışma kapsamındaki gelinlik örneği oluşturulan gözlem fişi doğrultusunda incelenmiştir. Bu gözlem fişinde, giyside kullanılan malzemeler ve renkleri, giysinin modeli, kesimi, dikimi, astarlanması ile ilgili bilgiler, süsleme ve kalıp özellikleri belirlenmiştir. Araştırma 2020 yılında gerçekleştirilmiştir. Uygulama kapsamında giysinin fotoğrafları çekilmiş, ölçüleri alınmış, kumaşları, dikişleri, süslemeleri analiz edilerek belgelenmiştir. Alınan ölçüler doğrultusunda kalıpları çizilmiştir.

2. Bulgular

Resim No: 1

Resim No: 2

İlgili koleksiyon: Tülay ÇAKIR

İnceleme tarihi: 20.05.2020

Tarihlendirme: 1930-1940 arası

Giysinin cinsi: Gelinlik

Giyside kullanılan malzeme ve renkler:

a) Giyside kullanılan kumaş ve renkler

Giyside; sarı renk kendinden desen işlemeleri olan saten kumaş kullanılmıştır.

b) Astar da kullanılan kumaş ve renkler

Giyside, astar roba ve ön patta kullanılmıştır.

c) Süslemede kullanılan kumaş ve renkler

Süsleme için; yeşil renk sutaşı makine dikişi tekniği kullanılarak yapılmıştır.

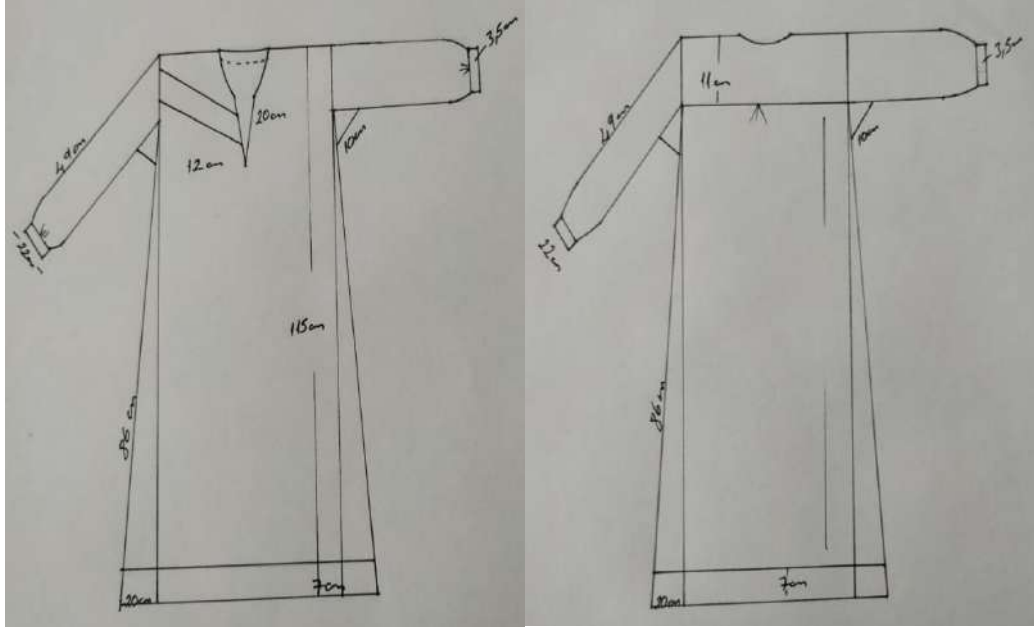
d) Giyside kullanılan yardımcı malzeme ve renkler

Dikişlerde beyaz renk pamuklu ip kullanılmıştır.

Giysinin modeli ve kesimi: düz bir beden üzerine o yaka uygulanmıştır. Ön beden de yakadan açık yırtmaç çalışılmıştır. Arka beden de roba çalışılmış olup beden bolluğu arka ortasında robaya kırma pili uygulanarak dikilmiştir. Omuzlarda ve robada çıma gaze dikişi uygulanmıştır. Her iki yanda kol hizasından başlayarak etek ucuna doğru genişleyen ek parça vardır. Kollar bedene düz, takma kol tekniğiyle takılmıştır ve kol uçlarında manşet uygulanmıştır. Giysinin boyu ayak bileklerine kadardır.

Dikiş tekniği : Giysi pamuklu ip kullanılarak düz makine dikişi ile dikilmiştir. Yaka çevresi, roba, kol dikişleri ve manşet çıma ve gaze dikişi uygulanarak tamamlanmıştır.

Süsleme tekniği: Giyside süslemeler kıvrımlı şekilde sutaşının makine dikişi ile tutturulması ile yapılmıştır. Giysiyi tamamlayan başörtüsü ise kenarı iplik oyası yapılarak kullanılmıştır.

Boyutlar

Çizim No:1

Sonuç ve Öneriler

Toplumların kültürel değerleri, gelenek görenekleri, giyim kuşamı o toplum hakkında bizleri bilgilendirmektedir. Günümüzdeki değerinin kaybolmaya yüz tuttuğu yöresel kıyafetlerimizin bilimsel bir yaklaşımla ele alınıp belgelenmesini sağlamak araştırmanın öncelikli amacıdır.

Çalışma kapsamında incelenen Pirahmet köyü gelinlik rneği kumaş olarak saten kumaşın kullanıldığı bir giysi olup, süslemede fisto kullanılmıştır. Giyside yaka biye ile çevrilmiş olup, n bedende açık yırtmaç çalışılmıştır. Yırtmaç kenarı fisto ile süslenmiştir. Yırtmaç i kenarı ve arka roba kumaşa uygun desende pamuklu kumaş ile astarlanmıştır. Yine giyside kollarda kullanılan manşet fisto ile süslenmiştir. Giysinin boyu kişiye özel dikilmiş ve ayak bileğine kadar uzanacak şekilde tasarlanmıştır. Giyside kullanılan başörtüsü ise mor zemin üzerinde sarı, kırmızı ve yeşil renk desenleri olan dokuma yazma örneğidir.

-Geleneksel gelin kıyafetleri örneklerinin kültürel değerini anlama, koruma ve yaşatmanın gerekliliğini yeni nesillere aktarmak hedeflenmelidir.

-Yöresel kıyafetlerden yararlanarak günümüz giyimine uygun modernize edilmiş özgün kıyafetler tasarlanıp sergilenerek tanıtılmalı ve önemi insanlara kavratılmalıdır.

-Elinde geleneksel giysiler ve aksesuarlar bulunduran kişileri, bu giysi ve aksesuarları müze veya kültür bakanlıklarına vermeleri için teşvik edilmelidir.

-Geleneksel giysilerin özellikleri hakkında bilgiler veren kataloglar hazırlanmalıdır.

-Yurt içi ve yurt dışı kültürel faaliyetlerde defileler ile giysilerimizi tanıtmak amaçlanmalıdır.

Kaynakça

- Koçu, R., 1967. Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü. Sümerbank Kültür Yayınları 1. Başnur Matbaası: Ankara.
- nge, Ergül (1995). Türk Giyim Tarihi Yayınlanmamış Ders Notları. Konya.
- Sarıkaya, A.Yaşar (2010) Bir İnci Memleketim, Ceylan Ofset, Samsun.
- Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri 2013, T.C. Sinop Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sinop.
- Tezcan, Mahmut (1999). Giyim Olgusuna Sosyo - Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim. Anı Yayınları, Ankara.
- Yağan, şahin Yüksel (1978) Türk El Dokumacılığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Apa Ofset Bas., İstanbul.
- Görüşme Yapılan Kişi: Tülay akır, emekli hemşire, Sinop-Gerze, 1959 Gerze Doğumlu.

SİNOP'TA TÜRBELERLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALARA ÖRNEK: ÇEÇE SULTAN**Levent PAYZIN*****Bülent ESKİCİ*****Ayhan GİRGİN*****Öz**

Türk dünyasını çok eski dönemlerden itibaren etkilemiş olan şaman inancı ve atalar kültü, İslamiyet'in kabulünden sonra ortadan tamamen kaybolmamıştır. Bilakis, İslami inanç ve ritüellerle kaynaşarak yeni gelenekler ve inanışlar ortaya çıkartan önemli bir etken olmuştur. Veli, dede, eren gibi adlarla anılan ve "Allah'ın sevgili kulu" olduğuna inanılan insanlar bu bağlamda değerlendirilmesi gereken unsurlardır. Bunlar, sağlıklarında İslamiyet'in yayılmasına katkı sağlayıp, insanlara kılavuzluk yaptıkları gibi; öldükten sonra da manevi varlıklarının etkisiyle türbeler etrafında yeni inanç ve ritüeller ortaya çıkmıştır. Bu inanç ve ritüeller, toplumsal kimliğimizin önemli bir parçası olarak araştırılmaya ve anlaşılmasına değerlidir. Bizler bu çalışmada, Sinop'un Gerze ilçesine bağlı Yenikent Köyü Çeçe mahallesinde yer alan Çeçe Sultan Türbesi'ni inanış, uygulama, gelenek ve hikâyeler bağlamında ele alarak; türbenin yöre üzerindeki etkileri anlamaya ve anlatmaya çalıştık. Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden belge inceleme, katılımlı mülakat ve dış gözlem kullanılmıştır. Kaynak olarak Osmanlı arşiv kayıtları, yazılı basın ve yöre halkından faydalanılmıştır. Araştırmanın temel omurgasını konuya ilişkin özel ilgi duyanlar ve bölgede yaşayan yerel halkla gerçekleştirilen katılımlı mülakat oluşturmaktadır. Bu bağlamda tarihçe, türbe eksensli gelişen ritüeller ve gelenekler, kerametler, inanışlar ve hikâyeler sorgulanmıştır. Netice itibarıyla, bazıları sıradanlaşmış, Anadolu'nun dört bir tarafında gözlemlenebilen; bazıları bölgesel iz ve ilişkiler içeren bazıları ise özgün değere sahip veriler elde edilmiştir. Tüm bu veriler ışığında; Çeçe Sultan'ın Gerze ve Sinop'a karakter katan, ünü ve etkisi il sınırlarını aşan bir kültürel değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Gerze, Çeçe Sultan, Türbe, Evliya.

The Example of Beliefs and Practices Related to Tombs in Sinop: Çeçe Sultan**Abstract**

The belief in shaman and the cult of ancestors, which have affected the Turkish world since ancient times, did not completely disappear after the adoption of Islam. On the contrary, it has become an important factor that creates new traditions and beliefs by fusing with Islamic beliefs and rituals. People who are known by names such as Veli, Dede, Eren and who are believed to be (God's beloved servants) are elements that should be evaluated in this context. As these people contribute to the spread of Islam in their Health and guide people; After death, new beliefs and rituals have emerged around the graves with the influence of their spiritual existence. These beliefs and rituals are worth investigating and understanding as an important part of our social identity. In this study, we discussed the Çeçe Sultan Tomb, located in the Çeçe neighborhood of Yenikent Village in the Gerze district of Sinop, in the context of beliefs, practices, traditions and stories. We tried to understand and explain the effects of the tomb on the region.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Seyahat Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, lpayzin@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-5390-9902>.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Otel Lokanta ve İkram Hizmetleri Böl., beskici@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-0281-7730>.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Seyahat Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, agirgin@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-5713-8201>.

Document review, participatory interview and external observation from qualitative research techniques were used in the study. Ottoman archive records, printed media and local people were used as sources. The main backbone of the research is the participatory interview conducted with those who have special interest in the subject and the local people living in the region. In this context, history, shrine-oriented rituals and traditions, miracles, beliefs and stories were questioned. As a result, data have been obtained, some of which are ordinary, some can be observed all over Anatolia, some contain regional traces and relations, and some have original value. In the light of all these data; it has been concluded that Çeçe Sultan is a cultural value that adds character to Gerze and Sinop, and whose reputation and influence goes beyond the provincial borders.

Keywords: Sinop, Gerze, Çeçe Sultan, Tomb, Saint.

Giriş

İnsanlar merak duydukları, sevdikleri veya korktukları şeyleri tarih boyunca anlamlandırmaya çalışmışlar; bu anlamlandırma çabası ise beraberinde inancı getirmiştir. İnsanın bazen içine düştüğü belirsizlik ya da kötü durumdan kurtulma isteği; bazen de sahip olduklarını koruyup yükseltme amacı gütmesi son derece doğaldır ki; bu arayışlar inançları çeşitlendirmiştir (Duman ve Kimya, 2019: 132). Din, inançlar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ancak inançların tamamen dinlere bağlı olduğunu söylemek de mümkün değildir. İnançlar kültürün doğal bir parçasıdır ve tıpkı kültür gibi etkiler, etkilenir, değişim ve başkalaşım geçirir. Ancak bu değişimin yavaş yavaş olduğunu, ortama uyum sağlamayı ifade ettiğini de unutmamak gerekir. Dinlerini değiştirseler bile, insanların eski yaşantılarından gelen inançlarını tamamen değiştirmeleri; her şeye sil baştan başlamaları beklenemez. Çünkü inançlar güçlü duygulardır ve birçoğu alışkanlık haline gelmiş uygulamalar içerir.

Türkler, kitleler halinde İslamiyet'e geçmiş ve yüzlerce yıl İslam dünyasının hizmetkârı ve koruyucusu olmuştur. Öyle ki, Türklük ve İslam birbiriyle özdeşleşmiş; Türk denince akla İslam, İslam denilince akla Türklük gelir olmuştur. Buna rağmen, Türk inanç dünyasında İslamiyet'ten önceki inançların izleri rahatlıkla görülebilmektedir. Bu bağlamda Şamanizm, Gök Tanrı inancı ve atalar kültü özellikle dikkate alınmalıdır (Artun, 2007). Türk coğrafyasında şeyh, şüh, derviş, veli, evliya, baba, dede, eren, alperen gibi sıfatlarla anılan kişiler ve bunlardan günümüze ulaşmış yatır, türbe veya ziyaret olarak adlandırılan mekânlar bu bağlamda değerlendirilmesi gereken unsurlardır. Hayattayken keramet sahibi dini bir önder, Allah'a adanmış bir şahsiyet olarak görülen ve bu yönüyle saygı ve sevgi duyulan kişiler, öldükten sonra da ruhaniyetinden faydalanılmak istenen varlıklara dönüşebilirler (Bedirhan, 2018: 81). Sonuçta türbeler etrafında yeni inanç ve ritüeller ortaya çıkar ki, bu inanç ve ritüeller, toplumsal kimliğimizin önemli bir parçası olarak araştırılmaya ve anlaşılmaya değerdir. Buradan hareketle, bu çalışmada Sinop'un Gerze ilçesine bağlı Yenikent Köyü Çeçe mahallesinde yer alan Çeçe Sultan Türbesi, menkıbeler, memoratlar, uygulama ve gelenekler bağlamında ele alınmıştır. Bunların kayıt altına alınması, toplumsal hafızanın korunması açısından önemlidir. Diğer taraftan, Çeçe Sultan'ın yöre üzerindeki başlıca politik, ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerinin tespit edilmesi bu çalışmanın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

Bu çalışma, nitel araştırma teknikleri ile yürütülmüştür. Bu bağlamda belge inceleme, kaynak tarama, katılımlı mülakat ve dış gözlem yöntemlerine başvurulmuştur. Araştırmanın temel bilgi kaynakları, yöre halkı ve özel ilgi duyanlar, Başkanlık Osmanlı Arşivi belgeleri, makale, tez ve kitaplar ile yazılı ve görsel basından oluşmaktadır. Araştırmanın temel omurgasını konuya ilişkin özel ilgi duyanlar ve bölgede yaşayan yerel halkla gerçekleştirilen katılımlı mülakatlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda tarihçe, türbe eksenli gelişen ritüeller ve gelenekler, kerametler, inanışlar ve hikâyeler sorgulanmıştır.

Çeçe Sultan hakkında bugüne kadar yapılan bilimsel çalışma sayısı son derece azdır. Bununla paralel olarak, Çeçe Sultan hakkında bilgilerimiz de son derece sınırlıdır. Özellikle Çeçe Sultan'ın kimliği ve türbenin tarihçesi hakkında bilinenler, birbirinin tekrarı niteliğinde, kalıplaşmış bilgilerden oluşmaktadır. Türbenin ne zaman yapıldığı bile net değildir. Her ne kadar Türbenin giriş kapısı üzerinde bulunan bir kitabesi olsa da bu kitabe yoğun deformasyona uğradığından, tam anlamıyla okunamamaktadır. Günümüze türbesi ve mescidi ulaşan Çeçe Sultan, Osmanlı döneminde bir zaviye durumundadır. Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde Çeçe Sultan Zaviyesi hakkında tespit edebildiğimiz en eski belgeler 16. Yüzyıla ait tapu tahrir kayıtlarıdır. 18. yüzyıla kadar, tapu tahrir defterleri dışında türbe ya da zaviye hakkında bilgi veren herhangi bir arşiv belgesi tarafımızca tespit edilememiştir. 18. yüzyıldan itibaren, özellikle Muallim Cevdet tasnifi belgeler arasında, Çeçe Sultan'la ilgili muhtelif içerikte belgeler bulunmaktadır. Arşiv kayıtlarında Hacı Sultan, Hacı Sultan, Caca Sultan, Çaça Sultan, Çiçe Sultan ve Çeçe Sultan şeklinde geçmektedir. Bu farklı telaffuzların bir kısmının belgedeki orijinal yazım şeklinin böyle olmasından; bir kısmının ise bölgeyi iyi tanımamak ve belgede kullanılan yazının karmaşık ya da okunaksız olmasının etkisiyle yanlış okumadan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Çeçe Sultan hakkında, en ayrıntılı çalışma Songül Çek tarafından yapılmıştır. *Sinop İli Çevresinden Üç Menkıbevi Kahraman ve Etrafında Oluşan Anlatı Geleneği* başlıklı makalesinde Çek, Çeçe Sultan, Koyun Baba ve Sarı Saltuk'u ortak noktaları bağlamında menkıbelere dayalı bir şekilde ele almıştır (Çek, 2017). Ayhan Işık tarafından kaleme alınan *Seyyid Bilal, Çeçe Sultan ve Sinop Seyyidleri* başlıklı makalede Sinop'ta yaşamış seyyidlere ilişkin Nakibü'l-Eşrâf Defterleri, Sicill-i Ahvâl Dosyaları ve Sinop Şeriyye Sicillerine dayalı bilgiler verilmektedir. (Işık, 2018). Mehmet Ali Ünal'ın *Osmanlı Devrinde Sinop* başlıklı kitabı, Çeçe Sultan vakfı hakkında 1560 tahririnden başlayacak şekilde bilgiler sunmaktadır. Burada vakfa bağlı köyler ve vakfın gelirleri konusunda verilen bilgiler özellikle önemlidir (Ünal, 2008: 320, 321, 440, 444). Sinop Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü tarafından hazırlatılan Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri başlıklı kitapta türbe hakkında teknik ve tanıtıcı bilgiler yer almaktadır (Sinop Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2013). Burada yer alan bilgilerin bu tarihten sonraki Çeçe Sultan'a ilişkin hemen her haberde ve bilimsel çalışmada yer aldığı görülmektedir. Deniz Esemeli'nin *Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi* başlıklı doktora tezi (Esemeli, 1990), Hür Kalyoncu'nun *Antik Carusa Şirin Gerze* adlı kitabı (Kalyoncu, 2008), Arzu Özbek'in *Batı Karadeniz Bölgesi'nde Selçuklu Hâkimiyeti* başlıklı yüksek lisans tezi (Özbek, 2019), Zekiye Tunç ve Arzu Özbek'in birlikte kaleme aldıkları *Sinop'ta Selçuklu Mirası* başlıklı makale (Özbek ve Tunç, 2020) yine Çeçe Sultan hakkında bilgiler içeren ve bu yönüyle zikredilmesi gereken çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çeçe Sultan konusunda özel ilgi sahibi iki kişi öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki aslen Çeçe Köyünden olup öğretmenlikten emekli olan Gerze Belediye Başkanı Sayın Cevat Şensoy iken, diğeri ise yine Çeçe Köyünden olup yıllardır bu konuda araştırma yapan Sayın Kerim Ergin'dir. Her ikisinden edindiğimiz bilgiler ve konuya yaklaşımları bizler için aydınlatıcı ve teşvik edici olmuştur.

1. Türbe ve Zaviyenin Özellikleri

Arşiv kaynaklarından anlaşıldığı üzere Çeçe Sultan vakfına bağlı birer adet zaviye, cami, mekteb-i münif (Küçük çocuklara Kur'an öğretilen okullar) ve türbe bulunmaktadır (Ünal, 2008: 321). Bunlardan günümüze türbe, mescit ve zaviye ulaşmıştır. Türbe ve mescidin 19. yüzyıl mimarisinin temel karakteristiğini yansıttığı görülmektedir (Esemeli, 1990: 261). Dikdörtgen planda inşa edilmiş olan türbenin duvarları moloz taştan, çatısı ise ahşaptan yapılmıştır. Üst örtüsü kiremittir. Kemerli, taş söveli bir kapısı ve dik dikdörtgen forma sahip pencereleri vardır. İçeride 9 adet mezar bulunmaktadır. Kapıdan girildiğinde sol tarafta yan yana dizilmiş olan 5 mezarın Çeçe Sultan'ın kızlarına ait olduğu rivayet

edilir. Bunların hemen ötesinde yer alan ve daha büyük olduğu görülen iki mezardan sondaki ee Sultan'a aitken; diğerinde oğlunun yattığı iddia edilmektedir (Kaynak Kişi 4, 2021). Ancak, bu mezarın ee Sultan'ın kız kardeşine ait olduğunu söyleyenler de mevcuttur (Esemenli, 1990: 261). Girişte kapının hemen karşısında yer alan 2 mezar daha vardır. Bunlardan kapıya yakın olanının bir mride ait olduğu söylenirken; arkasındakinin ise ee Sultan'ın sancaktarına ait olduğu rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 7, 2021).

Türbenin hemen n çaprazında, türbeden daha aşağı bir kotta yer alan ve günümüzde kullanılmayan mescit binası yer almaktadır. Dikdörtgen plana sahip olan mescit de tıpkı türbe gibi moloz taş duvarlara sahiptir. Trbeden daha küçük olan mescit, ahşap çatılı, kiremit örtülü ve tek mekanlıdır. Deniz Esemenli, eskiden çift kat yüksekliğinde ve iki sıra pencereye sahip olan mescidin üst pencerelerinin belli bir yükseklikten kesilerek yeni çatı yapıldığını dile getirmektedir (Esemenli, 1990: 261). Her ne kadar günümüzde türbe ve mescit taş yapılı olsa da 150-200 yıl önce ahşap olduğunu iddia edenler bulunmaktadır (Kaynak Kişi 1, 2021). Mimari zellikleri dikkate alındığında, bunun doğru olma ihtimali hiç de az değildir.

Türbenin giriş kapısının üzerinde bulunan, kitabesi mermer malzemeden, dikdörtgen formda yapılmıştır. zerindeki yazılar nesih stilinde olup, istif üslubunu yansıtan kitabe 15-16. yüzyıl özelliklerini taşımaktadır. Zaman ve doğa şartlarının etkisiyle deformasyona uğradığından, yazıların zmlemesi yapılamamıştır. Restorasyona ihtiyaç bulunmaktadır.

Türbenin yanından geçen yol takip edildiğinde 150 metre kadar sonra sol tarafta bir eşme bulunmaktadır. Bu çeşmenin karşısında (yolun sağ tarafında) ee Sultan Vakfına ait Zaviye bulunmaktadır. Ahşaptan inşa edilmiş, alt katı ahır, üst katı yaşam alanı olarak düzenlenmiş dikdörtgen formlu zaviye binası zaman ve doğa şoşullarının etkisiyle yıkılmaya yüz tutmuştur. Yöre sakinlerinin ifadelerine göre, tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla kullanımına son verilen zaviye, sonraki dönemlerde köy sakini olan bir şahsa satılmıştır. Bir müddet daha sahibi tarafından farklı amaçlarla kullanılan zaviye 15-20 yıldır kaderine terk edilmiş bir haldedir (Kaynak Kişi 7 ve 8, 2021).

ee Sultan Türbesi ve mescidi bir derenin hemen kenarına konuşlandırılmıştır. Bu alelade bir konumlandırma değildir. İşlamiyet ncesi Türk inanç dünyasında su, bereketi simgeler ve kutsallık atfedilen varlıklardandır. Yine türbenin n kısmında yer alan ulu bir ağaç, eski Türk inanışlarının karakteristik unsurlarından biri olduğunu haykırırcasına yükselmektedir. Hakeza eski Türklerde ağaç, hayatı simgelemektedir ve çok daha önemlisi ruhları Tanrı katına ulaştırdığına inanılan mistik bir semboldür (Bulut, 2011: 121). Dere ve ağacın aynı ortamda buluştuğu mekânlar ise ölümsüzlüğü simgelemektedir ve türbelerin yanında veya yakınında mutlaka ulu bir ağaç bulunur (Ergun, 2004: 81).

ee Sultan Türbesinin içerisinde kendisine has bir sancak bulunmaktadır. Sancağın şekli incelendiğinde, kırmızı bir zemin üzerinde beyaz bir ay ve yıldız bulunduğu; bu ay ve yıldızın hem üst hem de alt kısmında ise yazılar yer aldığı görülmektedir. Kumaş bir malzeme olması sebebiyle zaman içerisinde yıpranmıştır. Üstelik sancak, camlı bir ereve içerisinde muhafaza edildiğinden, camın ise ışığı yansıması sebebiyle okunmayı zorlaştırdığı görülmektedir. Bu sebeple sancaktaki yazılar tarafımızca okunamamıştır. Ama benzerleri incelendiğinde, bu tür sancakların tekkelerde yer aldığı ve genel itibarıyla üzerindeki yazıların dua ve tekke isminden oluştuğunu rahatlıkla söylenebilir. Yani ee Sultan Türbesinde bulunan sancak, türbeye ait olmayıp, şu an mevcut bulunmayan tekkeden getirilmiş olmalıdır. Zira devlet adamlarının türbeleri dışında, türbelerde sancak bulundurma şeklinde bir gelenek, Türk coğrafyasında bulunmamaktadır. Tekke hayatında ise sancak, hilafet, g ve meşruiyetin simgesi olarak görüldüğünden, derviş eyizinin bir parçası ve mritlerce saygı duyulan bir objeydi (akır Baş, 2015:

200). Beş köşeli yıldızın Osmanlı bayrağında ilk olarak 1844'te Sultan Abdülmecid döneminde kullanılmaya başlandığı hatırlanacak olursa (Wikipedia, Türk bayrağı), türbede sergilenmekte olan sancağın bu tarihten sonraki bir döneme ait olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türbenin içerisinde iri taneden yapılmış büyük bir tespih, Osmanlı üç hilali, kılıç kılıfı, Mushaf (Kur'an-ı Kerim), geyik boynuzu bulunduğu, ancak bunların zaman içerisinde kaybolduğu yöre halkı tarafından dile getirilmektedir (Kaynak Kişi 1, 2021). Geyik boynuzu hariç, diğer objelerin simgeleşmiş, tekkelerde bulunması gelenek haline gelmiş malzemeler olduğunu unutmamak gerekir. Osmanlı 3 hilali olarak bilinen bayrak, Bektaşî kültürünün bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Farsça üç anlamına gelen se ve ay anlamına gelen mah kelimelerinin birleşmesinden oluşan semah kelimesinde açık bir şekilde görüleceği üzere, Bektaşî kültüründe üç ay ya da üç hilal önemli bir simge durumundaydı. Bu simgeyi Bektaşî kültürün egemen olduğu yeniçerilerde ve Osmanlı deniz kuvvetlerinde de görmekteyiz. Aynı şekilde Bektaşî tarikatına bağlı tekkelerde bu simgenin kullanımı yaygınlık göstermekteydi. Nitekim üç hilalin Allah, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'yi simgelediği düşünülmektedir. Aynı şey kılıç için de geçerlidir. Hakeza kılıç, Bektaşî geleneğinde gücün ve ilmin simgesidir (bkz. Gürçay ve Koçak, 2021). Tespih ise hem türbelerde hem de tekkelerde karşımıza çıkabilmektedir. İslamiyet'in yayıldığı coğrafyada tespih 33, 99, 500, 1000 ve 5000'lik olabilmektedir. Tekkelerde genellikle 500 veya 1000 taneden oluşan tespihler tercih edilirdi. Bunların taneleri normal tespih taneleri büyüklüğünde olabileceği gibi, çok daha büyük olanları da vardı (Ateş, 2019: 530). Nitekim Çeçe Sultan Türbesinde iri taneli muhtemelen 99'luk bir tespih bulunduğu ifade edilmektedir (Kaynak Kişi 7, 2021). Bu konuda bilinmesi gereken bir diğer nokta, bu tekke tespihlerinin ölümünden sonra şeyhin sandukasına da asılabildiğidir (Ateş, 2019: 530).

Anadolu başta olmak üzere Türk coğrafyasının pek çok noktasında türbelerde geyik boynuzunun bir obje olarak yer aldığı görülmektedir. Geyik boynuzunun yatırlarda bulunmasının temel sebebi, şifa aracı olarak görülmesidir (Kumartaşlıoğlu, 2015: 144). İslamiyet öncesi inançlardan miras kalan bu anlayış, geyik ve evliyaların birlikte yer aldığı pek çok hikâyeye de konu olmuştur. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Çeçe Sultan'ın geyikle birlikte anıldığı herhangi bir menkıbe bulunmamaktadır. Ancak türbede geyik boynuzlarının olması, türbe ve şifa ilişkisine işaret etmektedir. Günümüzde Çeçe Camii imamı tarafından muhafaza edilmekte olan geyik boynuzunun türbenin dış yüzeyinde, giriş kapısının üstündeki kitabenin üzerinde olduğu ifade edilmektedir (Kaynak Kişi 7, 2021).

2. Çeçe Sultan Kimdir?

Çeçe Sultan'ın soyu ve kimliği hakkında bildiklerimiz genel anlamda, halk söylencesine, 1920'lerde Hüseyin Hilmi (ULUĞ) tarafından yazılıp Sinop'ta basılmış olan "Sinop Kitabeleri" başlıklı kitaba, Osmanlı arşivinde yer alan 18. Yüzyıl ve sonrasına ait belgelere dayanmaktadır.

Halk arasında genel kabul gören anlatıya göre Çeçe Sultan, Horasan'dan yola çıkarak Sinop yöresine gelmiş; günümüzde türbesinin bulunduğu Yenikent köyünün Çeçe mahallesine yerleşmiştir. Asıl adı Seyyid Muhammed (ya da Mehmet)'tir. Babası Seyyid Abdullah, 12 İmamlardan yedincisi olan Musa El-Kazım'ın oğludur. (Sinop Valiliği, 2013: 235) Çeçe Sultan seyyiddir. Yani Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'e dayanan bir soy ağacına sahiptir. "Çeçe Sultan" adını, samanından ayrılmamış buğday harmanına verilen yöresel bir isim olan "Çeç"ten almıştır (Kaynak Kişi 1, 2021). Saha çalışmamız sırasında, soru yönelttiğimiz neredeyse herkes, Çeçe Sultan'ı Sinop Merkez Ada Mahallesinde Cezayirli Ali Paşa Camii bitişğinde türbesi olan Seyyid Bilal'le bir şekilde ilişkilendirmiştir. Bu bağlamda halk arasında üç farklı anlatı söz konusudur. Bunlardan ilkinde göre Çeçe Sultan, Seyyid İbrahim Bilal'le kardeşidir (Kaynak Kişi 2, 2021). Diğer bir anlatıya göre, Çeçe Sultan'ın iki kardeşi vardır. Bunlardan

biri Seyit İbrahim Bilal iken, diğeri İstanbul'un Eyüp semtine ismini veren Eyüp Sultan Hazretleridir (Kaynak Kişi 3, 2021). Başka bir anlatıda ise Seyyid Bilal, Çeçe Sultan'ın amcası olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaynak Kişi 4, 2021).

1920'de Sinop'ta bulunan kitabeler üzerine bir araştırma yapıp "Sinop Kitabeleri" adı altında bir kitap yayımlayan Hüseyin Hilmi, Yeşil Türbede bulunduğunu iddia ettiği tasdiksiz bir şecereden hareketle Çeçe Sultan'ın Selçuklu dönemi Çepni Türklerinin lideri ünlü komutan Emir Gazi Tayboğa'nın kardeşi olduğunu iddia etmiştir. Yine aynı şecereye göre Sinop'un en ünlü ruhani kişiliği olan Seyyid İbrahim Bilal, Çeçe Sultan ve Emir Gazi Tayboğa'nın amcasıdır. Hüseyin Hilmi, Yeşil Türbedeki mezarlardan birinin Çeçe Sultan soyundan Seyyid Yeşil Mustafa Baba ve Seyyid İbrahim Bilal hazretlerinin kardeşi Seyyid Ali Ekber' e ait olduğunu iddia etmektedir (Çek, 2017: 106). Seyyid İbrahim Bilal ile Emir Gazi Tayboğa'nın mezarları Seyyid Bilal Türbesinde; Seyyid Yeşil Mustafa Baba ile Seyyid Ali Ekber'in mezarları da Yeşil Türbede yer almaktadır. Bu durum, bazı kimselerce ismi geçen şahsiyetlerin akraba olduğunun kanıtı olarak yorumlanmaktadır. Ancak, şüphelenilmesini gerektiren bazı durumların varlığı da aşikârdır. Her şeyden önce ne Seyyid İbrahim Bilal ne de Seyyid Ali Ekber'in isnat edilen tarihlerde dikilmiş mezar taşları ya da kitabeleri bulunmamaktadır. Mevcut olan kitabeler çok sonraki tarihlerde dikilmiştir. Öyleyse bu mezarlar gerçekten onlara mı aittir? Diğer bir taraftan, türbelere sadece akrabaların gömüldüğünü iddia etmek mümkün değildir. Anadolu'nun dört bir tarafındaki uygulamalar göstermektedir ki; müritler, türbedarlar, mütevelliler, siyasi ya da askeri makam sahipleri de kendileriyle kan bağı bulunmamasına rağmen, bu tarz kişilerin yanına defnedilebilmişlerdir. Allah'ın sevgili kulu olduğuna inandıkları bu kişilerle mezarda komşu olmak, onların ruhaniyetinden faydalanma isteğinin pratiğe dönüşmesidir.

Her ne kadar gerek sözlü kaynaklar gerekse de bugüne kadar yapılmış bilimsel çalışmalarda Çeçe Sultan'ın Osmanlı egemenliği öncesinde yaşadığı iddia ediliyor olsa da, bunun böyle olmadığını; Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Cevdet Evkaf fonunda yer alan Safer 1138 (Ekim-Kasım 1725) tarihli bir belgeden anlamaktayız (Bakınız: Resim 3). Söz konusu belge, İstanbul'daki Halveti şeyhlerinden Köstendilli Alâeddin Ali Efendi'nin halifelerinden biri olan Seyyid Şeyh Mustafa (Sinobî Mustafa Efendi) (Ceyhan, 2019: 84) tarafından verilen bir dilekçe ve dilekçeye istinaden İstanbul kadısı tarafından yapılan yargılama sonucunu bildiren i'lâmı içermektedir. Seyyid Şeyh Mustafa, söz konusu dilekçesinde kendisini Seyyid Çaça Sultan soyundan olarak tanıtmakta, imzasını da *Ed-Dâ'î es-Seyyid eş-Şeyh Mustafa an-evlâd-ı Çaça Sultan* olarak atmaktadır (BOA, C.EV: 32117). Bu belgeye göre, Seyyid Şeyh Mustafa, Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul'un fethine katılmış olan Yıldız Dede lakabıyla tanınan Seyyid Nasrullah'ın türbedarı olmayı talep etmektedir. İşin ilginç yanı, Seyyid Şeyh Mustafa, Yıldız Dede'den bahsederken *emmim* diye hitap etmektedir. Buradan hareketle Seyyid Şeyh Mustafa, Yıldız Dede ve Çeçe Sultan arasındaki akrabalık bağı kolaylıkla anlaşılabilir. Ancak belgeyi çok daha önemli kılan husus, İstanbul kadısının i'lâmında yer alan şu ifadedir: ... *Yıldız Dede dimekle meşhur Seyyid Nasrullah'ın karındaşı olup Sinob'da medfûn olan Çaça Sultan dimekle ma'rûf Seyyid Şeyh Mehmed'in evlat-ı evlâdından...* (BOA, C.EV: 32117). Bu ifade net bir şekilde göstermektedir ki, Çeçe Sultan ve Yıldız Dede kardeşler. Yıldız Dede, İstanbul'un fethine katıldıysa, Çeçe Sultan'ın da üç aşağı beş yukarı II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşamış olduğunu söylemek yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Bu akrabalık ilişkisinin sunulan şecere ve şahitlerin beyanıyla kadı huzurunda tescillenmiş olması, bilgiyi çok daha güvenilir kılmaktadır. Durum böyleyken, Çeçe Sultan'ın bölgedeki Selçuklu hakimiyeti ya da bir miktar daha öncesinde yaşadığına yönelik iddiaların kaynağı acaba nedir?

Aslında yukarıdaki sorunun cevabı, evliyalara isnat edilen İslam'ın bayraktarı olma, dini yayma, insanlara dini öğretme niteliklerinde yatıyor olsa gerektir. Nitekim şeyh, derviş, veli, baba, dede, eren,

alperen gibi isimlerle anılan pek çok dinî karakter, gerek savaş meydanlarında, gerekse savaş sonrası iskân faaliyetlerinde ön saflarda yer almıştır. Özellikle Anadolu ve Balkanlar'ın Türkler tarafından fetih edilme sürecinde bu tür uygulamalar yoğun olarak görülürken; bu durum hafızalarda cihatçı evliya figürünü güçlü bir şekilde işlemiştir. Bu sebeple olsa gerek; hakkında yeterince bilgi bulunmayan evliyalar, toplum tarafından genellikle Anadolu ya da Balkanlar'ın fethi süreciyle ilişkilendirilmiştir. Oysa pek çoğu, fetihlerle alakası olmayan bir süreçte yaşamıştır. Unutmamak gerekir ki, gönüllerin fethedilmesi, kalelerin ve şehirlerin zapt edilmesinden çok daha zor ve uzun bir süreç gerektirmiştir. Hatta bu süreç çoğu zaman yüzlerce yıl devam etmiştir. Dolayısıyla, hakkındaki hikayelerde gayrimüslimlerle mücadele geçen her evliyanın fetih döneminde yaşadığı düşüncesi yanlış bir varsayımdır. Bu tür varsayımlar peşinen kabul edilmek yerine, hikâyelerin ve tarihi belgelerin dikkatlice incelenmesi gerekmektedir. Her ne kadar kulaktan kulağa aktarılarak günümüze ulaşan hikayelerin zaman içerisinde geçirdiği başkalaşımı tespit etmek zor olsa da, hikâyeler içerisinde araştırmacılara yol gösterecek ipuçları mutlaka bulunur. Nitekim Çeçe Sultan'ın Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşamış olabileceği yönündeki düşüncelerimizi ortaya çıkaran ilk şey, kerametlerle ilgili anlatılan bir hikâyenin Fatih Sultan Mehmet döneminde geçiyor olmasıydı (Kaynak Kişi 4, 2021). Bu hikâyeyi çalışmamızın ileriki sayfalarında kerametleri ele alırken anlatacağımız için, burada tekraren yazma gereği duymadık. Netice itibarıyla anlatılan hikâyelerden elde edilen veriler, arşiv belgelerinde yapılacak araştırmaları da yönlendirip, sonuçlara ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Bu tür konularda yapılacak çalışmaların edebiyatçı ve tarihçilerin birlikte yer aldığı disiplinler arası çalışmalar olması faydalı olacaktır.

3. Çeçe Adı Nereden Geliyor?

Çeçe Sultan lakabının nereden geldiği konusunda yöredeki anlatılar, henüz samanından ayrılmamış buğday harmanına verilen yöresel bir ad olan “çeç” terimine işaret etmektedir. En sık rastlanan rivayetlerden biri, Çeçe Sultan'ın yanında başkaca dervişlerle bölgeye geldiği ve kimin lider olacağını belirlemek üzere bir yarışa giriştikleri şeklindedir. Anlatıya göre, çeç (buğday yığını) üzerinde her kim gömülmeden namaz kıldırmayı başarırsa, yarışmayı o kazanacak ve lider olacaktır. Çeçe Sultan çeçin üzerine çıkarak namaz kıldırmış ve bu zaman zarfında bir tek buğday tanesi bile yerinden kıpırdamamıştır. Böylece Çeçe Sultan bölgedeki Müslümanların lideri olmuştur (Kaynak Kişi 1, 2021).

Bir başka anlatıya göre, Malazgirt Savaşından sonra Horasan'dan akınlar yaparak bölgeye gelip bir harman yerinde mola veren Çeçe Sultan ve arkadaşları, içlerinden birinin günümüzde türbenin bulunduğu bu yere yerleşmesi gerektiğini düşünmüştür. Kimin kalması gerektiğini tartışırken, namaz vaktinin geldiğini fark etmişler ve Çeçe Sultan imamlık yapmak üzere öne geçmiştir. Buğday çeçi üzerine çıkarak namaz kıldırmasına rağmen, tek bir buğday tanesi bile yerinden kıpırdamayınca buğday çeçine hükmeden Çeçe Sultan'ın burada kalmasına karar verilmiştir (Kaynak Kişi 3, 2021).

Yine ayrıntılı bir şekilde anlatılan bir başka versiyona göre, Çeçe Sultan'ın yaşadığı dönemde bölgenin âlimleri bir araya gelerek ilim münazaraları yapıyorlarmış. Bu münazaralar uzadıkça uzuyor; ancak bir türlü içlerinden baskın gelen biri çıkmıyormuş. Kimin fikirlerinin doğru olduğu, kimin maneviyatının daha güçlü olduğuna bağlıydı. Böylece içlerinden kimin maneviyatının daha güçlü olduğunu anlamak için bir imkânsız yarışa girmeye karar vermişler. Buna göre, kim buğday çeçinin üzerinde batmadan yürürse, onun dediği kabul edilecektir. Âlimler teker teker yürür ve hepsinin ayağının buğday harmanına battığı görülür. Çeçe Sultan ise çok rahat bir şekilde buğday çeçinin üzerinde ayağı batmadan yürür ve hatta bir noktada durarak ezan okur. Bu büyük bir keramettir. Onu gören diğer âlimler, Çeçe Sultan'ın üstünlüğünü ve önderliğini kabul ederler. Buğday harmanına hükmeden kişi anlamında kendisine “Çeçe Sultan” lakabı takılır (Kaynak Kişi 4, 2021).

Çeçe Sultan adını “çeç” ile ilişkilendiren bir başka anlatı, Çeçe Sultan’ın geçimini sağlamak için ziraatla uğraşmasına odaklanmaktadır. Anlatıya göre Çeçe Sultan ekin dikerek bölgede üretimi artırmıştır. Onun teşvikleri ve öncülüğünde bereketli hasatlar yapılmış; bu sebeple de kendisine “çeçe” lakabı takılmıştır. Türbe ve caminin onarımı sırasında zeminden çıkan tarım aletleri bu anlatıyı destekleyen unsurlar olarak sunulmaktadır (Kaynak Kişi 1, 2021).

Çeçe Sultan ismi yukarıda anlatıldığı üzere “çeç” ile ilişkili anlatılmasına rağmen, bu ismin Oğuzların Bozok Kolu, Yıldızhan Soyu, Beğdilli Boyu aşiretlerinden “Ceceli” ile ilişkili olması da muhtemeldir. Halep – Hatay – Adana – İçel – Maraş – Erzurum – Sivas – Malatya – Kayseri – Kırşehir – Yozgat – Çorum – Çankırı hattında yerleştikleri bilinen Ceceli aşiretine bağlı oymaklar (Halaçoğlu, 2009: 445-449) tarihsel kaynaklarda “cacalı”, “çaçalı”, “çeçeli”, “ceceli”, “çiçeli” gibi farklı telaffuzlarla anılmıştır. Nitekim Osmanlı arşiv belgelerinde Çeçe Sultan, benzer telaffuz farklılıklarıyla yer almaktadır. Özellikle “Caca Sultan” şeklindeki kullanıma sıklıkla rastlanmaktadır. Selçuklunun son döneminde Kırşehir emirliği yapmış olan Ceceli aşireti lideri Nureddin Caca Bey’in, Sinop’un ikinci fatihi olarak bilinen Muînüddin Pervane ile olan yakın ilişkileri dikkate alındığında, Sinop yöresine Ceceli aşiretine mensup bazı gruplar yerleştirilmiş olması muhtemeldir. Nitekim Muînüddin Pervane tarafından Trabzon Rum İmparatorluğu işgalinden kurtarılan Sinop’taki Hristiyan ağırlıklı nüfusun Müslüman-Türk nüfusla dengelenmesi bölgedeki istikrarın korunması için elzemdi. Muhtemelen uzun bir süre devam eden bu iskân faaliyetleri çerçevesinde Çeçe Sultan’ın içinde bulunduğu topluluk da bölgeye yerleşmiş olabilir. Çeçe Sultan da kökeni ve bölgedeki liderliğine istinaden bu isimle anılmış olmalıdır. Ancak şimdilik bu iddialarımızı kanıtlayacak makul ve güvenilir bilgi ve belgelerden yoksunuz. Dolayısıyla bu iddialarımız, daha büyük bir ekiple ve daha fazla zaman ayırarak incelenmeye muhtaçtır.

4. Kerametler

Evliyaların birçok özelliği arasında belki de en önemlisi, gösterdikleri kerametlerdir. Bu kerametler evliya olarak nitelendirilen kişinin hayatında gösterdiği doğüstü ya da sıra dışı olay ve hareketleri ifade etmektedir. Yapısı ve içeriği itibarıyla peygamberlerin gösterdikleri mucizelerden farklı olmayan kerametler, İslam tarihinde olduğu kadar, günümüzde de tartışmalı konular arasında yer almaktadır (Uludağ, 2019: 268.). Hatırı sayılır seviyede toplumsal karşılığı olan keramet kavramı, her ne kadar evliyaların hayatta iken gösterdikleri sıra dışı yetenekler olarak tanımlansa da özellikle Türk toplumunda çoğu evliyanın ölüsünün bile bazı kerametler göstermeye muktedir olduğu görüşü hakimdir. Bu sebeplerdir ki evliyalar için türbeler yapılmış; ziyaretler gerçekleştirilmiş, adaklar adanmış; kurbanlar kesilmiştir. Bu tür uygulamalar halen de devam etmektedir. Bazıları yapılan duaların, adanan adakların, kesilen kurbanların Allah rızası için yapıldığını ve mezardaki evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah’a yalvarıldığını ifade etse de türbe kültürünün bir parçası olan bu ritüeller, aslında kadim Türk inanışlarındaki “ölmeyen ölüler” inancının İslamiyet sonrasındaki kamufle olmuş halinden başka bir şey değildir (Ocak, 1997: 8.). Kaynağı her ne olursa olsun, evliyaların temel özelliklerinden biri keramettir ve bu bağlamda Çeçe Sultan’ın gösterdiği birtakım kerametler de bulunmaktadır.

Çeçe Sultan’ın gösterdiği kerametler içerisinde ilk dikkati çeken, yukarıda, Çeçe Sultan isminin kökeni konusu anlatılırken ele alınan “çeç” hadisesidir. Çeçe Sultan’ın çeç üzerinde yürümesi, ezan okuması ya da namaz kıldırması şeklinde farklı versiyonlar halinde hikâyeler gelişse de buğday tanelerinin hareket etmemesi, ses çıkarmaması ve Çeçe Sultan’ın buğday yığınının batmaması gibi doğüstü argümanlar birer keramet olarak hemen dikkati çekmektedir. Toplumsal hafızada bu keramet o kadar dikkat çekmiştir ki, asıl adı Seyyid Mehmet (veya Muhammed) olan bu evliya, Çeçe Sultan olarak adlandırılmıştır.

Çeçe Sultan'ın gösterdiği kerametler konusunda tespit edebildiğimiz bir diğer hikâye, büyük bir ağaçtan yapılan kütük; bu kütüğün imal edilmesi ve taşınmasıyla ilgilidir. Anlatıya göre, İstanbul'daki Fatih Camisinin inşaatı esnasında Anadolu'dan cami inşaatında kullanılmak üzere birçok malzeme gönderilmiştir. Bu bağlamda çok büyük bir ağacın bizzat Çeçe Sultan tarafından kesilerek kütük haline getirildiği rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 4, 2021). Bu kütük öylesine büyüktür ki ahali çok uğraşmasına rağmen bu kütüğü sahile ulaştıramamıştır. Bunun üzerine Çeçe Sultan büyük bir keramet göstererek tek başına bu kütüğü çekerek sahile ulaştırmıştır. Fakat bu sefer de büyüklüğü sebebiyle gemiye sığdırılamamıştır. Bunun üzerine Çeçe Sultan bir at misali kütüğün üzerine oturmuş ve kafasından çıkardığı sarığı ağaca dolamıştır. Kendiliğinden hareket eden kütük Çeçe Sultan üzerinde olduğu halde çarçabuk İstanbul'a ulaşmıştır. Anlatıya göre bu olaylara şahit olan ahali, Çeçe Sultan'ın büyük bir veli olduğunu anlamış ve etrafında toplanmıştır. Diğer taraftan, Çeçe Sultan'ın namını ve gerçekleştirdiği kerameti duyan Fatih Sultan Mehmet'in onu huzura çağırıp hürmet gösterip, ihsanda bulunduğu; Çeçe'de bulunan zaviyenin ve zaviyeye tahsis edilen vakıf arazilerinin bu şekilde Fatih'in emriyle oluşturulduğu rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 6, 2021). Ancak aynı hikâyenin bir başka versiyonunda hükümdar adı verilmediği ve kütüğün hangi amaçla kullanıldığının belirtilmediği görülmektedir (Kaynak Kişi 5, 2021). Anlatılan kütük hikâyesinde dikkati çeken ve keramet olarak nitelendirilecek birçok husus yer almaktadır. Bunlar kütüğün imal edilmesi ve taşınması sürecini kapsamaktadır. Bir kere, büyük bir ağacın bir tek insanın marifetiyle kütüğe dönüştürülmesi makinenin olmadığı o dönemlerde yapılması mümkün olmayan bir iştir. Oysa Çeçe Sultan, keramet sahibi bir insan olarak bunu gerçekleştirebilmiştir. Yine bir versiyonda söz konusu kütüğün köy ahali tarafından limana indirilemediği; ancak Çeçe Sultan'ın tek başına kütüğü taşıdığı anlatılmaktadır (Kaynak Kişi 8, 2021). Bu hikâyede, onlarca belki de yüzlerce insanın topluca yapamadığı bir işin Çeçe Sultan tarafından yapılması, bir mucize olarak yer almaktadır. Bu hikâyenin belki de en belirgin mucizesi gemiye bindirilemeyen kütüğün kendiliğinden yol almasıdır. Anlatıya göre, Çeçe Sultan kütüğün üzerine oturmuş ve sarığını kütüğe bir eğer gibi bağlamıştır. Sonrasında kütük kendiliğinden yol almaya başlamıştır. Anlatıda kütüğün yüzerek mi yoksa uçarak mı yol aldığı belirsiz olmakla birlikte; kendiliğinden hareket eden bir nesne, birçok evliyanın kerametleri arasında yer almaktadır ve bu özelliğiyle bir klasik olay olarak değerlendirilebilir. Hikâyenin bir başka dikkat çeken noktası yine birçok evliyada gördüğümüz hızlı yer değiştirme – bir yerden başka bir yere mümkün olmayan bir hızda ulaşma şeklinde gelişen olaylardır. Kütüğün İstanbul'a ya da gideceği yere hemencecik ulaşması bu meyandandır.

Hızır inancı ve Hızır'a gösterilen önem, Anadolu ve Türk coğrafyasında özel bir yere sahiptir. Genellikle kirliliğe ve yırtık elbise içerisinde nur yüzlü bir ihtiyar olarak betimlenen Hızır karakteri, insanlara dar zamanında yardım eden ya da kendisine yapılan ihsanları kat be kat fazlasıyla ödüllendiren, bolluk ve bereket getiren bir karakterdir. Evliyaların ortak özelliklerinden biri de varlıkları ve gösterdikleri kerametlerle bulundukları bölgelere bolluk ve bereket getirmeleridir (Çek, 2017: 108). Anlatılarda bolluk ve bereket getirmeleri bazen Hızır'la özdeşleştirilmiş; bazen de Hızır'la görüşen, onunla bağlantı kuran bir karakter olarak çizilmiştir. Çeçe Sultan'ın bolluk ve bereket getirmesi konusunda her iki yönü de kapsayan üç hikâye tespit edebildik. Bunlardan ilki, Çeçe Sultan'ın bir tencere yemek pişirip birçok kişiye ikram etmesine rağmen; tenceredeki yemeğin hiç eksilmemesi şeklinde ifade edilmektedir. Anlatıya göre, Çeçe Sultan'ın tekkesine ait tarlada imece usulüyle çalışan ahaliye Çeçe Sultan yemek ikram etmek istemiştir. Kendi pişirdiği bir tencere yemeği sofraya koyar. Yemek herkese yetecek kadar yoktur. Ancak herkes yemesine rağmen tenceredeki yemek bir türlü eksilmez (Kaynak Kişi 6, 2021). Bir başka hikâyede imece usulü pilav yapılmış yenirken üstü başı yırtık bir ihtiyar ortaya çıkmış. Sofrada halka olmuş yemek yiyen ahali bu tanımadıkları meczup kılıklı ihtiyarı sofraya almak istememişler.

Sıkışığız diyerek yakınmışlar. Ancak Çeçe Sultan ihtiyarı sofraya buyur etmiş ve birlikte yemeye başlamışlar. Tenceredeki pilav bir türlü bitmiyormuş. Herkesin karnı iyice doymuş. Bir bakmışlar ki ihtiyar ortada yok. Bir gün Çeçe Sultan o ihtiyarın Hızır Aleyhissalam olduğunu söylemiş. Bu hikâyenin bir başka versiyonunda, Çeçe Sultan Hızır Aleyhissalam'dan bahsederken ahali ona “sen evliyadan birisin Hızır’ı bize göster” demiştir. Çeçe Sultan ise “zamanı geldiğinde Hızır’ı göreceksiniz” diyerek ahalinin bu isteğine cevap vermiştir. Aradan uzun bir zaman geçmiştir; ama Hızır gelmemiştir. Ahali sürekli Hızır’ın ne zaman geleceğini sormakta; Çeçe Sultan da sürekli “Sabredin. Hızır gelecek” demektedir. Günlerden bir gün yemekler pişirilmiş, sofralar kurulmuştur. Ahali sofraların etrafında toplanmış yemek yerken, dilenci kılıklı yaşlı bir adam çıkagelmıştır. Sofralar sıkışık olduğu için ahali bu ihtiyarı arasına almak istememiştir. İhtiyar buyur edilmek niyetiyle sofra sofra dolaşmış; ancak kendisine yer verilmeyince çekip gitmiştir. Yemek bittikten sonra ahali yine Hızır’ın ne zaman geleceğini sorunca; Çeçe Sultan da “O geldi ve gitti. Ama siz fark etmediniz” demiştir. Tam o an ahali o ihtiyarın Hızır olduğunu anlamış. Ama iş işten geçmiş (Kaynak Kişi 7, 2021). Belki de her yıl Hıdırellez’de her hanenin bir kazan yemek yapıp gelene geçene ikram etmesi, o günlerden kalma bir gelenektir. Öyle ya, yapılan ikramlarla Hızır’ın gönlünün alınması hedeflenmektedir.

Anadolu kültüründe evliyaların hayatta iken gösterdikleri kerametler yaşamlarıyla sınırlı kalmamaktadır. Ölümünün ardından dönüşüm geçiren kerametler yeni form ve özelliklerde karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda, yüzlerce farklı kerametten bahsedebilmek mümkündür. En genel anlamda şifa dağıtan, isteklerin gerçekleşmesine vesile olan, koruyan ve kollayan, insanlara yol gösteren bir ruhtan bahsetmek mümkündür. Ölümünden sonra Çeçe Sultan’a isnat edilen kerametlere ilişkin tespit edebildiğimiz inançların en belirgin olanı şifa bulmak için insanların Çeçe Sultan türbesini ziyaret etmeleridir. Anlatılara göre, şifa bulmak ümidiyle Çeçe Sultan’ı ziyaret edenler arasında özellikle çocuk sahibi olmak ve akıl hastalığından kurtulmak için gelenler çoğunluktadır (Kaynak Kişi 5, 2021).

Çeçe Sultan’ın ölümünden sonra gösterdiği ve tespit edebildiğimiz diğer kerametler, türbede zaman zaman görülen ışık, insanların rüyalarına girip yönlendirmesi, türbenin ziyaret edilmesini engellemeye çalışanlara izin vermemesi şeklinde özetlenebilir. Türbede ışık görülmesiyle ilgili hikayelere bakıldığında en genel anlamda, bazı geceler türbede kimse olmamasına rağmen, türbenin içinden ışık yayıldığı iddiaları bu anlatıların temelini oluşturmaktadır. Bunu türbenin nur saçması şeklinde ifade eden olduğu gibi (Kaynak Kişi 4, 2021); Çeçe Sultan’ın kendisi gibi alim olan başka ruhlarla zaman zaman türbede sohbet ettiği ve ışığın bu sebeple yayıldığı şeklinde anlatılar da yer almaktadır. Bu bağlamda Çeçe Sultan soyundan olan ve mezarları Dikmen’in Dumanlı köyünde bulunan 2 dervişin ruhlarının zaman zaman Çeçe Sultan’ı ziyaret etmek için Çeçe’ye geldiği; bir ışık huzmesi halinde Türbeye indikleri iddia edilmektedir. Bazen de Çeçe Sultan’ın bunları ziyarete gittiği rivayet edilmektedir. Anlatıya göre Çeçe Sultan ve bu iki derviş sabah namazı öncesine kadar sohbet etmekte, dini istişarelerde bulunmaktadırlar (Kaynak Kişi 5, 2021). Hatta kaynak kişilerimizden biri olan Emir Özcan, dedesinin amcasının eşi olan Zahide adlı bir kadının bir gece su almak için çeşmeye gittiğini, türbede ışık yandığını görünce pencereden baktığını ve içeride ışık saçan bazı silüetler gördüğünü ifade etmektedir. Kadın bu olaydan öyle bir etkilenmiştir ki, yıllarca tuvaletini tutamaz olmuştur (Kaynak Kişi 5, 2021).

Halk arasındaki söylencelere göre, Çeçe Sultan zaman zaman bazı insanların rüyalarına girerek onları yönlendirmektedir. Geçmişte Çeçe Sultan’ı rüyasında gördüğünü ifade eden çok sayıda insanın olduğu, kaynak kişilerin anlatılarından anlaşılmaktadır. (Kaynak Kişi 7, 2021).

Çeçe Sultan’ın ölümünden sonra görülen kerametlerden bir diğeri de önce tekke ve zaviyelerin 1925’te kapatılması sürecinde, daha sonra ise 1980 Askeri Cunta sürecinde yaşandığı iddia edilen hadiselerde vücut bulmaktadır. Anlatıya göre, tekke ve zaviyelerin kapatılması sürecinde, köye gelen bir

grup devlet görevlisi, batıl inanca sebep olduğu gerekçesiyle, türbeyi ziyaret etmeyi yasaklamış; türbenin kapılarını çivileyerek kapatmıştır. Ancak çiviler kendiliğinden çıkarak kapı açılmıştır. Bunun üzerine görevli kapıyı yeniden çivileyerek kapatmış; ancak onlar gittikten sonra çiviler kendiliğinden sökülüp kapıyı kapatan tahtalar dökülmüştür. Sonradan öğrenmişler ki türbenin kapısını çivileyen kişi Gerze'ye varmadan ölmüş. Bu olaylardan sonra hiç kimsenin bir daha kapıyı kapatma girişiminde bulunmadığı rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 7, 2021). Benzer bir hikâye, 1980 askeri cuntası döneminde geçmektedir. Anlatıya göre devlet görevlileri türbenin kapısını kilitlemesine rağmen, daha onlar ayrılmadan kapının kendiliğinden açıldığı görülmüştür. Bunun üzerine türbenin ziyarete kapatılması düşüncesinden vazgeçilmiştir (Kaynak Kişi 1, 2021).

Şunun altını çizmek isteriz ki; evliyanın kendi mezarını koruması, rüyalara girmesi, nur ve ışık hadiseleri sadece Çeçe Sultan'a has kerametler olmayıp; Anadolu'nun birçok noktasında farklı versiyonlarda vücut bulan yaygın anlatılardır. Mekan, zaman, kişiler ve olayın oluş şekli değişiklikler gösterse de bu hikâyeler hep aynı temaya odaklanmaktadır.

5. Söz Dağarcığına Yansımalar

Evliyalar ve bunlara ait türbeler birçok açıdan insan yaşantısını etkilemektedir. Bunlardan biri de söz dağarcığıdır. Bu bağlamda, Çeçe Sultan hakkında sahada yaptığımız araştırmalar neticesinde tespit edebildiğimiz ilk şey, yörede atasözü haline gelmiş olan “Sinop'ta vali olacağına, 300 haneli Çeçe'ye kahya (muhtar) ol” sözüdür. Bu söz irdelendiğinde bölgenin Çeçe Sultan'dan kaynaklanan bir saygınlığı olduğu hemen anlaşılmaktadır. İşin tarihsel arka planına bakıldığında, Çeçe'nin geniş bir alana yayılan büyük bir köy olduğu anlaşılmaktadır. Üstelik bu köy bir vakıf köyüdür ve vakfa ait araziler ve dolayısıyla bölgede yaşayanlar bazı vergilerden muaftır (BOA, BEO. 000839_062914_004_002). Tüm bunlar bir araya geldiğinde, Çeçe'de bir makama sahip olmak elbette ki önemli bir pozisyon olarak görülmüştür.

Bölgede söylenen sözlerden bir diğeri “Hicaz'a duaya gideceğine, Çeçe'ye gidip iki rekât namaz kıl.” şeklindedir. Her ne kadar bu söz, Çeçe Sultan'ın Mekke ve Medine'den daha üstün görüldüğü şeklinde algılansa da aslında buradaki ifade hacca gitmeye gücü olmayanların Çeçe Sultan'ı ziyaret edip orada ibadet ederek maneviyatlarını yükseltebileceklerine işaret etmektedir.

Çeçe'de özellikle türbeye yakın olan evlerde çocukları korkutmak, onların istenmeyen davranışlardan uzak durmasını sağlamak için “dede kızar” şeklindeki ifadeler kullanıldığı anlaşılmaktadır (Kaynak Kişi 1, 2021). Çeçe Sultan'ın kerametlerini içeren birçok hikâyeyi dinleyen çocuklar, bu büyük insanı kızdırmaktan elbette ki geri duracaklardı. Çocukken dedenin kendilerine kızmasından korkup, bilakis dedenin memnun olmasını isteyen çocuk zihni, ilerleyen yaşlarda yeminlerini “dede çarpsın” şeklinde edecek kadar Çeçe Sultan'ın etkisi altında kalmış olmalıdır (Kaynak Kişi 3, 2021). Hakeza bu ifadeler bölgede yaşayan hemen herkes tarafından bilinmektedir.

Çeçe Sultan'ın söz dağarcığı üzerindeki etkilerinden biri de coğrafyanın isimlendirilmesinde karşımıza çıkmaktadır. Bir kere her şeyden önce, türbenin bulunduğu mahallenin, ki geçmişte burası bir köydü, “Çeçe” olarak adlandırıldığını görmekteyiz. Türbe ya da evliyanın bulunduğu yere adını vermesi, aslında Anadolu'da son derece sık karşılaşılan bir durumdur. Bu kişilerin kulaktan kulağa aktarılan hikâyeler vasıtasıyla ciddi bir tanınırlığa sahip olması ve sık ziyaret edilmesi bu durumun temel sebeplerini oluşturmaktadır. Yaygın görülen bir kullanım, elbette ki tercih sebebi olacaktır. Böylece bölgeyi tanımlayan ifadeler gölgede kalır ve yavaş yavaş unutulur.

Sinop'un Gerze ilçesinin güneydoğusundaki en yüksek zirve olan Acısu'nun isminin nereden geldiği konusunda anlatılan hikâyeler, Çeçe Sultan'ı işaret etmektedir. Anlatıların farklı versiyonları

bulunmakla birlikte, hepsinin ortak noktası acı bir habere dayanmasıdır. İlk versiyonda Çeçe Sultan ve Seyyid Bilal'in kardeş oldukları, Sinop tekfuruyla savaşta Seyyid Bilal'in şehit olduğu, kardeşinden haber alamayan Çeçe Sultan'ın haber almak amacıyla Sinop'a doğru giderken yolda Sinop'tan gelen kişilerle karşılaştığı ve kardeşinin ölüm haberini alınca çok üzüldüğü anlatılmaktadır. Çeçe Sultan'ın üzüntü içerisinde esasını yere vurduğu ve yerden acı bir suyun çıktığı rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 4, 2021). Bir diğer versiyonda Çeçe Sultan'ın Acısu'ya geliş sebebinin Sinop'taki savaşı takip etmek olduğu dile getirilmektedir. Zira burası Sinop'u gören yüksek bir tepedir. Çeçe Sultan bu tepede durmuş beklerken savaştan dönen askerleri görmüş; kardeşini sormuş; Seyyid Bilal'in başına gelenleri duyunca "ah kardaşım" diyerek esasını yere vurmuştur. Çeçe Sultan'ın esasını vurduğu yerden acı bir suyun çıktığı ve bundan böyle buraya Acısu adı verildiği rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 1, 2021). Bir başka versiyonda Çeçe Sultan'ın Seyyid Bilal'in ölüm haberini alınca ağladığı ve gözlerinden akan yaşların döküldüğü yerden sonradan acı bir suyun çıktığı anlatılmaktadır. Anlatıya göre bu su şifalıdır (Çek, 2017: 108). Şu ana kadarki anlatılarda Çeçe Sultan'ın aldığı acı haber üzerine esasını yere vurması ya da gözyaşı dökmesi temasında gelişen olaylar, tespit ettiğimiz bir başka versiyonda biraz farklılaşmaktadır. Bu anlatıya göre, Çeçe Sultan'ın adamlarından biri Sinop'ta çatı yapımında kullanılmak üzere omzunda bir kereste taşımaktadır. Acısu'ya geldiğinde Seyyid Bilal'in ölüm haberini duyar. Ben bu haberi Çeçe Sultan'a nasıl veririm, diye üzüntü içerisinde keresteyi omzundan atar. Kerestenin yere çarptığı noktadan bir su akmaya başlar. O günden beri yaz-kış sürekli akan bu suyun şifalı olduğuna inanılmaktadır (Kaynak Kişi 2, 2021).

6. Türbe Eksenli Uygulama ve Gelenekler

Osmanlı döneminde türbenin bağlı olduğu tekke, sorumluluğu eşit oranda paylaştırılmış iki kişiden oluşan bir mütevellî tarafından yönetilmekteydi. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra bu yapının resmi olarak dağıtıldığını görmekteyiz. Nitekim türbedarlık gibi unvan ve görevler de bu değişimle birlikte yasaklanmıştı. Ancak türbedarlık yakın bir geçmişe kadar geleneksel olarak iki aile tarafından dönüşümlü olarak sürdürülmüştür. Bu aileler Görgeçler ve Özdemirlerdir. Yöresel ağızda, "Tekkeşin" olarak adlandırılan bu kişiler, türbeyi ziyarete gelenlerle ilgilenirler, türbede uyumak isteyenlere döşek, yastık, yorgan, adak keseceklere adaklık temin ederler; adaklığının kesilmesini talep edenlere kasaplık hizmeti sunarlardı (Kaynak Kişi 1, 2021).

Türbede adaklık olarak kesilen hayvanın başının ve kuyruğunun tekkeyle ilgilenen kişiye verilmesi adettendi. Kasaplık hizmetini yapan arka bacağını ve ciğerini alıyor; diğer kısımları ahaliye dağıtıyordu (Kaynak Kişi 1, 2021). Türbeyle ilgilenen kişilere kesilen adaklıktan pay verilmesi geleneği muhtemelen Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra gelişen bir gelenek olsa gerektir. Zira tekke vakfından maaş alan bu kişiler, tekke kapatılıp vakfı lağvedildikten sonra gelirsiz kalmışlardı. Türbeye olan ilginin azalması neticesinde, türbeyle ilgilenenler de bu işten yavaş yavaş uzaklaşmıştır. Neticede uygulamadan kalkan bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geçmişte türbeyi ziyaret etmek için şehir içi ve dışı pek çok noktadan çok sayıda kişi yılın dört mevsimi gelmekteydi, ziyaretçi sayısı zaman geçtikçe azalmıştır. Yine de ziyaret için özellikle şehir dışından gelen kişiler olduğu görülmektedir. Geçmişte özellikle çocuk sahibi olamayan çiftlerin ve akıl hastalarının daha yoğunlukta geldiği, gelenlerin geceyi türbede geçirdiği, sabah adaklarını keserek gittikleri ifade edilmektedir (Kaynak Kişi 4, 2021). Çocuk sahibi olamadıkları için türbeye gelip dua eden çiftler, çocuk sahibi olduklarında türbeye gelip şükür duası edip, adak kesmekteydiler. (Kaynak Kişi 1, 2021.) Ziyaretçiler genellikle adaklarının yanlarında getirmekteydi. Ancak getirmeyenler, adaklık hayvan ihtiyaçlarını köyden de karşılayabilmekteydi (Kaynak Kişi 3, 2021). Diğer taraftan türbeye yapılan

ziyaretlerin hıdırellez, bayram ve perşembe günleri yoğunluk gösterdiği; hacca gitmeden önce türbeyi ziyaret etmenin adetten olduğu da yöre halkı tarafından ifade edilmektedir. (Kaynak Kişi 7, 2021). Kurak mevsimlerde yağmur yağması umuduyla türbenin ziyaret edilmesi ve türbenin önündeki alanda dua edilmesi ise halen devam eden bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte yağmur duası sırasında koyunların bir tarafa, kuzuların diğer tarafa ayrıldığı; bu şekilde koyun ve kuzuların ve bağrıışmalarının sağlandığı; ardından yapılan duayla ritüelin tamamlandığı anlaşılmaktadır (Kaynak Kişi 1, 2021).

Çeçe Sultan Türbesi etrafında gelişen bir diğer uygulama dilek taşına taş yapıştırma geleneğidir. Türbenin kapısının önünde bulunan ve tarihi bir eser olduğu hemen anlaşılan sütun şekilli bir taş, geçmişte dilek taşı olarak kullanılmıştır. Buradaki temel uygulama, taşın çeperine taş yapıştırılması şeklindedir. Yapıştırılan taş, dilek taşının çeperinden düşmez ve yerinde kalırsa dileklerin kabul olacağına yönelik bir inanış bulunduğu ifade edilmektedir. Bazıları taş yerine metal para da yapıştırıldığını ifade etse de geleneğin aslında taş bulunmaktadır (Kaynak Kişi 5, 2021). Aslen Çeçe Köyünden olup, Çeçe Sultan türbesi konusunda bilgi toplamak için bir hayli mesai harcamış olan Kerim Ergin, dilek taşının arada mumlandığını ve dilekte bulunanların yaptırdıkları taşların düşmeden kalmasının bu yolla sağlandığını ifade etmektedir (Kaynak Kişi 3, 2021). Netice itibarıyla bu batıl inanış geçmişte kalmıştır.

Çeçe Sultan'daki ritüellerden en önemlisi hiç şüphesiz ki Hıdırellez'de gerçekleştirilen etkinliklerdir. Her yıl geleneksel olarak 6 mayısta kazanlar dolusu keşkek pişirilip ziyaretçilere ve köy ahalisine dağıtılması bu etkinliğin temel şeklini oluşturmaktadır. Geçmişte her hanenin bir kazan yemek yapması adet olarak uygulanırken; günümüzde çeşitli yollarla etkinlik adına toplanan paralar kullanılarak türbe yakınında onlarca kazanda keşkek pişirilerek dağıtılması şeklinde bu adet devam etmektedir (Kaynak Kişi 2, 2021). İster geçmiş uygulamalar olsun, isterse günümüzde devam ettirilen adetler; keşkek bu ritüellerin ana karakterini oluşturmaktadır. Bu etkinlikler sırasında kesteneden yapılmaya takıların boyunlara takılmasının yakın geçmişe kadar uygulanan bir gelenek olduğu birçok kaynak kişi tarafından ifade edilmektedir (Kaynak Kişi 1, 2021).

Çeçe Camii imamı Saim Saatçi tarafından camide muhafaza edilen ve daha önceleri türbenin iç duvarında asılı olduğu ifade edilen şekilli bir ahşap levha üzerinde türbeyi çeşitli zamanlarda ziyaret edenler hakkında bilgiler yer almaktadır. Ancak bu ziyaretçiler alelade kişiler olmayıp; ayan, eşraf ve ilmiye mensuplarıdır. En eskisi hicri 1184 (miladi 1770), en yenisi hicri 1262 (miladi 1845-46) tarihini taşıyan bu yazılardan anlaşıldığı üzere, Çeçe Sultan'ı ziyaret eden bu kişiler, belki hatıra olması için, belki de Çeçe Sultan'ın kıymetine işaret olması amacıyla kayıt altına alınmış olmalıdır. Konunun dağılması için bu levha üzerindeki yazıları uzun uzadıya ele almıyoruz. Ancak örnek olması açısından levhanın en üst kısmında yer alan bir kaydı burada paylaşmak istiyoruz. *Meydan Kapu'da Eskicioğlu Hafız Muhammed ziyaret eylemiş. Şefaatinde mahrum eylemeye Allah. Fi 20 Rebiyü'l-Ahir Sene 1184* (Bakınız: Resim 4). Muhtemelen bu ahşap levha tek değildir. Zaman içerisinde iklim ve saklama koşullarının elverişsizliği nedeniyle diğerleri çürümüş olmalıdır. Zaten levha üzerindeki kurt delikleri ve levhanın kenarlarında meydana gelen çürümeler, karşı karşıya kaldığı tehditleri kanıtlar niteliktedir.

Sonuç ve Öneriler

Kültürün doğal ve önemli bir parçası olan inançlar, pek çok açıdan, toplum yaşantısını etkilemektedir. Uzun süre uygulanarak toplumsal hayata sirayet etmiş olan inançların etkisi, sonrasında yaşanan büyük inanç değişimlerinden sonra bile devam edebilmektedir. Bu durum sözlü kültürün egemen olduğu toplumlarda çok daha net görülmektedir. Türkler için de bu genelleme rahatlıkla yapılabilir. Nitekim, kitleler halinde din değiştirerek büyük çoğunluğu İslamiyet'e geçmiş olan Türklerin inanç dün-

yasında ve toplumsal hayatında halen İslamiyet öncesi yaşayış ve inançların izleri önemli ölçüde bulunmaktadır. Nitekim Anadolu’da Şeyh, şüh, derviş, veli, evliya, baba, dede, eren, alperen gibi sıfatlarla anılan kişiler ve bunlardan günümüze ulaşmış yadır, türbe veya ziyaret olarak adlandırılan mekânlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Biz yapmış olduğumuz bu çalışmada, bu genellemeyi Çeçe Sultan örneğinde test etme imkânı yakaladık. Neticede Çeçe Sultan hakkındaki menkıbeler, memoratlar, uygulama ve geleneklerin büyük ölçüde İslamiyet öncesi Türk inanışlarının etkisiyle şekillendiği sonucuna varılmıştır.

Çeçe Sultan karakteri, savaşçı-cihatçı evliya modelinin bir örneği ve Horasan Erenleri olarak bilinen bir grubun parçası olarak gösterilmektedir. Çizilen bu tablo tipik bir Anadolu evliyasına işaret etmektedir. Türbenin içinde bulunan ya da eskiden bulunduğu iddia edilen objeler, Çeçe Sultan Zaviyesinin Bektaşî gelenekten geldiği yönünde kuvvetli bir izlenim yaratmaktadır. Nitekim Çeçe Sultan’ın soyu hakkındaki menkıbeler de bu izlenimi destekler niteliktedir.

Çalışmanın en önemli bulgusu, Çeçe Sultan’ın kökeninin ve hangi yıllarda yaşadığının belirlenmiş olmasıdır. Şu ana kadar bilinen Çeçe Sultan’ın Emir Gazi Tayboğa ile kardeş olduğu ve Selçuklu döneminde yaşadığı yönündeki iddialar gerçeği yansıtmaz. Arşiv belgeleri ışığında, Çeçe Sultan’ın 1400’lü yıllarda yaşadığı, Yıldız Baba lakabıyla bilinen ve İstanbul’un fethine katılmış Seyyid Nasrullah adında bir kardeşinin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Seyyid Bilal’in Çeçe Sultan’ın amcası olduğu yönündeki iddiaları destekleyecek ya da çürütecek herhangi bir bulguya rastlanmaz. Bu konunun etraflıca araştırılması gerekmektedir.

Çeçe Sultan’ın soyundan gelen birçok din alimi bulunmaktadır. Bunların bir kısmı Sinop’ta yaşamış, bir kısmı ise İstanbul gibi merkezlerde tekke sahibi olacak kadar ilerlemiştir.

Çeçe Sultan, yöresine değer katmış; coğrafya ve söz dağarcığını şekillendirmiştir. Türbe etrafında birçok gelenek ortaya çıkarken; bu geleneklerin büyük çoğunluğu, tıpkı anlatılan menkıbeler gibi unutulmaya yüz tutmuştur. Bu gibi unsurlar kültürümüzün nadide parçalarıdır ve kaybolmadan önce kayıt altına alınmalıdır. Bu tarz çalışmaların yaygınlık kazanması bu açıdan temennimiz ve tavsiyemizdir.

Kaynakça

- Artun, E (2007). Türklerde İslamiyet öncesi inanç sistemleri – öğretiler- dinler, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK-BILIM/erman_artun_inanc_sistemleri.pdf Erişim: 28 Ağustos 2021.
- Ateş, E. (2019). Tesbih. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cilt 40. 529-532.
- Bedirhan, Y. (2018). Eski kaynaklara göre Türklerde Şamanizm ve daha sonraki dönemlere tesiri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(76), 77-92.
- BOA, BEO_000839_062914_004_002.
- BOA, C.EV: 32117.
- Bulut, İ. (2011). Anadolu’da inanışların ve geleneklerin doğa koruması açısından önemi üzerine örnekler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(46), 119-134.
- Ceyhan, S. (2019). Köstendilli Alâeddin Ali. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cilt Ek-2, 83-85.
- Çakır Baş, D. (2015). Bedeviyye. Türkiye’de tarikatlar tarih ve kültür. Editör Semih Ceyhan. İstanbul: İsam Yayınları.
- Çek, S. (2017). Sinop ili çevresinden üç menkıbevi kahraman ve etraflarında oluşan anlatı geleneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar dergisi*, 5(17), 103-114.
- Duman, Z. ve Kimya, Z. (2019), Kutsalın toplumsal tezahürü: türbe ziyaretleri üzerine bir alan araştırması. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, Vol: 5. Issue: 15, 131-148.
- Ergun, P. (2004). *Türk kültüründe ağaç kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Esemenli, D. (1990). *Sinop ili Türk dönemi mimarisi*. Basılmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Gürçay, S ve Koçak, A. (2021). Alevî-Bektaşî velâyetnâmelerinde tahta kılıç sembolizmi. *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi (AY-TBD) Yıl 7 Sayı 12 Bahar*, 111-140.
- Halaçoğlu, Y. (2009). *Anadolu'da aşiretler, cemaatler, oymaklar 1453-1650*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Işık, A. (2018). Seyyid Bilal, Çeçe Sultan ve Sinop Seyyidleri. *Alevilik Araştırmaları Dergisi, Winter / Issue:16*, 69-110.
- Kalyoncu, H. (2008). *Antik Carusa Şirin Gerze*. Karabük.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2015). Geyik boynuzlarının yatırlarda şifa amaçlı kullanımı. *Milli Folklor, Sayı 107*, 137-148.
- Ocak, A.Y. (1997). *Kültür tarihi kaynağı olarak menâkıbnâmeler-metodolojik bir yaklaşım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özbek, A. (2019). *Batı Karadeniz Bölgesi'nde Selçuklu Hâkimiyeti*. Basılmamış yüksek lisans tezi. Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinop.
- Özbek, A. ve Tunç, Z. (2020). Sinop'ta Selçuklu Mirası. *SUTAD, Nisan (48)*, 285-312.
- Sinop Valiliği (2013). *Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri*. Sinop: Sinop Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü.
- Uludağ, S. (2019). Keramet, *TDV İslâm Ansiklopedisi, cilt. 25*, 268-270.
- Ünal, M.A. (2008). *Osmanlı devrinde Sinop*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Wikipedia. Türk bayrağı. https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_bayra%C4%9F%C4%B, Erişim: 01 Eylül 2021.

Sözlü Kaynaklar

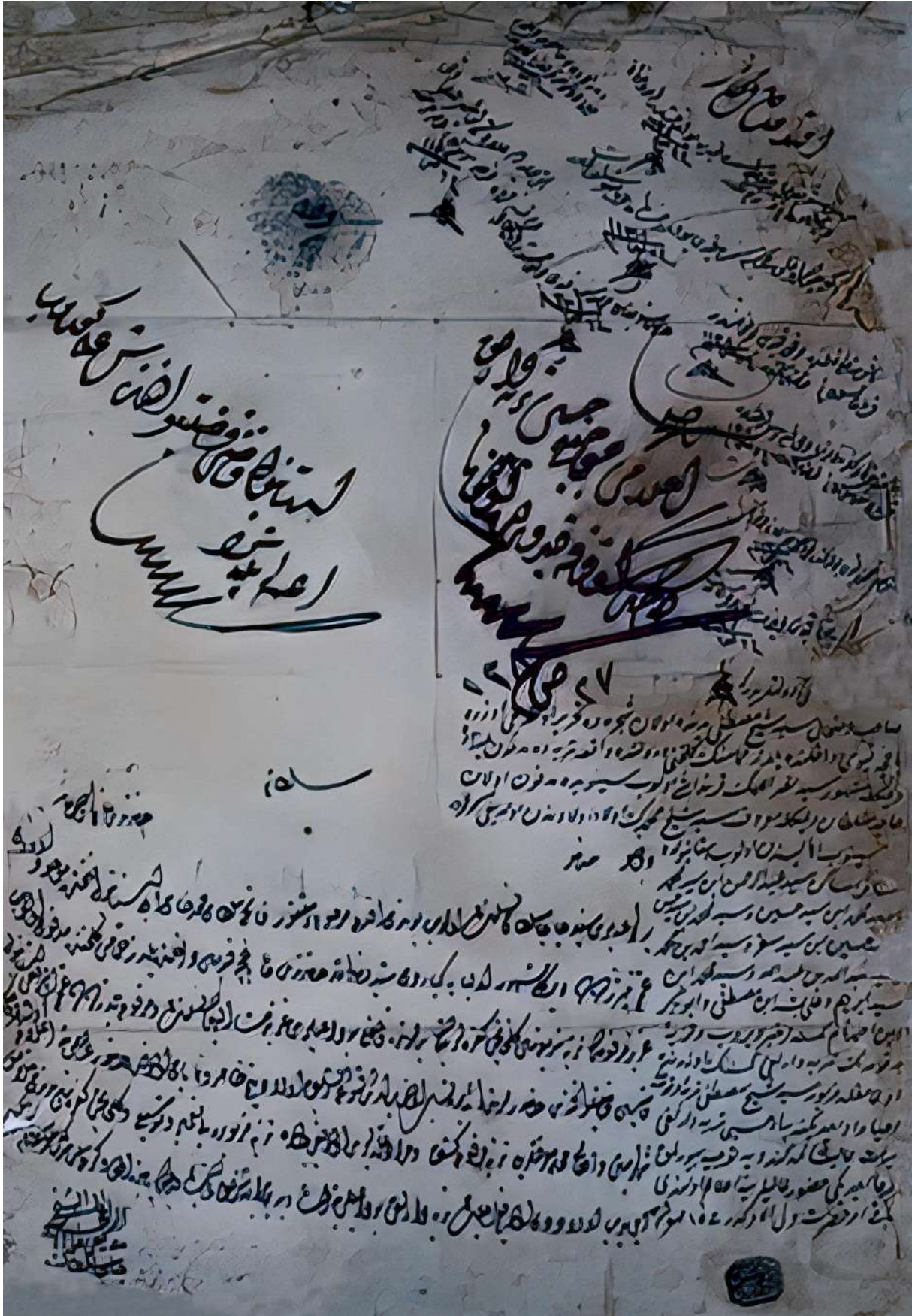
- Kaynak Kişi 1 (2021). Cevat Şensoy. 64. Belediye Başkanı / Emekli Öğretmen / Köy Sakini. Gerze: 08.06.2021.
- Kaynak Kişi 2 (2021). Şahin Özcan. 58. Muhtar / Köy Sakini. Yenikent: 15.08.2021.
- Kaynak Kişi 3 (2021). Kerim Ergin. 66. Emekli / Köy Sakini. Gerze: 28.06.2021.
- Kaynak Kişi 4 (2021). Zihni Dire. 67. Emekli / Köy Sakini. Yenikent: 15.08.2021.
- Kaynak Kişi 5 (2021). Emir Özcan. 52. Çiftçi / Köy Sakini. Yenikent: 15.08.2021.
- Kaynak Kişi 6 (2021). Sadık Ersoy. 64. Emekli / Köy Sakini. Yenikent: 15.08.2021.
- Kaynak Kişi 7 (2021). Saim Saatçi. 40. İmam, Yenikent: 08.09.2021.
- Kaynak Kişi 8 (2021). Adem Çelebi. 76. Emekli / Köy Sakini. Yenikent: 08.09.2021.

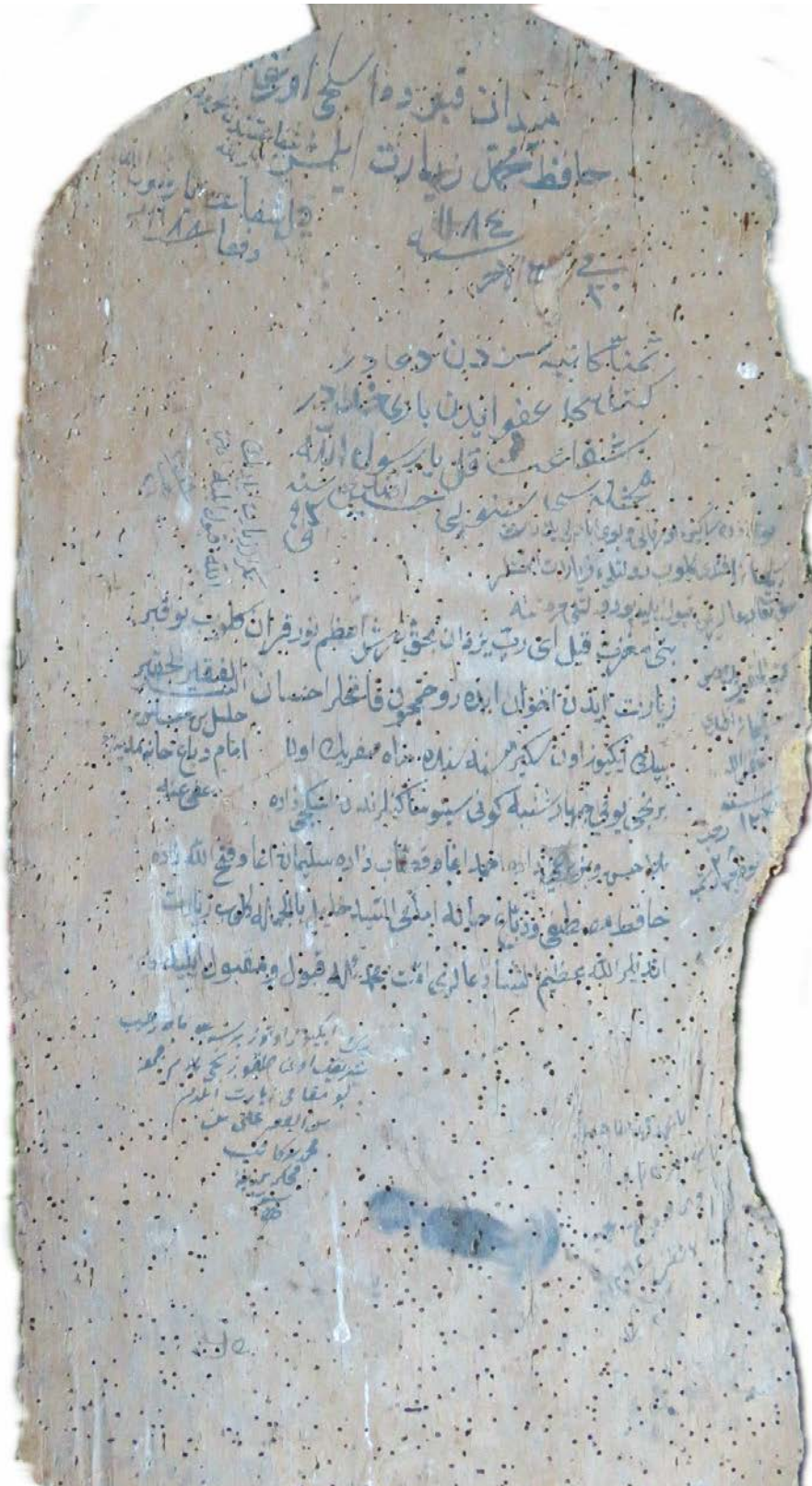
Resim 1: Çeçe Sultan Türbesi Dış Grniş

Resim 2: Çeçe Sultan Türbesi İ Grniş

Resim 3: BOA, C.EV. 32117

Resim 4: Türbeyi Ziyaret Eden Kişiler Hakkında Bilgi İçeren Ahşap Levha.

SİNOPE ROMA KOLONİ SIKKELERİNDEKİ TANRI, TANRIÇA VE PERSONİFİKASYONLAR

Ayhan GİRGİN*
Kasım OYARÇIN*

Öz

Sinope, Antik Çağ'da Paphlagonia olarak adlandırılan bölgenin kuzeyinde, MÖ 7. yüzyılda Miletoslular tarafından bir ticaret kolonisi olarak kurulmuştur. Kentte Roma kolonizasyonu, MÖ 45 yılında Iulius Caesar'ın Romalı kolonistleri Sinope'ye göndererek, yeni Roma kolonisi *Colonia Iulia Felix Sinope*'yi kurmasıyla başlamıştır. Sinope Roma Dönemi öncesinde de bölge için önemli bir kent olup, Karadeniz'in güney bölgesinde en erken sikke basan kentlerden biri olmuştur. Sinope, Roma kolonisi olduğu dönemde de kent devletlerinin sikke basım haklarının ellerinden alındığı döneme kadar sikke darp etmeye devam etmiştir. Sinope kentinin darp ettiği sikkeler üzerindeki betimler kent hakkında önemli ipuçları içermektedir. Kent hakkında bilgi edinmemizi sağlayan sikkeler üzerindeki önemli betimlerden birini de tanrı, tanrıça ve personifikasyonlar oluşturmaktadır. Sinope Roma Koloni sikkeleri üzerinde yer alan tanrı, tanrıça ve personifikasyon tasvirleri kentte tapınım gören tanrı ve tanrıçalar hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bildiri kapsamında, Sinope'nin Roma koloni statüsü kazandığı Iulius Caesar Dönemi'nden Gallienus Dönemi sonuna kadar darp ettiği sikkeleri üzerinde yer alan tanrı, tanrıça ve personifikasyonlar ikonografik açıdan incelenmiş olup Sinope'nin Roma Dönemi inanç sistemi aydınlatılmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümünde, Sinope'nin Roma Dönemi sikkelerindeki tanrı ve tanrıça betimleriyle yakın bölgelerdeki kent devletlerinin darp ettiği tanrı ve tanrıça betimleri karşılaştırılarak özellikle Paphlagonia ve Pontus Bölgeleri'nde yoğun olarak görülen tanrı ve tanrıça tapınımlarına değinilmiştir. Ayrıca Sinope'nin Klasik ve Hellenistik dönemde darp ettiği sikkeleriyle, Roma kolonisi olduktan sonraki dönemde darp ettiği sikkelerdeki tanrı ve tanrıça tasvirleri de karşılaştırılmıştır. Böylece Sinope'nin kuruluşundan bu yana kentte tapınım gören tanrı ve tanrıçalarla, Roma kolonisi olduğu dönemden sonra kentte tapınım görmeye başlayan tanrı ve tanrıçalar numismatik veriler ışığında belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sinope, Roma Koloni, Sikke, Tanrı ve Tanrıça, Personifikasyon.

God, Goddess and Personifications on Coins of the Roman Colonia of Sinope

Abstract

Sinope was founded as a trade colony by the Miletos in the 7th century BC, in the northern part of the region called Paphlagonia in ancient times. Roman colonization in the city began in 45 BC when Julius Caesar sent Roman colonists to Sinope and established the new Roman colony, *Colonia Iulia Felix Sinope*. Sinope was an important city for the region even before the Romans, and even became one of the earliest coin minting cities in the southern region of the Black Sea. Even when Sinope was a Roman colony, it continued to mint coins until the coinage rights of the city states were taken away. The depictions on the coins minted by the city of Sinope contain important clues about this city. Providing us with information about the city, the god and goddess images and personifications constitute the most important part of these depictions. The god and goddess images and personifications on Sinope Roman Colonial coins provide important information about the gods and goddesses worshiped in the city. Within

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze MYO, Seyahat- Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, ayhangirgin09@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0001-5713-8201>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, kasimoyarcin@gmail.com - <https://orcid.org/0000-0001-5994-8638>.

the scope of the paper, the gods, goddesses and personifications on the coins minted from the Julius Caesar Period, when Sinope gained the status of a Roman colony until the end of the Gallienus Period, were examined ichnographically and the belief system of Sinope in the Roman Period was tried to be clarified. In the conclusion part, the depictions of gods and goddesses on the Roman Period coins of Sinope and the depictions of gods and goddesses minted by the city-states in the nearby regions were compared and the worshipping practices which are intensely observed especially in the Paphlagonia and Pontus Regions have been examined. In addition, the depictions of gods and goddesses on the coins that Sinope minted in the Classical and Hellenistic Periods and the coins minted in the period after it became a Roman colony were compared. Thus, the gods and goddesses worshiped in the city since the establishment of Sinope and the gods and goddesses started to be worshiped when it became a Roman colony were tried to be determined in the light of numismatic data.

Keywords: Sinope, Roman Colony, Coin, God and Goddess, Personification.

Giriş

Sinope, Antik Çağ'da Paphlagonia olarak adlandırılan bölge içerisindeki Boztepe burnu ve yarımadası üzerine kurulmuştur (Strabon, XII, 3, 11; Robinson, 1906a: 126). Sinope'nin tarihi çok eskilere gitmekle birlikte, tarihsel süreci Hellenler tarafından kolonizasyona uğramasıyla başlamaktadır. Sinope, Karadeniz'in güney sahilinde kurulan en eski kolonilerden biri olup ilk kez Miletoslular tarafından kolonize edilmiştir (Ksenophon, VI, I, 14; Pseudo Skymnos, 236, 941-952; Strabon, XII, 3, 11; Streuber, 1855: 11; Bilabel, 1920: 139; Çapar, 1991: 317; Doonan, 2007: 617). Kentin Roma egemenliğine girmesi MÖ 70 yılında Roma konsülü Lucullus tarafından gerçekleştirilmiştir (Strabon, XII, 3, 11; Arslan, 2007: 386-387). MÖ 64'te Pompeius, Bithynia-Pontus çifte eyaletini kurmuş, Sinope bu eyalet içerisinde kalmıştır. MÖ 45 yılında Iulius Caesar, kente maddi yardımların yanında, Nicaea'da karşılaştığı Romalı kolonistleri Sinope'ye göndererek, yeni Roma kolonisi "Colonia Iulia Felix Sinope"nin temellerini atmıştır (Strabon, XII, 3, 11; Robinson, 1906b: 255-256; Tokgöz, 1973: 18; Işın vd., 1992: 12). Sinope, Diocletianus zamanında Pontus-Galatia eyalatine bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. 1204 yılında gerçekleşen IV. Haçlı seferi sırasında Sinope, Trabzon Rum Devletinin eline geçmiştir. 1214 yılında Türk egemenliğine giren Sinope, Selçuklular, Pervaneoğulları, Candaroğulları ve İsfendiyoğulları tarafından yönetilmiştir (Freely, 1996: 49). Fatih Sultan Mehmet 1461 yılında Trabzon Rum Devlete karşı yaptığı sefer sırasında Sinope'yi ele geçirmiş ve böylelikle kentte Osmanlı egemenliği başlamıştır (Cramer, 1973: 233; Freely, 1996: 50).

Antik Çağ'da jeopolitik konumu sayesinde oldukça önemli bir yere sahip olan Sinope, Karadeniz'in güney bölgesinde en erken sikke basan kentlerden biridir (Keleş, 2015: 52). Arkaik Dönem'de, Anadolu'da sikke basma geleneği Sinope'ye kadar yayılmış ve bu şehirler Aigina ölçüsünde gümüş sikkeler basmışlardır (Atlan, 1993: 22). Erken dönemde basılan sikkelerin ön yüzlerinde stilize kartal başı, arka yüzde *incus*, daha sonraları ön yüzde Sinope başı, arka yüzde kartal, yunus balığı ve kent adı bulunurdu. Sinope Roma Dönemi'nde de, Roma koloni statüsü kazandığı dönemden Gallienus Dönemi'ne kadar kendi adına bronz sikkeler basma yetkisine sahip olmuştur. Sinope'de sikke darbı, Roma İmparatorluğu'ndaki sikke darbının standart hale getirilmesi nedeniyle son bulmuştur. Bu dönemde basılan bronz sikkelerin lejandı Latince'dir (Franke, 2007: 39). Kentin sikkeleri iki *era*'ya (önemli tarihi olay) göre hesaplanır: Birinci *era*; Iulius Caesar'ın Sinope'yi Roma kolonisi yaptığı MÖ 45 yılı, ikinci *era*; kentin Lucullus tarafından ele geçirildiği MÖ 70 yılıdır. Sinope'nin Roma koloni statüsü kazanmasından Severus Alexander Dönemi'ne kadar darp edilen sikkelerde 1. *era*, Severus Alexander'dan Gallienus Dönemi'ne sonuna kadar darp edilmiş olan sikkelerde ise 2. *era* kullanılmıştır (Recueil, 1904: 179; Head, 1911: 509). Sinope kentinin adı, Iulius Caesar ile Gallienus Dönemleri arasında darp ettiği

koloni sikkeleri üzerinde; C I F (Colonia Iulia Felix), C A S (Colonia Augusta Sinope), C I A S (Colonia Iulia Augusta Sinope) ve C R I F S (Colonia Romana Iulia Felix Sinope) kısaltmalarıyla belirtilmiştir.

Sinope Roma Koloni sikkeleri üzerinde: Abundantia (?), Aphrodite (Venus), Apollon (Apollo), Asklepios (Asclepius), Athena (Minerva), Demeter (Ceres), Dionysos (Bacchus), Dioskurlar, Aphrodite ile birlikte Eros (Cupid), Eutychia (Felicita), Genius, Helios (Sol), Herakles (Hercules), Harpocrates (Hygieia/Salus ile birlikte), Hermes (Mercur), Homonoia (Concordia), Hygieia (Asklepios ve Harpocrates ile birlikte), Isis, Kybele (Cybele), Marsyas, Nemesis, Pan (Silvanus) (?), Pax (?), Poseidon (Neptune), Serapis, Terminus, Tyche (Fortuna) ve Zeus (Iupiter) tipleri görülmektedir.¹

1. Sinope Roma Koloni Sikkelerindeki Tanrı, Tanrıça ve Personifikasyon Betimleri

1.1. Abundantia?

Grekçede karşılığı Euthenia olan Abundantia, Latince “bolluk, bereket” anlamına gelir, buğday başakları ve *cornucopia* tutan kadın şeklinde tanımlanır (Tulay, 2001: 9-10). Kentin sikkelerinin arka yüzünde Abundantia; ayakta, sütuna yaslanmış ve *cornucopia* tutar vaziyette betimlenmiştir (Levha, 1. Casey 2010, n° 329).

1.2. Aphrodite (Venus) ve Eros (Cupid)

Kent sikkelerinin arka yüzünde Aphrodite; *Venus Pudica* tipinde, ayakta başı sola dönük, solunda sunak ve pruva, sağında, ayakta Eros ile tasvir edilmiştir (Levha, 2. *RPC VI*, n° 6502; Manisse 2015, n° 497-498).

1.3. Apollon (Apollo)

Tanrı Apollon; Sinope sikkelerinin arka yüzünde, iki sütunlu kemerli bir tapınak içerisinde, çıplak ve ayakta, sağ eliyle defne dalı tutarken resmedilmiştir (Levha, 3. *RPC II*, n° 714).

1.4. Asklepios (Asclepius)

Sağlık tanrısı Asklepios, Sinope sikkeleri üzerinde üç farklı tipte betimlenmiştir. Birinci tipte Asklepios; ayakta, başı sola doğru, yarı giyimli, elinde yılanlı asa tutarken resmedilmiştir (Levha, 4. *RPC II*, n° 719). İkinci tipte Asklepios; ayakta, başı sola doğru, sol elinde yılanlı asa tutmakta, karşısında ayakta, yılanlı asaya yaslanmış, başı sağa doğru, Asklepios’un (?) kült heykeli yer almaktadır (*RPC IV.1*, n° 11757). Üçüncü tipte Asklepios’un; Hygieia ile birlikte yer aldıkları sikkelerin arka yüzünde; Hygieia solda durmakta, bol dökümlü elbisesini tutup diğer eliyle *patera* ile bir yılanı beslemektedir; karşısında sağda yer alan ve bir *caduceus* tutan Asklepios’a bakmaktadır (*RPC VI*, n° 6500).

1.5. Athena (Minerva)

Athena’nın Sinope Roma koloni sikkeleri üzerinde görülen iki tipinden, ilki üzerinde tanrıça; ayakta, başı sola doğru, sağ elinde mızrak, sol elinde ortası Medusa başı ile süslenmiş yuvarlak bir kalkan tutar vaziyette betimlenmiştir. Kalkanın altında ise tanrıçanın atribütlerinden baykuş veya altar (?) bulunmaktadır (Levha, 5. *RPC III*, n° 1221). Athena’nın bu tipi, bazı yayınlarda *Athena Pallas* (*Recueil*², n° 107; Casey 2010, n° 337), bazılarında ise tanrıça Roma (*RPC III*, n° 1215, n° 1221) olarak

¹ Bildiri metni hazırlanırken, yayımlanmış sikke katalogları; Roman Provincial Coinage (*RPC I*, *RPC II*, *RPC III*, *RPC IV.1*, *RPC VI*, *RPC VII.2*, *RPC VIII*, *RPC IX*), *Sylloge Nummorum Graecorum* (*SNG Copenhagen*, *SNG France 7*, *SNG Righetti*, *SNG Stancomb*, *SNG von Aulock*, *SNG von Aulock Nachträge I*), *Recueil général des monnaies grecques d’Asie Mineure* (*Recueil 1904*, *Recueil 1925*), *British Museum Catalogues of Greek Coins*; Pontus, Paphlagonia, Bithynia, and The Kingdom of Bosphorus (*BMC*), Head, B. V. *Historia Numorum*; A Manual of Greek Numismatics ana kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca J. Casey’in, Sinope: A Catalogue of the Greek, Roman and Byzantine Coins in Sinop Museum (Turkey) and Related Historical and Numismatic Studies ve P. D. Manisse’nin, La colonie romaine de Sinope isimli Sinope’nin Roma Dönemi sikkeleriyle ilgili çalışmalarından ve müzayede kataloglarından yararlanılmıştır.

tanımlanmaktadır. Diğer bir tipte ise, Athena veya Eleutheria (?); dökümlü, önde ayakta, başı (miğferli veya Phryg şapkalı ?) solda, sağ elinde belirsiz bir nesne, sol elinde bir mızrak tutar vaziyette tasvir edilmiştir (*SNG France* 7, n° 618).

1.6. Demeter (Ceres)

Sinope Roma koloni sikkelerinde tanrıçanın üç farklı tipi görülmektedir. Birinci tipteki sikkelerin arka yüzünde, başı örtülü tanrıça; tahtta, solda oturmakta, sol elinde meşale, sağ elinde mısır koçanı (?) tutmaktadır (Manisse 2015, n° 255). İkinci tipte ise, sikkelerin ön yüzünde örtülü ve mısır koçanından oluşturulmuş çelengiyle Demeter başı; sağa dönük olarak betimlenmiştir (Levha, 6. *RPC I*, n° 2108A). Üçüncü tipte ise, tetrapylon üzerinde solda Demeter, ortada Serapis (?) sağda Tyche yer almaktadır (Casey 2010, n° 355).

1.7. Dionysos (Bacchus)

Sinope Roma koloni sikkelerinde Dionysos altı farklı tipte betimlenmiştir. Birinci tipte Dionysos'un, Arkaik stilde sakallı başı resmedilmiştir (Levha, 7. *RPC III*, n° 1229). Bu tipte aynı tasvir edilmiş ancak tek farkı her iki tarafta, iki küçük *genii* olan ikinci tip kent sikkelerinin arka yüzünde görülmektedir (*RPC III*, n° 1226). Yine tanrının sakallı Arkaik başı omuzları süslemeli varyasyonları da bulunmaktadır. Üçüncü tipte tanrı; sağda, sakallı ve yarı çıplak bol dökümlü elbisesiyle sola doğru tahtta oturmaktadır; sağ elinde *kantharos*, sol elinde üzüm salkımı tutmaktadır (*RPC III*, n° 1216). Dördüncü tipte tanrı; ayakta sola bakmakta, ellerinde *thyrsos* ve *kantharos* tutmakta, sağda ayakları yanında panter görülmektedir (*RPC VII.2*, <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/type/19558>). Beşinci tipte sarmaşık yapraklarından oluşturulmuş çelenk takan genç Dionysos'un; sola doğru dökümlü büstü betimlenmiştir (*Recueil*, n° 94a). Diğer tiplere oranla daha az darp edilen altıncı tipte ise, Dionysos idolü; cepheden, yüksek bir kaide (pedestal) üzerinde; tanrının başında doğu başlığı, kıvrıkcık ve uzun sakallı; sağ elinde *kantharos*, sol elinde *thyrsos* tutar vaziyette; tanrı idolünün her iki omuzunda ve kaidenin her iki kenarında küçük birer *Genius* figürleriyle ve kaidenin cephesi ayakta birer figür bulunan sütunlarla süslenmiş bir şekilde tasvir edilmiştir (*Recueil*, n° 123; *SNG France* 7, n° 632).

1.8. Dioskurlar

Grekçe “Dioskuroi” Zeus’un delikanlıları anlamına gelen Dioskurlar, Zeus ve Leda’nın oğulları Castor ve Pollux olarak bilinirler (Grimal, 1997: 159-160; Erhat, 2003: 96). Kent sikkelerin arka yüzünde iki Dioskur; dizginlerinden tuttukları iki at arasında ayakta karşı karşıya durmaktadırlar (Levha, 8. *RPC I*, n° 2141).

1.9. Eutychia (Felicitas)

Grekçe “mutluluk, refah” anlamlarına gelen Eutychia’nın, Latince karşılığı Roma mutluluk tanrıçası olan Felicitas’tır (Tulay, 2001: 80). Kent sikkelerinin arka yüzünde Eutychia; ayakta bir sütuna yaslanmış, bir elinde *cornucopia* tutarken resmedilmiştir (Levha, 9. *SNG von Aulock Nachtrage I*, n° 6871).

1.10. Genius

Latince “ruh, varlık, yaşamın esası” anlamlarına gelen ve *patera* ile *cornucopia* tutarken tanımlanan Genius, insanların doğarken onlarla birlikte doğduklarına inanılan tanrılaştırılmış bilinçtir (Grimal, 1997: 211; Erhat, 2003: 116). Kent sikkelerinin arka yüzünde Genius; bir koluyla sütuna yaslanmış şekilde ayakta yüzü sağa dönük durmaktadır ve elinde *cornucopia* tutarken tasvir edilmiştir (Levha, 10. *RPC IV.1*, n° 4945).

1.11. Helios (Sol)

Sinope sikkelerinin ön yüzünde, ışın taçlı Helios büstü, cepheden ve her iki tarafında birer at protomu ile betimlenmiştir (Levha, 11. *RPC I*, n° 2133).

1.12. Herakles (Hercules)

Zeus ile Alkmene'nin yarı tanrı kahraman oğlu Herakles'in (Grimal, 1997: 251-252), Sinope Roma koloni sikkeleri içerisinde betimlendiği tek bir örnek bulunmaktadır. Kent sikkelerinin arka yüzünde Herakles'in başı sağa doğru betimlenmiştir (Levha, 12. *Casey 2010*, n° 364).

1.13. Hermes (Mercur)

Hermes Sinope sikkelerinin arka yüzünde ayakta sola dönük sağ elinde *pileus*, sol elinde *caduceus* tutmaktadır (Levha, 13. *RPC III*, n° 1219).

1.14. Homonoia (Concordia)

Latincesi Concordia olan Homonoia, "birlik, anlaşma, uyum, düzen" anlamlarına gelmektedir (Grimal, 1997: 297). Kent sikkelerinin arka yüzünde Homonoia ayakta; sola dönük ve *modius* giymiş sağ elinde bir *patera* ve sol elinde *cornucopia* ile betimlenmiştir (Levha, 14. *RPC IV.1*, n° 5481).

1.15. Hygieia (Salus) ve Harpocrates

Latincesi Salus olan ve adı sağlık anlamına gelen Hygieia, hekim tanrı Asklepios'un kızı ve yardımcısıdır (Grimal, 1997: 301; Erhat, 2003: 147). Sinope Roma koloni sikkelerinde tek bir örnekte yer almaktadır ve mevcut sikke kataloglarında yer alan örneklerde tanrıçanın tek başına tasvir edildiği bir tip yoktur. Kent sikkelerinin arka yüzünde Hygieia; ayakta yüzü sağa doğru, yılan besliyor, karşısında Harpocrates; sağda ayakta, yüzü sola doğru, elinde asaya sarılmış yılan tutmaktadır. (Levha, 15. *Casey 2010*, n° 370). Bu tipte Hygieia ile birlikte yer alan Harpocrates, bazı sikke kataloglarında Asklepios olarak belirtilmektedir (*RPC VI*, n° 6500).

1.16. Isis

Isis iki farklı tipte Sinope kenti sikkeleri üzerinde yer almaktadır. Birinci tip kent sikkelerinin arka yüzünde; Isis ayakta, sola dönük, elinde *sistrum* ve uzun bir asa tutmaktadır (Levha, 16. *RPC II*, n° 716). Yine sikkelerin arka yüzünde yer alan ikinci tipte ise, Isis'in lotus, Serapis'in *modius* giyimli büstleri, sağa dönük olarak resmedilmiştir (*RPC IV.1*, n° 4941).

1.17. Kybele (Cybele)

Kent sikkelerinin arka yüzünde Kybele; *kalathos* giymiş, tahtta sağda oturmaktadır. Tahtın sağ kol dayama yerinde, sol elinde bir *patera* tutmaktadır ve her iki tarafta, sağa doğru oturan iki aslan yer almaktadır (Levha, 17. Manisse 2015, n° 396).

1.18. Marsyas

Sinope sikkelerinde Marsyas'ın yer aldığı tek bir örnek görülmektedir. Kent sikkelerinin arka yüzünde Marsyas; ayakta ve sola yürüyor vaziyette, çıplak, sağ eli öne doğru uzanmış, sol eliyle omzundaki şarap tulumunu taşıyor vaziyette tasvir edilmiştir (Levha, 18. *RPC II*, n° 723A). Marsyas'ın bu betimi, Roma İmparatorluğu'nda önemli bir ayrıcalık olarak Iulius Caesar ve Augustus Dönemleri'nde kentlere verilen *Ius Italicum*'dan yararlanan kentler arasında Sinope kentinin de olduğunu göstermesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir (Digesta, 50, 15, 1, 10; Paoli, 1938: 127; Kaşka, 2017: 28).

1.19. Nemesis

Nemesis, Sinope Roma koloni kenti sikkelerinin arka yüzünde iki farklı tipte betimlenmiştir. İlk tipte Nemesis; ayakta, sola dönük, bir elinde *cubit*, diğerinde çapraz asa tutmaktadır ve ayakları yanında tekerlek yer almaktadır (*RPC VI*, n° 6501). Diğer tipte ise, bazı örneklerde iki sütunlu kemerli tapınak, bazı örneklerde de alınlıklı tapınak altında *chiton* giymiş Nemesis; ayakta başı sola dönük, sağ elinde *globus*, sol elinde *cubit* tutmaktadır ve ayakları yanında tekerlek yer almaktadır (Levha, 19. *RPC VIII*, <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/type/19566>; *RPC VII.2*, <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/type/19565>).

1.20. Pan ? (Silvanus)

Çobanların ve küçükbaş hayvanların tanrısı olan Pan, yarı insan yarı hayvan şeklinde boynuzlu, sakallı ve keçi bacaklı olarak tasvir edilir ve Hermes'in oğludur; Roma'da bazen tanrı Faunus ile bazen de "koruluklar tanrısı" Silvanus ile özdeşleştirilmiştir (Grimal, 1997: 598-600). Sinope sikkelerinin arka yüzünde çıplak Pan (?); sola doğru ilerlemekte, üzüm salkımı (?) ve *pedum* tutmaktadır (*RPC IV.1*, n° 4932).

1.21. Pax ?

Latince "barış" anlamına gelen ve Grekçe karşılığı Eirene olan Pax; genellikle zeytin dalı, asa, *cornucopia* tutan kadın olarak tanımlanır (Grimal, 1997: 614; Tulay, 2001: 158). Kent sikkelerinin arka yüzünde Pax; ayakta, sağa dönük, sağ eliyle sütuna yaslanmış, sol eliyle *cornucopia* tutmaktadır (Levha, 20. *RPC II*, n° 715).

1.22. Poseidon (Neptune)

Poseidon tasviri Sinope sikkelerinin arka yüzünde iki farklı tipte görülmektedir. İlk tipte; Poseidon; *chiton* giymiş, ayakta, başı sola dönük, sağ elinde yunus, sol elinde *trident* tutmaktadır (Levha, 21. *RPC IV.1*, n° 4934). Diğer tipte ise; ayakta sola dönük, bir ayağı kaya ya da pruva üzerinde, sağ eliyle yunus balığı ve sol eliyle *trident* tutmaktadır (*RPC VIII*, <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/type/19572>).

1.23. Serapis

Mısır tanrısı olan Serapis, ilk kez I. Ptolemaios tarafından Hellenler ve Mısırlıların ortak tanrısı olarak kabul edilmiştir. Apis ve Osiris karışımı olan ve Osarapis (Sarapis) adı verilen bu tanrı, ölümsüzlüğü sağlayan koruyucu ve hekim tanrı Zeus gibi tanımlanır (Tulay, 2001: 184). Serapis, günümüze kadar yayınlanmış sikke kataloglarından yola çıkarak koloni kentleri içerisinde sadece Sinope kenti sikkeleri üzerinde tasvir edilmiştir (Sancaktar 2009: 62). Kentin koloni sikkeleri üzerinde betimlenen Serapis sayı ve tip çeşitliliği yönünden en fazla görülen tanrıdır ve dokuz farklı tipte sikkelerin arka yüzlerinde tasvir edilmektedir. Birinci tipte Serapis; arkasına yaslanarak *kline* üzerinde sola doğru uzanmaktadır, sağ elinde asa, sol elinde kartal tutmaktadır (*RPC IV.1*, n° 4909). Bazı yayınlarda bu tip, Zeus-Serapis olarak nitelendirilmiştir (*BMC*, n° 57, 61). İkinci tipte; Serapis'in *modius* ve *taenia* giyimli büstü/başı; sağa doğru yer almaktadır (*RPC III*, n° 1224). Bazı yayınlarda Zeus-Serapis büstü olarak geçmektedir (*Recueil*, n° 108). Üçüncü tipte Serapis'in büstü/başı; sola doğru yer almaktadır (Levha, 22. *RPC VII.2*, <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/type/19554>). Dördüncü tipte Serapis; ayakta, cepheden, başı sola doğru; sol elinde uzun asa tutmaktadır ve sağ elini yukarı doğru kaldırmaktadır (*RPC VI*, n° 6490). Beşinci tipte tanrı; ayakta, cepheden, başı sola doğru; sol elinde uzun asa tutmaktadır ve sağ elini yukarı doğru kaldırmaktadır, sağda yerde altar yer almaktadır (*Recueil*, n° 148; *RPC VI*, n° 6490, *SNG France* 7, n° 650; altar yok). Ayrıca bu tip, bir önceki tip ile aynı olmakla birlikte tek fark yerde bir altar görülmesidir. Altıncı tipte tanrı; tahtta sola dönük oturmaktadır, sağ elinde *patera* ve sol elinde asa tutmaktadır; solda yerde ayaklarının yanında Kerberos yer almaktadır ve bu tip bazı yayınlarda Hades-Serapis olarak nitelendirilmiştir (*Recueil*, n° 139). Yedinci tipte tanrı; tahtta sola dönük oturmaktadır (*RPC VIII*, <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/type/19574>). Bu tip, bir önceki tip ile aynı olmakla birlikte tek fark yerde bir Kerberos'un yer almamasıdır. Kent sikkelerinin arka yüzündeki sekizinci tipte Serapis'in *modius*, Isis'in lotus giyimli büstleri; sağa dönük olarak resmedilmiştir (*RPC IV.1*, n° 4941). Dokuzuncu tipte ise tanrı; *kalathos* giymiş ve uzun bir asa tutmuş, sola doğru giden bir geminin taşıdığı tahtta sola dönük oturmaktadır, ayaklarının dibinde Kerberos ve en az altı kürekçi yer almaktadır (Manisse 2015, n° 383).

1.24. Terminus

Latince “hudut, sınır” anlamlarına gelen Terminus, Roma mitolojisinde sınırların tanrısıdır ve tanrı onuruna her yıl 23 Şubatta *Terminalia* bayramı kutlanmaktadır (Grimal, 1997: 777). Kent sikkelerinin hem ön hem de arka yüzlerinde Terminus; heykel biçiminde sağ elinde *caduceus*, sol tarafında palmye dalı sağa dönük yer almaktadır (Levha, 23. *Classical Numismatic Group*, auction 383, lot. 416; Casey 2010, n° 366).

1.25. Tyche (Fortuna)

Sinope Roma koloni sikkelerinde üç farklı tipte Tyche betimi görülmektedir. Kent sikkelerinin ön ve arka yüzlerinde yer alan birinci tipte Tyche’nin suç taçlı veya kuleli başı; sağa doğru tasvir edilmiştir (*RPC I*, n° 2108B). Kent sikkelerinin arka yüzündeki ikinci tipte; *kalathos* giymiş Tyche; ayakta başı sola dönük, ellerinde dümen ve *cornucopia* tutmaktadır (Levha, 24. *RPC VI*, n° 6504). Üçüncü tipte ise, *kalathos* giymiş Tyche; ayakta başı sola dönük, sağ elinde *patera*, sol elinde *cornucopia* tutar vaziyette betimlenmiştir (*RPC VIII*, <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/type/19575>).

1.26. Zeus (Iupiter)

Sinope Roma koloni sikkelerinde Grek baş tanrısı Zeus’un tasvir edildiği tek bir sikke tipi vardır. Söz konusu bu arka yüz tipinde; Zeus; yarı çıplak, solda tahtta oturmaktadır, iki sütunlu kemerli tapınak altında, sol elinde uzun bir asa tutmakta, sağ elinde ise bir kartal (?) bulunmaktadır (Manisse 2015, n° 341).

Sonuç

Sinope kentinin Roma Kolonisi olduğu dönemde, darp etmiş olduğu sikkeler üzerinde yer alan tanrı, tanrıça ve personifikasyonlar kentin panteonu ve inanışları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Buna göre Sinope’nin Roma koloni sikkelerinde 28 farklı tanrı, tanrıça ve personifikasyon olarak adlandırdığımız soyut kavramlar ve yerlerin kişileştirilmiş hallerinin resmedildiği görülmektedir. Kentin Roma kolonisi olmadan önceki dönemlerinde tapınım gören Apollon, Athena, Dionysos, Dioskurlar, Eros, Helios, Herakles, Hermes, Poseidon, Tyche ve Zeus kültlerine Roma kolonisi olduğu dönemden sonra da tapınılmaya devam edildiği sikkeler aracılığıyla anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Roma döneminde, olasılıkla kente yerleştirilen Romalı kolonistlerin de etkisiyle kentin panteonuna Abundantia (?), Aphrodite, Asklepios, Demeter, Eutychia, Harpocrates, Homonoia/Concordia, Hygieia, Genius, Isis, Kybele, Marsyas, Nemesis, Pan (?), Pax (?), Serapis, Terminus gibi yeni tanrı, tanrıçalar ve soyut kavramların girdiği görülmektedir. Kentte yapılan araştırmalarda ortaya çıkarılan tanrı ve tanrıçalara adanmış tapınaklar ve kent territoryumunda ele geçen yazıtlar da (Işık, 2019: passim), sikkeler üzerinde görülen tanrı, tanrıça ve personifikasyonlara kentte tapınım olduğu bilgisini desteklemektedir. Ayrıca Pontus ve Paphlagonia Bölgeleri’ndeki diğer kentlerde de Sinope’de görülen tanrı, tanrıça ve personifikasyonların sikkeler üzerinde yer alması ve bazı tanrı, tanrıçalara ait tapınakların bulunması Sinope’de tapınım gören ve külte sahip tanrı ve tanrıçalara çevre kentlerde de tapınımın var olduğuna işaret etmektedir (Işık, 2019: 220-227; Işık, 2020: 201-208). Bunun yanı sıra Roma Dönemi’nde kentte tapınım gören kült sayısındaki belirgin artışta, Sinope’nin Roma koloni statüsü kazanması ve buna bağlantılı olarak kente Romalı kolonistler yerleştirilerek kentin nüfusunun kozmopolit bir yapıya ulaşmasının da oldukça etkili olduğunun söylenilmesi mümkündür.

Kaynakça

Amandry, M., Burnett, A., ve Carradice, I. Roman Provincial Coinage II (From Vespasian to Domitian, AD 69-96). <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> Erişim: 26 Temmuz 2021.

- Amandry, M., ve Burnett, A. Roman Provincial Coinage III (Nerva, Trajan and Hadrian, AD 96–138). <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> Erişim: 26 Temmuz 2021.
- Arslan, M. (2007). *Mithradates VI Eupator: Roma'nın büyük düşmanı*. İstanbul: Odin Yayıncılık.
- Atlan, S. (1993). *Grek sikkeleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Bilabel, F. (1920). *Die Ionische kolonisation*. Philologus, supplementbänd XIV, heft I. Leipzig: Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung M.B.H.
- Burnett, A., Amandry, M., ve Ripolles, P.P. Roman Provincial Coinage I (From the Death of Caesar to the Death of Vitellius). <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> Erişim: 26 Temmuz 2021.
- Casey, J. (2010). *Sinope: A catalogue of the Greek, Roman and Byzantine coins in Sinop museum (Turkey) and related historical and numismatic studies*. London: Royal Numismatic Society Special Publication No. 44.
- Cramer, J. A. (1832). *Geographical and historical description of Asia Minor*, 1. Oxford: At the University Press.
- Çapar, Ö. (1991). Karadeniz'de en eski Grek yerleşmeleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*. 26(15), 303-327.
- Digesta Iustiniani, Editör T. Mommsen ve P. Krüger, Corpus Juris Civilis vol. I. <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/digest.htm> Erişim: 04 Kasım 2021.
- Doonan, O. (2007). Colony and conjuncture: The early Greek colony at Sinope: *Frühes Ionien eine Bestand-saufnahme; Milesische Forschungen*. 5, (pp. 613-620). Mainz: Verlag Philipp Von Zabern.
- Erhat, A. (2003). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Franke, P.R. (2007). *Roma döneminde Küçükasya-Sikkelerin yansımada Yunan yaşamı*. Çeviren N. Baydur ve B.T. Baydur. İstanbul: Ege Yayınları.
- Freely, J. (1996). *The Black Sea coast of Turkey*. İstanbul: Redhouse Press.
- Grimal, P. (1997). *Mitoloji sözlüğü Yunan ve Roma*. Çeviren S. Tamgüç. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Head, B.V. (1911). *Historia numorum; A manual of Greek numismatics*. Oxford: At the Clarendon Press.
- Heuchert, V. ve Howgego, C. Roman Provincial Coinage IV.1 (From Antoninus Pius to Commodus AD 138–192: Cyrenaica to Bithynia-Pontus). <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> Erişim: 26 Temmuz 2021.
- Heuchert, V., Howgego, C. ve Mairat, J. Roman Provincial Coinage VI (From Elagabalus to Maximinus Thrax AD 218-238: Asia Minor and Egypt). <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> Erişim: 26 Temmuz 2021.
- Hostein, A. ve Mairat, J. Roman Provincial Coinage IX (From Trajan Decius to Uranus Antoninus AD 249–254). <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> Erişim: 26 Temmuz 2021.
- Işık, A. (2019). *Pers, Hellenistik ve Roma imparatorluk dönemlerinde Paphlagonia bölgesinde kültürler*. Ankara: Dorlion Yayınevi.
- Işık, A. (2020). *Pontos tanrıları*. Ankara: Dorlion Yayınevi.
- Işın, M.A., Tatlıcan, İ. ve Işın, M. (1992). *Sinop*. Ankara: Sinop Çevre Koruma Vakfı.
- Kaşka, G. (2017). *Hellenistik Apoikia'dan Roma Colonia'sına: Antiocheia ad Pisidiam örneğinde bir koloni kent-tinin yerleşim ve idari tarihi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst-itüsü, Antalya.
- Keleş, V. (2015). Sikkeler ışığında Karadeniz'de Grek etkisi (güney bölge). *Uluslararası Doğu Anadolu Güney Kafkasya Kültürleri Sempozyumu*. 2, 51-59.
- Ksenophon (1998). *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*. Çeviren T. Gökçöl. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Mairat, J. ve Spoerri, M. Roman Provincial Coinage VII/2 (From Gordian I to Gordian III AD 238–244: all provinces except Asia). <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> Erişim: 26 Temmuz 2021.
- Mairat, J. ve Spoerri, M. Roman Provincial Coinage VIII (Philip AD 244–249). <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> Erişim: 26 Temmuz 2021.
- Manisse, P.D. (2015) : *La colonie romaine de Sinope : étude historique et corpus monétaire*, thèse de doctorat dact., Dijon.
- Paoli, J. (1938). Marsyas et le ius Italicum. *Mélanges d'archéologie et d'histoire*, tome 55, pp. 96-130.
- Pseudo Skymnos, *Geographi graeci minores: E codicibus recognovit, prolegomenis annotatione indicibus instruxit tabulis aeri incisus illustravit Carolus Müllerus...(ancient Greek edition)*. 2010. Charleston.

- Robinson, M.D. (1906a). Ancient Sinope: First part. *The American Journal of Philology*. 27(2), 125-153.
- Robinson, M.D. (1906b). "Ancient Sinope: Second part". *The American Journal of Philology*. 27(3), 245-279.
- Sancaktar, H. (2009). *Anadolu'daki Roma koloni kentleri ve sikke tipolojisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- SNG Copenhagen, (1944). *Sylloge Nummorum Graecorum, the royal collection of coins and medals. Danish National Museum. Bosporus – Bithynia*. Copenhagen.
- SNG France 7, (2015). J. Dalaisson, *SNG France 7. Département des monnaies, médailles et antiques. Paphlagonie, Pont et Arménie mineure*. Bordeaux.
- SNG Righetti, (1993). *Sylloge Nummorum Graecorum. Schweiz II, katalog der sammlung Jean-Pierre Righetti im Bernischen Historischen Museum*. Bern.
- SNG Stancomb, (2000). *Sylloge Nummorum Graecorum, Great Britain, Volume XI, the William Stancomb collection of coins of the Black Sea region*. Oxford.
- SNG von Aulock, (1957). *Sylloge Nummorum Graecorum. Sammlung von Aulock. Pontus, Paphlagonien, Bithynien*, Heft 2. Berlin.
- SNG von Aulock, (1967). *Sylloge Nummorum Graecorum. Sammlung von Aulock, Nachträge I, Pontus, Paphlagonien, Bithynien*, Heft 15. Berlin.
- Strabon (2015). *Geographika (Antik Anadolu coğrafyası XII-XII-XIV)*. Çeviren A. Pekman. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Streuber, W.T. (1855). *Sinope: Ein historisch antiquarischer umriss*. Basel: Kessinger Publishing.
- Tokgöz, D. (1973). *Sinop tarihi turizmi ve eski eserler rehberi*. Ankara: Önder Matbaa.
- Tulay, A.S. (2001). *Genel nümizmatik sözlüğü*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Waddington, W.H., Babelon, E. ve Reinach T. (1904). *Recueil général des monnaies grecques d'Asie Mineure*, Tome premier, premier fascicule: Pont et Paphlagonie. Paris.
- Waddington, W.H., Babelon, E. ve Reinach T. (1925). *Recueil général des monnaies grecques d'Asie Mineure*. Tome premier, premier fascicule: Pont et Paphlagonie, [1904-1912]. Paris.
- Wroth, W. (1889). *British Museum catalogues of Greek coins. Pontus, Paphlagonia, Bithynia, and the Kingdom of Bosporus*. London: Printed by Order of the Trustees.

Levhalar Listesi

1. Abundantia ?, arka yüz. *Casey 2010*, n° 329.
2. Aphrodite (Venus) ve Eros, arka yüz. *RPC VI*, n° 6502 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/6502>).
3. Apollon (Apollo), arka yüz. *RPC II*, n° 714, (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/2/714>).
4. Asklepios, (Asclepius), arka yüz. *RPC II*, n° 719 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/2/719>).
5. Athena (Minerva), arka yüz. *RPC III*, n° 1221 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/1221>).
6. Demeter (Ceres), ön yüz. *RPC I*, n° 2108A (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/2108A>).
7. Dionysos (Bacchus), arka yüz. *RPC III*, n° 1229 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/1229>).
8. Dioskurlar, arka yüz. *RPC I*, n° 2141 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/2141>).
9. Eutychia (Felicita), arka yüz. *SNG von Aulock Nachtrage I*, n° 6871.
10. Genius, arka yüz. *RPC IV.1*, n° 4945 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/4945>).
11. Helios (Sol), ön yüz. *RPC I*, n° 2133 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/2133>).
12. Herakles (Hercules), arka yüz. *Casey 2010*, n° 364.
13. Hermes (Mercur), arka yüz. *RPC III*, n° 1219 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/1219>).
14. Homonoia (Concordia), arka yüz. *RPC IV.1*, n° 5481 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/5481>).
15. Hygieia (Salus) ve Harpocrates, arka yüz. *Casey 2010*, n° 370.
16. Isis, arka yüz. *RPC II*, n° 716 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/2/716>).
17. Kybele (Cybele), arka yüz. *Manisse 2015*, n° 396.
18. Marsyas, arka yüz. *RPC II*, n° 723A (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/2/723A>).
19. Nemesis, arka yüz. *RPC VIII*, n° 19566 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/type/19566>).

20. Pax ?, arka yüz. *RPC II*, n° 715 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/2/715>).
21. Poseidon (Neptune), arka yüz. *RPC IV.1*, n° 4934 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/4934>).
22. Serapis, arka yüz. *RPC VII.2*, n° 19554 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/type/19554>).
23. Terminus, ön yüz. *Classical Numismatic Group*, auction 383, lot. 416.
24. Tyche (Fortuna), arka yüz. *RPC VI*, n° 6504 (<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/6504>).

Levha

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

SİNOP MUTFAK KÙLTÜRÜNÜN DEĞERLERİLMESİ BAKIMINDAN İNDEKSİNİN OLUŞTURULMASI

Ufuk SAMAV*

Öz

Türkiye, zengin mutfak kùltürüne sahiptir ve Türkiye'nin her bölgesinin kendine özgü yemek kùltürü bulunmaktadır. Türkiye'nin Karadeniz bölgesinde bulunan Sinop ilinde geçmişten günümüze pek çok kùltür yaşamış ve bu da yemek kùltürünü etkilemiştir. Sinop mutfağında mantı, zılbıt kavurması, nokul, pilaki, çekme helva, kaşık çıkartması, keşkek yemeğı, ıslama, mısır çorbası, içli tava, katlama, kabak millesi, muhlama, kaygana, hamursuz tatlı gibi yöresel lezzetler önemli yemekler arasında gösterilebilmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada Sinop ilinin mutfak kùltür değerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle, Sinop ili ile ilgili mutfak kùltür değerlerinin araştırılması, gerekli literatürün toplanması ve derlenmesi, gastronomi bilimi açısından bir indeks çalışmasının yapılması önem kazanmaktadır. İndeksin oluşturulması için literatür taranmıştır. Çalışmanın sonucunda, Sinop mutfağının kùltürel ve bilimsel değerlere sahip olduğu ve Sinop yemek kùltürünün yerli kaynakların yabancı kaynaklara göre daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, Türkiye'de Sinop mutfak kùltürünün daha fazla tanıtılması için bir takım çalışmaların yapılması; bunun için, bakanlığın, medyanın, araştırmacıların ve işletmecilerin sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Mutfak Kùltürü, Kùltürel Değerler, Yiyecek İçecek Kùltürü.

Establishment of the Index in Terms of Evaluation of Sinop Culinary Culture

Abstract

Turkey has a rich culinary culture and each region of Turkey has its own unique food culture. In the province of Sinop, located in the Black Sea region of Turkey, many cultures have lived from past to present and this has affected the food culture. In Sinop cuisine, regional delicacies such as ravioli, zılbıt roast, nokul, pilaki, pulled halvah, spoon cutouts, keskek dish, ıslama, corn soup, stuffed pan, folding, zucchini mince, muhlama, kaygana, doughless dessert can be shown among the important dishes. Therefore, in this study, it is aimed to examine the culinary culture value of Sinop province. For this reason, it is important to investigate the culinary culture values related to Sinop province, to collect and compile the necessary literature, and to conduct an index study in terms of gastronomy. The literature was searched for the creation of the index. As a result of the study, it was understood that Sinop cuisine has cultural and scientific values and that the local sources of Sinop food culture are more than foreign sources. In addition, some studies should be carried out for the promotion of Sinop culinary culture in Turkey; for this, the ministry, the media, researchers and operators must fulfill their responsibilities.

Keywords: Sinop, Culinary Culture, Cultural Values, Food and Beverage Culture.

Giriş

Tüm canlıların beslenme gereksinimi vardır. Beslenme gereksinimleri zamanla ihtiyaç olmaktan çıkmakta ve bu zevk haline dönüşmektedir. Beslenme konusundaki temel amaç karın doyurmaktır ama bu karın doyurma kùltürel farklılıkları oluşturmuştur. Bu sebeple, yemek kùltürü toplumlar arası ayrımı oluşturan unsur haline gelmiştir (Türk ve Şahin, 2004).

* Öğr. Gör, Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı, ufuksamav@sinop.edu.tr-<https://orcid.org/0000-0002-2055-6378>.

Her ülkenin kendine özgü beslenme alışkanlığı vardır. Bu alışkanlıkların temelinde ekonomik, sosyal, tarımsal üretim ve tarihsel kimlik yatmaktadır (Seçim ve Şen, 2018). Ayrıca, toplumların yaşam şekli ve kültürü, yeme-içme alışkanlığı üzerinde etkilidir. Örneğin, Türkiye’de yaşayan pek çok etnik yapı zengin bir kültürel çeşitlilik oluşturmaktadır. Yemek çeşitleri, yemeklerin lezzetleri ve özellikleri etnik yemek kültürünü yansıtmaktadır. Türkler, geçmişten günümüze kadar beslenme alışkanlıklarını yaşantılarına göre belirlemişlerdir. Yeme içme alışkanlıkları sosyal yaşam içinde önemli bir yer tutmakta ve Türk yöneticileri, kendi egemenliği altında herkesin aç kalmamasını temel amaç olarak görmüşlerdir (Güler, 2010).

Bu çalışmada mutfak kültüründen ve Sinop mutfak kültüründen bahsedilmiş ve Sinop mutfak kültürü hakkında yapılan çalışmalar bakımından indeks oluşturulmuştur.

1. Mutfak Kültürü

Her toplumun yiyecek, içecekleri, yemek şekilleri ve mutfak özellikleri birbirlerinden farklıdır (Güler, 2010). Diğer bir ifadeyle, bir toplumun yapısını, yaşam şeklini, beslenme alışkanlıklarını, dilini ve tarihin anlatan değerler bütününe kültür denilmektedir (Balıkcı, 1998). Ayrıca, kültür toplumların yüzyıllar boyu biriktirdikleri ve bunu nesilden nesile aktardıkları tutum, ilgi ve algıların oluşturduğu değerler bütünüdür (Göçer, 2012).

Türk mutfağı, yeme içme çeşitliliği ve kültürel özellikleri bakımından en iyi mutfaklardan biridir. Bu durum Türklerin tarih boyunca göç, savaş ve çeşitli milletler ile etkileşim içinde bulunduğundan dolayı gerçekleşmiştir (Güler, 2010). Geçmişte Türk mutfağında; Orta Asya Türklerinin geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu bilinmektedir. Mutfaklarda buğday yemekleri ve yağlı hamur işleri ön plandadır. Bununla birlikte, hayvancılığın gelişmiş olması et yemekleri konusunda da bol çeşitli olmasını sağlamıştır (Argılı, 2005). İçecekler olarak; boza, ayran ve kımız örnek gösterilebilmektedir (Alpargu, 2008).

Türkler besledikleri hayvanların etlerini ve derilerini kullanmışlardır. Ayrıca hayvanlardan elde ettikleri sakatatların kullanımı da oldukça yaygındır. Kesilen hayvan sakatatların tandırlarda pişirildiği bilinmektedir. Et ve sakatatların fazla gelmesi halinde kavurma yapıldığı ve bu kavurmalar küplere doldurularak saklandığı ve kışın tüketildiği kaynaklarda belirtilmiştir. Kavurma uygulaması pek çok köy ve kasabada hala yaygın olarak kullanılan bir saklama yöntemi olduğu bilinmektedir. Geçmişte ve günümüzde yaygın olarak kullanılan bir diğer saklama yöntemi de tuzlama yöntemidir. Bu teknikle kurutulmuş et, pastırma ve sucuk yapılmaktadır (Baysal, 2015).

Türk mutfağının genel özellikleri sıralandığında; ekmeğin ana madde olduğu gösterilmektedir. Hamur işleri sofralarda önemli yer tutmakta ve yabancı otlar ve çeşitli mantarlarla yemekler yapılmaktadır. Ayrıca, tereyağı ve kuyruk yağı gibi hayvansal yağlar yemeklerde kullanılmaktadır. Yoğurt sade tüketilmekte ve yemeklerin yanında servis edilmektedir. Yemekler genellikle tencerelerde pişirilmekte ve yemek sunumuna fazla özen gösterilmemektedir. Buna rağmen yemeğin lezzetli olması önemslenmektedir (Önçel, 2015).

2. Sinop Mutfak Kültürü

Dünyada her kültür, kendine özgü beslenme kültürü özelliklerine sahiptir. Beslenme kültürünün mekânsal farklılıkları kültür coğrafyasının incelenmesini sağlamıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2009). Yemek kültürünün dağılışı ile iklim, bitki örtüsü gibi çevre özellikleri arasında bağlantı olduğu söylenmektedir (Gül, 2018). Örneğin, Türkiye’nin Karadeniz bölgesi kendine has mutfak kültürüne sahiptir. Kara-

deniz bölgesinde kıyı ve iç bölgelerin mutfak kültürü birbirlerinden farklıdır. Karadeniz bölgesinde genellikle yağışlı ve ılıman iklim yaşanmasına rağmen geniş mutfak kültürüne sahip olmuştur. Karadeniz bölgesinde yaşayan halkın çoğunluğu gelirlerini tarımdan sağlamaktadır ve bu nedenle tarımsal ürünlerle yapılan yemeklerin sayısının fazla olduğu görülmektedir. Türkiye fındık üretiminin %80'inden fazlasını, mısır üretiminin %45'ini ve çay üretiminin %65'ini Karadeniz bölgesinden sağlamaktadır (Demirel ve Ayyıldız, 2017).

Karadeniz bölgesinde bulunan Sinop ili Doğu ve Batı Karadeniz bölgesinde Türkiye'nin en kuzey ucunda yer almaktadır (Yazar, 1992). Tarihsel yapısı ve kültürel çeşitliliği Sinop'un beslenme kültürünü etkilemiştir. Örneğin, kıyı kuşağı ile İsfendiyar dağlarının güneye bakan yamaçları ve Gökırmak havzası arasında beslenme kültürü farklılık göstermektedir. Kıyı kesiminde beslenme kültürü; deniz ürünleri, sebze yemekleri, mısırdır. İç kesimlerinde ise; tahıl ürünleri, küçükbaş hayvancılıktır. Sinop yemek kültüründe bitki örtüsüne bağlı olarak yetişen otlar ve çeşitli meyveler (kestane, ayva, erik vb.) yemeklerde kullanılmaktadır. Diğer bir taraftan, göçle gelenlerde kendine özgü yemek kültürü oluşturmuştur ve beslenme yapısı tahıl ürünlerine dayanmaktadır (Karaçar vd., 2018). Kış sebzeleriyle birlikte ayva ve kestane de yemeklerde kullanılmaktadır. Bu yemekler; pilaki, cevizli mantı, mısır pastası, ıslama, katlama, nokul, mamalika, keşkek, içli etli, mısır tarhanası, sirkeli pırasa, hamursuz tatlı, kabak millesi, içli tava Sinop ilini temsil eden yemekler arasındadır (Gül, 2018; Özdoğru, 1971).

Aşağıda Sinop iline özgü yemeklerden kısaca bahsedilmiştir. Bu yemeklerden bazıları (Özdemir, 2007);

- Hamsi dolması; hamsi ayıklanır, yıkanır, temizlenir, iç kısmı üste gelecek şekilde tepsiye yerleştirilir. Pirinç ortasına dökülür ve hamsinin kalan kısmı pilava yapıştırılarak dizilir ve fırınlanır.
- Katlama; hamur işi yemeğidir. Hamur açılır ve yağlanır, daha sonra sacda kızartılır ve yoğurt veya pekmeze yenir.
- Keşkek; hıdrellez yemeğidir. Yatırları ziyarete gelen misafirlere ikram edilir. Ayrıca düğünlerin başyemeğidir. Mısır ve buğdaydan hazırlanır.
- Kulak hamuru; hamur yapılır ve kare şeklinde kesilir. İçine kıyma ve soğan konur. Muska şeklinde katlanır ve kaynar suda haşlanır.
- Nokul; börek çeşididir. Kıymalı, yoğurtlu, üzümlü ve cevizli yapılır.
- Pilaki; hıdrellez yemeği olarak bilinir. Kırdan toplanan yeşilliklerle yapılan bulgur pilavıdır.
- Sac böreği; hamur işi yemeğidir. Hamurun içine pirinç, soğan, baharat çeşitleri konur ve hamur üst üste katlanır ve sacda kızartılır.

Bu çalışmada tarama ve doküman analizi yapılmıştır. Çalışmada Sinop mutfak kültürünün literatürdeki yeri araştırılmış ve Sinop mutfak kültürü çalışmalarının içeriği ile ilgili indeks çalışması hazırlanmıştır. Hazırlanan çalışmaların Sinop mutfak kültüründe en çok hangi konuları işlediği araştırılmış ve bulgular kronolojik sırayla listelenmiştir. Bu çalışmada, önce Sinop mutfak kültürü alanında yapılan çalışmaların temel bulguları, araştırmanın hangi yıllarda yayınlandığı ve çalışmanın içerikleri Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1: Sinop Mutfak Kültürüne Yönelik Çalışmaların Bibliometrik Analizi

Kaynakça	Çalışmanın Konusu	Temel Bulgular
Özdemir, 2007	Bu çalışmada Sinop'un toplumsal yapısı araştırılmış ve yemek kültürü incelenmiştir.	Çalışmanın sonucunda, yöresel yemeklerin ve eşsiz lezzetlerin olduğuna vurgu yapılmış ve zengin mutfak kültürü olduğuna değinilmiştir.

G�l, 2018	Bu �alışmada, Sinop'un kültür coğrafyası ve beslenme kültürü incelenmiştir.	Çalışmanın sonucunda, kıyı ve i� kesimler arasında yemek kültüründe önemli farklılıkların olduğuna değinilmiştir.
Orhan, 2018	Bu çalışmada, kültürel coğrafya özellikleri açısından geleneksel sinop evleri incelenmiş ve bu evlerdeki mutfaklardan bahsedilmiştir.	Çalışmanın sonucunda, odaların bazılarında yemek pişirilen ve ısınmak için ateş yakılan ocaklar bulunduğundan bahsedilmiş ve mutfakların genellikle alt katta olduğu belirtilmiştir.
Yanar, 2018	Bu �alışmada, Sinop kültürel mirasında Dr. Rıza Nur Kütüphanesi incelenmiştir.	Çalışmanın sonucunda, kütüphanede bulunan mutfaktan bahsedilmiş ve mutfağın bodrum katta olduğu ve deniz yönünde simetrik olarak dışa baktığı ve burada ocak bulunduğuna değinilmiştir.
Akyol, 2018	Bu �alışmada Sinop Boyabat ilçesinde yöresel mutfağa katkısı olan Sırık Kebabı kültürü incelenmiştir.	Çalışmanın sonucunda, Boyabat mutfak kültürünün geçmişe göre azaldığı ve mutfak eşyası olarak kullanılan ocaklar, mutfak aletleri ve kalaylı bakır kapların sadece kırsal kesimlerinde görülebildiği anlaşılmıştır.
Kargiglioğlu ve Ayyıldız, 2018	Bu �alışmada Sinop mutfak kültürünün sürdürülebilirliği açısından bölgeye özgü yiyeceklerin yerel işletmelerin menüsünde yer almaları incelenmiştir.	Çalışmanın sonucunda, Sinop mutfağına özgü yöresel yiyeceklerin birçok işletmenin menüsünde yer aldığı ve özellikle mantının ön plana çıktığı anlaşılmıştır.
Karaçar ve Doğancılı, 2018	Bu �alışmada Sinop'un yöresel yiyeceklerinden olan Sinop Nokulu'nun malzeme ve hazırlanma şekillerine göre diğer nokul çeşitleriyle olan benzerlik ve farklılıkları incelenmiştir.	Çalışma sonucunda, Sinop Nokulu'nun eklenen malzemeler açısından süt, margarin, yumurta ve haşaş gibi ürünlerin kullanılmadığı, hazırlama yöntemleri açısından birçok bölge ile benzerlik gösterdiği, maliyet açısından ise en ucuz nokulun Sinop nokulu olduğu anlaşılmıştır.
Seçim ve Genç, 2019	Bu �alışmada Sinop yöresel mutfağının unutulmaya yüz tutmuş tatları değerlendirilmiştir.	Çalışmada Sinop mutfağında olan ve tüketime eskiden evlerde olan yiyecekler, günümüzde evlerde yine yapıldığı anlaşılmıştır.
Koyuncu, 2020	Bu �alışmada, Osmanlı'dan Cumhuriyete Sinop'ta el sanatları ve mutfak kültürü araştırılmıştır.	Çalışmanın sonucunda, Sinop mutfak kültürünün baş mimarı olan yemeklerin geleneklerde nasıl yapıldığı ve geleneklerin uygulanışıyla ilgili bilgi verilmiştir.
�obanoğlu, 2021	Bu �alışmada Sinop mutfağına özgü yemekler ve yemek kültürü incelenmiştir.	Çalışmanın sonucunda, yörede et yemekleri, hamur işleri ve balık yemeklerinin hâkim olduğu anlaşılmıştır.

Sonuc

Türk mutfak kültüründe önemli yeri olan Sinop mutfağı, kültürümüz açısından değerli bir mutfaktır. Sinop mutfağının araştırılmasındaki nedenlerin başında geçmişten günümüze birçok kültürün yaşamış olması gelmektedir.

Yapılan bu çalışmada çeşitli bilimsel araştırmalar taranmış ve bunun sonucunda Sinop mutfağının kültürel çalışmalarının yeteri kadar olmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca bu çalışmalara göre, Türkiye'de Sinop mutfağına ait yemek bilirliliğinin az olduğu görülmüştür.

Yukarıdaki verilere hareketle Sinop mutfağı hakkında şu bilgilere ulaşılmıştır:

- Her toplumun kendine özgü yeme içme şekli vardır.

- Sinop mutfak kültürü çeşitli medeniyetlerden etkilenmiş ve günümüze kadar gelmiştir.
- Yemek kültürüyle iklim ve bitki örtüsü arasında bağlantı vardır.
- Karadeniz mutfağının iç ve dış kesimlerinin mutfak kültürü birbirlerinden farklıdır.
- Halk tarımla uğraştığı için tarımsal yiyeceklerle yapılan yemekler fazladır.
- Sinop’a göçle gelenlerin yemek kültürü farklıdır ve beslenme yapıları tahıl ağırlıklıdır.
- Geçmişte Sinop evleri incelendiğinde mutfakların girişte olduğu bilinmektedir.

Elde edilen bu bilgiler doğrultusunda insanların Sinop mutfağı hakkında bilgi sahibi olmaları için daha fazla çalışma yapılmalı ve geçmişten günümüze gelememiş Sinop mutfağına ait yemekler gün yüzüne çıkarılmalıdır. Dolayısıyla bu çalışma, Sinop mutfağı hakkında indeks çalışması yaparak bundan sonra yapılacak olan bilimsel çalışmalara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alpargu, M. (2008). 12.Yüzyıla Kadar İç Asya’da Türk Mutfak Kültürü. A. Bilgin ve Ö. Samancı (Ed.), Türk mutfağı içinde (ss. 17–26), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akyol, C. (2018). Boyabat Mutfak Kültüründe Sırık Kebabının Gastronomi Açısından Önemi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(Ek1), 142-156.
- Argıllı, E. (2005). Elif’in Mutfağından Ağzınıza Layık 400 Tarif, 1.Baskı, İstanbul: Omega Yayınları.
- Balıkçı, G. (1998). Seçim Propagandalarında ve Toplumsal Kalkınmada Halk Kültürünün Önemi, Folklor/Edebiyat, 1. Baskı, Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Baysal, A. (2002). Beslenme kültürümüz, 1. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Demirel, H. ve Ayyıldız, S. (2017). Mutfak Kültürü ve Değişimi; Giresun İli Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(4), 280- 298.
- Göçer, A. (2012). Dil-Kültür İlişkisi Ve Etkileşimi Üzerine, Türk Dili, 729: 50-57.
- Gül, S. (2008). Sinop’un Kültür Coğrafyası, Birikan Yayıncılık, Ankara.
- Güler, S. (2010). Türk Mutfak Kültürü Ve Yeme İçme Alışkanlıkları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2: 24-30.
- Karaçar, E., Doğancılı, O. S. (2018). Gastronomik Değerler Kapsamında Sinop Mutfağına Özgü Bir Değer: Nokul. Kargiglioğlu, Ş. ve Ayyıldız, (2018). Mutfak Kültürünün Sürdürülebilirliği Bakımından Yöresel Yiyeceklerin Menülerde Yer Alma Düzeyi: Sinop Ölçeğinde Bir Araştırma.
- Önçel, S. (2015). Türk Mutfağı Ve Geleceğine İlişkin Değerlendirmeler. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2013 (3): 33–44.
- Özdemir, C. (2007). Sinop’un Toplumsal Yapısı, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Özdoğru, C. (1971). Sinop Köylerinde Düğün. *Türk Folklor Araştırmaları*, 13(267), s.6109–6112.
- Seçim, Y. ve Şen, A. (2018). Konya Mutfak Kültürü Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*, 5(32), 552- 560.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2004). Beşerî Coğrafya İnsan. Kültür. Mekân. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türk, H. ve Şahin, K. (2004). Antakya Geleneksel Yemek Kültürü. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (2), 1- 17
- Yazar, A. (1992). Sinop İli Turizm Envanteri, Sinop: Sinop Valiliği İl Turizm Müdürlüğü.

GERZE'NİN YENİLEBİLİR YABANİ OTLARI

Mesut Mehmet DEMİREL*

Ufuk SAMAV*

Öz

İnsanoğlunun varoluşundan bu yana yaşam temellerinin en başında gelen yemek, insanlık tarihi kadar eskidir. Toplumların yeme içme kùltürü, çevrelerindeki gıda maddelerini ham hallerinden ne şekilde yenilebilir gıda haline getirdikleri ve yeme davranışlarını şekillendiren birçok etkeni içinde barındıran bir süreçtir. Bu süreç içerisinde, ilkel dönemde avcılık ve toplayıcılık yolu ile yenilebilir yabani otların tüketimi son derece yaygın olup günümüze kadar süregelen bir durumdur. Karadeniz bölgesi de yenilebilir otlar yönünden zengin bir floraya sahiptir. Bu çalışmada Sinop ili Gerze ilçesinde doğal olarak yetişen yenilebilir yabani otların belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma 2021 yılında yürütölmüştür. Öncelikle yerel pazar ardından köylerde yaşayan insanların topladıkları yabani yenilebilir bitkiler araştırılmıştır. Bu bitkilerin yerel isimleri, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları tespit edilmiştir. Araştırmada Nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Gerze'de yaşayan yerel halk ile yüz yüze görüşmeler yapılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veriler toplanmıştır. Çalışmada, belirlenen amaç doğrultusunda gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda Sinop ili Gerze ilçesinin yerel yenilebilir yabani otları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gerze, Ot, Gastronomi, Bitki.

Edible Wild Herbs Consumed in Gerze

Abstract

Food, which has been at the forefront of the foundations of life since the existence of human beings, is as old as human history. The eating and drinking culture of societies is a process that includes many factors that shape the eating behaviors and how they transform the foods around them from their raw state to edible food. In this process, the consumption of edible weeds by hunting and gathering in the primitive period is extremely common and has continued until today. The region has a rich flora in terms of edible herbs. In this study, it was aimed to determine the edible weeds that grow naturally in Gerze district of Sinop province. The study was carried out in 2021. First of all, wild edible plants collected by the people living in the local market and then in the villages were researched. Local names of these plants, used parts and usage purposes have been determined. Qualitative research model was used in the research. Data were collected with a semi-structured interview form by conducting face-to-face interviews with the local people living in Gerze. In the study, local edible weeds of Gerze district of Sinop province were determined as a result of the interviews carried out in line with the determined purpose.

Keywords: Gerze, Herb, Gastronomy.

Giriş

Antik çağlardan beri insanlar beslenme ve tedaviyi bitkilerden elde etmişlerdir. Avcılık ve toplayıcılıktan tarım ve hayvancılığın keşfine kadar insanlık, yiyecek ve içecek kıtlığı sorunlarıyla karşı

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı, mdemirel@sinop.edu.tr- <https://orcid.org/0000-0002-6160-6458>.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı, ufusamav@sinop.edu.tr- <https://orcid.org/0000-0002-2055-6378>.

karşıya kalmıştır. Yiyecek ve içecek ihtiyacını bazen otlar bazen de etle besleyerek gidermeye çalışmıştır (Çetinkaya ve Yıldız, 2018). Tarihsel süreç içerisinde insanlar yabancı otları temel olarak iki kategoriye ayırmışlardır. Birinci grup, faydalı yabancı bitkiler olarak bilinen aromatik otlar olup, insanlar tarafından beslenme ve tedavi amaçlı kullanılan gruptur. Diğer grup ise doğada bulunan diğer otlardır (Keskin ve Dönmez, 2020). Dünyadaki bitki çeşitliliği sadece tüm ekosistemlerin ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda çevresel ve sosyal sağlık ihtiyaçlarını da karşılar. Bitkiler, gıda ve sağlık gibi temel ihtiyaçları karşılamak için en çok tüketilen doğal kaynak grubu olarak kabul edilmektedir (Uyanık vd., 2013). Bitki toplulukları gelecek nesiller için hayat sigortası olarak kabul edilmekte ve insanların kaliteli bir yaşam sürmeleri için de oldukça önemlidir. Hepimizin bildiği gibi, dünya üzerinde yaşayan insanlar hayatlarını devam ettirebilmesi için yaklaşık 15 farklı ana bitki türünü tüketmektedir. (Uysal, 2004). Bununla birlikte Türkiye'nin sahip olduğu bölgesel ve coğrafi özellikler ile yenilebilir yabancı otları konusunda avantajlı olduğu belirtilmektedir. Bu bitkilerden tam anlamıyla yararlanabilmek için onları tanımlayarak, ülkenin çeşitli bölgelerinde nasıl isimlendirildiklerini ve kullanım alanlarını belirlenmesi gerekmektedir (Birinci, 2008). Bu nedenle bu çalışmada Gerze'nin yenilebilir yabancı otlarının yerel isimleri, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları tespit edilmiştir.

1. Yenilebilir Yabancı Otlar

Türkiye coğrafi olarak olağanüstü bir bitki topluluğuna sahiptir. Sadece Avrupa kıtasının tamamında yetiştirilebilecek kadar çok bitki türü ülkemizde yetişmektedir. Bu bitki çeşitliliğinin yaklaşık 3000'i endemik olmak üzere 11.000 farklı bitki türünün yetiştiği tespit edilmiştir (Yücel ve Tülükoğlu, 2000; Kaya vd., 2004). Türkiye'nin farklı bölgelerinde doğal olarak yetişen bitkilerin çeşitliliği, yörenin özelliklerine göre dağılım göstermiştir. Aynı zamanda bitkilerin kullanış biçimleri bölgenin geleneklerini ve kültürünü yansıtabilecek şekilde yer almaktadır. Bitki kullanımı yıllar içinde gelenek ve göreneklerin aktarımı ile günümüze kadar devam etmektedir (Uysal, 2008). Ot terimi, doğada ekilmeyen veya yetiştirilmeyen bitkileri ifade eder. Bunlara yabancı bitkiler veya yabancı otlar da denilmektedir (Apuhan ve Beyazkaya, 2019). Yenilebilir ot veya bitki ise yeterince olgunlaşmış ve uygun şekilde toplanmış, bir veya birden fazla parçası mutfak tüketimi için kullanılan yabancı bitkileri ifade eden bir kavramdır. Aynı zamanda bu bitkilerin çok geniş bir yelpazede kendi kendine üretildiği veya kırsal kesimde tarım yapıldığı söylenebilir (Çetinkaya ve Yıldız, 2018). Bir bölgeye özgü gibi görünen bir yabancı ot, diğer bölgelerde aynı veya farklı isimlerle anılır. Örneğin, madımak bir yörede madımalak iken başka bir yörede gıvışkan veya yemlik; yabancı semizotu töhmeken veya soğukluk veya pırpırım; kuzukulağına ekşi otu, ekşikara veya ekşimen isimleri ile bilinmektedir (Baysal, 2015; Karaca vd., 2015). Yenilebilir otlar, vitaminler bakımından zengin besin değerlerine sahiptir. Ayrıca bu otlar, besin kaynaklarının kıt olduğu toplumlarda dengeli bir beslenme kültürü açısından önemli roller oynamaktadır (Doğan, 2013). Buna ek olarak, yenilebilir otların ekili otlara göre mineraller açısından daha zengin olduğu da görülmektedir (Doğan vd. 2004; Ceylan ve Akar Sahingöz, 2019).

2. Yenilebilir Yabancı Otların Mutfakta Kullanımı

Dünyada ve ülkemizde insanların daha bilinçli olmaları, sağlığına dikkat etmeleri ve doğal gıdalara yönelmeleri nedeniyle otlara ve ot yemeklerine olan ilginin artmasına neden olmuştur (Kök vd., 2020). Türk mutfağında çorbalar, sebze yemekleri, sarma ve salatalarda kullanılan yenilebilir otlar aynı zamanda özel aromaya sahip olduklarından mutfaklarda tatlandırıcı olarak da görev almaktadır. Ayrıca yenilebilir otlar birçok bölgede taze veya kurutulmuş şekli ile çay olarak da tüketilmektedir (Baysal,

2003). Genel olarak taze yenilebilir otların yetiştikleri bölgelerde toprak üstü kısımlarının da lezzet artırıcı veya haşlanarak yemeklerde kullanıldığı bilinmektedir. Bu bitkiler ilkbahar geldiğinde yerel halk tarafından toplanarak yöresel pazarlarda satılmaktadır. Mevsimi dışında bu ürünlere ulaşmak için, yenilebilir otların bazıları tuzlu suda muhafaza edilerek özellikle yumurta ile birlikte tüketilmektedir (Çetinkaya ve Yıldız, 2018). Aynı zamanda bazı peynirlerin lezzetini arttırmak için bölgesel değişikliğe bağlı olarak yenilebilir otların eklendiği görülmektedir. Özellikle Van otlu peynirin üretim aşamasında "sirmo", "mendo", "heliz", "siyabo" ve "kekik" gibi birçok endemik otun kullanıldığı bilinmektedir. Peynir katılan otlar antibakteriyel ve antioksidan özelliğinden dolayı ürünün raf ömrünü de uzatmaktadır (Tunçtürk vd., 2014). Bununla birlikte yabani otların gıda amaçlı olarak diğer kullanım şekli ise sarmalardır. Ön haşlama işlemi yapılarak hazırlanan otlar, çeşitli sarma yemeklerinde sofralarda yerini almaktadır. Özellikle labada otu, yabani hardal ve turp otu gibi geniş yapraklı otlardan yapılmaktadır. Küçük yaprağı bulunun kazayağı otu, sirken otu, çoban ekmeği gibi otlar ile bulgurlu, etli, kıymalı ve pirinçli tencere yemekleri de hazırlanmaktadır. Aynı zamanda yöreden yöreye farklılık göstererek hazırlanan bu otlar küçük ve büyük yapraklı olarak gözleme ve böreklerde kullanılmaktadır (Keskin ve Dönmez, 2020).

3. Gerze'nin Yenilebilir Yabani Otları

Kuzeyinde Karadeniz güneyinde Boyabat ve Durağan, doğusunda Dikmen batısında Sinop ile komşu olan Gerze, 1901 yılında ilçe haline gelmiştir. Eski Ayancık gibi Antik çağda bir yerleşim yeri olan Gerze'nin eski adının "Carusa" olduğu tahmin edilmektedir. Gerze İlçesine bağlı 42 köy, arazinin büyük eğimi nedeniyle dağınık yerleşim yapıları mevcuttur. Karadeniz ikliminin özelliği olan bol yağış sebebiyle zengin bir orman yapısına sahip olan Gerze, sahilden yüksek yerlere kadar uzanan çam, kayın, meşe, köknar, gürgen ve dişbudak ağaçları çeşit bakımından farklı orman dokularını oluşturmaktadır. Ayrıca orman kızılıçık, defne, fındık, böğürtlen, defne, orman gülleri, bodur ardıç ve kavak ağaçları ve çeşitli çayır otlarıyla bezelidir. Vadideki çeşitli meyve bahçeleri ve zeytinlikler, bitki örtüsünün bambaşka bir yönünü oluşturmaktadır. Bölgede yaz ve kış ortalama sıcaklıkları arasında çok az fark vardır (Anonim, 2021_a). Ayrıca ormanların altında birçok yabani bitki yetişmektedir. Bunlar; çuha çiçeği, cezir menekşesi, ciğer otu, yaban menekşesi, küçük kırlangıç otu ve mayıs karanfilidir. Sinop'un güneyinde iklim kurak, Kuzey'inde ise iklim bozktır (Anonim, 2021_b).

4. Araştırma Yöntemi

Karadeniz mutfak kültürünün bir parçası olan yenilebilir yabani otlar Gerze'de de sıklıkla tüketilmektedir. İlçenin coğrafi yapısı ve iklimsel özellikleri yenilebilir yabani otlar bakımından bölge mutfağına zenginlik sağlamaktadır. İlçede doğal olarak yetişen ve mutfaklarda kullanılan yabani otların belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada öncelikle yenilebilir yabani otlar ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada görüşmelerin tutarlılığı ve katılımcıların yorumlarının alınabilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, sosyal bilimlerde önceden hazırlanmış, bir amaca hizmet eden soru ve yanıt tarzına dayalı, karşılıklı iletişim temelli etkili bir veri toplama aracı olarak kullanılmaktadır (Yıldırım ve diğ., 2018). Sinop iline bağlı Gerze ilçesinde ikamet eden 8 gönüllü ile görüşülmüştür. İlçe merkezi ve köylerinde ikamet eden katılımcılar ile görüşmeler yapıp bölgede yetişen yenilebilir otların yerel adları ve tüketimi hakkında bilgiler alınmıştır.

5. Bulgular

Sinop ilinin Gerze ilçesinde yetişen yenilebilir yabancı otların belirlenmesini amaçlayan ve 2021 yılında yürütülen bu çalışmada yöre halkından gönüllü 8 kişi ile yüz yüze görüşme yoluyla elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Katılımcıların tükettiği yenilebilir yabancı otlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Tükettiği Yenilebilir Yabancı Otlar

Yöresel Adı	Latince Adı
Zıbıdk/Dere Mancarı	<i>Trachystemon orientalis</i> L.
Labada	<i>Rumex crispus</i> L.
Kazıyak/Kazayağı/Gazıyak	<i>Oenanthe pimpinelloides</i> L.
Kuzukulağı	<i>Rumex acetosella</i>
Semizotu	<i>Portulaca oleracea</i>
Sirken Otu	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.
Sakarcık	<i>Ornithogalum sigmoideum</i> Freyn et. Sint.
Sırgan/İsırgan	<i>Urtica dioica</i> L.
Ebegümeci	<i>Alcelga apterocarpa</i> Boiss.
Kekik	<i>Thymus vulgaris</i>
Kokmuş Otu	<i>Ferula</i> L.
Kırçan/Çoban Armağanı/Çoban Ekmeği	<i>Smilax excels</i> L.
Mendek	<i>Aegopodium podagraria</i> L.

Araştırmada katılımcılara yöneltilen “Yenilebilir yabancı ot tüketiyor musunuz?” sorusuna “evet” yanıtını veren 8 katılımcıya “Gerze’de bulunan yenilebilir yabancı otları sayabilir misiniz?” sorusuna verilen cevaplar neticesinde 13 yenilebilir yabancı ot tespit edilmiştir.

Katılımcıların tükettiği yenilebilir yabancı otların kullanımına ilişkin bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Tükettiği Yenilebilir Yabancı Otların Kullanımına İlişkin Bulgular

Yöresel Adı	Otların Kullanım Şekli
Zıbıdk/Dere Mancarı	Sapları ve çiçekleri/Yemek
Labada	Yaprakları/Yemek
Kazıyak/Kazayağı/Gazıyak	Yaprak ve sapları bütün olarak/Salata, Turşu
Kuzukulağı	Yaprakları/Salata
Semizotu	Yaprakları/Salata, Yemek
Sirken Otu	Yaprakları/Yemek
Sakarcık	Kökü ile birlikte bütün olarak/Yemek, Salata
Sırgan/İsırgan	Yaprakları/Yemek, Börek
Ebegümeci	Yaprakları/Salata, Yemek
Kekik	Yaprakları/Aroma verici
Kokmuş Otu	Yaprakları/Aroma verici
Kırçan/Çoban Armağanı/Çoban Ekmeği	Uç yaprakları/Salata, Yemek
Mendek	Yaprakları/Aroma verici

Katılımcılara yenilebilir yabancı otların kullanım şekillerinin belirlenmesi amacıyla “Bu otların hangi kısımlarını tüketiyorsunuz?” ve “Bu otları nasıl hazırlıyorsunuz?” şeklinde yöneltilen sorular kapsamında katılımcıların büyük bir kısmı otların taze, pişirilerek ya da aroma verici olarak tükettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılardan elde edilen verilere göre otlarının taze, pişirilerek veya aroma verici olarak kullanımının yanı sıra turşu haline getirilerek tüketilen otlar olduğu da belirlenmiştir.

Sonuç

Antik çağlardan bugüne, insanlar beslenme ihtiyacını bazen et ile bazen ot ile karşılamış, otları yalnızca beslenme ihtiyacı için değil sağlık ihtiyaçları içinde kullanmış ve kullanmaya devam etmektedir. Bitkilerin temel insan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla en çok tüketilen doğal kaynak grubu olduğu

düşünüldüğünde, coğrafi ve bölgesel konumu yabancı yenilebilir otların mutfaklarda kullanımı konusunda Türkiye'yi avantajlı hale getirmektedir.

Dünya ve ülke genelinde insanların, sağlıklı ve doğal gıdalar konusunda bilinçlenmesi, veganlık ve raw food gibi bazı beslenme tarzlarına yönelimin artması otlar ve ot yemeklerine ilgiyi arttırmıştır. Bu bağlamda mutfaklarda çiğ ya da haşlanmış, yan veya ana yemek olarak tüketime dahil edilen bu yenilebilir yabancı otların bölgesel kullanımın kayda alınmasının literatüre önemli bir katkı olacağı düşünülmektedir.

Sinop ilinin Gerze ilçesinde doğal olarak yetişen ve mutfaklarda kullanılan yabancı otların belirlenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada yerli halktan 8 kişi ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara göre 13 farklı yenilebilir yabancı otun tüketildiği saptanmıştır.

Katılımcıların mutfaklarında tükettiği 13 farklı yenilebilir yabancı otun yörede kullanılan adları ile; Zıbıdik (dere mancarı), labada, kazayağı (kazıyak/gazıyak), kuzukulağı, semizotu, sirken otu, sakarcık, ısırgan (sırgan), ebegümeci, kekik, kokmuş otu, kırçan (çoban armağanı/çoban ekmeği), mendek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların yabancı otların kullanım şekilleri ile ilgili aktardıkları bilgilerde ise mutfaklarında kullandıkları yabancı otların taze, yaprak veya bütün halde kullanıldığı, çiğ haliyle salata olarak ya da ön haşlama yoluyla ana yemeğe dönüştürmek üzere kullandıkları belirlenmiştir.

Katılımcıların mendek, kokmuş otu ve kekik gibi yabancı otları ise ana yemek ya da salatalarda kullanmak yerine, bir yemeğin özellikle yöresel yemeklerin içerisinde aroma verici olarak kullandıkları saptanmıştır.

İlçede yetişen ve katılımcılar tarafından belirtilen otlar arasında tüketimi en yaygın olanlar ise zıbıdik (dere mancarı), kazayağı (kazıyak/gazıyak) ve kokmuş otu belirtilmiştir.

Gerze'nin yenilebilir yabancı otlarının yerel isimleri ve kullanım şekillerinin tespit edildiği bu çalışma, Gerze'nin yenilebilir yabancı otları ile yapılan geleneksel yemek reçetelerinin envantere alınması konusunda bir ön çalışma niteliğindedir. Çalışmanın Gerze'ye benzer doğal gıda kaynaklarının halen yaygın kullanıldığı bölgelerin, bu ve benzer kaynaklarının isim ve kullanım amaçlarının kayda alınması için farkındalık yaratacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Anonim (2021_a). <http://www.gerze.bel.tr> (Erişim Tarihi 25.08.2021).
- Anonim (2021_b). <http://www.sinop.gov.tr> (Erişim Tarihi 25.08.2021).
- Baysal, A. (2003). Beslenme Kültürümüz. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,
- Baysal, A. 2015. Mutfak kültürümüzde otlar: Beslenme ve sağlık yönünden bir değerlendirme. <http://www.turkish-cuisine.org/pages.php?ParentID=5&FirstLevel=53&Second>
- Birinci, S., (2008), Doğu Karadeniz Bölgesinde Doğal Olarak Bulunan Faydalı Bitkiler ve Kullanım Alanlarının Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana, 10
- Ceylan, F., Şe Şahingöz, S. A. (2019). Yenilebilir Otlar Tüketim Alışkanlığı: Düziçi Örneği** (Edible Herbs Habitual. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 2204, 2225.
- Çetinkaya, N. ve Yıldız, S. (2018). Erzurum'un Yenilebilir Otları ve Yemeklerde Kullanım Şekillerine Yönelik Bir Araştırma. Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(Ek.1), 482-503.
- Doğan, Y., Baslar, S., Ay, G. ve Mert, H. H. (2004). The Use of Wild Edible Plants in Western and Central Anatolia (Turkey). Economic Botany, 58(4), 684-690.
- Doğan Y., Uğulu U. ve Durkan N. (2013). Wild Edible Plants Sold in The Local Markets of Izmir, Turkey. Pak J Bot. 2013; 45: 177-184.

- Koç Apuhan, A., & Beyazkaya, T. (2019). Bingl’n yenilebilir yabani bitkilerinin gastronomi turizmine etkisi üzerine bir araştırma. *Tourism and Recreation*, 1(1), 31-37
- Kaya, İ., İncekara., N & Nemli, Y., (2004), Ege Bölgesi’nde Sebze Olarak Tüketilen Yabani Kuşkonmaz, Sirken, Yabani Hindiba, Rezene, Gelincik, oban Değneği ve Ebegmecinin Bazı Kimyasal Analizleri, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 14, 1-6.
- Karaca, O. B., Yıldırım, O., ve akıcı, C. (2015). Gastronomi Turizminde Otlar, Ot Yemekleri ve Sağlık İlişkisi zerine Bir Değeriendirme *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 27, 42.
- Keskin, E. ve Dönmez, B. (2020). Nevşehir’in yenilebilir yabani otları ve bu otlardan yapılan yemekler.
- Kök, A., Kurnaz, A., Kurnaz, H. A., ve Karahan, S. (2020). Ege Otlarının Yöresel Mutfaklarda Kullanımı. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 3(2), 152-168.
- Tunçtürk, Y., Ocak, E. ve Köse, ř. (2014). Farklı Süt Türlerinden retilen Van Otlı Peynirlerinin Fiziksel ve Kimyasal zellikleri ile Proteoliz Profillerinde Olgunlaşma Sürecinde Meydana Gelen Değirişimler. *Gıda Dergisi*, 39(3): 163-170.
- Uysal, G., (2008), Köyceğiz (Muğla) İlçesinin Etnobotaniği, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Muğla, Türkiye, 20.
- Uysal, İ., (2004), Canlı Doğal Kaynaklarımız: Türkiye’de Biyoçeşitlilik, Türk Tarım Dergisi, 155.
- Uyanık, M., Kara, ř.M., Gürbüz, B. ve zgen, Y., (2013), Türkiye’de Bitki eşitliliği Ve Endemizm, Ekoloji 2013 Sempozyumu, Tekirdağ, 1-6.
- Yıldırım, A. Ve şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Yücel, E. ve Tlkoğlu, A. (2000). Gediz (Kütahya) evresinde Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler, Ekoloji (evre Dergisi), 36, 12-14.

Sinop

Kültür ve Turizm
Sempozyumu
21-24 Ekim 2021 - Sinop

Sinop Kültür ve Turizm Sempozyumu'na katkı sunan
kurumlarımıza ve sponsorlarımıza
teşekkür ederiz.

Korucuk Mah. Üniversite Cad. 15 Temmuz Yerleşkesi No:21-B 57010 - SİNOP / TÜRKİYE
Tel: +90 (368) 271 57 57 - 58 - 59 - 60 | Faks: +90 (368) 271 57 63

sktsemp.sinop.edu.tr